

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
ARAP DİLİ VE BELAGATI BİLİM DALI**

**17. YÜZYIL ARAP ŞÂİRLERİNDEN
AHMED el-BEHLÛL VE DÎVANI**

Aziz ŞİMŞEK

DOKTORA TEZİ

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Sedat ŞENSOY**

KONYA - 2025

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Aziz ŞİMŞEK		
	Numarası	19810601036		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / Arap Dili ve Belagati		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Sedat ŞENSOY		
Tezin Adı	17. Yüzyıl Arap Şairlerinden Ahmed el-Behlûl ve Dîvanı			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Aziz ŞİMŞEK

(İmza)

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Aziz ŞİMŞEK		
	Numarası	19810601036		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / Arap Dili ve Belagati		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Sedat ŞENSOY		
Tezin Adı	17. Yüzyıl Arap Şairlerinden Ahmed el-Behlûl ve Dîvanı			

Bu çalışmada Ahmed el-Behlûl ve Dîvanı incelenmiştir.

Çalışma bir giriş ve üç bölümden meydana gelmektedir. Girişte araştırmanın önemi, amacı ve yöntemi hakkında yapılan bir değerlendirmenin yanı sıra Ahmed el-Behlûl'ün yaşadığı dönemdeki siyâsî, sosyal ve kültürel durumlara değinilmiştir. Birinci bölümde şâirin hayatı, edebî şahsiyeti ve eserleri ele alınmıştır.

İkinci bölümde ise Ahmed el-Behlûl'ün şiirleri muhteva yönünden tahlil edilmiştir. Şiirler konularına göre sınıflandırılmış ve edebî tenkit eserlerindeki ölçütlere göre değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde ise şiirlerin şekil özellikleri, nazım türleri ve kasîde yapısı bakımından ele alınmıştır. Şiirlerin üslup özellikleri ise bedî' sanatları ve beyânî anlatımlar çerçevesinde incelenmiştir. Böylece şiirlerin edebî değerlerinin tespit edilmesine gayret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: 17.yüzyıl, Osmanlı Dönemi Arap Şiiri, Ahmed el-Behlûl, Dîvan, Medih

ABSTRACT

Author's	Name Surname	Aziz ŞİMŞEK		
	Student Number	19810601036		
	Department	Temel İslam Bilimleri / Arap Dili ve Belagati		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)		
		Doctoral Degree (Ph.D.)	X	
	Supervisor	Prof. Dr. Sedat ŞENSOY		
Title of the Thesis/Dissertation	17th Century Arab Poet Ahmed al-Bahlûl and his Dîvan			

This study focuses on Ahmed al-Bahlûl and his Dîvan.

The work is structured into an introduction and three main chapters. The introduction outlines the significance, purpose, and methodology of the research, and provides an overview of the political, social, and cultural context of the period in which Ahmed al-Bahlûl lived. The first chapter examines the poet's biography, literary personality, and works.

The second chapter provides a thematic analysis of Ahmed al-Bahlûl's poetry. The poems are classified according to their subject matter and evaluated based on established criteria in literary criticism.

The third chapter investigates the formal aspects of the poems, including poetic structures, verse forms, and the composition of the *qaşîda*. Furthermore, the stylistic features of the poetry are analyzed within the frameworks of rhetorical embellishment (*badî'*) and rhetorical expression (*bayân*). Through this, the study aims to assess the literary value of the poet's work.

Keywords: 17th century, Ottoman Arabic Poetry, Ahmed al-Bahlûl, Dîvan, Panegyric

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

Bilimsel Etik Sayfası	ii
Özet.....	iii
Abstract.....	iv
İçindekiler	v
Transkripsiyon	viii
Kısaltmalar Listesi	ix
Ön söz	ix
Giriş	1
1. Araştırmanın Konusu, Önemi, Amaç ve Yöntemi.....	1
2. Şâirin Yaşadığı Dönemde Trablusgarp.....	3
2.1. Siyâsi ve Coğrafi Durum	4
2.2. Sosyal, Kültürel ve İlmî Hayat	5
1. BİRİNCİ BÖLÜM	6
AHMED EL-BEHLÛL'ÜN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ.....	6
1.1. DOĞUMU, NESEBİ VE AİLESİ	6
1.2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ.....	7
1.3. HOCALARI.....	8
1.4. ESERLERİ.....	12
1.4.1. <i>İhtisâru'l- 'İzziyye fî Fıkhî'l-İmâm Mâlik b. Enes</i>	13
1.4.2. <i>el-Evcuhu'l-Lâmi'a fî 'htisâri'l-Câmi'a fî 'İlmi'l-Mîrâs</i>	13
1.4.3. <i>el-Mağâmatu's-Sevriyye</i>	13
1.4.4. <i>Manzûme fî 'İlmi't-Tevhîd</i>	13
1.4.5. <i>Manzûme fî Fıkhî'l-İmâm Ebî Hanîfeti'n-Nû'mân</i>	14
1.4.6. <i>Tahmîsü'l- 'İsrîniyyâti'n-Nebeviyye</i>	14
1.5. VEFÂTI	14
2. İKİNCİ BÖLÜM.....	15
AHMED EL-BEHLÛL'ÜN ŞİİRİNİN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ.....	15
2.1. AHMED EL-BEHLÛL'ÜN DÎVANI'NIN TANITIMI.....	15

2.2. AHMED EL-BEHLÛL'ÜN DÎVANI'NIN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ.....	30
2.2.1. Medih.....	30
2.2.1.1. Hz. Muhammed'in Doğumu ve Soyu	33
2.2.1.2. Hz. Peygamber'in Şemâili ve Ahlâkı.....	39
2.2.1.3. Şirkin ve Karanlıkların Hz. Peygamber'le Kaldırılması	55
2.2.1.4. Hz. Peygamber'in Mûcizeleri	60
2.2.1.5. Hz. Peygamber'in Ümmetine Şefaatçi Olması	69
2.2.1.6. Hz. Peygamber'e, Ehl-i Beyt'ine ve Ashâbına Salâtü Selâm Getirmek, Övmek ve Mezarını Ziyaret Etmek	77
2.2.1.7. Hz. Peygamber'in Ümmeti Olmanın Ayrıcalığı	90
2.2.1.8. Tüm Peygamberler Arasındaki Üstünlüğü ve Yüceliği	100
2.2.1.9. İnsanları Günahlardan ve Hatalardan Kurtarması	112
2.2.1.10. Hz. Peygamber'e Duyulan Özlem.....	120
2.2.1.11. Hz. Peygamber'in Yaşadığı Kutsal Yerler	141
2.2.2. Gazel.....	148
2.2.2.1. Hissî Gazel	149
2.2.2.1.1. Yüz	149
2.2.2.1.2. Göz ve Kaş	151
2.2.2.1.3. Yanak	154
2.2.2.1.4. Bakış.....	156
2.2.2.1.5. Saç	159
2.2.2.1.6. Endam	160
2.2.2.1.7. Ağız ve Dudak	165
2.2.2.2. 'Afif Gazel.....	167
2.2.3. Atlâl	191
2.2.4. Vaşf.....	200
3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	210
AHMED EL-BEHLÛL'ÜN ŞİİRLERİNDE ŞEKİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ	210
3.1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	210
3.1.1. Dîvan'daki Nazım Türleri	210
3.1.1.1. Tahmîs	212
3.1.1.1.1. Tahmîsin tanımı ve yapısı	212

3.1.1.2. Kasîdenin Yapısı	215
3.1.1.2.1. Matla'	218
3.1.1.2.2. Muḳaddime	220
3.1.1.2.3. Teḫalluṣ	223
3.1.1.2.4. Ḥâtime	225
3.1.2. Vezin ve Kâfiye Yapısı.....	229
3.2. DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ	238
3.2.1. Kelime ve Cümle Tercihleri	238
3.2.2. Anlatım Yöntemleri	249
3.2.2.1. Hitâbet	249
3.2.2.2. Tahkiye	252
3.2.2.3. İç Konuşma	255
3.2.2.4. Karşılıklı Konuşma	260
3.2.3. Beyân Üslûplarının Kullanımı.....	268
3.2.3.1. Teşbîh	268
3.2.3.2. Kinâye	274
3.2.3.3. Mecâz	282
3.2.3.4. İsti'âre.....	285
3.2.4. Bedî' Sanatlarının Kullanımı.....	288
3.2.4.1. Cinâs	288
3.2.4.2. İḳtibâs	291
3.2.4.3. Tasrî'	301
3.2.4.4. Tıbâk.....	304
3.2.4.5. Muḳâbele	308
3.2.4.6. Murâ'âtu'n-Nazîr	311
3.2.4.7. Te'kîdu'l-Medḫ bimâ Yuṣbihu'z-Zem.....	316
Sonuç	318
Kaynaklar.....	322

TRANSKRİPSİYON

اَ	: a, e	ز	: Z, z
أُ	: u	س	: S, s
إِ	: i, i	ش	: Ş, ş
نا	: â	ص	: Ş, ş
ئ	: â	ض	: D, d
آ	: â	ط	: T, t
ئو	: û	ظ	: Z, z
ي	: î	ع	: ‘
ء	: ’	غ	: Ğ, ğ
ب	: b	ف	: F, f
ت	: t	ق	: K, k
ث	: S, s	ك	: K, k
ج	: c	ل	: L, l
ح	: H, h	م	: M, m
خ	: H, h	ن	: N, n
د	: D, d	و	: V, v
ذ	: Z, z	هـ	: H, h
ر	: R, r	ي	: Y, y

Yukarıda kullanılan İsnad II transkripsiyon sistemi, kişi, eser ve künye adlarını kullanırken Türkçe’de aynı sesle yazılan harflerin telaffuzlarını ayırt etmek amacıyla kullanılmıştır. Türkçe’de yaygın olarak kullanılan özel adlara transkripsiyon sistemi uygulanmamıştır. Bunlar “Hasan, Salih gibi.” Türkçede kullanıldığı haliyle yazılmıştır. Tamlamalarda veya kimi bileşik isimlerde kesme işareti uygulanmaksızın doğrudan, “Abdu’l-aziz” ya da “Seyf’ed-dîn” yerine, “Abdulaziz” veya “Seyfeddin” şeklinde yazılmıştır. Harf-i tâ’rifleri yazarken “el-...” küçük harf kullanılmıştır. Şemsî harflerle başlayan kelimelerde de, “ed-Düvelî” şeklinde ilk harf esas alınarak yazılmıştır.

KISALTMALAR

(as)	: ‘Aleyhisselâm
b.	: ibn
bkz.	: Bakınız
bs.	: baskı
byy.	: Basım yeri yok
c.	: cilt
c.c.	: celle celaluhu
der.	: derleyen
h.	: hicrî
İA	: İslam Ansiklopedisi
m.	: mîlâdî
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
Mtb	: matbaası
ö.	: ölüm tarihi
(s.a.v.)	: Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem
S.	: sayı
s.	: sayfa
SÜİFD.	: Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
thk.	: tahkik eden
trc.	: tercüme eden
ty.	: tarih yok, tarihsiz
Yay.	: yayınları

ÖN SÖZ

Bir dilin; ifade etme bakımından en estetik, en duygulu, en zarif ve en güçlü anlatım yöntemlerinin başında şiir gelir. Bir duygu ya da düşünceyi, az ve öz sözcüklerle veciz bir şekilde şiir yoluyla ifade etmek mümkündür. Şiir, bir dilin kalbi ve cevheri mesâbesindedir. Dolayısıyla bir dilin ne kadar zengin olduğu, şiirinden anlaşılır. Câhiliyeden günümüze kadar gelen Arap şiiri incelendiğinde Arapçanın yaşayan diller arasındaki zenginliği kolayca anlaşılır.

Dil, bir milleti millet yapan en önemli unsurların başında gelir. Şayet dil altına benzetilecek olsa, şâir de onu işleyen kuyumcu gibi olur. Her zaman toplumun dilini en iyi kullananlar şâirler olmuştur.

Ahmed el-Behlûl, 17. yüzyılda Osmanlı Devletinin hâkimiyeti altında bulunan Kuzey Afrika'da Trablusgarp'ta yaşamış Arap şâirlerden biridir. Trablusgarp'ta doğmuş, ilk eğitimini orada almış daha sonra Mısır'a gitmiş orada fıkıh, akâid ve dil alanında eğitimini tamamladıktan sonra tekrar memleketine dönmüştür. O, dindar bir kişiliğe sahiptir. Özellikle tasavvufî yönü ağır basan bir şâirdir. Osmanlıların hâkimiyeti altındaki bir bölgede yaşamış olmasından dolayı onun şiirlerini incelemenin, literatürde kullanılan 'Osmanlı Dönemi Arap Edebiyatı'na dâir çalışmalara katkı sağlaması bakımından önem arz etmektedir.

Bu çalışma, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Girişte 17. yüzyılda Arap Edebiyatı'nın seyri hakkında kısa bir değerlendirmenin yanı sıra Ahmed el-Behlûl'ün yaşadığı Kuzey Afrika'daki Trablusgarp'ın sosyal ve kültürel durumuna temas edilmiştir. Birinci bölümde şâirin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri incelenmiştir. Böylece, tanınırlığı maalesef yaşadığı bölge olan Kuzey Afrika'yla sınırlı kalan şâirin geniş kitlelerce tanınmasını sağlamaktır.

İkinci bölümde ise Ahmed el-Behlûl'ün şiirleri muhteva yönünden incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise şiirler, şekil ve üslup yönünden incelenmiştir. Böylece Ahmed el-Behlûl'ün şiirlerinin edebî değeri açısından durumu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Ahmed el-Behlûl, şiirlerinin tamamını Hz. Peygamber'i medih için inşâ etmiştir. Şiirlerinin muhtevâsının sadece peygamber övgüsü olan na'atlardan ayıran en

önemli özelliğinin, şiirlerinin salt medihden oluşmayıp gazel temasıyla iç içe olmasıdır. O, şiirlerinde “beşerî aşktan ilâhi aşka” düsturunu benimsemiş, bu yüzden beşerî aşkı asıl değil de bir araç olarak kullanmıştır. Asıl gayesi ilâhi aşka götüren Hz. Peygamber (s.a.v.) sevgisini elde etmektir.

Bu çalışmanın tüm aşamalarında bana rehberlik eden danışman hocam Prof. Dr. Sedat Şensoy başta olmak üzere, görüş ve önerileriyle katkı sağlayan tüm hocalarıma en içten teşekkürlerimi sunarım.

Aziz ŞİMŞEK

Konya, 2025

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu, Önemi, Amaç ve Yöntemi

Araştırmanın konusunu, Osmanlı dönemi Arap şâirlerinden Ahmed el-Behlûl (ö. 1113/1701) ve şiiri oluşturmaktadır. Ahmed el-Behlûl, 17. yüzyılda Osmanlı hâkimiyeti altındaki Trablusgarp'ta yaşamıştır. Dolayısıyla şiirlerini, Osmanlı Dönemi Arap Edebiyatı çerçevesinde değerlendirmek gerekir.

Ahmed el-Behlûl, hayatının büyük bir kısmını Trablusgarp'ta geçirmiş, daha sonra ilim öğrenmek için gittiği Mısır'da yaklaşık on yıl kalmıştır. Hayatının geri kalan kısmını memleketi olan Trablusgarp'ta tamamlamıştır. O, dînî ilimlerde özellikle akâid, kelam ve edebiyatta temayüz etmiş sûfî bir âlimdir. Daha çok Libya'da ve Kuzey Afrika'da tanınır olmuştur. Şairin ünü, diğer coğrafyalara pek yayılmamıştır.¹

Ahmed el-Behlûl'ün Dîvanı, ilk defa 1966 yılında edebiyatçı ve araştırmacı Ahmed ez-Zâvî'nin tahkik etmesiyle bilinir hâle gelmiştir. Daha sonra edebiyatçı ve araştırmacı Ali Mustafa Mısrâfî dîvanı yeniden tahkik etmiştir. Tahkik edilmiş olan bu her iki divanda da Ahmed el-Behlûl'ün şiiri hakkında tahlil ve değerlendirmeler yapılmamıştır. Sadece el yazması halindeki dîvanın şiirleri derlenerek matbu hâle getirilmiş ve harekelendirilmiştir. Daha sonra da Ahmed el-Şat'ânî de dîvanı neşretmiştir. Bu araştırmacıların üçü de Libyalıdır.

Türkiye'de de bu konu ile alakalı sadece Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belâgatı Anabilim Dalı bölümünden Ahmed Şen'in, "Osmanlı Dönemi Arap Şâirlerinden Ahmed el-Behlûl ve Hz. Peygamber'e Methiyelerinde Muhteva" konulu bir makalesi vardır.

Ahmed el-Behlûl tarafından 17. yüzyılda yazılmış, ancak gün yüzüne pek çıkmamış, pek tanınır olmamış olan dîvanının incelenmesi, Osmanlı Dönemi Arap Edebiyatı'na bir nebze olsun katkı sağlaması umulur. Çünkü bu dönemi değerlendirirken maalesef gerek bazı Arap edebiyatı üzerine çalışma yapan oryantalistler gerekse bir kısım Arap edebiyatçıları ve tarihçileri, Osmanlı Dönemi

¹ Muhammed b. Halîl İbn Ğalbûn, *et-Tezkâr fî men meleke Tarâblus ve mâ kâne bihâ mine'l-ahbâr* (Bingâzi: Dâru'l-Medâri'l-İslâmî, 2002), 248.

Arap Edebiyatı döneminin, Arap edebiyatı içerisinde bir çöküş dönemi olarak adlandırmışlardır.

Çalışmanın asıl amacı Ahmed el-Behlûl'ün sadece belli bölgelerde (Kuzey Afrika'da özellikle de Libya'da) bilinen şiirlerinin, gerçek edebî değerini ortaya çıkarmaktır. Ayrıca coğrafi konum olarak Trablusgarp'ın Kuzey Afrika'da bulunması dolayısıyla Endülüs edebiyat geleneğinden ne ölçüde etkilendiğini ortaya çıkarmaktır. Yaşadığı dönemin siyâsî, sosyal ve kültürel yönünden nasıl etkilendiği ve tüm bunların şiirine ne ölçüde yansıdığı gibi hususlarda tespitlerde bulunmak amaçlanmaktadır.

Bu çalışmanın giriş ve üç bölümden oluşması planlanmıştır. Birinci bölümde Ahmed el-Behlûl'ün hayatı, eserleri ve edebî kişiliği üzerinde durulacaktır. Daha çok yaşadığı bölgede tanınan yazarın daha geniş kitlelerce bilinirliğine katkı sunması amaçlanmaktadır. İkinci bölümde, Ahmed el-Behlûl'ün şiirleri muhteva yönünden incelenecektir. Dîvanın neredeyse tamamının Hz. Peygamber'i medihden oluşan şiirlerinin, Hz. Peygamber'i medih olarak yazılan başka şiirler (na't) den farkı ortaya konulacaktır. Üçüncü bölümde ise şiirler şekil ve üslup yönünden değerlendirilecektir.

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden “doküman incelemesi yöntemi” benimsenmiştir. İnceleme aşamasında ise “nitel içerik analizi” uygulanmıştır. İlk önce araştırmanın detayları tespit edilmiştir. Daha sonra detaylara ait veriler toplanıp edebî tenkit yöntemlerine göre sınıflandırmaya dâhil edilmiştir. Sınıflandırma sonrası veriler, ilgili prensiplere göre analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. İlk önce dîvanda bulunan toplam 579 tahmisten oluşan şiirlerin tamamı çözümlenmiştir. Araştırmanın amaçları doğrultusunda uygun örnekler seçilerek kendi içerisinde sınıflandırılmıştır. Son olarak da elde edilen bu bulgular dil açısından yorumlanmıştır.

Araştırmanın kaynaklarına gelince, çalışmanın ana kaynağı şüphesiz Ahmed el-Behlûl'ün dîvan'ıdır. Çalışmada Libyalı edebiyatçı ve araştırmacı Ahmed el-Ûat'ânî tarafından 1999 yılında yapılan neşri esas alınmıştır. Ayrıca, kaynak gösterilen dipnotlardaki sayfa numaraları bu eser bâz alınarak verilmiştir. Eserin tahkikli nüshaları olmasından dolayı ayrıca yazmalarına başvurulmamıştır.

Ahmed el-Behlûl'ün hayatı konusunda onun yaşadığı dönemle ilgili olarak biyografi ve tarih kitapları esas alınmıştır. Özellikle kendisi de Libya'lı bir tarihçi olan Muhammed b. Halîl İbn Ğalbûn'un, *et-Tezkâr fî men meleke Tarâblus ve mâ kâne bihâ*

mine'l-ahbâr adlı eseri ve modern dönemde yaşamış Tahir Ahmet ez-Zâvî, Muhammed Mes'ud Cibran, Ali Mustafa Mısrâtî gibi Libya'lı edebiyatçı ve eleştirmenlerin eserlerinden yararlanılmıştır.

Dîvan'ın muhteva yönünden incelendiği ikinci bölüm ile şekil ve üslûp yönünden incelendiği üçüncü bölümde ise Arap edebiyatı ve belagatı alanındaki ilk dönem eserler esas alınmıştır. İhtiyaç duyulması hâlinde modern dönemde yazılan eserlerden de faydalanılmıştır.

Araştırmada dipnotlandırmada ve kaynakçada İsnad II transkripsiyon sistemi uygulanmıştır.

Sistematik olması bakımından Dîvandaki şiirler dîvan tertibine göre değil, 'tematik' olarak incelenmiştir. Son olarak, şiirler ve çevirileri yapılırken önce orijinal metin verilmiş daha sonra tercümesi yapılmıştır. Tercümelerde mümkün mertebe metne bağlı kalınmıştır. Metne sadık kalındığı takdirde anlaşılması güç olan çevirilerde, parantez içlerinde küçük eklemeler yapılmıştır. Ahmed el-Behlûl'ün şiirlerinin tümü tahmislerden oluştuğundan dolayı, tercümesi nesir gibi algılanmaması için her bir mısrayı ayrı olarak tercüme etmek tercih edilmiştir. Böyle yapılmasının sebebi, tercümede de şiir görüntüsü vermek içindir. Aksi halde her bir tahminin tercümesi, bir paragraf şeklinde bir nesre dönüşecektir.

Ayrıca, üzerine tahmis yapılan kasidelerin asılları, okuyucu tarafından farkedilmesi amacıyla yazı karakterleri kalınlaştırılmıştır.

2. Şâirin Yaşadığı Dönemde Trablusgarp

Bir şâirin edebî kişiliğinin oluşumunda içinde yaşadığı toplumun ve coğrafyanın çok büyük etkisi vardır. Bu unsurları hesaba katmadan bir kimseyi tanımaya çalışmak bize o kişi hakkında doğru sonuçlar vermeyecektir. Dolayısıyla kişiyi, yaşadığı coğrafyayla, dönemiyle ve toplumuyla birlikte değerlendirmek önemlidir. Bu nedenle araştırmaya konu olan Ahmed el-Behlûl'ün (ö.1113/1701) hayatı ve şiirlerini daha iyi anlayabilmek için 17. yüzyılda Libya'nın sosyal, siyasal ve ilmî durumunu incelemek yararlı olacaktır.

2.1. Siyâsi ve Coğrafi Durum

Libya, Afrika Kıtasının kuzeyinde yer alır. Doğusunda Mısır; Batısında Tunus ve Cezayir; Güneyinde Çad, Nijerya ve Sudan; Kuzeyinde ise Akdeniz kıyılarıyla çevrilidir.²

Libya'nın, doğu bölgesi Barka³, batı bölgesi Trablus⁴ ve güney bölgesi ise Fezzan/Fizan⁵ diye adlandırılır. Osmanlılar döneminde bu bölgelerin hepsine birden Trablusgarp⁶ denilmiştir.

İslam tarihinde Libya, Hz. Ömer döneminde, 647 yılında Amr b. Âs (ö. 664) tarafından fethedilmiştir. Emevîler ve Abbâsîlerden sonra Libya'da Eğâlibe, Fatimîler, Muvahhidler, Eyyûbîler ve Benî Hafs gibi birçok küçük İslâm devleti varlığını sürdürmüştür.⁷ Libya, 1530 yılında Müslümanların hâkimiyetinden çıkarak İspanyolların eline geçmiştir.⁸ Kısa denilebilecek bir süre İspanyolların hâkimiyetinde kalmış, daha sonra Osmanlıların hâkimiyetiyle beraber tekrar Müslümanların eline geçmiştir.

İspanyolların, bölgede yaşayan Müslümanlara büyük bir baskı ve şiddet uygulamaları sonucu bölge halkı Osmanlılardan yardım istemiş, 1551 yılında Turgut Reis ve Kaptanıderya Sinan Paşa Trablus'u Osmanlı topraklarına katmışlardır.⁹

Osmanlılar, Libya'da da diğer Arap ülkelerinde de olduğu gibi devlet yönetiminde müslümanlığı ön planda tutmuşlar, hiçbir zaman fethettikleri ülkeleri ırkçı bir yaklaşımla yönetmemişlerdir. Bu dînî bağ sayesinde toplumun birlik ve beraberliği sağlanmıştır¹⁰. Osmanlıların Libya'daki hâkimiyeti 1912 yılında İtalyanların işgaline kadar sürmüştür.¹¹

² Abdülaziz Tarîh Şeref, *Coğrafiyye Libya* (İskenderiyye: Münşetu'l-Ma'ârif, 1971), 9.

³ Tahir ez-Zâvî, *Mu'cemu'l-buldâni'l-Libiyye* (Trablus: Mektebetü'n-Nûr, 1968), 56.

⁴ ez-Zâvî, *Mu'cemu'l-buldâni'l-Libiyye*, 23.

⁵ ez-Zâvî, *Mu'cemu'l-buldâni'l-Libiyye*, 248.

⁶ Ahmed Çelebî, *et-Târîhu'l-İslâmî ve'l-ğudâratü'l-İslâmiyye* (Kahire: Mektebetü'n-Nahđati'l-Mışriyye, 1969), 4/364-365.

⁷ Çelebî, *et-Târîhu'l-İslâmî ve'l-ğudâratü'l-İslâmiyye*, 4/369.

⁸ İ'tûri Rossi, *Libya münzü'l-fethi'l-'Arabî hatta âme 1911*, çev. Muhammed Tellisi (Trablus: Dâru'l-Arabiyye li'l-Kuttâb, 1991), 191-192.

⁹ Çelebî, *et-Târîhu'l-İslâmî ve'l-ğudâratü'l-islâmiyye*, 4/383-384.

¹⁰ Mecid Hüdûrî, *Libya el-hadîse*, çev. Nicola Ziyade (Beyrut: 1966), 17.

¹¹ Yılmaz Öztuna, *Osmanlı Devleti Tarihi* (İstanbul: 1990), 2/211.

Tarihçiler Osmanlı Devleti'nin Libya'daki varlığını üç devreye ayırmışlardır: Birinci Devre, Osmanlıların Libya'yı 1551 yılında fethiyle başlayıp 1711 yılına kadar geçen ilk devredir. Bu devre Osmanlıların Libya'daki en parlak ve muktedir oldukları dönemdir. İkinci Devre, 1711 yılından başlayarak 1835 yılına kadar geçen devredir. Bu devrede Libya, Karamanlı sülalesinin hâkimiyeti altında olmuştur. Karamanlı sülalesinin valileri Trablusgarp'ı doğrudan Osmanlı padişahına bağlı olarak yönetmişlerdir. Üçüncü Devre ise, 1835 yılından başlayıp, Osmanlıların hâkimiyetini kaybettikleri 1911 yılına kadar geçen dönemdir.¹²

Araştırmanın konusu olan Ahmed el-Behlûl, sakin ve siyasi çalkantıların olmadığı Osmanlıların Trablusgarp'taki ilk döneminde yaşamıştır.

2.2. Sosyal, Kültürel ve İlmî Hayat

Osmanlıların Libya'yı fethettiklerinde halk, şehirli ve bedevî olmak üzere ikiye ayrılmıştı. Şehirlerde yaşayanların oranı kırsal kesimde yaşayanlara göre çok daha azdı. Şehirlerde yaşayanların çoğu ticaretle uğraşırlardı.¹³ İnsanların çok büyük bir kısmı tarımla uğraşıyordu. Halk genelde yoksuldu. Denize olan kıyısının çok olmasından dolayı halkın bir kısmı geçimini balıkçılık yaparak sürdürüyordu.

Ahmed el-Behlûl de, geçimini, mütevazı bir şekilde, Trablusgarp'ta Meşir Çarşısı'ndaki Zahr Hanı'nın yanında bulunan küçük dükkânında süt ve hurma satarak sağlayan küçük bir esnaftı.¹⁴ O, hem Trablusgarp'taki hocalarından hem de Mısır'daki Ezher şeyhlerinden edindiği ilim ve edebî birikim sayesinde geniş çaplı bir bilgiye ve üstün bir edebî yeteneğe sahip olmasına rağmen, muhtemelen sûfi bir gelenekten gelmesinden dolayı mütevâzi bir hayatı tercih etmişti. Dolayısıyla devlette resmî hiçbir görev almadan yaşamını sürdürmüştür.¹⁵

¹² Ahmed Bek Trablusî, *el-Menhelu 'l-azb fi târihi Trablusgarb* (Trablus: Mektebetu'l-Fercânî, ty.) 130.

¹³ Şevki Dayf, *Târîhu 'l-edebi 'l-'Arabî, aşru 'd-düvel ve 'l-'imârât, Libya, Tunus, Sicilya* (Kâhire: Dâru'l-Maârif, ty.), 46.

¹⁴ Muhammed Mes'ud Cibran, *'Â'lam min Libya fi 'l-ğadîm ve 'l-hadiş* (Trablusgarb: Menşûratu'l-Merkezi Libya, 2014), 15.

¹⁵ Cibran, *'Â'lam min Libya*, 21.

BİRİNCİ BÖLÜM

AHMED EL-BEHLÛL'ÜN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1.1. DOĞUMU, NESEBİ VE AİLESİ

Asıl adı, Ahmed b. Huseyn b. Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Ahmed, Kâid b. Ahmed b. Seyyid'n-Nâs el-Behlûl'dür. ¹⁶ Trablusgarp'ta dünyaya gelmiştir. ¹⁷

Bu isim tespiti, Libyalı tarihçi İbn Ğalbûn tarafından tespit edilmiş ve ondan sonra gelen tarihçiler ve yazarlar tarafından da aynen aktarılmıştır. Bunlar arasında, Ahmed en-Nâib el-Ensârî, ¹⁸ Kâtip Çelebi, ¹⁹ Ömer Rıza Kehhâle, ²⁰ Hayreddin ez-Ziriklî, ²¹ Tâhir ez-Zâvî ²² ve Ali Mustafa el-Mısrâtî ²³ gibi birçok araştırmacı da onun isminden bu şekilde bahsetmişlerdir.

Tarihçi İbn Ğalbûn ve diğer kaynaklarda Ahmed el-Behlûl 'ün Trablusgarp asıllı ve oranın köklü ailelerinden birine mensup olduğu belirtilmektedir. Ahmed el-Behlûl, miladi 17. yy. da Osmanlı'nın bir eyaleti olan Trablusgarp'ta doğmuş, büyümüş burada yaşamış ve eğitim görmüştür. İbn Ğalbûn, hatıratında onun Trablusgarp'ta doğduğunu ve şehrin saygın şahsiyetlerinden birisi olduğunu şu sözlerle ifade eder: "Trablusgarp'ta doğan bu büyük âlim, allâme, şeyh Ahmed b.

¹⁶ İsmâil b. Muhammed el-Bagdâdî, *İdâhu'l-meknûn fi'z-zeyli 'alâ Keşfi'z-zunûn*, nşr. Mehmed Şerefeddîn Yaltkaya (Beyrût: 1399/1978), 3/270; İsmâ'il b. Muhammed el-Bagdâdî, *Hediyetu'l-ârifîn* (Beyrût:1951), 1/167.

¹⁷ Hayreddîn ez-Ziriklî, *el-'A'lâm* (Beyrût: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 2002), 1/118; Bagdâdî, *Hediyetu'l-ârifîn*, 1/167.

¹⁸ Ahmet Nâib el-Ensârî, *Nefahâtü'n-nesrîn ve'r-reyhân fi men bi Trablus mine'l-'â'yan*, thk. Ali Mustafa Mısrâtî (Trablusgarp: Ebnânu'l Mekteb et-Ticârî, 1963), 136.

¹⁹ Kâtip Çelebi Mustafa b. Abdullah Hacı Halife, *Keşfu'z-zunûn* (Bağdad: Mektebu'l Müsennâ, 1962), 1/167.

²⁰ Ömer Rıza Kehhâle, *Mu'cemu'l-muellifîn terâcîmu muşannifi'l-kutubi'l-'arabiyye* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turasi'l-'Arabî, ts.), 1/200.

²¹ ez-Ziriklî, *el-'A'lâm*, 1/118.

²² Tâhir Ahmed ez-Zâvî, *A'lâmu Libyâ* (Trablusgarp: Mekktebetu'l Fercânî, 1961), 98.

²³ Ahmed el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, nşr. Ahmed el-Kat'ânî (Trablusgarp: Mekktebetu'n-Necâh, 2016), 26.

Hüseyin b. Ahmed el Behlûl...”²⁴ Ahmed en-Nâib el-Ensârî de *el-Menhel ve Nefahâtü'n-Nesrîn ve'r-Reyhân* adlı eserlerinde bu bilgileri doğrulamıştır.²⁵

“Behlûl” ismi, Trablusgarp yöresinde, dervişlik mertebesine ulaşmış, halktan ve dünyevi meşgalelerden yüz çevirip yeryüzünde âşıkane bir şekilde dolaşan derviş anlamında kullanılan bir lakaptır.²⁶

Trablusgarp halkı arasında Ahmed el-Behlûl’le ilgili mütevatir derecesine ulaşmış sayısız menkibe bulunmaktadır. Özellikle halk arasında, Ahmed el-Behlûl’ün velî olduğu ve kabri başında yapılan duaların kabul olduğuna dâir yaygın bir inanış vardır. O yöredeki birçok insanın Ahmed el-Behlûl’ün kabrini ziyaret etmesi ve kabri başında onunla tevessülde bulunması bugün bile yaygındır. Ne var ki bu velîye duyulan saygı ve derin hürmete rağmen halkın büyük bir kısmı tarafından onun Osmanlı’nın Libya’da en ihtişamlı dönemlerinde yaşamış, eşsiz bir zekâyâ, engin bir ilme, muhteşem bir edebiyat yeteneğine, muttakî ve müstakîm bir yaşantıya sahip bir âlim olduğu daha sonraki dönemlerde yeterince anlaşılammıştır.

Ahmed el-Behlûl, gençlik döneminde gerek Trablusgarp’taki hocalarından gerekse de Mısır’daki Ezher şeyhlerinden edindiği ilim ve edebî birikim, onun geniş çaplı bir bilgiye ve üstün bir edebî yeteneğe sahip olmasını sağlamıştır. O, tüm bu faziletlerine rağmen geçimini, mütevâzı bir şekilde, Trablusgarp’ta Meşir Çarşısı’ndaki Zahr Hanı’nın yanında bulunan küçük dükkânında küçük bir esnaf olarak süt ve hurma satarak sağlamıştır.²⁷

1.2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Ahmed el-Behlûl, Trablusgarp’ta ilim, fazilet ve dindarlıkla tanınan bir aileye mensup olarak yetişmiştir. İbn Ğalbûn, “Onun evi bir ilim yuvasıydı.”²⁸ derken; Ahmed en-Nâib de “O, dürüstlük, doğruluk ve hidayet üzere bir evde yetişmiştir.”²⁹

²⁴ İbn Ğalbûn, *et-Tezkâr*, 248.

²⁵ Ahmed en-Nâib el-Ensârî, *el-Menhelü'l-'azeb fî târihi Trablusgarb*, thk. Ali Mustafa Mısrâtî (Lübnan: 1961), 1/289; Ahmet Nâib el-Ensârî, *Nefahâtü'n-Nesrîn ve'r-Reyhân*, 236.

²⁶ Muhammed Mes’ud Cibran, *Âlam min Libya fi'l-kadîm ve'l-hadîs* (Trablusgarb: Menşûratu'l Merkezi Libya, 2014), 13.

²⁷ Cibran, *Âlam min Libya*, 20.

²⁸ İbn Ğalbûn, *et-Tezkâr*, 248.

²⁹ Ahmet Nâib el-Ensârî, *Nefahâtü'n-Nesrîn ve'r-Reyhân*, 136.

ifâdesini kullanmıştır. Tâhir ez-Zâvî ise; “O, Trablus'ta doğmuş ve burada İslam ahlâkı üzere yetişmiştir.”³⁰ demiştir. Ömer Rıza Kehhâle ise onu; “Malikî mezhebine mensup, el-Behlûl lakaplı bir edebiyatçı ve fıkıh âlimi...”³¹ olarak tanımlamıştır. Hayreddin ez-Ziriklî de ondan bahsederken “Trablusgarp'tan faziletli bir velî...”³² olduğunu belirtmiştir. Ali Mustafa el-Mısrâfî de eserlerinde bu bilgiyi çeşitli yerlerde doğrulamıştır.³³ Ahmed el-Behlûl'den bahsederken; “O, sûfî bir sanatçı, usta bir şâirdi. O, güzelliği öven, letafet üzerine tasavvufî şiirler yazmıştır.” demiştir. Ahmed el-Kat'ânî de onu; “Sûfî bir öğretmen, ilmiyle amel eden bir âlim, Şeyh Ebu Hüseyin Ahmed b. Muhammed...”³⁴ olarak nitelendirmiştir. O, hem bir şâir aynı zamanda da fıkıh, akâid gibi dinin farklı alanlarında eserler vermiş bir âlimdir.

1.3. HOCALARI

Ahmed el-Behlûl'ün ders aldığı hocalarını; çocukluğunun ve gençliğinin geçtiği yer olan Trablusgarp'taki hocaları ve ilmini ve edebî kişiliğini geliştirdiği yer olan Mısır'daki hocaları olarak ikiye ayırmak mümkündür.

Ahmed el-Behlûl Trablusgarp'ta; Muhammed b. ‘Abdülhafız es-Sayd (ö.1086/1675), Muhammed b. Câbir (ö.1095/1684), Muhammed el-Meknî (ö.1092/1681), Ahmed b. Nâsir el-Mağribî ed-Der'î (ö. 1085/1674), Ahmed Zerrûk gibi âlimlerden dersler almıştır.³⁵

Ahmed el-Behlûl, daha sonra ilim tahsili için Mısır'a gitmiştir. Orada devrin önde gelen âlimlerinden dersler almıştır. Bu âlimlerden bazıları şöyle sıralanabilir:

Ahmed el-Beşbîşî (ö. 1041-1096/1631-1685).³⁶

Ebû ‘Abdillah Muhammed b. ‘Abdullah el-Haraşî el-Mâlikî (ö. 1010-1101/1601-1690). İlk Ezher şeyhlerindedir. Tam adı Muhammed b. Abdullah el-Haraşî el-Mâlikî'dir. İsmi, Mısır'daki Buhayre bölgesindeki Ebu Haraş köyünden gelmektedir. Zirikli'nin ifadesinde göre, o son derece faziletli ve takvalı bir fakihdir.

³⁰ ez-Zâvî, *Â'lâmu Lîbyâ*, 97.

³¹ Ömer Rıza Kehhâle, *Mu'cemu'l-Müellifîn*, 1/200.

³² ez-Zirikli, *el-Â'lâm*, 1/18.

³³ Ali Mustafa Mısrâfî, *Â'lâm min Trâblus* (Bingazi: Dâru'l Mektebetu'l Fikr, 1972), 148.

³⁴ el-Behlûl, *Dîvanu'l-Behlûl*, 11.

³⁵ Ahmed en-Nâib el-Ensârî, *Nefeḥâtu'n-nisrîn ve'r-reyhân*, 1/238; Bağdâdî, *İdâhu'l-meknûn fi'z-zeyli 'alâ Keşfi'z-zunûn*, 3/251.

³⁶ Eşref Fevzî Sâlih, *Şuyûhu'l-Ezher* (Gîze: Hibetu'n-Nîli'l-'Arabiyye, 1997), 5-9.

ahire’de ikamet etmiş ve burada vefat etmiştir. Malik fikhı üzerine olan *şerh’l-Kebr ‘al metni Halîl*, İbn Hacer’in *Elfz’n-Nuħbe* adlı eseri üzerine yazdığı *Munteha’r-rağbe fi Halli Elfzi’n-Nuħbe* şerhi ve akaid üzerine *el-Ferid’s-Seniyye şerh’l-Muħaddimeti’s-Sensiyye* isminde eserleri bulunmaktadır. şeyh Haraşı 1601-1690 yılları arasında yařamıřtır³⁷.

şeyh ‘Abdlbk ez-Zurķn (.1699)³⁸; Abdlbk b. Yusuf b. Ahmed ez-Zurķn, Mısır’da kendi döneminin en önemli Malik âlimlerinden biridir. Eserleri arasında dört ciltlik *řerħ Muħtasar Sd Halîl* adlı fikh kitabı ile *şerh’l-’İzziyye* yer almaktadır.³⁹

şeyh şrnbll (. 994–1069/1585- 1659)⁴⁰, Mısır’da Hanefi mezhebinin önde gelen âlimlerinden biridir. Ahmed el-Behlûl’n, Hanefi mezhebi üzerine kaleme aldığı eserlerinde şrnbll’nin etkisinde kaldığı düşünülmektedir. Zirikli’ye göre, babası onu alt yaşında Menfiye’den Đahire’ye getirmiş ve burada Ezher’de eğitim almıştır. Fikh konularda otorite hâline gelmiş ve fetvalar konusunda kendisine gvenilmiştir.⁴¹ O, (h. 994-1069) m.1585-1659 yılları arasında yaşamıştır.

İbn Đalbûn, Ahmed el-Behlûl’n Mısır’a yaptığı bu yolculuktan kısaca bahsederken: “O, Mısır’a seyahat etti ve burada şeyh Ahmed el-Beşbşi el-Kebr, şeyh Muhammed el-Haraşı, şeyh Abdlbk ez-Zurķn, şeyh Hasan eş- şrnbll ve başka birçok kıymetli limle karşılaştı. Allah hepsine rahmet eylesin. Onlardan fikh, hadis, tefsir, kelam, dil, usûl, nahiv, sarf, kıraat ve hikmet talim etti.”⁴² demiştir.

İbn Đalbûn’un bu kısa fakat önemli ifadesi, Ahmed el-Behlûl’n Ezher’deki eğitimi hakkında bize ipucu vermektedir. Ezher’in manevi atmosferinde, yukarıda adı geçen hocalardan çeşitli ilim dallarında tahsil görmüş olan Ahmed el-Behlûl’n eğitim yolculuğuna dâir bu veriler, bize onun aldığı eğitimlerin geniş kapsamlı ve derin bir nitelik taşıdığını açıkça göstermektedir.

³⁷ ez-Zirikli, *el-A’lâm*, 6/240-241.

³⁸ Muhammed Emin b. Fağlullah el-Muħibb, *Đulřatu’l-eser fi ’yâni’l-ķarni’s-sn ‘aşer* (Beirut: Dâru Sadr, ts.), 2/287.

³⁹ ez-Zirikli, *El-A’lâm*, 3/272.

⁴⁰ Muħibb, *Đulřatu’l-eser fi ’yâni’l-ķarni’s-sn ‘aşer*, 2/38-39; şevket Topal, “şrnbll”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2010), 29/274-275.

⁴¹ ez-Zirikli, *El-A’lâm*, 2/208.

⁴² İbn Đalbûn, *et-Tezkâr*, 248.

Ahmed el-Behlûl, Mısır'dan memleketine döndükten sonra Trablusgarp'taki camilerde dersler verip öğrenci ve müritler yetiştirmiş; Mısır'da, Ahmed el-Beşbîşî, Hasan el-Şürünbülâlî, Abdülbaki ez-Zürkânî ve Muhammed el-Haraşî gibi hocalarından aldığı tefsir, hadis, kelam, usûl, nahiv, kıraat ve hikmet ilimlerini halka öğretmiştir.

Ahmed el-Behlûl'ün ders meclislerine katılan ve onun öğrencisi olan Trablusgarplı bir âlim Ahmed el-Behlûl'ü methettiği bir kaside yazmıştır. Bu kaside, Ahmed el-Behlûl'ün Trablusgarp camilerinde verdiği derslerin kapsamını ve okuttuğu eserleri hakkında bizlere bazı ipuçları vermektedir. Bunlar arasında *Saḥîḥ-i Buḥarî*, Şeyh Şazeli'nin *el-İzziyye*'si, kendi eseri *Durretü'l-Akâid*, Hanefî fihkına dair nazım şeklinde kaleme aldığı *el-Mu'ayyene* ve Kıadı 'İyâz'ın *eş-Şifâ* adlı eseri yer almaktadır.⁴³

Hayatının sonuna doğru tasavvufa yönelen Ahmed el-Behlûl, Kur'an tilâveti, ibadet ederek ve taatla geçen bir hayat sürmüştür. Trablus halkı, onu sadece bu saf ve sâde hâliyle tanımıştır. Libyalı tarihçi ve araştırmacılardan olan Ferec es-Sâ'idî, onun Trablus'un eski kentinde, Kûşe's-Saffâr caddesinde, Şeddâh sokağında bir evde ikamet ettiğini, vakit namazlarını Şenşân Mescidi'nde kıldığını ifade etmiştir. Ahmed el-Behlûl'ün, Meşîr Sokağındaki Zehr Otelî'nin yakınında bir dükkânının olduğunu, burada hurma ve süt sattığını, yün bir cübbe ve tahta ayakkabılar giydiğini belirtmiştir. Ayrıca, Behlûl'ün yaşadığı evi bugün bile tespit etmenin mümkün olduğunu söylemiştir.⁴⁴

Ahmed el-Behlûl, ilmî ve edebî kişiliği hakkında birçok edebiyatçı tarafından övülmüştür. Tarihçi İbn Ğalbûn da onun hakkında: “Gerek doğu ve gerek batıda Ahmed el-Behlûl'ü methedenlerin şiirlerini toplasak neredeyse bir dîvan oluşturabiliriz.” diyerek onun şöhretinden bahsetmiştir. İbn Ğalbûn, Ahmed el-Behlûl hakkında yazılmış bazı şiirlere de yer vermiştir. Bir öğrencisi tarafından hocası için yazılmış bir şiir şöyledir.⁴⁵ Ne var ki İbn Ğalbûn, şiiri yazan öğrencisinin ismini zikretmemiştir: [Basît]

⁴³ İbn Ğalbûn, *et-Tezkâr*, 249.

⁴⁴ Ferec Venîs Sâidî, *A'lâmu Lîbyâ, mecelletu külliyyeti'd-da'veti'l-islâmiyye* (Bingazi: 2004), 21.

⁴⁵ İbn Ğalbûn, *et-Tezkâr*, 278-279.

1	يَا فَاضِلاً فَضْلُهُ بَيْنَ الْوَرَى ظَهراً	وَعَاقِلاً وَهُوَ بِالْبَهْلُولِ قَدْ شُهِرَا
2	وَيَا فَقِيهاً فِي الْفِقْهِ مَرْتَبَةً أَبْدَى	بِهَا سِرُّ مَا أَحْفَى مَنْ إِحْتَصَرَا
3	وَعَالِماً بِتَقَارِيرِ الشِّفَاءِ شَفَى	أَمْرَاضَ قَلْبِ الَّذِي فِي دَرْسِهِ حَضَرَا
4	وَصَحَّحَ لِمَا رَوَى عَنْهُ مُشَافَهَةً	صَحِيحَ مَثْنِ الْبُخَارِيِّ وَارْتَوَى دُرَرَا
5	لَقَدْ حَبَاكَ إِلَهَ الْعَرْشِ جَلَّ بِمَا	حَبَاكَ بِمَا بِهِ قَدْ صِرْتَ مُشْتَهَرَا
6	يَا ابْنَ الْحُسَيْنِ جَزَاكَ اللَّهُ مَكْرَمَةً	أَبْدَيْتَ فِي كُلِّ عِلْمٍ الْوَرَى عِبْرَا
7	عَزِيَّتُهُ الشَّادِلِ كَانَتْ مُنْتَرَةً	وَنَظْمَتُهَا فَعَلَتْ قَدْرًا عَلَى النَّظْرَا
8	وَفِي الْعَقَائِدِ أَبْدَيْتُمْ لِمُشْتَعِلِ	بِعِلْمِهَا دُرَّةً قَدْ فَاقَتْ الدُّرَرَا
9	كَفَاكَ فِي مَذْهَبِ النُّعْمَانِ نَظْمُكُمْ	مُعَيَّنَةً سِرُّهَا فِي السَّالِكِينَ سَرَى
10	وَكَمْ مَسَائِلَ قَدْ كَانَتْ مُشْتَتَّةً	جَمَعْتَهَا فَعَدْتُ كَالدَّرِّ حِينَ يُرَى

1. Ey beşeriyet içinden üstünlüğü apaçık olan ve Behlül adıyla meşhur olan akıllı kimse,
2. Ey Fıkıh ilminde bir mertebesi olan ki, o mertebeye ihtisar eden kişinin gizlediği şeyleri açık eden ince anlayış sahibi!
3. Ey dersine iştirak eden kimselerin kalblerindeki hastalıklara şifa olacak şifa bilgilerinin bilgini!
4. Kendisinden şifâhî olarak aktarılanları, Buhârî'nin metni tasdik etmiş ve inciler kaynaklarla beslenmiştir.
5. Celil olan arşın ilâhî seni ödüllendirdi ve sen de o ödülle meşhur oldun.
6. Ey Huseyin'in oğlu! Allah seni mükâfatlandırsın. Sen beşeriyetin ilimlerinin her birinden nice ibret ortaya çıkardın.
7. Şâzelî İzziyesi düz yazı hâlindeydi. Sen onu sistemleştirdin ve gözler önüne serdin.
8. Akâidde Dürre'yi ortaya çıkardınız, Tüm incilerin üzerinde...
9. Nûman'ın (Ebû Hanîfe) mezhebinde nazmettiğiniz el-Muayyene yeter. Onun sırları o yolda gidenler yanında yayılmıştır.
10. Nice meseleler dağınıktı. Sen onları cem ettin ve görüldüklerinde onlar bir inci oldu.

Bu beyitlerde de görüldüğü gibi Ahmed el-Behlûl'un edebî ve ilmî kişiliği övülmüştür. İbn Ğalbûn'un eserinde, Ahmed el-Behlûl hakkında aktardığı başka bir şiir de şu şekildedir:⁴⁶ [Basît]

1 يا أَيُّهَا الْعَلَمُ الْفَرْدُ الَّذِي افْتَحَرْتَ بِهِ طِرَابِلُسُ لِمَا أَنْ جَاهَا إِشْتَهَرَا
2 دَامَتْ عَلَيْكَ مِنْ الْمَوْلَى نَعَائِمُهُ وَلَا بَرِحَتْ بِسِرِّ اللَّهِ مُسْتَتَرَا
3 وَدُمْتُمو قِبْلَةً لِلْقَاصِدِينَ وَلَا ضَالَتْ فَضَائِلُكُمْ فِي الْعَالَمِينَ ثَرَى
4 بِجَاهِ أَحْمَدَ خَيْرِ الْعَالَمِينَ وَمَنْ عَلَى الْبُرَاقِ إِلَى السَّبْعِ الطَّبَاقِ سَرَى
5 عَلَيْهِ وَالْأَلِ وَالْأَصْحَابِ قَاطِبَةً تَحِيَّةً عَرَفُهَا قَدْ أَحْجَلَ الزَّهْرَى

1. Ey Trablus'un onun (Ahmed el-Behlûl) vasıtasıyla şöhret kazandığı simgeleştiği kişi.
2. Mevlâ tarafından nimetleri sana verilmeye devam etti. Allah'ın (sana verdiği) özle örtünmeye de devam ediyorsun.
3. Sizi arzulayan kimselerin kiblesi olmaya devam ediyorsunuz ve her iki âlemde de üstünlükleriniz hâlâ görülüyor.
4. Âlemlerin en hayırlısı Ahmed'in şânı ve burak üzerinde yedi kat göğe yükselmiş kimsenin şerefiyle.
5. Ona, onun âline (ehli beytine), ashabına, kokusu çiçeği utandıran selâmla selâm olsun.

1.4. ESERLERİ

Ahmed el-Behlûl, İslâmî ilimlerin çeşitli alanlarında eserler vermiş bir âlimdir. Akâid sahasında *Durretu'l-'Aķâi'd*, fıkıh sahasında *el-Mu'ayyene* ve *el-'Izziyye* ve Arap Dili ve Edebiyatı sahasında ise, *el-Maķâmetu'l-Vitriyye*⁴⁷ gibi eserleri telif etmiştir. Ahmed el-Behlûl'un günümüze kadar ulaşmış eserleri şunlardır:

⁴⁶ İbn Ğalbûn, *et-Tezkâr*, 279.

⁴⁷ Ziriklî, *el-A'lâm*, 1/118.

1.4.1. İhtisâru'l-‘İzziyye fî Fıkhî'l-İmâm Mâlik b. Enes

Malik bin Enes'in fikhına dâir yazılan bu eserin bir nüshası, Tunus'ta Ulusal Kütüphane'de (3126 numarası altında) ve Merkezü Cihâdi'l-Lîbiyyîn li'd-Dirâseti't-Târihiyye'de (2002 numarası altında) bulunmaktadır.

Tahir Ahmed ez-Zâvî, bu eserin içerik ve üslup açısından olgun ve saf bir dille yazıldığını belirtmiş, "İçeriğindeki sanat ve dil, düzenindeki sâdelik onu edebi bir eser hâline getirmiştir." diyerek onu övmüştür.⁴⁸

1.4.2. el-Evcuhu'l-Lâmi'a fî'İhtisâri'l-Câmi'a fî 'İlmi'l-Mîrâs

Ferâiz ilmine dair bu çalışmanın bir nüshası, Merkezi Cihâdi'l-Lîbiyyîn li'd-Dirâseti't-Târihiyye'de (1092 numarası altında) kayıtlıdır.⁴⁹

1.4.3. el-Makâmâtü's-Sevriyye

Eserin ismini bu şekilde İbn Ğalbûn tespit etmiştir.⁵⁰ Ali Mustafa el-Mısrâti ise, eserin isminin yanlış aktarıldığını, aslında kitabın isminin *el-Makâmâtü'n-Nûriyye* olduğunu belirtmiştir.⁵¹

1.4.4. Manzûme fî 'İlmi't-Tevhîd

Ahmed el-Behlûl, bu eseri *Durretu'l-'Akâid* olarak isimlendirmiştir. Bu kitabın iki el yazma nüshasından biri dostu Şeyh Ali Nuri'nin Tunus'taki kütüphanesinde *İhtisâr Dürretu'l-'Akâid* ismiyle,⁵² diğeri de Ebu'l-Kâsım Muhammed Kırrû'nun Tunus'daki kütüphanesinde bulunmaktadır.⁵³ Ali Mustafa el-Mısrâti de kendi kütüphanesinde bu kitaptan bir nüsha bulunduğunu ifade etmiştir.⁵⁴

⁴⁸ ez-Zâvî, *A'lâmu Lîbyâ*, 99.

⁴⁹ İbrâhim Sâlim eş-Şerîf, *Fihrisu'l-mahtûât bi-merkezi cihâdi'l-Lîbiyyîn* (Bingazi: 2000), 2/109.

⁵⁰ İbn Galbun, *et-Tezkâr*, 249.

⁵¹ Ahmed el-Behlûl, *Dîvanu'l-Behlûl*, thk. Ali Mustafa Mısrâti (Trablusgarb: Dâru'l Cemâhiriyye, 1999), 33.

⁵² ez-Zâvî, *A'lâmu Lîbyâ*, 99.

⁵³ Ebû Kâsım Muhammed, *Dirâsât fî't-târih ve't-turâs* (Tunus: Dâru'l Meârif, 1960), 153.

⁵⁴ el-Behlûl, *Dîvanu'l-Behlûl*, thk. Ali Mustafa Mısrâti, 41.

1.4.5. Manzûme fî Fıkhî'l-İmâm Ebî Hanîfeti'n-Nû'mân

Ebû Hanife'nin fikhı üzerine Şeyh Yusuf b. Muhammed en-Nefâsî tarafından kaleme alınan ve *el-Mu'ayyene* ismiyle anılan bu eser, Ahmed el-Behlûl tarafından *İthâfu'l-Hilân bi-Şerhi Mu'ayyene'ti's-Şibyân* ünvanıyla şerh edilmiştir. Bu eserin Merkezi Cihâdi'l-Lîbiyyîn li'd-Dirâseti't-Târihiyye'de⁵⁵ ve Ali Mısrâti'nin şahsi kütüphanesinde⁵⁶ nüshaları bulunmaktadır.

1.4.6. Tahmîsü'l-'İsrîniyyâti'n-Nebeviyye

Araştırmanın da konusunu oluşturan Ahmed el-Behlûl'e ait olan dîvandır. Şeyh Ahmed el-Ûat'ânî tarafından "*Dîvanu'd-Durri'l-'Asfâ ve'z-Zebercedi'l-Muşaffâ*" adıyla 1999 yılında Libya'da yayımlanmıştır. Dîvan, tahmis formatında yazılmış olup ana teması Hz. Peygamberi medihdir. Dîvan 579 tahmisten oluşmuştur. İkinci bölümün başında Dîvan'ın tanıtımı detaylı olarak verilecektir.

1.5. VEFÂTI

Ahmed el-Behlûl'ün doğum tarihi kesin olarak belli olmamasına rağmen O, Trablus'ta (ö.1113/1701) yılında vefat etmiştir. Mezarı Trablus'tadır.⁵⁷ Sahâbelerden Müneyzir el-Yemânî'nin⁵⁸ (r.a.) yanı başında medfundur.

⁵⁵ eş-Şerif, *Fihrisu'l-mahtûât bi-merkezi cihâdi'l-Lîbiyyîn*, 2/109.

⁵⁶ Ahmed el-Behlûl, *Dîvanu'l-Behlûl*, thk. Ali Mustafa Mısrâti, 41.

⁵⁷ İbn Ğalbûn, *et-Tezkâr*, 278-279.

⁵⁸ Ebü'l-Hasan 'İzzüddîn Alî b. Muhammed İbnü'l-Eşîr, *Üsdu'l-ğâbe fî ma'rifeti's-şahâbe* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2012), 5/266; Ebu'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali İbn Hacer El-Askalânî, *el-İşâbe fî temyîzi's-şahâbe*, thk. Ahmet Abdülmevcûd, Ali Muhammed Mua'vviz (Beyrüt: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1995), 6/227.

İKİNCİ BÖLÜM

AHMED EL-BEHLÛL'ÜN ŞİİRİNİN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

2.1. AHMED EL-BEHLÛL'ÜN DÎVANI'NIN TANITIMI

Tahmîsü'l-İşrîniyyâti'n-Nebeviyye ismiyle bilinen bu eserden ilk olarak tarihçi İbn Ğalbûn bahsetmiştir. İbn Ğalbûn: “Allah rahmet eylesin, Ahmed el-Behlûl'ün belagat yönü güçlü kasideleri vardır. Bunlardan biri de hayrû'l-beşer olan Hz. Peygamber'i (s.a.v.) medheden tahmîsleridir.” demiştir.⁵⁹ Daha sonraki Libyalı biyografi yazarları ve araştırmacılarından olan Şeyh Tahir Ahmed ez-Zâvî,⁶⁰ Ali Mustafa el-Mısrâti⁶¹ ve Ferec es-Sâ'idî⁶² gibi isimler, bu eserin benzersizliğine vurgu yaparak İbn Ğalbûn'un, eserin hârika olduğuyula ilgili görüşünün çok yerinde olduğunu belirtmişlerdir.

ed-Durru'l-Asfâ ve'z-Zebercedu'l-Muşaffâ fi Medhi'l-Muştafâ, Sirru Bâbi'l-Vuşûl ve Dîvân-ı Behlûl gibi farklı isimlerle de anılan bu Dîvan, Hz. Muhammed'i (s.a.v.) medih için yazılmış ve başta Libya olmak üzere Kuzey Afrika'da şöhret kazanmış bir methiyedir.

Ahmed el-Behlûl'ün Dîvan'ın tamamı tahmislerden oluşmaktadır. Tahmîs, kökü hamese (خمسة) kökünden türetilen ve beşlemek manasında kullanılan bir mastardır. Terim anlamı ise, daha önce başka bir şâir tarafından yazılmış bir beytin önüne, birinci mısra ile kafiyeli üç mısranın daha ilave edilmesiyle toplam beş mısradan teşekkül eden nazım türüdür.⁶³

Bu tahmisler (Dîvan), önce Doğu'da daha sonra da Libya'da çeşitli araştırmacıların ilgisini çekmiş ve ilk olarak 1893 yılında Mısır'da bir yayınevi

⁵⁹ İbn Ğalbun, *et-Tezkâr*, 248-249.

⁶⁰ Ahmed el-Behlûl, *Dîvanu'l-Behlûl*, thk. Ahmet ez-Zâvî (Kâhire: Mektebetu'l-Mısır, 1966), 5.

⁶¹ el-Behlûl, *Dîvanu'l-Behlûl*, 1.

⁶² Ferec Venis Sâidî, “A'lâmu Lîbyâ”, *Mecelletu Külliyyeti'd-Da'veti'l-İslâmiyye* (Trabusgarb: 2004), 21.

⁶³ es-Seyyid Ahmet b. İbrahim el-Hâşimî, *Mizânu'z-zehab fi şinâ'ati şî'ri'l-Arab*, thk. Hüsnü Abdulcelil Yusuf (Kâhire: Mektebetu'l-Âdâb, 1997), 120; Van Dyck Cornelius, *Muḥîtu'd-dâire fi 'ilmeyi'l-'arûdi ve'l-kâfiye* (Beyrut: yy. 1857), 121.

tarafından basılmıştır. Bu ilk baskı, Ezher'de eğitim gören Trabluslu edebiyatçı Salim el-Mebrûk tarafından hazırlanan şiirsel bir önsözle yayımlanmıştır. Daha sonra, Mısır'daki el-‘Âmiretu’ş-Şarkiyye matbaası tarafından ikinci baskısı yapılmış ve 1910 yılında Ahmed Ali el-Melîcî tarafından bir üçüncü baskısı gerçekleştirilmiştir.⁶⁴ Ayrıca, başka baskıları da yapılarak, esere *Dîvanı Behlûl*,⁶⁵ *Sirru Bâbi'l-Vuşûl*⁶⁶ ve *ed-Durru'l-‘Asfâ ve’z-Zebercedu'l-Muşaffâ fî Medhi'l-Muştafâ*⁶⁷ gibi çeşitli adlar verilerek basılmıştır.

Daha sonra Libyalı âlimler, bu tahmisleri inceleyip çeşitli adlar altında yayımlamışlardır. Tahir Ahmed ez-Zâvî, bu eseri *Dîvanu'l-Behlûl* başlığıyla 1966'da tahriç etmiştir. Ali Mustafa el-Mısrati ise eseri önce *Dîvanu Ahmed el-Behlûl* başlığıyla 1967'de, ikinci baskısını ise 1999'da *Dîvanu Ahmed el-Behlûl: Medâihu'n-Nebeviyye Teşîru Kaşâidi'ş-Şâir Abdilkerim Dırgâm et-Ṭarâifi* başlığıyla bir kez daha tahriç etmiştir. Şeyh Ahmed el-Ḳat'ânî de bu eseri *Dîvanu'd-Durri'l-‘Asfâ ve’z-Zebercedi'l-Muşaffâ* adıyla yayımlamıştır. Ancak yayımlayanların ve editörlerin, şâir Ahmed el-Behlûl'ün esere verdiği orijinal başlığa sadık kalmadıkları görülmüştür.

Bu orijinal başlığın ihmal edilmesinin ve eseri basan yayımcılar ile editörlerin, Ahmed el-Behlûl ya da öğrencileri tarafından yazılmış özgün el yazmalarını esas almamaları düşündürücüdür.

Dîvan, hem eski hem de modern Arap şâirlerinin çeşitli şiir temalarındaki (övgü, aşk, betimleme, hiciv, ağıt gibi) mısra ve şiirlerini içeren eserler için kullanılan genel bir addır. Ne var ki, çalışmamızın da kaynağı olan bu dîvanda neredeyse tek bir temanın yoğun bir şekilde bahsedildiği tahmislerden oluşan bu eserin özgün anlamda “dîvan” olarak değerlendirilmesi sorgulanabilir. Çünkü *Dîvanu Ahmed el-Behlûl* olarak anılan eserde farklı temalarda şiirler bulunmamaktadır. Sadece İbn Ğalbûn'un iddia ettiği gibi Ḳađı `İyaz'a nispet edilen *et-Tahmîs li'l-‘İyâdiyye* yer almaktadır. Bu yönüyle, sonradan gelen araştırmacıların ekserisi ön kabulle İbn Ğalbûn'un bu

⁶⁴ Cibran, *A'lâm min Libya fi'l-Ḳadîm ve'l-Hadîs*, 43.

⁶⁵ el-Behlûl, *Dîvanu'l-Behlûl*, 12.

⁶⁶ el-Behlûl, *Dîvanu'l-Behlûl*, 11.

⁶⁷ el-Behlûl, *Dîvanu'l-Behlûl*, 11.

tanımlamasını esas almışlardır.⁶⁸ Ne var ki Kıadı `İyaz`a ait olan eserlerin, başta dıvanı olmak üzere taranmasında adı geçen kasidelere rastlanmamıştır.

Dıvanda bulunan ve üzerine tahmis yapılan kasidelerin Kıadı `İyaz`a ait olduğunu ilk sorgulayan, Şeyh Tahir ez-Zâvî olmuştur. ez-Zâvî, Kıadı `İyaz`ın eserlerine ve onun hakkında yazılmış *Ezhâru`r-Riyâd* ve *Nefhu`t-Tîb* gibi kaynaklara başvurmuş ancak bu kasidelere rastlamadığını söylemiştir.⁶⁹ Ali Mustafa el-Mısrâti de Kıadı `İyaz`ın eserlerini incelemiş, fakat üzerine tahmisi yapılan kasidelerin metnini bulamadığını belirtmiştir.⁷⁰

Ali Mustafa el-Mısrâti, eserin ilk baskısında Ahmed el-Behlûl tarafından tahmis edilen bu kasidelerin aslen kime ait olduğunu araştırmıştır. ez-Zâvî'nin daha önce Kıadı `İyaz`a ait olmadığını belirttiği bu metin hakkında bir keşif yaptığını iddia ederek, orijinal metnin Ahmed el-Behlûl tarafından tahmis edilen ve doğulu bir şâir olan Abdülkerim Dırğâm et-Tarâifi'ye ait olabileceğini belirtmiştir. İkinci baskıda ise eserin başlığını *Dıvanu Ahmed el-Behlûl Medâih Nebeviyye Teştîru Kasâidi`ş-Şâ`ir Abdülkerim Dırğâm et-Tarâifi* olarak güncellemiştir. Ne var ki, Ali Mustafa el-Mısrâti, eserin asıl sahibi olması mümkün olan şâir Abdülkerim Dırğâm et-Tarâifi hakkında herhangi bir bilgi vermemiştir. Metnin kaynağı ve bulunduğu yer hakkında da bilgi sunmamıştır. Ayrıca, Ahmed el-Behlûl'ün bu orijinal metni nasıl keşfettiği ve et-Tarâifi'ye nasıl atıfta bulunduğu hususunda, bir araştırmacının kaynak gösterirken dikkate alması gereken esaslara riayet etmediği görülmüştür. Ali Mustafa el-Mısrâti, bu şâirin eserinin basılı mı yoksa el yazması mı olduğunu veya bu metni bulunduğu kaynağın ne olduğunu okuyucuya bildirmemiştir.⁷¹

Bilinmesi gereken bir husus, Ahmed el-Behlûl'ün tahmîs yazdığı asıl metnin, Batı İslam dünyası ve Endülüs edebiyatında var olan `İşrîniyyât (onluklar veya yirmilikler) diye adlandırılan bir şiir türünde yazılmış olduğudur.

Şekil açısından yenilikçi bir tür olan bu form, alfabenin her harfi için on veya yirmi beyitten oluşur ve bu beyitlerde genellikle Hz. Peygamber'in faziletleri,

⁶⁸ İbn Ğalbûn, *et-Tezkâr*, 248.

⁶⁹ el-Behlûl, *Dıvanu`l-Behlûl*, thk. Ahmet ez-Zâvî, 10.

⁷⁰ el-Behlûl, *Dıvanu`l-Behlûl*, thk. Ali Mustafa Mısrâti, 25.

⁷¹ Cibran, *Â`lam min Libya fi`l-ğadîm ve`l-hadis*, 47.

özellikleri ile şâirin ona olan medh ü senası işlenir. Bu vesileyle şâir, Hz. Peygamber'in sefaat ve himayesini dilemektedir.⁷²

Beşinci hicri yüzyıldan itibaren, özellikle de Ali el-Husrî el-Ḳayrevânî döneminde Kuzey Afrika ve Endülüs şâirleri arasında “onluklar” şiirsel yetkinlik ve yaratıcılığın sembolü olarak kabul edilmiştir. Benzer bir yapıya sahip “yirmilikler” ise, her bir beytin kafiye ve açılışında sıkı bir düzen gözetilerek yirmi beyitlik bir şiir formunu ifade eder.⁷³ Onluklar ve yirmilikler, Endülüs ve Kuzey Afrika'da peygamber övgülerinde yenilikçi bir edebi tür olarak ortaya çıkmış, şâirlerin kendi iradeleriyle zorlu kafiye kurallarına riayet ettikleri bir tür olarak, belagat ilminin “zorlaştırma” (î'nât) bölümüne dâhil edilmiştir.⁷⁴

Batı İslam dünyası ve Endülüs'te bu türün önde gelen şâirleri arasında; Yahya b. Muhammed b. Ahmed et-Ṭatîlî et-Ṭutayli el-Hezelî, Muhammed b. Ṭahir el-‘Âmirî, Ali b. Muhammed b. Süleyman el-Ensârî (İbnu'l-Habbâb) (ö.461/1069), Abdurrahman el-Fâzâzî, Muhammed b. Mufaḍḍal el-Laḥmî (ö.577/1181), İbnu'l-Cinân ve Mâlik b. Mürâhhil (ö. 699/1300) gibi⁷⁵ isimler bulunur. Endülüslü bu şâirlerin tarzı, Ahmed el-Behlûl'un sanatsal çevresine ve estetik beğenisine daha yakın olduğu görülür.

İbn Ğalbun'un, tahmisi yapılan kasideleri yazanın Ḳaḍı `İyaz olduğunu belirtmesinin sebebi, Ḳaḍı `İyaz'ın Endülüslü olması ve tahmisi yapılan kasidenin de Endülüs edebiyatına yakın olmasından dolayı böyle bir kanaata vardığı değerlendirilebilir.

Ahmed el-Behlûl'un üzerine tahmisini yaptığı kasidelerin büyük olasılıkla Endülüs veya Mağrib kökenli olan orijinal metindeki belirli kurallara sadık kaldığı görülür. Ne var ki tahmis edilen kasidenin aslının bu iki bölgeye ait olarak düşünülmesine rağmen, yazarının kim olduğu hakkında kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Ahmed el-Behlûl'un tahmislerine temel teşkil eden kaşîdelerin doğulu bir şâir olan Abdulkarim et-Tarâifi'ye ait olamayabileceğine dair bir başka neden de, metnin

⁷² Muhammed Mes'ud Cibrân, *Mâlik b. el-Mürâhhil: edîbu'l-'urveteyn* (Trablusgarb: Dâru'l-İ'mârâtü'l Arabiyye, 2005), 199.

⁷³ Cibrân, *Mâlik b. Mürâhhil: edîbü'l-'urveteyn*, 201.

⁷⁴ Cibrân, *Mâlik b. Mürâhhil: edîbü'l-'urveteyn*, 199-201.

⁷⁵ Cibrân, *Mâlik b. Mürâhhil: edîbü'l-'urveteyn*, 183.

kâfiyesinin Batı İslam dünyasında kullanılan Kuzey Afrika ve Endülüs alfabe sırasına göre düzenlenmiş olmasıdır. Yani alfabedeki yirmi dokuz harf üzerine (lamelif de dahil edilerek) her bir harf için kaside yazılmıştır. Tâhir ez-Zâvî'nin de belirttiği gibi, bu şiir Kuzey Afrika'daki alfabe düzenine (ا ب ت) göre dizilmiştir. Çünkü Kuzey Afrika geleneğinde lam elif (ل) harfi müstakil bir harf olarak kabul edilir ve alfabe 29 harf olarak sayılır. Buna karşılık Doğu'da, "lam elif" bağımsız bir harf olarak görülmez ve alfabe 28 harf olarak kabul edilir.⁷⁶

Son tahlilde *Dîvan*'ın, Ahmed el-Behlûl tarafından tahmis edilen ve beşinci yüzyıldan itibaren Kuzey Afrika ve Endülüs'te gelişen 'ısrîniyyât tarzında yazıldığı, özellikle peygamber övgüsünü konu aldığı, "i'nât" sanatının gözetildiği ve 'ısrîniyyâtın tahmislerden oluştuğu görülür.

Ahmed el-Behlûl'ün bu beşleme (tahmis) çalışmasında eklediği beyitlerde, her harfin başlangıç ve kafiyesindeki uyumu sağlamak için gerekli olan "i'nât" sanatı kurallarına tam olarak uymadığı görülmektedir. Bunun yerine yalnızca yirmilikler tarzında kafiyelerin uyumunu gözetmiştir. Ancak, her harfin beşlemesinin ilk beytinde bu uyuma sadık kaldığı görülmüştür. Örnek⁷⁷: [eṭ-Ṭavîl]

أَدُوبُ اشْتِيَاقًا وَالْفُرَادُ بِحَسْرَةٍ وَيِي طَيَّ أَحْسَائِي تَوَقُّدُ جَمْرَةٍ
مَتَى تَرَجُّعُ الْأَحْبَابُ مِنْ طُولِ سَفَرَةٍ أَحِبَّةً قَلْبِي عَالُّونِي بِنَظْرَةٍ
فَدَائِي جَفَاكُمْ وَالْوَصَالَ دَوَائِي

1. İhtiyakımdan eriyip gidiyorum, kalbim de hasretle dolu olduğu halde.
2. En içlerimde bir cemre, ateş koru tutuşmaktayken,
3. Sevgililer, dostlarım uzun seferden ne zaman dönecekler?
4. Beni bakışlarınızla (taltif edin), tedavi edin ey kalbimin sevgilisi.
5. Benim hastalığım, sizin uzaklığınızdanır , (size) kavuşmaksa şifamdır.

بَسَقَطِ اللَّوَى صَبُّ حَلِيفُ مَحَبَّةٍ مُقِيمٌ وَمَنْ يَهْوَاهُ فِي أَرْضِ غُرْبَةٍ
أَقُولُ لِمَنْ لَمْ يَحْفَظُوا حَقَّ صُحْبَةِ بَعِيدٍ عَنِ الْمُشْتَاقِ عَوْدُ أَحِبَّةٍ

⁷⁶ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, thk. Ahmet ez-Zâvî, 12.

⁷⁷ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 15.

78 تَنَاءُوا فَكَانَ الصَّبْرُ غَيْرَ قَرِيبٍ

1. Sakdı liva 'da sevginin dostu (komşusu) bir âşık var.
2. Onu seven kimse gurbet topraklarında ikamet ettiği halde, mukim olan,
3. Dostluğun hakkını muhafaza etmeyen kimselere derim ki,
4. Sevgililerin dönmesi, özleyen kimseye uzaktır.
5. Dayan/yükün altında ezilme, zira sabır yakın değildir.

يَمِينًا بِمَنْ زَارَ الْحُطِيمَ وَزَمَزَمًا وَمَنْ طَافَ بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ وَأَحْرَمًا
لَقَدْ خَلَّفُونِي نَاحِلَ الْجِسْمِ مُعْرَمًا يَبُوحُ بِسِرِّي دَمْعَ عَيْنِي وَكَلَّمَا
قَصَدْتُ احْتِبَاسَ الدَّمْعِ يَسِيفُنِي جَرِيًا 79

1. Kabe 'yi (Hatim 'i) ve Zemzem 'i ziyaret eden kimsenin Rabbine yemin olsun ki,
2. Beyti Atik 'i tavaf eden ve ihrama giren kimsenin Rabbine.
3. Onlar vücudumun zayıflığını, sevdalanmış halde bıraktılar.
4. Gözyaşlarım sırlarımı ortaya çıkarır.
5. Her ne zaman gözyaşlarımı tutmaya çalışsam, akmasının önüne geçemem.

جَفَانِي أَحِبَّائِي وَجَارُوا بِصَدِّهِمْ وَصَافَيْتُهُمْ وَوَدِّي وَفَاءً لِعَهْدِهِمْ
شَرَحْتُ لَهُمْ مَا حَلَّ بِي بَعْدَ فَقْدِهِمْ جَرَى دَمْعَ عَيْنِي وَاسْتَهَلَّ لِبُعْدِهِمْ
غَدَاةَ التَّوَى لَمَّا سَرَوَا بِالْهُوَادِجِ 80

1. Sevgililerim benden uzaklaştılar, benden uzak durarak da bana zulmettiler.
2. Ben ise sevgimi onlara has ve saf kaldım, ahitlerine vefa göstererek,
3. Onların yokluklarından sonra başıma gelen şeyleri onlara açıkladım.
4. Gözyaşlarım aktı, onlardan uzak olmam hasebiyle ağladım durdum
5. Hevdeçler üzere gece gittiklerinde, ayrılışın seherinde,

⁷⁸ el-Behlül, Dîvânu 'l-Behlül, 18.

⁷⁹ el-Behlül, Dîvânu 'l-Behlül, 113.

⁸⁰ el-Behlül, Dîvânu 'l-Behlül, 29.

Yukarıda verilen örnekler ا , ب , ج , د , ه harfleriyle başlayan ve her biri yirmişer tahmisten oluşan şiirlerin ilk tahmisleridir. Şâir şiirine (اُدُّوبُ) ا (hemze) harfiyle başlamış, dördüncü şatırın başı olan ve üzerine tahmis yaptığı kasidenin (اُجِبَّةُ) kelimesindeki ilk harfe uymuştur. Beşinci şatırın son harfi de yine aynı şekilde (دَوَائِي) kelimesindeki elif harfiyle tamamlanmıştır. Dîvandaki kasîdelerin tümünde bu kurala uyulmuştur. Şiirlerin birinci tahmislerinden sonraki tahmislerde ise bu kurala uyulmamıştır. Aşağıdaki tahmisler buna örnek olarak verilebilir⁸¹: [eṭ-Ṭavîl]

أَجِبَّةُ قَلْبِي فَارْقُونِي وَحَمَلُوا مَطَايَاهُمْ وَالْجَسْمُ مُضَى مُعَلَّلٌ
 وَمَادَا عَلَيْهِمْ سَاعَةً لَوْ تَمَهَّلُوا جَرَعْتُ لِيَوْمِ الْبَيْنِ لَمَّا تَرَحَّلُوا
 وَذُبْتُ اشْتِيَاقًا مِنْ زَفِيرِ اللُّوَاعِجِ

1. Kalbimin sevgilileri benden ayrıldılar ve bineklerini yüklediler.
2. Beden(im) ise hastalıktan zayıf düştüğü halde,
3. Sanki bir saatçik yavaşlasalardı ne olurdu?
4. Onlar göçüp gittikleri zaman firak günü için yas tuttum.
5. Ve Kalbe acı çektiren sıkıntıdan dolayı özlemle eriyerek,

أَيَا صَاحِبِي سِرِّي إِلَى نَحْوِ سِرِّهِمْ لِأَكْحَلِ أَجْفَانِي بِأَثْمِدِ تُرِّهِمْ
 لِحَايِ عَدُوِّي قُلْتُ دَعْنِي أُمَّتْ بِهِمْ جَعَلْتُ هُمْ حَدِي وَطَاءَ لِرُكْبِهِمْ
 وَسَارَ فُؤَادِي تَابِعًا لِلْهُوَادِجِ

1. Ey dostum, beni yanındaki cemaate/huzuruna götür.
2. Topraklarının tozuyla gözlerime sürme çekeyim diye,
3. Beni azarlayan kimse beni kınadı, ben de dedim ki; 'bırakın beni de onlar için öleyim'
4. Yanaklarımı onlara bineklerine binmeleri için bir basamak yaptım.
5. Ve kalbim de onların hevdeçlerini takip eder vaziyette yola çıktı.

⁸¹ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 29.

Burada verilen örneklerden de anlaşılmaktadır ki Ahmed el-Behlûl, her biri yirmişer tahmisten oluşan her bir şiirinin ilk tahmisine ana metnin şâirinin bağlı kaldığı harfle başlamayı tercih etmiş, diğer ondokuz tahmisinde ise aynı zorunluluğa uymadığı görülmüştür. Ama Dîvan'daki üzerine tahmisi yapılan kasidelerin tamamı hangi harfle başlamışsa yine aynı harfle kaside son bulmuştur. Bu durum divandaki tüm kasideler için geçerlidir. Daha farklı bir ifadeyle; her kasidenin dördüncü şatırı hangi harfle başlamışsa, beşinci şatırın son harfiyle hep uyumlu olmuştur.

Ahmed el-Behlûl, bu beşlemeleri oluştururken konuyu kendi isteğiyle seçmemiş, ana metnin konusu doğrultusunda hareket etmiştir. Dolayısıyla, Ahmed el-Behlûl'ün konu veya içerik açısından bir seçme özgürlüğü bulunmamaktadır. Ayrıca fiziksel ve soyut duygusal özlemleri harmanlayan tematik yapı da önceki metinden alınmıştır. Buna rağmen, Ahmed el-Behlûl'ün, metni hem maddi hem de manevi yönleriyle olağanüstü bir ustalıkla ve nadir görülen bir kabiliyetle harmanladığı görülür. Bu harmanlama öyle bir noktaya ulaşmıştır ki kelimeler arasında büyük bir uyum ve âhenk vardır.

Ahmed el-Behlûl'ün tahmisleri incelendiğinde, bu tahmislerin orijinal metnini aşacak bir şekilde yaratıcı bir ustalıkla kaleme alındığı söylenebilir. Beyitlerde, şâirin söz konusu beytin anlamına öyle bir uyum sağladığı görülür ki, adeta orijinal metnin her mısrasıyla aynı anda buluşmuş gibidir. Her tahmiste bu mükemmel uyum görülür. Adeta herhangi bir kasîdeye tahmis yapılmamış da, sanki beşlemelerin tümü Ahmed el-Behlûl tarafından kaleme alınmış bir şiir izlenimini verir.

Dîvandaki, her biri yirmişer tahmisten oluşan beşlemelerin ilk on beyti zâhiri aşk ve muhabbet içerikli bir üslup ile yazılmışken, diğer on beyit Hz. Muhammed'i (s.a.v.) öven, onun üstün niteliklerini ve üstün ahlâkını yücelten beyitler şeklindedir. Buna elif harfiyle başlayan şiiri örnek verilebilir:⁸²

أَدُوبٌ أَشْتِيَاقًا وَالْفُرَادُ بِحَسْرَةٍ وَبِي طَيِّ أَحْسَائِي تَوَقُّدُ جَمْرَةٍ
مَتَى تَرْجِعُ الْأَحْبَابُ مِنْ طُولِ سَفَرَةٍ أَحِبَّةً قَلْبِي عَلَّوْنِي بِنَظْرَةٍ
فَدَائِي جَفَاكُمْ وَالْوَصَالُ دَوَائِي

⁸² el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 15-16.

1. İştîyâkımdan eriyip gidiyorum, kalbim de hasretle dolu olduğu halde.
2. En içlerimde bir cemre, ateş koru tutuşmaktayken,
3. Sevgililer (dostlarım) uzun seferden ne zaman dönecekler?
4. Beni bakışlarınızla tedavi edin ey kalbimin sevgilileri..
5. Benim hastalığım, sizin uzaklığınızdanır , (size) kavuşmaksa şifamdır.

رَحَلْتُمْ وَخَلَفْتُمْ فُوَادِي مُعَدَّبَا يَهِيمُ بِكُمْ بَيْنَ الْمَرَابِعِ وَالرُّبَا
 وَفِي كَيْدِي نَارٌ تَزِيدُ تَلْهُبَا أَحْنُ إِلَيْكُمْ كَلَّمَا هَبَّتِ الصَّبَا
 فَيَزِدَادُ شَوْقِي شَوْقَكُمْ وَعَنَائِي

1. Göçüp gittiniz ve kalbimi geride mahzun ve çileli bir hâlde bıraktınız.
2. (Kalbim), yayla ve tepeler arasında aşkınızla yanıp tutuşmakta iken,
3. Ciğerimde sürekli yanıp artmakta olan bir ateş varken,
4. Saba rüzgârı, her estiğinde size kavuşmayı özliyorum.
5. Böylece size olan özlemim de çabam da artmakta.

عَدِمْتُ نَعِيمِي فِي هَوَاكُمُ وَرَاحَتِي عَسَاكُمُ بَجُودُوا أَوْ تَرَفُّوا لِحَالَتِي
 وَمَا كَانَ بُعْدِي عَنْكُمْ مِنْ إِرَادَتِي أَكَابِدُ أَحْزَانِي وَفَرَطُ صَبَابَتِي
 وَلَمْ تَرْحَمُوا ذُنِّي وَطُولَ بُكَائِي

1. Size olan muhabbetimden dolayı refah ve rahatımı kaybettim.
2. Belki ihsan ve ikramda bulunursunuz ya da halime şefkat gösterirsiniz diye.
3. Size olan uzaklığım da kendi irâdemden de değildi.
4. Hüznüme katlanıyorum, özlem ve aşkımın fazlalığına da.
5. Âcizliğime ve (özlemim sebebiyle) çokça ağlamama acımadığınız halde,

نَزَحْتُ دُمُوعِي مِنْ بُكَائِي عَلَيْكُمْ وَلَمْ تَنْظُرُوا حَالِي وَذُنِّي لَدَيْكُمْ
 وَأَسْرُ فُوَادِي بِأَهْوَى فِي يَدَيْكُمْ أُرَاعِي نُجُومَ اللَّيْلِ شَوْقًا إِلَيْكُمْ
 وَذَاكَ لِرُغْبِي فِي أَهْوَى وَشَقَائِي

1. Size olan şevkimden ötürü ağlamaktan, gözlerimde yaş kalmadı.
2. Siz ise benim hâlime, sizin karşınızdaki hakir oluşuma bakmadığınız halde,
3. Gönlümün, size duyduğu hasret ve aşk sebebiyle esir oluşuna,

4. Size duyduğum şevkten ötürü, sürekli yıldızları seyre dalıyorum.
5. Bu durum, yalnızca size duyduğum özlem ve bunun doğurduğu ıstırap sebebiyledir.

إِذَا مَا ذَكَرْتُ الْجِدْعَ وَالْبَانَ وَاللَّوَى يَهِيمُ غَرَامِي بِالصَّبَابَةِ وَالْجَوَى
إِلَى اللَّهِ أَشْكُو مَا آتَايَ مِنَ النَّوَى أَيَا صَاحِبِي كُنْ لِي مُعِينًا عَلَى الْهُوَى
فَعُمْرِي بِهِ وَلِي وَعَزَّ عَزَائِي

1. Her ne zaman kuru hurma kütüğü, ban ağacı ve kum yığınlarını ansam,
2. Size olan tutkum sebebiyle muhabbetim ve aşkım artar.
3. (Sana olan) uzaklıktan dolayı karşılaştığım şeyleri (yalnız) Allah'a şikâyet ederim.
4. Ey sahibim, bana (size duyduğum) muhabbet hususunda bana yardımcı ol.
5. Zira ömrüm bu uğurda tükendi. (dönmedi, başım sağolsun).

تَكَدَّرَ عَيْشِي بَعْدَ بُعْدِ أَحَبَّتِي وَفَارَقْتِي مَنْ كَانَ سُؤْلِي وَمُنِيَّتِي
أَيَا عَاذِلَ الْمُشْتَاقِ دَعْنِي بِحَيْرَتِي أَعْرَنِي جُفُونًا لَا تَجْفُ فَمُقَلَّتِي
رَقًا دَمَعُهَا فَاسْتَبَدَلْتُ بِدِمَائِي

1. Sevdiklerimden uzak oluşumdan sonra hayatım bulandı.
2. Ve benim temenni ve arzularımı süsleyen kişi ile aramızı ayırdı.
3. Ey hasret duyan kişiyi azarlayan, beni hayretimle baş başa bırak.
4. Bana kurumayan bir göz kapağı ödünç ver.
5. Gözümden gözyaşım akamaz oldu, artık gözlerimden gözyaşı yerine kan akar oldu.

عَلِقْتُ بِأَحْوَى مَالَهُ مِنْ مُمَائِلِ حَكَى غُصْنَ بَانَ مَائِسٍ فِي غَلَائِلِ
إِذَا زُمْتُ أَسْلُو عَنْ حَبِيبٍ مُمَاطِلِ أَبِي الْقَلْبُ أَنْ يَصْنَعِي إِلَى قَوْلِ عَاذِلِ
وَلَوْ لَحَّ بِي فِي غُدُوتِي وَمَسَائِي

1. Eşi benzeri olmayan, esmer bir sevgiliye bağlandım.
2. Şeffaf (elbiseler) içinde endamlıca yürüten, ban ağacının dalına benzeyen,
3. Sürekli oyalayan bir sevgiliyi unutmak istediğimde,
4. Kalbim kınayıcı kimsenin sözüne kulak asmadı.
5. Beni sabah akşam, ısrarla kınamaya devam etse dahi,

تَرَى الْعَيْشَ يَصْفُو بَيْنَ تَلْكَ الْمَرَاعِ وَيُطْفَى هَيِّبًا قَدْ تَوَى فِي الْأَضَالِعِ
وَقَدْ مَرَّ عُمْرِي ضَالِعًا فِي الْمَطَامِعِ أَرْجِي وَصَالًا مِنْ حَبِيبِ مُنَاعِ
يُحِبُّ عَمْدًا بِالْبَعَادِ رَجَائِي

1. Görmez misin, yaşam(ım), bu yeşillikler içerisinde mutlu bir şekilde devam edip gittiğini?
2. Adalelerime yer etmiş bir alevi (şehvetini) söndürdüğünü?
3. (Şu acınası) hayatım arzu/emeller peşinde zayi olup gittiği halde,
4. Beni reddeden sevgiliden kendisine kavuşma temenni etmekteyim.
5. Ve kasıtlı olarak benim umutlarımı mesafeden ötürü boşa çıkaran,

حَبِيبٌ مُقِيمٌ فِي فُؤَادِ مُشَرِّدٍ وَشَوْقِي إِلَى خَيْرِ الْأَنْامِ مُحَمَّدٍ
أُنَادِي وَدَمْعُ الْعَيْنِ فِي الْحَدِّ مُسْعِدِي أَمَا دَانَ غَيْبِي أَنْ يَزُولَ فَأَهْتَدِي
إِلَى خَيْرِ دَانَ فِي الْأَنْامِ وَنَاءِ

1. O, evsiz, yapayalnız bir kalpte ikamet eden bir sevgilidir.
2. Benimse arzum, yaratılmışların en hayırlısı olan Muhammed'e (s.a.v.) doğru olarak,
3. Yanaklardaki gözyaşlarım mutluluk sebebinde nida ediyorum.
4. Doğrusu günahlarım zail olmak(fena bulmak için) boyun eğdi.
5. Ben de tüm yaratılmışlar içerisindeki en yakın hayra vasıl oldum.

نَبِيٌّ شَفِيعٌ حَازَ كُلَّ الْفَضَائِلِ بِهِ افْتَحَرَتْ أَصْحَابُهُ فِي الْقَبَائِلِ
وَقَدْ ظَهَرَتْ رَأْيَانُهُ بِدَلَائِلِ أَجَلُ الْوَرَى قَدْرًا وَأَصْدَقُ قَاتِلِ
غَدَا غَدَّتِي فِي شِدَّتِي وَرَخَائِي

1. O, tüm faziletlere sahip olan şefaathane sahibi bir nebidir.
2. Ashâbının, tüm kabileler içerisinde kendisiyle iftihar ettiği,
3. Onun (zafer) sancakları, birçok delil ile zâhir olmuşken,
4. O, kıymeti itibariyle insanoğlunun en yücesidir, en doğru sözlü olanıdır.
5. Gerek refah gerek de zorluk ânımda (yegâne) teçhizatım olmuştur.

فُؤَادِي الْمُعْتَى يَشْتَكِي فَرَطَ صَبْرِهِ وَجَفْنِي يُرَاعِي مُطْلَعًا فِي سَحْبِهِ

مَشْهُوقًا لِمُحْتَارٍ يَسِيرُ لِسِيرِهِ إِمَامٍ إِذَا ضَاقَتْ شَفَاعَةُ غَيْرِهِ
لَدَى الْحُشْرِ أَلْفِينَاهُ رَحْبَ فِنَاءِ

1. Eziyet çekmekte olan kalbim, sabrının aşırılığında şikayetlenip durur.
2. Göz kapağım, sahur vakitlerinde (güneşin) doğuşunu gözetler halde,
3. Seçilmiş kimsenin (Rasulullah 'ın) yoluna uymayı arzulayarak,
4. Ondan başkasının şefaati daraldığında,
5. Haşır zamanı, avlunun (en) ferah yerinde onu bulduğumuz bir imamdır.

أَمِيلُ إِلَى ذَاكَ الْحِمَى وَطَرِيقَهُ وَأَهْفُوُ لِحَيِّ الْمُنْحَنِ وَفَرِيقِهِ
مَنْزِلُ بَدْرِ قَدْ هَدَى بِشُرُوقِهِ أَشَارَ إِلَى الْمَاءِ الْأَجَاجِ بِرِيقِهِ
فَعَادَ فُرَاتًا فِيهِ كُلُّ شِفَاءِ

1. Şu yurduna ve yoluna ve yönelirim.
2. Sevgilimin yanına ve arkadaşlarına çabucak kavuşmayı arzulayarak,
3. (Zira) gün doğumuna ulaştıran dolunayın evreleri,
4. Tükürüğüyle, acı suya işaret etti.
5. Bunun neticesinde (acı su), içerisinde her türlü şifayı barındıran tatlı suya dönüşüverdi.

لِئَعْدِ الْمَدَى قَدْ أَوْقَدَ الْبَيْنُ جَمْرَةَ يُجِدِّدُ وَجَدًا كُلَّ يَوْمٍ وَحَسْرَةً
وَطُولَ اشْتِيَاقِي لِلَّذِي حَلَّ حُجْرَةَ أَمَا كَلَّمْتَهُ ظَبْيُهُ الْوَحْشِ جَهْرَةً
أَمَا أَتَّخَفَ الْأَعْمَى بِمُقْلَةٍ رَاءِ

1. Menzilin uzak oluşu sebebiyle aramdaki ayrılık bir kor ateşini tutuşturdu.
2. Her gün hasret ve aşkla yenilenen,
3. Bir odayı dolduran uzun zamandır beklediğim özlemimle,
4. (Bu öyle bir sevgidir ki) yabani ceylan(lar) dahi aralarında açıktan konuştukları,
5. Gören birinin, âmâ birine adeta göz hediye etmesindeki (şevkle),

سَأَلْتُكَ عَجْجَ نَحْوِ الْعَقِيقِ مَعَ الْحِمَى وَسَلَّمْتُ عَلَى الْمُبْعُوثِ إِنْ كُنْتَ مُعْرَمًا
نَبِيَّ كَرِيمٍ لَا يَزَالُ مُعْظَمًا أَمَا نَحْوُهُ جَاءَ الْبَعِيرُ مُسَلِّمًا

وَشَاهِدًا نُورًا مُشْرِقًا بِضِيَاءِ

1. Senden, korunaklı olan vadiye “Akik”e (Medine ‘ye) dönmeni,
2. Eğer tutkuyla seven isen, gönderilene (Hz. Peygamber’e) selam söylemeni istedim.
3. O, (vefatının üzerinden asırlar geçse dahi) hâlen yüce olan kerim bir nebidir.
4. Doğrusu, deve(ler bile) onun yanına selam vererek geldiği,
5. Ziyasıyla parıl parıl parlayan bir nura şahitlik ettiği,

مُنَائِي مِنَ الدُّنْيَا أَفُورٌ بِفُرْيِهِ عَسَى الْقَلْبُ يَبْرَأَ مِنْ حَرَارَةِ كَرْبِهِ
سَلَامٌ عَلَى آلِ النَّبِيِّ وَصَحْبِهِ أَطَاعَتْهُ أَهْلُ الْأَرْضِ وَاسْتَبْشَرَتْ بِهِ
مَلَائِكَةُ حِينَ ارْتَقَى لِسْمَاءِ

1. Bu dünyadan temennim, onun yakınlığına nâil olmaktır.
2. Belki kalp, ızdırabının hararetinden budandır.
3. Nebi’nin ailesine ve ashabına selam olsun.
4. Yeryüzü ehlinin ona itaat ettiği ve
5. Semaya yükseldiğinde meleklerin onu müjdelediği,

مَكَارِمُهُ تُنْبِئُكَ عَنْ طِيبِ أَصْلِهِ وَرَاحَتِهِ تُعْنِيكَ عَنْ سَخِّ وَثَلِهِ
وَوَظْلَمَةُ أَهْلِ الشِّرْكِ زَالَتْ بِعَدْلِهِ أَفَرَّتْ جَمِيعُ الْمُرْسَلِينَ بِفَضْلِهِ
وَنَاهِيكَ عَنْ فَخْرِ وَحُسْنِ سَنَاءِ

1. Onun ahlâkı, soyunun güzelliğinden haber verir sana.
2. Ve avuçları, bolca yağan yağmurundan seni zenginleştirir.
3. Ve şirk ehlinin zulmeti, onun adâleti ile zâil olur.
4. Peygamberler tümü onun fazîletini ikrar etmişlerdir.
5. (Tüm bunlar) şan ve yüceliğinin hoşluğu bakımından ne kadar da mükemmeldir.

هَدَمْنَا بِهِ سُورَ الضَّلَالِ وَرُكْنَهُ وَقَدْ فَازَ عَبْدٌ فِيهِ حَقَّقَ ظَنَّهُ
مُحْيَاهُ مِثْلَ الْبَدْرِ تَنْظُرُ حُسْنَهُ أَتَيْتُهُ بِهِ عُجْبًا وَأَسْمُو لَأَنَّهُ
بِهِ شَاعَ شِعْرِي فِي الْوَرَى وَتَنَائِي

1. Bizler onun vasıtasıyla dalalet surunu ve rükniünü yıktık.

2. Bu hususta zannını (imanını) gerçekleştiren bir kul, başarılı olmuştur.
3. Onun siması, gözünü güzelliğinden ayıramadığın dolunay gibidir.
4. Onunla ne kadar da övünürüm ve yüceltirim çünkü,
5. Şiirim ve övgüm (medhim), insanlar içinde onunla yayılmıştır.

يَبِيْتُ فُوَادِي الْمُسْتَهَامَ بِهَمِّهِ وَلَا رَاحِمَ يُبْرِيه مِنْ دَاءِ سُفْمِهِ
وَكُلَّ شِفَاءٍ أَنْ أَنْتَادِي بِاسْمِهِ أَتَيْتُ لَهُ مُسْتَشْفِعاً بَابِنِ عَمِّهِ
وَبَضْعَتِهِ وَالْفَتِيَةَ وَالنَّجْبَاءِ

1. Kara sevdalı kalbim, onun derdiyle (tasasıyla) geceler.
2. Hastalığına şifa olacak hiçbir rahmet sahibi kimse olmadan,
3. Şifânın tamamı, onun ismini anmamda olduğu halde.
4. On(un huzurun)a, amcasının oğlunu (Ali) yi,
5. Onun bir parçasını (torunlarını) ve en seçkin gençleri şefaatchi olarak getirdim.

إِلَهِي يَدُ الْعَاصِي لِنَحْوِكَ مَدَّهَا وَكَمْ خَلَّةٍ مَفْصُودَةٍ لَا تَرُدُّهَا
وَتُبْدِي لَهُ نِعْمَاءَ لَمْ يُحْصَ عَدَّهَا إِلَيْكَ يَدِي مَبْسُوطَةٌ لَا تَرُدُّهَا
مَنْ الْعَفْوِ هَبْ لِي يَا سَمِيعَ دُعَائِي

1. Ey Rabbim, âsi kulunun eli sana doğru uzanmakta.
2. Geri çevirmediğin nice kasıtlı (belki haram) talep varken,
3. Ve ona, adedi sayılamayacak kadar nice nimetleri gösterdiğin halde,
4. Ellerin sana uzanmıştır, onları geri çevirme.
5. Bana affından ihsanda bulun ey dualarımı işiten (Rabb'im)

دَعَوْنَاكَ بِالْهَادِي الشَّفِيعِ مُحَمَّدٍ نَبِيِّ الْهُدَى يَنْجُو بِهِ كُلُّ مُهْتَدَى
مَحَبَّتُهُ دُخْرِي وَسُؤْلِي وَمَقْصِدِي أَجْرْنَا جَمِيعاً مِنْ عَذَابِكَ سَيِّدِي
وَكُنْ مُسْتَجِيباً سَامِعاً لِدُعَائِي

1. Şefaath eden ve hidayet rehberi olan Muhammed'le (s.a.v.) sana dua ediyoruz.
2. Tüm mühtedilerin kendisiyle kurtuluşa erdiği hidayet peygamberi olan Muhammed'le,

3. *Muhabbeti (ni kazanmak), hazinem, arzum ve maksadım olan Muhammed'le (s.a.v.)*
4. *Ey Efendim/Rabb'im, cümlemizi azabından muhafaza eyle.*
5. *Ve duâmı işiten ve dileklerime icâbet eden ol.*

Şair, örnek olarak verilen elif harfiyle başlayan şiirinde ve Dîvan'daki geri kalan 28 harfle başlayan şiirlerinin tümünde ilk on tahmisini sevgiliye yönelik övgülerle, diğer on tahmisini ise Hz. Peygamber'i (s.a.v.) methetmek suretiyle bir uyum ve düzen kurmuştur. Şair, ilk on tahmiste sevgilisine duyduğu hayranlığı anlatırken, ona güzellik atfedecek her türlü nitelemeyi kullanarak, onun zarif endamını, gözlerinin güzelliğini, ince yapısını övmekte ve kendisine yönelik ilgisizlik ve uzak davranışlarından, verdiği sözleri yerine getirmemesinden duyduğu acıları dile getirmektedir. Ne zaman ki bu güzel sıfatlardan bahsetmeyi tamamlar, bunların geçici olduğunu anlar, o zaman sevgilisinden Hz. Peygamber'e yönelir ve ondan bahsetmeye başlar. Bu geçiş (tehallus), yirmişer tahmisten oluşan her bir şiirin onuncu tahmisinde gözlemlenir. Geriye kalan on tahmiste ise Peygamberi çeşitli yönleriyle metheder.

Bu betimleme, Ahmed el-Behlûl'ün sanatındaki incelik ve ustalığı, iki zıt temayı harmanlama becerisini gözler önüne sermektedir. Bu da, Ahmed el-Behlûl'ün sanatsal becerisinin onun tahmis yaptığı temel metne sirâyet eden tatlı ve akıcı şiirsel üslûbudur. Ahmed el-Behlûl'ün eklediği dizelerin, baştan sona dilde ustalık, betimlemede yaratıcılık ve anlatımda zarafet ile dolu olduğu görülür. İbn Ğalbûn, bu durumu "Allah ona rahmet eylesin. Ahmed el-Behlûl'ün belâgatle ünlü kasîdeleri vardır. Özellikle, Hz. Peygamber'e methiyeler dizdiği *el-İyadîyye beşlemesi*, orijinal eserin ötesine geçmiştir." şeklinde ifade etmiştir.

Edebiyat eleştirmenlerinden aslen Libyalı olan Tahir ez-Zâvî, Ahmed el-Behlûl'ün şairliğini övgüyle anarken, onun âdeta büyüleyici bir şiir dilini ya da *helal bir büyüyü*⁸³ tarif edercesine ifâde etmiştir. Aynı şekilde, dîvanın mukaddimesini yazan Ahmed el-Ķat'ânî de Ahmed el-Behlûl'ün edebî üslubunu *sehl-i mümteni/kolay görünen zor* olarak nitelendirerek ondan bahsederken: "Onun ifadesinin sadeliği, gözlem inceliği ve karmâşık, anlaşılması güç ifadelerden kaçınması sayesinde, şiirleri

⁸³ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, thk. Ahmet ez-Zâvî, 9-10; ez-Zâvî, *A'lâmu Libyâ*, 99.

hem halk hem de entelektüeller tarafından beğeniyle karşılanmıştır. Bu sebebe binaen onun anlaşılır ve kolay üsluptaki şiirlerini okuyup anlamak, zor değildir.”⁸⁴ demiştir.

Aslen Libyalı olan edebiyatçı Ali Mustafa el-Mısrati, şâir ve edip Ahmed el-Behlûl’ün edebi zarafetini ve belagatini öne çıkaran bu estetik özelliğe dikkat çekerken, onun güçlü hitabet yeteneğini ve üslubunun güzelliğini övücü sözlerle dile getirmiştir.⁸⁵ Aynı şekilde, Ferec es-Sâ’idî es-Sayd da onun ağırbaşlı ve olgun bir üsluba sahip olduğunu belirterek; “Bu kıymetli beşleme sanatının değerini ve önemini ancak edebiyatın derinliklerinde yol almış ve Arap dilinin özünden nasibini almış kimseler tam anlamıyla takdir edebilir.” diyerek Ahmed el-Behlûl’ün özgünlüğünü vurgulamıştır.⁸⁶

Ahmed el-Behlûl’ün tahmisleri, Trablusgarp’taki insanlar arasında büyük bir ilgi ve sevgiyle karşılık bulmuş, bazıları onu ezberleyerek korumuş, bazıları ise onu çeşitli dini bayramlar ve özellikle de mevlid-i nebi’lerde okuyup okutmuşlardır. Bu durum, Ahmed el-Behlûl’ün eserinin halk arasında ne kadar yaygın ve benimsenmiş olduğunu göstermektedir.⁸⁷

2.2. AHMED EL-BEHLÛL’ÜN DÎVANI’NIN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

Ahmed el-Behlûl’ün dîvanı incelendiğinde tüm şiirlerin ana konusunun Hz. Peygamber’i medih gayesiyle inşa edildiği görülecektir. Şâir her ne kadar tahmislerinde kasidenin bölümlerinden olan gazel, vâsf, atlâl içeriklerine çokça yer verse de son tahlilde Hz. Peygamber’i medhi ana tema olarak işlemiştir.

2.2.1. Medih

Medih, güzel övgü anlamına gelir.⁸⁸ Bir kimseyi doğuşundan gelen ya da daha sonradan elde ettiği bir takım vasıflarla övmektir.⁸⁹

⁸⁴ el-Behlûl, *Dîvânu’l-Behlûl*, 11.

⁸⁵ Ali Mustafa Mısrâtî, *Lemeḥât edebiyye ‘an Lîbyâ* (Trablusgarb: Matbaatu’l Hukûmiyye, 1956), 15; Mustafa Mısrâtî, *A’lâm min Tarâblus*, 177.

⁸⁶ Ferec Venis Sâidî, “Min Â’lâmi Lîbyâ: eş-Şeyh Ahmed el-Behlûl”, 21.

⁸⁷ el-Behlûl, *Dîvânu’l-Behlûl*, 11-12.

⁸⁸ Ebû Abdîrrahmân el-Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî, *Kitâbu’l-‘Ayn*, thk. Mehdî el-Maḥzûmî, İbrahim es-Sâmerrâî (Beyrut: Dâru Mektebeti’l-Hilâl, ts.), 3/188.

⁸⁹ Ahmed b. Muhammed el-Feyyûmî, *el-Mişbâhu’l-munîr fi ğaribi’ş-şerḥi’l-kebîr li’r-Râfi’i*, thk. Hızır el-Cevâd (Beyrut: Mektebetu Lübnan, 1987), 216.

Medih, Arap şiirinin Cahiliye döneminden başlayarak günümüze kadar en önemli konularından biri olagelmıştır.⁹⁰ O, Arap edebiyatının her devresinde şöhretini hiç kaybetmemiş yaygın bir şiir temasıdır. Kudâme b. Ca'fer (ö.337/948), şiirin ana altı gayesinden birinin de medih olduğundan bahsetmiştir.⁹¹

İnsanlar cesaret, adalet, cömertlik, hayâ gibi güzel hasletleriyle övülürler. İnsanları sadece fiziksel özellikleriyle, zenginlikleriyle, soy ve soplalarıyla övmek ise yanlış görülmüştür. İbn Raşîk el-Ğayravânî, bir kimseyi güzel hasletleriyle methetmenin daha hoş olacağını belirtmiş ancak kişiyi bir takım fiziki özellikleri, zenginliği veya kabilesinin güçlü olması gibi zahiri faktörlerle de övmekte bir sakınca görmemiştir.⁹² Ancak kişide olmayan özellikleri sanki varmış gibi methetmek,⁹³ kadınları överken onların fiziksel özelliklerini belirgin şekilde ortaya çıkarmak⁹⁴ ve gerçeğinden tamamen uzaklaştıracak şekilde aşırı abartılı bir övgü bu tür şiirlerde uygun görülmemiştir.⁹⁵

Medih, Cahiliye döneminde daha çok, şâirin kabilesini diğer kabilelere karşı üstün görmeleri, reislerini aşırı derecede yüceltmeleri yönüyle tamayüz etmiştir.⁹⁶ İslam dininin içeriğine aykırı olan bu tür şiirler doğru bulunmadığından İslâm'ın ilk döneminde yayılma ortamı bulamamıştır.⁹⁷ Ancak bu tür, Emevîler ve Abbasiler dönemlerinde yeniden canlanmış ve çok gelişmiştir.

Osmanlı döneminde de medih konulu şiir yazmak şâirler arasında çok yaygın olarak kullanılmıştır.⁹⁸ Şâirler başta padişahları, devlet erkânını ve din adamlarını şiirlerinde methetmişlerdir.⁹⁹

⁹⁰ Ahmed Ahmed Bedevî, *Ususu'n-nağdi'l-edebî 'inde'l-'Arab* (Ğâhire: Dâru Nahdati Mısır, 1996), 134.

⁹¹ Ebu'l-Ferec Kudâme b. Ca'fer el-Bağdâdî, *Nakdu's-şi'r*, thk. Muhammed Abdulmun'im el-Ğafâcî (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1995), 64.

⁹² Ebû Ali el-Hasen b. Raşîk el-Ğayravânî, *el-'Umde fi meğâsini's-şi'ri ve âdâbihî ve nakdih*, thk. Muhammed Muğyiddîn Abdulğamid (Beyrut: Dâru'l-Cil, 1981), 2/135.

⁹³ Ebû Ali Ahmed b. Muhammed el-Merzûkî, *Şerhu Dîvânî'l-ğamâse*, thk. Ahmed Emin-Abdusselam Harun (Beyrut: Dâru'l-Cil, 1991), 9.

⁹⁴ Ahmed Ebû Hâka, *el-Fununu'l-edebiyye 'inde'l-'Arab fennu'l-medih* (Beyrut: Dâru's Şark'ıl-Cedid, 1962), 34.

⁹⁵ Sâmi ed-Değğân, *el-Medih* (Ğâhire: Dâru'l-Me'ârif, 1992), 21, 55-56.

⁹⁶ Ahmed Ebû Hâka, *Fennu'l-medih*, 19.

⁹⁷ Ahmed Ebû Hâka, *Fennu'l-medih*, 113-116.

⁹⁸ Şeyh Emîn Bekrî, *Muğâla'ât fi's-şi'ri'l-Memlûkî ve'l-Osmânî* (Beyrut: Dâru's-Şurûk, 1972), 85.

⁹⁹ Nebîl Hâlid Ebû Alî, *el-Edebu'l-'Arabî beyne 'asrayni'l-Memlûkî ve'l-'Usmânî* (byy. 2008), 50.

Medih temalı şiirler önceleri, yapılan iyiliğe karşı teşekkür etmek gayesiyle söylenmiştir. Ancak daha sonraki dönemlerde yöneticilerden elde edilecek bir kazanç kapısına döndürülmüştür.¹⁰⁰ İslam'ın gelişiyle beraber hayatın birçok yönünde olduğu gibi Cahiliye şiirinde de muhteva yönünden değişimler meydana gelmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v) ile birlikte şiirde medih konusunun çok daha yaygınlık kazandığı ve peygamber methiyelerinin medih temalı şiirlerin büyük bir kesimini oluşturduğu söylenebilir. Na 't, bed 'iyyat ve mevlid-i nebî gibi türlerin ortaya çıkması buna en büyük delildir.¹⁰¹ Mesela Ka'b b. Zuheyr'in her yerde şöhret bulan Kasîde-i Burde'si bunlardan biridir. Hz. Peygamber'i (sav) öven şiirler o zaman başlamış daha sonraki yıllarda da İslam coğrafyasının farklı yerlerinde artarak devam etmiştir. Özellikle Memlûkler dönemiyle başlayıp, Osmanlıların hâkimiyetiyle süren dönemlerde Hz. Peygamber'i (sav) medih içerikli şiirlere çokça rastlamak mümkündür. 'Afifuddîn et-Tilmisânî (ö.690/1291),¹⁰² Hz. Peygamber (sav) için söyledikleri methiyeleriyle İbn Nubâte el-Mışrî (ö.768/1366), Ebû Abdillâh Şerefuddîn el-Bûsîrî (ö.696/1296) ve Safiyyuddîn el-Hillî (ö.749/1348) bunlardan sadece bir kaçıdır.¹⁰³

Hz. Peygamber methiyeleri tasavvuf geleneğinde meşhur olan şiir sanatlarından. Yine aynı şekilde o, dini duygu ve hisleri ön plana çıkaran edebî bir türdür. O, ancak Hz. Peygamber sevgisiyle coşan kalplerden çıkar.¹⁰⁴ Bir kimsenin ölümünün ardından yakılan ağıtlara mersiye denir. Ancak Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vefatından sonra söylenenler mersiye olarak değil methiye (na 't) diye adlandırılmıştır. Bunun nedeninin sanki Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hala yaşadığının ve onunla da konuşulduğunun varsayıldığı anlayışı olduğu söylenebilir.¹⁰⁵

Türk şiiri geleneğinde Hz. Peygamber'i medih temalı şiirlere nâ't denir.¹⁰⁶ Türk edebiyatında *esmâ-i nebî*, *mevlîd*, *mî'racnâme* gibi farklı adlar altında anılmıştır. Özellikle Osmanlıların hâkim olmaya başladığı onbirinci yüzyıldan itibaren Hz.

¹⁰⁰ Muhammet Tasa, *Ahmed b. Şâhin el-Kıbrısî ve Şiirleri* (Konya: Aybil Yayınları, 2014), 87.

¹⁰¹ Muhammet Vehbi Dereli, *Âişe el-Bâüniyye ve Peygamber Methiyeleri* (Gece Kitaplığı, 2014), s. 36.

¹⁰² Bekrî, *Mu'âla 'ât fi 'ş-şi 'ri 'l-Memlûkî ve 'l-'Osmânî*, 244-258.

¹⁰³ Bekrî, *Mu'âla 'ât fi 'ş-şi 'ri 'l-Memlûkî ve 'l-'Osmânî*, 265-279.

¹⁰⁴ Zeki Mübarek, *el-Medâihu 'n-Nebeviyye fi 'l-Edebi 'l-'Arabî* (Beyrut:1935), 7.

¹⁰⁵ Sedat Şensoy, *Osmanlı Dönemi Arap Şâirlerinden Hasan el-Bûrînî ve Dinî Şiirleri* (Konya: Pale Yayınları, 2019), 23.

¹⁰⁶ Cem Dilçin, *Örneklele Türk Şiir Bilgisi* (Ankara: TDK Yayınları, 2004), 251.

Peygamber’i medih temalı şiirler yaygınlaşmıştır. Günümüze kadar da bu gelenek devam etmiştir.¹⁰⁷ Bunların en önemlilerinden olan ve şöhretini hiç kaybetmeyen Süleyman Çelebi’ye (ö.825/1422) ait olan ve asıl adı *Vesîletün-necat* olan eser bunların en meşhurlarındandır.¹⁰⁸

İncelemeye konu olan Ahmed el-Behlûl de 17. yüzyılda Osmanlı hâkimiyeti altındaki Trablusgarp’ta Hz. Peygamber’i medih konulu dîvanını oluşturmuştur. Ahmed el-Behlûl de şiirlerinde yapı ve içerik yönünden, kendinden önce inşa edilen hem konu hem de kasîde yapısı bakımından süregelen bu geleneğe uymuştur.

Ahmed el-Behlûl’ün dîvanının tamamı neredeyse medih içeriklidir. Şâirin, her ne kadar şiirlerinde kasîdenin bölümlerinden olan gazel, vâsf, atlâl içeriklerine çokça yer vermiş olsa da, şiirlerinin, özellikle Hz. Peygamber’in doğumu, soyu, şemâili, mucizeleri, ona salavat getirmenin fazileti, onun ümmetinden olmanın ayrıcalıkları, Hz. Peygamber’in diğer peygamberlere olan üstünlüğü, ravzası, yaşadığı kutsal yerler ve ona duyulan özlemin ana teması olduğu anlaşılmaktadır.

Bu bölümde şâirin Hz. Peygamber’i medih (na‘t) şiirleri tasnif edilerek, içerikleri (muhtevası) yönüyle incelenecektir.

2.2.1.1. Hz. Muhammed'in Doğumu ve Soyu

Ahmed el-Behlûl Hz. Peygamber’in doğumu ve soyuyla ilgili olarak onun İbrahim peygamberin soyundan geldiğinden, Ehli Beyt’inden Zehra’nın (Fatıma) en hayırlı kızı olduğundan, tüm peygamberlerin aslında Hz. Muhammed’in (s.a.v.) soyunu (sulbünü) devam ettirmeleri sebebiyle üstün geldiklerinden, Hz. Peygamber’in kabilesinin diğer kabilelere üstünlüğünün de onun sebebiyle olmasından bahsettiği görülür.

Şâir, Hz. Peygamber’in (göğsünün) kalbinin yarılmasının, onun tüm kirlere temizlenmesi ve tertemiz olması gayesiyle yapıldığını belirtmiştir. Şâire göre Hz. Peygamber’in soyunun İbrahim’e (a.s.) dayanması, onun soyunun temiz ve yüceliğinin

¹⁰⁷ Emine Yeniterzi, “Na‘t, Türk Edebiyatı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/436; Zekî Mubârek, *el-Medâ’ihu’n-nebeviyye fi’l-edebi’l-‘Arabiyye*,

¹⁰⁸ Ahmed Bâbâ et-Tinbukî, *Neylu’l-ibtihâc*, nşr. Abdulhamîd Abdullah el-Herrâme, (Trablusgarp: 1989), 296-297; A. Necla Pekolcay, “Mevlid”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/485-486.

bir delilidir. Çünkü İbrahim (a.s.) hem Halîlullah (Allah'ın dostu), hem çok cömert hem de peygamberler arasında kadri çok yüce olandır:¹⁰⁹ [eṭ-Ṭavîl]

إِمَامٌ لِرُسُلِ اللَّهِ يَدْعُو إِلَى الْهُدَى سَلِيلٌ حَلِيلٌ اللَّهُ ذُو الْجُودِ وَالنَّدَى
كَفِيلٌ بِإِنْقَاذِ الْعُصَاةِ مِنَ الرَّدَى بِهِ أَنْبَرَمَ الْعَهْدُ الْحَتِيفِيُّ فَأَعْتَدَى
كَعَقْدٍ عَلَى حَيْدٍ الزَّمَانِ رَطِيبِ

1. O, hidayete çağıran Allah'ın (c.c.) peygamberleri için bir öncüdür.
2. Çokça eli açık ve cömert olan Halilullah'ın (Hz. İbrahim) sülalesinden olan,
3. Âsileri helak olmaktan kurtarmaya kefil olan,
4. Kendisiyle Hanîflik (Hz. İbrahim'in tuttuğu yolun) ahdi tesis edilen,
5. Öyleyse hemen ona sarılın, zamanın boynundaki taze gerdanlık gibi.

تَبَارَكَ رَبُّ حَصَّنَا بِوُصُولِهِ خَلِيلٌ جَلِيلٌ الْقَدْرِ وَابْنُ خَلِيلِهِ
جَمِيلٌ الْمَعَانِي عَمَّنَا بِجَمِيلِهِ جَنَائِي قَوِيٌّ لَمْ يَزَلْ بِدَلِيلِهِ
110 عَلَى لَائِمِي فِي حُبِّهِ وَنَحَاجِجِي

1. Ona kavuşmakla bizleri özel kılan Rabb'in şanı ne yücedir.
2. O, Halil'dir, kadri pek yücedir, (Allah'ın) Halil'i (olan İbrahim'in) soyundandır.
3. O, güzelliğiyle hepimizi kuşatan vasıfları (ahlakı) güzel olandır.
4. O, delili hâla devam etmekte olan kudretli efendimdir.
5. Ona olan sevgim ve hedefim hususunda beni kınayan kimseye karşı,

Şâire göre Hz. Peygamber'in soyunun öncesi İbrahim Peygamber'e dayanmakla ne kadar temiz ve yüce olduysa, Ehli Beyti olan Ali Murteza ve Zehra (Fatıma) ile de soyunun devamı yüce olarak devam etmiştir:¹¹¹ [eṭ-Ṭavîl]

رَضِيٌّ وَكَانَ الْمُرْتَضَى مِنْ حُمَاتِهِ وَقَدْ كَانَتْ الرَّهْرَاءُ خَيْرَ بَنَاتِهِ
بِهِ يُدْرِكُ الْعَاصِي طَرِيقَ نَجَاتِهِ خَطِيرٌ جَلِيلٌ الْقَدْرِ هَامٌ عِدَاتِهِ
مُهَيَّأَةٌ لِلْحَرْبِ لِلْقَطْعِ وَالشَّدْحِ

¹⁰⁹ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 18.

¹¹⁰ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 29.

¹¹¹ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 38.

1. O, (Ali) Murtaza 'nın koruyucularından olmasından hoşnuttur.
2. Zehra 'nın ise en hayırlı kızı olmasından,
3. İsyankâr kimse, onun vasıtasıyla kurtuluş yolunu bilebilir.
4. O, düşmanlarının başına (en önemli düşmanlarına) karşı, derecesi çok yüce olandır.
5. Harpte kesmeye ve yüzü (başı) yarmaya hazırlıklıdır.

حَبِيبٌ عَلَى مَوْلَاهُ وَابْنٌ خَلِيلِهِ لَهُ أُمَّةٌ نَالُوا الْهُدَى بِدَلِيلِهِ
 هُمْ الْقَوْمُ لَمَّا اسْتَشْفَعُوا بِرَسُولِهِ رِضًا لِلَّهِ رَامُوا سَعْيُهُمْ فِي سَبِيلِهِ
 112 بِأَنْفُسِهِمْ وَالْمَالِ فِي السِّرِّ وَالْجَهْرِ

1. O, Mevla 'sının Habibi, Rabb 'inin Halil kulu olan İbrahim 'in de torunudur.
2. Onun, kendilerine göstermiş olduğu işaretler ile hidayete kavuşmuş bir ümmeti vardır.
3. Onlar öyle bir kavimdir ki, her ne zaman rasullerinden şefaât isteseler,
4. Allah rızası için, onun yolunda çalışmayı isterler.
5. Açıkta ve gizlide, canlarıyla ve malla,

Şâire göre Hz. Peygamber'in peygamber olarak gönderilmesiyle beraber İslam dini neşvü nemâ bulmuştur. Çünkü o olmasaydı, insanların İslamın rükunlarının hiç birini bilme şansı olmayacaktı. Ona göre, Hz. Peygamber sadece bu ümmet için değil tüm insanlık için bir kurtuluş vesilesidir. Şâir, Nuh Peygamber'in bile Hz. Peygamber'in sulbünü taşıması sebebiyle tûfandan kurtulduğunu söylemiştir:¹¹³ [eṭ-

Ṭavîl]

إِمَامٌ لَهُ الْبَيْتُ الْحَرَامُ وَزَمْرُمٌ وَلَوْلَاهُ مَا صَلَّى وَلَا صَامَ مُسْلِمٌ
 وَلَا وَقَفَ الْحُجَّاجُ يَوْمًا وَأَحْرَمُوا كَرِيمٌ أَمِينٌ هَاشِمِيٌّ مُعَظَّمٌ
 بِهِ قَدْ نَجَا نُوحٌ وَسَارَ عَلَيُّ الْفُلْكَ

1. O, Zemzem ve Beytü 'l-Haram 'ın (hem hâkimi hem hadimi) bir imamdır.

¹¹² el-Behlûl, Dîvânu 'l-Behlûl, 48.

¹¹³ el-Behlûl, Dîvânu 'l-Behlûl, 62.

2. Eğer o olmasa idi, hiçbir müslüman oruç tutamaz, namaz kılamazdı.
3. Hacılar bir gün (bile) vakfetmez, ihrama giremezlerdi.
4. O, pek kerim, emin, şanı pek yüce bir Hâşimî'dir.
5. Nuh (bile), geminin üzerinde seyrederek, onun sayesinde kurtulmuştur.

أَنَا أَنَا بِأَوْصَافٍ حَسَنٍ حَمِيلَةٍ وَرَبُّ الْعَالَمِ قَدْ حَصَّهُ بِوَسِيلَةٍ
 قَبِيلَتُهُ فِي النَّاسِ خَيْرُ قَبِيلَةٍ صِفَاتُ الْمَعَالِي لَا تُرَامُ بِحِيلَةٍ
 لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْ يُطِيعُ وَمَنْ يَعْصِي 114

1. O, bizlere kusursuz güzel vasıflar getirmiştir.
2. Hakk Teâla, onu çeşitli vesileler ile herkesten üstün kılmıştır.
3. Onun kabilesi, insanlar içerisindeki en hayırlı topluluktur.
4. Yüce sıfatlar, hile almaz.(bulaştırılmaz.)
5. Gerek mut'î gerek âsi olsun fark etmez, herkes için bu böyledir.

رَسُولٌ أَنَا نَاصِحًا بَتَوَدُّدٍ هُدَيْنَا بِهِ وَهُوَ الشَّفِيعُ لِمَنْ هُدِيَ
 رَفِيعُ الْمَعَالِي سَيِّدٌ وَابْنُ سَيِّدٍ قَوَاعِدُ دِينِي مَدْحَتِي لِمُحَمَّدٍ
 شِعْلْتُ بِهَا أَضْحَى لِسَانِي مُطْلَقًا 115

1. O, bizlere bir nasihatçi olarak gelen bir nebidir.
2. Onun sayesinde hidayete erdiğimiziz, zîra o hidayete erenlere şefaathane edecek olandır.
3. O, tam vasıflı, seyyid, yine bir seyyidin oğlu olan, (bir nebidir.)
4. Dinimin rükunlarından (biri de) Efendimiz Muhammed'i (s.a.v.) övmektir.
5. Ben de onu övmekle meşgul oldum ve dilim her hâlükarda över oldu.

Şâir, Hz. Peygamber'in doğumuyla ilgili ahlâkının güzelliği ve göğsünün yarılması¹¹⁶ olayı arasında bir ilişki kurar. O, Hz. Peygamber'in doğumuyla beraber peygamberlerden gelen o saf ve temiz soyun devam ettiğini, Cibril'in Hz.

¹¹⁴ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 76.

¹¹⁵ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 94.

¹¹⁶ Muhammed İbn İshâk, *es-Sîretü'n Nebeviyye*, thk. Ahmed Ferîd el-Mezîdî. (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2004), 27-28; Erdiñç Ahatlı, "Şakk-ı Sadr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2010), 38/ 309- 310; Şah Veliyyullah ed-Dihlevî, *Hucetullâhi'l-bâliğa*, nşr. M. Şerîf Sükker (Beyrut: yy. 1992), 2/557, 561.

Peygamber'in göğsünü yarmasıyla da adeta onun her türlü maddi manevi kirlerden temizlenmesinin tamamlandığına inanır:¹¹⁷ [eṭ-Ṭavîl]

هُوَ الْمُصْطَفَى الْمُخْتَارُ حَقًّا لِأَنَّهُ أَتَى نَحْوَهُ جَبْرِيلُ إِذْ شَقَّى بَطْنَهُ
وَوَطَّهَرَهُ الْمَوْلَى وَأَذْهَبَ حُزْنَهُ سَلِيلٌ خَلِيلٌ اللَّهُ أَشْهَدُ أَنَّهُ
نَبِيُّ غَدَا بِالنُّورِ أَجْبَى مِنَ الشَّمْسِ

1. O, gerçekten seçilmiş olan Mustafa'dır (s.a.v.), çünkü o,
2. Cibril ona gelmiş hani göğsünü yarmıştı.
3. Böylelikle Rabbi onu tertemiz kılmış, tüm hüznünü gidermişti.
4. O, Allahın dostunun (İbrahim'in) torunudur, şahadet ederim ki o,
5. Nuru sebebiyle güneşten daha güzel olan bir nebidir.

Şâire göre Hz. Peygamber'in kabilesi olan Hâşimoğulları'nın yüceliği, içinde Hz. Peygamber'i barındırması sebebiyledir. Çünkü Hâşimoğulları sülalesi Câhiliye döneminde bile diğer kabilelerden üstün sayılmıştır. Bu yüzden Mekke'deki Allah'ın (c.c.) evi olan Kâbe'nin hizmetkarlığı bu kabilenin yönetiminde olmuştur:¹¹⁸ [eṭ-Ṭavîl]

عَشِيرَتُهُ أَكْرَمُ بِهَا مِنْ عَشِيرَةٍ أَتَتْ عَنْهُمْ الْأَخْبَارُ فِي كُلِّ سِيرَةٍ
بِأَنَّ هُمْ عَزَمًا وَحُسْنًا بَصِيرَةٍ وَقَدْ نَظَرُوا نُورًا كَشَمْسٍ ظَهِيرَةٍ
أَضَاءَتْ عَلَى الْأَفَاقِ بَلْ نُورُهُ أَضْوَا

1. Kabilesi (Beni Hâşim) ne yüce bir kabiledir.
2. Aşireti hakkındaki tüm bu haberler (Câhiliyede de) tüm siyer kitaplarında gelmişti.
3. Zira onlarda bir azim ve eşsiz bir basiret güzelliği olması sebebiyle,
4. Onlar, öğlenin güneşi gibi bir nura bakmışlardı.
5. Ufukları aydınlatan (bir nura), hatta onun nuru daha çok aydınlatan,

أَمِنَّا بِهِ رَوْعَ الْفِجَاجِ وَسُبُلَهَا وَسُحْبُ سَمَاءِ الْجُودِ سَحَّتْ بِوَيْلِهَا
لَهُ عِزَّةٌ تَسْمُو وَتَزْهُو بِمُضْلِلِهَا لِأَنَّهُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ كَلِمَاتُهَا

¹¹⁷ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 97.

¹¹⁸ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 108.

119 وَهُمْ أَهْلٌ مَنْ سَادَ النَّبِيِّينَ وَالرُّسُلَا

1. Biz onun sayesinde dağlar arasındaki tehlikeli yolların korkusundan emin olduk.
2. Cömertlik bulutları sağanak sağanak yağdı onun sayesinde.
3. Onun, fazileti ile ön plana çıkmış, âli makamlara erişmiş pek mübarek bir zürriyeti (Ehl-i Beyt'i) vardır.
4. Zira onların hepsi mahlukâtın en hayırlılarından.
5. Onlar (soyu) ki, nebi ve rasüllere efendilik yapan kimsenin ehlidir.

لَقَدْ طَابَ أَصْلًا مِثْلَ مَا طَابَ مَوْلِدَا وَكَمْ رَدَّ حَيْرَانًا عَنَا وَتَمَرَّدَا
بِهِ جَاهِنَا بَاقٍ إِلَى آخِرِ الْمَدَى يَدَاهُ سَحَابٌ جَوْدَهَا طَيْبُ النَّدَى
يَبْلُ بِهَا الصَّادِي وَيَرَوِي بِهَا رَبِّيَا¹²⁰

1. Onun aslı tertemizdir, doğumunun tertemiz olduğu gibi.
2. O, nice başkaldıran ve zulmeden şaşkına gereken cevabı vermiştir.
3. Şânımız, onun sayesinde sonsuza kadar bâki olacaktır.
4. Onun eli, iyi çisentili ikramı bol bir buluttur.
5. Susamış kimselerin onunla ıslandığı ve onunla susuzluğunu giderdiği,

Şâir, Hz. Peygamber'in doğumuyla beraber İran ve Bizans'ın saraylarındaki bir takım değişikliklere atıfta bulunarak onun doğumuyla dünya düzeninin değiştiğinden, adeta güneşin doğuşu gibi onun tüm dünyayı etkilediğinden bahseder:¹²¹ [eṭ-Ṭavîl]

شَدَا عَزْفِهِ أَدْكِي مِنَ الْمِسْكِ أَطْيَبَا وَرَيْقَتُهُ كَانَتْ مِنَ الشَّهْدِ أَعْدَبَا
وَمَوْلِدُهُ قَدْ شَاعَ شَرْقًا وَمَغْرِبَا يَفُوقُ عَلَى كُلِّ النَّبِيِّينَ مَنْصِبَا
وَلَا مِثْلُهُ فِي النَّاسِ شِبْهًا وَلَا زِيَا

1. Güzel kokusu, miskten bile daha temiz ve daha hoştur.
2. Onun tükürüğü, baldan bile daha tatlıdır.
3. Onun doğumu, hem doğu hem de batıda herkesçe bilinmiştir.

¹¹⁹ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 66.

¹²⁰ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 117.

¹²¹ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 116.

4. *Makâmı cihetiyle tüm nebilerin üzerinde olmuştur.*

5. *İnsanlar içerisinde onun eşi benzeri yoktur.*

Ahmed el Behlûl Hz. Peygamber'in soyunun çok ayrıcalıklı olduğunu, Hz. Adem'den itibaren soyunun korunarak geldiğini, onun soyunun peygamberler soyu olduğunu sıklıkla belirtmiştir.

2.2.1.2. Hz. Peygamber'in Şemâili ve Ahlâkı

Ahmed el Behlûl'ün, Hz. Peygamber'in şemâili ile ilgili olarak simasından bahsederken, 'güneşin bile onun nurundan doğduğu' gibi abartılı ifadeler kullandığı görülür. Onun simasının karanlık bir gecede yıldızların arasındaki dolunay gibi farklı ve ayrıcalıklı olduğundan bahseder.

Ahmed el-Behlûl, Hz. Peygamber'in güzel vasıflarının saymakla bitirilemeyeceğinden, onun eşsiz vasıfları saymaya kalkılsa dilin aciz kalacağından bahsetmiştir. O, Hz. Peygamber'in cömertliğini yağmur yüklü sağanak yağmurlara benzetmiş; cömertliğinin, vermesinden dolayı değil, tabiatından kaynaklandığını vurgulamıştır.

Şâir, Hz. Peygamber'in her türlü günah ve kusurdan arındırıldığını; çok şefkatli, merhametli ve cömert olduğunu; onun yetimlerin, dulların ve kimsesizlerin hâmisini olduğunu anlatır:¹²² [eṭ-Ṭavîl]

لَهُ طَلَعَةٌ مِنْ نُورِهَا الشَّمْسُ تَطْلُعُ رُؤُوفٌ رَحِيمٌ فِي الْعَصَاةِ مُشَفَّعٌ
لِعَلِّيَّاهُ لِأَرْبَابِ الْمَنَاصِبِ خُضَّعُ بَرَاهِينُهُ أَجْلَى مِنْ الشَّمْسِ فَاسْمَعُوا
مَقَالَ صَدُوقٍ غَيْرِ كَذُوبِ

1. *O'nun (öyle bir) görünümü vardır ki, güneş, onun simasının nuruyla doğar.*
2. *Âsi kimselere karşı son derece şefkatli ve merhametlidir, onlara şefaati olacaktır.*
3. *Makam mevki sahipleri dahi onun yüceliğine (makamına) boyun eğmektedirler.*
4. *Onun burhanları güneşten bile parlaktır. Bu yüzden iyi dinleyin.*
5. *İçinde hiçbir yalan olmayan, dediği dosdoğru şeyleri,*

¹²² el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 20.

هُوَ الْمُصْطَفَى حَقًّا لَقَدْ شُرِّفَ اسْمُهُ وَقَدْ جَلَّ عَنِّ وَصْفٍ وَقَدْ تَمَّ رَسْمُهُ
 نَبِيٌّ كَرِيمٌ قَدْ تَعَاظَمَ حُكْمُهُ تَلَوْتُ بِهِ مَدْحًا حَكِي الشَّهَدَ طَعْمُهُ
 123 وَأَنْفَعُ مَا يَبْرَأُ بِهِ دَاءُ عِلَّتِي

1. O, hakikaten ismi yüceltilmiş olan, Mustafa'dır. (s.a.v.)
2. Vasıfça pek yüce olan ve şemâili tamamlanmış,
3. O, hükmü muazzam olan, pek kerim bir nebidir.
4. Ona tadı balı andıran bir övgü okudum.
5. Dertlerimin şifasının onunla iyileşeceği şeyden fayda bularak,

Şâir Hz. Peygamber'in simasını, geceleyin gökyüzünde yıldızların ve ayın (ondördü halinde olan) bulunduğu bir ortamdaki yıldızların ışığını bastıran dolunaya benzetir:¹²⁴ [eṭ-Ṭavîl]

هُوَ الْبَدْرُ وَائِي طَالِعًا فِي سُعُودِهِ وَلَا يَعْبَأُ بِكَيْدِ حَسُودِهِ
 لَهُ الْمَنْصِبُ الْأَعْلَى كَرِيمٌ بِجُودِهِ مَنْ تَبَارَكَ مَنْ أَهْدَى لَهُ مِنْ جُنُودِهِ
 مَلَائِكَةٌ عَن نَصْرِهِ مَا تَخَلَّتْ

1. O, bir grup yıldız içerisinde doğup gelen dolunaydır.
2. O, pek azizdir, kendisine haset eden kimsenin hilesini umursamaz bile.
3. En yüce makam onundur, cömertliği hasebiyle pek kerimdir.
4. Ordusu içerisinde kendini ona adayan kimse ne mübarektir.
5. Ona yardımını terketmeyen melekler olarak,

Şâir, Hz. Peygamber'in hasletlerinin ve güzel ahlakının sayılmaya kalkılsa dillerin bunda yetersiz kalacağından bahseder. Onun saymakla bitmeyen nice güzel hasletlerinin olduğunu söyler:¹²⁵ [eṭ-Ṭavîl]

لَقَدْ زَادَهُ الرَّحْمَنُ فَضْلًا بِمَنِّهِ وَقَارَ مِنْ الْمَوْلَى بِتَحْقِيقِ ظَنِّهِ
 وَمَنْ دَا لَهُ فَنُّ سِوَاهُ كَفَنَّهُ جَمِيلٌ يَكِلُ الْوَصْفُ عَنْ نَعْتِ حُسْنِهِ

¹²³ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 24.

¹²⁴ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 24.

¹²⁵ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 32.

لَهُ رُؤْيَةٌ تَسْمُو بِكُلِّ الْمَنَاهِجِ

1. Rahman, onun fazlını, (ona bol bol) ihsan etmek suretiyle artırmıştır.
2. O, zannını gerçekleştirmek suretiyle Allah (c.c.) tarafından muvaffak kılınmıştır.
3. Onun ilmi dışında, onun ilmi gibi bir ilim sahibi olan da kimdir?
4. O, güzel vasıflarını anlatmaya güç yetirilemeyen bir güzeldir.
5. Tüm dillerde yücelen bir bakışı olan,

Şâir, Hz. Peygamber'in güzel hasletlerinden bahsederken en çok da onun cömertliğinden bahseder. O, Hz. Peygamber'in cömertliğini yağmur yüklü bulutlara benzeterek onun ümmeti için rahmet olduğunu söyler. Nasıl ki yağmur toprağın yeşermesine ve hayat bulmasına imkan sağlarsa, Hz. Peygamber'in de kalplerin hidayetine sebep olduğunu vurgular:¹²⁶ [eṭ-Ṭavîl]

جَوَادٌ بِكَفِّيهِ الْمَكَارِمُ وَالنَّدَى
تَرْقَى مَقَامًا جَاوَزَ الْحَدَّ وَالْمَدَى
وَلَوْلَاهُ لَمْ نَعْرِفْ إِلَى الْحَقِّ مُرْشِدًا
خَفِيضًا دَعَانَا مِنْ ضَلَالٍ إِلَى هُدَى
كَمَا يُهْتَدَى مِنْ ظُلْمَةِ اللَّيْلِ بِالصُّبْحِ

1. O, yüce ahlâk sahibidir, eli son derece açıktır.
2. O, olmasaydı, Hakka çağıran mürşid kimdir bilemezdik.
3. O, ufuk ve sınırları aşan bir makama yükselmiştir.
4. O, bizleri dalaletten hidayete çağıran bir koruyucudur.
5. Gecenin sabaha kavuşması ile karanlıktan kurtulması gibi,

لَأُمَّتِهِ هَادٍ كَثِيرٌ التَّوَدُّدِ تَفِيضُ مِيَاهُ الْجُودِ مِنْ كَفِّهِ النَّدَى
ظَهَرْنَا بِهِ عِزًّا عَلَى كُلِّ مُعْتَدٍ حَجَجْنَا وَرَزْنَا قَبْرَ أَفْضَلِ سَيِّدِ
هَدَانَا إِلَى طَرِقِ الْهِدَايَةِ بِالنُّصْحِ

1. O, ümmeti için çok müşfik bir hidâyet rehberidir.
2. Onun cömert ellerinden sağanak yağmur suları fışkıran,
3. Onun vesilesiyle tüm düşmanlara karşı üstün geldiğimiz,

¹²⁶ el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 34.

4. Efendilerin en yücesinin kabrini ziyaret ettik ve hac yaptık.

5. Nasihatla, bizleri hidayet yollarına erıştiren,

بِهِ افْتَحَرْتُ أَنْصَارُهُ وَحُمَاتُهُ تَبَاهَوْا بِهِ لَمَّا بَدَتْ مُعْجَزَاتُهُ
كَرِيمُ السَّجَايَا مُنْجِرَاتُ عِدَاتِهِ حَلِيمٌ زَكَّتْ أَخْلَاقُهُ وَصِفَاتُهُ
يُجُودُ عَلَى ذِي الْجُهْلِ بِالْعَفْوِ وَالصَّفْحِ

1. Ona yardım edenler ve onu koruyup gözeten kimseler, onunla iftihar ederler.

2. Mucizeleri ortaya çıkınca, onunla övünürler.

3. O, tabiatı itibariyle pek kerim olandır, vaatleri ise, gerçekleştirdiği şeylerdir.

4. O, ahlâkı ve sıfatları tertemiz olan halimdir.

5. Cehalet sahibi kimseye, onu affetmek ve mazur görmek suretiyle ikramda bulunur.

Şâire göre Hz. Peygamber, tüm insanlar için bir umut kaynağıdır. Kendisine inanmayanları uyararak hidayete gelmelerine; müminleri müjdeleyerek de onların umudu olmalarına sebep olur. İnsanların onun ahlâkıyla ahlâklanmalarıyla kurtulacağından baseder. İlk dönem sûfilerinin en etkili önderlerinden olan meşhur sûfilerden Cüneyd el-Bağdadi (ö. 297/909),¹²⁷ Seri es-Sakati (ö. 251/865)¹²⁸ ve Maruf el-Kerhi (ö. 200/815)¹²⁹ gibi tasavvuf önderlerinin Hz. Peygamber'in ahlakını kendilerine örnek almaları sebebiyle muvaffak olduklarından bahseder:¹³⁰ [et-Ṭavîl]

جَمَاهُ مَنِيْعٌ كُنُنَا تَحْتِ ظِلِّهِ جَوَادٌ إِذَا مَنَّ السَّحَابُ بِوَيْلِهِ
وَمَ يَكُ فِي الْكَوْنَيْنِ خَلْقٌ كَمِثْلِهِ خَصَائِلُهُ عَبْرَنَ عَن كُنْهِ فَضْلِهِ
بِآيَاتِ صِدْقٍ لَا تُبَدَّلُ بِالنَّسْخِ

¹²⁷ Süleyman Ateş, “Cüneyd-i Bağdâdi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/119-121; Ebu'l-Alâ Afîfî, *et-Taşavvuf: es-Şevretu'r-rûhiyye fi'l-İslâm* (Kahire: yy. 1962), 168, 172, 216.

¹²⁸ Süleyman Uludağ, “Serî es-Sakati”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/564-565; Ferîduddin Attâr, *Tezkiretu'l-evliya*, çev. Süleyman Uludağ (İstanbul: yy. 1991), 354-366.

¹²⁹ Raşit Öngören, “Ma'rûf-i Kerhî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/67-68; Ferîduddin Attâr, *Tezkiretu'l-evliya*, 294, 349-354. : Takıyyuddîn İbn Teymiyye, *Minhâcü's-sünne*, nşr. M. Reşâd Sâlim (Riyad: y.y.1986), 4/61-62; 8/44.

¹³⁰ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 38.

1. Onun himayesi sapaşağlamdır, hepimiz onun gölgesi altındayız.
2. Bulut sağanak yağışını ihsan ettiği zaman(ki gibi) o son derece cömerttir.
3. Her iki âlemde de onun bir benzeri yoktur.
4. Onun sıfatları, faziletinin künhünü ifade etmektedir.
5. Ki onlar sıdk ayetleridir ki nesh ile de değiştirilemez.

نَدِيرٌ بِآيَاتٍ بِشِيرٍ بِرَحْمَةٍ وَقَدْ خَصَّهُ الْبَارِي بِعِزٍّ وَنِعْمَةٍ
 وَطَهَّرَهُ مِنْ كُلِّ عَيْبٍ وَنَقَمٍ خَصَّائِصُهُ فَازَاتٍ بِهَا كُلُّ أُمَّةٍ
 فَمِنْهَا سَرِيٌّ وَاجْتِيدُ مَعَ الْكَرْحِيِّ

1. O, ayetlerle (müşrikleri) uyarır, rahmetle (müminleri) müjdelir.
2. Bari (c.c.), onu izzet ve nimet ile ayrıcalıklı kılmıştır.
3. Onu her türlü kusur ve günahdan temizlemiştir.
4. Bütün ümmetler, onun hususiyetleri(ni örnek almak sureti)yle muvaffak olmuşlardır.
5. Onlardan bazıları şunlardır: Seri, Cüneyd ve Kerhi.

Ahmed el-Behlül'un Cüneyd el-Bağdadî, Seri es-Sakatî ve Ma'ruf el-Kerhî gibi tasavvuf önderlerini örnek olarak vermesi kendisinin de mutasavvıflardan olması sebebiyledir.

حَبِيبٌ عَلَى قُرْبِ الْمَزَارِ وَبُعْدِهِ كَرِيمٌ السَّجَايَا لَا كَرِيمٌ بِرُفْدِهِ
 مَلَائِكَةٌ الرَّحْمَنِ مِنْ بَعْضِ جُنْدِهِ خُلَاصَةٌ تَبْرُ الْكُونِ جَوْهَرٌ عَقْدِهِ
 سَمَا فَهَوَ فِي رَأْسِ الرِّيَاسَةِ كَالْمَخِّ

1. O, hem kabrine yakın olanlara hem de uzak olanlara dosttur.
2. O, tabiatı gereği cömerttir, mal vermekle değil.
3. Rahman'ın melekleri, onun askerlerinden sadece bazısıdır.
4. O, mahlukâtın saf altınının hülâsasıdır, yaratılmışların gerdanlığının cevheridir.
5. Onun (makamı) âlî olmuştur, bu itibarla o, beyin gibi riyasetin başıdır.

Şâir, Hz. Peygamber'in ahlâki özelliklerinin en başında gelen cömert oluşunun vermekle ya da sonradan kazanılan bir duygu olmadığını, bu durumun onun yaratılışının bir gereği olduğunu söyler. Onun yaratılış ve ahlâki yönünden tüm

insanlardan üstün ve ayrıcalıklı olduğunu belirtir. Ona göre, tüm insanlık bir vücuda benzetilecek olsa, Hz. Peygamber o vücudun beyni mesabesindedir.

Şâir, güneşin ışığıyla tüm dünyayı aydınlattığı gibi Hz. Peygamber'in nurunun da tüm insanlığı aydınlattığından bahsetmiştir:¹³¹ [eṭ-Ṭavîl]

نَبِيٌّ تَسَامَى فِي الْأَنْامِ بِمَجْدِهِ وَكُلُّ الْبَرَايَا تَرْجِي نَيْلَ رَفْدِهِ
لَقَدْ ضَاءَتِ الْأَفَاقُ مِنْ نُورِ سَعْدِهِ ذُو الْكُفْرِ قَدْ ذَلُّوا لِعِزَّةِ مَجْدِهِ
فَلَمْ يَبْقَ ذُو حِفْدٍ وَمَ يَبْقَ جِهْدُهُ

1. O, mahlukât içinde şan ve şerefiyle yükselmiş bir nebidir.
2. Tüm yaratılmışlar, onun yardımını (şefaattını) ummaktadır.
3. Ufuklar, onun bahtı (bahtiyarlığı)nın nuru ile aydınlanmıştı.
4. Küfür ehli ise, onun şan ve izzeti sebebiyle zelil düşmüşlerdir.
5. Böylelikle ortada (ona karşı) ne bir kin besleyen ne de (ondan daha yüce) bir bilge biri kalmıştır.

أَقُولُ مَقَالاً لِلْأَنْامِ مُبَيَّنًا لِمَنْ يَفْهَمُ الْمَعْنَى حَقِيقاً مُعَيَّنًا
كَلَاماً بَتَوْفِيقِ الْإِلَهِ مُزَيَّنًا ذُهُولَ لِمَنْ قَدْ قَالَ إِنَّ نَبِيَّنَا
بِهِ جَنَّةٌ أَوْ مِنْهُ وَهُمْ يُشْعَبُدُّ

1. İnsanlara açıkça bir söz söylerim.
2. Söylediklerimin manasını hakkıyla anlayabilecek kimselere,
3. Allah'ın (c.c.) yardımı ile süslenmiş bir kelam,
4. Hayret, şöyle diyen; 'bizim Peygamberimizde,
5. Delilik yahut göz boyayan bir sihir hali vardır' diye söyleyen kimseye.

هُوَ الْجَوْهَرُ الشَّقَافُ يَدْرِيهِ مَنْ نَقَدَ وَأَوْلَاهُ فِي سِلْكِ التُّبُوَّةِ مَا انْعَمَدُ
تَعَوَّدَ بِالْمَوْلِ مِنَ النَّفْثِ فِي الْعُقَدِ رَفَى مَوْضِعاً لَمْ يَرْفَهُ أَحَدٌ وَقَدْ
تَعَاظَمَ قَدْرًا بِالرِّيَاسَةِ وَالتَّصَرُّ 132

¹³¹ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 46.

¹³² el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 49.

1. O, adeta saf bir cevherdir, araştıran kimse onu idrak eder.
2. Eğer o nübüvvet yolunda olmasaydı bu bilgi tamamlanmazdı.
3. O, düğümlere üfleyenlerin şerrinden Mevlâ 'ya sığınmıştır.
4. Konum itibariyle yükselmiştir, şimdiye değin kimse o konuma ulaşamamıştır.
5. Hem liderliği hem de muzafferiyetiyle, kadri eşsiz bir yüceliğe ulaşmıştır.

بِهِ الدِّينُ أَضْحَى فِي عُلَا بُرْعَاتِهِ وَقَدْ بِسَيْفِ النَّصْرِ هَامَ عِدَاتِهِ
يَعُوقُ الْوَرَى فِي شَخْصِهِ وَصِفَاتِهِ رَكَائِبُهُ مَنْصُورَةٌ بِحِمَاتِهِ
يَصُولُ عَلَى الْأَعْدَاءِ بِالْفَتْحِ وَالنَّصْرِ

1. Din, onun gözetiminde pek yüce olmuştur.
2. Zafer kılıcı ile düşmanlarının ileri gelenlerini kesip kopararak,
3. Kişilik ve sıfatları ile cümle mahlukâtın üstünde olmuştur.
4. Süvârileri, onun koruyucuları ile yardıma mazhar olmuştur.
5. Düşmanların üzerine, fetih ve zafer ile hücum ederek,

بِهِ أَمِنَتْ أَهْلُ الْمَدَائِنِ وَالْقُرَى وَقَدْ أَخْبَرَ الْفُرْقَانُ عَنْ كُلِّ مَا جَرَى
حَدِيثٌ أَتَى بِالصِّدْقِ مَا كَانَ يُفْتَرَى طَوِيلُ الْمَعَانِي شَامِحُ الْمَجْدِ وَالْدُّرَى
لَهُ رَاحَةٌ بِالْجُودِ عَادَاتُهَا الْبَسْطُ ¹³³

1. Onun sayesinde şehirler ve kasabalar güvende olmuştur.
2. Nitekim Kur'an, vuku bulacak her şeyi evvelden bizlere haber vermiştir.
3. Aleyhine bir şey uydurulamayan doğrulukla gelen bir söz,
4. O, yüksek vasıflı, şanı yüce ve en üsttedir.
5. Onun eli açık, hep veren ikramlı avuçları olan,

تَخُجُّ لَهُ الرُّكْبَانُ مِنْ كُلِّ وَجْهَةٍ وَلَوْلَاهُ لَمْ نَعْرِفْ سُجُوداً لِقَبْلَةٍ
بِهِ نَحْنُ فِي عَيْشِ هَنِيءٍ وَنُزْهَةٍ طُلُوعُ اللَّيَالِي لَمْ يَدَعْ لَيْلٍ شُبْهَةٍ
فَأَقْوَالُهُ عَدْلٌ وَمِيزَانُهُ قِسْطُ

¹³³ el-Behlül, Divânu'l-Behlül, 55.

1. Onun hatrına dünyanın dört tarafından insanlar hacca gelirler.
2. Nitekim o olmasaydı, kibleye secde etmek nedir bilmezdik.
3. Biz onunla rahat ve hoş bir yaşam içerisindeyiz.
4. Gecelerin doğması (ay), şüphenin karanlığını bırakmadı.
5. Zira onun sözleri doğru, m zani ise adâlet doludur.

بِهِ مِلَّةَ الْإِسْلَامِ تَمَّتْ وَأُكْمِلَتْ وَأُمَّتُهُ سَادَتْ بِهِ وَتَجَمَّلَتْ
 وَقَدْ حَفَّتْ مِنْ أَوْزَارِهَا مَا تَحَمَّلَتْ ظَهِيرُ الْبَرَايَا وَالْمَوَاقِفُ أَعْضَلَتْ
 134 رَوْفٌ فَلَمْ يُخْلَقْ غَلِيظًا وَلَا فَظًّا

1. Onun vesilesiyle İslam dini tamamlanmış ve kemâle ermiştir.
2. İslam  mmeti onun sayesinde yükselmiş ve g zelleşmiştir.
3. Taşıdığı günahların bir kısmını hafifletmiştir.
4. O, insanların destekleyicisidir, (ona karşı) tutumlar, aciz kalmıştır.
5. O, pek merhametlidir, asla kaba saba yaratılmamıştır.

أَجَلُّ عِبَادِ اللَّهِ قَدْرًا وَمَوْثِقًا وَأَفْصَحُ مَنْ قَدَّ حَازَ عِلْمًا وَمَنْطِقًا
 كَرِيمٌ السَّجَايَا لَا يَزَالُ مُوقِّعًا كَرَامَتُهُ عُلُوِّيَّةٌ وَقَدْ ارْتَقَى
 135 لِمِعْرَاجِهِ حَتَّى رَأَى مَالِكِ الْمَلِكِ

1. O, Allah 'ın (c.c.) kulları içerisinde kıymete en yüce ve g venilenidir.
2. İlim, hikmet ve mantık sahiplerinin en açık olanıdır.
3. Huyca en kerim olandır, her dâim muvaffaktır.
4. Ker meti pek yücedir.
5. Mirac 'a yükselmiş, ta ki Mâlikî'l-Mülk olan Allah 'ı (c.c.) görerek,

نَزُوخٍ بِأَشْوَاقٍ وَنَعْدُو بِمِثْلِهَا وَكَمْ مُشْكَلَاتٍ قَدْ وَثِقْنَا بِحِلِّهَا
 لَقَدْ وَضِعَتْ أَوْصَافُهُ فِي مَحَلِّهَا كَتَائِبُهُ خَيْرُ الْكُتَابِ كَلِّهَا
 فَخُذْ مَا رَوَى عَنْهُ أَبُو طَالِبِ الْمَكِّيِّ

¹³⁴ el-Behlûl, Dîvânu 'l-Behlûl, 58.

¹³⁵ el-Behlûl, Dîvânu 'l-Behlûl, 63.

1. *Aşk ve şevkle gider ve aynı şekilde döneriz.*
2. *Çözümüne güvenmekte olduğumuz nice problemler vardır.*
3. *Onun vasıfları, tam mahallinde vasfedilmiştir.*
4. *Onun süvâriyelerinin hepsi, en hayırlı taburdur.*
5. *Öyleyse Ebu Talib el-Mekki'nin ondan rivayet ettiği her şeye güven.*

Ahmed el-Behlûl, insanların her türlü müşkülâtının çözümünün Hz. Peygamber'de olduğundan, her türlü derdin devasının da onda olduğundan ve tüm bu bilgilere ulaşabilmek için mutasavvıf olan Ebu Talib el-Mekki'nin (ö. 386/996)¹³⁶ *Kûtu'l-kulûb* adlı eserinden güvenle yararlanılabileceğinden bahsetmiştir.

رَسُولٌ مِّنَ الْمَوْلَىٰ أَنَا أَنَا بِحُجَّةٍ رَّوُفٌ عَطُوفٌ زَانَةٌ صِدْقٌ هِمَّةٌ
هُدَيْنَا بِهِ حَقًّا خَيْرٍ حُجَّةٍ لِّطَلْعَتِهِ الْعَرَاءِ نُورٌ بِبَهْجَةٍ
تَقَاصِرَ عَن إِذْرَاقِهَا كُلُّ ذِي عَقْلٍ ¹³⁷

1. *O, Allah Teâla'nın (c.c.) katından hücceti (Kuran'ı) getiren bir Rasûldür.*
2. *O, himmeti doğrulukla ziynetlendiren pek merhametli, şefkat dolu biridir.*
3. *Biz onun sayesinde en hayırlı yolun hakikatine ulaştırdık.*
4. *Onun güzel yüzlü simasında mutluluk veren bir nur vardır.*
5. *Öyle ki akıl sahibi herkes tüm bu olan bitenleri idrakten aciz kalmıştır.*

كَفِيلٌ الْيَتَامَىٰ عُدَّةٌ لِلْأَزَامِلِ كَرِيمٌ السَّجَايَا مَا لَهُ مِنْ مُمَائِلِ
دَعَانَا بِحَقِّ قَدْ مَحَا كُلَّ بَاطِلٍ هَيْبَتِهِ ذَلَّتْ رِقَابُ الْقَبَائِلِ
مِنَ الشَّرِكِ لَمَّا أَنْ تَمَادَّتْ عَلَى الْجُهْلِ

1. *O, yetimlerin kefili, dulların hâmisidir.*
2. *Seciyesi (ahlâkı) kerim olandır, onun bir benzeri yoktur.*
3. *Bizi, tüm bâtılları yok eden hakka çağırır.*
4. *Onun heybeti ile kabilelerin boyunları (reisleri) zelil olmuştur.*
5. *Şirk içerisinde bocalayıp durmuşlardır, cehalette ısrar ettikleri için.*

¹³⁶ Bilal Saklan, "Ebû Tâlib el- Mekkî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/239-240; İbn Atâullah el-İskenderî, *Leṭâ'ifu'l-minen* (Kahire: 1322), 68.

¹³⁷ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 67.

مَكَارِمُهُ مَشْهُورَةٌ وَهَبَائُهُ بِهَا شَرَفَتْ إِخْوَانُهُ وَحَمَائُهُ
 وَكَمْ فَتَكَتَ فِي الْمُشْرِكِينَ فَنَائُهُ مَرَاتِبُهُ عُلُوبِيَّةٌ وَصِفَائُهُ
 138 بِهِ تَقْتَدِي الْأَشْهَادُ وَهُوَ الْمَقْدَمُ

1. Kerâmetleri (ahlâkı) ve verdiği şeyler pek meşhurdur.
2. Ki kardeşleri ve himayesi altında bulunan kimseler onlarla şeref bulmuştur.
3. Onun mızrağı nice müşriki kırıp geçirmiştir.
4. Onun mertebesi ve vasıfları pek yücedir.
5. Sözüne güvenilir olanlar (onu görenler), ona uyarlar, zira o her daim önde yürür.

Şâir, Hz. Peygamber'in en önemli ahlâkî vasfının cömertlik olduğundan sıklıkla bahseder. Ona göre Hz. Peygamber'in cömertliği gökteki yağmur yüklü bulutlar gibi, yerdeki deniz gibidir, adeta herkese sınırsız ulaşır:¹³⁹ [eṭ-Ṭavîl]

أَحِبُّ نَبِيًّا بِالشَّفَاعَةِ مُنْجِيَا مَحَبَّةً صِدْقٍ فِي الْوَدَادِ بِلَا رِيَا
 لَقَدْ حَفَّ عَنِّي مَا وَجَدْتُ مِنَ الْعَيَا عَمَامٌ سَكُوبٌ مُطِرٌ طَيْبٌ الْحَيَا
 وَمَا زَالَ فِي بَحْرِ الْمَعَاظِي يُبَالِغُ

1. Şefaati ile biz (günahkârları) kurtaracak olan nebiye aşığım.
2. Sevgimde zerrece riya olmadan onu sıdk üzre sevmekteyim.
3. Ki bu sevgi, benim tedavisi mümkün olmayan hastalığımı hafifletti.
4. O, yağmur yüklü bir buluttur, hayâsı güzel olandır.
5. Cömertlik denizine dalmıştır, eli son derece açıktır.

Şâir, Hz. Peygamber'in güzel vasıflarının gökteki dolunay gibi ayan beyan ortada olduğundan, bu durumun herkesin malumu olduğundan bahseder. O ayrıca Hz. Peygamber'in şemâilinin ve ahlâk güzelliğinin dolunayı bile gölgede bıraktığından bahsetmiştir:¹⁴⁰ [eṭ-Ṭavîl]

عَلُونَا بِهِ قَدْرًا عَلَى كُلِّ أُمَّةٍ وَنَلْنَا بِهِ جَاهًا وَفُرْنَا بِنِعْمَةٍ

¹³⁸ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 70.

¹³⁹ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 87.

¹⁴⁰ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 90.

نَبِيٌّ رَحِيمٌ دُو رَشَادٍ وَعِصْمَةٍ غَرِيْبُهُ قَدْ أَظْهَرَ كُلَّ حِكْمَةٍ
لَهَا غُرْرٌ فِي الْخَافِيْنَ بَوَازُ

1. Biz, değer bakımından onun sayesinde tüm ümmetlerden daha yüceldik.
2. Onun vesilesiyle şâna kavuştuk ve nice nimetlere erdik.
3. O, her türlü günahahtan arındırılmış, sağduyulu, pek merhametli bir nebîdir.
4. Onun sağanak yağmuru, her türlü hikmeti (kirinden arındırmış) ortaya çıkarmıştır.
5. Onun, doğu ve batıda (her yerde), yükselen en güzel alametleri vardır.

لَقَدْ خَصَّهُ الْمَوْلَىٰ وَأَعْلَىٰ مَنَارُهُ وَبِي لَيْلَةَ الْمِعْرَاجِ أَدْنَىٰ مَزَارُهُ
وَمَا زَالَ لِلْجَانِي يُقِيلُ عَثَارُهُ غَيْرُ لِدِينِ اللَّهِ يَحْمِي ذِمَارُهُ
بِعَزْمٍ لَهُامِ الشَّرِكِ وَالْكَفْرِ دَامِعُ

1. Allah (c.c.), onu seçti ve meşalesini yüceltti.
2. Miraç gecesinde, onu kendi katına yaklaştırarak,
3. Kötülük yapan kimselerin önceki hatalarını yok sayarak,
4. O, Allah'ın (c.c.) dinini muhafaza etme noktasında pek iştiyaklı, gayretlidir.
5. Şirk ve küfrün başlarını azimle ezmede,

Şair, Hz. Peygamber'in ahlâkının güzelliğinden bahsederken onda bulunan ahlâki özelliklerden; adâletli, sâdık, merhametli, bağışlayıcı, cömert ve vefakar oluşu gibi vasıflarının, tıpkı dolunayın güzelliğinin herkes tarafından görüldüğü gibi Hz. Peygamber'in güzel hasletlerinin de inanan inanmayan herkes tarafından kabul edildiğinden bahseder:

لَقَدْ بَهَّرَ الْبَدْرَ الْمُنِيرَ جَمَالُهُ وَعَطَّرَتْ الْأَكْوَانَ نَشْرًا خِلَالَهُ
حَصَائِلُهُ مَعْلُومَةٌ وَفِعَالُهُ فَأَحْكَامُهُ عَدْلٌ وَصِدْقٌ مَقَالُهُ
وَمَوْعِدُهُ نَجْرٌ وَقَدْ جَلَّ عَن وَصْفِ

1. Hz. Peygamber'in güzelliği, parlak dolunayı bile hayran etti.
2. Onun ahlâkı ve sıfatları, tüm kâinata yayılarak kokulandırdı.
3. Onun fiil ve sıfatları herkes tarafından bilinmektedir.
4. Onun hükümleri âdil, sözleri ise dosdoğrudur.

5. Onun vaatleri mutlaka gerçekleşir, onun vasıfları pek yücedir.

عَرَامِي بِهِ دَانَ وَصَبْرِي نَاشِرُ وَوَجْدِي بِهِ وَالْقَلْبُ لِسِرِّ حَائِرُ
فَمِي لَهُ مَدْحٌ وَمِنْهُ الْجَوَائِرُ قَدِيرٌ عَفْوٌ رَاحِمٌ مُتَجَاوِزُ
141 عَلَى أُمَّةِ التَّوْحِيدِ مَا زَالَ مُشْفِقًا

1. Ona olan sevgim yakın, sabrım ise uzaktır.
2. Kalbim sırları koruduğu halde, ona aşırı bağlıyım.
3. Böylece benden ona medih, ondan bana ise mükâfatlar vardır.
4. Zira o, kadirdir, merhametlidir, çokça bağışlayan müsâmahakâr olandır.
5. Tevhid üzere olan ümmetine karşı, hep merhametlidir.

وَمِنْهُ التَّمَسُّنَا الْعِزَّ بَعْدَ إِهَانَةٍ وَأَخْلَافُهُ مِنْ عِقَّةٍ وَصِيَانَةٍ
أَمَانَتُهُ قَدْ نُزِّهَتْ عَنْ خِيَانَةٍ سَمَا رَاقِيًا فِي الْقُرْبِ أَعْلَى مَكَانَةٍ
142 وَقَدْ فَازَ بِالْمَحْبُوبِ مِنْ حَضْرَةِ الْقُدْسِ

1. Bizler, ihanetten sonra onun sayesinde izzete kavuştuk.
2. Onun ahlâkı, (bizleri çirkin davranışlardan) korudu ve uzaklaştırdı.
3. Onun eminliği, her türlü hıyanetten uzaklaştırdı.
4. En yüce makam olan yakınlığa (Sidretü'l-Münteha 'ya) yükseldi.
5. Hazreti Allah 'ın (c.c.) sevgilisi olma şerefini elde etti.

لَقَدْ أَوْضَحَ الْمَعْنَى الْحَقِيَّ بِكَشْفِهِ وَمَنْ بِهِ الْمَوْلَى عَلَيْنَا بِطُفْنِهِ
يَكِلُ لِسَانُ الْمَدْحِ عَنْ نَعْتِ وَصْفِهِ سَحَابٌ يَسِيلُ الْجُودُ مِنْ وَبْلِ كَفِّهِ
وَهَذَا صَحِيحٌ لَيْسَ بِالْوَهْمِ وَالْحَدْسِ

1. Onun açıklamalarıyla en kapalı manalar dahi vâzih oldu.
2. Allah Teâla (c.c.), onu lütfuyla bizlere ikram etti.
3. Lisan(ım), onun eşsiz vasıflarını övmekten aciz kalır.
4. O, elinin bol yağmurundan cömertlik yağan bir buluttur.

¹⁴¹ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 94.

¹⁴² el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 97.

5. Bu, şüphe ve varsayım olmayan dosdoğru (bir sözdür.)

لَقَدْ فَازَ بِالْعَلْيَاءِ مِنْ رَبِّهِ الْعَلِيِّ وَقَدْ حَصَّهُ بِالْقُرْبِ عَنْ كُلِّ مُرْسَلٍ
مَنَاقِبُهُ لَمْ يُخْصِهَا حَصْرٌ مُجْمَلٍ سَخِيٍّ وَفِي حَازَ كُلَّ التَّفْضُلِ
مَعَارِجُهُ تُتْلَى وَتُقْرَأُ فِي الدَّرْسِ

1. Yüce Rabbinin ikramı olarak en yüce makama ulaşmıştır.
2. Allah (c.c.), onu kendi makamına yakınlaştırarak tüm peygamberlerden üstün kılmıştır.
3. Onun sayısız menkıbelerini saymaya mecal yoktur.
4. Eli çok açıktır, vefalıdır, tüm güzel vasıfları haizdir.
5. Onun miraçları (menkıbeleri) derlerde takip edilir ve okunur.

رَفِيعُ الْمَعَالِي لَمْ تَرَ الْعَيْنُ مِثْلَهُ رُؤُوفٌ رَحِيمٌ لَيْسَ نُنْكِرُ فَضْلَهُ
لَهُ السَّبْقُ لَمْ يُدْرِكْهُ مَنْ كَانَ قَبْلَهُ سَلَوْتُ امْتِدَاحِي غَيْرُهُ حُرْمَةٌ لَهُ
رَجَاءٌ وَأَرْجُو أَنْ يَكُونَ بِهِ أَنْسِي

1. O, en üstün amellere sahiptir, gözler onun gibisini görmemiştir.
2. O, raûftur, rahîmdir, onun makamını ve faziletini inkâr etmek mümkün değildir.
3. O, kendinden öncekilere göre öyle bir makamdadır ki kendinden öncekiler bu makamı idrak dahi edemez.
4. Ona hürmetten dolayı, ondan başkasını övmeyi unuttum.
5. Onunla ünsiyetim olmasını umarak,

Şâir, Hz. Peygamber'in yüzünün dolunay gibi parlak olduğundan, tüm dünyayı aydınlatan güneşin kaynağının bile Hz. Peygamber'in alnının nurundan alındığından bahseder. Onun nûrunun, hem bu dünyayı hem de öbür dünyayı aydınlattığından, dolayısıyla ona uyan kimselerin her iki cihanda da mes'ud olacağından sözeder:¹⁴³ [eṭ-Ṭavîl]

أَمِينٌ عَلَى وَحْيِ الْإِلَهِ وَدِينِهِ وَبِالْعَيْبِ يُنْبِي مُخْبِرًا عَنْ أَمِينِهِ
وَمِنْ حَوْضِهِ نُسْقَى عَدَاً بِيَمِينِهِ شِعَاعٌ دُكَاةٍ مِنْ صَبَاحِ جَبِينِهِ

¹⁴³ el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 101.

وَطَرَّتُهُ لَيْلًا إِذَا اللَّيْلُ أَعْطَشَا

1. O, Allah 'in (c.c.) vahyi ve dîni hususunda emindir.
2. Ve emini tarafından (Cebrail), gaybla ilgili haberleri haber vermesiyle,
3. Kıyamet gününde, Havz-ı Kevser'inin başında onun ellerinden kana kana içirileceğiz.
4. Güneşin ziyâsı, onun alınından süzülen nûrundandır.
5. Karanlık çöktüğünde, onun perçemleri (saçları),geceden bile daha siyah olduğu halde,

رُؤْفٌ بِمَنْ يَسْعَى إِلَيْهِ وَيَلْطَفُ فَلَذُ بِحِمَاهُ تَنْجُ يَا مُتَحَوِّفُ
رَسُولٌ أَمِينٌ لِلْعِبَادِ مُشْرِفٌ شَكُورٌ صَبُورٌ رَاحِمٌ مُتَعَطِّفٌ
مَحَاسِنُهُ تَبْرِي الْعُيُونَ مِنْ الْعَشَا

1. O, kendisine koşan kimselere ve candan davrananlara karşı pek merhametlidir.
2. Ey akıbetinden korkmakta olan kimse, onun himayesine sığın ki kurtulasın.
3. O, kulları (ümmetini) şereflendiren emin bir peygamberdir.
4. O, çokça şükreden, çokça sabreden, çokça merhamet eden, şefkat doludur.
5. Onun güzel hasletleri o denli mübarektir ki gece körlüğü olanları iyileştirir.

لَهُ رُؤْبَةٌ تَسْمُو بِهِ وَفَضَائِلُ وَأَحْكَامُهُ مَقْبُولَةٌ وَهُوَ عَادِلٌ
وَمَنْ ذَا يُضَاهِي قَدْرَهُ أَوْ يُمَاتِلُ شُعُوبٌ أَطَاعَتْ أَمْرَهُ وَقَبَائِلُ
بِطَائِرٍ إِيْمَانٍ وَأَمْنٍ تَرِيَّشَا

1. Onun, kendisiyle yükseldiği bir makamı ve faziletleri vardır.
2. Onun hükümleri herkesçe makbuldür, zira o âdildir.
3. Kim onunla (hayırda) yarışabilir ya da (bu hususta) ona benzeyebilir.
4. Onun emirlerine itaat eden nice halklar ve kabileler,
5. İman ve emniyetle dolu bir kuşla tüylenmiştir.

Şâire göre, Hz. Peygamber'e ittiba etmek ve onun ahlakıyla ahlaklanmak insanı her iki hayatta da en güvenli limana erdştirir. Hz. Peygamber, tüm insanlığa barış ve

güvenliğin simgesi olan, (zeytin dalı gibi) kuş tüyü getirmiştir. Çünkü kuş tüyü barışın ve yüceliğin simgesidir.

مَلَائِكَةُ الرَّحْمَنِ بَعْضُ جُنُودِهِ كَرِيمُ السَّجَايَا مُنْجِزٌ لِّوَعْدِهِ
سَعِدْنَا بِهِ إِذْ لَاحَ نَجْمٌ سَعُودِهِ وُجُودُ الْمَعَالِي كُلِّهَا مِنْ وُجُودِهِ
وَرِيٌّ سَحَابِ الْجُودِ مِنْ كَفِّهِ يُرَوَى ¹⁴⁴

1. Rahman'ın melekleri, onun ordusunun bir kısmıdır.
2. O, ahlâkı pek güzel olandır, vadlerini yerine getirendir.
3. Bahtiyarlık yıldızı görününce, onunla mutlu olduk.
4. Tüm kıymetli şeylerin varlığı, onun varlığı sebebiyledir.
5. Bol yağmur bulutlarının çisentisi, onun avuçlarından sulanır.

Şâir; Hz. Peygamber'in ahlâkı ve şemâilinden bahseden şemâil'i nebî türü birçok kitap olduğundan, bu kitapların ilim ve sohbet meclislerinde çokça okunduğundan ve bu okumaların insanlara haz verdiğinden bahseder:¹⁴⁵ [eṭ-Ṭavîl]

لآيَاتِهِ فِي كُلِّ نَادٍ تِلَاوَةٌ وَبِي كُلِّ لَوْنٍ رَوْثِقٌ وَجَلَاوَةٌ
وَقَدْ شَمِلَتْ مِنْ حَادٍ عَنَهَا شَقَاوَةٌ لِأَوْصَافِهِ فِي كُلِّ سَمْعٍ حَلَاوَةٌ
فَلِلَّهِ مِنْ ذِكْرِ شَهِيٍّ فَمَا أَخْلَا

1. Onun mucizeleri, her toplulukta okunur.
2. Her bir renk (tür) de onun nuru ve parıltısının (bir izi) vardır.
3. Onlardan uzaklaşan kimseyi bir bedbahtlık kaplamıştır.
4. Onun kulaklara haz veren muhteşem vasıfları için tatlılık vardır.
5. Hoş zikirler Allah'a (c.c.) mahsustur, ne kadar da tatlıdır.

رَسُولٌ إِلَى كُلِّ الْبَرِيَّةِ مُرْتَضَى عَسَاكِرُهُ مَنْصُورَةٌ تَمَلُّهُ الْفَضَا
فَكَانَ عَلَى حُبِّ التَّوَابِ مُحَرَّصًا لِأَهْلِ النَّهْيِ مِنْهُ الْبِشَارَةُ وَالرِّضَا
وَمَنْ كَانَ يَرْجُو الْبَعْضَ قَدْ أَحْرَزَ الْكُلَّ

1. O, tüm insanlığa gönderilmiş, kendisinden râzı olduğu bir peygamberdir.

¹⁴⁴ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 107.

¹⁴⁵ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 65.

2. Onun ordusu, her yeri kuşatarak her dâim mansur ve muzafferdir.
3. O, tüm salih amelleri sevme (işleme) hususunda teşvik edici olmuştur.
4. İdrak sahibi kimseler için onda bir müjde ve rıza vardır.
5. Her kim herhangi bir şeyin birazını ister, (azına kanaat ederse) tamamına nail olur.

تَجَاوَزَ عَنْ جَانٍ وَعَنْ مُخْطِئٍ عَفَا وَإِنْ قَالَ قَوْلًا زَانَهُ الصِّدْقُ وَالْوَفَا
لَقَدْ عَزَّهُ رَبُّ الْعِبَادِ وَشَرَّفَا لِأُقْسِمُ بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ وَبِالصَّفَا
وَزَمَزَمَ 146 وَالرُّكْنَ وَالْمُقَبَّلَ وَالْمَعْلَا

1. O, günahkâr ve hatalı kimselere müsâmaha göstermiş, onları affeylemiştir.
2. Ağzından çıkan her söz sıdk ve vefâ ile süslenmiştir.
3. Kulların rabbi olan Allah (c.c.), onu aziz ve şerefli kılmıştır.
4. Beyt-i Atik'in, Safa-Merve'nin Rabbine yemin olsun,
5. Zemzem'in, Hacer-i Esved'in rüknüne ve yüce şeylere (yemin olsun) bu böyledir.

لَهُ تَشْهَدُ الْآيَاتُ فِي كُلِّ سُورَةٍ بِمَا خَصَّهُ الْمَوْلَى بِمَعْنَى وَصُورَةٍ
وَإِنْ عَاقَبِي عَنْهُ الْقَضَا لِحُزُورَةٍ لِأَبْتَهَلَنَّ الْآنَ فِي قَصْدِ زُورَةٍ
لِحَبْرِ نَبِيِّ قَدْ حَوَى الْفُرْعَ وَالْأَصْلَا

1. Tüm sûrelerdeki ayetler ona şahitlik eder.
2. Allah'ın (c.c.), manası (ahlakı, şecaati...) ve sureti cihetiyle onu üstün kıldığını tasdik ederler.
3. Bir zarurete binâen ondan ayrı-uzak kalmama hükmedilecek olursa,
4. Onu ziyaret kasdı ile derhal Allah'a (c.c.) yalvarırım.
5. Aslı (peygamberlerin soyunu) ve furû'u (sülalesini, ehl-i beytini) kendisinde toplayan Hz. Peygamber'in hayrını (elde etmek) için,

تَعَطَّرَتْ الْأَكْوَانُ مِنْ نَشْرِ عَرْفِهِ وَحَارَ مِنَ الْإِحْسَانِ أضعَافَ ضِعْفِهِ
وَقَدْ زَادَهُ الْمَوْلَى فُتُونًا بِلُطْفِهِ يَكِلُ لِسَانِي أَنْ يَقُومَ بِوَصْفِهِ
نَبِيِّ مُهَابٍ قَدْ حَوَى الْأَمْرَ وَالنَّهْيَا 147

¹⁴⁶ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 112.

¹⁴⁷ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 114.

1. *Kâinat, onun güzel kokusunun yayılmasından kokulandı.*
2. *Onun kat bekat (cömertliği ile) ihsanı elde etti.*
3. *Allah (c.c.), lütfu ile her türlü sanat ve ilimleri ona ihsan eyledi.*
4. *Öyle ki lisanım onu vasfetmekten bitkin düşer.*
5. *O, Rabbinin izni ile emir ve nehiylerin sahibi olan (vaz'eden), heybetli olan bir peygamberdir.*

صَفُوخٌ عَنِ الْجَائِي يَجُودُ بِجَلْمِهِ إِذَا جَاءَهُ مُسْتَعْفِرًا بَعْدَ ظَلْمِهِ
حَفِظْنَا لَهُ وُدًّا فَفُزْنَا بِسَلْمِهِ يُنَبِّأُ بِالْمُخْفِيِّ مِنْ عِلْمِ سِرِّهِ
يَقِينًا إِذَا جَبْرِيْلُ أَسْمَعُهُ الْوَحْيَا

1. *O, cânîye (günah işleyene) bile çok müsâmahakardır, ona hilmiyle bolca ikram eder.*
2. *Zulmünden tövbe edip istiğfar ederek ona geldiğinde,*
3. *Biz ona olan sevgimizi muhafaza ettik, böylece onun selametini kazandık.*
4. *O, sır ilminden en gizli şeyleri kesin olarak haber verir.*
5. *Cebrail, Allah'ın vahyini ona duyurunca,*

Ahmed el-Behlûl, Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde Hz. Peygamber'in ahlâkı ve şecaatinden çokça bahsedildiğini belirtmiştir. Bu yüzden şâir, onları saymaya kalkan kişinin buna güç yetiremeyeceğini söyler. Ona göre Hz. Peygamber'in ahlâkının kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir. Ahmed el-Behlûl'ün Hz. Peygamber'in şemâili ile ahlâkının güzelliğini hep birlikte zikrettiği görülür.

2.2.1.3. Şirkin ve Karanlıkların Hz. Peygamber'le Kaldırılması

Ahmed el-Behlûl, Hz. Peygamber'in şirki ortadan kaldırıp tevhidi tesis ederken şirk ateşini söndürdüğünü, tüm karanlıkları ortadan kaldırdığını, dalâletin surlarını yerle yeksan ettiğini birçok tahmisinde dile getirmiştir.

Ahmed el-Behlûl'ün şirkin ve zulumâtın Hz. Peygamber'in vasıtasıyla kaldırılmasından bahsederken; ordusunun hep muzaffer olduğundan, gözlerini kırpmadan ölüme giden bir ordusu (sahâbeleri) olduğundan, onun şirk ve küfür ehline

karşı adeta üzerlerinde süzülen bir şahin olduğundan, meleklerin her dâim onu desteklediklerinden bahsettiği görülür:¹⁴⁸ [eṭ-Ṭavîl]

عَسَاكِرُهُ مَنْصُورَةٌ تَمَلُّهُ الْفَضَا وَأَعْدَاؤُهُ مَمْهُورَةٌ سَاقَهَا الْفَضَا
فَقَدْ نَالَ مِنْ رَبِّ الْعَالِي عَايَةَ الرِّضَا تَمَكَّنَ فِي عِزِّ النُّبُوَّةِ فَانْتَضَى
سُبُوفًا لِأَعْدَاءِ الشَّرِيعَةِ سَلَّتْ

1. Onun orduları, fezâyı kuşatacak bir yardıma mazhar olmuştur.
2. Ve onun düşmanları ise, kazanın (kaderin) sevkettiği bir mağlubiyet yaşamışlardır.
3. Böylece o, en yüce Rabb tarafından, son derece yüce bir rızâya nail olmuştur.
4. Nübüvvet makamının izzetinde karar kılmış bunun neticesinde de,
5. Şeriat düşmanlarına karşı (hakikat) kılıçlarını sıyırıp çekmiştir.

رَقَابُ الْعِدَا مُنْقَادَةٌ لِمُرَادِهِ إِذَا صَالَ يَوْمًا فِي الْوَعَى بِجِيَادِهِ
بِهِ يُنْقَدُ الْعَاصِي غَدًا فِي مَعَادِهِ جَلِيلٌ عَظِيمٌ الْقَدْرِ عِنْدَ وِلَادِهِ
ثَوَاقِبُ شُهَبٍ أُرْسِلَتْ نَحْوَ مَا رَجَ 149

1. Düşmanlık eden kimseler, onun isteklerine boyun eğler.
2. Bir gün savaşta atıyla dolaşınca, (bozguna uğratamayacağı düşman yoktur.)
3. Yarın kıyamet gününde, âsiler onun şefaatiyle kurtulurlar.
4. O, pek âli, kadri yüce olandır.
5. Onun doğumu anında, alev gibi, gönderilen delici meteorların, (dünyayı kapladığı)

ضِرَامٌ لِنَارِ الشِّرْكِ مِنْ نُورِهِ حَبَا فَمَا اسْتَعَدُّوا عَيْشًا هَنِئًا وَمَشْرَبًا
لَهُ تُنَشَّرُ الْأَعْلَامُ شَرْقًا وَمَغْرِبًا حَمَى دِينَنَا بِالْمَشْرِقَةِ وَالطُّبَا
وَقَدْ جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ يُؤْذِنُ بِالْفَتْحِ 150

1. Tutuşmuş şirk ateşi, onun nurundan sönmüştür.

¹⁴⁸ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 23.

¹⁴⁹ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 31.

¹⁵⁰ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 34.

2. Böylece onlar, rahat, hoş, tatlı bir hayatı bulamadılar.
3. Doğuda ve batıda tüm alâmetler onun için yayılmıştır.
4. O, kılıç ve mızraklarla dinimizi korudu.
5. Ve böylelikle fetihle müjdeleyen Allah'ın yardımı geldi.

Ahmed el-Behlûl, Hz. Peygamber'in ve ona tabi olanların (sahâbelerin) karşısında şirkin ve erkânının yerle yeksan olduğundan çokça bahseder. O, Hz. Peygamber'in ashabını savaş meydanlarında avını parçalamak için sabırsızlıkla bekleyen aslanlara benzetir. Onların karşısında şirkin ve her türlü karanlığın yaşama şansı olmadığından söz eder. Ayrıca o, Hz. Peygamber'i şahine benzeterek, onun şirke ve müşriklere hiç göz açtırmadığını söyler. Hatta müşriklerden hiç kimsenin Hz. Peygamber'le teke tek mübarezeye cesâret edemediklerini dile getirir: [eṭ-Ṭavîl]¹⁵¹

لَهُ طَلْعَةٌ كَالشَّمْسِ بَجُلُو إِذَا بَدَتْ كَمِشْكَاةٍ نُورٍ بِالْبَهَاءِ تَوَقَّدَتْ
وَكُلُّ الْأَعَادِي مِنْهُ خَوْفًا تَشَرَّدَتْ خَلَّتْ أُمَّةٌ قَدْ خَالَتْ وَتَمَرَّدَتْ
فَبَأْوَا مِنَ الْجَبَّارِ بِالْحَسْفِ وَالْمَسْخِ

1. Ortaya çıkınca etrafı aydınlatan güneş gibi onun bir sîması vardır.
2. (Yaratılış) güzellikte, parlayan nur kandili gibi,
3. Tüm düşmanlar, ondan korkarak darmadağın oldukları halde,
4. İsyan edip muhalefet eden hiçbir topluluk da kalmamıştır.
5. Ki onlar, zalimliklerinden dolayı yerin dibine batırılmışlardır.

لِيَبْجَانِ أَهْلَ الشِّرْكِ مَا زَالَ قَامِعًا بِنُورٍ هُدًى قَدْ جَاءَ بِالْحَقِّ صَادِعًا
وَلِي حُسْنُ ظَنٍّ لَمْ أَرْلُ فِيهِ طَامِعًا ذُنُوبِي تُمَحَى بِالذِّي رُمْتُ شَافِعًا
وَلِلْمُذْنِبِ الْجَانِي مِنَ النَّارِ مُنْقَذُ ¹⁵²

1. O, ehli şirkin taçlarını (hükümranlıklarını) her dâim ezendir.
2. Zorlukları aşarak (açıkça ilan ederek) hakîkatı getiren hidayet nuruyla,
3. Ve benim, ona beslediğim arzu hususunda hüsn ü zannım halen vardır.

¹⁵¹ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 37.

¹⁵² el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 45.

4. Şefaati dilediğim kimse vesilesiyle günahlarım silinir.

5. Ve suçlu günahkâr kimseyi ateşten kurtarır.

مَنَازِلُ أَهْلِ الشِّرْكِ مِنْهُمْ دَوَارِسُ وَلَيْسَ بِهَا بَعْدَ الْأَنْبِيَاءِ مُؤَانِسُ
لَقَدْ فَتَكَّتْ فِيهِمْ لُيُوثُ عَوَابِسُ رِعَاةٌ يُرَاعُونَ الدِّمَامَ فَوَارِسُ
حُمَاةٌ لِدِينِ اللَّهِ بِالْبَيْضِ وَالسُّمْرِ

1. Şirk ehlinin konumu (evleri)ndan hiçbir şey kalmamıştır.

2. Onlar için samîmi kimseden başka bir kimse yoktur.

3. (Rasûlün) hiddetli aslanlar(ı) o şirk ehlini kırıp geçirmiştir.

4. Onlar şiddetli bir şekilde avını parçalayan vatanın koruyucularıdır.

5. Allah'ın (c.c.) dinini hem miğfer hem de mızrakla koruyan,

لَقَدْ نَالَ مِنْ مَوْلَاهُ أَمْنًا بِحِرْزِهِ وَقَدْ حَصَّهُ فِيهَا أَشَارَ بِرَمِزِهِ
بِهِ يَتَحَلَّى نَاطِرُ الْمُتَنَزِّهِ زُفُوفٌ لِأَهْلِ الشِّرْكِ ذَلَّتْ لِعِزِّهِ
153 فَلَا قَائِلٌ فِي الْقَوْمِ هَلْ مِنْ مُبَارِزِ

1. O, mevlâsı tarafından ayetleriyle bir emniyet elde etmiştir.

2. Ona remzi ile işaret etmek (kendi ismiyle birlikte anmak) suretiyle onu seçkin kılarak,

3. Hoş vakit geçirenin bakışı, onunla (nuruyla) zinetlenir.

4. O, şirk ehli üzerinde süzülen (bir şahin)dir, şirk ehli onun izzetinden ötürü zelil olmuştur.

5. Öyle ki (şirk ehli içerisinde) kavminde ona 'Mubârezeye (teke tek cenge var mısın)' diye teklifte bulunma cüretini gösterebilecek kimse yoktur.

سُيُوفُ الْمَنَايَا مِنْ دِمَاهِمُ دَوَارِفُ أَحَاطَ بِأَهْلِ الْبُعْيِ مِنْهَا رَوَاحِفُ
وَأَذْرَكَهُمْ مِنْ بَعْدِ أَمْنِ مَخَافِ زُنُودُهُمْ قَدْ بَهْرَجْتَنَا صَوَارِفُ
بِحَدِّ الْمَوَاضِي وَالرَّمَاحِ الرُّوََاكِرِ

1. Ölüm kılıçları, onların kanlarını akıtır.

¹⁵³ el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 52.

2. Ölüm kılıçlarıyla sıkıştırmış halde, âsî kimseleri kuşatarak,
3. Onlara, emniyetten sonra korku tattırarak,
4. Onların (kuvvetli) kolları bizi donatmış kuvvetli kılmıştır.
5. (Tüm düşmanlar) keskin kılıç ve mızrakla köşeye sıkıştırılmışlardır.

Şâir Hz. Peygamber'in düşmana karşı bir aslan ya da bir şahin gibi ne kadar muktedir ve kararlı bir duruşu olduğunu söylemekle beraber, onun müminlere karşı da son derece müşfik olduğundan bahseder:¹⁵⁴ [eṭ-Ṭavîl]

وَأَوْصَافُهُ تُنْبِئُكَ عَنْ فَضْلِ عِلْمِهِ عَطُوفٌ عَنِ الْجَانِي يَجُودُ بِحِلْمِهِ
 قَدِيرٌ عَلَى الْأَعْدَاءِ يَسْطُو بِعِزِّهِ طَوَالِغُهُمْ مَقْهُورَةٌ تَحْتَ حُكْمِهِ
 وَلَيْسَ هُمْ أَمْرٌ وَلَا قَدَمٌ يَخْطُو

1. Onun eşsiz vasıfları, ilminin fazîleti hakkında sana bilgi verir.
2. O, günahkârlara karşı bile müşfiktir, hoşgörüsüyle onlara ikramda bulunur.
3. Düşmanlarına karşı ise muktedirdir, azmi ile düşmanlarını yerle bir eder.
4. Düşman komutanları, onun (Peygamberin) hükmü altında mağlup edilmiştir.
5. Artık o zavallıların ne bir gücü vardır ne de bir ayak onlara doğru gider.

أَرَى الشِّرْكَ قَدْ هَدَّتْ قَوَاعِدُ سُورِهِ بِخَيْرِ الْوَرَى دَاعِي الْهُدَى وَنَصِيرِهِ
 طَوَى الْأَرْضَ وَالسَّبْعَ الْعُلَى فِي مَسِيرِهِ مَحَا ظَلَمَ الشِّرْكَ الْبُهْمِ بِنُورِهِ
 155 فَأَصْحَى بِهِ نَعْرُ الشَّرِيعَةِ يَبْسِمُ

1. Şirkin duvarlarının temellerinin yıkılmış olduğunu görürüm.
2. İnsanlığı hidayete çağıran mahlukâtın en hayırlısıyla ve zaferleriyle,
3. O, yolculuğunda yeri ve yedi kat semayı katetti.
4. Şirkin zifiri karanlığını, nuru ile yoketti.
5. Böylece şeriatın dişleri, onun sayesinde tebessüm etti.

لَأَمْتِهِ إِحْسَانُهُ وَتَوَالُهُ وَلِلشِّرْكَ مِنْهُ خَزِينَةٌ وَوَبَالُهُ
 مُفَرَّقَةٌ نَحْوُ الْأَعَادِي تَبَالُهُ صَدُوقٌ شَكُورٌ قَلْبُهُ وَمَقَالُهُ

¹⁵⁴ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 55.

¹⁵⁵ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 68.

156 رَحِيمٌ بِأَصْحَابِ كَذَابٍ جَاءَ فِي النَّصِّ

1. Onun ihsanı ve aldığı şeyler ümmeti içindir.
2. Onun sayesinde şirk ve müşrikler rezil olmuş, işleri bitmiştir.
3. Onun ordularıyla düşman safları darmadağın olmuştur.
4. O, dediklerinde çok sâdiktir, kalbi her dâim şükür içerisinde olandır.
5. (Sözü) ashabına karşı pek merhametlidir ayetlerde geldiği gibi.

لَقَدْ نَكَّسَتْ تِيَجَاهُهُمُ وَالْعَمَائِمُ وَوَلَمْ يَكُ مِنْهُمْ مَنْ عَدَا وَهُوَ سَالِمٌ
وَكَمْ فَتَكَتْ فِيهِمْ فَنَى وَصَوَارِمُ فَرَضْنَا عَلَيْهِمُ وَالْفُرُوضُ لَوَارِمُ
157 قَدُودُهُمْ لِلْقَدِّ بِالْبَيْضِ وَالرَّخْفِ

1. Onların taçları ve sarıkları ters yüz edilmiştir. (hükümranlıkları sona ermiştir.)
2. Onlardan kimse yarına selamet üzere çıkamayacak hale gelmiştir.
3. Onların nicelerini mızraklar ve kılıçlar öldürmüştür.
4. Ki biz onlara zorunlu kıldık ve de farzlara riayet etmek lazımdır.
5. Onların boylu poslu olanları (şan şöhrət sahibi olanları), kılıçla ve sürünmekle (yok edildi.)

Hülâsa, Ahmed el-Behlûl Hz. Peygamber'in gelişiyle beraber şirkin tüm unsurlarıyla beraber kökünün tamamen kazındığını belirtir. Allah'ın (c.c.) görünen (sahâbeler) ve görünmeyen (melekler) ordularıyla Hz. Peygamber'e her dâim yardım ettiğini böylece düşmana karşı hep muzaffer olduklarını vurgular.

2.2.1.4. Hz. Peygamber'in Mûcizeleri

Ahmed el-Behlûl'ün Hz. Peygamber'in mûcizelerinden bahsettiği tahmisleri incelendiğinde; isra ve miraç olayından, onun mele-i âlâya yükseltilmesinden, Hz. Peygamber'in bizzat Allah'la görüşmesinden, Cebrail'in bile Sidretü'l-Muntehâ'da onun gerisinde kalmasından sıklıkla bahsettiği görülür.

¹⁵⁶ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 76.

¹⁵⁷ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 94.

Şairin Hz. Peygamber'in doğumu sebebiyle Kısra'nın saraylarının yıkılmasından, çölde bulutların Hz. Peygamber'i gölgelemesinden, parmakları arasından suyun fişkirmasından ve onun mucizelerinin saymakla bitmeyeceğinden bahsettiği görülür:¹⁵⁸ [eṭ-Ṭavîl]

وَلَمَّا حَبَّاهُ رَبُّهُ بِالْمَوَاهِبِ رَأَى لَيْلَةَ الْإِسْرَا أُمَّمَ الْعَجَائِبِ
وَحَفَّتْ بِهِ الْأَمْلاَكُ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ بُنُورِ هُدَاهُ يَهْتَدِي كُلُّ طَالِبِ
وَيَهْدَا فُؤَادِي مِنْ جَوَى وَحَيْبِ

1. Rabbi onu, çeşitli yeteneklerle ödüllendirdiği vakit,
2. İsrâ gecesi hârikulâde şeylerin tümünü gördü.
3. Melekler, dört bir yandan onun etrafını sardığı halde,
4. İsteyen herkes, onun hidâyet nuruyla hidâyete erer.
5. Ve kalbim, aşırı sevgiden ve hıçkırığa hıçkırığa ağlamaktan yatışıır.

بِآيَاتِهِ كُلُّ الْقُلُوبِ قَدْ اهْتَدَتْ وَأَنْوَأَزُهُ نَارَ الضَّلَالَةِ أَحْمَدَتْ
وَمِنْهُ جَبُوشُ الشِّرْكِ خَوْفًا تَشَرَّدَتْ تَرْقَى عَلَيَّ مَتْنِ الْبُرَاقِ وَقَدْ غَدَتْ
بِهِ عَنِ مَقَامَاتِ الرِّضَا مَا تَعَدَّتْ ¹⁵⁹

1. Onun ayetleri vesilesiyle bütün kalpler hidâyete ermiştir.
2. Nurları dalalet ateşini söndürerek,
3. Onun korkusuyla, şirk orduları darmadağın olarak,
4. O, Burak'ın sırtında (semaya) yükselmiştir.
5. Ve onunla sayılamayacak kadar çok rıza makamına nail olmuştur.

يَقُولُونَ مَغْلُوبٌ أَذَى وَهُوَ غَالِبٌ وَقَدْ سَلُّوا أَرْوَاحَهُمْ وَهُوَ سَالِبٌ
أَتَى بِبُرَاقٍ فِي الدُّجَى وَهُوَ رَكْبٌ تَسِيرُ بِهِ مِنْ مَكَّةَ وَهُوَ طَالِبٌ
إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى إِلَى حَيْثُ حَلَّتْ

¹⁵⁸ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 20.

¹⁵⁹ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 24.

1. Onlar (kâfirler), eziyet olsun diye ona mağlup (olacak) derler, oysa o galip idi.
2. Onların ruhları ganimet olarak alınmış ve alan da o olduğu halde,
3. O, binmiş haldeyken gecenin karanlığında burak getirildi.
4. Ki Burak, onunla birlikte Mekke'den yola çıkmıştı ve o (hakîkate erişmeyi) talep eder haldeydi.
5. Bu, Mescid-i Aksa'ya kadar devam etmişti, oradan da indiği yere.

عَلَوْتُ بِمَدْحِي وَامْتِدَاحِ مُحَمَّدٍ عُلُوًّا بِهِ قَدْ نَلْتُ غِيَةَ مَقْصِدِي
 مَعَاجِزُهُ مِنْ كَثْرَةِ أَمْ تُعَدُّ ثَوَاقِبُ مَجْدٍ قَدْ رَمَتْ كُلَّ مُلْحِدٍ
 160 لَهَا شَرٌّ فِيهَا الْمَنَايَا مَوَاكِثُ

1. (Yazdığım) methiyemle ve Muhammed'i (s.a.v.) överek yüceldim.
2. Onunla maksatlarımın zirvesine nail olduğum bir yücelikle,
3. Onun mucizeleri o kadar çoktur ki sayılamaz bile
4. Delip geçen ihtişamlı bir yıldız parlaması, tüm inançsızları yere düşürmüştür.
5. Kıvılcımları (çakan) olan ve içinde ölümler barındıran,

Şâirin Hz. Peygamber'in mucizelerinden bahsederken; Hz. Peygamber'in mirâca yükselmesinden, Cebrail'in Sidretü'l-müntehâya kadar ona eşlik ettiğinden, meleklerin onun etrafını tazim için sardıklarından, orada Hz. Peygamber'e harikulâde bir takım şeylerin gösterildiğinden sıklıkla bahsettiği görülür.

Şâir, miraç olayının Hz. Peygamber'e verilmiş mucizelerin en büyüğü olduğunu ve diğer hiçbir peygambere bu ikramın verilmediğini söyler. Ona göre, Allah'ın kulunu (Peygamber'ini) katına kabul ederek ona ödüllerin en büyüğünü ihсан etmiştir.¹⁶¹ [eṭ-Ṭavîl]

تَبَاهَى بِهِ بَيْنَ الْأَنْبَاءِ عَشِيرُهُ وَكَانَ عَلَى مَثْنِ الْبُرَاقِ مَسِيرُهُ
 إِلَى الْمَلَاِ الْأَعْلَى وَتَمَّ سُورُهُ حَبَّتْ نَارُ أَهْلِ الشَّرْكِ إِذْ لَاحَ نُورُهُ
 وَإِيْوَانُ كِسْرَى انْقَصَّ مِنْ شِدَّةِ الرَّسْخِ

¹⁶⁰ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 27.

¹⁶¹ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 38.

1. Dostları, mahlukât içerisinde onunla övünürler.
2. Ki onun yolculuğu, Burak'ın sırtında olmuştu.
3. Mele-i Â'lâ'ya değin, böylelikle mesrur olmuştu.
4. Onun nuru ortaya çıkınca, şirk ehlinin ateşi sönmüştür.
5. Kisra'nın sarayı ise (onun nurunun) aşırı sağlamlığı sebebiyle yıkıldı.

Ahmed el-Behlûl, Hz. Peygamber'in mucizelerinden birinin de onun 12-13 yaşlarındayken amcası Ebu Talip'le beraber Şam yolculuğu esnasında çölde öğle sıcağında bir bulutun onu gölgelemesi¹⁶² olduğunu zikreder:¹⁶³ [eṭ-Ṭavîl]

تَرَقَّى إِلَىٰ أَعْلَىٰ الْمَقَامَاتِ وَأَنْتَهَىٰ إِلَىٰ سِدْرَةٍ وَأَزْدَادٍ عِزًّا وَقَدْ زَهَا
عَلَىٰ كُلِّ حَلْقٍ خَلَقَ اللَّهُ بِالنُّورِ وَالْبَهَاءِ دَعَائِمٌ لِلتَّقْوَىٰ أُقِيمَتْ وَقَدْ وَهَىٰ
مِنَ الشِّرْكِ رُكْنٌ لَا يُقَامُ مِنَ الْهَدَىٰ

1. O, en yüce makamlara yükselmiş ve
2. Sidretü'l-Muntehaya kadar ulaşmış, izzet ve şerefi artmıştır.
3. Allah'ın (c.c.) tüm mahlukâtının üzerine, nûru ve güzelliği sebebiyle çiçek (gibi) açmıştır.
4. Takvanın dayanakları ikâme edilmiş ve
5. Yıkılamayan şirkin bir rüknü paramparça olmuştur.

شَرِيعَتُهُ مِنْ بَيْنِنَا لَا تَبَدَّلُ بِآيَاتِهِ جَاءَ الْكِتَابُ الْمُنَزَّلُ
عَلَىٰ رَأْسِهِ جَاءَ الْعَمَامُ مُظَلَّلٌ دَنَا مِنْ مَقَامِ الْقُرْبِ وَهُوَ مُبَجَّلٌ
وَيَا حَبْدًا مِنْ زَائِرٍ فَارَ بِالْقَصْدِ

1. Onun şeriatı hâlen aramızdadır, asla değişmemiştir.
2. İndirilmiş kitap (Kuran), onun ayetlerini (mucizelerini) getirmiştir.
3. Gölgeleyen bulut onun başının üstünden ayrılmaz.
4. Pek saygın olarak kurbiyet makamına yaklaşmıştır.
5. (Ona kavuşma) maksadını elde eden ziyaretçi ne muhteremdir.

¹⁶² İbn İshâk, es-Sîretü'n Nebeviyye, 122- 126.

¹⁶³ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 41.

سَعَى نَحْوَهُ جَبْرِيْلُ سَعَى مُبَادِرٍ وَسَارَ بِهِ أَكْرَمٌ بِهِ مِنْ مُسَافِرٍ
دَنَا مِنْ مَكَانٍ جَاءَهُ عَيْرٌ زَائِرٌ دُنُوَ اخْتِصَاصٍ لَأَ دُنُوَ مُجَاوِرٍ
لَقَدْ نَالَ مِنْ ذِي الْعَرْشِ مَا حَازَ مِنْ عَهْدِ

1. Cebrail, onun yakınına kavuşabilmek için büyük bir çaba gösterdi.
2. Onunla beraber (semaya) çıkarak, o yoldaşıyla beraber ne yüce oldu.
3. Ziyaret edenin dışında kimsenin gelemediği bir yere yaklaştı.
4. (Normal) komşuluk niyetiyle değil, özel bir yakınlıkla,
5. Arşın sahibinden tüm kolaylıkları aldı.

لَقَدْ جَاءَنَا بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِ رَبِّهِ وَبِئْسَ لَيْلَةً الْمِعْرَاجَ فَازَ بِقُرْبِهِ
وَقَدْ حَصَّهُ الْمَوْلَى بِعُقْرَانِ ذَنْبِهِ زَرَعْتُ بِقَلْبِي وَاعِدًا وَعَدَّ حَبِيه
164 وَأَسْقَيْتُهُ دَمْعِي لِيُعَدِّ الْمَفَاوِزِ

1. O, bizzat Rabb'inin katından hakikati bizlere getirmiştir.
2. Miraç gecesinde Allah'ın (c.c.) yakınlığını kazanarak,
3. Mevla, onun hatalarının tümünü bağışlamak suretiyle seçkin kılmıştır.
4. Kalbime bir umut verici bir ışık ekdim ki bu ışık onun sevgisine mazhar olma vadidir.
5. (Çölün tam ortasında) sudan çok uzak bir noktada olduğum için onu gözyaşlarımla suladım.

نَبِيٌّ مُطَاعٌ الْقَوْلِ فِيهِ نَجَابَةٌ لَهُ دَعَوَاتٌ فِي الْأَنَامِ مُجَابَةٌ
وَمِنْ حَرِّ شَمْسٍ ظَلَّلَتْهُ عَمَامَةٌ لِرُؤْيَيْتِهِ فِي سَكَلٍ عَيْنٍ مَهَابَةٌ
165 فَيَا حُسْنَهُ أَفْئِدِيهِ بِالرُّوحِ وَالْأَهْلِ

1. O, mümtaz (asil), kavline itaat edilen bir nebidir.
2. Onun tüm beşer için kabul edilmiş duaları vardır.
3. Onu, güneşin kavurucu sıcaklığından bir bulut gölgelemiştir.

¹⁶⁴ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 52.

¹⁶⁵ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 65.

4. Onun görünüşü, tüm gözlerde heybetlidir.

5. Ne güzeldir o, ruhum, ehlim ona feda olsun.

Ahmed el-Behlûl'e göre Hz. Peygamber'in mucizelerinin en önemlilerinden biri de Ümmü Mabel'in koyunu¹⁶⁶ mucizesidir. Hz. Peygamber Mekke'den Medine'ye hicreti esnasında yol boyunca Ümmü Ma'bed isminde bir kadından satın almak üzere yiyecek talep etmiş, Ümmü Ma'bed de kuraklık ve kıtlık sebebiyle yanında hiçbir şeyin olmadığını bu yüzden onlara herhangi bir şeyi verme imkanının olmadığını söylemiştir. O esnada Hz. Peygamber kadının yanında bulunan çok zayıf bir koyunu sağlamayı kadından talep etmiştir. Hz. Peygamber'in koyunu sağması sonucu koyun bolca süt vermiştir.

Şâire göre normal şartlarda o koyunun sütü olmamasına rağmen Hz. Peygamber'in koyunu sağmasıyla orada bulunan herkesi doyuracak kadar sütün çıkması onun mucizelerinin hülâsası olarak görülür. O, tüm bu olaylar bilindiği halde Hz. Peygamber'in yoluna tabi olmayanların dalâlet içerisinde olduklarını söyler:

¹⁶⁷[eṭ-Ṭavîl]

لَهُ مُعْجَزَاتٌ بَعْضُهَا أَمْ تُعَدُّ وَ مِنْ جُمْلَةِ الْآيَاتِ شَاءَ أَمْ مَعْبُدِ
أَقُولُ وَقَوْلِي فِيهِ نُصْحٌ لِمُهْتَدِي ضَالًّا لِمَنْ لَا يَهْتَدِي مُحَمَّدِ
وَدُلُّ وَخَزِيَّ إِنَّ يَعْيشَ وَإِنْ يَقْضِي

1. Onun, bir kısmını saymakla bitmeyen mucizeleri vardır.

2. Ümmü Mabel'in koyunu, mucizelerin özetidir.

3. Benim onun hakkında sarf edeceğim sözler, hidâyet eri kimseler için nasihatten ibaret olduğu halde derim ki;

4. Muhammed (s.a.v.) ile hidayete eremeyen kimse dalalettedir.

5. Bu kimsenin yaşaması ve ölmesi, rezalet ve utanç kaynağıdır.

Şâire göre Hz. Peygamber'in mucizelerinden bir tanesi de, bazı gazvelerde sahabelerin içmek için yereterli suyu bulamadıklarında Hz. Peygamber'in az miktar

¹⁶⁶ Mehmet Eren, "Ümmü Ma'bed", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2012), 42/325-326; İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-nebeviyye ve aḥbâru'l-hulefâ'*, nşr. el-Hâfiz es-Seyyid Azîz Bek (Beyrut: 1987),133-137.

¹⁶⁷ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 80.

olan suyu avucuna alması ve böylece parmakları arasından süzülen suyla¹⁶⁸ neredeyse tüm ordunun susuzluğunun giderilmiş olması mucizesidir:¹⁶⁹ [eṭ-Ṭavîl]

شَرِيْعَتُهُ مِنْهَا الْعُلُومُ تَفَرَّعَتْ وَعَنَّا بِهِ سُحْبُ الضَّلَالِ تَفَشَّعَتْ
مَفَاخِرُهُ مَرْوِيَّةٌ قَدْ تَرَفَّعَتْ عَيْوُنٌ مِنْ الْمَاءِ الزُّلَالِ تَفَجَّرَتْ
لِشَارِكِهَا مِنْ كَفِّهِ وَالْأَصَابِعِ

1. Onun şeriatı (olan İslam'da) nice ilimler teferruatıyla vardır.
2. Başımızdaki dalâlet bulutları, onun sayesinde dağıldı çevremizden.
3. Onun övülen yönleri nice kimseden rivayet olunmaktadır.
4. Onun (parmaklarının arasından) tatlı su pınarları fışkırmıştır.
5. (Ümmetinin), onun eli ve parmaklarından içmesi için.

شَرَحْنَا لِمَنْ يَدْرِي الْكَلَامَ وَيَفْهَمُ مَفَاخِرَهُ وَالذِّكْرُ أَعْلَى وَأَعْظَمُ
لِسَانَ بَصِْدِقِ الْقَوْلِ عَنْهَا يُرْجَمُ عِشَاءً أَتَاهُ الذِّئْبُ وَهُوَ مُسَلِّمٌ
بِأَمْنٍ وَإِيمَانٍ وَلَيْسَ بِجَانِعٍ

1. Kelamımızı anlayan ve bilen kimseye (murâdımızı) anlattık.
2. Ve onun övgüye şayan ahlâkını, zira hatırlatmak daha iyi ve yücedir.
3. Onun hayatına sözlerin en doğrusu tercüman olur.
4. Akşam vakti kurt onun yanına gitti, selam vererek. (aç olarak)
5. Emniyet ve tasdik içinde, korku içerisinde olmayarak,

Şâire göre Hz. Peygamber'in hayatının her bir aşaması bir mucizedir. Onun mucizeleri sayılamayacak kadar çoktur:¹⁷⁰ [eṭ-Ṭavîl]

هَنِيئًا لِمَنْ يُصْنَعِي لِذِكْرِ صِفَاتِهِ وَيَجْوِي مِنْ الْمَوْلَى جَزِيلَ صَلَاتِهِ
شَفِيعُ الْوَرَى فِي مَوْتِهِ وَحَيَاتِهِ عَدَدْتُ لَهُ الْآيَاتِ فِي مُعْجَزَاتِهِ
فَلَمْ أَكُ مِنْهَا لِلْيَسِيرِ بِجَامِعٍ

¹⁶⁸ Yusuf Şevki Yavuz, "Delâilü'n- Nübüvve", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/117; Yûsuf b. İsmâil en-Nebhânî, *Huccetullâh 'ale'l- 'âlemîn* (Diyarbakır: el-Mektebetu'l-İslâmiyye, ts.), 4, 67.

¹⁶⁹ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 82.

¹⁷⁰ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 96.

1. Onun anılmakta olan sıfatlarını dinleyen kimse ne hoş.
2. Ki o, Mevla tarafından bol bol ikramına mazhar olmuştur.
3. O, hem hayatında hem de vefatından sonra insanlara şefaathçi olandır.
4. Onun mucizelerindeki ayetleri saymaya çalıştım.
5. Sadece az bir kısmını sayabildim.

تَرَقَّى عَلَى مَثْنِ الْبُرَاقِ إِلَى السَّمَاءِ مِنْ الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى عَزِيزاً مُكْرَمًا
تَبَاهَى بِهِ جِبْرِيلُ لَمَّا تَقَدَّمَ سَبِيلُ الْهُدَى يَهْدِي مِنَ الْعِيِّ وَالْعَمَى
فَطُوبَى لِمَنْ يَهْدِي مِنَ الْجَنِّ وَالْإِنْسِ

1. O, Burak'ın sırtında semaya yükselmiştir.
2. Mescid-i Aksa'dan, izzetli ve mükerrem olarak,
3. (Allah'a doğru) önde olunca, Cibril onunla iftihar etmiştir.
4. Hüda'nın yolu, kişiyi haddi aşmaktan ve körlükten hidayete ulaştırır.
5. Cin ve insanlardan hidâyete erdirilenlere ne mutlu.

Şâir, tüm peygamberler arasında sadece Hz. Peygamber'e has kılınan miraç hadisesinin onun en büyük mucizesi olduğunu söyler. Ona göre Burak'ın sırtında Mekke'den Kudüs'e yapılan İsrâ (gece yolculuğu), oradan da Mele-i Âlâya ve Sidretu'l- Münteha'ya ulaşan miraç ve nihayetinde Allah'la cehrî olarak konuşması Hz. Peygamber'in diğer tüm peygamberlerden ayrıcalıklı oluşuna delildir.

Şâir Hz. Peygamber'den bahsederken onu semanın ceylanı olarak niteler. Ona göre nasıl ki ceylan tüm hayvanların arasında en güzeli olarak vasediliyorsa Hz. Peygamber de tüm beşeriyetin göz bebeği olarak vasedilmiştir:¹⁷¹ [eṭ-Ṭavîl]

مِنَ الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى تَرَقَّى إِلَى الْعُلَى وَقَرَّبَهُ مِنْ عَيْبِ هَجْرٍ وَلَا قَلَا
لَقَدْ حَاطَبْتُهُ جَهْرَةً ظَبْيُهُ الْفَلَا وَفِي لَيْلَةِ الْمِعْرَاجِ أُسْرِي بِهِ إِلَى
حَظِيرَةِ قُدْسٍ وَاحْتَوَى الْعَايَةَ الْقُصْوَى

1. O, Mescidi Aksa'dan en yüce makamlara yükseldi.
2. Onu terketmeksizin ve darılmaksızın yakınlaştırdı.

¹⁷¹ el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 108.

3. *Semanın ceylanı (gözbebeği olan o rasül), O'nunla cehri olarak konuştu.*
4. *Miraç gecesinde kendisine gece yolculuğu yaptırıldı.*
5. *Son safhayı da (Rabbiyle yüz yüze konuşma) kapsayan yüce bir arşa doğru,*

Şâir, sayılamayacak kadar çok mucizesi olan Hz. Peygamber'e çokça salavat getirilmesi gerektiğini söyler. O, bu duruma kuşları referans gösterir. Nasıl ki kuşlar (kumrular) güne cıvıldaşarak (öterek) başlarsa insanların da her bir yeni güne ona salavatla başlaması ve bunu sürekli tekrar etmeleri gerektiğini bildirir:¹⁷² [eṭ-Ṭavîl]

عَلَيْهِ صَلَاةٌ كُلَّ يَوْمٍ بَجَدَدَتْ مَتَى سَجَعَتْ قُمْرِيَّةٌ ثُمَّ عَرَدَتْ
لَهُ مُعْجَزَاتٌ فِي الصَّحِيحِينَ أُسْنِدَتْ وَلَمَّا ارْتَقَى مَتَنَ الْبُرَاقِ وَقَدْ بَدَتْ
مَلَائِكَةٌ مِنْ حَوْلِهِ وَالْمَدَى يُطْوَى

1. *Yenilenen her bir gün (sayısız) salât'u selam ona olsun.*
2. *Kumruların cıvıldaşığı sonra da öttüğü,*
3. *Onun Buhâri ve Müslim'de rivayet edilmiş nice mucizesi vardır.*
4. *Burak'ın sırtına bindiğinde ve*
5. *Mesafelerin dürülerek, meleklerin çevresinde belirdiğinde,*

رَأَى أَكْبَرَ الْآيَاتِ عِنْدَ اقْتِرَابِهِ وَأَحْبَرَنَا عَمَّا أَتَى بِكِتَابِهِ
لَقَدْ فَازَ مِنْ رَبِّ الْعُلَا بِخِطَابِهِ وَحَيَّاهُ بِالتَّسْلِيمِ عِنْدَ إِيَّابِهِ
فَنَحْنُ بِهِ نَرْجُو الشَّفَاعَةَ وَالْعَمُو

1. *O, Rabbinin makamına yaklaşıncı en büyük mucizeleri görmüştür.*
2. *Kitabında getirdiği şeyleri bize haber vermiştir.*
3. *Rabbinin hitabına mazhar olmuştur.*
4. *Rabbi onu geri döneceği vakit selam ile uğurlamıştır.*
5. *İşte biz böylesi bir zattan şefa'at ve af ummaktayız.*

نَبِيٌّ هُدَى حُزْنَا بِهِ كُلَّ نِعْمَةٍ وَمَنْ عَلَيْنَا دُو الْجَلَالِ بِرَحْمَةٍ
بِهِ كَمْ فَهَمْنَا مِنْ عُلُومٍ وَحِكْمَةٍ لَا يَأْتِيهِ قَدْ أَدْعَتْ كُلُّ أُمَّةٍ

¹⁷² el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 110.

وَلَمْ تَرَ شَيْهًا قَدْ حَكَاهُ وَلَا مِثْلًا

1. O, bizim kendisi sebebiyle her türlü nimeti elde ettiğimiz bir hidâyet peygamberidir.
2. Celal sahibi Allah'ın (c.c.), bize rahmetle ikram ettiği,
3. Bizim, onun sayesinde nice ilim ve hikmete erdiğimiz,
4. Onun ayetlerine (mucizelerine), bütün ümmetler boyun eğdi.
5. Onun eşi benzerini görmek asla mümkün olmayan,

هُدَيْنَا بِهِ لَمَّا سَلَكْنَا مَحْجَةَ وَخَضْنَا بِحَارًا فِي رِضَاهُ وَجُئْنَا
وَلَوْلَاهُ مَا اشْتَقْنَا طَوْفًا وَحَجَّةً لِإِسْرَاهُ لَيْلًا أَشْرَقَ الْكُونُ بِحَجَّةً
فَأَخْبَارُهُ تُرَوَى وَأَيَّاتُهُ تُنَالُ

1. Bir burhânın peşinden gidince biz, onunla hidayete erdik.
2. Biz onun rızası doğrultusunda denizlere ve derin sulara daldık.
3. Eğer o olmasaydı biz ne hacca ne de tavafa iştiyak duyardık.
4. Onun gece yolculuğunda, cümle kâinat sevinçle aydınlandı.
5. Böylece onun haberleri rivâyet edilmekte, ona tenzil olunan ayetler tilâvet edilmektedir.

Ahmed el-Behlûl'e göre Hz. Peygamber'in (s.a.v) en büyük ve en önemli mûcizesi onun mîrâca çıkmasıdır. Hz. Peygamber'in (s.a.v) mîrâca çıkarak Allah'la (c.c.) buluşması onun tüm peygamberler arasındaki ayrıcalıklı konumuna işarettir. Şâir, Hz. Peygamber'in (s.a.v) doğumundan itibaren hayatının her alanında mûcizelerin hep olduğunu ve bu mucizelerin tümünün de siyer kitaplarında mevcut olduğunu zikreder.

2.2.1.5. Hz. Peygamber'in Ümmetine Şefaati Olması

Ahmed el-Behlûl, Hz. Peygamber'in ümmetine şefaati olmasından bahsederken ona ve ehli beytine yakın olmanın onun şefaatine nail olmaya sebep olacağından, onun vesilesiyle birçok günahımızın bağışlanacağından, onu ne kadar çok methedersek şefaatine o kadar yakınlaşılacağından bahsetmiştir.

Şâir, tüm yolların daraldığında Hz. Peygamber'in umulan bir yağmur olduğundan, onun hem bu dünyada hem de haşr gününde yegâne sığınağımız olacağından sıklıkla bahseder.

O, Hz. Peygamber'in hem yaşarken hem de ölümünden sonra da insanlara şefaathane edeceğinden, onun haşr gününde şefaatiyle insanları azaptan kurtaracağından sözeder. Hz. Peygamber'in şefaati sebebiyle her türlü sıkıntı ve tedirginliğin giderileceğinden ayrıca şefaatinin ümmeti için bir sermaye olduğundan sıklıkla bahsetmiştir.

Ahmed el-Behlûl Hz. Peygamber'in şefaathane ve şifâsına çok muhtaç olduğunu, bu hâlini de geceleri çok zor ve sıkıntılı geçiren ve sabahı bekleyen hastaların durumuna benzeter. O, Hz. Peygamber'in şefaathane hasret ve umutla beklediğini belirtir:¹⁷³ [eṭ-Ṭavîl]

نَبِيٌّ شَفِيعٌ حَازَ كُلَّ الْفَضَائِلِ بِهِ افْتَحَرْتُ أَصْحَابُهُ فِي الْقَبَائِلِ
وَقَدْ ظَهَرَتْ رَايَاتُهُ بِدَلَائِلِ أَجَلُ الْوَرَى قَدْرًا وَأَصْدَقُ قَائِلِ
غَدَا عُدَّتِي فِي شِدَّتِي وَرَخَائِي

1. O, tüm faziletlere sahip olan şefaathane sahibi bir nebidir.
2. Ashabının tüm kabîleler içerisinde kendisiyle iftihar ettiği,
3. Onun sancakları, birçok delil ile zâhir olmuşken,
4. O, kıymeti itibariyle insanoğlunun en yücesidir, en doğru sözlü olanıdır.
5. Gerek refah gerek de zorluk ânımda (yegâne) teçhizatım olmuştur.

فُوَادِي الْمَعْنَى يَشْتَكِي فَرَطَ صَبْرِهِ وَجَفْنِي يُرَاعِي مَطْلَعًا فِي سُخْرِيهِ
مَشُوقًا لِمُحْتَارٍ يَسِيرُ لِسِيرِهِ إِمَامٍ إِذَا ضَاقَتْ شَفَاعَةُ غَيْرِهِ
لَدَى الْحُشْرِ أَلْفِينَاهُ رَحْبَ فِنَاءِ

1. Eziyet çekmekte olan kalbim, sabrının aşırılığında şikayetlenip durur.
2. Göz kapağım, sahur vakitlerinde (güneşin) doğuşunu gözetler halde,
3. Seçilmiş kimsenin (Rasulullah'ın) yoluna uymayı arzularak,
4. Ondan başkasının şefaathane daraldığında,

¹⁷³ el-Behlûl, *Divânü'l-Behlûl*, 17.

5. *Haşr zamanı, avlunun (en) ferah yerinde onu bulduğumuz bir imamdır.*

Ahmed el-Behlûl, Hz. Peygamber'e olan sevdasından dolayı yanar tutuşur. O, hastalığının (ona duyulan özlem ve hasretin) yegâne çözümünün onun adını zikretmekten geçtiğini belirtir. Hz. Peygamber'in adını anmanın hastalığını bir nebze de olsa hafiflettiğinden bahseder. Onun şefaatine ulaşabilmenin bir yolunun da Ehl-i Beyt'yle tevessül etmekten geçtiğini bildirir:¹⁷⁴ [eṭ-Ṭavîl]

يَبِيْتُ فُوَادِي الْمُسْتَهَامُ وَحَمَمَهُ وَلَا رَاحِمَ يُبْرِيه مِنْ دَاءِ سُفْمِهِ
وَكُلُّ شِفَاءٍ أَنْ أَنْادِي بِاسْمِهِ أَتَيْتُ لَهُ مُسْتَشْفِعًا بِابْنِ عَمِّهِ
وَبَضْعَتِهِ وَالْفَتِيَّةِ وَالنُّجَبَاءِ

1. *Kara sevdalı kalbim, onun derdi, tasasıyla geceler.*
2. *Hastalığına şifa olacak hiçbir rahmet sahibi kimse olmadan,*
3. *(Halbuki) şifânın tamamı, onun ismini anmamda olduğu halde.*
4. *On(un huzurun)a, amcasının oğlunu (Ali 'yi),*
5. *Onun bir parçasını (torunlarını) ve en seçkin gençleri şefaatchi kılarak geldim.*

تَوَسَّلْنَا بِأَهَائِمِي حَبِيبِنَا بِهِ يَغْفِرُ الْمَوْتَى جَمِيعَ دُنُوبِنَا
وَيَصْفَحُ عَنْ زَلَاتِنَا وَعُيُوبِنَا بِشَرْعَتِهِ نَجَلُو الصِّدَا عَنْ قُلُوبِنَا
وَمَنْ مَالَ عَنْهَا فَهُوَ غَيْرُ مُصِيبِ

1. *Bizim tevessülümüz habibimiz olan Haşimî'yedir.*
2. *Mevla 'nın tüm günahlarımızı onun vesilesiyle bağısladığı,*
3. *Keza tüm ayıplarımızı ve ufak tefek hatalarımızı da onunla affettiği,*
4. *Onun şeriatıyla, kalplerimizden kir ve pası siler atarız.*
5. *Her kim de bundan başkasına meylederse, meylettiği yön isabetsizdir.*

شَفِيعُ الْوَرَى فِي مَوْتِهِ وَحَيَاتِهِ وَمَلَّتْنَا قَدْ أُحْرَزَتْ بِحِمَاتِهِ
يُدُّ عَلَى تَقْدِيمِهِ بِصِفَاتِهِ تَوَاتَرَتْ الْأَخْبَارُ فِي مُعْجَزَاتِهِ
وَمَا زَالَ فِيْنَا شَرْعُهُ غَيْرَ مَيِّتِ ¹⁷⁵

¹⁷⁴ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 20.

¹⁷⁵ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 23.

1. O, hem hayatında hem de vefatından sonra insanlara şefaate edecektir.
2. Bizim ümmetimiz (dinimiz), onun öncülüğünde muvaffak olmuştur.
3. O, (eski kitaplardaki) vasıflarıyla geleceğine delalet edilmiştir.
4. Onun mucizeleri hakkında nice haberler vârid olmuştur.
5. Ve onun şeriatı bizim aramızda halen diridir, ölmemiştir.

غِنَاهُ غَيِّ دَائِمٌ فِي قَنَاعَةٍ وَمَدْحِي لَهُ فِي الْحُشْرِ حَيْرٌ بِضَاعَةٍ
 لَعَلِّي بِهِ أَخْطَى بِحَيْرِ شَفَاعَةٍ جَوَّازٍ عَلَيْهِ كُلُّ يَوْمٍ وَسَاعَةٍ
 176 تَحِيَّةٌ رَبِّ كَاشِفِ الضَّرِّ فَارِحِ

1. O, çok zengindir, zira dâima kanaat içerisinde.
2. Ve benim ona olan medhim, haşır gününde servetlerin en hayırlısı olacaktır.
3. Umulur ki ben bu medhim vasıtasıyla en hayırlı şefaate nail olurum.
4. Her gün ve saat, (onun huzuruna çıkıp onunla sohbet etme) cevazına,
5. Her türlü zararı ortadan kaldıran, üzüntüleri gideren Rabb'in tahiyyâtı (her dâim onun üzerine olsun)

Ahmed el-Behlûl, Zilzal suresine¹⁷⁷ atıfta bulunarak, kıyametin kopuşu esnasında herşeyin yok olduğu bir anda, insanların ne yapacaklarını bilemedikleri en sıkıntılı bir zamanda Hz. Peygamber'in şefaatinin en büyük bir umut kaynağı olduğundan bahseder:¹⁷⁸ [eṭ-Ṭavîl]

شَفَاعَتُهُ تُرْجَى إِذَا الْأَرْضُ زُلْزِلَتْ وَصَافَتْ عَلَى الْعَاصِي أُمُورٌ وَأَعْصَلَتْ
 لِيَوْمٍ تَرَى السَّيِّعَ الطَّبَاقَ تَبَدَّلَتْ دُجَى ظَلَمِ الشَّرِكِ الْبُهْمِ قَدْ انْجَلَتْ
 بَبْدَرٍ هُدًى قَدْ لَاحَ فِي طَالِعِ السَّعْدِ

1. Yeryüzü sarsıl (ıp kıyamet kop)tuğunda onun şefaati umulur.
2. (Kıyametin dehşetli) vaziyeti, günahkâr kimseleri daraltıp çözümsüz bıraktığında,

¹⁷⁶ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 30.

¹⁷⁷ *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, haz. Hayrettin Karaman vd. (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006), ez-Zilzâl 1.

¹⁷⁸ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 41.

3. *Yedi kat göğü ters düz olduğunu gördüğün bir günde,*
4. *(İşte o gün) şirkin zifiri karanlığı (ilelebet yokluğa karışmıştır.)*
5. *Saâdet gününde parlayan hidâyet dolunayıyla (Peygamber'in yüzüyle) aydınlanmıştır.*

Ahmed el-Behlûl, çok kurak ve susuz bir bölgede hayatın devam edebilmesi için yağmur ne kadar gerekli ise insan hayatındaki zor ve sıkıntılı süreçlerde de Hz. Peygamber'in toprağa hayat veren yağmur gibi oluşundan bahseder.

Şâire göre Hz. Peygamber'in şefaati halinde ölümden sonrası hayatın ve içindekilerinden endişe etmeye gerek yoktur. Ona göre Hz. Peygamber'e yakın olmaya çalışmak ve şefaatine mazhar olmak için gayret etmek en büyük amaç olmalıdır.¹⁷⁹ [eṭ-Ṭavîl]

غِيَاثٌ يُرَجَّى عِنْدَ ضَيْقِ الْمَسَالِكِ وَقَدْ وَرَدَ الْعَاصِي بِحَارِ الْمَهَالِكِ
وَعُلِّقَتِ الْأَبْوَابُ عَنْ كُلِّ سَالِكٍ عَلَيْهِ اعْتِمَادِي عِنْدَ بَطْشَةِ مَالِكِ
شَفِيعٌ وَلَا خَوْفٌ إِذَا كَانَ شَافِعِي

1. *O, yollar daraldığında, umulan bir yağmurdur.*
2. *Âsi kimseler tehlikelerin denizine girmiş, (boğulmak üzere) oldukları halde,*
3. *Açık tüm yollara kapılar kapanmış iken,*
4. *(Cehennem meleği) Mâlik'in vuruşunda, itimadım onadır.*
5. *O, şefaattidir, bana şefaati etmesi halinde o güne dair hiçbir korkum olmaz.*

شَفَاعَتُهُ مَالٌ عَيْنًا بِكَرْمِهِ وَخُنٌّ جَمِيعًا كُنْنَا تَحْتَ حِرْزِهِ
حَدِيثٌ جَلِيٌّ لَا اخْتِيَاجَ لِرَمْرِهِ فَظَاظَةٌ أَهْلِ الشَّرِكِ لَأَنْتَ لِعِزِّهِ
وَحَلٌّ بِهَيْمٍ رُغْبٌ مِنَ الدَّلِّ وَالرَّخْفِ 180

1. *Onun şefaati, hazinesiyle bizleri zengin eden bir mal (servet)dır.*
2. *Bizler hepimiz onun koruması altındayız.*
3. *Tüm bunlar, herhangi bir işarete (tefsire) bile ihtiyaç duyulmayan apaçık bir kelimedir.*
4. *Şirk ehlinin kötü davranışları, onun izzeti ile yumuşamıştır.*

¹⁷⁹ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 83.

¹⁸⁰ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 89.

5. *Ve onları, zilletlerinden ötürü korku sarmıştır.*

أَقُولُ لِمَنْ قَدْ بَانَ عَيِّي وَمَنْ دَنَا نَجُونًا جَمِيعًا بِالشَّفَاعَةِ كُلُّنَا
مِنَ الْمُصْطَفَى وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَالتَّنَا فَرِيقٌ بِهِ قَدْ أَحْرَزُوا الدِّينَ وَالْدُّنَا
فَلَا خَوْفَ مِنْ نَارٍ وَلَا رُعبَ مِنْ حَسَنٍ

1. *Bana yakın olan kimseye de uzak olan kimseye de derim ki;*
2. *Hepimiz Mustafa'dan (s.a.v.) gelen şefaati sayesinde kurtulacağız.*
3. *(Bizi onunla şereflendiren) Allah'a (c.c.) hamd ü senalar olsun*
4. *Ona iman eden (her) bir grup hem dini (ahireti), hem de dünyayı kazanmıştır.*
5. *Artık onlar için ateşten korku yoktur, (Kıyamet günü) rezil olmaktan da.*

Ahmed el-Behlül'ün insanların hem bu dünyada hem de ahirette kurtuluşunun yegâne sebebi olarak Hz. Peygamber'e ve onun yoluna tabi olmaktan geçtiğini, onun şefaatine mazhar olmanın en büyük pâyeye olduğunu sıklıkla vurguladığı görülür.

O, Hz. Peygamber'e uymanın ahirette şefaate mazhar olmanın yanında bu dünyada da birçok faydalarının olacağından bahsetmiş, bu duruma da Benî Abdülkays¹⁸¹ kabilesinin Müslüman olması ve Hz. Peygamber'in en iyi savunucuları olmaları sebebiyle Yemen'e hükümdar olmalarını örnek olarak vermiştir.¹⁸² [eṭ-Ṭavîl]

شَفِيعٌ لِأَسْوَاءِ الْبَرِيَّةِ كَاشِفٌ بِهِ كَمَّ نَجَا عَاصٍ وَأَمْرٌ حَائِفٌ
وَأَيُّ مُطِيعٌ أَمْرُهُ لَا أُخَالِفُ سَرَى لَيْلَةَ الْمِعْرَاجِ وَاللَّيْلُ عَاكِفٌ
مِنَ الْمَسْجِدِ الْأَفْصَى إِلَى الْعَرْشِ وَالْكَرْسِيِّ

1. *O, insanların hepsinin şefaatchisidir.*
2. *Ortaya çıkmasıyla nice âsînin kurtulduğu, nicelelerinin de korkudan emin olduğu,*
3. *Ben onun emirlerine itaat ederim, hiç karşı gelmem.*
4. *O, Mirac gecesinde, gece kendini ona adanmışken yolculuğa çıkmıştır.*
5. *Mescid-i Aksa'dan, Arş ve Kürsü'ye kadar yükselmiştir.*

¹⁸¹ Mustafa Fayda, "Benî Abdülkays", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/248-249; Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm. *en-Neseb*, nşr. Meryem M. Hayruddin' (Beyrut:1989), 244-267.

¹⁸² el-Behlül, *Divânu'l-Behlül*, 96.

لَقَدْ حَصَّه اللهُ وَأَسَدَى لَهُ الْمِنَّةَ وَعَامَلَهُ بِاللُّطْفِ فِي السِّرِّ وَالْعَلَنِ
بِهِ شَرُفَتْ فَيْسٌ وَسَادَتْ بِهِ الْيَمَنُ سَبِيقَ نَجَاةٍ فِي الْمِعَادِ لِكُلِّ مَنْ
عَلَى وُدِّهِ الْمَأْلُوفِ يُصْبِحُ أَوْ يُمَسِّي

1. Allah onu seçkin kılmış ve ona nice nimetler ihsan etmiştir.
2. Ona hem gizli hem de aleni olarak lütuflarda bulunmuştur.
3. Kays (kabilesi) onunla şereflenmiş, böylelikle Yemen'e reis olmuştur.
4. O, Haşr gününde şu kimselerin kurtuluşuna öncülük edecektir:
5. Onun mütad aşkı ile sabahlayan ve akşamlayan kimselere,

Ahmed el-Behlûl, insanların Hz. Peygamber'in şefaatine nail olabilmek için mezarını ziyaret etmelerinin öneminden bahseder. O, bu nedenle dünyanın her tarafından insanların akın akın Hz. Peygamber'in mezarını ziyaret ettiklerini, amaçlarına ulaşabilmek için tüm zorlukları göğüslediklerini dile getirir:¹⁸³ [eṭ-Ṭavîl]

نَعِيمِي وَعَيْشِي لَمْ يَزَلْ دَائِمًا هَنِي بِمَدْحِ نَبِيِّ بِالشَّفَاعَةِ يَعْتَنِي
وَإِنْ عَاقَبِي الْحَرَمَانُ عَنْهُ وَصَدَّيْنِي هُوَ الْمُصْطَفَى الْمُخْتَارُ حَقًّا وَإِنِّي
سِوَاهُ لِدَفْعِ الْبُؤْسِ لَا أَتَرْجَاهُ

1. Mutluluğum ve hayatım, sürekli hoş bir şekilde devam etti.
2. Nebiyi methederek şefaatine özenerek,
3. Mahrumiyetler ona varmama engel olsa, beni ondan uzak tutsa bile.
4. O, hakîkaten seçilmiş olan Mustafa'dır. (s.a.v.)
5. Ben, derdimi def etmek için ondan başkasına yalvarmam.

لِطَيْبَةِ يَسْعَى أَهْلُ شَرْقٍ وَمَغْرِبٍ لِيَحْظُوا بِمَا يَرْجُونَ مِنْ ذَلِكَ النَّبِيِّ
فَنَالُوا بِهِ مِنْ رَحْمَتِهِمْ كُلِّ مَطْلَبٍ هِضَابٌ قَطَعْنَاهَا إِلَى نَحْوِ يَثْرِبِ
بِرُورَةٍ هَادٍ بِالْهُدَى حَصَّه اللهُ

¹⁸³ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 104.

1. Şark ve garp ahâlisi Taybe 'ye (Medine 'ye) doğru akın ederler.
2. Şu Nebî'den umdukları şeyi elde etmeleri için,
3. Ve onlar Rablerinden diledikleri her şeyi onun sebebiyle elde ettiler.
4. Yesrib'e giden yolda nice (dere) tepe aştık.(katettik)
5. Hidâyet rehberi olana ve Allah'ın (c.c.) onu (Rasulünü) özel kaldığını ziyaret etme niyetiyle.

إِلَى حُجْرَةِ الْهَادِي قَطَعْنَا مَسَافَةً بِهَا قَدْ أَمِنَّا رَوْعَةً وَخَافَةً
 رَسُولٌ بِهِ لَمْ نَخْشَ فِي الْحَشْرِ آفَةً يُخَافُ وَبُرْجَى هَيْبَةً وَأَطَافَةً
 184 أَمِنَّا بِهِ الْمَحْدُورَ فِي الدِّينِ وَالدُّنْيَا

1. Biz, hidâyete ulaştırmanın kabrine doğru nice mesafeler katettik.
2. Biz, onunla (kabrine ulaşınca) her türlü korkudan ve tehlikeden emin olduk.
3. O, Haşr gününde kendisi sayesinde her türlü afetten korkmadığımız bir peygamberdir.
4. Onun heybetinden korkulur, letafetinden lütuf umulur.
5. Biz hem dünya hem de ahirette her türlü tehlikeli şeylerden onun sayesinde emin olduk.

رَحِيمٌ بِهِ الرَّحْمَنُ أَظْهَرَ دِينَنَا وَأَذْهَبَ عَنَّا بِالشَّفَاعَةِ شَيْنَنَا
 وَحَقَّقَ فِيهِ ظَنَّنَا وَيَقِينَنَا يَعْرِزُ عَلَيْنَا أَنْ نَعِيشَ وَبَيْنَنَا
 مَسَافَةً بَيْنَ كَيْفَ لَا تَنْطَوِي طَيًّا

1. O, Rahman'ın kendisiyle dinimize yardım ettiği, pek merhametli olandır.
2. Şefaatiyle bizden kusurlarımızı giderdiği,
3. Onda zannımızın ve imanımızın gerçekleştiği,
4. Aramızda (onunla) uzaklık mesafesi olduğunda yaşamamız bize zor gelir.
5. Ona nasıl da dayanılır, katlanılır.

Ahmed el-Behlûl, Hz. Peygamber'in hem bu dünyadayken hem de âhirette insanlara şefaet edeceğini; onun Haşr gününde şefaatiyle insanları azaptan kurtaracağını belirtir. Hz. Peygamber'in şefaati sebebiyle her türlü sıkıntı ve endişenin giderileceğini, ayrıca onun şefaatinin ümmeti için bir sermaye olduğunu sıklıkla

¹⁸⁴ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 114.

bahseder. O, Hz. Peygamber'in şefaatine mazhar olabilmenin yolunun, ona gönülden tâbi olmaktan geçtiğini vurgular. Hz. Peygamber'e salavat getirmenin ve mezarını ziyaret etmenin de şefaatine vesile olacağını söyler.

2.2.1.6. Hz. Peygamber'e, Ehl-i Beyt'ine ve Ashâbına Salâtü Selâm Getirmek, Övmek ve Mezarını Ziyaret Etmek

Ahmed el-Behlûl; Hz. Peygamber'e, Ehli Beyt'ine, ashâbına salâtü selam getirmek, onu yüceltmek ve kabrini ziyaret etmekle ilgili olarak ona salavat getirmek sûretiyle yakın olunacağını; her iki âlemde de mutluluğun sebebinin onu, Ehli Beyt'ini, arkadaşlarını (ashâbını) çokça hayırla anmaktan geçtiğini vurgulamıştır. O, Hz. Peygamber'e salâtü selam getirmenin kalplerin kirini ve pasını aldığını ve tüm korku ve endişeleri giderdiğini belirtmiştir.

Ahmed el-Behlûl bu dünyadaki yaşamasının, maksadının ve arzusunun Hz. Peygamber'e karşı olan aşkı olduğunu, onu sevenin aslında Allah'ı sevmiş olacağını söylemiştir. Ayrıca o, Hz. Peygamber'i methetmenin insanı yücelteceğini, Haşr gününde insanların en faydalı amellerden birisinin de ona salâtü selam getirmek olduğunu bildirmiştir.

Ahmed el-Behlûl Hz. Peygamber'in mezarını ziyaret etmenin dayanılmaz bir mutluluk kaynağı olduğunu, insanların bir şekilde yolunu bularak onun mezarını ziyaret etmeleri gerektiğini, şayet Hz. Peygamber'in mezarına ziyarete yol bulamazlarsa ona çokça salâtü selam göndermelerinin hasretlerini bir nebze olsun dindireceğinden bahsetmiştir.

Şair Hz. Peygamber'in şânının her daim yüce olduğunu, ölümünden önce de sonra da tüm mahlûkatın Hz. Peygamber'e saygıda kusur etmediğini, hatta develerin dâhi Hz. Peygamber'in huzurunda tazimle eğildiğini belirtir:¹⁸⁵ [eṭ-Ṭavîl]

سَأَلْتُكَ عَجْجَ نَحْوِ الْعَفِيقِ مَعَ الْحِمَى وَسَلَّمْتُ عَلَى الْمَبْعُوثِ إِنْ كُنْتُ مُعْرَمًا
نَبِيٍّ كَرِيمٍ لَا يَزَالُ مُعْظَمًا أَمَّا نَحْوُهُ جَاءَ الْبَعِيرُ مُسَلِّمًا
وَشَاهَدَ نُورًا مُشْرِقًا بِضِيَاءِ

¹⁸⁵ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 17.

1. Senden, korunaklı olan vadiye “Akîk”e (Medine’ye) dönmeni,
2. Eğer tutkuyla seven isen, gönderilene (Hz. Peygamber’e) selam söylemeni isterim.
3. (Zira o, vefatının üzerinden asırlar geçse dâhi) hâlen yüce olan kerîm bir nebîdir.
4. Doğrusu, deve(ler bile) onun yanına selam vererek gelmiştir.
5. Ziyasıyla parıl parıl parlayan bir nûra (develer) şahitlik etmiştir.

مُنَائِي مِنَ الدُّنْيَا أَفُوزُ بِفُرِّيهِ عَسَى الْقَلْبُ يَبْرَأُ مِنْ حَرَارَةِ كَرْبِهِ
 سَلَامٌ عَلَى آلِ النَّبِيِّ وَصَحْبِهِ أَطَاعَتْهُ أَهْلُ الْأَرْضِ وَاسْتَبَشَرْتُ بِهِ
 مَلَائِكَةُ حِينَ ارْتَقَى لِسَمَاءِ

1. Bu dünyadan temennim, onun yakınlığına nâil olmaktır.
2. Belki kalp, ızdırabının hararetinden budandır.
3. Nebî'nin ailesine ve ashabına selam olsun.
4. Yeryüzü ehli ona itaat etmiştir.
5. Semaya yükseldiğinde melekler onu müjdelemiştir.

دَعَوْنَاكَ بِالْهَادِي الشَّفِيعِ مُحَمَّدِ نَبِيِّ الْهُدَى يَنْجُو بِهِ كُلُّ مُهْتَدَى
 مَحَبَّتُهُ دُخْرِي وَسُؤْلِي وَمَقْصِدِي أَجْرْنَا جَمِيعاً مِنْ عَذَابِكَ سَيِّدِي
 وَكُنْ مُسْتَجِيباً سَامِعاً لِدُعَائِي

1. (Allahım) Şefaât eden ve hidâyet rehberi olan Muhammed’le (s.a.v.) sana dua ediyoruz.
2. Tüm mühtedîlerin kendisiyle kurtuluşa erdiği hidâyet peygamberi olan Muhammed’le,
3. Muhabbeti (ni kazanmak,) hazinem, arzüm ve maksadım olan Muhammed’le (s.a.v.)
4. Ey Efendim, cümlemizi azabından muhafaza eyle.
5. Ve duamı işiten ve dileklerime icabet eden ol.

حَمَانَا بِحَدِّ الْمَشْرِقِيِّ الْمُهَنْدِ وَنَلْنَا بِهِ جَاهاً وَفُرْنَا بِسُؤْدِدِ
 أَنِّي فِي حَدِيثِ بِالرَّوَايَةِ مُسْنَدِ ثَوَابِ لِمَنْ يَصْنَعِي لِمَدْحِ مُحَمَّدِ
 بِسْمَعِ وَقَلْبِ وَهُوَ عَنْ ذَاكَ بَاِحِثِ

¹⁸⁶ el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 27.

1. O, Hint çeliğinden yapılmış keskin kılıcıyla bizleri korudu.
2. Ve biz onun sayesinde şöhrete eriştik, saygınlık kazandık.
3. Müsned rivayetli gelen bir hadiste;
4. 'Efendimiz Muhammed'in (s.a.v.) methini dinleyen kimseye sevap vardır.'
5. Gerek işiterek gerek kalple olsun, bu husustan bizzat bahseden o olduğu halde,

أَحْسُنْ إِلَى خَيْرِ الْوَرَى وَصَدِيقِهِ وَمُؤْنِسِهِ فِي غَارِهِ وَرَفِيقِهِ
بِهِ تَمَّ نُورُ الْبَدْرِ عِنْدَ شُرُوفِهِ جَنَى الشَّهَدِ جُزْءٌ مِنْ حَلَاوَةِ رِبْقِهِ
187 وَأَعْرَافُهُ تَتَرَى بِمِسْكِ النَّوَافِحِ

1. İnsanların en hayırlısına ve onun arkadaşına (Hz. Ebubekir'e) özlem duyuyorum.
2. Mağarada iken ve yolculuğunda samimi dostuna,
3. Ve doğmasıyla (Ömer'in müslüman olmasıyla beraber), kendisiyle dolunayın (Efendimizin) nûrunun tamamlandığı (Hz. Ömer'e),
4. Süzülmemiş baldan elde edilen en saf bal, onun salyasının tadından bir cüzdür.
5. Ve onun en üstü (başı), ceylan vücudundaki misk kesesinden çıkmış gibidir.

لَقَدْ فَازَ مَنْ قَدْ زَارَ تُرْبَةَ سَيِّدِ وَقَدْ نَالَ مِنْ رَبِّ الْعُلَى كُلِّ مَقْصِدِ
وَأَوْلَاةٍ لَمْ نَسْمَعْ أَذَانًا بِمَسْجِدِ حَمِدَتْ سَمَاعِي لِامْتِدَاحِ مُحَمَّدِ
188 وَذَلِكَ سَبِيلُ الْحَقِّ وَالرُّشْدِ وَالنُّجْحِ

1. Efendimizin mezarını ziyaret eden kimse kazanmıştır.
2. Yüce Allah (c.c.) tarafından tüm hedeflerine nail kılınmıştır.
3. Eğer o olmasa idi mescitlerde hiçbir ezan işitemezdik.
4. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) medhedilişini işitebilmeme hamdettim.
5. İşte bu hak yoludur, akliselim ve kurtuluş yoludur.

Ahmed el-Behlûl en büyük mutluluk kaynağının Hz. Peygamber'i övmek (medh) olduğunu bildirir. O, Hz. Peygamber'e çokça salâtü selam getirmenin, onu ve yakın çevresini (sahabîlerini) anmanın kişiyi her dâim mutlu kılacağını ve kişinin

¹⁸⁷ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 31.

¹⁸⁸ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 33.

şânını ve şerefini yükselteceğini söyler. O, ayrıca Hz. Peygamber’i methetmeyi arının yaptığı bala benzeterek, onu okumanın ve dinlemenin çok tatlı ve faziletli olduğundan söz eder:¹⁸⁹ [eṭ-Ṭavîl]

أُصَلِّي عَلَيْهِ كُلَّ يَوْمٍ وَأُبْنِدِي بِذِكْرِ عَتِيقٍ وَالْفَتَى مِنْ بَنِي عَدِي
وَعُتْمَانُ ثُمَّ الْمُرْتَضَى نِعَمَ مَنْ هُدِي دَوَامَ سُرُورِي فِي مَدِيحِي لِأَحْمَدِ
عَلَى دَائِمِ الْأَوْقَاتِ بِالشُّكْرِ وَالْحَمْدِ

1. Her gün ona salat ü selamda bulunurum ve başlarım,
2. Soylu (Ebu Bekir 'i) ve Beni Adi 'nin gencini (Ömer 'i) anmakla,
3. Ve Osman 'ı ardından Murteza (Ali), hidayete kavuşanların en güzelleri olanları,
4. Sürekli mutlu olmamın sebebi Efendimiz Ahmed 'i (s.a.v.) medh ediyor olmamdır.
5. Tüm vakitlerde şükür ve hamd ile,

مَدَائِحُهُ كَالشَّهَدِ فِي كُلِّ مَشْهَدٍ إِذَا ذُكِرَتْ يُجَلَى بِهَا قَلْبِي الصَّدي
شَفَاعَتُهُ تُرْجَى لِكُلِّ مُوَحِّدٍ زِيَادَةُ مَجْدِي فِيهِ مَدْحُ مُحَمَّدِ
وَتَبْتُ جَنَانِي فِيهِ وَقَعُ الْمُرَاهِرِ ¹⁹⁰

1. Onun methiyeleri her mekânda bal gibidir.
2. Onlar zikredildiği zaman paslı kalbim tertemiz olur.
3. Onun şefaati tüm muvahhidlerce arzulanır.
4. Şan ve şerefimin artması Hz. Muhammed 'i (s.a.v.) methetmemden ötürüdür.
5. Ve peygamberi övmeye kalbimin sebatı, gururun etkisidir.

أُصَلِّي عَلَيْهِ بِالدَّوَامِ لِأَنَّهُ إِذَا جَاءَهُ الرَّاجِي يُحْفِقُ ظَنَّهُ
وَيُذْرِكُ بَعْدَ الْخَوْفِ وَالرَّوْعِ أَمْنَهُ زِيَارَتُهُ حَتْمًا عَلَيْنَا لِأَنَّهُ
دَعَانَا إِلَى سُبُلِ الْهُدَى بِالْمَعَاجِرِ ¹⁹¹

1. Ona devamlı olarak salat ü selam ederim, çünkü o,

¹⁸⁹ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 41.

¹⁹⁰ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 51.

¹⁹¹ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 51.

2. İsteyen kimse, onun huzuruna çıktığı vakit, zannını yerine getirir,
3. Ve korkudan sonra güvene ulaşır.
4. Onu ziyaret etmek bizim için bir buyruktur, çünkü
5. Bizleri, çeşitli mucizelerle hidayet yoluna çağırılmaktadır.

أَضَاءَتْ لَنَا الدُّنْيَا بِنُورِ سَنَائِهِ وَكَمْ فَكَّ مَأْسُورٌ بِهِ عَنْ عَنَائِهِ
لَهُ صِدْقٌ وَعَدِدٌ زَانَهُ بِوَفَائِهِ رَكِيتُ بِمَا أَلْفَيْتُهُ مِنْ ثَنَائِهِ
وَأَصْبَحْتُ فِي حَرَزٍ مِنَ الْأَمْنِ حَارِزِ

1. Onun ışığının nûru ile tüm dünya bizlere aydınlandı.
2. Ve nice (günahlarının) esiri olanlar, onun sayesinde sıkıntılarından kurtuldu.
3. Ona vadine sâdık olmak yaraşır, bu onun vefâsını tezyin eder.
4. Onun övgüsünde bulduğum şeyle iyi oldum.
5. Ve (yine onun sayesinde) gayet emniyetli bir korunakta oldum.

أَمَوْتُ عَلَى حُبِّ النَّبِيِّ وَأُقْبِرُ وَأَحْيَى عَلَى حُبِّي لَهُ حِينَ أَحْشُرُ
أَقُولُ وَوَدِّي فِيهِ لَا يَتَغَيَّرُ زُنُوا الْمَدْحِ فِيهِ فَهُوَ قَوْلٌ مُحَرَّرُ
تَضَمَّنَ وَصْفًا كَامِلًا غَيْرَ عَاجِزِ

1. Ben Nebi 'nin aşkından ötürü ölür ve gömülürüm.
2. Ve (Mahşer günü) haşrolunurken, ona olan sevgim üzere dirilirim.
3. Benim ona olan sevgim (bir saniye olsun) azalmadığı halde derim ki;
4. Ona güzelce medihde bulunun, zira methiye kaydı asla silinmeyecek kuvvetli bir sözdür.
5. Tam bir vasıf içeren, onda hiçbir noksanlık olmayan,

لَقَدْ حَصَّنَا الْمَوْلَى بِأَكْرَمِ مُرْسَلِ نَبِيِّ أَنَا بِالْكِتَابِ الْمُنَزَّلِ
وَرَدْتُ بِمَدْحِي فِيهِ أَعْدَبُ مِنْهَلِ طَلِيقٍ لِسَانِي بِالثَّنَاءِ وَكَيْفَ لِي
بِهِ وَهُوَ لَمْ يَحْضُرْهُ لَفْظٌ وَلَا حَطُّ 192

1. Mevla, bizleri en kerim Peygamber ile (diğer ümmetlerden) ayrıcalıklı kıldı.

¹⁹² el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 54.

2. O, bizlere tenzil olunmuş bir kitap getiren bir nebidir.
3. İçinde en tatlı pınarın olduğu medhiyemi getirdim.
4. Dilim onun medhi ve senasını en güzel şekilde söyler, nasıl olmasın ki,
5. (Ben her ne kadar onu her dâim methediyor olsam dâhi) hadd-i zatında onun hakiki güzelliğini hiçbir lafız ve hiçbir yazı ifade edemez.

Ahmed el-Behlûl'e göre Hz. Peygamber, Allah (c.c.) tarafından insanlara gönderilen en büyük bir ikramdır. İnsanlar ona salatü selam getirmek suretiyle yüceliğe ulaşır. Şâir, Hz. Peygamber'e karşı duyarsız kalanları, onun adı anıldığında ona salavat getirmeyen kimseleri Tirmizî'de geçen (رَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ ذُكِرَتْ عَنْهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ) 'Ben yanında zikredildiğim zaman bana salât okumayan kimsenin burnu sürtülsün' ¹⁹³ hadisini hatırlatarak kınamıştır:¹⁹⁴ [eṭ-Ṭavîl]

إِلَهَ كَرِيمٍ قَدْ حَمَانِي بِفَضْلِهِ وَمَنْ عَلَى صَعْفِي وَجَادَ بِعَطْفِهِ
أَقُولُ لِمَنْ قَدْ لَامَ رَغْمًا لِأَنفِهِ ظَهَرْتُ بِحُبِّ الْمُصْطَفَى وَبِوَصْفِهِ
ظُهُورَ غُلُوِّ جَاوَزَ السَّهْلَ وَالشَّمْطَا

1. Kerim olan Rabb, fazl ü keremi ile beni korudu.
2. Bana zayıflığının karşılığını verdi ve bana şefkati ile muamele buyurdu.
3. Onu kınayan kimseye derim ki, burnu sürtülsün.
4. (Bu medhimde) Mustafa'nın (s.a.v.) sevgisiyle ve onun vasıflarıyla övündüm.
5. Arzı (dere) ve tepeleri aşan üstün bir bakış açısıyla,

عَلَيْهِ اعْتِمَادِي وَهُوَ سُؤْلِي وَمَقْصِدِي دَلِيلِي وَعِزِّي وَهُوَ لِحَقِّي مُرْشِدِي
عَلَيْهِ سَلَامِي كُلِّ يَوْمٍ مُجَدِّدٍ كَسَبْتُ ثَنَائِي بِإِمْتِدَاحِي لِأَحْمَدِ
195 كَمَا كَسَبَ الْعَطَّارُ مِنْ أَرْجِ الْمِسْكِ

1. O, benim yegâne arzum ve maksadım olduğu halde (tüm) dayanağım onadır.

¹⁹³ Ebû İsâ Muhammed b. İsâ Tirmizî, *es-Sünen*, thk. Ahmet Muhammed Şâkir, Muhammed Fuâd Abdubâkî, İbrahim 'Utve (Kâhire: Şirketu Mektebetu ve Maṭba'atu Mustafa el-Bâbî el-Ḥalebî, 1395/1975), "Da'avât", 110.

¹⁹⁴ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 59.

¹⁹⁵ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 61.

2. O, gerçek mürşidim olarak, delilim ve izzetimdir.
3. Yeni doğan her bir gün, selam onun üzerine olsun.
4. Ahmed'i (s.a.v.) methetmemden ötürü, takdirimi kazandım.
5. Attarın üzerine, güzel kokuların sinmesi gibi,

لَقَدْ زَانَهُ الْمَوْلَى وَكَمَلَ وَصَلُهُ وَأَدْنَاهُ تَقْرِيباً وَوَقَّقَ فِعْلُهُ
وَأَحْكَامُهُ بِالْقِسْطِ نُظْهِرَ عَدْلُهُ كَأَحْمَدَ أَمْ يُخْلَقُ وَمَنْ نَرِ مِثْلَهُ
نَبِيٍّ لَهُ وَصَفُ السَّكِينَةِ وَالنُّسْكَ

1. Allah Teâla (c.c.) onu tezyin etmiş, onu kendine muttasıl kılmıştır.
2. Onu huzuruna yaklaştırmış, fiillerini muvaffak eylemiştir.
3. Onun hükmü âdildir, (verdiği hükümler) adâletini ortaya çıkarır.
4. Ahmed (s.a.v.) gibisi yaratılmamıştır, onun gibisini de görmedik.
5. O, sekînet ve ibadetler timsâli bir nebîdir.

Ahmed el-Behlûl'e göre Hz. Peygamber'i sevmek bizlere Allah'ın (c.c.) bir emridir. O, Hz. Peygamber'i sevmenin alâmetinin ona her daim salâtü selam getirmekle olacağını bildirmiştir. Ona göre Hz. Peygamber mahlukatın en şereflişi olarak yaratılmıştır.

Ahmed el-Behlûl, tasavvuf erbabınca hadis olarak kullanılan ama hadis uleması tarafından pek itibar görmeyen, daha çok mevzu hadis olarak telakki edilen “*Sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım.*”¹⁹⁶ sözüne atıfta bulunarak ‘eğer Hz. Peygamber yaratılmayacak olsaydı, evrenin de yaratılmayacağını’ ifade etmiştir:¹⁹⁷ [eṭ-Ṭavîl]

فَقَرَضُ عَلَيْنَا حُبُّهُ وَهُوَ لَأَرْمُ عَلَى عَدَدِ الْأَيَّامِ وَالْحُبُّ دَائِمٌ
وَمَا أَنَا فِي قَوْلِي الَّذِي قُلْتُ أَنَّمُ لَهُ شَرَفٌ لَوْلَاهُ مَا كَانَ آدَمُ
وَنَاهِيكَ مِنْ فَرْعِ تَسَامَى عَنِ الْأَصْلِ

1. Onu sevmek bizlere farz ve gereklidir.

¹⁹⁶ Mehmet Demirci, “Hakikat-i Muhammediyye” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/179-180; Tâceddîn-i Hârizmî, *Şerhu Fuşûsi'l-hikem*, nşr. Necîb Mâyîl-i Herevî (Tahran: yy. 1364), 716.

¹⁹⁷ el-Behlûl, *Dîvânü'l-Behlûl*, 66.

2. Onun sevgisi dâimî olarak her güne (onun aşkıyla başlamak) gerekir.
3. Ben, bu övgü dolu sözlerimi söylemekle asla bir kusur içinde olmadım.
4. Onda öyle bir şeref vardır ki, eğer o yaratılmamış olsa idi Âdem de yaratılmazdı.
5. Kökten (Âdem'den) daha yüce olan dal (Muhammed) sana yeter.

بِئْتَرِبَ سَلَمْنَا عَلَى خَيْرِ مُرْسَلٍ وَكُلُّ أَتَيْنَا نُحُوهُ بَتَدَلُّ
 وَلَمَّا بَجَلَّتْ حُجْرَةٌ نُورَهَا جَلِي لِعَيْنِي كُحُلٌ لَنْ تَرَاهَا وَكَيْفَ لِي
 بِهِ وَهُوَ يُعْنِي الطَّرْفَ عَنِ إِثْمِ الكُحُلِ

1. Yesrib'de gönderilmiş en hayırlı Hz. Peygamber'e selam verdik.
2. Hepimiz onun huzuruna son derece itâatkar olarak vardık.
3. Hücre-i saâdetinin nûru açık bir şekilde görününce,
4. Sürmeli gözlerim asla o nûra dayanamaz. Öyleyse benim hâlim nice olur?
5. Onun nûru, sürme taşının yerini aldığı halde,

Ahmed el-Behlûl'e göre Hz. Peygamber'i medih, kişiye şeref verir ve onu yüceltir. O, Hz. Peygamber'i medhi sebebiyle kişinin ödüllendirileceğini; tıpkı Muhammed b. Saîd el-Bûsîrî'nin (ö. 695/1296) Hz. Hz. Peygamber'i medheden kasidesinden dolayı hastalığından şifa bulmasına ve rüyasında Hz. Peygamber tarafından kendisine hırkasının hediye olarak verilmesine¹⁹⁸ atıfta bulunmuştur:

حَلِيفٌ لَهُ بَيْنَ الْمَلَائِكِ رُتْبَةٌ وَبَيْنَ الْبَرَايَا عِزٌّ جَاهٍ وَمَنْعَةٌ
 لَهُ الْمَدْحُ مِنْ نَظْمِي وَبِي مِنْهُ خِلْعَةٌ لِتَكَرَّرِ مَدْحِي فِيهِ وَالْمَدْحُ رِفْعَةٌ
 وَمَرْتَبَةٌ مَا نَاهَا أَحَدٌ قَبْلِي

1. O, melekler arasında bir rütbesi olan (Cebrail'in) müttefiğidir.
2. Mahlûkat arasında yüce bir makam, şeref ve kuvveti vardır.
3. Benim nazmımda, ona medih vardır, bana da bu medhimin karşılığında bir kaftan vardır.
4. Sürekli onu övdüğüm içindir bu ödül, zira medh (insanı) yüceltir.
5. Ve benden önce kimsenin ulaşamadığı bir mertebe vardır.

¹⁹⁸ Mahmut Kaya, "Kaşîdetü'l-Bürde", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/568-569; İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve 'ş-su'arâ'*, nşr. Müfid M. Kumejha (Beyrut: yy. 1981), 17,18.

Ahmed el-Behlûl, Hz. Peygamber'in mezarından yayılan hoş bir koku olduğundan ve bu kokunun dalga dalga tüm şehri (Yesrib'i) kapladığından, onun mezarını ziyarete giden herkesin bu kokuyu aldığından ve bunun sayesinde de tüm sıkıntı ve dertlerin unutulduğundan bahseder:¹⁹⁹ [eṭ-Ṭavîl]

أَتَيْنَا إِلَى وَادِي الْعَقِيقِ بِفَرَحَةٍ وَقَدْ زَالَ عَنَّا كُلُّ هَمٍّ وَتَرَحَّةٍ
وَفَاحَ لَنَا مِنْ يَثْرِبٍ طِيبٌ نَفْحَةٌ مَدِيحٌ رَسُولِ اللَّهِ أَفْضَلُ مِدْحَةٍ
أَلَا إِنَّهُ الْهَادِي الشَّفِيعُ الْمُعْظَمُ

1. Akik vadisine büyük bir sevinçle geldik.
2. Bizdeki tüm keder ve sıkıntı bir anda yok olup gitmiş bir halde,
3. Ve bize, Yesrib'den hoş bir koku yayıldığı halde,
4. Allah Rasulü'nü methetmek en hayırlı medihdir.
5. Değil mi ki o hidâyet rehberidir, en yüce şefaattçidir.

أَيَا سَائِقِ الْأَطْعَانِ إِنْ جُرْتَ سَحْرَةً عَلَى ذَلِكَ الْوَادِي وَأَحْرَزْتَ نَظْرَةً
فَبَلَغَ سَلَامِي لِلَّذِي حَلَّ حُجْرَةَ مَكَارِمُهُ جَلَّتْ فَلَمْ تُحْصَ كَثْرَةً
وَلَمْ يَحْوَهَا قَلْبٌ وَلَمْ يُحْصِهَا فَمٌ

1. Ey kervanbaşı, eğer bir seher vakti geçersen,
2. Bu vadiden, (o mübarek beldeye ve Efendimizin huzuruna) bir bakış atarsan,
3. Benim selamımı ulaştır o hücre içinde istirahat etmekte olan Efendimize.
4. Onun yüce vasıfları öylesine çoktur ki sayılmakla bitmez.
5. Hiçbir kalp böylesi faziletlere sahip olamaz, hiçbir ağız bu denli fazla fazileti saymakla bitiremez.

جِيُوشٌ بِهِ عَزَّتْ وَنَالَتْ مَرَامَهَا لِنُصْرَتِهِ فِي الْحَرْبِ سَلَّتْ حُسَامَهَا
وَأَهْدَتْ لَهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ سَلَامَهَا مَلَائِكَةٌ صَلَّتْ وَكَانَ إِمَامَهَا
وَصَلُّوا عَلَيْهِ بَعْدَ هَذَا وَسَلَّمُوا

1. Ordular onun sayesinde muratlarına ermiş, izzete kavuşmuşlardır.

¹⁹⁹ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 65.

2. Savaşta ona yardım için kılıçlarını sıyırdılar.
3. Ve her gün ona selamlarını verdiler. (Hep Müslüman kalacaklarını ilettiler.)
4. Melekler salavat getirdi, o ise imamları oldu.
5. Öyleyse ona dâim salat ü selam getirin.

رَسُولٌ مِنَ الرَّحْمَنِ حَازَ الْمَحَامِدِا وَتَحْتَ الدِّيَاجِي بَاتَ لِلّٰهِ سَاجِدًا
وَكَمْ رَدَّ مَطْرُودًا عَنِ الْبَابِ شَارِدًا نَبِيٌّ سَمَا فَوْقَ السَّمَوَاتِ صَاعِدًا
إِلَى الْعَرْشِ وَالْأَمْلَآكُ مِنْ حَوْلِهِ تُثْنِي 200

1. O, tüm övgülere sahip olan, Rahman tarafından gönderilmiş olan bir rasûldür.
2. Ki o, gecenin karanlığında Allah (c.c.) için secdeye kapanan,
3. Kapıdan kovulmuş nice şaşkın kimselere cevap veren,
4. O, (yedi kat) semâvatın üstüne yükselen bir peygamberdir.
5. (Oradan da) arşa yükselerek, meleklerin de etrafını sarmalayıp (onu övdüğü),

جَمِيعَ الْبَرَآيَا تَحْتَ جَاهِ مُحَمَّدٍ بِهِ يَرْتَحُونَ الْعَفْوَ مِنْ فَضْلِ سَيِّدِ
مَحَامِدُهُ مِنْ كَثْرَةِ لَمْ تُعَدِّدِ نَشْرَنَا لَوَاءً بِالثَّنَاءِ لِأَحْمَدِ
يَكِلُ لِسَانَ الشُّكْرِ عَنْ بَعْضِ مَا أَثْنِي

1. Cümle mahlûkat, Muhammed'in (s.a.v.) şânının altındadır.
2. Onun fazlından (af dilerler) şefaata beklerler.
3. Onun övülecek amelleri (ahlâkı ve sıfatları) sayılamayacak kadar çoktur.
4. Ahmed'e (s.a.v.) olan medh sancağını yaydık.
5. Şükür lisânı, medhettiğim şeylerin (sadece) bir kısmından dolayı yorgun düştü.

نَبِيٌّ تَرَى الْأَنْوَارَ مِنْ حَوْلِ تُرْبِهِ مَوَاهِبُهُ مِثْلُ السَّحَابِ وَسَكْبِهِ
أَمِنَّا بِهِ مِنْ جَوْرِ دَهْرٍ وَخَطْبِهِ صَفَا ظِلُّهُ حَتَّى بَلَغْنَا بِحَبِّهِ
مَفَازَ غَدٍ فِي مَوْقِفِ الْحُشْرِ وَالْعَرْضِ 201

1. O, toprağının çevresinden nûrların (yayıldığını) gördüğün bir nebidir.

²⁰⁰ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 72.

²⁰¹ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 80.

2. Onun hünerleri (mevhibeleri), yağmur yüklü bulutlar gibidir.
3. Biz hayatın zorluklarından ve musibetlerinden onun sayesinde güvende olduk.
4. Onun gölgesi (himâyesi) apaçık oldu, nihayet onun sevgisiyle ulaştık.
5. Ahiretin kazanılmasına, haşr ve Allah'a arz olma durumlarında,

مَضَى الْعُمُرُ فِي طَيِّ الْعِتَابِ وَنَشَرِهِ وَنَظْمِ حَدِيثِ فِي الْعَرَامِ وَنَثْرِهِ
وَقَدْ قَالَ لِي مَنْ لَا أَقْوَمُ بِشُكْرِهِ عَلَيْكَ بِذِكْرِ الْهَاشِمِيِّ وَصَحْبِهِ
تَجِدُهُ عَدَاً فِي الْحُشْرِ خَيْرَ الْبَضَائِعِ 202

1. Ömür(üm), kâh serzenişimi gizleme kâh da yaymayla geçti gitti.
2. Aşk(mı) tavsif edebilmek adına hem şiir hem de nesirle,
3. Şükürünü eda edemeyeceğim kişi bana dedi ki:
4. Sana gereken, Haşimi ve dostluğunu dâima anmaktır.
5. Bu takdirde yarın (Haşr gününde), bu amelin en faydalı malın olur.

تَأْرَجَتْ الْأَكْوَانُ مِنْ طَيْبِ نَفْحِهِ فَضَاءَتْ لَهُ الْأَكْوَانُ مِنْ نُورِ لَمَحِهِ
ظِلَامٌ جَلِي عَنَّا بِأَنْوَارِ صَحْوِهِ غَلَا كُلُّ شِعْرٍ قَدْ حَوَى ذُرَّ مَدْحِهِ
فَمَا عَنَّهُ طَرْفُ الْفِكْرِ وَالذِّكْرِ زَائِعٌ 203

1. Kâinat, onun yaydığı kokusunun güzelliğiyle süslendi.
2. Bakışındaki nûr ile cümle kâinat aydınlandı.
3. Apaçık nûruyla şirk karanlığından bizleri açığa çıkardı.
4. Onun medhinin incilerini ihtiva eden tüm şiirler çok kıymetlidir.
5. (Hz. Peygamber'i) öven tüm şiirler akıldan ve dilden uzak olmamıştır.

لَقَدْ فَازَ عَبْدٌ فِيهِ حَقَّقَ ظَنَّهُ وَمِنْ حَوْفِهِ بِالْعَفْوِ قَدْ نَالَ أَمْنَهُ
يُرْجَى كَمَا نَرْجُو مِنَ الْعَيْبِ مُزْنَهُ غَنِمْتُ مَدِيحِي فِي النَّبِيِّ لِأَنَّهُ
أَسَاوِرُ مِنْ تَبْرِ وَفِكْرِي صَائِعٌ

1. Onun hakkında hüsnü zan besleyen bir kul kazanmıştır.

²⁰² el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 82.

²⁰³ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 86.

2. Amellerinin affedilip affedilmeyeceği hususunda korkan kimse, mutmain olmuştur.
3. Tıpkı bizlerin yağmur bulutundan bir hayır beklediğimiz gibi ondan umuyoruz.
4. Efendimiz'e olan övgülerimi ganimet bildim. Zira bu medih,
5. Saf altından olan bilezik gibidir, benim düşüncem ise kuyumcudur.

Ahmed el-Behlûl'e göre en büyük bahtiyarlık Hz. Peygamber'in mezarını ziyaret etmektir. Ona göre Hz. Peygamber'in mezarını ziyarete gelmek ancak Allah'ın nasipli kullarına aittir. Allah (c.c.), Hz. Peygamber'i ziyarete gelen kulunu ona (Hz. Peygamber'e) işittirir:²⁰⁴ [eṭ-Ṭavîl]

دَعِيَ عَنْكَ ذِكْرَ الْعَانِيَاتِ لِتُحْمَدِي عَسَاكَ بِأَنْ تَحْطِي بِذَاكَ وَتَسْعَدِي
وَأَنْ شِئْتَ بَعْدَ الْعَيِّ يَا نَفْسُ تَرْشُدِي فَقُومِي بِعَزْمٍ فِي مَدِيحِ مُحَمَّدٍ
لِتَحْطِي مِنَ الرَّحْمَنِ بِالْجُودِ وَاللُّطْفِ

1. Ey nefis, övünmen için doğal güzelliklerini anıp durmanı bırak.
2. Umulur ki bu dediğimi tutarsın ve mesut olursun,
3. Eğer kötülükten sonra tutulan yolun doğru olmasını istiyorsan,
4. Muhammed'i (s.a.v.) methetmek için azmet,
5. Rahman tarafından cömertlik ve lütfa mazhar olmak için.

هَنِيئاً لِمَنْ وَافَى حِمَاهُ وَزَارَهُ وَحَلَ بِنَادِيهِ وَعَايَنَ دَارَهُ
وَقَدْ أَحَدَ الذِّكْرَ الْجَمِيلَ شِعَارَهُ فَضِيئَتُهُ أَنَّ الْإِلَهَ اسْتَرَارَهُ
وَأَسْمَعُهُ مِنْ غَيْرِ صَوْتٍ وَلَا حَرْفٍ

1. Onun mekânına gelen ve onu ziyaret etmeye nail olan kimseye ne mutlu.
2. Onun mekânına yerleşen ve evini bizzat gören kimseye ne mutlu.
3. O ki güzel sözü şîârı edinmiştir.
4. Onun fazileti, Allah'ın (c.c.) onu huzuruna gelmesini istemesidir.
5. Ve ona ne ses ne de harf olmaksızın (bizzat) duyurmasıdır.

Ahmed el-Behlûl, Hz. Peygamber'in mucizelerinden bahsederken onun avucuna aldığı çakıl taşlarının (Lâilâhe illallah diyerek) Allah'ı (c.c.) zikrettiğinden,

²⁰⁴ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 89.

sahâbeleriyle beraber bir gazveden dönerken avucuna aldığı acı suyun Hz. Peygamber'in dokunması sebebiyle birden tatlı suya dönüştüğünden,²⁰⁵ onun nûrunun ise tıpkı dolunay gibi her tarafı kapladığından bahseder: [eṭ-Ṭavîl]

صِعَارُ الْحَصَى فِي رَاحَتَيْهِ بِأَمْرٍ تَسْبِخُ وَالْمَاءُ الرُّلَالُ بِهَا جَرَى
شَرِيفٌ عَفِيفٌ كَمْ تَعَبَدَ فِي حِرَا فَضِيلٌ وَلَا مِثْلٌ يُضَاهِيهِ فِي الْوَرَى
يُفُوقُ ضِيَاءَ الْبَدْرِ فِي لَيْلَةِ التَّصْنِفِ

1. Avuçlarındaki küçük çakıl taşları hiçbir kuşku olmadan,
2. Tesbih eder ve tatlı su ise, ondan (parmaklarından) akar.
3. O, Hira Mağarası'nda nice zaman ibadet etmiş olan pek şerefli, iffetli biridir.
4. O, pek faziletli biridir, beşer içerisinde ona benzer hiç kimse yoktur.
5. Nûru, ayın ondördündeki dolunay ışığını bile bastıran,

جَمِيعُ النَّبَايَا لَيْسَ تَحْتَصُرُ فَضْلَهُ وَلي فِيهِ مَدْحٌ لَسْتُ أَسْمَعُ مِثْلَهُ
مَدِيحٌ مُحِبٌّ لَيْسَ يَصْرِمُ حَبْلَهُ سَلَامٌ عَلَيْهِ كَلَّمَا سَطَرْتُ لَهُ
مَدَائِحُ بِالْأَقْلَامِ فِي سَاحَةِ الطَّرْسِ 206

1. Cümle beşer bir araya gelse onun faziletlerini sayamaz.
2. Ben ona öyle bir medihde buldum ki, böylesi bir medhi evvelden ne gördüm ne işittim.
3. Sevgiliyi öven şeyler, ona olan sevgi bağına ayıramaz.
4. Kaleme alınan her bir satır adedince ona salât ü selam olsun.
5. Medih dolu satırlar ki kâğıtlara yazılmışlardır.

Ahmed el-Behlûl'e göre dünyadaki her şey Hz. Peygamber'le hayat bulmuştur. Güneşin dünyayı aydınlattığı gibi o da tüm karanlıkları aydınlığa çevirmiştir. O, dünyanın kalbi mesabesindedir. Bu nedenle insan Hz. Peygamber'le ne kadar övünse azdır:²⁰⁷ [eṭ-Ṭavîl]

²⁰⁵ İlyas Çelebi, "Muhammed", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 30/444-446.

²⁰⁶ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 96.

²⁰⁷ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 112.

مَشَارِقُنَا تَزْهُو بِهِ وَالْمَعَارِبُ وَأَوْلَاةُ مَا انْسَأَتْ لِجَادِ رَكَائِبِ
وَلَمْ يَسِرْ مُسْتَنْحَفٍ وَلَا سَارَ سَارِبُ لِأَصْحَابِ خَيْرِ الْخَلْقِ سَارَتْ مَرَائِبُ
كَمَا أَنَّهُ جَاَزَ الْجَلَالَةَ وَالْعُقْلَا

1. Doğu ve batı (tüm dünya) onunla övünür.
2. O olmasa idi kervanbaşı develeri yürütemezdi bile.
3. Onun nûru olmasaydı kimse gece gidemezdi, ne tebdili kıyafet yapan ne de aslî hüviyetini gizlemeyen.
4. Tüm ırklar (halklar), yaratılmışların en hayırlısının dostluğuna yürüdü.
5. Ayrıca, onun celalet ve akıl cihetiyle kemale erdiği, tüm yüce vasıfları haiz olması gibi.

Ahmed el-Behlûl'e göre Hz. Peygamber'e ve Ehl-i beytine salavât getirmek, Medine'de mezarını ziyaret etmek ona yakın olmanın en büyük nişânelerindendir. Şâir Hz. Peygamber'e salavât getirmenin, onun hoşnutluğunun kazanılmasının yanında kalplerin kiri ve pasını aldığını; aynı zamanda tüm korku ve endişelerden kişiyi beri kıldığını ve insanların şânını yücelttiğini vurgulamıştır.

2.2.1.7. Hz. Peygamber'in Ümmeti Olmanın Ayrıcalığı

Ahmed el-Behlûl; Hz. Peygamber'in ümmeti olmanın ayrıcalığından bahsederken onun ümmeti olmanın gerek bu dünyada gerekse mahşerde ayrıcalıklı bir konumu olduğundan, ümmetinin mahşer günü şefaata nail olacağından, Haşr gününde de onun sancağı altında toplanılacağından söz eder.

Şair, Hz. Peygamber'in ümmetinin diğer ümmetlere üstün kılınmasının Hz. Peygamber sâyesinde olduğundan, izzet ve şerefe onun sâyesinde ulaştığımızdan bahseder:²⁰⁸ [eṭ-Ṭavîl]

تَرَقَّى إِلَى السَّبْعِ الطَّبَاقِ وَقَدْ دَنَا فَبَلَّغْنَا بِهِ أَجْرًا وَخَزْنَا بِهِ دَنَا
لَهُ الْعَلَمُ الْمَنْشُورُ بِالْحَمْدِ وَالثَّنَا بَلَّغْتُ بِهِ سُؤلاً وَنَلْتُ بِهِ مَنِي
وَمَا أَنَا فِي حَبِي لَهٗ بِمُرِيبِ

²⁰⁸ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 20.

1. O, yedi kat semâya yükseldi, (Allah Teâla'nın (c.c.) arşına) yakınlaştı.
2. Böylece biz onunla ecre nâil olduk, dünyaya (metâina) sahip olduk.
3. Onun, hamd ve sena ile yayılmış (göndere çekilmiş) bayrağı vardır.
4. Ben hep onun sayesinde arzuma eriştim, talep ettiğime nâil oldum.
5. Ben ona olan sevgimde asla şüpheli olmadım.

نَبِيٌّ كَرِيمٌ حَازَ عِلْمًا وَسُؤْدَدًا عَلَوْنَا بِهِ فَحَرًّا عَلَى سَائِرِ الْعِدَا
 مَحَبَّتُهُ تَجْلُو الْقُلُوبَ مِنَ الصَّدَا ثِقَاتٌ رَوُوا أَنَّ النَّبِيَّ مُحَمَّدًا
 209 هُوَ الشَّافِعُ الْهَادِي وَإِنْ جَلَّ حَدِيثُ

1. O, ilim ve şeref sahibi olan kerîm bir nebîdir,
2. Onunla diğer düşmanlara karşı onurlu bir şekilde yüksek mertebeye ulaştığımız,
3. Muhabbeti kalpleri pastan cilalayan,
4. Nebînin yerde ve gökte övülmüş olduğunu, sika (güvenilir) râviler nakletmişlerdir.
5. Günahlar iyice büyümüş olsa dâhi, şefa'at edici ve hidâyet rehberi olduğunu,

وَقَفْنَا جَمِيعًا كُلُّنَا عِنْدَ بَابِهِ نُرُومُ مِنَ الرَّحْمَنِ نَبِيلَ تَوَابِهِ
 وَنَأْمَنُ فِي يَوْمِ اللَّقَا مِنْ عِقَابِهِ ثَنَاءُ النَّبِيِّ الْمُصْطَفَى قَدْ آتَى بِهِ
 لَنَا كُلُّ مَبْعُوثٍ قَدِيمٍ وَحَادِثُ

1. Hepimiz topluca onun kapısı önünde durduk.
2. Rahmandan onun ecrine nâil olmayı arzularak,
3. Kavuşma gününde onun cezasından güvende olarak,
4. Muhammed Mustafa'ya (s.a.v.) olan övgü,
5. Önceden gönderilenlerin ve hâlihazırda yaşanmakta olanların tümü, onu bize getirmiştir.

Ahmed el-Behlûl'e göre yağmurun toprağa bereket olduğu gibi, Hz. Peygamber de ümmeti için bir rahmet (yağmur) tir. Nasıl ki Hz. Peygamber ümmetine bu dünyada rahmet ise, mahşer gününde de ümmetinin umudu olan bir rahmet olacaktır. Ona göre Hz. Peygamber mîrâca çıkmak suretiyle mîraç sahibine (Allah'a)

²⁰⁹ el-Behlûl, *Dîvânü'l-Behlûl*, 27.

yakın olduğu gibi, onun ümmeti de Allah'a (c.c.) yakın olana (Hz. Peygamber'e) yakın olmak sebebiyle bağışlanacaklardır:²¹⁰ [eṭ-Ṭavîl]

حَبِيبٌ عَلَى قُرْبِ الْمَزَارِ وَنَأْيِهِ جَوَادٌ إِذَا صَبَّ السَّمَاءَ بِمِنَائِهِ
تَرَانًا وَفُوفًا لُودًا بِفِنَائِهِ جَمِيعُ الْبَرَائَا تَحْتَ ظِلِّ لَوَائِهِ
لَقَدْ ظَفِرُوا بِالْقُرْبِ مِنْ ذِي الْمَعَارِجِ

1. O, mezar(ın)a yakından ve uzaktan ziyâret edenlere karşı sevgilidir.
2. Gökyüzü sularını oluk oluk akıttığındaki (gibi) pek cömert olan,
3. Bizleri avlusunda ayakta durmuş, sığınmış vaziyette görürsün.
4. Cümle mahlûkât, onun sancağının gölgesi altındadır.
5. Onlar, mîraç sahibine yakınlaşmak suretiyle kazandılar.

بِهِ الْمَسْجِدُ الْأَقْصَى زَهَا وَبِقَاعُهُ وَكَانَ إِلَى السَّبْعِ الطَّبَاقِ ارْتِفَاعُهُ
لِزَامِ عَلَيْنَا حُبُّهُ وَاتِّبَاعُهُ حَلَا مَدْحُهُ عِنْدِي وَلَدَّ سَمَاعُهُ
فَعَادَ لِسَانِي لِأَيِّكُلَ مِنْ أَلْمَدْحِ ²¹¹

1. Mescid-i Aksa ve çevresindeki beldeler, onunla övünmüştür.
2. Nitekim onun yedi kat semâya yükselişi oradan idi.
3. Onu sevmek ve ona ittiba etmek bizim üzerimize bir görevdir.
4. Onu övmek, benim yanımda pek tatlı oldu ve onu duymak da kulağa lezzet verdi.
5. Böylece dilim bir an olsun onu övmekten geri kalmadı.

نَجْوْتُ بِهِ لَمَّا سَلَكْتُ حَجَّةً وَخُضْتُ بِحَارًا فِي الْعَرَامِ وَجُئْتُ
مَدْحْتُ بِهَا الْمَبْعُوثَ لِلنَّاسِ حُجَّةً حَكِي وَجْهَهُ الشَّمْسِ الْمُنِيرَةَ بِحُجَّةً
وَأَعْرَفُهُ كَالْمِسْكِ فِي التَّشْرِ وَالنَّفْحِ

1. Yola revan olduğum vakit, onunla yolumda başarılı oldum.
2. Ve aşk denizinin en karanlık ve derin noktalarına daldım.
3. Bu kasîdeyle, insanlara hüccet olarak gönderileni övdüm.

²¹⁰ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 31.

²¹¹ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 34.

4. Onun yüzü, aydınlatıp etrafa neşe saçan güneşi andırır.
5. Onun başı ise, rüzgârda yayılan misk gibidir.

Ahmed el-Behlûl'e göre Hz. Peygamber'in şânı tüm mahlûkat içerisinde en yüce olandır. Onun vesilesiyle ümmetinin şânı ve şerefi de artmıştır. Hz. Peygamber'in diğer peygamberlere üstün kılındığı gibi ümmeti de diğer ümmetlere onun sayesinde üstün kılınmıştır: [eṭ-Ṭavîl]²¹²

نُبُوَّتُهُ قَدْ أَطْعَمَ اللَّهُ فَخْرَهَا وَأَمْتُهُ قَدْ صَاعَفَ اللَّهُ أَجْرَهَا
وَحَفَّفَ عَنْهَا فِي الْقِيَامَةِ وَزَرَّهَا خَلَاتِقُهُ قَدْ عَظَّمَ اللَّهُ قَدْرَهَا
بِعَقْدِ نِظَامٍ لَيْسَ يُنْقَضُ بِالْفَسْخِ

1. Nübüvvetine gelince Allah (c.c.) onun şanını açıklamıştır.
2. Ve ümmetine gelince, Allah (c.c.) onların ecrini kat kat vermiştir.
3. Ve kıyâmet günü onların günahlarını hafifletmiştir.
4. Onun kullarına gelince Allah (c.c.), onların derecelerini yüceltmıştır.
5. Koparılmasıyla bozulmayan bir düzen içindeki kolye gibi, (bir safta durmalarıyla)

لَهُ حَجَّتِ الرُّكْبَانُ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ جَمِيعاً أَتَوْا مِنْ شَرْقِهَا وَالْمَعَارِبِ
لَقَدْ ظَفَرُوا مِنْ رَبِّهِمْ بِالْمَطَالِبِ دَلَالِيْلُهُ قَدْ أَعْجَزَتْ كُلَّ طَالِبٍ
وَيَنْفَعُ 213 نَبْتُ الْأَرْضِ وَالْبَحْرِ فِي الْمَدِّ

1. Ona (kavuşmak) için her taraftan yolcular hac için yola çıkarlar.
2. Hep birlikte hem doğudan hem de batıdan gelirler.
3. Onlar Rab'lerinden taleplerini elde etmişlerdir.
4. Onun (nübüvvet) delilleri, talepte bulunan herkesi aciz bırakmıştır.
5. Yeryüzünün bitkisi tükenir ve deniz ise uzadığı halde, (Hz. Peygamber med cezir gibi ilmiyle her şeyi bastırır.)

تُرَى أُدْرِكُ الْمَطْلُوبَ مِنْ نَيْلِ مَقْصِدِي وَأَخْطَى بَيْنَ قَدْ سَادَ عَنْ كُلِّ سَيِّدٍ
لَهُ الشَّرْفُ الْعَالِي بِفَخْرِ وَسُودِدِ دُكَاءَ بَدَتْ مِنْ نُورِ وَجْهِ مُحَمَّدٍ

²¹² el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 38.

²¹³ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 41.

1. Acaba, maksadıma ulaşma uğrunda talep ettiğim şeye kavuşabilecek miyim?
2. Tüm efendilere üstün gelen kimseye nail olabilecek miyim?
3. Yüce konumu ve şanı bakımından onun çok yüce bir şerefi vardır.
4. Güneş, Muhammed'in (s.a.v.) yüzünün nurundan doğmuştur.
5. Ki ben, karanlıktan (şirkten) onunla korunurum.

Ahmed el-Behlûl'e göre hesap gününde, insanların en sıkıntılı zamanlarında şefaatinin umacağı bir peygamberlerinin olması en büyük bahtiyarlıktır. Ona göre ümmetin fertleri ne kadar günahın içine dalmış olsalar da Hz. Peygamber'in kendisine beslenen bu umudu boşa çıkarmayacağı umulur:²¹⁵ [eṭ-Ṭavîl]

لَهُ أُمَّةٌ يَوْمَ الْحِسَابِ رُجُوعُهُمْ إِلَيْهِ لِيَحْطَىٰ بِالْجِنَانِ جَمِيعُهُمْ
 هُمْ أَمَلٌ فِي حُبِّهِ لَا يُضِيعُهُمْ رَوْفٌ رَحِيمٌ بِالْأَعْصَاةِ شَفِيعُهُمْ
 وَقَدْ عَرَفُوا فِي أَبْجَرِ الذَّنْبِ وَالْوَزْرِ

1. Onun hesap gününde kendisine müracaat edeceği bir ümmeti vardır.
2. Hepsinin iki cenneti elde etsin diye,
3. Onların ona olan sevgisinde onun kendilerini asla zayı etmeyeceğine dair bir emeli vardır.
4. O, âsîlere karşı çok merhametlidir, onlara şefaet edecektir.
5. Onlar günah deryasına dalmış olsalar ve ağır yükler içinde olsalar dahi,

بِهِ قَدْ أَمِنَّا كُلَّ خَوْفٍ وَذَلَّةٍ شَرِيفٌ عَفِيفٌ لَا يُشَانُ بِرَلَّةٍ
 مَوَارِدُهُ تُشْفَىٰ بِهَا كُلُّ عِلَّةٍ رَفَعْنَا بِهِ قَدْرًا عَلَىٰ كُلِّ مِلَّةٍ
 لَهُ عُصْبَةٌ شَمُّ الْأُنُوفِ بِأَنْ نَكُرَ

1. Biz, onun sayesinde her türlü korku ve zilletten emin olduk.

²¹⁴ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 45.

²¹⁵ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 47.

2. O, asla küçük günahla ayıplanamayan pek şerefli ve iffetlidir.
3. Ondan gelenler (sözler) her türlü hastalığa şifa verir.
4. Biz onun vasıtasıyla tüm ümmetlerin üstüne bir derece olarak çıkarıldık.
5. Onun, inkâr edilemeyen başı dik (şerefli) bir cemaati vardır.

تَرَاهُمْ جَمِيعاً جَاوَزُوا أَلْيَدَ وَالْعَلَا لِمَنْ قَدَرُهُ فَوْقَ السَّمَوَاتِ قَدْ عَلَا
وَكُلٌّ لَهُ قَلْبٌ مِنَ الشَّقْوِ مَا سَلَا رَجَالٌ بِهِ حَاوَزُوا الْمَفَاخِرَ وَالْعَلَا
وَنَالُوا رِضَا الرَّحْمَنِ بِالْحَمْدِ وَالشُّكْرِ

1. Herkesi sahra (çöl) yı ve açık araziyi aşar (fetih yapar) vaziyette görürsün.
2. Kıymeti semaları aşan kimse uğruna,
3. Hepsinde de isteği azalmayan aşktan yana bir kalp vardır.
4. Onlar, onunla şan ve yüceliğe kavuşmuş adamlardır.
5. Ve hamd ve şükür ile Rahmân 'ın rızasına nail olarak,

لَقَدْ ظَفَرُوا مِنْهُمْ بِنَيْلٍ مُرَادِهِمْ وَقَدْ مَكَّنُوا مِنْ مَالِهِمْ وَبِلَادِهِمْ
هَنِيئاً لَهُمْ قَدْ أَخْلَصُوا فِي جِهَادِهِمْ رَجَاءَ بِهِمْ أَنْ يُرَزَقُوا فِي مَعَادِهِمْ
جِوَارَ نَبِيِّ حَصَّةُ اللَّهِ بِالذِّكْرِ

1. Onlar, istedikleri şeyi elde etmek suretiyle zafere ermişlerdir.
2. Onlar, hem mallarını hem de beldelerini seferber etmişler.
3. Ne mutlu onlara ki cihatlarında niyetlerini hâlis kılmışlardır.
4. Cennette hesapsızca rızıklandırılmalarını umarak,
5. Allah'ın (c.c.) ismini (kendisinin yanında) hususen anmakta olduğu Hz. Peygamber'e komşu olmayı,

لَهُ أُمَّةٌ تَهْوَاهُ قَدْ عَزَّ صَبْرُهَا نَبِيْتُ وَنَارُ الشَّقْوِ يُشَعَلُ جَمْرُهَا
وَقَدْ أَمِنَتْ فِي الْحَشْرِ مِمَّا يَصْرُهَا ظَهِيرَةُ أَشْوَاقِي تَزَايِدَ زَجْرُهَا
فَإِنْ فُزْتُ بِالْمَقْصُودِ لَا أَخْتَشِي قَيْطًا ²¹⁶

1. Onun her daim onu seven bir ümmeti vardır ki bu hususta sabırları neredeyse taşmıştır.

²¹⁶ el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 59.

2. O ümmet, aşk ateşi koru tutuşturulmuş haldeyken (gözlerine uyku girmeden) geceler.
3. Onlar, kendilerine zararı dokunacak şeylerden de haşır günü emin olarak,
4. Şevkimin şiddetli sıcaklığı eziyetini artırdıkça artırdı.
5. Eğer maksadıma erecek isem yazın kavurucu sıcaklığına da dayanırım.

نَبِيٍّ مُطَاعٍ فِي الْبَرِيَّةِ مُحْتَرَمٍ لَهُ زَمَزَمٌ وَالرُّكْنُ وَالْبَيْتُ وَالْحَرَمُ
عَلَوْنَا بِهِ قَدْرًا عَلَى سَائِرِ الْأُمَمِ لِنُصْرَتِهِ جَاءَتْ مَلَائِكَةٌ وَكَمْ
بِهِمْ هُزِمَتْ جَمْعُ الْخَيُْولِ مَعَ الرَّجُلِ 217

1. O, mahlûkat içerisinde kendine itaat edilen pek muhterem bir nebîdir.
2. Zemzem, Rukn-ü Yemâni ve Beytül Haram onunla (özdeşleşmiştir.)
3. Biz, onun sayesinde sâir ümmetlerden daha yüce kıldık.
4. Ona yardım etmek için melekler dünya semâsına inmiştir.
5. Onlar sebebiyle, nice yayalarla beraber atlı birlikler hezimete uğratılmışlardır.

عَلَوْنَا بِهِ فَخْرًا عَلَى كُلِّ مِلَّةٍ وَمَنْ نَحَشَ مِنْ بُؤْسٍ وَرُوعٍ وَذَلَّةٍ
وَأَلْوَاهٍ لَمْ نَعْرِفْ صَلَاةً لِقَبْلِهِ مَوَارِدُهُ تَجَلُّو صَدَا كُلِّ عِلَّةٍ
إِذَا سَعَرَتْ يَوْمَ الْحِسَابِ جَهَنَّمَ 218

1. Onun sâyesinde bütün milletlerden üstün kıldık.
2. Hiçbir zilletten, kuşkudan, dertten korkmaz olduk,
3. Eğer o olmasa idi kibleye dönmek nedir bilmezdik.
4. Onun kaynakları (ondan gelen şeyler), gönüldeki bütün hastalıkları (pasları) giderir.
5. Kıyamet gününde, Cehennem'in ateşi tutuşturulduğunda,

كَرِيمٍ جَوَادٍ فَارَ عَبْدٌ سَعَى لَهُ وَإِنْ سَأَلَ الْمَوْلَى أَجَابَ سُؤَالَهُ
مُنَاهُ جَوَارُ الْمُصْطَفَى أَنْ يَنَالَهُ مُطَاعٌ مُهَابٌ فِي النَّبِيِّنَ مَالَهُ
شَبِيهَةٌ وَلَا مِثْلٌ لِمَنْ يَتَفَهَّمُ

1. O, kendisine teveccüh eden bir kulun kazandığı, eli açık olan bir kerîmdir.

²¹⁷ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 66.

²¹⁸ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 69.

2. Eğer Mevla 'dan isterse isteğine Allah 'ın (c.c.) icabet ettiği,
3. (Yegâne) arzusu, Mustafa 'nın (s.a.v.) komşuluğunu elde etmek olan,
4. O, nebîler içinde kendisine itaat ve hürmet edilendir.
5. Onun eşi benzeri yoktur, anlamaya çalışan kimseler için.

Ahmed el-Behlûl'e göre Hz. Peygamber bize en doğru yolu göstermiştir. Ümmeti, onun gelişiyle her türlü fitneden emin olmuştur. Onun getirdiği ölçüler (hadisleri) sayesinde nelerin doğru olduğu nelerin de dalâlet olduğu anlaşılmıştır.

Ahmed el-Behlûl, Mâide suresindeki 'Andolsun, "Allah (c.c.), için üçüncüsüdür" diyenler kâfir oldu. Hâlbuki bir tek ilâhtan başka hiçbir ilâh yoktur. Eğer dediklerinden vazgeçmezlerse, andolsun onlardan inkâr edenlere elbette, elem dolu bir azap dokunacaktır.'²¹⁹ ayetine atıfta bulunmuş ve Hz. Peygamber'in getirdiği şeylere uyararak insanların yanlış inanışlardan kurtulacağını söylemiştir:²²⁰ [eṭ-Ṭavîl]

تَسَامَى عَلَى غُرْبِ الْوُجُودِ وَعُجْمِهِ فَلَا يَتَعَدَّى مُؤْمِنٌ حَدَّ رَسْمِهِ
وَلَمَّا أَتَيْنَا طَائِعِينَ لِحُكْمِهِ نَصَرْنَا عَلَى حِزْبِ الضَّلَالِ بِعَزْمِهِ
وَصَلْنَا عَلَيْهِم بِالْمَشْرِفَةِ وَاللُّدُنِ

1. O, hem Arap hem de acemlerin en üstünü olmuştur.
2. Hiçbir mü'min, onun emirlerinin sınırlarını aşmamıştır.
3. Onun hükmüne boyun eğer vaziyette geldiğimiz vakit,
4. Onun azmi vesilesiyle dalâlet safındaki kimselere karşı yardıma mazhar olduk.
5. Ve onlar üzerine keskin kılıçlarımızla saldırıp onları alt ettik.

لَهُ قَدْ بَدَلْنَا الْوُدَّ فِي السَّرِّ وَالْعَلْنِ وَفُزْنَا بِهِ يَوْمَ الْمَعَادِ مِنَ الْفِتَنِ
رَسُولٌ أَتَانَا بِالْفَرَائِضِ وَالسُّنَنِ نُبُوَّتُهُ دَلَّتْ عَلَى نَقْصِ عَقْلِ مَنْ
يَقُولُ بِرُوحِ الْقُدْسِ وَالْأَبِ وَالْإِبْنِ

1. Biz sevgimizi ona adadık, hem gizlide hem açıkta.
2. Biz, kıyamet gününde onun sayesinde fitnelerden kurtulacağız.

²¹⁹ el-Mâide 5 /73.

²²⁰ el-Behlûl, Dîvânü'l-Behlûl, 73.

3. O, bizlere farz ve sünnetleri getiren bir rasuldür.
4. Onun nübüvveti, şunu diyen kimselerin aklının nakıs olduğuna delalet eder.
5. Baba, oğul ve kutsal ruh, (diyeni kimsenin aklının katılığına)

لَهُ عَصَبَةٌ عَزَّتْ بِهِ فَاسْتَقَلَّتْ لِئُصْرَتِهِ أَسْيَافُهُمْ حِينَ سَلَّتْ
 بِهِ أَشْرَقَتْ أَنْوَارُهُمْ وَبَحَلَّتْ صِنَائِعُهُ تُرْجَى لِأُمَّتِهِ الَّتِي
 221 بَدَا ظَنُّهُمْ بِأَحَبِّ كَالْتَّقَشِّ فِي الْفَصِّ

1. Onun kendisiyle izzet buldukları ve böylece hür oldukları bir cemaati vardır.
2. Kılıçları onun yardımını celbetmek için çekildiği vakit,
3. Nûrları, onun sebebiyle parlamış ve ortaya çıkmıştır.
4. Yaptığı şeylerin, ümmetine hayrı (faydası) dokunacağı umulur.
5. Ümmet ki onların aşk tasavvurları, yüzüğe işlenen motif gibi ortaya çıkmıştır.

قَرِيبٌ مِنَ الْمَوْلَى وَلَا بُعْدَ فِي مَدَى وَمَا كَانَ تَقَرُّبُ الْإِلَهِ لَهُ سُدَى
 لَهُ عَصَبَةٌ تَحْمِي جَمَاهُ مِنَ الرَّدَى فَوَارِسُهُمْ كَالْأَسَدِ تَسْطُو عَلَى الْعِدَا
 222 إِذَا مَا التَّقَى الْجُمُعَانَ فِي مَوْقِفِ الرَّحْفِ

1. O, Allah'a (c.c.) pek yakındır, hiç uzak değildir. (aralarında mesafe yoktur.)
2. Allah'a yakın olmak onun için beyhûde bir gaye (çaba) değildir.
3. Onu ölümden koruyan arkadaşları vardır.
4. Onların süvarileri aslan gibidir, düşmanların üzerine saldırırlar.
5. İki ordu muhârebe meydanında karşı karşıya geldiği vakit,

تَرَانَا وَوُقُوفًا كُنَّا بِفِنَائِهِ عَلَى ثِقَةٍ مِنَّا بِصِدْقٍ وَلَائِهِ
 فَجَادَ عَلَيْنَا مِنْ جَزِيلِ عَطَائِهِ فَتَحْنُ وَكُلُّ الْخَلْقِ تَحْتَ لِيَوَائِهِ
 لَهُ تَبَعٌ وَهُوَ الْمُقَدَّمُ فِي الصِّفِّ

1. Bizleri onun eşiğinde bekler vaziyette görürsün.

²²¹ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 76.

²²² el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 90.

5. Zira her kim yakıcı sıcaktan korkarsa, kendisini serinletecek bir gölgelik arar.

Ahmed el-Behlûl, Hz. Peygamber'in ümmetinden olanların hem bu dünyada hem de mahşerde ayrıcalıklı bir konumda olacaklarını söyler. Çünkü mahşer gününde şefaati umulan tek peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.) olacaktır. Ona göre Hz. Peygamber'in tüm peygamberler karşısındaki üstünlüğü sebebiyle ümmeti de üstün olacaktır.

2.2.1.8. Tüm Peygamberler Arasındaki Üstünlüğü ve Yüceliği

Ahmed el-Behlûl Hz. Peygamber'in diğer tüm peygamberler arasındaki üstünlüğü ve yüceliğinden bahsederken; peygamberlerin hepsinin Hz. Peygamber'in yüceliğinden ve faziletinden bahsettiklerini, ganimetlerin sadece ona helal kılındığını, Hz. Peygamber'in son peygamber olmasına rağmen Âdem'den (a.s.) önce de isminin zikredilmiş olduğunu belirtmiştir.

Ahmed el-Behlûl kâinatın bile Hz. Peygamber sebebiyle yaratıldığını, onun nûrunu güneşin ziyâsı bile bastıramayacağını söylemiştir. O, tüm peygamberlerin konumunun insanların arasında sanki inciden dizilmiş bir kolyenin halkaları mesabesinde olduğunu, Hz. Peygamber'in konumunun ise o kolyenin imâmesi (başı) olduğunu belirtmiştir.

O, hiçbir peygambere verilmeyen mîracın (Allah'a kurbiyetin) sadece ona has kılınmasının diğer peygamberler arasındaki ayrıcalıklı konumu hakkında bize fikir verdiğini, Haşr gününde Kevser'in sadece Hz. Peygamber'e verilmesinin onun Allah (c.c.) katındaki yüce makamına işaret ettiğini söylemiştir. O, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) tüm peygamberlere olan üstünlüğünün, gece karanlığında dolunayın parlaklık ve görünürlük yönünden yıldızlara olan üstünlüğü gibi olduğunu belirtmiştir:²²⁵ [eṭ-Ṭavîl]

مَكَارِمُهُ تُنْبِئُكَ عَنْ طَيْبِ أَصْلِهِ وَرَاحَتُهُ تُغْنِيكَ عَنْ سَخِّ وَبَلِّهِ
وَوَظْلَمَتُهُ أَهْلَ الشَّرِكِ زَالَتْ بَعْدَلِهِ أَقْرَتُ جَمِيعَ الْمُرْسَلِينَ بِفَضْلِهِ
وَوَاهِيكَ عَنْ فَخْرٍ وَحُسْنِ سَنَاءِ

1. Onun ahlâkı, soyunun güzelliğinden haber verir sana.

²²⁵ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 17.

2. Ve avuçları, bolca yağan yağmurundan seni zenginleştirir.
3. Ve şirk ehlinin zulmeti onun adâleti ile zâil olur.
4. Peygamberlerin tümü onun faziletini ikrar etmişlerdir.
5. (Tüm bunlar) şân ve yüceliğinin hoşluğu bakımından ne kadar da mükemmeldir.

أَمِينٌ لِّوَحْيِ اللَّهِ أَفْضَلُ مُرْسَلٍ عَرَامِي بِهِ صِدْقاً بَعِيرٌ بَجْمَلٍ
 أُنَى جَهْرَةً بَيْنَ الْمَلَائِكِ يَنْجَلِي تَرَاهُمْ قِيَاماً حَوْلَهُ بَتَهْلُلٍ
 وَهَمَّتْهُ فَوْقَ الْعُلَى قَدْ تَرَقَّتْ

1. O, Allah'ın (c.c.) vahyinin emînidir, gönderilenlerin en faziletlisidir.
2. Ona olan sevdam tamamen gerçektir, içi boş bir güzelleme değildir.
3. Melekler arasında açıkça ortaya çıkmış olarak geldi.
4. Onları, onun etrafında büyük bir sevinçle kıyama durmuş halde görürsün.
5. Onun himmeti, en yukarıdakilerin de fevkine yükselmişken,

Ahmed el-Behlûl'e göre Hz. Peygamber'in şânı ve yüceliği tüm yaratılmışlar içerisinde en yüce olandır. Şâire göre, o peygamberlerin sonuncusu olarak anılsa da aslında ilk yaratılan onun nûrudur. Adem (a.s.) yaratılmadan önce de onun nuru yaratılmıştır. Hatta Adem (a.s.) bile onun nûrundan yaratılmıştır. Ahmed el-Behlûl mutasavvıf olmasından dolayı sûfî geleneğinde *Hakîkati Muhammediye* ²²⁶ diye bilinen, her şeyin Hz. Peygamber'in nûrundan yaratıldığı düşüncesine atıfta bulunmuştur:²²⁷ [eṭ-Ṭavîl]

سَمَا مَجْدُهُ بَيْنَ الْأَنْامِ وَفَخْرُهُ وَقَدْ جَلَّ مِنْ بَيْنِ الْبَرِيَّةِ قَدْرُهُ
 لَهُ الْمَنْصِبُ الْأَعْلَى لَقَدْ تَمَّ نَصْرُهُ خِتَامٌ وَإِنْ كَانَ الْمُقَدَّمُ ذِكْرُهُ
 أَحْيَرٌ وَإِنْ كَانَ الْمُبْدَأُ فِي النَّسْخِ

1. İnsanlar arsında onun şânı ve övgüsü yüce olmuştur.
2. Onun kadri kıymeti yaratılmışlar içinde pek yüksektir.
3. En yüksek makam onundur, ona yardım edilmiştir.

²²⁶ Demirci, "Hakîkat-ı Muhammediye", 15/179-180.

²²⁷ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 38.

4. (Sıracı) en son olandır, zikri en evvel geçmiş olsa da.
5. Nesh (yazı) de öne geçirilmiş olsa da, (sıracı) en sondur.

Ahmed el-Behlûl'e göre Hz. Peygamber'in ahlâkı ve asâleti tüm beşeriyet içerisinde en yüce olandır. O, tüm peygamberlerin imamı (öncüsü) dir. Allah diğer peygamberlere bahşetmediği bazı nimetleri Hz. Peygamber'e vermiştir. Bunlardan bir tanesi de ganimetlerin, diğer tüm peygamberler tarafından kullanılmasına izin verilmezken sadece Hz. Peygamber'e ve ümmetine helal kılınmasıdır. Şâir bu durumu Hz. Peygamber'in “Ganimet bizden önce hiçbir peygambere helal değildi. Allah Teâlâ (c.c.) zaaf ve aczimizi bildiği için onu bize helâl kıldı”²²⁸ hadisini referans göstererek Hz. Peygamber'in diğer peygamberlere olan ayrıcalığını zikretmiştir:²²⁹ [eṭ-Ṭavîl]

نَبِيٌّ بِهِ تَسْمُو الْعُلَا وَالْمَكَارِمُ بَدَا أَوْلَا فِي الْأَنْبِيَا وَهُوَ حَاتِمُ
أَحَلَّتْ لَهُ بِالْمِرْهَقَاتِ الْعَنَائِمُ دَوَاعِي الْهَوَى قَدْ فَرَّقَتْهَا عَزَائِمُ
بِهِمَّتِهِ الْعَلِيَاءِ مُذْ كَانَ فِي الْمَهْدِ

1. O, ahlâk ve asâletinin kendisini yücelttiği bir peygamberdir.
2. En sonda gelmesine rağmen nebîler içerisinde (kıymeti cihetiyle) en evvel gelen,
3. Ganimetlerin, kılıçlarla kendisine helal kılındığı,
4. Azimetler, nefsimin isteklerini paramparça etmiştir.
5. Onu yüce himmeti vesilesiyle, ta beşikten (doğduğu günden) beri,

Ahmed el-Behlûl Hz. Peygamber'in diğer peygamberlere olan üstünlüğünü gece karanlığındaki dolunaya, diğer peygamberleri de dolunayın aydınlığında ortaya çıkan yıldızlara benzetmiştir. Ona göre, tüm peygamberler Allah'ın (c.c.) vahyini sâdece kendi toplumlarına duyurmakla sorumlu tutulmuşlardır. Ancak Hz. Peygamber'in mesajları ise evrensel olup tüm insanlığa hitap etmiştir. Bu durum da Hz. Peygamber'in diğer peygamberlere üstünlüğünün göstergesidir:²³⁰ [eṭ-Ṭavîl]

أَوْامِرُ كُلِّ الْأَنْبِيَا تَحْتِ أَمْرِهِ وَهُمْ أَنْجُمٌ لَمَّا بَدَا نُورُ بَدْرِهِ

²²⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi 'u's-şâhih*, nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr (Beyrut: Dâru Tavki'n-Necât, 2001), “Humus”, 8.

²²⁹ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 41.

²³⁰ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 45.

مَعَادٍ وَوَحْيٍ وَهُوَ مَعْدِنُ سِرِّهِ ذَوُّ الْجَاهِ وَالْأَقْدَارِ مِنْ تَحْتِ قَدْرِهِ
وَأَمْرٌ لَهُ كَالسَّهْمِ بَلْ هُوَ أَنْفَدُ

1. Tüm peygamberlerin getirdiği şeyler, onun emrinin altındadır.
2. Dolunayın nuru ortaya çıkınca, onlar âdeta yıldız gibidirler.
3. Onlar vahyin kaynaklarıdır. o ise vahyin sırrıdır (özünün de özüdür.)
4. Makam, mevki sahipleri, onun saygınlığı altındadırlar.
5. Onun emri (talebi) ok gibidir, hatta o gerçekleşmiştir.

Ahmed el-Behlûl'e göre, cennet ve içindeki nimetler bile Hz. Peygamber'in varlığı sebebiyle vardır. Hz. Peygamber'in öyle yüce bir nuru vardır ki hem bu dünyayı hem de cenneti nurlandırmıştır. Bu yönüyle güneşin bile nurunun önüne geçmiştir. Çünkü güneş sadece bu dünyayı aydınlatmaktadır.²³¹ [eṭ-Ṭavîl]

بِهِ جَنَّةُ الْفِرْدَوْسِ تَزْهُو فُصُوزَهَا وَأَوْلَاهُ مَا كَانَتْ وَلَا كَانَ نُورُهَا
قُلُوبٌ بِهِ تَحْيَى فَتَمَّ سُورُوزَهَا زَهَا نُورُهُ وَالشَّمْسُ لَمْ يَجْفَ نُورُهَا
وَلَمْ تَفْتَقِرْ يَوْمًا إِلَى رَمَزٍ رَامِزٍ

1. Firdevs cennetinin sarayları onun sâyesinde iftihar etmektedir.
2. Eğer o olmasa idi ne cennet var olurdu ne de cennetin nûru.
3. Kalpler ancak onunla diri kalır ve mutlu olur.
4. Onun nûru öyle bir parıldar ki güneş bile nûrunu bastıramaz.
5. Bir gün dahi işaret edenin işaretine muhtaç olmamıştır.

نَبِيٌّ هَدَانَا لِلصَّوَابِ وَسُبِّلِهِ حَبِيبٌ إِلَى الرَّحْمَنِ حَاتِمٌ رُسُلِهِ
وَمَا أَبْدَعَ الْأَكْوَانَ إِلَّا لِأَجَلِهِ طَرِبْتُ لِمَا أُهْمْتُ مِنْ ذِكْرِ فَضْلِهِ
وَقَدْ زَالَ عَنَّا الْبُؤْسُ وَارْتَفَعَ السَّخَطُ ²³²

1. O, öyle bir nebîdir ki bizleri dosdoğru yola iletmiştir.
2. O, Rahman 'nın sevgilisidir, peygamberlerin sonuncusudur.

²³¹ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 52.

²³² el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 54.

3. *Kâinat, yalnızca ondan dolayı yaratılmıştır.*
4. *Onun faziletlerini zikretme nimetine nail olduğum için sevinçten havalara uçtum.*
5. *Bizden, zorlukların gittiği ve gazabın kalktığı halde,*

سَبُوقٌ وَإِنْ كَانَ النَّبِيُّونَ قَبْلَهُ تَرَاهُمْ غَدًا فِي الْحَشْرِ يَرْجُونَ فَضْلَهُ
لَهُ خُلُقٌ لَمْ يَخْلُقِ اللَّهُ مِثْلَهُ طَوَائِفُ أَهْلِ الشَّرِكِ قَدْ أَدْعَتْ لَهُ
وَأَعْنَقَهُمْ ذَلَّتْ فَأَنْجَزَهَا الْمَطُ

1. *O, kendinden evvel birçok nebî gelmiş olsa da en önde olandır.*
2. *Ki o nebîleri yarın kıyamet gününde Efendimizin fazlundan ricâ eder halde görürsün.*
3. *Onun öyle bir ahlâkı vardır ki, Allah onun gibisini ne önce yaratmış ne de sonra yaratacaktır.*
4. *Şirk toplulukları ona boyun eğmişlerdir.*
5. *Onların boyunları zelilliklerinden ötürü eğilmiş ve onların işi bitirilmiştir.*

بِهِ حَفَّتِ الْأَمْلاَكُ جَمْعًا وَأَحَدَقَتْ وَمَدَّتْ لَهُ أَبْصَارَهَا ثُمَّ أَشْحَصَتْ
وَقَدْ نَظَرْتُ إِكْرَامَهُ فَتَحَدَّقْتُ طِبَاقَ السَّمَوَاتِ ارْتَقَاهَا فَأَشْرَقَتْ
وَكُلُّ عِلَاءٍ عَنْ مَعَالِيهِ مُنْحَطٌ

1. *Onun gelişini duyunca tüm semavat yutkundu ve şaştı kaldı.*
2. *Gözlerini ona dikerek, sonra onu tanıyarak,*
3. *(Semâvat) ona gösterilen ikrama baktı ve şaştı kaldı.*
4. *Semâvatın düzeni yükseldi ve böylece (dünyayı) aydınlattı.*
5. *Tüm yüceler, onun ahlakıyla aşağı çöktü. (alçaldı.)*

Ahmed el-Behlûl'un, her şeyin Hz. Peygamber'in nûrundan yaratılışı demek olan *Hakikatı Muhammediye* metaforuna sıklıkla başvurduğu görülür. Ona göre, Allah (c.c.) Hz. Peygamber'e o kadar çok ikramda bulunmuştur ki tüm mevcudat bu durumu hayret, şaşkınlık ve imrenerek izlemiştir.

بِهِ قَدْ ثَقَلْنَا مِنْ ضَلَالٍ إِلَى هُدًى وَفُزْنَا بِعِزٍّ وَانْتَصَرْنَا عَلَى الْعِدَا
وَإِنَّا جَمِيعًا سَالِمُونَ مِنَ الرَّدَى طِرَازَ عَلِيٍّ كُمُّ الْوُجُودِ وَقَدْ غَدَا

بِهِ كَعُرُوسٍ زَاهَا النَّاجُ وَالْقُرْطُ

1. Onun vasıtasıyla dalâletten hidâyete eriştik.
2. İzzete nail olduk ve düşmanlarımıza karşı yardıma mazhar olduk.
3. Böylelikle her birimiz ölümden (kâfir olarak ölmekten) kurtulduk.
4. (Onunla birlikte) kâinatın niceliğinin tarzı yükseldi.
5. Ve onun gelişiyile birlikte, taç ve küpenin güzelleştirdiği gelin gibi oldu.

Ahmed el-Behlûl Hz. Peygamber'in gelişiyile beraber tüm karanlıkların aydınlığa döndüğünü, insanların onunla beraber izzet ve şerefe nail olduklarını anlatır. Şair Hz. Peygamber'in gelişini, şayet dünya ve içindekiler güzellik ve çekicilik yönüyle bir kadına benzetilecek olsa, takılar takarak daha da güzelleşen bir geline benzetmiştir.

دَعَانَا فَجِئْنَاهُ مُلَبِّينَ سُرْعَةً وَنَلْنَا بِهِ جَاهًا وَفَخْرًا وَمَنْعَةً
وَفِي دِينِنَا لَمْ نَخْشَ عَيًّا وَبِدْعَةً طَلَعْنَا بِهِ عِزًّا وَقَدْرًا وَرِفْعَةً
وَحُزْنَنا بِهِ جَاهًا مَنِيعًا بِهِ نَسْطُو

1. O, bizi çağırırdı biz de telbiye getirerek süratle dâvetine icabet ettik.
2. Onun sâyesinde şan, şöhret ve kuvvete kavuştuk.
3. Dînimiz hususunda herhangi bir bid'at yahut günahattan korkmayız.
4. Bizler onun sebebiyle izzete, kıymete, yüceliğe nail olduk.
5. Onun vesilesiyile sarsılmaz bir şâna sahip olduk, onun vesilesiyile hükmettik.

لَهُ السَّبْقُ فِي الْعُلْيَا عَلَى مَنْ تَقَدَّمَ شَفِيعٌ لِمَنْ خَافَ الْمَقَامَ الْمُعْظَمًا
فَلُدَّ بِحِمَاهُ تَلَقَّ عَيْشًا مُنْعَمًا ظَوَاهِرُهُ هَدِي الْبَرَايَا مِنَ الْعَمَى
فَنَالُوا²³³ بِهِ الْمَقْصُودَ وَالرَّفْعَ وَالْحُظَّا

1. Onun yüce makamda daha önce gelen (peygamberlere) karşı önceliği vardır.
2. O, Rabb'inin makâmından korkan kimselere şefaaf edecektir.
3. Onun himâyesine sığın ki nimetler içerisinde bir hayata nail olasın.

²³³ el-Behlûl, Dîvânü'l-Behlûl, 59.

4. Onun zâhiri sıfatları, insanları körlükten (küfürden), hidâyete eriştirir.

5. Böylelikle onun sayesinde maksuda, gelişmeye ve yegâne mutluluğa nail olurlar.

Ahmed el-Behlûl'e göre Hz. Peygamber, tüm insanların güven içinde sığınabileceği büyük bir sığınaktır. Kim ki Hz. Peygamber'in himayesi altına girerse kurtuluşa erer. Hz. Peygamber'in bu üstün vasıfları her yerde okunur ve söylenir olmuştur. Onun tüm peygamberler içinde fazilet yönünden ayrıcalığı vardır. Şayet peygamberlerin tamamı inciden yapılmış bir kolyeye benzetilecek olsa Hz. Peygamber o kolyenin başı (imâmnesi) mesabesindeir:²³⁴ [eṭ-Ṭavîl]

رَسُولٌ أَنَا صَادِقًا غَيْرَ مُفْتَرِيٍّ مَلَأَدًا وَإِنْقَادًا لِعَاصِيٍّ وَفَاجِرٍ
فَضَائِلُهُ تُرَوَى عَلَى كُلِّ مَنبَرٍ كَأَنَّ جَمِيعَ الْأَنْبِيَاءِ عَقْدُ جَوْهَرٍ
قَدْ انْتَضَمُوا وَهُوَ الْيَتِيمَةُ فِي السِّلْكِ

1. O, bizlere asla yalan söylemeyip sıdk üzere gelen bir rasûldür.

2. Âsî ve fâcir kulları için bir sığınak ve kurtarıcı olarak,

3. Onun faziletleri bütün minberlerin üzerinde yazılır.

4. Bütün peygamberler sanki bir cevherin halkası gibidir.

5. Efendimiz ipte (halkada) eşsiz konumda olarak, hepsi (inci gibi) dizilmişlerdir.

Ahmed el-Behlûl, şiirin birinci şatırındaki (لَقَدْ حَصَّه رَبُّ الْعَالَمِ بِسَلَامِهِ) ifadesinde, tüm namazların her iki oturusunda okunan 'Tahiyyat' duasına atıfta bulunarak mîraçta Allah'ın (c.c.) Hz. Peygamber'i bizzat selamladığını söylemiştir. O, mîraçta ikram olarak Hz. Peygamber'in her isteğinin yerine getirildiğini belirtmiştir. Hz. Peygamber'in üstünlüğünü onun karşısındaki insanların dahi ikrar etmek zorunda kaldığını bildirmiştir: [eṭ-Ṭavîl]

لَقَدْ حَصَّه رَبُّ الْعَالَمِ بِسَلَامِهِ وَبَلَّغَهُ كُلَّ الْمُنَى مِنْ مَرَامِهِ
وَقَدْ زُفِعَتْ عَنَّا بِجِدِّ حُسَامِهِ كُدُوبٌ تَوَلَّى كَشَفَهَا بِاهْتِمَامِهِ
بِهِ قَدْ أَقَرَّتْ أَلْسُنُ الْخَلْقِ بِالْمُلْكِ

1. Allah Teâla (c.c.), Efendimize selamını has kılmıştır.

²³⁴ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 61.

2. Ve murâdından istediği her şeyi ona vermiştir.
3. Kılıncının keskinliği hasebiyle bizden (kötülükler) uzaklaştırılmıştır.
4. Yalancı kimseler dâhi bunların ortaya çıkmasını üstlenmişlerdir.
5. Tüm diller (cümle mahlûkat), onun makamını itiraf etmişlerdir.

تَزَايَدَ شَوْقِي نَحْوَهُ فَتَحَدَّرْتُ مَدَامُ عَيْنِي كَالْبِحَارِ تَفَجَّرَتْ
 وَمَا هِيَ إِلَّا أَنْفُسٌ قَدْ تَفَطَّرَتْ لِكُلِّ نَبِيٍّ مُعْجَزَاتٌ تَقَدَّرَتْ
 235 وَفَضْلُ رَسُولِ اللَّهِ عَلَى الْكُلِّ

1. Onun yanına yaklaştıkça şevkim arttı ve
2. Gözyaşlarım okyanusun fişkırması gibi süzölmeye başladı.
3. Tüm bunlar ancak nefisleri üzüntüden paramparça olmuş kimseler içindir.
4. Her bir nebî için takdir edilmiş mucizeler vardır.
5. Efendimizin fazileti ise diğer tüm peygamberlerin önüne geçmiştir.

نَبِيٌّ زَهَا فَوْقَ الْأَنَامِ ضِيَاؤُهُ فَصَحَّ بِهِ قَلْبٌ وَزَالَ عَنَاؤُهُ
 جَزِيلاً عَطَايَاهُ رَجِيْبٌ فِنَاؤُهُ مَصَابِيْحُ نُورِ الْأَنْبِيَاءِ ضِيَاؤُهُ
 236 وَمَنْ مِثْلُهُ وَهُوَ النَّبِيُّ الْمُكْرَمُ

1. O, nûru cümle mahlûkatın üzerine yükselen bir nebîdir.
2. Kalpler onunla doğru olur, tüm hastalıklarını (küfür, şirk gibi.) yok eder.
3. O, ikrâmı bol olan, avlusu geniş olandır.
4. Cümle peygamberin nuruyla aydınlanan kandil, onun ziyâsıdır.
5. O, en mükerrem nebî olduğu halde, ona kim denk olabilir.

رَسُولٌ سَمَتْ أَوْصَافُهُ وَالْمَرَاتِبُ وَقَدْ ظَهَرَتْ آيَاتُهُ وَالْعَجَائِبُ
 وَقَدْ نُصِرَتْ أَحْزَابُهُ وَالْكَتَائِبُ مِنَ الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى سَرَى وَهُوَ رَاكِبٌ
 237 وَلَا أَحَدٌ قَدْ أَمَّهُ يَتَقَدَّمُ

²³⁵ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 65.

²³⁶ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 69.

²³⁷ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 69.

1. O, vasıfları ve mertebesi pek yüce olan bir rasûldür.
2. Onun delilleri ve mucizeleri zâhir olmuştur.
3. Onun safında bulunanlar ve süvarileri yardıma mazhar olmuşlardır.
4. (Burak'a) binmiş olduğu halde, Mescid-i Aksa'ya gece yolculuk (isra) yapmıştır.
5. (Peygamberlerden) hiç biri öne geçerek ona imamlık yapmamıştır.

Ahmed el-Behlûl'e göre mahşer gününde insanların en zor ve sıkıntılı zamanlarında şefaati etme yetkisinin sadece Hz. Peygamber'e verilmiş olması ve diğer peygamberlerin bile Hz. Peygamber'e bu hususta müracaat edecek olmaları onun diğer peygamberlere üstünlüğüne bir delildir:²³⁸ [eṭ-Ṭavîl]

شَفَاعَتُهُ فِي الْحَشْرِ تُظْهِرُ فَضْلَهُ عَلَى كُلِّ مَبْعُوثٍ إِلَى النَّاسِ قَبْلَهُ
مَوَاعِيدُهُ صِدْقٌ تُشَاكِلُ فِعْلَهُ نَشَأَ كَامِلِ الْأَوْصَافِ لَمْ نَرَ مِثْلَهُ
فَسُبْحَانَ مَنْ أَهْدَى لَهُ خُلَلَ الْحُسْنِ

1. Onun Kıyâmet günündeki şefaati, faziletini gösterir.
2. Kendisinden evvel insanoğluna gönderilmiş peygamberlerin tamamına olan,
3. Onun vaatleri ile fiilleri birbiriyle uyumludur.
4. O, tüm kâmil vasıfları yaşamıştır (haizdir), onun gibisini (gözler) görmemiştir.
5. Onu güzellik kisvesine bürüyen, her türlü noksanlıklardan münezze olan Allah (c.c.)'dir.

لَا يَأْتِيهِ الرَّايَاتُ بِالْحَيْرِ تُعْقَدُ وَعَنْ فَضْلِهِ كُلُّ الْأَحَادِيثِ تُسَنَدُ
وَلَا خَوْفَ يُخْشَى وَالشَّفِيعُ مُحَمَّدٌ ضَحُوكٌ وَنَارُ الْحَرْبِ تَذُكُو وَتُحْمَدُ
صَبُورٌ وَخَيْلٌ الْعَيِّ تَنْهَضُ بِالرُّكُضِ 239

1. Onun alâmetleri, akdedilen hayır bayraklarıdır.(ondan hayırdan başka bir şey çıkmaz.)
2. Tüm hadisler onun fazileti hakkında destek olarak gelmiştir.
3. (Cehennem azâbından) korkulacak bir şey yok, zira Muhammed (s.a.v.) şefaatiçimizdir.
4. O, çokça tebessüm edendir, savaş meydanlarında savaşın ateşi yansa da sönse de.

²³⁸ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 73.

²³⁹ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 80.

5. Sabır âbidesidir, (savaş meydanlarında) küfrün atları dörtnala üzerine yönelse de.

هَنِيئاً لَأَفْوَامٍ سَبَّاهُمْ بِنَظْرَةٍ وَرَوَّاهُمْ مِنْ بَعْدِ حَجِّ وَعُمْرَةٍ
أَقُولُ وَقَدْ هَمَّ الْحَجِيجُ بِسَفَرَةٍ ضَعُوا كُلَّ ذَنْبٍ إِنْ وَصَلْتُمْ حُجْرَةَ
حَوْتُ خَيْرَ خَلْقِ اللَّهِ بِالشَّرَفِ الْمَحْضِ 240

1. Tek bir bakışı ile esiri haline getirdiği (kendine bağladığı) kavimlere ne mutlu.
2. Ki o, hac ve umreden sonra onları ziyaret etmiştir.
3. Hacılar sefere niyetlenmişken derim ki;
4. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hücre-i saadetini ziyaret edecek olursanız tüm günahlarınızı bırakın.
5. Hücre ki yaratılmışların en hayırlısını apaçık bir saygınlıkla içinde barındırıyor.

لَهُ رُتْبَةٌ تَسْمُو لِرِفْعَةِ قَدْرِهِ وَأَخْلَافُهُ تُنْبِئُكَ عَنْ شَرِّهِ صَدْرِهِ
نَجِيٌّ تَرَى الْمَخْفِيَّ مِنْ غَيْبِ سِرِّهِ ضَمِينٌ لِمَنْ وَافَى زِيَارَةَ قَبْرِهِ
وَأَوْفَى عُهُوداً لَا تُغَيَّرُ بِالتَّقْضِ

1. Onun, kıymeti Allah'ın yanında yücelmiş bir konumu vardır.
2. Onun ahlâkı, göğsünün genişliğini sana haber verir.
3. O, birçok sırrından bilinmeyenleri gördüğün bir peygamberdir.
4. O, kabrini ziyarete gelen kimselerin kefilidir.
5. Ve vefâsızlıkla bozulmayan ahitlerini yerine getirenlerin,

مِنَ اللَّهِ مَحْرُوسُ الْجَنَابِ بِعِصْمَةٍ وَأَفْضَلُ مَرْسُولٍ إِلَى خَيْرِ أُمَّةٍ
لَقَدْ حَصَّهُ الْمَوْلَى بِإِتْمَامِ نِعْمَةٍ ضَحَا نُورُ إِشْرَاقِ جَلَا كُلِّ ظَلْمَةٍ
وَلَا قَدْحَ فِي قَوْلٍ وَلَا تَلَمَّ فِي عَرَضِ

1. O, Allah (c.c.) tarafından her türlü günah işlemekten korunmuştur.
2. En hayırlı ümmete gönderilmiş peygamberlerin en üstünüdür.
3. Allah Teâla (c.c.) nimetini (dini) kemale erdirmek için onu özel olarak seçmiştir.
4. Her bir karanlığı aydınlatan parlak bir nûr olmuştur.

²⁴⁰ el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 80.

5. Hiçbir kötü sözü yoktur, nesebinde de hiçbir leke yoktur.

هُوَ الْبَدْرُ يَزْهُو فِي بُرُوجِ سُعُودِهِ وَإِنْ قُلْتَ شَمْسٌ فَهِيَ دُونَ صُعُودِهِ
رَحِيبٌ فَنَاهُ مَا خَلَا مِنْ وُقُودِهِ ضِعَافٍ مَسَاكِينٍ حَبَاهُمْ بُجُودِهِ
لَطِيفٌ يَمُّ فِي حَالَةِ الْبَسْطِ وَالْقَبْضِ

1. O, yıldızların burçlarında ortaya çıkmış bir haldeki dolunaydır.
2. Sen (ay) yerine güneş desen de, güneş bile onun güzelliğine, yüce makâmına erişemez.
3. Onun avlusu geniştir, dâima ziyaretçileri olur.
4. Fakir fukara ve miskinlere keremiyle karşılıksız vermiştir.
5. (Elinin) genişliğinde de, darlığında da onlara karşı çokça ihsanda bulunur.

Ahmed el-Behlûl'e göre mahşer gününde Kevser'in sadece Hz. Peygamber'e tahsis edilmesi onun Allah (c.c.) katındaki ayrıcalığını gösterir. Şâir, Hz. Peygamber'in diğer peygamberler arasındaki mertebesinin yüceliğinin tüm ilahi kitaplarda geçtiğini belirtir:²⁴¹ [eṭ-Ṭavîl]

لَهُ الْخَوْضُ يَا طُوبَى لِعَبْدٍ لَهُ سَقَى وَمِنَّةٌ لَنَا أَهْدَى شَرَاباً مُرَوَّفاً
عَلَيْكَ بِمَنْ قَدْ زِيدَ طَيْباً وَمَنْطِقاً عَلَا قَدْرُهُ بَيْنَ النَّبِيِّينَ فَارْتَقَى
عَلَى الشَّمْسِ نُوراً وَالْبُدُورِ الطَّوَالِعِ

1. Onun havzı (Kevser'i) vardır, ondan içirdiği bir kula ne mutlu.
2. Ve ondan sâfi şaraplar ikram ettiği bize,
3. Sağlık ve söz bakımından kemâle ermiş kimseye (sarılmak) icab eder sana.
4. Ki onun kadri, peygamberler içinde en yücedir, böylece o yükselmiştir.
5. Öyle ki güneşin nurundan bile daha parlak, dolunaydan bile daha güzeldir.

لَهُ رُتْبَةٌ تَسْمُوا عَلَى كُلِّ مُرْسَلٍ دَلِيلٌ صَدُوقٌ فِي الْكِتَابِ الْمُنَزَّلِ
عَرَفْنَا بِهِ نَصَّ الْحَدِيثِ الْمُسَلْسَلِ لَهُ تُنْبِيكَ عَنْ كُلِّ مُشْكَلٍ
وَمَا اخْتَلَفَتْ فِيهِ جَمِيعُ الشَّرَائِعِ

²⁴¹ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 82.

1. Onun, tüm peygamberlerden yüce olan bir mertebesi vardır.
2. Tenzil olmuş kitaptaki dosdoğru deliller (buna işaret etmektedir.)
3. Biz, silsile şeklinde (bugünlere ulaşmış) sahih nassı onun vasıtasıyla öğrendik.
4. Onda, seni her türlü müşkülden kurtaracak ilimler vardır.
5. Onun hakkında hiçbir şeriat ihtilaf etmemiştir.

عَسَاكِرُهُ أَفْنَتْ عِدَاهُ وَمَا اعْتَدَتْ
وَبِالْعَادِيَاتِ وَالْأَعْوَجِيَّةِ قَدْ عَدَتْ
وَكَمْ أَسْرَةٍ مِنْ أَسْرِهِ قَطَّ مَا افْتَدَتْ
فَمَنْ مِثْلُهُ فِي الْأَنْبِيَاءِ وَقَدْ عَدَتْ
فَصَانِلُهُ تُتْلَى عَلَى النَّاسِ فِي الصُّحُفِ 242

1. Onun askerleri, düşmanlarının ve düşmanlık ettikleri şeylerin kökünü kazımışlardır.
2. Hızlı koşan atlarla sabahleyin erkenden çıkararak,
3. Hiç fidiye vermeden nice esir aileleri kurtararak,
4. Peygamberler içinde onun gibisi yoktur.
5. Onun faziletleri, insanlara kitaplarda okunur oldu.

تَرَفَّى مَكَانًا لَمْ يَكُنْ فِي ضَمِيرِهِ
وَقَدْ نَالَ عِزًّا فِي جَمِيعِ أُمُورِهِ
فَلَا مَطْمَعٌ فِي نَاطِرٍ بِنَظِيرِهِ
هَدَى اللَّهُ كَلَّ الْأَنْبِيَاءِ بِنُورِهِ
وَنَالُوا مِنَ الرَّحْمَنِ أَوْفَى عَطَايَاهُ 243

1. O, gönlünde olmayan bir makâma yükselmiştir.
2. Her türlü işinde izzete nâil olarak,
3. Gözler onun bir benzerini aramaz, zira öyle biri yoktur.
4. Allah (c.c.), tüm peygamberlere onun nûru ile hidâyet etmiştir.
5. İkramların tamamına Allah'tan (c.c.) nail oldukları halde,

²⁴² el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 90.

²⁴³ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 104.

Ahmed el-Behlûl, büyük meleklerden olan Cebrâil'in bile mîraçta Allah'ın (c.c.) huzuruna Hz. Peygamber sayesinde daha fazla yaklaşmasının, Hz. Peygamber'in yüceliğine bir delil olduğu söylemiştir:²⁴⁴ [eṭ-Ṭavîl]

تَرَفَّى بِهِ جِبْرِيلُ نَحْوَ حَبِيبِهِ لِتَوْفِيرِ فَضْلِ نَالَهُ دُونَ عَذْرِهِ
شَفِيعٌ مُطَاعٌ فَازَ لِأَيْدِ حَزْبِهِ يَفُوحُ عَيْقُ الْمِسْكِ مِنْ نَشْرِ طَيْبِهِ
وَيَا حَبْدًا عَرَفَ يُشَمُّ لَهُ رِيًّا

1. Cibrîl, onun vesilesiyle habîbinin huzuruna yükselmiştir.
2. Başkalarının nâil olmadığı fazl ve keremi almak için,
3. O, tüm kendisine sığınanların kazandığı, itaat edilen bir şefaattçidir.
4. Misk kokusu, onun kokusundan, yayılır.
5. (Yanına yaklaşıncaya, kokusu yayılan) koklanan ne hoş bir kokudur.

Ahmed el-Behlûl Hz. Peygamber'in tüm peygamberler arasında üstünlüğünün en önemli göstergelerinin; Hz. Peygamber'in mîrâca çıkması, ganimetlerin sadece ona helal kılınması, tüm peygamberlerin onun yüceliğinden ve faziletinden bahsetmesi, Kıyamet gününde Kevser'in sadece ona has kılınması olduğunu zikreder. O, ayrıca tüm kâinâtın Hz. Peygamber sebebiyle yaratıldığı söyler.

2.2.1.9. İnsanları Günahlardan ve Hatalardan Kurtarması

Ahmed el-Behlûl Hz. Peygamber'in insanları günah ve hatalardan kurtarmasından söz ederken; Hz. Peygamber'in gerek inanan gerekse âsî olan tüm insanlar için hem müjdeleyici hem de uyarıcı olduğundan, onu yağmur yüklü bulutlara benzeterek tüm beşeriyet için bir hayır olduğundan ve ümmetini korku denizinden eman sahiline çıkardığından bahsetmiştir.

Ahmed el-Behlûl, sadece Hz. Peygamber'in ümmetine has olarak insanların işlemiş oldukları günahların iyiliklerle değiştirildiğini ve yaptıkları iyiliklerin de onun fazlıyla artırıldığını dile getirmiştir. O, Hz. Peygamber'in insanları hatalarından kurtarması konusunu işlerken ayrıca şu iki hususa dikkat çeker: Bunlardan ilki,

²⁴⁴ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 114.

ümmetini karanlıklardan aydınlığa çıkarmasıdır. Diğeri de, âsî ve günahkârlara karşı îkazlarda bulunup onları gittikleri yoldan döndürmesidir:²⁴⁵ [eṭ-Ṭavîl]

إِلٰهِي يَدُ الْعَاصِي لِنَحْوِكَ مَدَّهَا وَكَمْ حَلَّةٍ مَفْصُودَةٍ لَا تَرُدُّهَا
وَتُبْدِي لَهُ نِعْمَاءَ لَمْ يُحْصَ عَدَّهَا إِلَيْكَ يَدِي مَبْسُوطَةٌ لَا تَرُدُّهَا
مِنَ الْعَفْوِ هَبْ لِي يَا سَمِيعَ دُعَائِي

1. Ey Rabbim, âsî kulunun eli sana doğru uzanmakta.
2. Geri çevirmediğin nice kasıtlı (belki haram) talep varken,
3. Ve ona, adedi sayılamayacak kadar nice nimetleri gösterdiğin halde,
4. Ellerin sana uzanmıştır, onları geri çevirme.
5. Bana affından ihsanda bulun ey duâlarımı işiten (Rabb'im)

Ahmed el-Behlûl, şirk ve günahların her türlü karanlığından Hz. Peygamber sâyesinde aydınlığa çıkılacağını söyler. O, Hz. Peygamber'in inananları hem maddî hem de mânevî olarak koruduğunu belirtir. Bu nedenle o, Hz. Peygamber'in kabrini ziyaret etmenin ve ona medihte bulunmanın kıyâmet gününde onun şefaatine mazhar olmak için bir vesîle olacağını söylemiştir:²⁴⁶ [eṭ-Ṭavîl]

تَبَدَّى بِوَجْهِ يُجْجِلُ الْبَدْرَ لَامِعَ سَمَا لَيْلَةَ الْمِعْرَاجِ أَسْنَى الْمَطَاعِ
وَلَيْسَ لَهُ فِي حُكْمِهِ مِنْ مُنَازَعِ بَشِيرٍ نَذِيرٍ كَلَّ عَاصٍ وَطَاعِ
وَمُنْقِذُهُمْ مِنْ زَلَّةٍ وَذُنُوبِ

1. Dolunayı utandıracak parlaklıkta bir yüz görüldü.
2. Mîraç gecesinde en parlak bir doğuşla yükselen,
3. Ve hükmü hususunda, tartışacak kimsenin olmadığı halde,
4. O, itaatkâr olan ve âsî olan herkes için hem müjdeleyici, hem de uyarıcıdır.
5. Ve onları gerek küçük gerekse de büyük günahlarından kurtarır.

حَمِي دِينَنَا بِالْمَشْرِقِ الْمُهَنْدِ نَبِيٍّ بِهِ مِنْ ظُلْمَةِ الشِّرْكِ مَهْتَدِي

²⁴⁵ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 17.

²⁴⁶ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 20.

هَنِيئاً لِمَنْ قَدْ زَارَ تُرْبَةَ أَحْمَدِ مَدْحِي لَهُ أَرْجُو الشَّفَاعَةَ فِي غَدِ
فَكُنْ سَامِعِي يَا ذَا الْعَلَى وَمُجِيبِي

1. O, Hint çeliğinden yapılmış (keskin) kılıçla dinimizi korudu.
2. O, kendisiyle şirkin karanlığından kurtulduğumuz bir nebîdir.
3. Ahmed'in (s.a.v.) kabrini ziyaret eden kimseye ne hoş.
4. Kıyâmet günü, ona olan medhimden ötürü şefaate nail olmayı arzularım.
5. Ey yücelik sahibi, beni işiten ve bana icabet eden ol.

عَرَامِي بِهِ لَا يَنْقُضِي وَهُوَ دَائِمٌ بِهِ أَمِنْتُ عَرُبَ الْوَرَى وَالْأَعَاجِمِ
لَقَدْ زَادَ حُبِّي فِيهِ وَالْقَلْبُ هَائِمٌ تَبَاهِي بِهِ بَيْنَ الْمَلَائِكِ أَدَمُ
وَقَالَ 247 بِمَدَا يَقْبَلُ اللَّهُ تَوْبَتِي

1. Benim ona olan kara sevdam asla nihâyet bulmaz, dâimidir.
2. Onun sayesinde tüm Araplar ve acemler selamet ve emniyete kavuştular.
3. Kalbim kendini kaybetmiş bir vaziyetteyken ona olan sevgim arttıkça arttı.
4. Âdem (a.s.), melekler içerisinde onunla övündü.
5. 'Allah (c.c.), onun sayesinde tövbemi kabul eyledi' diyerek,

Ahmed el-Behlûl'e göre, Allah'a (c.c.) ne kadar şükretsek azdır çünkü O, Hz. Peygamberin ümmeti olma şerefini bize bahşetmesi sebebiyle bizi ayrıcalıklı kılmıştır.

Ahmed el-Behlûl, Hz. Peygamber'i kuru ve çorak toprağa yağan bir yağmura benzetir. Kuru olan ve hayat emâresi kalmayan susuz toprağa yağan yağmurla beraber toprağın ve içindekilerin canlandığı gibi, Hz. Peygamber de tüm ölü kalplere şifa olur

ve onlara hayat verir:²⁴⁸ [eṭ-Ṭavîl]

تَبَارَكَ رَبُّ حَصَّنَا بِوُجُودِهِ رُؤْفٌ رَحِيمٌ صَادِقٌ بِوُجُودِهِ
هَدَانَا وَأَحْبَبَانَا بِحَيْرِ عَيْبِدِهِ ثَجَاجٌ غَوَادِي الْجُودِ مِنْ سُحْبِ جُودِهِ
حَيَا أَمْطَرَتْهُ رَاحَتَاهُ الدَّوَاهِثُ

²⁴⁷ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 23.

²⁴⁸ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 27.

1. Onun varlığı sebebiyle bizleri seçkin kılan Rabb'in şânı ne yücedir.
2. Hem Raûf, hem Rahîm olan, vaadlerine sadık olan,
3. Bizi en hayırlı kulu ile hem hidayete erdiren hem de ihyâ eden,
4. O, bolca yağan yağmur bulutlarından gelen ikrâmın ötesinde bolluktur.
5. Avuçları yağdırınca (yağmuru) her şey canlanan,

Ahmed el-Behlûl'un zaman zaman Hz. Peygamber sevgisini aşırı derecede abarttığı görülür. İbadetlerimizin onun sebebiyle kabul edildiği, günahlarımızın da onun sebebiyle affedildiği, güzel olan şeylerin aslında onun sebebiyle helal edildiği, kötü şeylerin de onun sebebiyle haram kılındığı gibi Allah'a (c.c.) ait olması gereken tasarrufu Hz. Peygambere tevdi ettiği görülür:²⁴⁹ [eṭ-Ṭavîl]

بِهِ قَدْ أَمِنَّا حَالَةَ الْبُؤْسِ وَالْعَنَاءِ وَوَلِنَا بِهِ جَاهًا مَعَ الْقُصْدِ وَالْمُنَى
 نَبِيِّ لَهُ الْآيَاتُ تَشْهَدُ بِأَلَّتْنَا ثَنَائِي بِهِ بَاقٍ وَفَقْرِي هُوَ الْغِنَى
 وَمِنْ حُبِّهِ حُمِلْتُ قَلْبِي بِوَاعِثُ

1. Sıkıntı ve meşakkat hâlimden onun sayesinde güvende olduk.
2. Ve onun vesîlesiyle kastımız ve arzumuz doğrultusunda şâna nail olduk.
3. O, nice âyetlerin yüceliğine şahitlik ettiği bir nebîdir.
4. Benim, ona övgüm de muhtaçlığım da bâkîdir, o ise zengindir.
5. Onun sevgisinden kalbimin nice zorlukları yüklenmesi sebebiyle,

بِهِ قُبِلَتْ عِنْدَ الْإِلَهِ صَلَاتُنَا وَقَدْ مُحِيتْ عَنَّا بِهِ سَيِّئَاتُنَا
 وَزَادَتْ بِفَضْلِ الْمُصْطَفَى حَسَنَاتُنَا تَقْوُوا بِالذِّبِي خُلْتُ بِهِ طَيِّبَاتُنَا
 كَمَا حُرِّمَتْ شَرَعًا عَلَيْنَا الْحَبَائِثُ

1. Namazlarımız, onun sebebiyle rabbimiz katında kabul edilmiştir.
2. Ve günahlarımız, onun sebebiyle bizlerden silinmiştir.
3. Ve hasenâtımız da, Muhammed Mustafa'nın (s.a.v.) fazlıyla artmıştır.
4. Hoşluk ve güzelliklerin onun sebebiyle helal kılındığı kimseye güvenin.
5. Çirkin şeylerin de üzerimize şer'an haram kılındığı gibi,

²⁴⁹ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 27.

لَأُمَّتِهِ كَمِّ مِنْ مَنَحَةٍ قَدْ أَنَالَهَ وَكَمِّ عَثْرَةٍ لِلْمُدْنِيِّينَ أَقَالَهَا
 بِهِ طَيِّبَةً قَدْ شَرِيفَتْ إِذْ أَتَى لَهَا دَفَائِنُ حَفْدٍ فِي الْقُلُوبِ أَرْزَاهَا
 لَهُ خُلُقٌ قَدْ زَانَهُ الصِّدْقُ فِي الْوَعْدِ 250

1. Onun ümmeti için faydası dokunduğu nice imtiyazları vardır.
2. Günahkârların nice hatalarını gidermiştir. (görmezden gelmiştir).
3. Taybe (Medine) ki, o oraya gelince şerefe kavuşmuştur.
4. Kalplerdeki nefret hazinelerini izâle etmiştir.
5. Onun, vadine her daim sâdik olmasının güzelleştirdiği bir ahlâkı vardır.

Ahmed el-Behlûl her türlü sıkıntıdan, tasadan, çözümsüz kalan her türlü müşkülattan kurtulmamızın yegâne kaynağının Hz. Peygamber olduğunu; hayatımızda bizlerin ayağını kaydıran zina, içki, kumar vb. şeyleri bizlerden sakındırarak onun sayesinde kurtulduğumuzu belirtir. O, Mahşer gününde de en büyük dayanağımız ve yegâne şefaatchimizin Hz. Peygamber olduğunu vurgular:²⁵¹ [eṭ-Ṭavîl]

إِذَا ظَهَرَ الْمَخْفِيُّ عَنْ كُلِّ سَالِكٍ وَضَاقَ عَلَى الْعَاصِي فَسِيحُ الْمَسَالِكِ
 نَمُورُ بِهَا مِنْ مَوْقَعَاتِ الْمَهَالِكِ رَكِّي ذَكِّي شَافِعِ عِنْدَ مَالِكِ
 كَرِيمٍ رَحِيمٍ غَافِرٍ مُتَجَاوِزِ

1. Tüm yollardan gizli olan şeyler ortaya çıktığı zaman,
2. Yolların genişliği âsî kimseye daraldığı zaman,
3. Helak edici şeylerden onun sayesinde kurtulduk.
4. O, Allah (c.c.) katında hem zeki hem tertemiz hem de şefaatchidir.
5. Hem kerîmdir, hem rahîmdir hem kusurları bağışlayandır çok müsâmahakârdır.

بِهِ قَدْ بَلَّغْنَا سُؤْلَنَا مِنْ تَوَابِهِ وَفُزْنَا بِإِذْرَاكِ الْعُلَا مِنْ جَنَابِهِ
 وَلَمَّا سَقَّانَا مِنْ لَدِيدِ شَرَابِهِ كَلَّانَا جَمِيعًا حِينَ لُدْنَا بِبَابِهِ
 وَأَنْقَدْنَا بِاللَّفْظِ مِنْ شَرَاكِ الشَّرِكِ 252

²⁵⁰ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 41.

²⁵¹ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 52.

²⁵² el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 62.

1. Biz onun sayesinde istediğimiz mükâfaata ulaştık.
2. Onun şânından ötürü, en yüceleri idrak nimetine erdik.
3. Onun leziz içeceği bize içirince,
4. Kapısına sığındığımız vakit hepimizi himâyesi altına aldı.
5. Ve bizleri şirkin tuzağından sözle kurtardı.

شَفَاعَتُهُ تُرْجَى إِذِ الْأَرْضُ زُلْزِلَتْ لِنَفْسٍ بِهِ يَوْمَ الْحِسَابِ تَوَسَّلْتُ
 وَكَمْ حَلَّ عَنْهَا مِنْ أُمُورٍ قَدْ اشْكَلَتْ كَشَفْنَا بِهِ سُحْبَ الضَّلَالَةِ فَأَنْجَلْتُ
 بِصَائِرِنَا مِنْ ظُلْمَةِ الرَّيْبِ وَالشَّكِّ

1. Yeryüzü sarsıldığı zaman onun şefaati umulur.
2. Hesap gününde nefisler onu vesile kılar.
3. Müşkil işlerin nicesi onun yardımı ile hallolur.
4. Biz onun sâyesinde dalâlete dalmaktan kurtulduk.
5. Böylece basîretimiz, şek ve şüphe karanlığından kurtulup apaçık oldu.

بِهِ يُنْفَذُ الْعَاصِي مِنَ الرَّيْبِ وَالزَّلَلِ إِذَا جَاءَ فِي يَوْمِ الْحِسَابِ عَلَى وَجَلٍ
 نَبِيٌّ أَنَا نَا بِالْتَّفَاصِيلِ وَالْجُمَلِ نَدَى رَاحَتِيهِ مُسْتَهْلٌ وَمَ يَزَلُ
 253 يَجُودُ بِلَا مَنَعٍ وَيُعْطِي بِلَا مَنِّ

1. Âsiler, onun sâyesinde sapkınlık ve günahlardan kurtarılırlar.
2. Hesap gününde korku (dehşet) üzere geldiği vakit,
3. O, bizlere hem tafsilatı hem de mücmeli getiren bir nebîdir.
4. Onun eli öyle açıktır ki ihsânı hiç tükenmez.
5. Vermekten bıkmaz, başa kalmaksızın verir.

لَهُ أُمَّةٌ مِنْ حَوْفِهَا قَدْ تَوَسَّلْتُ بِهِ إِلَى أَعْلَى مَقَامٍ تَوَصَّلْتُ
 دُؤُوبَهُمْ وَالسَّيِّئَاتِ تَبَدَّلْتُ نَفِي الشَّرْكَ عَنَّا بِالْحَقِيقَةِ فَأَنْجَلْتُ
 بِأَنْوَارِهِ الْأَبْصَارِ مِنْ ظُلْمِ الظَّنِّ

²⁵³ el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 73.

1. Onun, (günahlarının) korkusundan dolayı kendisine vesîle yaptığı bir ümmeti vardır.
2. Onun sayesinde en yüce makâma nail olmak için,
3. Onların günahları ve hataları, (iyilikle) değiştirilmiştir.
4. O, hakikatla şirki bizden uzaklaştırdı.
5. Böylece gözler, onun nûru sayesinde zannın karanlığından, aydınlığa erişmiştir.

بِوَطْأَتِهِ قَدْ شَرَّفَتْ كُلُّ بُفْعَةٍ وَفَازَ مِنَ الْمَوْلَى بَعِزِّ وَرَفَعَةٍ
طَوَالَ اللَّيَالِي مَا هَمَّنَا بِهَجْعَةٍ هَمَّانَا عَنِ الْمَحْدُورِ مِنْ كُلِّ بِدْعَةٍ
وَبَدَّلْنَا مِنْ شِدَّةِ الْخَوْفِ بِالْأَمْنِ

1. Onun ayak bastığı her yer şerefleşmiştir.
2. O, Mevlâsı tarafından bir izzet ve yüce mertebeye nâil kılınmıştır.
3. Geceler boyunca, rahat uyumayız (mutluluk hissederiz.)
4. O, bizleri her türlü yasaklardan, bid'atlardan sakındırmıştır.
5. Ve bizleri korku denizinden emânet sahiline erıştirmiştir.

Ahmed el-Behlûl Hz. Peygamber'in ortaya çıkmasıyla beraber karanlıkların aydınlığa dönüştüğünü, onun sohbetiyle müşerref olanların hidâyete erdiklerini, onun öğütleriyle insanların kötü yollara düşmekten kurtulduklarını bildirir.²⁵⁴ [eṭ-Ṭavîl]

صَبَّاحٌ مُحْيَاهُ بَدَا تَحْتَ حُجْبِهِ وَكَمْ قَدْ هَدَيْنَا مِنْ ضَلَالٍ بِصُبْحِهِ
وَأَنْقَدْنَا مِنْ كُلِّ عَيْ بِنُصْحِهِ ضَعُفْتُ فَمَا اسْطَعْتُ الْقِيَامَ بِمَدْحِهِ
وَلَكِنِّي أَرْجُو أَعَانُ عَلَى الْبَعْضِ

1. Gün (onun yüzü), örtüsünün altından görünmeye başladı.
2. Nicelerimiz, onun sohbetleriyle dalâletten hidâyete erdirildik.
3. Nasihatleri ile bizleri her türlü kötü amelden kurtardı.
4. Zayıf düştüm, onu kemâliyle medhetmeye mecâlim yetmedi.
5. Fakat ben, bir kısmına karşı yardım edilmeyi (Allah'tan) istiyorum.

بَجَلَى لَهُ الْمَوْلَى فَفَازَ بِأُنْسِهِ وَقَدْ أَشْرَفَتْ بِالسَّعْدِ أَنْوَارُ شَمْسِهِ

²⁵⁴ el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 79.

فَتَاهَ دَلَالًا فِي حَظِيرَةٍ قُدْسِهِ صَمِيمٍ كَفِيلٍ لِلْعِبَادِ بِنَفْسِهِ
يُبَشِّرُهُمْ أَنَّ الْإِلَهَ هُمْ مُرْضِي

1. Mevlâ, ona (mîraçta) göründü, o da Allah'ın (c.c.) ünsiyetini kazandı.
2. Onun güneşinin nurları mutlulukla dünyayı aydınlattı.
3. Böylece onun kutsal alanında (Mekke'de) vakur olarak başı dik durdu.
4. O, kullara bizzat kendisiyle kefildir.
5. Onları, Allah'ın (c.c.) kendilerinden razı olacağı hususunda müjdeler.

Ahmed el-Behlûl'e göre ister âsî olsun ister mut'î tüm insanların kurtuluşu ancak Hz. Peygamber'le gerçekleşecektir. O, bu dünya hayatında olduğu gibi mahşer gününde de yegâne umudumuz ve şefaâtçimizin Hz. Peygamber olacağını bildirilmiştir.²⁵⁵ [eṭ-Ṭavîl]

لَقَدْ فَازَ مَنْ يَرْجُو النَّجَاةَ بِهِ عَدَا نَبِيٍّ كَرِيمٍ طَابَ أَصْلًا وَمَوْلِدًا
وَلَوْلَاهُ لَمْ نَسْئَلْكَ طَرِيقًا إِلَى هُدَى عَرَفْنَا بِهِ سَبِيلَ الْهُدَايَةِ فَاهْتَدَى
بِهِ كُلُّ عَاصٍ مِنْ ضَلَالٍ وَطَانِعٍ

1. Yarın (Kıyâmet gününde) onunla kurtuluşa ereceğini uman kimse kazanmıştır.
2. O, öyle kerîm bir nebîdir ki aslı ve nesebi hoş olan kimsedir.
3. Eğer o olmasa idi biz hidâyet yolunu bulamazdık.
4. Hidâyet yollarını onun sayesinde tanıdık ve Allah'ın (c.c.) inayetiyle hidâyete erdik.
5. Dalâlet içinde olan âsîler de itaatkâr kullar da onunla hidâyete ermiştir.

Ahmed el-Behlûl, Hz. Peygamber'in tüm beşeriyet için bir rahmet olduğunu söyler. Hz. Peygamber gerek inanan gerekse âsî olan tüm insanlar için hem müjdeleyici hem de uyarıcıdır. Şâir, Hz. Peygamber'i yağmur yüklü bulutlara benzetir. Çünkü yağmur, toprak için en büyük rahmettir. Ölü toprağın yağmurla canlanıp hayat bulması gibi tüm kalpler de Hz. Peygamber'le kurtuluşa erer.

²⁵⁵ el-Behlûl, *Dîvânü'l-Behlûl*, 83.

2.2.1.10. Hz. Peygamber'e Duyulan Özlem

Ahmed el-Behlûl Hz. Peygamber'e duyulan özlemden bahsederken her dâim ona karşı aşkla yenilenen bir özlem içinde olduğundan, damarlarındaki kanın aktığı gibi onun sevgisinin hep içinde olduğundan, onun aşkından dolayı neredeyse sabır gücünün kalmadığından ve ona olan muhabbetinin ebedî olduğundan bahsetmiştir.

Ahmed el-Behlûl bu dünyada Hz. Peygamber'e olan özlemin en azından bir miktar da olsa giderilmesinin yolunun mezarını ziyaret etmekten geçtiğinden, Hz. Peygamberin mezarını ziyaret etmenin ve yanağını onun toprağına sürmenin özleyen kimse için ilaç mesabesinde olduğundan bahsetmiştir.

Şâir bu dünyadaki tek arzusunun onu selamlar vaziyette huzuruna varmak olduğunu, şayet bu arzu ve isteğini gerçekleştirmezse uzaktan da olsa ona salâtü selam göndererek bağlılığını göstermek gerektiğini söylemiştir. O, Hz. Peygamber'e olan dayanılmaz hasretinden dolayı kalbinin yanıp tutuştuğunu, bu yangını söndürmenin elden gelen tek yolunun onun için gözyaşı akıtmak olduğunu, özleminin aşrılığından dolayı da gözyaşının bile bu yangını söndüremediğini belirtir.

Konuyla ilgili örneklerde bu hâl açıkça görülür:

لِيُعِدَّ الْمَدَى قَدْ أَوْقَدَ الْبَيْنُ جَمْرَةً يُجِدُّ وَجَدًا كُلَّ يَوْمٍ وَحَسْرَةً
وَطُولَ اشْتِيَاقِي لِلَّذِي حَلَّ حُجْرَةً أَمَا كَلَّمْتَهُ ظَبْيَةُ الْوَحْشِ جَهْرَةً
أَمَا أَتَّخَفَ الْأَعْمَى بِمُقَلَّةٍ رَاءِ

1. Menzilin uzak oluşu sebebiyle aramdaki ayrılık, bir kor ateşini tutuşturdu.
2. Her gün hasret ve aşkla yenilenen,
3. Bir odayı dolduran uzun zamandır beklediğim özlemimle,
4. (Bu öyle bir sevgidir ki) yabani ceylan(lar) dâhi aralarında açıktan konuştukları,
5. Gören birinin, âmâ birine âdeta göz hediye etmesindeki (gibi),

Ahmed el-Behlûl Hz. Peygamber'e (mezarına) kavuşamamanın hasretiyle yanıp tutuştuğunu, artık dayanacak sabrının da kalmadığını, Hz. Peygamber'in mezarı tarafından esen bir rüzgarın onun hoş kokusunu getirdiğini bunun da ona olan özlemini daha da artırdığını söyler:²⁵⁶ [eṭ-Ṭavîl]

²⁵⁶ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 25.

نَبِيٌّ عَظِيمٌ قَدْ تَعَاظَمَ قَدْرُهُ فُؤَادِي الْمُعَى فِيهِ قَدْ قَلَّ صَبْرُهُ
 لَهُ الْمَنْصِبُ الْأَعْلَى لَقَدْ زَادَ فَخْرُهُ تَرَاهُ عَدَا كَالْمِسْكِ إِذْ فَاحَ نَشْرُهُ
 وَيَا حَبْدًا طِيبٌ بِهِ وَهُوَ مَاكِثٌ

1. O, kadri yüceltilmiş olan yüce bir nebîdir.
2. Ondan ötürü eziyet çekmekte olan kalbimin artık sabrı kalmadı.
3. En yüce makam ona aittir, onun şânı pek yücedir.
4. Onun toprağı (kabri), güzel kokusu yayılınca misk gibi oldu.
5. Ah onun kokusu ne de hoştur! Üstelik bu hoşluk kalıcıdır.

Ahmed el-Behlûl'e göre, tüm güzel fazîletler Hz. Peygamber'de toplanmıştır. Onun mucizeleri de tüm bu hakîkatı ortaya çıkarmıştır. Şâir Hz. Peygamber'e olan sevgisini her dâim hissettiğini, hatta kanın damarlarında dolaştığı gibi Hz. Peygamber'e olan özlem ve sevgisinin de kendini ayakta tuttuğunu (canlı kıldığını) belirtmiştir:²⁵⁷ [eṭ-Ṭavîl]

عَزِيزٌ كَرِيمٌ مَالَهُ مِنْ مُنَائِلِ حَقَائِقُهُ أَمْ تُبْقِي قَوْلًا يَبَاطِلِ
 نُبُوَّتُهُ حَازَتْ جَمِيعَ الْفَضَائِلِ جَرَى حُبُّهُ مَجْرَى دَمِي فِي مَفَاصِلِي
 وَمَا هُوَ عَنْ سِرِّ الضَّمِيرِ بِخَارِجِ

1. O, benzeri olmayan pek aziz ve kerîm olandır.
2. Mûcizeleri, bâtil olan hiçbir sözü bırakmayan,
3. Nübüvveti, bütün fazîletleri bünyesinde cem eden,
4. Onun sevgisi, mafsallarındaki kan damarlarında akmaktadır.
5. O, gönlümün derinliklerinden asla çıkmaz bir şekilde,

عَطُوفٌ رَوْفٌ حَازَ عِلْمًا وَسُودَدَا لَهُ الشَّرْفُ الْأَعْلَى مُقِيمٌ عَلَى الْهُدَى
 بِأَنْوَارِهِ مِنْ ظُلْمَةِ اللَّيْلِ يُهْتَدَى حَبِيبِي إِلَيْهِ لَا يَزَالُ مُؤَبَّدَا
 258 أَيْتٌ بِهِ مِنْ فَرَطٍ وَجَدِي كَمَا أَضْحِي

²⁵⁷ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 31.

²⁵⁸ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 34.

1. O, ilim ve yüksek bir makama sahip olan pek şefkatli ve çok merhametlidir.
2. En yüce şeref ona aittir, hidâyet üzere mukîmdir.
3. Onun nurlarıyla, gecenin karanlığından aydınlığa erişilir.
4. Benim özlemim onadır ve bu ebedîyyen devam edecektir.
5. Ona olan aşırı tutkumdan dolayı, onunla gecelerim, sabah da aynı hâl üzere olduğum gibi.

بِشَرِّعَتِهِ تَهْدَا الْقُلُوبَ وَتَهْتَدِي وَتَحْيَا وَتَحْطَى بِالنَّعِيمِ الْمُمَجَّدِ
 نَبِيِّ حَوَى فَحَرًّا بِأَطْيَبِ مَوْلِدِ حَثْنَنَا نِيَّاقَ الشَّوْقِ نَحْوَ مُحَمَّدِ
 وَقُلْنَا عَسَى أَنْ نُدْرِكَ النُّورَ بِاللَّمْحِ

1. Onun kanunlarıyla kalpler doğru yolu bulur ve (başka kalpleri de) hidâyete erdirir.
2. Ve (kalpler) hayat bulur ve muazzam bir nimeti elde eder.
3. O, en güzel bir doğumla onur ve şerefe sahip olan bir nebîdir.
4. Muhammed (s.a.v.)'in huzuruna doğru (gitmeye) can atan develeri teşvik ettik.
5. Ve dedik ki: “Belki nur(un)u, göz ucuyla (da olsa) idrak etmek nasip olur.”

Ahmed el-Behlûl'ün Hz. Peygamber'den bahsederken zaman zaman *Hâşimi* sıfatını kullandığı görülür. Ona göre en büyük şeref Hz. Peygamber'e yakın olmaktır. Hz. Peygamber'le ve getirdikleriyle hemhâl olmak en büyük mutluluk kaynağıdır. Salavât getirerek onu hep anmak gerekir. O, Hz. Peygamber'in kendisine salavât getirenlerden haberdar olduğunu söyler. Ona göre Hz. Peygamber'e salavât getirmemek onu unutmak anlamına gelir ki bu ise fecaattir.²⁵⁹ [eṭ-Ṭavîl]

مَتَى يَسْتَرِيحُ الْقَلْبُ وَالشَّوْقُ هَزَّهُ إِلَى مَنْ بِهِ الْإِسْلَامُ قَدْ نَالَ عِزَّهُ
 هُوَ الْكَنْزُ يَا طُوبَى لِمَنْ كَانَ كَنْزُهُ خَصِيمٌ بِإِعْجَازِ لِمَنْ ظَنَّ عَجْزَهُ
 وَلَيْسَ بِسَقَطٍ فِي الْجِدَالِ وَلَا شَمَخٍ

1. Kalp ne zaman rahat bulur, tutku onu sarsarken.
2. İslâmın kendisiyle şân ve şerefe kavuştuğu kimseye,

²⁵⁹ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 37.

3. O, bir hazinedir, onun hazinesi(ne nâil) olana ne mutlu.
4. O, kendisini aciz bırakacağını zanneden kimseye karşı benzersiz bir hasımdır.
5. Tartışmada da âciz değildir, çok ileri gidip kibirlenmez. (tartışırken dâhi itidal üzeredir.)

مَتَى نَلْتَقِي بِأَهْلِيَّ وَصَحْبِهِ وَنَبْلُغُ مَا نَرْجُوهُ مِنْ رِفْدِ قُرْبِهِ
فَإِنْ شِئْتَ أَنْ تُعْطَى الْأَمَانَ فَلُدْ بِهِ حَيْرٌ يُرَاعِي الْمُؤْمِنِينَ بِقَلْبِهِ
وَقَلْبُ الَّذِي يَنْسَاهُ فِي النَّارِ فِي الطَّبْحِ

1. Hâşimî'ye ve onun arkadaşlığına ne vakit kavuşacağız.
2. Ona yakın olma şerefine ne vakit vâsil olacağız.
3. Eğer huzur elde etmek istersen hemen onunla lezzetlen.
4. O, mü'minleri kalbiyle gözeten, habîrdir.
5. Onu unutan kalp ise ateşte pişer.

Şâire göre hacca giden kimsenin Medine'ye de uğrayıp Hz. Peygamber'i ziyaret etmesi gerekir. Çünkü Hz. Peygamber en büyük şefaattçidir, insan da şefaate muhtaçtır. Ona göre Hz. Peygamber'in şefaatine nâil olabilmek için kabrini ziyaret etmek zorunludur.²⁶⁰ [et-Ṭavîl]

حَقِيقٌ عَلَى الْمُشْتَقِ يُوفِي بِنَدْرِهِ إِذَا طَافَ بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ وَحَجَّرَهُ
وَعِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ جَبْرٌ لِكَسْرِهِ دَوَاءٌ لِمُشْتَقِ زِيَارَةِ قَبْرِهِ
فَزُرُهُ لِتَحْطَى بِالْجِنَانِ مَعَ الْخُلْدِ

1. Özleyen kimseye, adağına vefâ göstermesi vâciptir.
2. Beyt-i Atîk'i Hicr-i İsmâil'i tavaf ettiği zaman,
3. Rasûlullah'ın katında günahları giderecek (şefaatt edecek) bir kudret vardır.
4. Onun kabrini ziyaret etmek, özleyen kimse için âdeta ilaçtır.
5. Öyleyse cennetlerde kalıcı olmayı elde etmek için onu (kabrini) ziyaret et.

²⁶⁰ el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 41.

Ahmed el-Behlûl, Hz. Peygamber'e olan aşırı özlemin onun mezarının toprağına yüz sürerek giderilebileceğini belirtir. Çünkü Hz. Peygamber'e yakın olmak hem dünya hayatı hem de ahiret için bir ayrıcalıktır:²⁶¹ [eṭ-Ṭavîl]

أَيَا سَعْدُ حُتَّ الْعَيْسِ إِنْ كُنْتَ مُسْعِدِي إِلَى خَيْرٍ مَبْعُوثٍ وَأَكْرَمٍ سَيِّدِ
فَقِفْ وَاسْتَمِعْ شِعْرًا كَدَّرَ مُنْصَدِّ ذَخَائِرُهُ قَدْ أُعِدَّتْ لِمُحَمَّدِ
وَذَاكَ سَبِيلٌ لِلنَّجَاةِ وَمَأْخَذُ

1. Ey Sâd, o dişi develeri hızlandır, eğer benim mutluluğumu istediysen.
2. Peygamberlerin en hayırlısı ve efendilerin en yücesine doğru,
3. Dur ve inci gibi dizilmiş bir şiiri(mi) dinle.
4. Onun hazineleri, Muhammed (s.a.v.) için hazırlanmıştır.
5. İşte bu, kurtuluşun yolu ve kaynağıdır.

مُنَائِي وَسُؤْلِي وَقَفَّةً عِنْدَ بَابِهِ أَعْقُرُ حَدِّي سَاعَةً فِي ثُرَابِهِ
لِتَطْفُرَ رُوحِي بِالْمُنَى مِنْ ثَوَابِهِ ذُرَى مَجْدِهِ تَعْلُو وَعِزُّ جَنَابِهِ
مَنْبِغُ الْحِمَى مِنْ حَوْلِهِ الْخَلْقُ لَوْذُ

1. O, her dâim kapısının eşiğinde beklediğim yegâne niyetim ve arzumdur.
2. Onun toprağına, bir saat boyunca yanaklarımı yapıştırdım.
3. Canım, bu temenniyle onun sevabına nail olsun diye,
4. Onun şânı ve saygınlığının izzeti doruklara ulaşmıştır.
5. Onun çevresinde bulunup himâyesi altında olanlar, ona sığınan kimseler dokunulmazdır.

Ahmed el-Behlûl, Hz. Peygamber'e olan özlem ve şevkinden dolayı ona kavuşmak için sabırsızlığımı ifade sâdedinde Hz. Peygamber'e olan sevgisini aşkla hedefine doğru koşan bir deve benzetmesi ile ifade eder. Çünkü o, Hz. Peygamberin mağfiretine bir an önce ulaşmayı arzulamaktadır: [eṭ-Ṭavîl]

أَبَيْتُ وَحَادِي الْعَيْسِ فِي حَتِّ نَاقَتِي بَجَاوَزَ مِنْ وَجْدِي بِهَا فَوْقَ طَاقَتِي
إِلَى نَحْوِ مَنْ أَرْجُو بِهِ حَلَّ عَاقَتِي ذَخَرْتُ مَدِيحِي فِيهِ يَبْقَى لِفَاقَتِي

²⁶¹ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 44.

لَأَبِي فَقِيرٌ لِلشَّفَاعَةِ أَشْحَدُ

1. Kervanbaşı, devemi dürterken gecelerim.
2. Duygularımdan, tâkatimin üstünde onunla geçerek,
3. Kendisiyle engellerimi aşacağım kimseye doğru,
4. Onda, darlığım için bâki kalacağı övgülerimi onun içine topladım.
5. Zira ben, şefaate muhtacım ve onu en çok talep ediyorum.

أَحْنُ إِلَى ذَاكَ الْجَنَابِ وَتُرْبِهِ وَأَبْدًا بِذِكْرِ الْهَاشِمِيِّ وَصَحْبِهِ
سَعَادَتُنَا تَمَّتْ عَلَيْهِ بِقُرْبِهِ ذُرَاهُ مِنْبِيعِ كُنُنَا نَحْتَمِي بِهِ
وَأَمْرٌ مُطَاعٌ عَنْهُ يُرْوَى وَيُؤْخَذُ

1. Ben, o mübâreğe ve türbesine karşı derin bir özlem duymaktayım.
2. Her dâim Hâşimî'yi ve dostluğunu anarak başlıyorum.
3. Ona yaklaşmak suretiyle mutluluğumuz tamam olur.
4. Onun zirvesi ise, hepimizin kendisine sığındığımız pek sağlam bir sığınaktır.
5. Ve ondan rivâyet edilen ve alınan (amel edilen) itaat edilen her bir iştir.

Ahmed el-Behlûl, asıl maksadının Hz. Peygamber ve ona kavuşmak olduğunu, (لا إلى الجِدْعِ وَاللَّوَى) diyerek beşeri sevgilisinin yaşadığı mekanları olan Liva ya da Ciz'a olmadığını, bunların geçici sevgiler olduğunu, oysa kendisinin asıl sevgisinin bu dünyada günah ve fitneye düşmekten koruyan ve ahirette şefaate edecek olan Hz. Peygamber'e olduğunu belirtir.

Ahmed el-Behlûl, Hz. Peygamber'e olan uzaklığı sebebiyle ona kavuşabilmek umuduyla çok sabrettiğini dile getirir. Hatta o, sabrı elbiseye benzeterek neredeyse elbisesinin yıprandığından; Hz. Peygamber'e kavuşabilme umudunu da cilbaba benzeterek, cilbabının da aşkından dolayı yanıp kül olduğundan bahseder:²⁶² [eṭ-Ṭavîl]

نَبِيُّ هُدًى مَا ضَلَّ يَوْمًا وَمَا عَوَى بِهِ قَدْ كُفِينَا فِتْنَةَ الْعَيِّ وَالْهَوَى
إِلَيْهِ اشْتَيْتَافِي لَا إِلَى الْجِدْعِ وَاللَّوَى ظَهَارَةٌ صَبْرِي أَخْلَقْتَهَا يَدُ النَّوَى

²⁶² el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 59.

وَجَلْبَابُ سُلوَانِي بِحَرِّ الْجَوِي يَلْظِي

1. O, bir gün olsun hak yoldan sapmamış ve yanılmamış hidâyet peygamberidir.
2. Biz onun vesilesiyle günah ve hevâ (nefis) fitnesinden korunduk.
3. Benim arzum başkasına değil, ne Livâ 'ya ne de Ciz 'a 'dır. (beşeri sevgilinin mekânları)
4. Sabır elbisemin (yenini) yüzünü, uzaklık eli (eskitti) yıprattı.
5. (Avuntu) teselli cilbabım ise aşkın ateşinden yanıp kül olmaya devam ediyor.

تَمَنَيْتُ لَوْ أَنَّ الْمَقَادِيرَ سَاعَدَتْ بِرُؤُوسِهِ وَيَوْمًا وَعَيْنِي شَاهَدَتْ
تَرَى تَرْبِيَةَ أَنْوَارِهَا قَدْ تَزَايَدَتْ لِكَثْرَةِ شَوْقِي سَلَوِي قَدْ تَبَاعَدَتْ
وَعِنْدِي كُلُّومٌ وَهِيَ أَرْكَى مِنْ الْكُلِّ 263

1. Şunu arzuladım ki, keşke kader yardım etse de,
2. Bir gün onun ziyaretine (nail olsam), gözlerim de buna şahitlik ettiği halde,
3. Toprağının nûruna ayak basmayı ki onun nûru artmıştır.
4. Çok arzulamamdan ötürü, tesellim uzaklaştı gitti.
5. Bedenimde nice yaralar olduğu ve onun ise tüm bu marazlardan daha temiz olduğu halde,

Ahmed el-Behlûl Hz. Peygamber'e ve kabrine ulaşmak için yanıp tutuştuğunu, onu çok özlediğini, bir ömür bunun mücadelesini verdiğini, ona kavuşamamanın acısıyla âdeta kalbinin paramparça olduğunu ama kaderinin ve talihinin buna izin vermediğini belirtir:²⁶⁴ [et-Ṭavîl]

سَرَّتْ عَيْنُنَا تَطْوِي الْفَلَاةَ بِعَزْمَةٍ إِلَى نَحْوِ مَنْ فَازَتْ بِهِ حَيْرٌ أُمَّةٍ
لَقَدْ حَصَّهُ الْمَوْلَى بِعِزِّ وَرَفْعَةٍ نَبَاهَتُهُ قَدْ أَظْهَرَتْ كُلَّ حِكْمَةٍ
وَكَمْ ذَاهَا فَنٌّ يَزِيدُ عَلَيَّ الْفَنِّ

1. Develerimiz, gece çölü büyük bir azimle katederek aştı.
2. Kendisiyle en hayırlı ümmet olmayı elde eden kimseye doğru,
3. Mevlâ, ona şeref ve yüce bir makam (vererek) ayrıcalıklı kılmıştır.
4. Onun asâleti, her türlü hikmeti âşikar kılmıştır.

²⁶³ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 66.

²⁶⁴ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 73.

5. Onun nice hikmetli ilimleri vardır ki saymakla bitmez.

أَمُوتُ أَشْتِيَاقًا وَالْفُؤَادُ بِحَسْرَةٍ وَقَدْ ضَاعَ عُمْرِي مَا ظَفِرْتُ بِسَفَرَةٍ
إِلَى يَثْرِبٍ وَالْقَلْبُ يُكْوَى بِحِمْرَةٍ نَوَيْتُ بِعَزْمِي أَنْ يُشَادَ بِرُورَةٍ
بِنَائِي وَسُوءِ الْحِظِّ يَهْدِمُ مَا أَنبَى

1. Kalbim, hasret içindeyken, iştîyâkımdan ölürüm.
2. Onu ziyaret etmeyi başaramadan, yaşım ilerleyip (geçti gittiği) halde,
3. Yesrib'e doğru, kalbim bir ateş koruyla ütülenerek,.
4. Azmedip niyetlendim, onu ziyarete gitmeye.
5. Talihsizliğim, tasarladığım şeyi (dâhi) yerle yeksan ediyor.

Ahmed el-Behlûl'e göre Hz. Peygamber yanına her geleni çevirmeyen, eli son derece açık, yüceliği tüm dünyayı kuşatmış dolunay gibidir. Hz. Peygamber insanlara gerekli olan her şeyi bildiren ve onların yolunu aydınlatan âdeta sabah gibidir:²⁶⁵ [eṭ-

Tavîl]

هُوَ الْمُصْطَفَى وَالْمُجْتَبَى وَالْمُكْرَمُ فَزُرْ قَبْرَهُ إِنْ شِئْتَ تَحْطَى وَتَنْعَمُ
وَمِنْ كَلِّ خَوْفٍ فِي الْقِيَامَةِ تَسْلَمُ صَفِيٌّ وَفِيَّ فِي الْقُلُوبِ مُعْظَمُ
تَحُجُّ لَهُ الرُّكْبَانُ شَوْقًا عَلَى الْقَصِّ

1. O, Mustafa'dır (s.a.v.), müctebâdır, mükerremdir.
2. Eğer nimete nâil olmak ve başarmak istiyorsan onun kabrini ziyaret et.
3. Ve kıyâmet gününde tüm korkularından emin olmak,(istiyorsan)
4. O, tertemiz ve vefâlıdır, gönüllerdeki yeri pek yücedir.
5. Yolcuların (kervanın), onun izinden gidebilmek için şevkle haccettikleri,

نَبِيٌّ لَهُ جُودٌ رَحِيْبٌ فِنَاؤُهُ وَبَدْرٌ تَمَامٌ قَدْ تَسَامَى سَنَاؤُهُ
بِهِمَّتِهِ الْعُلَيَاءِ طَابَ تَنَاؤُهُ صَبَاحٌ مُنِيرٌ قَدْ هَدَانَا ضِيَاؤُهُ
مِنَ الْجُهْلِ فَاسْأَلْ عَنْهُ بِالْبَحْثِ وَالْفَحْصِ

²⁶⁵ el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 76.

1. O, avlusu geniş, pek cömert bir nebîdir.
2. (Adeta) parıltısı yükselmiş olan bir dolunaydır.
3. Onun yüce himmeti ile övgüsü kıymetli olmuştur.
4. O, ziyâsı bizlere doğru yolu gösteren aydınlatıcı bir sabahdır.
5. Bizleri cehaletten kurtarmıştır, öyleyse konuyu ve araştırmayı ondan iste.

هَنِيئًا لِمَنْ أَضْحَى عَلَى الْبَابِ وَاقِفًا وَقَدْ نَظَرْتَ عَيْنَاهُ تِلْكَ الْمَرَاهِفَا
وَزَارَ نَبِيًّا لِلشَّدَائِدِ كَاشِفًا صَفُوحَ عَنِ الْجَانِي إِذَا جَاءَ خَائِفًا
حَلِيمٌ رَحِيمٌ غَافِرٌ غَيْرٌ مُقْتَصِرٌ

1. Onun eşiğinde dikilip bekleyen kimseye ne mutlu.
2. Ki o kimsenin gözleri, bu letâfeti izleme şerefine nâil olarak,
3. O, musîbetleri gideren bir nebîyi ziyaret ederek,
4. Nebî ki kendisine korkarak gelen günahkârı dahi bağışlayandır.
5. Pek halîmdir, merhametlidir, asla oç almaz, herkesi affeder.

Ahmed el-Behlûl'e göre Hz. Peygamber'e yönelen ve onunla ünsiyet kurmak için toprağını öpen kimseler kazançlı çıkacaktır. O, günah yüküyle Hz. Peygamber'e gelenlerin yüklerinden (günahlarından) kurtulmuş bir şekilde geri döneceklerini söyler: [eṭ-Ṭavîl]

لَقَدْ فَازَ مَنْ يَسْعَى لَهُ وَيُقْبَلُ ثَرَاهُ لِيَلْقَى عِنْدَهُ مَا يُؤْمَلُ
يَهُونُ بِهِ مَا يَحْمِلُ الْمُتَحَمِّلُ صَبُورٌ لَهُ الْمَجْدُ الْأَثِيلُ مُكْمَلُ
مَنْ اللَّهُ مُحْرُوسٌ مِنَ الْعَيْبِ وَالنَّقْصِ

1. Onun huzuruna koşan kimse kazanmıştır.
2. Ve aradığını onun huzurunda bulmak için toprağını öpen kimse,
3. Günahları taşıdığı şeylerle ona gelirse (işi) kolaylaşır.
4. O, en asil, her veçhesi ile mükemmel, yüce makâma sahip olan pek sabırlı biridir.
5. Allah (c.c.) tarafından onun her türlü ayıp ve noksanlıkları korunmuştur.

Ahmed el-Behlûl Hz. Peygamber'in mezarının uzaklığı sebebiyle ziyaret etme imkanı zorlaşınca çok fazla gözyaşı döktüğünü hatta gözyaşlarından dolayı

yanaklarının âdeta sıvandığını belirtir. O, Hz. Peygamber'e kavuşamamanın hüznünden dolayı kalbinin sanki elbise gibi yırtıldığını söyler: [eṭ-Ṭavîl]

لَهُ مَكْرُمَاتٌ لَيْسَ يُحْصَرُ عَدُّهَا وَهَامُّ الْعِدَا بِالْمَشْرِفِيَّةِ قَدَّهَا
وَلَمَّا تَشَاكَيْنَا مِنَ الدَّارِ بَعْدَهَا صَبَغْنَا خُدُودًا بِالذُّمُوعِ وَبَعْدَهَا
شَفَقْنَا قُلُوبًا لَا الْجُيُوبَ مِنَ الْقُمْصِ

1. Onun öyle keremleri vardır ki saymakla bitmez.
2. Düşmanın başını kılıçla doğramıştır.
3. Evinin (kabrinin) uzaklığından şikayetlendiğimizde,
4. Yanaklarımız, gözyaşına boyandı (boğuldu), ondan sonra,
5. Kalplerimiz, hüznün sebebiyle ortadan ikiye ayrıldı, elbiselerimizin yakası değil.

Ahmed el-Behlûl (حَنِيبِي إِلَيْهِ لَا إِلَى الرَّبِّعِ وَالْحَمَى) ‘Benim tek özlemim onadır, bulunduğu beldeye ve topluluğa değil.’ derken asıl masadının ve maksudunun Hz. Peygamber'e olan aşkı, muhabbeti, özlem ve iştihakı olduğunu; aksi halde ne onun toprağına ne de beldesine olduğunu belirtir. Şâirin sıklıkla bahsettiği; Medine'ye (Taybe'ye), onun mezarına ve toprağına olan özleminin ise onların Hz. Peygamber'i hatırlatması sebebi olduğundandır:

مُنَايَ بِأَنَّ أَسْعَى إِلَيْهِ مُسَلِّمًا فَيَمْنَعُنِي عَنْهُ الْقَضَاءُ مِنْ السَّمَا
حَنِيبِي إِلَيْهِ لَا إِلَى الرَّبِّعِ وَالْحَمَى صَلَاةً مِنَ الرَّحْمَنِ تَعْشَاهُ كَلَّمَا
تَرْنَحُ غُصْنٌ فِي الْحَدَائِقِ بِالرَّقْصِ

1. Tek arzum onu selamlar vaziyette huzuruna varmaktır.
2. (Fakat) semâda hükme bağlanmış olan kaderim gereğince buna muvaffak olamıyorum.
3. Benim tek özlemim onadır, bulunduğu beldeye ve topluluğa değil.
4. Rahman'ın salat ü selamı her daim onun üzerine iner.
5. Ağaç dalları, bahçelerde huşu ile sallandıkça. (kıyamete kadar.)

قِفُوا نَسْتَأَلُ الْمَوْلَى الْكَرِيمَ بِعَفْوِهِ يَجُودُ عَلَيَّ ذَنْبِ الْمُسِيِّءِ بِمَحْوِهِ
لِنُخْرَجَ مِنْ غَيْمِ الضَّلَالِ لِصَحْوِهِ ضَرَبْنَا بَطُونَ الْيَعْمَلَاتِ لِنَحْوِهِ

266 وَلَوْلَاهُ لَمْ نَذْكُرْ سَبِيلاً إِلَى التَّهْضِ

1. Durun da Kerîm olan Mevlâ'mızdan lütfunu isteyelim.
2. O, günahkârın günahını bağışlamak suretiyle bizlere fazlından ikram eder.
3. Dalâletin sisli bulutundan uyanmak için,
4. Develerin karınlarına vurduk (dehledik) ona doğru.
5. O, olmasaydı bizler yükselmenin bir yolunu bil(e)mezdik.

رَسُولٌ لَهُ التَّأْدِيبُ وَالنَّصْرُ فِي الْأَزَلِ وَلَوْلَاهُ لَمْ نَذِرِ الْوُقُوفَ عَلَى الْجَبَلِ
وَلَمْ يَقْبَلِ الْمَوْلَى صَلَاةً وَلَا عَمَلًا عَشِيقْنَا شُبَّانًا وَشَيْبًا وَلَمْ نَزَلْ
عَلَى حُبِّهِ لَمْ نَخْشَ قَوْلَ مُنَازِعِ 267

1. O, öyle bir rasûldür ki ezelden beri (hep) tedib ve yardım ondadır.
2. Eğer o olmasaydı (Arafat) dağında vakfe yapmak nedir bilemezdik.
3. Mevlâ, hiçbir namazı ve ameli kabul etmezdi.
4. Ona hem genç hem de yaşlı iken âşık olduk, hâlâ da aşığız.
5. Onun sevgisi uğruna düşmanların sözünden korkmayız.

حَقِيقٌ عَلَيَّ الشُّكْرُ فِي حَقِّ أَحْمَدِ نَبِيِّ مُطَاعِ الْأَمْرِ نَرْجُوهُ فِي عَدِ
وَذِكْرِي لَهُ قَدْ شَاعَ فِي كُلِّ مَشْهَدٍ عَلَوْتُ مَقَامًا بِأَمْتِدَاحِي لِسَيِّدِي
وَعَلَّقْتُ آمَالِي بِتِلْكَ الْمَطَامِعِ

1. Ahmed'in (s.a.v.) hakkı için şükretmek bana farz olmuştur.
2. O, kıyâmet gününde kavuşmayı umduğumuz her emrine itaat edilecek olan bir nebîdir.
3. Ona olan bu medhim, her yerde şuyû bulmuştur.
4. Efendim'i methetmemden ötürü makamca yüceldim.
5. Umutlarımı da şu arzuları(ma) bağladım.

هَنِيئًا وَيَا بُشْرَى لِمَنْ كَانَ جَارُهُ وَطُوبَى لِمُشْتَقٍ إِلَيْهِ ارْزِيَارُهُ
فَمَا حَالُ صَبِّ عَنْهُ شَطَّ مَرَاةُهُ غَلِيلُ فُؤَادِي لَا يَقْرُ قَرَارُهُ

²⁶⁶ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 79.

²⁶⁷ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 82.

1. Onun komşusu olan kimse ne mubârektir, ne mutlu ona.
2. Onu ziyaret etmek için yanıp tutuşan kimseye de müjdeler olsun.
3. Ya onun mezarından uzakta kalmış, hasretinden yanıp tutuşmakta olana ne demeli?
4. Kalbimin susuzluğu, hiç soğumaz.
5. Gözyaşlarım hiç dinmez, yanaklarımı âdeta boyar.

حَبِيبٌ رَأَى اللَّهَ أَهْلًا لِحَبِيبِهِ وَأُرْسِلَ جَبْرَائِيلُ لِيَطْهِّرَ قَلْبَهُ
وَلَمَّا شَمَمْتُ الْمِسْكَ مِنْ نَشْرِ ثُرْبِهِ غَشَاوَةٌ نُورِ الْقَلْبِ زَالَتْ بِحَبِيبِهِ
فَلَمْ يَخْشَ شَيْطَانًا إِلَى الرَّيْغِ نَارُغُ

1. O, Allah 'ın (c.c.) onu sevgisine yakın gördüğü bir sevgilidir.
2. Cebrâîl, onun kalbini temizlemesi (şakk-u sadr) için gönderilmiştir.
3. Onun türbesinden yayılan kokuyu kokladığım zaman,
4. Kalbimin örtüleri, onun aşkının nûru ile zâil oldu.
5. Böylece o, hiçbir şeytanın kişiyi dalâlete sürükleyen vesvesesinden korkmaz oldu.

Ahmed el-Behlûl, Hz. Peygamber'in heybetli bir duruşu olduğundan bahseder. Hz. Peygamber'in heybetini aslanın heybetine benzetir. Onun küfre karşı azametli, kudretli; müminlere karşı ise şefkatli ve merhametli olduğunu belirtir:

يَخَافُ وَلَا لَيْتُ الْعَرِينِ إِذَا بَدَا وَيَرْجُو لِمَنْ قَدْ حَازَ مِنْ طَيْبِهِ النَّدَى
لَهُ الطَّوْلُ فِي الْعُلْيَاءِ وَالسَّبْقُ فِي الْمَدَى عُنْتُ لِبُعْدِي عَنْهُ وَالشُّوقُ قَدْ عَدَا
يُهَيِّجُ نَارًا فِي حَشَايَ تَبَالِغُ

1. O, görüldüğü zaman (tüm mahlûkât) ürperir, (ortalıkta) aslanın yatağı olmadığı halde.
2. Ve onun keremini elde edenlerden olmak için ona yakın olmak isterler.
3. Onun çok yüce bir makâmı vardır ve uzak mesafede en önde olmuştur.
4. Ondan uzak kaldığım için ziyâna uğradım, şevkim ise,

²⁶⁸ el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 86.

5. Kalbimde kocaman bir ateş alevlendirmeye başladı.

أَمْرُهُ فِي الْخَلْقِ أَضَحَّتْ مُطَاعَةً وَأَحْكَامُهُ بِالْقِسْطِ صَارَتْ مُشَاعَةً
وَمَدْحِي لَهُ يَرْقَى وَيَبْتَقَى بِضَاعَةً غَرِيبُ ذُنُوبٍ حَيْثُ أَرْجُو شَفَاعَةً
لِيُدْرِكَنِي عَيْشٌ مِنْ الْخُلْدِ سَابِغٌ

1. Onun yaratılmışlar içerisinde verdiği emirlerine itaat edilmiştir.
2. Onun adâletli hükümleri her yana yayılmıştır.
3. Ona dâir kaleme aldığım bu medih çok kıymetli olur ve iyilikler olarak kalır.
4. Günahların içinde boğulmuş bir bîcâreyim, onun şefaatinu umarım.
5. Mutluluk veren sonsuz cennet hayatını elde edebilmem için.

سَرَائِرُهُ مَعْصُومَةٌ وَالظَّوَاهِرُ وَأَوْقَاتُهُ مَحْرُوسَةٌ وَالْخَوَاطِرُ
وَلَمَّا دَنَا التَّوَدِيعُ وَالرَّكْبُ سَائِرٌ قَعَدْتُ بِجِسْمِي وَالْفُؤَادُ مُسَافِرٌ
وَشَوْقِي 269 جَدِيدٌ وَاصْطَبَارِي مَمْرَقًا

1. Onun sırları da, âşikâr kıldıkları da korunmuştur.
2. Onun vakitleri de zihnindekiler de korunmuştur,
3. Veda etme anı yaklaştığı ve kâfile yürümeye başladığı zaman,
4. Bedenim yerinde durdu ama kalbim de onlarla sefere çıktı.
5. Aşkım taze fakat tahammülüm ise paramparça olarak,

إِلَيْهِ اشْتِيَاقِي لَأُيَزَالَ وَحَسْرَتِي عَلَيْهِ وَصَبْرِي لَأُيْرَامَ وَسَلْوَتِي
وَأَيُّ إِذَا مَا خِلْتُ فِي مَدِّ خَطْوَتِي قَصِرُ الْخَطَا عَنْ طُولِ وَهْمِي وَأَنْتِي
يُعَوِّفُنِي عَنْهَا التَّخَلُّفُ وَالشَّقَا

1. Ona olan iştîyak ve hasretim halen dipdiridir.
2. Sabrım görüldüğü gibi (güç yetiremez) ve teselli gücüm kalmamış bir haldeyken,
3. Adımlarımın uzunluğu hususunu tasavvur ettiğimde, (yürüyüşümü kâfileyle düşündüğümde)
4. Aşırı vehmimden ve inlememden dolayı adımlar yavaşlıyor.

²⁶⁹ el-Behlül, Divânu'l-Behlül, 93.

5. Geri kalmak ve kötü amel, beni ondan (seferden) engelliyor.

Ahmed el-Behlûl Hz. Peygamber'e olan sevgisini hep muhafaza ettiğini, ona kavuşamamanın verdiği tüm olumsuzluklara rağmen onu deli gibi sevdiğini ve Hz. Peygamber'e kavuşma umudunu hiç bir zaman yitirmediğini belirtir:

مُحِبُّ تَمَّتِي أَنْ يَتِمَّ لَهُ الْأَمَلُ بِزُورَةٍ خَيْرِ الْأَنْبِيَاءِ فَلَمْ يَنْلِ
وَفِي كُلِّ عَامٍ أَرْجِي الْوَصْلَ لَوْ حَصَلَ فَصَيْتُ زَمَانِي فِي مَتَى وَعَسَى وَهَلْ
أَفُوزُ بِهِ وَالْعَزْمُ أَصْحَى مُعَوِّقًا

1. O, yegâne emeline ulaşmayı temenni eden bir âşıktır.
2. O emel ki peygamberlerin en hayırlısını ziyaret etmekten ibarettir, fakat bu emeline bir türlü nail olmadı.
3. İmkânlar dâhilinde her (hac) yılında yeniden ona vâsıl olmayı murad ettiğim halde,
4. Tüm ömrümü “acaba ne zaman ona kavuşurum, onu görmek nasip olur mu acaba?” gibi soru ve vehimlerle tükettim.
5. Tüm çabalarım başarısızlıkla neticelendiği halde,

هَدَانَا بِهِ الْبَارِي إِلَى صَوْمِ شَهْرِهِ وَعَرَفَنَا مِقْدَارَ لَيْلَةِ قَدْرِهِ
نَبِيٌّ يَرَى الْمَحْفِيَّ مِنْ غَيْبِ سِرِّهِ فُقُولٌ لَقَدْ سَارَتْ تَرُورُ لِقَبْرِهِ
ضَرْحًا كَسَاهُ اللَّهُ نُورًا وَرُونًا

1. Bâr'i (Allah) (c.c.), bizleri Ramazan'da onun vesilesiyle doğru yola erıştirdi.
2. Kadir gecesinin kıymetini ve zamanını bize o öğretti.
3. O, esrarın içerisindeki en gizli sırlarını dahi gören bir nebîdir.
4. Nice kâfileler onun kabrini ziyaret etmek için yola çıkar.
5. Allah'ın (c.c.), nûra gark eylediği ve güzelleştirdiği kabrine (doğru),

Ahmed el-Behlûl, Bakara sûresinde geçen, (لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ)

فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

‘Dinde zorlama yoktur. Gerçekten doğru eğriden ayrılıp iyice belli olmuştur. Artık kim şeytânî güçleri inkâr edip Allah'a inanırsa, muhakkak kopması mümkün olmayan

sağlam bir kulpa sarılmış olur. Allah, işitendir, bilendir.’²⁷⁰ Âyetindeki (الْعُرْوَةُ الْوُثْقَى) ‘sağlam bir kulp’ kelimesini Hz. Peygamber’e izâfe ederek ona tutunanın kurtulacağını söyler: [eṭ-Ṭavîl]

هُوَ الْعُرْوَةُ الْوُثْقَى بِهَا فَازَ مَنْ لَجَا إِلَيْهِ وَنُورٌ لَاحَ فِي عَسَقِ الدُّجَى
وَقَفْنَا بِهِ نَدْعُوهُ يَا خَيْرَ مُرْتَجَى قَوَاطِعِ ذَنْبِ وَأَصْلَتْنَا وَمَا نَجَا
أَسِيرٌ بِدُنْيَاهُ غَدَا مُتَعَلِّقًا

1. O, sapasağlam bir iptir, kim ona sığınursa kazançlı çıkar.
2. O, gece karanlığında parlayan bir nûrdur.
3. “Ey umut edilenlerin en hayırlısı” diye nida ederek, onun eşiğinde durduk.
4. Çokça işlediğimiz ve kurtulamadığımız günahları kesmesini,
5. (Çünkü) dünyasına esir olan biri, (dünyaya) bağlı kalır.

Ahmed el-Behlûl Hz. Peygamber’e olan aşırı aşkı sebebiyle, ona kavuşamamaktan dolayı hüznünden eriyip bittiğini, artık dayanamayacağını, kalbini kaybettiğini, hüznünden gözlerine ak düştüğünü, artık göremez olduğunu, onun sevgisinde kaybolduğunu yani fenâ fi’l-Muhammed olduğunu söyler: [eṭ-Ṭavîl]

إِلَى قَابِ قَوْسَيْنِ ارْتَقَى عِنْدَمَا سَرَى وَعَادَ سَرِيْعًا مِنْ سَمَاءِ إِلَى ثَرَى
عَدِمْتُ فُوَادًا رَامَ عَنْهُ تَصَبُّرًا قَبِيْحٌ عَلَى عَيْنِي تَنَامٌ وَلَا تَرَى
بِيْتْرَبَ قَبْرًا نُورُهُ قَدْ تَأَلَّقَا

1. O, (İsrâ ve Mîrac) yolculuğunda, (Allah’ın) çok yakınına yükselmiştir.
2. Ardından semadan toprağa seri bir şekilde dönmüştür.
3. Ondaki katlanmayı isteyen bir kalbi kaybettim.
4. Uyumak gözlerime artık kerih gelir, artık göremez.
5. Yesrib’deki nûru parlayan bir kabri,

فُوَادِي غَدَا مِنْ شِدَّةِ الشَّوْقِ فِي ظَمَا إِلَى نُحُوٍ مِنْ فَوْقِ السَّمَوَاتِ قَدْ سَمَا
وَلَوْلَاهُ مَا اشْتَفْتُ الْحَطِيْمَ وَرَمَزَمَا شَعِفْتُ وَقَلْبِي بَاتَ فِي الْحَبِّ مُغْرَمًا

²⁷⁰ el-Bakara sûresi 2/256.

1. *Kalbim, onun aşkının şiddetinden ötürü susuz kaldı.*
2. *Semâvâtın üstüne (mîraca) yükselen kimseye karşı,*
3. *O, olmasaydı Zemzem 'e ve Hatim 'e (Kabe 'ye) özlem dolu olmazdık.*
4. *Ona delicesine âşık oldum, kalbim onun aşkı ile sırlıslam oldu.*
5. *Beşeriyetin içinde yaşayan yaratılmışların en şereflişine,*

Ahmed el-Behlûl Hz. Peygamber'in mezarından yayılan o hoş kokunun herkesi kendine çektiğinden, hatta develerin bile yularları bırakılıverse Hz. Peygamber'in kabrinden yayılan hoş esintiye doğru kendiliklerinden gideceklerinden bahseder: [eṭ-Ṭavîl]

تُعَادُ مَطَايَانَا بَعِيرٍ أَرْمَةِ تَسِيرُ لِأَشْوَابِ وَتَسْرِي بَعَزْمَةٍ
مُنَاهَا لِيَتَحْطَى مِنْ تَرَاهُ بِشَمَّةٍ شَفِيعِ رَحِيمٍ فِي الْحِسَابِ لِأُمَّةٍ
بِهِ أَنْسُوا فِي مَنْزِلِ ظَلٍّ مُوحِشًا

1. *Hayvanlarımız (kervan), yularları bile yokken sürülüp giderler.*
2. *Onlar şevk ve azimle yola devam ederler.*
3. *Ki bu kervanın tek dileği onun kabrindeki hoş esintiye tatmaktan ibarettir.*
4. *O, ümmet için hesap günü çok merhametli, müminlere şefaathçi olandır.*
5. *Onun sâyesinde en ıssız bir evin bile huzur bulduğu,*

أَلَا أَيُّهَا الْحَادِي الْمَجْدُ بِرُكْبِهِ أَلَا خُذْ فُوَادِي لِلْعَقِيقِ وَسِرْ بِهِ
فَقَدْ قَالَ لِي مَنْ زَارَهُ عِنْدَ قَبْرِهِ شَمْتُ فَتَبِقَ الْمِسْكَ مِنْ نَشْرِ تُرْبِهِ
فَهَيْمَ ذَاكَ النَّشْرُ قَلْبِي وَأُدْهَشًا

1. *Ey, kervanı bir an önce sürmeye çalışan kervanbaşı, tüm kâfileyi (hızlandır.)*
2. *Lütfen, kalbimin (ipinden) de tut ve beni de kervanın peşinden Akik'e (Medine 'ye) götür.*
3. *Onu kabrinde ziyaret eden kimse bana demişti ki:*
4. *Türbenin toprağından yayılan o keskin misk kokusunu aldım.*

²⁷¹ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 101.

5. *Ve o muhteşem koku, kalbimi ona bağladı ve beni şaşkına çevirdi.*

Ahmed el-Behlûl, Hz. Peygamber'in mezarını ziyaret etmek için yol boyunca ve tüm aşamalarda karşılaşılan sıkıntıların mezarına yaklaşıp hedefe ulaşıncaya hepsinin unutulduğundan bahseder: [eṭ-Ṭavîl]

نَزَلْنَا بِوَادِي الْمُنْحَى وَهَضَابِهِ فَهَانَ الَّذِي قَدْ نَالِي مِنْ صِعَابِهِ
وَفُزْنَا بِإِدْرَاكِ الْمُنَى مِنْ تَوَابِهِ شَبَابًا وَشَبَابًا قَدْ وَقَفْنَا بِبَابِهِ
فَعَوَّضْنَا أَمْنًا جَمِيلًا مِنْ الدَّهْشَا

1. *O, kıvrımlı vâdiye ve tepeliğine indik.*
2. *Böylece seferin zorluklarından elde ettiğimiz tüm şeyler kolay oldu.*
3. *Bizler ise yegâne muradımıza ermek suretiyle onun mükâfatını kazandık.*
4. *Hem gençlerimiz hem de yaşlılarımız, onun kapısında durduk.*
5. *Ve bu, bizi dehşetten birden muhteşem bir emniyete bıraktı.*

أَهِيمُ بِعِزِّ يَمْتَضِي السَّيْرَ فِي عَدِ فَيَمْنَعُنِي الْحُرْمَانُ عَنْ نَيْلِ مَقْصِدِي
وَمَنْ فَرَطَ أَشْوَاقِي لَهُ وَتَرَدُّدِي شَهْرَتُ بَمَدْحِي فِي النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ
وَحَبِّي لَهُ بَيْنَ الرِّيَّةِ قَدْ فَشَا

1. *Beni geleceğe götüren bir azimle delicesine seviyorum.*
2. *Fakat (ona olan) uzaklık, beni maksadımı elde etmekten engelledi.*
3. *Ona olan şevkim ve tereddüdümün aşırılığı sebebiyle,*
4. *Efendim Muhammed'i (s.a.v.) medhetmem münasebetiyle şöhret buldum.*
5. *Ve insanlar arasında yayılan ona duyduğum sevgi sebebiyle,*

بَلَعْتُ بِهِ سُؤْلِي وَنَلْتُ بِهِ الْمُنَى وَقَدْ تَمَّ لِي الْمَقْصُودُ فِي الدِّينِ وَالدُّنَا
أَقُولُ مَقَالًا بِالْحَقِيقَةِ مُعَلِّنًا شَهَدْتُ بِأَنَّ اللَّهَ أَرْسَلَهُ لَنَا
شَهَادَةَ عَدْلِ لَمْ يَكُنْ قَابِلَ الْأَرْشَا

1. *Onun sayesinde yegâne maksadım ve muradıma erdim.*
2. *Hem dünya hem de âhîret maksadım onun sayesinde gerçekleşti.*
3. *Hakikat ile bir sözü ilan ederek söylüyorum:*
4. *Şehâdet ederim ki Allah Teâla (c.c.) onu bizler için göndermiştir.*

5. Hiçbir diyeti kabul etmeyen hak bir şehâdetle,

هَوَاهُ مُقِيمٌ بَيْنَ أَحْشَائِي قَدْ دُفِنُ وَآدَمُ بَيْنَ الطِّينِ وَالْمَاءِ قَدْ عُجِنُ
وَمَنْ جَاءَ مِثْلِي فِي الْمَعَادِ فَقَدْ أَمِنُ هَنِيئاً لِعَبْدٍ حَلَّ فِي أَرْضِهِ وَإِنْ
يَكُنْ غَابَ عَنِّي عَيْنِي فَفِي الْقَلْبِ مَثْوَاهُ ²⁷²

1. Onun aşkı kalbimin en derinliklerinde yerleşmiştir, (çıkmayacak şekilde) gömülmüştür.
2. Âdem, su ve toprak arasında yoğrulmuştur.
3. Her kim benim gibi varılacak yere gelirse güvende olur.
4. Onun toprağında (sevgilinin kalbinde) yerleşen kula ne mutlu.
5. O gözlerimden kaybolsa bile, kalbimde yerleşti zaten.

رَسِيسٌ بِقَلْبِي قَدْ حَوَّنَهُ الْأَضَالِغُ وَقَدْ فَرَحْتُ أَجْفَانَ عَيْنِي الْمَدَامِغُ
وَعَزْمِي إِلَيْهِ كُلَّ يَوْمٍ مُسَارِعُ هَمَمْنَا بِأَنْ نَسْعَى فَلَوْلَا مَوَانِعُ
تُعَوِّقُنَا كُنَّا عَلَى الرَّأْسِ زُرْنَاهُ

1. O, göğüs kafesinin koruduğu kalbime demir atmıştır.
2. Gözyaşlarım, göz çanaklarıma yara yapmıştır.
3. Ona olan azmim her geçen gün ona koşmakta. (artmakta)
4. Ona bir an önce kavuşmayı murad ettik,
5. Bizi engelleyen bu engeller olmasaydı, onu ziyaret edenlerin başında biz olurduk.

شَرِيعَتُهُ الْبَيْضَاءُ لِلدِّينِ مَهَّدَتْ وَقَدْ نَفَتِ الْأَشْكَالَ عَنْهَا وَشَرَّدَتْ
وَمَا ضَرَّ عَيْنِي لَوْ أَطَاعَتْ وَأَسْعَدَتْ هَجِيرٌ لِنَارٍ بِالْبِعَادِ تَوَقَّدَتْ
وَأَمْ يُطْفِئُهَا عَنِّي سَوَى بَرْدِ لُقْيَاهُ

1. Onun tertemiz şeriatı din için kolaylaştırılmıştır.
2. O şeriattan her türlü sıkıntı kaldırılmış, def edilmiştir.
3. Şayet itaat etse ve mutlu etseydi, gözlerime zarar vermezdi.
4. Aramızdaki uzaklık sebebiyle öğle sıcaklığı adeta aleve dönüştü.

²⁷² el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 103.

5. *Ve bu ateşi söndürebilecek yegâne şey ise ona kavuşmanın serinliğidir.*

حَنِينِي إِلَيْهِ لَا يَزَالُ وَمَا سَلَأَ فُقُودِي عَلَى بُعْدِ الْمَزَارِ وَمَا قَلَى
لَقَدْ فَازَ بِالرَّضْوَانِ وَالْمَجْدِ وَالْعُلَى هِبَاتٌ مِنَ الرَّحْمَنِ مَنْ بِهَا عَلَى
قُلُوبٍ مَشُوقَاتٍ إِلَى الْحَشْرِ تَهَوَّاهُ

1. *Özlemim hep onadır, hiç azalmamıştır.*
2. *Onun ziyaret yerinin uzaklığına karşın kalbim unutmayarak ve terketmeyerek,*
3. *O nice kerem, şan ve yüce makâma nâil olmuştur.*
4. *Tüm bunlar Rahman'dan hediyelerdir.*
5. *Onu delicesine seven ve (ona kavuşmak için) haşır gününü özlemle bekleyen kalplere Allah'ın (c.c.) ihsan ettiği,*

لَهُ طَلَعَةٌ تَرَاهُو عَلَى بَدْرِ تَمِّهِ وَقَدْ فَرَنَ الْمُحْمُودُ أَحْمَدَ بِاسْمِهِ
وَفِي حَرْبِهِ مَا زَالَ عَوْنًا وَسَلْمِهِ هَوَايَ لِأَرْضِ حَلٍّ فِيهَا بِجِسْمِهِ
سَقَى تُرْبَهَا مَاءَ الْحَيَاةِ وَحَيَّاهُ

1. *Onun, güzelliğiyle tam dolunayı andıran doğuşu vardır.*
2. *Hamdedilen (Allah), Ahmed'i (s.a.v.), kendi ismine yakınlaştırdı.*
3. *O, hem savaşında hem de barışında ona hep yardım ederek,*
4. *Özlemimiz, onun naaşına ev sahipliği yapmakta olan mekânadır.*
5. *Hayat suyunun onun toprağını suladığı ve dirilttiği,*

لَقَدْ ظَفَرُوا بِالْقُرْبِ مِنْ بَعْدِ بُعْدِهِمْ وَبِالْمُصْطَفَى قَدْ لَاحَ طَالِعُ سَعْدِهِمْ
وَقَدْ سَرَّهُمْ بِالسَّيْرِ إِنْجَارُ وَعَدِهِمْ وَفَارُوا بِمَا يَرْجُونَ مِنْ حُسْنِ قَصْدِهِمْ
وَنَالُوا الْمُنَى مِنْ عَالِمِ السَّيْرِ وَالنَّجْوَى ²⁷³

1. *Onlar, uzaklıklarından sonra yakınlığı elde ettiler.*
2. *Mustafa'ya (s.a.v.) ermeleri sebebiyle mutluluklarının talihi göründü.*
3. *Bu yolculuklarıyla vaadlerini yerine getirmeleri onları mutlu etti, sevindiler.*
4. *Onlar, böylelikle amaçlarının en güzelini elde ettiler.*

²⁷³ el-Behlül, Divânu'l-Behlül, 108.

5. Gizli ve âşikârı bilen tarafından emellerine kavuştular.

دُعَائِي إِلَى الْمَوْلَى وَكُلُّ تَوَسُّلِي بِأَكْرَمِ مَبْعُوثِ وَأَفْضَلِ مُرْسَلِ
لِمَنْ تَرِدُ الْحَجَّاجِ مِنْ كُلِّ مَنَزِلٍ وَقُوفاً عَلَى أَبْوَابِهِ بِنَدَلِ
وَقَدْ شَاهَدُوا ذَلِكَ الْجَمَالَ الَّذِي يُهْوَى

1. Mevlâ'ya olan duam ve tüm tevessülüm,
2. Gönderilenlerin en yücesine ve en efdalinedir.
3. Her yerden gelen hacıların ziyaret ettiği kimseye,
4. Kapısında boyun bükerek bekler vaziyette,
5. Ve âşık olunan şu güzelliğine (akıl ve kalpleriyle) şâhitlik ettikleri halde,

أَرَى الْعَيْسَ تَهْوَى فِي الْمَسِيرِ لِأَحْمَدِ نَبِيِّ الْهُدَى وَهُوَ الشَّفِيعُ لِمَنْ هُدِيَ
مُنَاهَا بِأَنْ تَحْطَى بِزُورَةِ سَيِّدِ وَلي هِمَّةٌ تَسْمُو بِمَدْحِ مُحَمَّدِ
فَخَاراً وَمَا قَصْدِي سَعَادًا وَلَا عُلُوًّا

1. Develeri(n üzerindeki) Ahmed (s.a.v.) için, yolculuklarında hırslı olduklarını görmekteyim.
2. O ki hidâyet peygamberidir, hidâyet edilen kimseye şefaath edendir.
3. Bizim tek muradımız Efendimiz'i (s.a.v.) ziyaret edebilmektir.
4. Muhammed'i (s.a.v.) methetmekle yükselen bir isteğim var.
5. Gururla överek, benimse kastım ne kadına ne de makâmadır.

يَهِيحُ اشْتِيَاقِي عِنْدَ ذِكْرِي لِقَبْرِهِ وَلَا سِيَّمَا عِنْدَ ارْتِيَاحِي لِشَرِّهِ
فَلِلَّهِ مَا أَدْكِي نُسَيْمَاتُ عِطْرِهِ وَقَدْ نَعَشْتُ قَلْبِي لِدَادَةِ ذِكْرِهِ
حَالاً وَتَمَّ تَغْنِي عَنِ الْمَنِّ وَالسَّلْوَى

1. Onun kabrini anarken iştiyakım çağlar.
2. Özellikle de onun neşrine duyduğum memnuniyet anında,
3. Yemin olsun ki onun mis kokusunun esintisi ne de tertemizdir.
4. (Ölü) kalbimi onun zikrinin lezzeti diriltti.
5. Kudret helvasının eşsiz tadına bile ihtiyaç duymayan bir tad ile

وَأَوْصَافُهُ لَمْ تَخْلُ عَنْ ذِكْرِ ذَاكِرٍ مُتَقِيمٍ بِقَلْبِي جَانِبًا فِي سَرَائِرِي
يَرِقُّ إِلَيْهِ كُلُّ قَلْبٍ وَخَاطِرٍ يَحْنُ إِلَيْهِ كُلُّ بَادٍ وَحَاضِرٍ
وَيَجْذِبُهُ 274 فَرَطُ الْحَيْنِ إِلَى اللَّقْبَا

1. Onun vasıfları, zikir ehlinin dilinde hep vardı.
2. O, kalbimde ikâmet etmektedir, hâtıramda dolaşmaktadır.
3. Her bir kalp ve akıl ona iştıyak duyar.
4. Tüm bedevi ve yerliler ona özlem duyar.
5. Ona duyulan şiddetli sevgi ve özlem, kavuşmayı cezbeder.

نَبِيُّ الْهُدَى قَدْ طَارَ بِالْيَمَنِ طَيْرُهُ وَكَانَ إِلَى أَعْلَى الْمَقَامَاتِ سَيْرُهُ
وَحَيَّاهُ بِالتَّسْلِيمِ فَارْدَادَ حَيْرُهُ يَعِيشُ بِهِ قَلْبِي هَنِيبًا وَغَيْرُهُ
سَيَصِلِي سَعِيرًا لَا يَمُوتُ وَلَا يَحْيَا

1. O, hidâyet nebîsidir, kuşu hayırla uçmuştur.
2. Seyri en yüce makamlaraydı.
3. Allah (c.c.), onu bir kabulde selamlamıştır, böylelikle onun hayrı artmıştır.
4. Kalbim onun sayesinde mutlu şekilde yaşamakta,
5. Diğerleri (onsuz yaşayan kalp) ise, cehenneme sürülecek, orada ne ölecek ne de yaşayacaktır.

Ahmed el-Behlûl hem bu dünyada hem de mahşerde en büyük yardımcısı ve şefaathçisinin Hz. Peygamber olduğundan, ona olan iştıyakından dolayı adının anılmasıyla bile heyecanının arttığından bahseder. Şâir bu heyecanı, ıssız bir yerde bir yılanın bir kişiyi soktuğu ve kendisine yardım edecek hiç kimsenin olmadığı bir yerde, yılan tarafından sokulan kişinin çaresiz kalakaldığı, şaşırıp ne yapacağını bilemediği bir kimsenin durumuna benzetir: [eṭ-Ṭavîl]

مَدَدْتُ إِلَى الرَّحْمَنِ مِنْ فَاقَتِي يَدِي وَأَجْهَدْتُ نَفْسِي كَيْ تَرَى الْفُؤْرَ فِي غَدِي
لَمَّا نَالَ قَلْبِي مِنْ جَوَى مُتَصَعِّدٍ يَهِيحُ غَرَامِي عِنْدَ ذِكْرِي لِأَحْمَدِ
كَأَنِّي مَلْسُوعٌ وَقَدْ عَدِمَ الرُّفْيَا

²⁷⁴ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 114.

1. *Elimin darlığından dolayı Rahmân'a, elimi uzattım.*
2. *Kıyâmet gününde kurtuluşu görmek için nefsimi yordum.*
3. *Kalbimin artan elemden elde ettiği şeylerden dolayı,*
4. *Kara sevdam, Ahmed (s.a.v.) adını andığı anda adeta coşuyor.*
5. *Öyle ki sanki beni (bir yılan) sokmuş ve (etrafımda da beni tedavi edebilecek en ufak) bir ilaç yokmuşçasına,,*

Ahmed el-Behlûl, Hz. Peygamber'e karşı sonsuz bir özlem içinde olduğundan bahseder. O her dâim Hz. Peygamber aşkıyla yaşadığını söyler. Tıpkı kanın damarlarda dolaştığı gibi ona olan sevgi ve özlemin hep içinde olduğunu, onsu yaşayamayacağını belirtir. Hz. Peygamber'e olan özlemin, onun kabrini ziyaret etmekle bir nebze de olsa dindirdiğini söyler. O, ayrıca Hz. Peygamber'e salavât getirmenin kalplere şifa olduğunu söyler.

2.2.1.11. Hz. Peygamber'in Yaşadığı Kutsal Yerler

Ahmed el-Behlûl Hz. Peygamber'in yaşadığı kutsal yerlerden bahsederken, onun yaşadığı ve toprağına ayak bastığı her bir yerin mübârek olduğundan, onun güzel kokusunun herşeye sindiğinden, onun yaşadığı Mekke ve Yesrib'in (Taybe) Hz. Peygamber orada yaşaması sebebiyle mübarek olduğundan, onun nûrunun ayak bastığı her bir yeri de nûrlandırdığından bahsetmiştir.

Şâir, Medine tarafından ve Ravzâ'dan gelen meltem rüzgârının bile Hz. Peygamber'in nûrunu yaydığı için mübarek olduğunu söylemiştir:²⁷⁵ [eṭ-Ṭavîl]

عَدُونَا نَجْدُ السَّيْرِ نَحْوَ ضَرْيَجِهِ تَعَطَّرَتِ الْأَكْوَانُ مِنْ طِيبِ رِيحِهِ
رَوَى مُسْلِمٌ أَوْصَافَهُ فِي صَحِيحِهِ جَوَاهِرُ دُرِّ نُظْمَتِ فِي مَدِيحِهِ
يُزِينُ نَظْمِي مَا حَوَتْ مِنْ تَبَاهُجِ

1. *Sabahın erken saatlerinde, kabrine doğru hoş bir seyahate başladık.*
2. *Cümle mahlûkâtın onun güzel miskiyle kokulandığı,*
3. *İmam Müslim, onun vasıflarını Sahîh'inde rivayet ettiği,*

²⁷⁵ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 31.

4. İncinin cevherleri (Hz. Peygamber'in sıfatları) onun medhinde (ip gibi) dizilmiştir.
5. Tüm güzellikleri ihtiva eden nazmımı süsleyen,

لَقَدْ شَرَّفَ الْبَيْتَ الْعَتَقَ وَزَمَزَمَا وَلَوْلَاهُ مَا حَجَّ الْحَجَّيْحِ وَأَحْرَمَا
 لَيْسْنَا بِهِ تَوْبًا مِنَ الْعِزِّ مُعَلَّمَا دَلِيلُ الْوَرَى هَادِي الْقُلُوبِ مِنَ الْعَمَى
 276 وَسَيِّدُ قَوْمٍ سَادَ بِالْفَخْرِ وَالْمَجْدِ

1. O, Beyt-i Atik'i ve Zemzem'i şerefleştirmiştir.
2. Eğer o olmasa idi hacılar hacca gitmez, ihrama girmezlerdi.
3. Ayırt edici bir özellik olarak biz onun vesilesiyle izzet elbisesini giydik.
4. O, mahlûkâtın delilidir, kalpleri körlükten kurtarıp hidâyete erdirendir.
5. O, şan ve şerefle temayüz etmiş olan bir kavmin seyyididir.

لَقَدْ شَرَّفَ اللَّهُ الْبِقَاعَ وَطَيْبَةَ بَيْنَ حَاَزَ فِي الْإِسْرَا فُنُونًا عَرَبِيَّةً
 وَحَجْرَتُهُ عَيْبِي تَرَاهَا قَرِيْبَةً ذِلَالًا لِمَنْ أَحْبَبَا قُلُوبًا مُقِيْمَةً
 277 وَكُلُّ فُوَادٍ لِلْأَعَادِي مُجِدِّدٌ

1. Allah (c.c.), o yeri (kutsal toprakları) ve Taybe'yi şerefli kılmıştır.
2. İsrâ gecesini müthiş bilinmeyen ilimlere haiz olan kimseyle,
3. Gözlerim, onun hücre-i saadetini yakın olarak görüyor.
4. Kalplere hayat veren kimseyi, itâatkar ve mukîm olarak,
5. Ve düşmanların her bir kalbi, parçalanmış olarak,

Ahmed el-Behlûl Hz. Peygamber'in mezarını ziyaret etmenin kalpleri dirilteceğini, mahşer gününde de kurtuluşumuza fayda vereceğini bildirir. O, Hz. Peygamber'in yüzündeki nûru güneşe benzettir. Nasıl ki güneş tüm karanlıkları ışıyla aydınlatırsa, Hz. Peygamber'in nûrunun da tüm karanlıkları yok ederek aydınlığa çevirdiğini söyler: [eṭ-Ṭavîl]²⁷⁸

أَيَا سَائِقًا بِاللَّهِ إِنَّ كُنْتُ مُسْعِدِي فَعُجَّ بِي إِلَى نَحْوِ الْحَبِيبِ مُحَمَّدٍ

²⁷⁶ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 41.

²⁷⁷ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 45.

²⁷⁸ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 58.

فَإِنِّي مَشُوقٌ قَدْ عَدِمْتُ بَجَلْدِي ظِرَابٌ قَطَعْنَاهَا إِلَى نَحْوِ أَحْمَدِ
وَفُزْنَا بِهِ كَالْتَّصُلِ إِذْ دَخَلَ الْأَعْطَا

1. Ey Allah'a (c.c.) yönlendiren kimse, eğer beni mutlu etmek istiyorsan.
2. Beni habîbim Muhammed'in (s.a.v.) huzuruna doğru yönelt.
3. Zira ben bu hususta pek arzuluyum, öyle ki artık zerre sabrım kalmadı.
4. Ahmed'e (s.a.v.) doğru çölde mesafeler katettik.
5. Kınına girdiğindeki kılıç gibi, biz onun sayesinde zafer kazandık.

نَبِيِّ لَهْ جَاءَ سَعِدْنَا بِحُبِّهِ فَرَزُ قَبْرَهُ إِنْ شِئْتَ تَحْطَى بِقُرْبِهِ
لِتَسْلَمَ مِنْ هَوْلِ الْحِسَابِ وَكَرْبِهِ ظُهُورُ النَّبِيِّ الْمُصْطَفَى قَدْ صَفَتْ بِهِ
قُلُوبٌ إِذَا تَحْطَى بِمَعْرِفَةِ الْأَحْطَى

1. O, sevgisiyle hoşnut kıldığımız, pek şanlı bir nebîdir.
2. Yakınlığını elde etmek istiyorsan onun kabrini ziyaret et.
3. Hesap günününün dehşet ve tasasından emin olmak için,
4. Muhammed Mustafa'nın (s.a.v.) zuhuruyla kalpler tertemiz oldu.
5. Böylece o en sevilen kişiyi tanımaya nâil olursun.

بِرُؤُوسِهِ تَحْيَى الْقُلُوبُ وَهَتَدِي فَرَزُهُ لِتَحْطَى بِالتَّعِيمِ الْمُحَلَّدِ
وَتَنْجُو بِهِ مِنْ مَوْقِفِ الدَّلِّ فِي عَدِ ظِلَامِ جَلَاهُ نُورُ وَجْهِ مُحَمَّدِ
بِحِكْمَةِ مَعْنَى فِيهِ قَدْ قَابَلَ اللَّفْظَا

1. Efendimiz'e ziyaretle kalpler dirilir, hidayete erer.
2. Öyleyse onu ziyaret et, sonsuz nimetlere nâil olmak için,
3. Kıyamet gününde zelil bir konumdan onun sayesinde kurtulmak için.
4. Muhammed'in (s.a.v.) yüzündeki nûr, bütün karanlıkları aydınlığa çıkarır.
5. İçinde lafzın karşılık geldiği bir mânânın hikmetiyle,

Ahmed el-Behlûl'e göre develerin durmaksızın ve iştiyakla Hz. Peygamber'in mezarına doğru yol alırken tâkatları kesilse de Hz. Peygamber'in ayak bastığı topraklara onların da ayak basmaları tüm yorgunluklarını unutturur. Şaire göre, Hz. Peygamber'in ayak bastığı toprak bile mübârekdir:

دَعِ الْعَيْسَ قَدْ أُوْكِيَ بِهَا أَلَمُ السُّرَى تَسِيرُ لِمَعْنَى خَيْرٍ مَنْ وَطِئَ الثَّرَى
لَقَدْ نَحَلْتُ أَجْسَامَهَا فَهِيَ لَا تُرَى ظُهُورٌ بَرَاهَا كَثْرَةُ الشَّوْقِ وَالسُّرَى
وَمَنْ شِدَّةَ الْأَشْوَاقِ مَدَّتْ لَهُ حَظًّا

1. Develeri bırak, gece yolculuğunun elemi onları sıktı.
2. Onlar toprağa çıplak ayakla basan en hayırlı kimsenin meskenine doğru gitmektedirler.
3. Artık o develerin bedenleri zayıf düşmüştür, fakat bu fark edilmemektedir.
4. Aşırı arzu ve gece boyu yolculuk, sırtları (develeri) yiyip bitirir.
5. Özlemin şiddetinden gözler onu arar.

Ahmed el-Behlûl Hz. Peygamber'in hem bu dünyada hem de mahşerde şânının yüceltildiğini, onun mezarını ziyaret eden kimselerin âhirette ödüllendirileceğini, en büyük ödülün ise ona komşu olma şerefi olduğunu bildirir:

لَقَدْ حَصَّه الْمَوْلَى وَعَظَّمْ قَدْرَهُ وَقَدْ زَادَهُ فَخْرًا لِيَعْلَمَ أَمْرَهُ
وَفِي مَوْقِفِ الْأَشْهَادِ أَعْلَنَ ذِكْرَهُ ظِلَالٌ وَأَنْهَارٌ لِمَنْ زَارَ قَبْرَهُ
وَفِي الْخُلْدِ بِالتَّقْرِيبِ مِنْ رَبِّهِ يَحْظَى

1. Mevlâ, onu seçmiş ve kadrini âlî kılmıştır.
2. Onun şânını yüceltmıştır ki emrini (tebliğ ve tebyin vazifesini) bilsin.
3. (Kıyâmet gününde) şehâdet makamında onun zikrini ilan etmiştir.
4. Onun kabrini ziyaret eden kimseye gölgelikler ve nehirler (eşlik eder.)
5. Sonsuzluk âleminde (Cennetü'l-Huld'de), Rabb'ine yakın olma şerefini elde eder.

Ahmed el-Behlûl, Hz. Peygamber'in mezarını ziyaret etmek gayesiyle Medine'ye doğru yaptığı yolculuğu anlatırken, ona olan iştiyâkından dolayı yol boyunca içi içine sığmadığını, çok heyecanlandığını, sevincinden gözyaşlarına hakim olamadığını belirtmiştir. O, bu halini Hz. Musa'nın (a.s.) ailesiyle beraber Mısır'a dönerken bir ağacın altında ailesine söylediği söze benzetmiş ve Tâhâ Sûresi'ndeki; (إِذْ رَأَى نَارًا فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ أَوْ أَجْدٍ عَلَى النَّارِ هُذًى) 'Hani o bir ateş görmüş ve ailesine şöyle demişti: "Siz bekleyin, (şu uzakta) bir ateş bulunduğunu farkettim;

belki ondan size bir kor parçası getiririm veya ateşin başında bir kılavuz bulurum.²⁷⁹
ayetine atıfta bulunmuştur. [eṭ-Ṭavîl]

إِلَى يَثْرِبٍ سِرْنَا وَسَارَ الْمَحَامِلُ وَقَدْ شَافَنِي ذَاكَ الْحِمَى وَالْمَنَارِلُ
أَقُولُ وَلِي دَمْعٌ عَلَى الْحَدِّ هَاطِلٌ لَيْالٍ أُرْجِيهَا وَإِنِّي لَفَائِلُ
كَمَا قَالَ مُوسَى إِذْ تَوَلَّى إِلَى الظِّلِّ

1. Yesrib'e gittik, hevdecler de peşimizden geldi.
2. Yolculuk esnasında görmüş olduğum evler ve şu yurt beni gayrete getirdi.
3. Gözyaşlarım, yanaklarımın üzerinde süzülmekteyken derim ki,
4. Ümitle beklediğim geceleri, (şöyle) söyleyerek,
5. Musa'nın (a.s.), bir ağacın gölgesine sığındığı vakit dediği şey gibi,

Ahmed el-Behlûl Hz. Peygamber'in sohbet ve muhabbetinin kalplere şifa olduğunu ve şirk, küfür nifak gibi kalbin hastalıklarının şifasının onun sohbetine katılmaktan geçtiğini söyler. Kutsal olan; Kâbe, Safâ, Mina ve Zemzem Kuyu'su gibi yerlerin Hz. Peygamber'in oralara ayak basmasıyla (oralarda yürümesiyle) şeref kazandığını belirtir:²⁸⁰ [eṭ-Ṭavîl]

مَحَبَّتُهُ لَا شَكَّ فِيهَا وَلَا حَقًّا وَمِنْ كُلِّ دَاءٍ لِلْقُلُوبِ هِيَ الشِّفَا
بِهَا كَمَ نَجَا عَاصٍ وَكَانَ عَلَى شَفَا مِئِّي شَرَفْتُ لَمَّا أَتَاهَا مَعَ الصَّفَا
كَمَا شَرَفَ الْبَيْتُ الْعَتِيقُ وَرَمَزَمُ

1. Onun muhabbetinde hiçbir şek şüphe yoktur.
2. Kalplerin ilacının tamamı onda vardır, onun muhabbeti bir şifadır.
3. Onun sayesinde nice âsiler ki onlar (uçurumun) kenarında iken, felaha ermiştir.
4. Hem Safa hem de Mina, onun ayakları ile müşerref olmuştur.
5. Beyt-i Atik (Kâbe) ve Zemzem'in şerefe nail olduğu gibi.

مَعَارِنَا تَزْهُو بِهِ وَالْمَشَارِقُ وَكُنْبَانُ نَجْدٍ وَالْحَبَالُ الشَّوَاهِقُ
عَوَارِفُهُ مَشْهُورَةٌ وَالْحَقَائِقُ مَكِينٌ أَمِينٌ فِي الْمَقَالَةِ صَادِقُ

²⁷⁹ Tâhâ 20/10

²⁸⁰ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 68.

رَحِيمٌ كَرِيمٌ عَادِلٌ لَيْسَ يَظْلِمُ

1. Hem doğu hem de batılarımız onunla övünür.
2. Necd'in kum (dan tepeleri), dağları ve tepeleri,
3. Bilinen özellikleri ve hakikatleri meşhurdur.
4. Söyledikleri şeylerde doğru, sağlam ve güvenilirdir.
5. O, merhametli, cömert ve asla zulmetmeyen âdildir.

Şâir, Medine tarafından esen meltem rüzgarının bile kutsal (mübarek) olduğunu, çünkü onun Hz. Peygamber'in kokusunu getirdiğini belirtir:²⁸¹ [eṭ-Ṭavîl]

قَدْ اسْتَمْسَكْتُ رُوحِي بِعُرْوَةِ حَبْلِهِ وَبِالسَّادَةِ الْآلِ الْكَرَامِ وَصَحْبِهِ
وَوَهْوَى مِنْ الْوَادِي نَسِيمٍ مَهَبِهِ فَتَيْقُ سَحِيقِ الْمِسْكِ مِنْ عَرْفِ ثُرْبِهِ
وَوَاهِيكَ مِنْ ثُرْبِ وَوَاهِيكَ مِنْ عَرْفِ

1. Ruhum (nefsim), Allah'ın (c.c.) ipinin kulpuna, sımsıkı tutundu.
2. Rasulü Ekrem'e (s.a.v.) ve sahâbesine de,
3. Ruhum, vadi (Akik) den gelen meltem esintisini seviyor.
4. Toprağının o güzel kokusundan, derin ve keskin eşsiz bir koku,
5. Ne mübârek bir türbe ne mübârek bir koku!

إِذَا مَا بَدَا الْبُرْقُ اللَّمُوعُ مِنَ الْحِمَى يُدَكِّرُنِي ذَاكَ الْمَقَامِ الْمَكْرَمَا
وَلَمَّا حَدَا الْحَادِي سُحَيْرًا وَزَمْرَمَا قَدِمْنَا إِلَى خَيْرِ النَّبِيِّينَ بَعْدَمَا
نَشَرْنَا 282 لَهُ الْأَعْلَامَ غَرْبًا وَمَشْرِفًا

1. O, (Hz. Peygamber'in yaşadığı) beldeden parlak şimşekler görününce,
2. (Bu durum) bana şu yüce makamı hatırlatır;
3. O kervanbaşı sahur vakti develeri sürüp 'hum hum hum' diyerek şarkı söyleyince,
4. Peygamberlerin en hayırlısının huzuruna vardık.
5. Onun sancağını doğuda ve batıda yaydıktan sonra,

²⁸¹ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 89.

²⁸² el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 93.

جَلَا ظُلْمًا عَنَّا بُنُورِ صَبَاحِهِ فَكَانَ صَبَاحًا مُسْفِرًا بِنَجَاحِهِ
بِهِ شَرَّفَ الْوَادِي وَأَهْلُ بَطَاحِهِ هَزَزْنَا قُلُوبًا نَحْوَهُ بِامْتِدَاحِهِ
فَهَامُوا بِهِ شَوْقًا وَفِي حَيْهٍ تَاهُوا 283

1. O, sabahının nuru (yüzü) ile bizden karanlıkları temizledi.
2. Böylece onun muvaffakiyetiyle (karanlıklar) apaçık bir sabah oldu.
3. Onunla (Akik) vadisi (Medine) ve Bedah (Mekke ve Kureyş) kabîlesi şereflendi.
4. Onu methetmek suretiyle kalblerimiz titredi.
5. Böylece onu delicesine sevdiler ve onun sergisinde kayboldular.

تَوَلُّوا وَقَلْبِي سَائِرٍ حِينَ يَمْمُوا إِلَى مَكَّةِ حُتُّوا الرِّكَابَ وَأَحْرَمُوا
وَمِنْ بَعْدِ ذَا نَحْوِ الْعَقِيقِ تَقَدَّمُوا وَفِي يَثْرِبِ حَطُّوا الرِّحَالَ وَسَلَّمُوا
عَلَى خَيْرِ مَبْعُوثٍ فَضَائِلُهُ تُرَوَى 284

1. Onlar dönüp gittiler, kalbim de onlarla birlikte gitti.
2. Mekke 'ye yöneldiklerinde, develeri koşturdular, ardından ihrama girdiler.
3. Bundan sonra Akik Vadi 'sine doğru ilerlediler.
4. Yesrib 'e vardıkları zaman eğerlerini indirdiler ve
5. Nice faziletleri rivayet edilmiş olan, gönderilmişlerin en hayırlısına selam verdiler.

Şâir, Hz. Peygamber'in yaşadığı ve toprağına ayak bastığı her bir yerin mübârek olduğunu, onun güzel kokusunun her yeri kapladığını söyler. Mekke ve Yesrib'in Hz. Peygamber orada yaşaması sebebiyle mübarek olduğunu belirtir. Onun nûru ayak bastığı her bir yeri de nûrlandırmıştır. Oralarda bulunmanın insanı heyecanlandırdığı söyler. Hatta develerin bile o nûr sebebiyle orada gidişlerinin farklı olduğunu belirtir..

²⁸³ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 103.

²⁸⁴ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 108.

2.2.2. Gazel

Gazel kelimesi lügatta, “ genç erkeklerin kızlarla muhabbet etmesi, onlarla şakalaşması, onlarla eğlence ortamlarında bulunması” anlamlarına gelir.²⁸⁵ Istilâh anlamında ise gazel; asıl konusu aşk ve muhabbet olup sevgiliden bahsedildiği, sevgilinin fiziki ve iç güzelliklerinin vafedildiği, sevgiliye olan aşk, özlem ve hasretin coşkulu bir şekilde anlatıldığı bir şiir çeşididir.

Câhiliye devri Arap şiirinde gazel, tek başına müstakil bağımsız bir tür değildi. Kasîdenin mukaddime bölümlerinde sevgiliye olan duygusal ilişkilerden bahsederek şiire başlanılan bölümlere verilen bir isimdi. Bu bölümler aynı şekilde “nesîb” diye de adlandırılırdı. Bu bölümlere, ana teması medih veya fahır olarak yazılmış kasidelerin mukaddime kısmında yer verilirdi.²⁸⁶ Daha sonradan ise şâirin coşkulu bir şekilde sevgiliye karşı duygu ve düşüncelerinden bahsedildiği, içinde sevgiliye olan aşkın, şarabın, bir takım lehviyatın anlatıldığı şiirlerin tümüne “gazel” denilmiştir.²⁸⁷

Câhiliye dönemi Arap şiirinde gazel türündeki ilk şiirleri İmruu'l-Kays'ın (ö. 539/1145) söylediğinden bahsedilir.²⁸⁸ İslam'ın gelişiyle beraber Câhiliye döneminde olduğu gibi, kadın erkek arasındaki eğlencelerin ve bir takım nefsânî duyguların sınırlandırılması, bunların açıkça ifade edilmelerinin yasaklanması gibi bazı nedenlerden dolayı, ana teması gazel olan müstakil şiirler son derece azdır.²⁸⁹ Bununla beraber birçok şâir, klasik kaside formatında, kasidelerinin mukaddimesinde gazele yer vermişlerdir.²⁹⁰ Örneğin, Ka'b b. Züheyr (ö. 24/645), Hz. Hz. Peygamber'i medhettiği meşhur “*Kaside-i Bürde*”sine gazel temasıyla başlamıştır.²⁹¹

بانتُ سعادُ فقلبي اليومَ متبولُ متتيمُ إثرها لم يُفدَ مكبولُ

‘Suat, ayrılıp gitti, bu gün sevdalıdır benim kalbim, onun peşine takılıp gitmiştir.....’

²⁸⁵ Muhammed b. Mukrim İbn Manzûr, *Lisânu'l-‘Arab* (Beyrut: Dâru’s-Şâdir, ts.), 11/491.

²⁸⁶ Şevkî Dayf, *Târîhu'l-Edebi'l-‘Arabî el-‘aşru'l-Câhilî* (Kâhire: Dâru'l-Maa’rif, 1976), 212-213.

²⁸⁷ Haluk İpekten, “Gazel”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13/440.

²⁸⁸ Afif Nâyif Hâtûm, *el-Ğazel fi'l-‘aşri'l-Umevî* (Beyrut: Dâru Şâdir, 2008), 11.

²⁸⁹ Muhammed Sâmi ed-Dehân, *el-Ğazel* (Kâhire: Dâru'l-Maa’rif, ts.) 32.

²⁹⁰ Kenan Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi Sadru'l-İslâm Dönemi* (Ankara: Fenomen Yayıncılık, 2009), 95.

²⁹¹ Ali et-Şanfâvî, *Min Ğazli'l-fukahâ* (Cidde: Dâru'l-Menâra, 1988), 7.

Emevîler zamanında gazel türü, müstakil bağımsız kasîdelere dönüşmüştür. Önceleri sadece kasîdenin girizgâh bölümünde söylenen geleneksel şekli olan kasîdenin bir bölümü olmaktan çıkmıştır.²⁹²

Osmanlılar zamanında da gazel türü kasîdeler, daha önceki dönemlerde olduğu gibi gerek şiirin bir bölümü şeklinde gerekse müstakil olarak yazılmış gazel temalı şiirlerin her iki çeşidi olarak da yazılmaya devam etmiştir.²⁹³

Ahmed el-Behlûl de dîvanında geleneksel kasîde yapısında olduğu gibi, kasîdelerin giriş bölümlerinde gazel temasına yer vermiştir. Onun bağımsız müstakil gazel temalı hiç bir şiiri yoktur. O, şiirlerine hep gazel temasıyla başlamış daha sonra yumuşak bir geçişle konuyu Hz. Peygamber medhine getirmiştir.

Ahmed Behlûl'ün, tahmislerinin mukaddimelerinde gazelin türü olan hem `uzrî ('afif) gazele hem de hissî gazel türüne yer verdiği görülür.

2.2.2.1. Hissî Gazel

Şâirin, sevgiliden bahsederken onun bir takım fizksel güzelliklerini hiç çekinmeden cömertçe vasfetmesidir. Ayrıca sevgilinin zâhiri güzelliklerini ahlâkî güzelliklerinin önüne geçirmesidir. Bunlar; sevgilinin yüzü, gözü, kaş, yanağı, boynu vb. olabilir. Gazelin bu türünde şâirin bunları zaman zaman ahlakî sınırları zorlayacak decede vasfettiği görülür.²⁹⁴

Hissî gazel türüne dîvandan tasnif ederek örnekler verilecektir.

2.2.2.1.1. Yüz

Ahmed el-Behlûl'ün sevgilinin yüzünden bahsederken onun yüzünü hep ayın ondördü olan dolunaya benzettiği görülür. Ona göre, sevgilisi süslenmesine bile gerek duymayan, zaten her zaman güzel yüzlü olandır.²⁹⁵ [eṭ-Ṭavîl]

وَبَلَغَ سَلَامِي إِنْ وَصَلْتَ مُسَلِّمًا عَلَى سَاكِنِ الْجُرْعَاءِ مِنْ أَيْمَنِ الْحِمَى

²⁹² Kenan Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi Emeviler Dönemi* (Erzurum: Fenomen Yayıncılık, 2012), 76.

²⁹³ Kenan Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi Osmanlı Dönemi* (Kayseri: Fenomen Yayıncılık, 2015) 151.

²⁹⁴ İpekten, "Gazel", 13/442.

²⁹⁵ el-Behlûl, *Dîvânü'l-Behlûl*, 29.

وَإِلَيَّ بِهِمْ مَا زِلْتُ صَبًّا مُتَيَّمًا جَفَانِي الْكُرَى لَمْ يَهْنِي النَّوْمُ عِنْدَمَا
فَنَيْتُ بِحُبِّ الْغَانِيَاتِ الدَّوَائِعِ

1. Eğer sağ salim (ona) ulaşırsan, selamımı ulaştır.
2. Vatanın sağ tarafında kalan Cer'a (kum tepesi) sâkinine,
3. Ben hâlen onlar için dîvâne âşık olduğum halde,
4. Uyku benden uzaklaştı, uyku bana zevk vermiyor.
5. İri-kara gözlü ve ziynetsiz (süslenmesine bile gerek kalmayan) kimselerin sevgisinde fena bulduğum zaman,

خَلَّتْ دَارُ مَنْ أَهْوَى وَعَابَتْ بُدُورُهَا وَضَاقَتْ نَوَاحِيهَا وَأَظْلَمَ نُورُهَا
وَلَمَّا رَأَيْتُ الْعَيْسَ قَدْ جَدَّ سَيْرُهَا ذَكَتْ نَارُ حُزْنِي وَاسْتَمَرَّ زَفِيرُهَا
296 وَسَهُمُ الْهَوَى يُصْمِي الْفُؤَادَ فَيَنْفُذُ

1. Arzulayan kimsenin evi boşaldı ve dolunayı (sevgilisi) kaybıldı.
2. Yönleri daraldı ve nûru söndü.
3. Dişi develerin gitmekte kararlı olduğunu gördüğüm zaman,
4. Hüznümün ateşi tutuştu ve soluması arttı.
5. Aşk oku, kalbe nişan alarak ve onu delip geçti.

Ahmed el-Behlûl'e göre sevgilinin yüzü, o kadar parlak ve güzeldir ki âdeta zifiri karanlık bir gecede ortaya çıkan ve etrafı aydınlatan, güzelliğiyle herkesi büyüleyen dolunay gibidir.²⁹⁷ [eṭ-Ṭavîl]

وَفَيْتُ بَعْهَدِي فِي هَوَاهُ فَلَمْ يَفِ فَمَا حِيلَتِي فِي هَجْرِهِ وَهُوَ مُتَلْفِي
كَثِيرُ التَّجَيِّ لَا يَرُقُّ لِمُدْنَفِ كَلِفْتُ بِفَتَانِ الشَّمَائِلِ أَهْيَفِ
تَبَدَّى كَبْدِرٍ لَأَخٍ مِنْ ظَلَمِ الْحُلْكِ

1. Ben, ona olan aşkı hususundaki ahdime vefâ gösterdim o ise, vefâ göstermedi.
2. O beni yok ettiği halde, hicrânı hususunda aldatmam yoktur.

²⁹⁶ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 43.

²⁹⁷ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 60.

3. O, son nefesini vermek üzere olan bir kimseye acımayarak, çokça suçlar.
4. Kalbim, vasıfları güzel, zarif birine bağlandı.
5. Kapkaranlık geceleri aydınlatan dolunay gibi görünen,

2.2.2.1.2. Göz ve Kaş

Ahmed el-Behlûl'e göre sevgilinin gözleri ceylanın sürmeli gözleri gibidir. Onun gözleri kara, iri ve büyüleyicidir. Şâir, sevgilinin bakışlarını hedefine tam isabet eden bir oka benzetmiştir. Sevgili, bakışıyla onu kalbinden vurmuş ve esir almıştır. O, bakışlarıyla âşığı kendine esir alır:²⁹⁸ [eṭ-Ṭavîl]

سَبَانِي حَبِيبٌ حَارَ قَلْبِي وَنَاطِرِي حَكَى لَمَعَاتِ مَنْ عَيْنُونَ الْجَاذِرِ
وَلَمَّا تَبَدَّى لِي تَبَلُّبُ حَاطِرِي طُعِنْتُ بِسَهْمِ مَنْ عَيْنُونَ فَوَاتِرِ
لَهَا فِي الْحَشَا وَقَدْ وَفِي مَفْرَقِي وَخَطُ

1. Kalbimi ve bakışımın kontrolünü ele geçiren bir sevgili beni esir aldı.
2. (Güzelliği) ceylanın gözlerindeki parıltıyı andıran,
3. O, her ne zaman bana görünse, aklım karışır.
4. Onun sakın bakışlarından fırlayan okla yaralandım.
5. Bu bakışta, kalbimin en derinlerinde bir ateş vardır, saç ayırımına ise aklar düşmüştür.

عَزَّالٌ كَحِيلِ الطَّرْفِ تَمَّتْ فُنُونُهُ مَلِيحٌ الْمَعَانِي سَاحِرَاتُ جُفُونُهُ
يَنِيمُ بِهِ دَمْعِي وَقَلْبِي يَصُونُهُ ظَفِرْنَا بِهِ وَالصُّدَّ أَعْفَتْ عَيْنُونُهُ
عَلَى أَنْ رَأَيْتُ الدَّهْرَ مُقْلَتَهُ يَقْطِي ²⁹⁹

1. O, tüm güzellikleri tamamlanmış, gözleri sürmeli bir ceylandır.
2. Tüm vasıfları hoş olan, gözleri (bakışları) büyüleyici olan,
3. Kalbim her dâim onu muhafaza ettiği halde, gözyaşım sevgiliyi ifşa ediyor.
4. Biz onun (sevgisini) kazandık, fırac ise, onun gözlerine uyku getirdi.

²⁹⁸ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 54.

²⁹⁹ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 57.

5. *Ki ben zamanın gözüne uyku girmediğini bilirim.*

Ahmed el-Behlûl'e göre sevgili hem kara gözlüdür, hem de gözleri sürmelidir.

Aynı zamanda o ceylan gözlüdür. Bir bakışı kendine esir etmek için yeter:³⁰⁰ [eṭ-Ṭavîl]

عَرِيْرٌ كَجَحِيْلٍ قَدْ زَهَا فِي فُنُوْنِهِ يُرِيْكُ هِلَالًا طَالِعًا مِنْ جَبِيْنِهِ
رَمَانِي بِسَهْمٍ مِنْ سَوَادِ جُفُوْنِهِ غَزَالٌ سَبَى عَقْلِي بِدَعَجِ عُيُوْنِهِ
بُوْجِهٍ حَكَاهُ الْبَدْرُ وَالْبَدْرُ بَارِعُ

1. *O, sanatında parlayan (her alanda temayüz etmiş) sürmeli gözlü bir güzeldir.*
2. *(Sanki) alnında âdeta doğmakta olan hilâli gösteren (andıran),*
3. *O kara gözleri ile bana ok atan,*
4. *O, gözlerinin güzelliği ile aklımı esir almış bir ceylandır.*
5. *Tam da ayın ondördü olduğu halde, dolunayı andıran yüzüyle,*

Ahmed el-Behlûl'e göre sevgilinin yüzü dolunay gibi parlaktır. Onun bir bakış atışıyla karşısındakini kalbinden vuran ve hasta eden gözleri vardır. Ayrıca sevgilinin iki yanağından aşağı sarkan kâkülleri de vardır. Şâir, o saçları akrebin ön iki koluna benzetir. Aşağıya doğru sarkan o saç lülelerinin sevgilinin dudağını öpmeye engel olduğunu söyler: [eṭ-Ṭavîl]

تَبَدَّى كَبَدْرِ لَاحٍ مِنْ تَحْتِ عَيْهَبٍ وَيَرْتُو فَيُضْنِنِي بِمُقْلَةٍ أَشْنَبِ
طَلَبْتُ رِضَاهُ لَوْ ظَفَرْتُ بِمَطْلَبِي عَرِيْرٌ حَمَى عَنَّا لَمَاهُ بِعَقْرِبِ
مِنَ الصُّدْغِ يَسْعَى وَهُوَ فِي الْقَلْبِ لَادِعُ

1. *O, bulutların arasından parlayan bir dolunay gibi göründü.*
2. *Bana bakarak, böylece güzel gözleri ile beni âdeta hasta eder.*
3. *Eğer muradıma erebilirim, onun rızasını talep etmekteyim.*
4. *O, dudaklarını akreple bizden uzak tutan güzel (yüzlü) birisidir.*
5. *Şakaktaki saç lülelerinden oluşan akreple, kalbi soktuğu halde,*

Ahmed el-Behlûl'e göre ceylan bakışlı gözleriyle sevgili onun aklını başından almıştır. Bu tıpkı içkiden dolayı sarhoş olup da mutlu olması sebebiyle kendinden

³⁰⁰ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 85.

geçen kimsenin hali gibidir. Şâire göre sevgilinin bakışı bir yana, sevgiliyi hatırlamak bile onu sarhoş etmeye yeter.

Şâir, kimsenin kınaması umurunda olmadan, sevgilinin dudaklarını değdirerek içtiği kabın aynı yerine kendi dudaklarını değdirdiğinde, sevgilinin dudağından içmiş gibi hissettiğini anlatır:³⁰¹ [eṭ-Ṭavîl]

نَدِيمِي أَدْرُ كَأَسِي وَبِاللَّهِ عَيْي لِي بِذِكْرِ عَزَالٍ سَاحِرِ الطَّرْفِ أَكْحَلِ
وَفَاتِنَةٍ زَارَتْ عَلَيَّ رَعْمَ عَادِلِي سُرْرَتْ بِهَا وَالْعَادِلَاتُ بِمَعْرِ
وَرُحْتُ بِرَاحٍ مِنْ مَرَاشِفِهَا اللَّعْسِ

1. Dostum, içki kâsemi diğerine ver. Allah'a (c.c.) yemin olsun ki, benim için onu zenginleştirsin.
2. Kara gözlü büyüleyici bakışlı bir ceylanın vasfıyla,
3. Beni kınayan kimseye rağmen ziyaret eden aklımı başımdan alan kimseyle,
4. Onun ziyaretine ben çok sevindim, beni kınayanların ise uzak olmalarına.
5. Ve onun dudaklarının değdiği bardaktan içmeye başladım şarabı.

Şâir, sevgili kendinden uzaklaşıp gitse de, kim ne derse desin onu hep seveceğini söyler. Ona göre sevgili, hem ahlaki hem de fiziki güzelliği mükemmel olan biridir. O, sevgilinin yüzünün dolunay gibi, gözlerinin de ceylanın gözleri gibi olduğunu, hem de kalem kaşlı olduğunu anlatır:³⁰² [eṭ-Ṭavîl]

وَحُرْمَةٍ وُدِّي لَمْ يَكُنْ عَنْهُ مَصْرَفُ لِقَابِ مُحِبِّ بَعْدَهُمْ يَتَلَهَّفُ
لَقَدْ لَحَّ عُدَّالِي وَفِي اللَّوْمِ أَسْرَفُوا وَيِ أَعْيَدُ خُلُوَ الشَّمَائِلِ أَهْيَفُ
أَعْرُ أَرْجُ لِلْمَلَاخَةِ قَدْ حَوَى

1. Sevgimin hürmetine yemin olsun ki, kalbim ondan ayrılmayacak.
2. Onun ardından özlemle bekleyen bir âşığın kalbi için,
3. Beni kınayan kimseler, kınamada aşışa giderek (taleplerini sürekli) tekrar ettiler.
4. Kişiliği (ahlâkı) pek tatlı olan genç zarif bir sevgilim var.

³⁰¹ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 95.

³⁰² el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 106.

5. *Tüm güzel hasletleri toplayan kalem kaşlı güzel,*

2.2.2.1.3. Yanak

Ahmed el-Behlûl'e göre sevgilinin yanakları, tomurcuk haldeki bir gülün kızarmaya başladığı andaki durumu gibidir. Ona göre sevgilinin iki yanağı, sanki gülün katmanları gibi âl âldır:³⁰³ [eṭ-Ṭavîl]

أَبَيْتُ وَقَلْبِي يَشْتَكِي حَرَّ نَارِهِ لِأَجْلِ رَشِيقِ يَنْشِي فِي إِزَارِهِ
يُحَاكِي زُهْرَ الْوَرْدِ عِنْدَ احْمِرَارِهِ تَوَرُّدُ خَدَيْهِ وَأَسْ عِدَارِهِ
وَنَرَجْسُ عَيْنَيْهِ سُؤَالِي وَبُعَيْتِي

1. *Kalbim, ateşinin hararetinden şikâyet eder halde gecelerim.*
2. *Elbisesinin içinde sallanarak yürüyen endamlı (nârin) birisi için,*
3. *Gülün, kızarmaya başladığı sırada çıkan çiçeklerine benzeyen,*
4. *Yanaklarının güle dönmesi, kokusunun reyhan olması,*
5. *Gözlerinin nergis çiçeği (gibi güzel olması) isteğim ve arzumdur.*

Ahmed el-Behlûl'e göre sevgili; ceylan gözlü, iki yanağının üzerine sarkan saçları simsiyah, alnı ise dolunay gibi parlaktır. Onun yanakları ise; sayılan tüm güzelliklerini bastıran, eşine çok nâdir rastlanan, parlak, tıpkı görenleri hayran bırakan zebercet³⁰⁴ gibidir:³⁰⁵ [eṭ-Ṭavîl]

كَيْبٌ مُعَى لَا يَرِقُ أَنْيُنُهُ إِلَى نَحْوِ مَنْ يَهْوَاهُ زَادَ حَيْنُهُ
مُجِبٌّ غَزَالٍ قَدْ سَبَّتَهُ عَيْوُنُهُ ذَوَائِبُهُ لَيْلٌ وَصَبْحٌ جَبِينُهُ
وَعَارِضُهُ نَبْتُ حَكَاهُ الزَّبْرَجْدُ

1. *O, iniltisi dinmeyen aşırı yorgun bir şekilde kederlidir.*
2. *Kendisini arzuladığı kimseye karşı, özlemi daha da artarak,*

³⁰³ el-Behlûl, *Dîvânu 'l-Behlûl*, 22.

³⁰⁴ Hacı Çiçek, "Tefsirlerde Zebercet Metaforuna Yapılan Yorumlara Dair Analitik Bir Değerlendirme", *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 15/1 (Haziran 2024), 19-37.

³⁰⁵ el-Behlûl, *Dîvânu 'l-Behlûl*, 43.

3. Gözlerinin esir aldığı bir ceylanın aşkından ötürü,
4. Onun kâkülleri âdetâ gecedir, alnı ise sabah (parlak).
5. Yanakları ise zebercedi andıran bir gül gibidir.

Ahmed el-Behlûl, sevgilinin sürekli kendinden uzak durduğunu söyler. Bu yönüyle onu ürkek bir ceylana benzetir. O, sevgilinin yanaklarının güle benzediğini, hayâsının ise mâsumiyet ve saflığı temsil eden zambağa benzediğini ifade eder:³⁰⁶ [eṭ-

Ṭavîl]

عَزَّالٌ نَّتِي عَنِّي وَشَطَّ مَرَّاهُ إِذَا رُمْتُ مِنْهُ الْوَصْلَ زَادَ نِفَازُهُ
فَوَجَّتُهُ وَرَدُّ وَأَسَّ عِدَّاهُ زِنَادٌ بِقَلْبِي لَيْسَ يَجْبُو شَرَّاهُ
وَكَمَّ فِيهِ سِرٌّ كَامِنٌ غَيْرٌ بَارِزٌ

1. O, benden kaçan bir ceylandır, ziyaret ettiği yer bile benden irak durmaktadır.
2. Ben ona yaklaştıkça, benden ürküp kaçması artmaktadır.
3. Onun yanakları bir güldür, hayâsı zambak.
4. Kalbimi tutuşturur, aşk ateşi hiç sönmez.
5. Onda gün yüzüne çıkmayan nice sırlar vardır.

Şâir sevgilinin yanaklarını betimlerken onları gülün katmanlarına benzetir:

³⁰⁷[eṭ-Ṭavîl]

هَوَيْتُ رَشِيقاً لَا يُرَى مِثْلُ ذَاتِهِ كَأَنَّ شَقِيقَ الْوَرْدِ فِي وَجَنَاتِهِ
حَلَفْتُ لِمَنْ قَدْ لَأَمَنِي بِحَيَاتِهِ صَدَقْتُكَ فِي قَوْلِي وَبَعْضُ صِفَاتِهِ
إِذَا رُمْتَ تُخَصِّبُهَا مَدَى الدَّهْرِ لَمْ تُخْصِ

1. Benzeri olmayan, zarif (endamlı) birine âşık oldum.
2. Sanki gülün ikiz kardeşi, onun yanaklarındadır.
3. Onun hayatıyla ilgili beni kınayan kimseye yemin edip (dedim ki):
4. Sözlerim ve onun bazı sıfatları hususunda seni tasdik ediyorum.

³⁰⁶ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 50.

³⁰⁷ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 74.

5. Ömrünün tamamını, onun güzel sıfatlarını saymakla geçersen dâhi buna muvaffak olamazsın.'

2.2.2.1.4. Bakış

Ahmed el-Behlûl'e göre sevgilinin gönülleri delip geçen, okunu kalbe fırlatan bir tek bakışıyla kalbi on ikiden vuran bir bakışı vardır. O, sevgilinin durgun ve sakin bakışının ceylanı andırdığını söyler:³⁰⁸ [eṭ-Ṭavîl]

رَشِيقُ الْمَعَانِي لَا يُقَاسُ بِمِثْلِهِ لَهُ نَاطِرٌ يَرْمِي الْفُؤَادَ بِنَبْلِهِ
مُصِرٌّ عَلَى هَجْرِ الْحَبِيبِ وَقْتَلِهِ تَمَنَيْتُ لَوْ دَامَتْ مَدَامَةٌ وَصَلَهُ
لَأَظْفَرَ مِنْهَا كُلَّ يَوْمٍ بِسُكْرَةٍ

1. O, kimseyle kıyaslanamayan nârin kibar vasıflı birisidir.
2. Onun okunu kalbe fırlatan bir bakışı vardır.
3. O, sevgilinin terk edilmesine ve öldürülmesine karşı çok karardır.
4. Ona kavuşma şarabının sürekli olmasını temenni eyledim.
5. Her gün ondan alıp kendimden geçerek muvaffak olayım diye,

Şâir, sevgilinin bakışını sıklıkla ceylanın bakışına benzetir. O, tek bir bakışıyla bile kendine aşık etmeye yeten bir sevgilidir:³⁰⁹ [eṭ-Ṭavîl]

عَرَامِي مُطِيعٌ وَالسُّلُوكُ مُنَانِعٌ يُخَالِفُنِي فِي حَبِّهِمْ لَا يُطَاوِعُ
لَقَدْ سَلَبُوا عَنِّي بُدُورَ طَوَالِعِ طِبَاءٍ طَبَّاهَا فِي الْقُلُوبِ قَوَاعُ
بَلْحِظٍ وَمَا أَقْوَى بِأَنْ أَمْنَعَ اللَّحْظَا

1. Kara sevdam itaatkâr, teselli bulmaksa (unutabilmek ise), dayattıyor.
2. Bana onun muhabbeti hususunda muhâlefet etmekte, güç yetirememekte.
3. Benden dolunay (sevgili) çekip alındı.
4. O, bir tek bakışıyla kalplere saplanan bakışı olan bir ceylandır.
5. Ona bakmaktan kendimi engellemeye güç yetiremediğim halde,

³⁰⁸ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 23.

³⁰⁹ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 57.

Ahmed el-Behlûl sevgilinin kendisiyle hiç konuşmadığını, bu hususta çok ketum olduğunu söyler. Sevgilinin göz kapağının hareketinin, hızlı bir göz atışının bile karşısındakini etkilediğini, âdete ok gibi kalbine isabet ettiğini ve kendine bağladığını ifade eder: [eṭ-Ṭavîl]

قَضَا اللَّهُ مَحْتُومًا بِإِنْفَادِ حُكْمِهِ عَلَيَّ وَقَدْ أَبْرَاهُ سَابِقُ عِلْمِهِ
بِحُبِّ حَبِيبٍ طَرَفُهُ مِثْلُ سَهْمِهِ ظَلُومٌ بَخِيلٌ لَا يَجُودُ بِظَلْمِهِ
كَثِيرٌ التَّجَنِّي لَيْسَ يُسْمِعُنِي اللَّفْظَا

1. Allah'ın (c.c.) hükmü, hükmünün infazı ile gerçekleşmiştir.
2. Benle ilgili vereceği hükmü ki Allah'ın (c.c.) ezeli ilminde Onun vereceği hüküm (ona iyilik yaptığı) sabittir.
3. Ona öylesine bağlıyım ki, onun göz kapağının hareketi adeta bir ok gibidir.
4. O, haksızlığını vermeyen pek cimri olan bir acımasızdır.
5. Bana tek bir söz bile duyurmadığı suçlaması çoktur. (benimle hiç konuşmaz.)

Ahmed el-Behlûl sevgilinin çok etkileyici bir bakışının olduğunu, onun bir bakış atmasının ok gibi olduğunu, onu kalbinden vurduğunu ve onu öldürdüğünü dolayısıyla kâtili olduğunu söyler. Şâir, tüm bu hasletlere sahip olan sevgiliyi bir türlü elde edememesinden dolayı çaresiz kaldığından ve çaresizlik sebebiyle de saçlarının ağardığından bahseder.³¹⁰ [eṭ-Ṭavîl]

كَلِمَتُ بَيْنَ أَحَبِّتُهُ وَهُوَ قَاتِلِي بِأَسْهُمٍ حَظِّ قَدْ أَصَابَتْ مَقَاتِلِي
فِيَا أَسْفَى مَا فُزْتُ مِنْهُ بِطَائِلِ ضَجْرَتُ مَا قَدْ نَالِي مِنْ عَوَادِلِي
فَبَدَّلَ فَوْدِي مِنْ سَوَادِ لِمُبْبِضٍ

1. O, benim kâtilim olduğu halde ben ona düşkün oldum.
2. Öldürücü organıma (kalbime) isabet eden göz bakışı oklarıyla,
3. Esef ki ben ondan hiçbir şey elde edemedim.
4. Kınayıcımın benden elde ettiği şeyden dolayı da canım sıkıldı.
5. Böylelikle şakaklarımdaki simsiyah saçlar beyaza döndü.

³¹⁰ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 78.

Şâir, sevgilinin bakışlarını (رَشْقُ أُسْنَةٍ) 'keskin mızrak uçları'na benzetir ve ondan

kaçışın olmadığını söyler:³¹¹ [eṭ-Ṭavîl]

فَتَاةٌ مِنَ الْأَعْرَابِ تَعْنُو بِعُنَّةٍ وَتَلْكَ عَنِ الْعُشَّاقِ أَعْظَمُ فِتْنَةٍ
لَقَدْ شَغَلْتَنِي فِي هَوَاهَا بِمِخْنَةٍ عَيْونُهَا فِي الْقَلْبِ رَشْقُ أُسْنَةٍ
وَأَمْضَى مِنْ الْبَيْضِ الْحِدَادِ الْقَوَاطِعِ

1. Bedevilerden bir kız, teğanni ile şarkı söyler..
2. Ve bu şarkılar, âşıkların en büyük fitnesidir.
3. Onun aşkında imtihan beni meşgul etmiştir.(Ona olan dinmez aşkı benim imtihanımdır.)
4. Onun, kalbe inen mızrak darbesi gözleri (bakışları) vardır.
5. Keskin, doğrayıcı kılıçtan daha keskin olan,

عَدَوْتُ بِهَا مُضِيَّ وَرُحْتُ مُتَيِّمًا وَقَدْ تَرَكْتَنِي نَاحِلَ الْجِسْمِ مُعْرَمًا
رَمْتُ فِي فُؤَادِي بِالْقَطِيعَةِ أَسْهُمَا فُتُورَ حَاظٍ فَاتِنَاتٍ كَأَمَّا
إِذَا مَا رَنْتَ تَحْكِي بِهَا أَعْيُنَ الْحَشْفِ 312

1. Sabahleyin onun yüzünden hasta olarak ayrıldım ve kara sevdalı olarak döndüm.
2. Ki bu (aşk) hastalığı vücudumu zayıflığa terketti, aşk sebebiyle, (bir deri bir kemik kaldım.)
3. O, kalbime ayrılık oku (bakış) attı.
4. Çekici bir göz kapağının durgun bir bakışıyla,
5. Sanki o, bakınca onda ceylanın gözlerini andıran,

يَلُومُونِي فِي سَاحِرِ الطَّرْفِ قَدْ رَمَى بِقُلْبِي مِنْ تِلْكَ اللَّوَاظِظِ أَسْهُمَا
إِذَا رُمْتُ أَنْ أُخْفِيَ الْعَرَامَ وَأَكْتَمَا يَرِيدُ اشْتِيَاقِي كُلَّمَا ذَكَرَ الْحَمِي
سَقَى تُرْبَهُ دَمْعِي وَحَيًّا بِهِ الْحَيَا 313

³¹¹ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 81.

³¹² el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 88.

³¹³ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 113.

1. Onlar, o büyüleyici bakış hususunda beni kinamaktalar.
2. O bakışlar ki kalbime atılmış bir ok gibiyken,
3. Kara sevdami gizlemeye, saklamaya çalıştığımda,
4. İştiyâkım artar, her ne zaman (sevgilinin) beldesi anılsa,
5. Gözyaşlarım orayı sular, âdeta yağmur (gibi) canlandırarak.

2.2.2.1.5. Saç

Ahmed el-Behlûl'e göre sevgilinin yüzünün güzelliği sabah gibi, saçları da gece gibi simsiyahtır. Ona göre sevgilinin saçları uzundur ve iki yanağı üzerine sarkmıştır. Saçlarının her iki yanağını örtmesi bir akrebi andırır. O, bu durumun âşığın mâşuğunun dudaklarını öpmesine engel olduğunu söyler:³¹⁴ [eṭ-Ṭavîl]

بِعَقْرِبِ صُدْعَيْهِ حَمَى الْوَرْدَ وَاللَّمَى فَهَيَّجَنِي مِنْ بَطْنِ وَاِدٍ إِلَى حَمَى
أَيُّتُ بِهِ صَبًّا وَأُصْبِحُ مُعْرَمًا صَفَاءً وَوَدَادِي لَأَ يَحُولُ وَكُلَّمَا
أَرَدْتُ التَّدَانِي بِالْقَطِيعَةِ لِي يُقْصِي

1. (Sevgilinin) şakaklarındaki saç, dudak ve yanağını korudu.
2. Ve beni, vâdinin karnından, (sevgilinin yaşadığı) yere doğru heyecanlandırdı.
3. Onu aşırı severek gecelerim ve aşırı sevgi dolu olarak da sabahlarım.
4. Aşkımın duruluğum(saflığı) asla değişmez.
5. Ben her ne zaman yaklaşmak istesem, o beni uzaklık ile cezalandırdığı halde,

وَبِي عَادَةٌ حَارَتْ فُوَادِي وَخَاطِرِي سَبْتَنِي بِصُبْحِ تَحْتِ لَيْلِ عَدَائِرِ
عَلَيْهَا فَنِي صَبْرِي فَفَاضَتْ مَخَاجِرِي فَتَاةً بَرَاهَا اللَّهُ نُرْهَةً خَاطِرِي
عَلَى الْجَوْهَرِ الشَّفَافِ كَامِلَةً الْوُصْفِ 315

1. Tüm kalbimi ve aklımı esareti altına almış zarif, genç bir yârim var.
2. (Yüzünün) sabah (gibi), saçının örgüsüyle gece (gibi simsiyah) beni kendine esir eden,

³¹⁴ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 74.

³¹⁵ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 88.

3. Onun firâkıyla sabrım tükendi, gözyaşlarım sel gibi aktı.
4. O, Allah'ın (c.c.) gönlümün eğlencesi olarak yarattığı genç bir kızdır.
5. Tüm vasıflara haiz şeffaf bir öz üzere,

2.2.2.1.6. Endam

Ahmed el-Behlûl'e göre sevgili; uzun, boylu poslu, nârin, taze bambu ağacı fidanı gibidir. Onun alımlı bir yürüyüşü vardır. Şâir, tıpkı rüzgâr estiğinde taze ağaç dallarını sağa sola eğdiği gibi sevgilinin de elbisesinin içinde kıvırtarak cilveli bir şekilde yürüdüğünü söyler:³¹⁶ [eṭ-Ṭavîl]

لَهُ طَلْعَةٌ كَالْبَدْرِ نُورًا إِذَا بَدَتْ وَقَامَتُهُ مِثْلُ الْقَضِيبِ تَأَوَّدَتْ
مَحَاسِنُهُ لَا تَنْقُضِي لَوْ تَعَدَّدَتْ تَأَلَّقَ نُورٌ مِنْ مِحْيَاهُ فَاهْتَدَتْ
إِلَيْهِ عُقُولٌ فِي دُجَى الْفَرْعِ صَلَّتْ

1. Ortaya çıktığında dolunay gibi nûr saçan, onun bir sîmâsı vardır.
2. Ve onun boyu posu, eğilmiş uzun bir dal gibidir.
3. Ki onun güzellikleri sayılacak olsa sayılmakla bitmez.
4. Onun sîmâsından bir nûr parladı ki,
5. Fırkaların karanlığında iken sapmış akıllar, hidâyete ermiştir.

هَوِيْتُ غَزَالًا لِلْمَلَاخَةِ قَدْ حَوَى أَهِيمٌ بِهِ مَا بَيْنَ رَامَةٍ وَاللَّوَى
وَقَدْ بَاتَ قَلْبِي يَشْتَكِي أَلَمَ الْجَوَى جَرَعْتُ كُؤُسَ الْحُبِّ مِنْ حَمْرَةِ الْهَوَى
سَكِرْتُ بِهَا صِرْفًا بِغَيْرِ مُنَاجِ 317

1. (Tüm) güzelliği hâiz olan bir ceylanı arzuladım.
2. Çöl ve Liva arasındaki yerde âşık olduğum,
3. Kalbim, aşırı sevginin ızdırabından şikâyet eder halde gecelediğinde,
4. Aşk şarabından sevgi (dolu) kâseler içiverdim.
5. Başka hiçbir şey karışmadan sırf bu şarapla körkütük sarhoş olduğum,

³¹⁶ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 22.

³¹⁷ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 29.

Ahmed el-Behlûl, sevgilinin yürüyüşünü rüzgâr estiği zaman sağa sola meyleden taze ağaç fidanına benzeter. Ona göre sevgilinin akli baştan çıkarıcı bir yürüyüşü ve ceylanı andıran bir bakışı vardır. Onu görüp etkilenmemek mümkün değildir. Onun her bakımdan mükemmelliği, karanlıklar içindeki aydınlık gibi herkes tarafından âşikardır:³¹⁸ [eṭ-Ṭavîl]

قَضِيبٌ نَقَاً يَسِي الْعُقُولَ بِحَظْرَةِ يُحَاكِي بِسِحْرِ اللَّحْظِ غِزْلَانَ وَجَرَّةٍ
وَصُبْحُ جَبِينٍ فِي دُجْنَةِ طُرَّةٍ زَنْتَ مُقْلَتِي إِذْ خَالَسْتَهُ بِنَظْرَةٍ
فَجُدْتُ بِتَسْكَابِ الدَّمُوعِ اللُّوَاعِرِ

1. Çalınmış bir şekilde yürüyerek akılları baştan alan, taze ağaç fidanı(sevgili),
2. Bakışın sihri ile tuzak ceylanını andırır.
3. Ve sürekli bir karanlığın içindeki alnın parlaklığı olduğu halde,
4. Ona gizlice baktığım takdirde gözüm zina etmiş oldu.
5. Ben de sel gibi akan gözyaşlarım hususunda gayet cömert davrandım.

Şâire göre sevgilinin vücûdu, bahçedeki fidanın yaş taze dalı gibi pürüzsüz ve nârindir. Ona göre sevgilinin fizikî güzelliğinin yanında onunla karşılaşınca utancından gül gibi kızaran bir hayâsı da vardır. Şâir, saf altının işleyerek elde edilmesi gibi sevgiliyi tanıdıkça da onun gerçek güzelliklerinin ortaya çıkacağını söyler:³¹⁹ [eṭ-Ṭavîl]

أَمِيرُ جَمَالٍ جَارَ فِي الْحُبِّ وَاعْتَدَى يَتِيهُ عَلَى الْعُشَّاقِ زَهْوًا وَقَدْ بَدَا
بَقَدِّ يُحَاكِي الْعُصْنَ فِي الرَّوْضِ أَمْلَدَا كَسَاهُ الْحَيَا عِنْدَ الْعِتَابِ تَوْرُدَا
كَذَا خَالِصُ الْإِيرِيزِ يَطْهَرُ بِالْحُلْكِ

1. O, aşta zulmeden ve düşmanca davranan güzelliğin şahıdır.
2. Âşıklara karşı, gururla övünen,
3. Vücûdu pürüzsüz bir şekilde, bahçedeki fidanı andırdığı halde,
4. (Buluşma) esnasında utancından kızarak hayâ (elbisesi) ona giydirilmiştir.
5. Kazıyınca, gerçek güzelliği ortaya çıkan saf altın da bunun gibidir.

³¹⁸ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 50.

³¹⁹ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 60.

شَكَوْتُ لَهُ مَا نَالَنِي مِنْ صُدُودِهِ فَتَاهُ دَلَالًا يَنْثَنِي فِي بُرُودِهِ
 مَلُولٌ بَحِيلٌ لَا يَفِي بِوَعُودِهِ كَتَمْتُ هَوَاهُ حَافِظًا لِعُهُودِهِ
 وَصِدْقُ وَدَادِي لَا يُغَيِّرُ بِالْتَّرَكِّ

1. Elde ettiğim şey, benden yüz çevirmek olduğundan dolayı onu şikâyet ettim.
2. O da, elbisesinin içinde kıvırtarak cilveli bir şekilde yürüyerek kibirlendi.
3. O, vaadine vefâ göstermeyen cimri (benden) bıkmış biridir.
4. Ben ise ahdime sâdık olmak için ona beslediğim muhabbeti, sır gibi sakladım.
5. Sevgim öylesine samîmîdir ki o beni terk etse de değişmez.

صُرُوفُ اللَّيَالِي غَيَّرَتْ عَيْشِي أَهْيَ وَوَلَّى زَمَانِي بِالصُّدُودِ وَقَدْ فَنِي
 أَقُولُ لِمَنْ أَعْيَاهُ سُمْمِي وَمَلَّنِي صَدِيقِي أَعْنِي بِالْبُكَاءِ فَإِنِّي
 320 كَلِفْتُ بَطْنِي كَامِلِ الوَصْفِ وَالشَّخْصِ

1. Elemler geçen geceler, rahat hayatımı değiştirdi.
2. Ömrüm (ondan) ayrı kalarak tükendiği halde zamanım geçti gitti.
3. Beni bitkin düşüren ve beni usandıran kimseye derim ki;
4. Ey dostum, bana gözyaşlarımdan (kurtulmam), hususunda yardımcı ol.
5. Çünkü ben, her yönüyle mükemmel olan, ceylan güzelliğinde bir şahsa âşık oldum.

Şâir sevgilinin endamından bahsederken yüzünü, güzellik bakımından dolunaya; yürüyüşünü, rüzgâr estiği zaman sağa sola meyleden bambu ağacına; bakışlarını ise, ceylanın bakışına benzetir. O, tüm hasletleri üzerinde toplayan sevgilinin aklını başından aldığını söyler:³²¹ [eṭ-Ṭavîl]

بِقَلْبِي رَشِيقٌ يُشْبِهُ الْبَدْرَ قَدْ نَشَأَ يُحَاكِي قَضِيبَ الْحَيْرَانِ إِذْ مَشَى
 سَقَانِي الْهَوَى صِرْفًا فَرَدْتُ تَعَطُّشًا ضَبًّا وَهِيَ فِي الْأَجْفَانِ قَدْ قَدَّتِ الْحَشَا
 فَبَعْضِي بِهِ يَشْكُو إِلَى بَعْضِهَا بَعْضِ

³²⁰ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 74.

³²¹ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 78.

1. Kalbimde, dolunaya benzeyen güzel görünümlü yaşayan biri var.
2. Yürüdüğü zaman bambu kamışına benzeyen,
3. Bana saf aşkı içirdi böylece susuzluğumu daha da arttırdım.
4. (Bakışıyla) gözkapaklarında (mızrak gibi) içimi delip geçen bir ceylandır.
5. Vücudumun bir kısmı şikayetlenir, başka organlarıma onu şikâyet eder.

تَبَدَّى يُحَاكِي الْبَدْرَ عِنْدَ تَمَامِهِ فَهَيَّجَ عِنْدِي لَوْعَةً مِنْ غَرَامِهِ
يَرُومُ دَمِي وَالْقَلْبَ تَحْتَ ذِمَامِهِ غَزَانِي بِلَدْنِ أَسْمِرٍ مِنْ قَوَامِهِ
فَلَمْ يَكْ لِي دِرْعٌ مِنَ الصَّبْرِ سَابِغٌ ³²²

1. O, ayın ondördündeki dolunayı andırarak göründü.
2. Böylece beni tahrik etti, bende ise aşkıdan dolayı bir sevdam var.
3. O ise kalbim onun zimmeti altında olduğu halde, kanımı (katlimi) istemekte.
4. O, esmer zarif boyuyla câzibesıyla beni etkisi altına aldı. (fethetti).
5. Bende ise beni koruyabilecek bir sabır kalkanı kalmadı.

عَدْتُ عَادَةً تَحْتَالُ مَا بَيْنَ سِرِّهَا يُرْتَحِّهَا فِي بُرْدِهَا تَبَهُ عَجْبِهَا
فَلَا تَعْدِلُونِي قَدْ شَعَفْتُ بِحُجَّتِهَا فُوَادِي تَمَنَّى أَنْ يَفُورَ بِقُرْبِهَا
وَيَخْطَى بِوَصْلِ وَاتِّفَاقٍ بِلَا حُلْفٍ ³²³

1. Zarif güzel bir kız, arkadaşları içerisinde çalımlı çalımlı yürür oldu.
2. Elbisesi içinde gururlu bir gösterişle kıvırtarak yürüyen,
3. Öyleyse beni kınamayınız, zîra onun aşkına tutuldum ben.
4. Kalbim onun yakınlığını kazanmak ister.
5. Ve hilafsız bir şekilde ona kavuşmayı arzular.

Şâir, sevgiliyi betimlerken onun ince belli, zarîf, uzun boylu olduğundan; tıpkı ban ağacı fidanı gibi zarîf ve naîf yapılılığından bahseder:³²⁴ [eṭ-Ṭavîl]

شَعَفْتُ بِأَحْوَى كَالْقَضِيبِ الْمُهْفَفِ تَنَنَّى فَمَا أَبْقَى فُوَاداً لِمُدْنَفِ
وَلَمَّا تَهَانِي عَادِلِي وَمُعَنَّي شَرَفْتُ بِدَمْعِي مِنْ غَرَامِي بِأَهْيَفِ

³²² el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 85.

³²³ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 88.

³²⁴ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 99.

يُحَاكِي قَصِيبَ الْبَانِ لِينًا إِذَا مَشَى

1. İnce belli, uzun fidana benzeyen bir esmere âşık oldum.
2. Kıvırtarak yürüyen, o son nefesini vermek üzere olan kimse için bir kalp bırakmadı.
3. Beni kınayan ve şiddete maruz bırakan kimse beni engelleince,
4. Sevdamdan dolayı, akan o gözyaşlarımla boğuldum.
5. Yürüdüğü zaman, inceliği yönünden ban ağacı fidanına benzeyen nârinliği sebebiyle.

يَلُومُونِي فِيمَنْ أَحْبَبْتُ جِرَاءَةً وَمَنْ يُصْنَعُ سَمْعِي لِلْمَلَامِ بَرَاءَةً
غَزَالَ غَدًا يَقْرَأَ الصُّدُودَ قِرَاءَةً شُرُودًا يَرَى قَوْلَ النَّصُوحِ إِسَاءَةً
خَفِ اللَّهُ فِي قَتْلِ الْمُحِبِّينَ يَا رَشَا

1. Onlar, cesâretle aşkımla ilan ettiğim kimseye olan sevdamdan ötürü beni kınamaktalar.
2. Fakat bilmezler ki artık benim kulaklarım bu gibi kınamaları işitmez.
3. O, (gözlerinden) firak okunan bir ceylandır.
4. Nasihatçinin sözlerini kötü olarak görerek topluluktan kaçan,
5. Âşıkları (uzak kalmak suretiyle) öldürmekten korkun ey ceylan yavrusu.

Şâire göre sevgilinin saymakla bitmeyen birçok güzel vasfı vardır. Ona göre sevgilinin hareketleri ve yürüyüşü taze ban ağacı fidanı gibi zarîf ve naîftir. Bakışları ceylan gibidir. Yanakları gülü andırır. Her iki yanağı üzerine sarkan saçları ise asmanın çardağa sarıldığı gibi her iki yanına sarkmıştır: [eṭ-Ṭavîl]

يَمِيلُ كَعَصْنِ الْبَانِ فِي حَرَكَاتِهِ وَيَرْتُو فَيَحْكِي الظِّيَّ فِي حَطَّاتِهِ
جَمِيعَ صِفَاتِ الْحُسْنِ بَعْضُ صِفَاتِهِ شَقِيقٌ يُحَاكِي الْوَرْدَ فِي وَجَنَاتِهِ
وَأَسْ عِدَارِ فَوْقَ خَدَيْهِ عَرَّشًا

1. O, hareketlerinde ban ağacı fidanı gibi eğilir.
2. Gözleri ve bakışları ceylanı anımsatır.
3. Güzel vasıfların tümü, onun vasıflarının yalnızca bir kısmına tekâbüle eder.
4. Elmacık kemiklerinde gülü andıran yanakları al aldır.
5. Yanaklarının üzerindeki kâküllerin zambağı ise salınmıştır.

وَأَهْوَى رَشِيْقَ الْقَدِّ زَادَ مَلَاحَةً يَهُونَ عَلَيَّ الْمَوْتُ فِيهِ سَمَاحَةً
وَفِي بَحْرِ صَبْرِي مَا عَرَفْتُ سِبَاحَةً يَقُولُونَ أَصْحَى الْحُبُّ لِلصَّبِّ رَاحَةً
325 وَرُشْدًا فَأَلْفَيْتُ الشَّقَاوَةَ وَالْعَبَا

1. Ben, güzelliği daha da artan hoş endamlı birini seviyorum.
2. Onun için ölmek benim için pek kolaydır, bu hususta pek cömertim.
3. Sabrımın denizinde yüzmeyi bilemedim.
4. Onlar, âşığa sevginin bir rahatlık ve olgunluk olduğunu söylerler.
5. Oysa ben, aşkımda mutsuzluk ve aşırı sıkıntı buldum.

2.2.2.1.7. Ağız ve Dudak

Ahmed el-Behlûl'e göre sevgilinin ağız ve dudakları âşığı, sarhoş edecek kadar kendinden geçirir. O, sevgilinin ağızındaki tükürüğü bala benzetir:³²⁶ [eṭ-Ṭavîl]

أَعِزُّ عَزِيْزاً عَالِماً بِصُدُوْدِهِ كَأَنَّ أَحْمَرَ الرَّوْدِ فَوْقَ حُدُوْدِهِ
أَقُولُ وَقَدْ طَالَ الْمَدَى فِي وُغُوْدِهِ زُلَّالٌ اللَّمَى قَدْ صَدَّنِي عَنْ وُرُوْدِهِ
فَذَاكَ لَعَمْرِي حُكْمُهُ حُكْمُ جَائِزِ

1. Ben, bana sırtını dönmesine rağmen azîz ve alîm birini yüceltiyorum.
2. Sanki gülün kızarması yanaklarının üstünde olan,
3. Vaatlerindeki zaman uzadıkça, derim ki;
4. Alt dudakından akan o saf temiz su, ondan içmekten beni engelledi.
5. Yemin olsun ki onun hükmü, tek geçerli hükümdür.

أَبَيْتُ وَوَلِيَّ قَلْبِي مِنَ الْحُبِّ مَا صَحَا وَلَيْسَ يُرَاعِي مَنْ يَلُومُ وَمَنْ لَحَا
وَقَدْ لَاحَ بِي شَوْقِي إِلَيْهِ وَبِرَّحَا غَدَائِرُهُ لَبْلٌ وَطَرْتُهُ ضَحَى
وَرِيْقَتُهُ الشَّهْدُ الَّذِي هُوَ سَائِعُ

1. Aşk yüzünden, ayrılmayan, bir kalbim olduğu halde gecelerim.

³²⁵ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 113.

³²⁶ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 50.

2. *Ayıplayan ve kötü söz söyleyen kimseyi hiç umursamayarak,*
3. *Ona olan şevkim zuhur ettiği ve eleme maruz kaldığı halde,*
4. *Onun saç örgüsü gecedir (siyahtır), perçemleri ise sabah (aydınlık)tır.*
5. *Tükürüğü ise lezzetli bir baldır.*

Şâir, kapkaranlık bir gecedeki dolunayın ihtişamı gibi sevgiliyi de dolunaya benzeterek ondan çok etkilendiğini bu yüzden (ضَاقَتْ عَلَيَّ الْمَسَالِكُ) ‘tüm yollar bana daraldı’ diyerek onu sevmekten başka bir seçenek bırakmadığını söyler.

Şâir, tek teselli kaynağının gözyaşı akıtmak olduğunu; bunu da dindirebilecek yegâne kimsenin sevgilisi olduğunu belirtir. O, tüm âşıklarda olduğu gibi sevgilinin dudağına karşı aşırı bir iştahı olduğunu, ayrıca onun bakışıyla da kalbinin paramparça olduğunu söyler:³²⁷ [eṭ-Ṭavîl]

لَهُ طَلْعَةٌ كَالْبَدْرِ وَاللَّيْلُ خَالِكٌ وَمِنْ أَجَلِهِ ضَاقَتْ عَلَيَّ الْمَسَالِكُ
وَمَا الدَّمْعُ إِلَّا شَافِعِي وَهُوَ مَالِكٌ شَهِيءٌ اللَّمَى فِي مُهْجَةِ الصَّبِّ فَاتِكُ
بِأَسْهُمٍ حَظٌّ فِي الْقُلُوبِ كَمَا يَشَا

1. *Onun, kapkaranlık bir gecede dolunay gibi bir gelişi vardır.*
2. *Bu yüzden, tüm yollar bana daraldı.*
3. *Gözyaşları benim şefaataçımdır, mâlik olan ise odur.*
4. *(Sevgilinin) dudağındaki hoş esmerliğe karşı iştah, âşığın ruhunda vardır.*
5. *Bakış okları ile kalplerimizi mahfeder, istediği gibi.*

فُوَادُ الْمَعَى دَائِمًا فِي حُفُوقِهِ يَدُوبُ أَسَى مِمَّا بِهِ مِنْ حَرِيقِهِ
لَأَجْلِ حَبِيبٍ سَكْرَتِي مِنْ رَحِيقِهِ شَرَابًا سَقَانِي مِنْ سَلَاةٍ رِيقِهِ
فَأَذْهَلَ عَقْلِي عِنْدَ ذَلِكَ وَأَذْهَسَا

1. *(Aşırı sevgiden) hasta olan kalp, her daim onun için hızlı hızlı atmaktadır.*
2. *Ona olan sevgisiyle (aşk) ateşinden dolayı eleminden eriyerek,*
3. *Sarhoşluğum, onun lezzetli aşk şarabından (tattığım) bir sevgili sebebiyledir.*

³²⁷ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 99.

4. Öyle bir şarap ki tükürüğü ile karışmış vaziyette bana içirdi.
5. Böylece (bu şarap), aklımı giderdi ve dehşetlere kapıldım.

Sonuç olarak Ahmed el-Behlûl'un, gazelin bu türünde sevgilinin fiziksel güzelliğinden mümkün olduğunca az bahsettiği fazla ayrıntıya girmediği görülür. Onun yaptığı sevgili tasvirlerinde ise coşkulu bir üslup dikkat çeker. Çoğunlukla sevgiliye günün birinde kavuşmaktan, onunla hoş vakit geçirmekten, bunun hayalini kurmanın bile kendini mutlu ettiğinden bahsettiği görülür.

2.2.2.2. 'Aff Gazel

Sevgi insanın yaratılışından gelen bir duygudur. İnsanın doğasında var olan bu duyguyu şâirin, gerek dinin emrettikleri doğrultusunda gerekse sosyal şartlar gereği bir takım ahlâki ilkelere bağlı kalarak anlattığı şiirlere 'afif gazel denir.³²⁸ Bu sevgi, içinde aşırı bir tutku barındırdığı halde özünde iffetli ve temiz duyguları temsil etmesi yönüyle temâyüz eder.³²⁹ Şâir, mâşukuna karşı dayanılmaz özlem ve hasretinden, sevgiliyle beraber olamamanın kalbine verdiği aşk acısından bahseder. Buradaki aşk, hissî gazelin konusu olan sevgilinin fizikî özelliklerinin, ihtiras ve tutkularının anlatıldığı aşktan daha mâsum ve saftır.

Gazelin bu türüne dîvandan lâm harfiyle başlayan şu şiiri örnek verilebilir:³³⁰

لَقَلْبِي أَنِينٌ لَا يَزَالُ مِنَ الْجُؤَى وَجَفْنِي قَرِيحٌ قَدْ أَصَرَ بِهِ النَّوَى
وَكَمْ دَا أَنَادِي حَوْلَ كَاظِمَةِ اللَّوَى حَى اللهُ مَنْ يَلْحَى الْمُحِبِّينَ فِي الْهُوَى
عَلَى أَهْمِ أَهْلِ الْمَكَارِمِ وَالْفَضْلِ

1. Kalbimde sürekli aşırı sevgiden kaynaklı bir inilti var.
2. Göz kapaklarım yaralı, hicran ona zarar verdiği halde,
3. Kâzime-i Liva tarafında, kendisine nice kez nidâ ederim.
4. Aşk hususunda âşıklara sövenlere Allah (c.c.) lanet etsin.

³²⁸ Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi Osmanlı Dönemi*, 151.

³²⁹ Adnan Demircan, "Uzrî Aşk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/259; Âdil Kâmil el-Âlûsî, *el-Hub 'inde 'l- 'Arab* (Beyrut: 1999), 183-207.

³³⁰ el-Behlûl, *Dîvânü'l-Behlûl*, 64-65.

5. Zira o âşıklar, fazilet ve asâlet sahibi kimselerdir.

لَقَدْ شَرِبُوا فِي الْحَبِّ أَعْدَبَ شَرِبَةٍ وَكَمْ كَتَمُوا فِي الْقَلْبِ سِرَّ مَحَبَّةٍ
وَكََمْ صَبَرُوا كُرْهًا عَلَى طَوْلِ غُرْبَةٍ هُمْ هَمَّ نَالُوا بِهَا خَيْرَ رُتْبَةٍ
وَقَدْ بَلَغُوا وَصْفًا يَجِلُّ عَنِ الْمَثَلِ

1. Onlar, aşıkta en lezzetli şerbeti içmişlerdir.
2. Niceleri kalpte muhabbetin sırrını gizleyerek,
3. Niceleri gurbetin olanca uzunluğuna, zorla da olsa sabrederek,
4. Onlarda öyle bir azim vardır ki, o azim sayesinde en hayırlı rütbeyle nâil olmuşlardır.
5. Ve onlar benzeri olmayan yüce bir vasfa ermişlerdir.

Şâir, sevgiliden ayrı ve uzak kalmanın verdiği dayanılmaz acı sebebiyle kalbinin dayanılmaz bir hal aldığından, ondan ayrı kalmanın verdiği ızdırap sebebiyle çok ağladığından ve bu yüzden göz kapaklarının yara bere içinde olduğundan bahseder: [eṭ-Ṭavîl]

جُنُوبِي تَجَافَتْ عَنِ لَذِيذِ الْمَضَاجِعِ هَيْمٌ وَجُفُونِي فُرِحَتْ بِالْمَدَامِعِ
وَقَدْ قَطِعَتْ عَنْهُمْ حِبَالُ الْمَطَامِعِ لِذِكْرَاهُمْ يَخْلُو السَّمَاعُ لِسَامِعِ
وَفِي أَلْسِنِ الْعُشَاقِ مِثْلُ جَنَى النَّحْلِ

1. Yanım belim, yatağın lezzetinden mahrum kalmıştır.
2. Onlar dolayısıyla, göz kapaklarım, gözyaşlarımla yaralanarak,
3. Ve onlardan arzu ipleri (taleplerim) kesildiği halde,
4. Dinleyen kimseye, onların hatıralarını işitmek bile tatlı gelir.
5. Âşıkların dilinden, arıların her çiçekten (polen) toplaması gibi,

هَمُّ أَنْفُسٍ عَزُّوا بِهَا بَعْدَ ذِلَّةٍ وَمَ يُوصَفُوا يَوْمًا بَعِيْبٍ وَرَلَّةٍ
وَهُمْ صَفْرَاءُ اللَّوْنِ مِنْ غَيْرِ عِلَّةٍ لَقَدْ لَبَسُوا فِي الْحَبِّ أَشْرَفَ حُلَّةٍ
وَقَدْ بَرَزُوا فِي أَحْسَنِ اللَّوْنِ وَالشَّكْلِ

1. Onlarda öyle bir nefis vardır ki, bu nefis ile zilletten sonra izzete kavuşmuşlardır.
2. Hiçbir zaman ne bir ayıp ne de bir hata ile vasıflanmamışlardır.

3. Onların, herhangi bir hastalık olmaksızın renkleri sararmıştır.
4. Aşkları uğruna elbiselerin en güzelini (sevgi elbisesini) giymişlerdir.
5. Ve en güzel renk ve şekilde ortaya çıkmışlardır.

Şâir ‘onlar’ derken kendinden söz eder. Bir gün sevgiliye kavuşabilmenin arzusuyla yanıp tutuştuğundan, aynı zamanda da sevgiliye kavuşmanın mümkün olamayabileceği endişesinden sürekli bir tedirginlik içinde olduğundan bahseder. Bu sebeple çokça gözyaşları akıtır. Gözyaşlarının çokluğunu abartarak adeta onu denizin taşmasına benzetir:

أَيُّنُهُمْ فِي شَوْقِهِمْ وَحُشْوَعِهِمْ يَرِيدُ وَقَدْ فَاضَتْ بِحَارِ دُمُوعِهِمْ
وَمَنْ لِي بِأَنَّ أَحْظَى يَوْمَ رُجُوعِهِمْ لَعَلَّكَ إِنَّ وَافَيْتَهُمْ فِي رُبُوعِهِمْ
تُنَبِّئُهُمْ عَنِ فَرْطِ حُزْنِي وَعَنْ نُكْلِي

1. Onlar, şevk ve huşû içerisinde feryat eder dururlar.
2. Gözyaşlarının denizi taşarak artar.
3. Onların bir gün dönmelerini (ah) bir görsem. (onlar döndüğünde keşke yaşasam.)
4. Belki sen, onların memleketlerinden gelirsən,
5. Onlara aşırı hüznümü ve yakınıni kaybedenden haber verirsən.

أَيَّا سَائِقِ الْأَطْعَانِ قِفَ بِالْمَحَامِلِ وَعَرَّجَ عَلَى تِلْكَ الرُّبَا وَالْمَنَارِلِ
لَقَدْ هَاجَ أَشْوَاقِي هُمْ وَبَلَابِلِي لِمَنْ يَشْتَكِي الْمَهْجُورُ حَوْلَ الْعَوَادِلِ
وَلَيْسَ هُمْ عَدْلٌ يَمِيلُ إِلَى الْعَدْلِ

1. Ey kervancı başı, hevdecleri (develeri) durdur.
2. Onları şu tepelere ve menzillere çevir.
3. Onlara duyduğum şevkim ve onunla konuşma (isteğim) iyice arttı.
4. (Onu) kınayanlar hakkında, terkedilmiş kimsenin, şikâyet ettiği kimse için,
5. Oysa insafa yönelen kimseye kınama olmaz. (Terkedilen kimseyi eleştirmek adâlet değildir.)

وَقِفْ سَاعَةً بَيْنَ الْأَجْبِرِ وَالنَّعَا لِنَشْكُوَ هَيبًا فِي الْحِشَا وَنَحْرُوقًا
لَقَدْ أَطْنَبَ الْعَدَالُ لَا رَزُقُوا بَعَا لِعَدْلِهِمْ هَامَ الْفَوَادُ تَشَوْقًا

وَصَارَ لِفَرْطِ الْحُبِّ فِي أَشْغَلِ الشُّغْلِ

1. Üceyri' ile Neka arasında bir saat olsun bekle.
2. Gönlümüzde yanan ateşi ve acıyı sana şikâyet edelim diye.
3. Kınayan kimse kınamasını iyice abarttı, hayatta kalamasınlar(inşallah).
4. Kınamalarından dolayı benim kalbim şevkten iyice âşık oldu.
5. Böylelikle kalbim, aşırı sevgiden dolayı yalnızca aşkı ile meşgul oldu.

Şâir, sevgiliye kavuşamamasından dolayı hasta olduğunu ve eriyip bittiğini söyler. Bu hastalığı sebebiyle vücudunda herhangi bir rahatsızlığı olup da sabahlara kadar uyuyamayan ve sabahı bekleyen hastalar gibi kendisinin de aşk hastalığından dolayı uykusuz geceler geçirdiğini belirtir. Bunun yegâne şifasının sevgiliye kavuşmak olduğunu, bunun için ölümün bile ona lezzetli geldiğinden bahseder: [eṭ-Tavîl]

أَصْرَ بَجْسِمِي دَاوُّهُ وَسِقَامُهُ شَدِيدٌ وَحَفْنِي قَدْ جَفَاهُ مَنَامُهُ
وَحَرُّ فُؤَادِي لَيْسَ يَجْبُو ضِرَامُهُ هَيْبٌ مَشُوقٍ لَدَّ فِيهِمْ حِمَامُهُ
وَيَا حَبْدًا إِنْ كَانَ يُرْضِيهِمْ قَتْلِي

1. Bedenimin yegâne şifası olan kimse, vücuduma zarar verdi.
2. Ki onun hastalığı pek çetindir, ondan ötürü gözlerime uyku girmez.
3. Gönlüm tutuştu, ateşi asla sönmüyor.
4. Arzulu kimsenin kalbinde yanan aleve ancak ölüm hoş gelir.
5. Ah! bâri ölümüm onları hoşnut etseydi.

مَلِيخٌ سَبَانِي دَلُّهُ وَدَلَالُهُ يُمِيتُ وَيُحْيِي هَجْرُهُ وَوَصَالُهُ
مَحَاسِنُهُ مَمَّتْ فَرَادَ جَمَالُهُ لَعْمَرِي كَانَ الْقَلْبَ لَيْسَ يِنَالُهُ
سَوَى مَنْ لَهُ حَظٌّ فَيَظْفَرُ بِالْوَصْلِ

1. O, cilve ve nazı beni esir alan bir güzeldir.
2. Hicrânı beni öldüren, visâli ise kalbimi dirilten,
3. Tüm güzellikler onda cem olmuştur, böylece güzelliği (daha da) artmıştır.
4. Yemin olsun ki (onun güzelliklerini vasfettikten sonra) kalp sanki ona ulaşamaz.

5. Ancak şanslı olup böylece ona kavuşan kimsenin kalbi hariç.

‘Afif gazele başka bir örnek de, şâirin mîm harfiyle başlayan şu şiiri örnek verilebilir:³³¹ [eṭ-Ṭavîl]

مَضَى زَمَنِي وَالْعُمُرُ وَوَلَّى بِحُبِّكُمْ وَمَمَّ تَنْعَمُوا يَوْمًا عَلَيَّ بِوَصْلِكُمْ
تَنَاقَصَ صَبْرِي مُذْ تَزَايَدَ عَتْبِكُمْ مُنَايَ مِنْ الدُّنْيَا أَفُوزُ بِقُرْبِكُمْ
وَأَنْ تَنْظُرُوا ذُلِّي وَحَالِي وَتَرْحَمُوا

1. Zamanım geçip gitti, ömrüm sizin sevginizle tükendi.
2. Bir gün olsun kavuşmanızla bana ihsanda bulunmadığınız halde,
3. Sizin suçlamanız artınca benim sabrım azaldı.
4. Şu dünyadan tek dileğim, sizin yakınlığınızı kazanmaktır.
5. Ve benim şu acınası hâlime bir kerecik olsun bakmanız ve merhamet etmenizdir.

Şâir tüm ömrünü sevgiliye kavuşabilmek adına harcadığını ama bunu bir türlü başaramadığını, artık sabredecek gücünün dâhi kalmadığını, sevgilinin ise ona kavuşmak için hiç bir adım atmadığını anlatır. O, bu dünyadaki tek dileğinin sevgilinin ona azıcık da olsa iltifat etmesi olduğundan bahseder.

Şâir, sevgiliye bir türlü kavuşamamasından dolayı insanların diline düştüğünü, artık bu dedikodulara kulak tıkadığını, onları önemsemediğini söyler. O, sevgiliye karşı olan aşırı iştîyâkı sebebiyle günden güne eriyip bittiğini, tıpkı kalemtraşın kalemi açtıkça küçüldüğü gibi sevgiliye kavuşamamanın da kendini tükettiğini belirtir:

لَقَدْ مَلَّ سَمْعِي مَا يَقُولُ الْعَوَادِلُ وَهَاجَ بِقَلْبِي لَوْعَةً وَبَلَابِلُ
وَقَدْ عَدِمَ السُّلْوَانَ وَالْوَجْدُ حَاصِلُ مُحِبِّ بَرَاهُ الشَّوْقُ وَالْجِسْمُ نَاحِلُ
فَإِنْ جُرْتُمُ يَوْمًا عَلَيْهِ فَسَلَّمُوا

1. Kınayıcıların sözlerini işitmekten bıktı kulaklarım.
2. Kara sevdam ve içerisinde bulunduğum keşmekeş kalbimde şiddetlenmişken,
3. (İçimde) aşırı sevgi mevcut olduğu ve (sevgilinin ayrılmasından) teselli kalmamışken,
4. O, vücudu zayıf olduğu halde şevkin, aşığın (kalbini) budadığı bir sevgilidir.

³³¹ el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 67-68.

5. Eğer bir gün ona doğru seyahat ederseniz, ona selamımı söyleyiniz.

Şâir, sevgiliye olan aşrı sevgisi sebebiyle geceleri gözüne hiç uyku girmediğini, uykusunun yatak arkadaşı olması gerekirken onun yerini kara sevdasının aldığını söyler. O, bu durumunu insanlardan gizlemeye çalışıyor olsa da uykusuzluğunun bu durumunu ele verdiğiinden bahseder:

تُرى هل لَصِبَ بَانَ عَنْهُ هُجُوعُهُ وَمِنْ نَارٍ وَجِدٍ لَأَ تَقْرُ ضُلُوعُهُ
خَلِيفُ عَرَامٍ وَالشَّهَادُ ضَجِيعُهُ مُقِيمٌ عَلَى حِفْظِ الْهُوى وَضُلُوعُهُ
تَنِمُّ بِأَسْرَارِ الْهُوى وَتُتْرَجِمُ

1. Uykusu kendisinden uzaklaşan bir sevgiliye ne demeli?
2. Gönlündeki sevgi ateşinden dolayı, göğüs kafesi yere yatışmayan (uyuyamayan)a,
3. Uykusuzluk, ayrılmaz dostu olduğu halde o, kara sevdıyla müttefikdir.
4. O, aşkını korumaya (hep) devam eder.
5. Yan tarafı (uykusuzluğu) ise, aşkının sırlarını ortaya çıkarıyor ve (sevgiliye karşı olan şeylere) tercüman oluyor.

يَسِيرُ فُؤَادِي حَيْثُ سَارَ الْحَبَائِبُ وَقَدْ رَحَلَتْ أَعْمَاهُمْ وَالرَّكَائِبُ
فَتِيَالُ هَوَى تَبْكِي عَلَيْهِ النَّوَادِبُ مَدَامِعُهُ فَوْقَ الْخُدُودِ سَوَاكِبُ
وَأَحْشَاؤُهُ مِنْ حَرِّهَا تَنْصَرِّمُ

1. Kalbim, sevgililerin gittiği yöne doğru eşlik eder.
2. Develer (üzerindekiler) ve eşyaları gittiği halde,
3. Aşkının kurbanı kimseye, ağıtçı kadınlar ağlar durur.
4. Gözyaşları, yanakları üzerinden (âdeta yağmur olur) yağar.
5. İçi bu sevdâ ve özlemin hararetinden yandığı halde,

Şâir, ne yapsa da bir türlü kavuşamayan sevgiliye hiç değilse rüyasında bile görse bu durumun kendini iyileştireceğini söyler. O, kalbinin şifasının sevgilide olduğunu, tıpkı ağına takılan balığın avcıya mahkum olduğu gibi kalbinin de sevgilinin elinde olduğunu belirtir. O, gerek rüyada gerekse başka bir şekilde sevgilinin gündemine girmesinin tek arzusu olduğunu söyler:

إِلَى كَمِ أَرْجِي زُورَةً مِنْ حَيَالِكُمْ لِيَبْرَأَ فُؤَادٌ لَمْ يَزَلْ فِي حَبَالِكُمْ

وَإِنَّ مُرَادِي لَوْ حَطَرْتُ بِبَالِكُمْ مَدَدْتُ يَدِي أَرْجُو جَزِيلَ نَوَالِكُمْ
عَلَى أَنْكُمْ بِالْحَالِ أَدْرَى وَأَعْلَمُ

1. Daha ne zamana değin rüyanızda bir ziyareti (rüyanıza girmeyi) umacağım?
2. İpinizle hâlâ (bağlı olmaya) devam eden kalbin iyileşmesi için,
3. Aklınıza gelirse eğer benim yegâne isteğim;
4. Muhtaç ellerimi uzatıyorum ki, keremlerinizin bolluğunu (gönlünüze girmeyi) istiyorum.
5. Siz benim ne istediğimi gayet iyi biliyorsunuz.

إِلَى كَمْ أَصُونُ الدَّمْعَ عَنْكُمْ وَأَكْتُمُ عَرَامِي عَلَى الْعَدَالِ لَمَّا رَحَّتُمْ
وَمَا تَنْظُرُوا مَا حَلَّ بِي حِينَ بِنْتُمْ مَنَعْتُمْ جُفُوي أَنْ تَنَامَ وَأَنْتُمْ
خَلِيُونَ مِنْ سُهْدٍ مَدَى اللَّيْلِ نَوْمُ

1. Ne zamana kadar sizden gözyaşını koruyacağım?
2. Siz yolculuğa çıktığınız vakit, ne zamana kadar sevdama kınayıcılardan gizleyeceğim?
3. Uzaklaştığınız vakit bende olanlara bir kere olsun bakmadınız bile.
4. Gözlerime uykuyu haram kıldınız fakat bu sırada siz,
5. Uykusuzluktan berî idiniz, gece boyu mışıl mışıl uyumaktaydınız.

Şâir sevgilinin firâkının artık dayanılmaz hale geldiğini, bu yüzden geceleri uykusuz geçirdiğini ve yıldızları sayıp durduğunu söyler. O, sevgiliye kavuşamamanın, öldürülmesi anlamına geldiğini; öldürmenin ise dinde haram olduğunu belirtir:

أَيَا هَاجِرِي صِلْنِي جُعِلْتُ لَكَ الْفِدَا وَإِلَّا فَدَعْ بَيْنِي وَبَيْنَكَ مَوْعِدَا
أَبَيْتُ وَنَوْمِي عَنْ جُفُوي مُشَرَّدَا مَدَى لَيْلِي أَرَعَى النُّجُومَ مُسَهَّدَا
أَنْرَضَى بِقَتْلِي وَهُوَ شَيْءٌ مُحَرَّمُ

1. Ey beni terk eden, ne olur artık dön bana, canım feda olsun sana.
2. Yahut seninle benim aramda câri olacak bir söz ver.
3. Uykum, gözlerimden kaçmış halde gecelerim.
4. Gece boyu uykusuz bir şekilde yıldızlara bakar dururum.
5. O haram kılınmış olduğu halde beni öldürmeye râzı mısın?

أَلَا مَا لِحِفْنِي قَلَّ عَنْهُ رِقَادُهُ وَبِالطَّيْفِ لَمْ تُسْعِدْهُ يَوْمًا سُعَادُهُ
 أَنْحَسِبُ أَنَّ الْحُبَّ سَهْلٌ قِيَادُهُ سَقَامٌ لِمَنْ لَا يَسْتَرِيحُ فُؤَادُهُ
 وَلَا دَمْعُهُ يَرِقًا وَلَا الْقَلْبُ يَسْلَمُ

1. Değil mi ki gözlerimde uykuya dair hiçbir şey kalmadı.
2. Birgün bile rüyada (hayal etmek)le Suâd'ı, ona yardım etmedi.
3. Sanır mısınız ki sevgiyi kontrol altında tutmak kolaydır.
4. (Bir an olsun) rahat bulamayan kimsenin kalbi hastadır.
5. Gözyaşları akmayan ve kalbi hastalanmayan, selamet bulmayan kimsenin,

أَحَبَّتْنَا بِنْتُمْ فَبَانَ تَصَبُّرِي وَعَظِيمٌ عَنِ الْمُضَى فَبَانَ تَحْسُرِي
 سَتَرْتُ الْهَوَى وَالْبَيْنُ يُبْدِي تَسْتَرِي مَلَكْتُمْ فُؤَادِي قُلْتُ حَسْبِي تَفَكُّرِي
 وَشُعْلِي بِمَدْحِ الْمُصْطَفَى فَهُوَ مَعْنَمُ

1. Ey sevdiğilerim siz uzaklaştınız, sabrım da uzaklaştı.
2. Ne zaman ki şu hasta olan kimseden uzaklaştınız, işte o vakit sızlanmam da gitti.
3. Aşkımı gizledim, uzaklık ise gizlediğim şeyleri ortaya çıkardı.
4. Kalbime hâkim oldunuz, ben de dedim ki; “tefekkürüm bana yeter”
5. Ve Mustafa'yı (s.a.v.) övmekle meşguliyetim, zira o, bana ganimet olarak yeter.

‘Afif gazele başka bir örnek de, şâirin nûn harfiyle başlayan şiiri örnek olarak verilebilir:³³² [eṭ-Ṭavîl]

نَأْنَيْتُمْ عَنِ الْمُضَى وَلَمْ تَتَّعْطُوا عَلَى هَائِمِ أَصْحَى بِكُمْ وَهُوَ مُدْنَفُ
 مَشُوقٌ يُنَادِي وَالْمَدَامِغُ تَدْرِفُ نَهَارِي وَلَيْلِي سَاهِرٌ مُتَأَسِّفُ
 وَمِنْ هَجْرِكُمْ قَدْ زِدْتُ حُزْنَ عَلَى حُزْنِي

1. Siz, aşk hastalığından âdeta yıkılmış kimseden, merhamet etmeyerek uzak durdunuz.
2. O, bir deri bir kemik kalmışken sizin için sabahlayan bu zavallıya şefkat duymadınız.
3. O, gözyaşları döker bir vaziyette nidâ eden bir mâşuktur.
4. Gece ve gündüzüm uykusuzlukla geçen, kederli,

³³² el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 71-72.

5. Sizin hicrânınız sebebiyle hüznüm daha da derinleşen,

Şâir sevgilinin kendisinden ısrarla uzak durması sebebiyle hasta olduğunu, ona olan aşkıdan dolayı bir deri bir kemik kaldığını, artık gecelerinin gündüzü gibi olduğunu, hiç uyuyamadığını ve onun için sürekli gözyaşı akıttığını söyler.

تَجَافَتْ جُفُونِي نَوْمَهَا مُذْ هَجَرْتُمْ وَعَدَّ بُمُونِي بِالصُّدُودِ وَجُرْتُمْ
وَلَوْ دُقْتُمْ مَا دُقْتَهُ لَعَدَرْتُمْ نَقَضْتُمْ عُهُوداً فِي الْهَوَى وَعَدَرْتُمْ
وَدُمْتُمْ عَلَى هَجْرِي وَخَيَّبْتُمُو ظَنِّي

1. Siz beni terk ettiğinizden beri gözlerim uykudan uzaklaştı.
2. Bana ayrılık ile azap ve zulüm ettiniz.
3. Benim tattığım şeyleri tatsaydınız, benden özür dilerdiniz.
4. Siz, heva hususunda ahde vefâsızlık ederek bana verdiğiniz ahdi bozdunuz.
5. Hicran hususunda ısrar ederek ve beni hayal kırıklığına uğratarak,

Şâir, sevgilinin kervanla beraber terkedip gittiğinden, arkasına bile bakmadığından, kendisinin arkalarından çaresizce bakakaldığından bahseder. O, sevgilinin gidişinin hiç değilse bir gün bile ertelemesinin kendisini mutlu edeceğini söyler:

حَدَا بِهِنَّ الْحَادِي سُحَيْرًا وَحَمَلُوا مَطَايَاهُمْ وَالرَّكْبُ مَمْ يَتَمَهَّلُوا
وَقَدْ خَلَّفُونِي وَالْفُؤَادُ مُعَلَّلٌ نَعِمْتُ بِهِنَّ دَهْرًا فَلَمَّا تَرَحَّلُوا
شَقِيتُ وَعَوَّضْتُ الْمَسْرَةَ بِالْحُزْنِ

1. Kervanbaşı, seher vakti onlara şarkı söyledi, onlar da eşyalarını taşıdılar.
2. Yolcular ise, hiç ağırdan almadılar.
3. Onlar, beni kalbim hasta bir şekilde geride bıraktılar.
4. (Hemen gitmeselerdi de) bir gün olsun onlarla nimetlenseydim.
5. Onlar ayrılınca, daraldım, sevinci hüznle değiştirdim.

Şâir, sevgiliden uzak kalması sebebiyle o kadar çok gözyaşı akıtır ki, bu halini adeta yağmur yüklü bulutların yağmuru yağdırmasına benzetir. Ayrıca o, sevgiliye kavuşamamanın verdiği ızdıraptan dolayı saçlarının ağardığından bahseder. O, tek arzusunun sevgilinin yanında olabilmek olduğunu söyler:

مُحِبُّ لَهُ دَمْعٌ حَكِي فَيْضُ جُودِهِ سَحَابًا وَنَارًا أَظْهَرَتْ شَيْبَ فُودِهِ
 مَشُوقٌ إِلَى ذَاكَ الْحَمِي وَوُزُودِهِ نَعِيمٌ فَلَوْ جَادَ الزَّمَانُ بِعُودِهِ
 لَمَا كَانَ دَمْعُ الْعَيْنِ يَنْهَهُ كَالْمُنْ

1. O, kereminin bolluğu yağmura benzeyen gözyaşına sahip olan bir sevgilidir.
2. Ve saçının beyazlığını ortaya çıkaran bir nûra (şimşeğe) benzeyen,
3. O,(sevgilinin yaşadığı) yere ve kaynağına varmaya pek arzuludur.
4. O, nimet içinde (yaşıyor) şayet zaman, sevgiliye dönme için ona ikramda bulunsa idi,
5. İşte o vakit gözyaşları sağanak yağmur gibi akmazdı.

Şâir, aşkını elbiseye benzetir. Onu hastalığından (aşkıdan) dolayı giydiğini böylece kalbine sevgilinin aşkının iyice yerleştiğini, adeta kamp kurduğunu söyler. Şâir bu durumunun sevgilisi tarafından da bilinmesini ister. Bu yüzden sabâ rüzgarından yardım talep eder:

لَبَسْتُ بِهِنَّ تَوْبًا مِنَ السُّمِّ مَعْلَمًا وَحُبُّهُمْ مَا زَالَ عِنْدِي مُحِيْمًا
 أَنَادِي وَدَمْعٌ فِي الْعَيْنِ فِي الْحَدِّ قَدْ هَمَى نَسِيمَ الصَّبَا بِاللَّهِ إِنَّ جُرْتَ بِالْحَمِي
 فَبَلِّغْ سَلَامَ النَّازِلِينَ بِهِ عَنِّي

1. Onlar için (aşk) hastalığından bilinen bir elbise giydim.
2. Onun sevgisi bende hâlen mevcut, âdeta kamp kurmuştur.
3. Nidâ ederim gözyaşlarım yanaklarımdan süzölmekteyken,
4. Ey saba rüzgârı, Allah (c.c.) aşkına, eğer o beldeye uğrarsan,
5. Benden, ona gelenlerin selamını ulaştır.

وَلَمَّا اسْتَقَلُّوا ظَاعِنِينَ وَقَدْ غَدَتْ مَطَايَاهُمْ نَحْوَ الْعُوَيْرِ وَأُنْجَدَتْ
 أَقُولُ وَنِيرَانُ الْأَسَى قَدْ تَوَقَّدَتْ نَشْدُكَ يَا حَادِي الْمَطِيِّ إِذَا بَدَتْ
 مَعَالِمُهُمْ صَرَخَ بِدِكْرِي وَلَا تَكْنِي

1. Hemen çabucak gidince kervandakiler,
2. Binek hayvanları Ğuveyr'e doğru yönelip Necd'e girdiler.
3. Hüzün ateşi tutuşmuşken derim ki;
4. Allah (c.c.) aşkına (senden yardım istiyorum) ey kervanbaşı.

5. Onların sûretleri ortaya çıkınca, benden açıkça bahset, (laf arasında değinmekle) kinayeyle değil.

لَقَدْ عَوَّدُونِي غَيْرَ مَا كُنْتُ أَعْهَدُ وَصَبْرِي تَفَانِي وَالْعَرَامُ مُجَدِّدُ
وَمُدُّ زَادَ بِي حُزْنِي وَقَلَّ التَّجَلُّدُ نَحَلْتُ وَمِنْ سُقْمِي مُقِيمٌ وَمُقْعِدُ
وَقَدْ طَالَ نَوْحِي فِي النَّوَاحِي فَلَمْ يُعْنِ

1. Beni ahdetmediğim bir şeye alıştırdılar.
2. Sabrım tükenmekte ve kara sevdam ise yenilenerek artar olduğu halde,
3. Hüznüm arttığından, cesâretim ise azaldığından beri,
4. Zayıf düştüm, (aşk) hastalığım bedenime âdeta saplandı, ayrılmaz bir parçam oldu.
5. Tüm yerlerde dövünmem uzadıkça uzadı, fakat nâfile, hiçbir faydası dokunmadı.

Şâir, sevgilinin kervanla beraber ayrılıp gittiğinde çaresizce arkada kalakaldığından bahseder. O, (وَفُقَادِي مَعَهُمْ) ‘kalbim de onlarla beraberdi’ derken aklının hep onlarda kaldığına dikkat çeker. Sevgili terkedip gidince arkalarından uykusuz ve bir türlü bitmeyen geceler geçirmiş, sel olup akan yağmur gibi gözyaşları dökmüştür:

عَدُوا وَفُقَادِي مَعَهُمْ حِينَ أُنْجِدُوا وَمُدُّ رَحَلُوا عَنِّي رُقَادِي مُسْرَدُ
وَأَقْطَعُ لَيْلِي وَالْكَوَكِبُ تَشْهَدُ نُجُومٌ أَرَا عِيَهَا وَطَرْفِي مُسْهَدُ
وَسُحْبٌ دُمُوعِي تَسْتَهَلُّ مِنْ الْجُنُنِ

1. Onlar sabah erkenden gittiler, Necd'e girdiklerinde benim kalbim o kervanla beraberdi.
2. Benden ayrıldıklarından beri gözlerimi uyku tutmaz oldu.
3. Gecelerim geçmez, gözlerim gezegenlerden başkasını izlemez oldu.
4. Uykusuz gözlerim yıldızlara bakar durur.
5. Gözlerim bulut oldu da yağmur gibi gözyaşı boşandı.

صُرُوفُ اللَّيَالِي بِالْمَشِيبِ تَحَكَّمَتْ عَلَيَّ وَأَيَّامٌ الشَّبَابِ هَدَّ مَتَّ
وَقَدْ أَثْقَلَتْ ظَهْرِي دُنُوبٌ تَقَدَّمَتْ نَدِمْتُ عَلَى أَيَّامِ عُمْرٍ تَصَرَّمَتْ

فَلَا أَرْبَ يُقْضَى وَلَا عَمَلٌ يُدْنِي

1. Geceler öyle sıkıntılı geçti ki, nihayetinde saçıma aklar düştü.
2. Gençliğimin (neşeli geçmesi gereken) geceleri harap oldu.
3. Sırtım, geçmişte işlemiş olduğum günahları taşıyamaz oldu.
4. Hızla geçip giden ömrüm için nedâmete boğuldum.
5. Ne yerine getirilmiş bir arzu var ne de (Allah'a) yaklaştıracak doğru düzgün bir amel.

‘Afif gazele bir örnek de, şâirin ayn harfiyle yazılan şiiri örnek verilebilir.’³³³

[eṭ-Tavîl]

عَدِمْتُ فُؤَادِي إِنْ أَطَاعَ مُعِينًا وَقَدْ بَاتَ مِنْ فَرْطِ الْعَرَامِ عَلَى شَفَا
لَقَدْ نَالَهُ مِنْ لَوْعَةِ الْبَيْنِ مَا كَفَا عَرِيبَ الْحِمَى كَمْ ذَا التَّمَادِي عَلَى الْجَفَا
أَمَّا أَنْتُمْ أَهْلُ الْوَفَا وَالصَّنَائِعِ

1. Kalbim, aşırı derece kınayan kimseye boyun eğerse, onu kaybederim.
2. Aşırı sevgiden dolayı ölümün kıyısında kaldığı halde,
3. Yeterince ayrılık acısı ona isabet etti.
4. Aramızdaki ayrılıktaki ısrar ne zamana kadar devam edecek (ey sevgili)
5. Siz vefa ehli ve en iyisini yapanlar değil misiniz?

Şâir, sevgilinin sürekli kendisinden uzak durmasının ve bir türlü vuslata izin vermemesinin hayatı anlamsızlaştırdığını, bu durumun öldürülmesinden farksız olduğunu, bundan dolayı da sevgiliden birazcık vicdan sahibi olmasını ve bu ayrılığa bir son vermesini ister:

أَمَّا تَتَّفُونَ اللَّهَ فِي قَتْلِ مُسْلِمٍ عَلَى بَابِكُمْ مُضَى الْفُؤَادِ مُتَمِّمٍ
فَإِنْ تَقْتُلُونِي لَيْسَ قَتْلِي بِمَعْنَمٍ عَسَى أَنْ تَجُودُوا بِالْوَصَالِ لِمُغْرَمٍ
أَضَرَّ بِهِ وَجَدٌ ثَوَى فِي الْأَضَالِعِ

³³³ el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 81-82.

1. Bir müslümanın (aşkıdan dolayı) öldürülmesinden dolayı Allah'tan (c.c.) korkmaz mısınız?
2. Kapınızda bekleye bekleye o zavallının kalbi hastalanmıştır, sırlıslıkla âşiktir o kalp.
3. Eğer beni öldürürseniz bilin ki benim ölümüm ile elinize bir şey geçmez.
4. Şu divâne kula kavuşma nimetini bahşetmek suretiyle ikramda bulunursunuz umarım.
5. Ki kaburga kemiklerinde (kalbinde) yerleşen bu tutku, artık bu kula zarar vermektedir.

تَمَلَّكْتُمْ قَلْبِي وَرَبِّ الْمَشَارِقِ بَيْنَ مُحِبِّ فِي الأَيْتَةِ صَادِقِ
 لَقَدْ عَادَ عَيْشِي بَعْدَكُمْ عَيْرَ رَاتِقِ عَلَامَ تَمَلَّأْتُمْ عَلَى قَتْلِ عَاشِقِ
 شَكِي مَا بِهِ لَكِنْ إِلَى غَيْرِ سَامِعِ

1. Doğuların Rabbi'ne andolsun ki kalbime hâkim oldunuz.
2. Sözünde sadık olan âşığın yeminine,
3. Siz gittikten sonra hayatım mutsuz bir şekilde gerisin geriye döndü.
4. Âşığın katli konusunda ne üzerine ittifak ettiniz?
5. Sevgiden ortaya çıkan şeyden şikâyetçi oldu fakat bunu sevgilim duymuyor ki,

Şâir, dilinde ve düşüncesinde sürekli sevgiliye duyduğu özlem ve hasret olduğunu söyler. O, aşk ateşinin tüm vücudunu sardığını, susuzluktan kavrulduğunu, bunu ancak gözyaşıyla söndürebildiğini, sevgiliye olan arzusunun ve onun için döktüğü gözyaşının kendisini hayata bağladığını anlatır:

فُؤَادِي إِلَى نَحْوِ الأَجْبَةِ يَنْتَمِي مَشُوقاً وَمِنْ حَرِّ الصَّبَابَةِ قَدْ ظَمِي
 وَذِكْرُ سِوَاهُمْ لَا يَمُرُّ عَلَى فَمِي عَنَائِي وَشَوْقِي قَدْ أَعَانَا عَلَى دَمِي
 وَفَرَطُ غَرَامِي وَأَنْسَكَابُ الْمَدَامِعِ

1. Kalbim, dostlara doğru meyleder.
2. Müştâk olarak, aşk ateşinin sıcaklığından ötürü susuzluktan yandığı halde,
3. Ağzımdan (aklımdan) onların haricinde kimsenin zikri çıkmadığı halde,
4. Yorgunluğum ve arzum, bizlere yaşamam hususunda yardımcı olmakta.

5. Keza kara sevdam ve gözyaşı dökmem de,

جُفُونِي بِسُهُدِي عَنْ مَنَامِي تَعَوَّضْتُ وَكَمْ حَاجَةٌ قَدْ رُمْتُهَا قَطُّ مَا انْقَضَتْ
أُنَادِي وَقَدْ سَارَتْ سُحَيْرًا وَقَوَّضْتُ عَمَّا اللَّهُ عَنْ لَيْلَى بِهَجْرِي تَعَوَّضْتُ
وَقَدْ مَنَعَتْ جَفْنِي لَدِيدَ الْمَصَاجِعِ

1. Gözlerime uyku girmez oldu.
2. Şimdiye değin isteyip te, gerçekleşmemiş, nice hacetim vardır.
3. Seher vakti gittikleri ve her şey harap olmuşken (şöyle) nida ederim;
4. Allah (c.c.), Leylâ'yı beni terk etmesinden dolayı affetsin, kavuşmayı, uzaklaşmayla yer değiştirdiği halde.
5. Ki o benim gözlerime uyku lezzetini haram kıldı.

Şâir, zihnini sürekli sevgilisinin meşgul ettiğini dolayısıyla duyduğu (dinlediği) şarkılarda bile sevgiliyi bulduğunu anlatır. Sevgilinin çok etkileyici bakışları olduğunu söyler ve onun bakışlarını (رَشْقُ أَسِنَّةٍ) 'kılıçtan bile daha etkili olan okun darbesi'ne benzetir:

فَتَاةٌ مِنَ الْأَعْرَابِ تَعْنُو بِعُنَّةٍ وَتِلْكَ عَنْ الْعُشَّاقِ أَعْظَمُ فِتْنَةٍ
لَقَدْ شَعَلَّتْنِي فِي هَوَاهَا بِمِخْنَةٍ عَيْوُنٌ هَا فِي الْقَلْبِ رَشْقُ أَسِنَّةٍ
وَأَمْضَى مِنَ الْبَيْضِ الْحِدَادِ الْقَوَاطِعِ

1. Bedevilerden bir kız, teğanni ile şarkı söyler.
2. Ve bu şarkılar, âşıkların en büyük fitnesidir.
3. Onun hevâsı, aşkında imtihanla (sıkıntıyla) beni meşgul etmekte.
4. Onun, kalbe inen mızrak darbesi (gibi) bakışları vardır.
5. Keskin, doğrayıcı kılıçtan daha keskin olan,

Şâir, sevgiliye olan kara sevdasından dolayı vücudunun zayıflayıp hastalandığını, yataklara düştüğünü, hekimlerin bu duruma çaresiz kaldıklarını, bu duruma artık dayanacak gücünün de kalmadığını söyler. Ayrıca o, durumu hakkında ileri geri konuşmaları da dinlemediğini ve onları önemsemediğini anlatır:

طَيْبٌ رَأَى لِي مِنْ سِقَامِي وَمَلَّنِي وَمَا حَيْلِي فِي الصَّبْرِ وَالصَّبْرُ قَدْ فَنِي

لَقَدْ سَاءَ بِي قَوْلُ الْعَدُولِ وَمَضَى عِدْوِي دَعْنِي لَا تَلْمَنِي فَإِنِّي
فَتَى عَنْ سَمَاعِ الْعَدْلِ صُمْتُ مَسَامِعِي

1. Tabip, hastalığım hususunda benim durumuma üzüldü ve benden usandı.
2. Sabırda çaresiz kaldım (mecâlim kalmadı), sabrım bitti.
3. Kınayıcının sözü bana sıkıntı verdi ve canımı acıttı.
4. Ey beni kınayan, bırak yakamı, zira ben,
5. Kınama işitmekten kulakları kapanmış bir yiğidim.

Şâir, sevgilinin ayrılıp gidince ardında bıraktığı (رُبَّ الْحَبِيبِ) ‘sevgiliden artakalanlarla’ çaresizce konuşarak sevgili hakkında onlardan bilgi almaya çalışır. O, konuştuğu şeylerin konuşamayan cansız varlıklar olduğunu bilmesine rağmen adeta onlardan yardım ister. Sevgilinin gittiği yerleri özlemle anar:

وَقَفْتُ عَلَى رُبِّ الْحَبِيبِ أَسْأَلُ مَتَى رَحَلَ الْأَحْبَابُ وَالذَّمْعُ سَائِلُ
سُؤَالَ مُحِبِّ بِي حَشَاهُ بِلَابِلِ عَلِيلٍ بَرَاهُ الشَّوْقُ وَالْجِسْمُ نَاحِلُ
مَشْوَقٌ إِلَى سَفْحِ اللَّوَى وَالْأَجَارِعُ

1. Habîbimin eşiğinde (kapısında) durup sorarım:
2. Gözyaşlarım akmaktayken, sevgililer ne zaman yola çıktılar diye,
3. Sevgilinin (ne zaman gitti) sorusunu, kalbinde ayrılık acısı varken,
4. O, vücudu zayıf olduğu halde, şevkin onu budadığı, aşırı hasta olan bir kimsedir.
5. Liva'nın eteğine ve Ecarî'ye varmaya pek arzulu olandır.

لَهُ مُهْجَةٌ مِنْ هَجْرِكُمْ قَدْ تَأَلَّمْتُ وَنَارُ الْأَسَى بَيْنَ الصُّلُوعِ تَصْرَمْتُ
وَعَيْنٌ مِنَ الدَّمْعِ السَّفُوحِ تَظَلَّمْتُ عَجِيبْتُ مِنْ الْأَيَّامِ لَمَّا تَصْرَمْتُ
بِعُمُرٍ لِعُمُرِي فِي الْبَطَالَةِ ضَائِعُ

1. Onun, hicrânınızdan ötürü elemeler içinde kıvranan bir rûhu var.
2. Hüzün ateşi, göğüs kafesleri arasında (kalbinde) alevlendiği halde,
3. (Yağmur gibi) yağın gözyaşlarından şikâyet eden bir göz olduğu halde,

4. (Sevgili uzaklaşarak) ilişkiyi kesince,(günler bizi nasıl ayırdı diye) günleri garipsedim.

5. Yemin olsun ki ömrüm (bom boş) tembellik içerisinde zayi oldu gitti.

‘Afif gazele bir örnek de, şâirin kaf harfiyle nazmedilen şiiri örnek verilebilir:³³⁴ [eṭ-Ṭavîl]

فَصَدْتُكُمْ عَوْجًا بِنَجْدٍ وَسَلِّمَا عَلَى مُدْنِفٍ أَضْحَى مِنَ الْحُبِّ مُعْرَمًا
يُنَادِي إِذَا مَا عَايَنَ اللَّيْلَ مُعْتَمًا قِفِ الْعَيْسَ يَا حَادِي الْمَطِيِّ عَلَى الْحِمَى
وَأَبْلِغْ سَلَامِي سَاكِنَ الْبَانِ وَالنَّقَا

1. Sizden Necd'de mola vermenizi ve (âşığa) selam vermenizi istiyorum.

2. Aşırı sevgiden dolayı bir deri bir kemik kalan kimseye,

3. Geceyi kapkaranlık gördüğü vakit nidâ eder:

4. Develeri, o beldenin önünde durdur ey kervanbaşı.

5. Ve o Ban ve Neka'da ikamet etmekte olana selamımı ilet.

سَلُّوا عَنِّي نُحُولِي هَجْرَهَا فَهُوَ مُسْتَقِيمِي أَنِي أَيَّ شَرِّعٍ قَدْ أُحِلَّ لَهَا دَمِي
أَبِيْتُ وَلَا تَدْرِي بِفَرْطٍ تَأَلَّمِي قَرِيرَةٌ عَيْنٍ عَن سَهَادٍ مُتَيِّمٍ
يَحْنُ إِلَى ذَاكَ الْجَنَابِ تَشْوُفًا

1. Benden ayrılmak suretiyle beni zayıf düşürmelerini onlara sorun, benim hastalığıma sebep olan odur.

2. Herhangi bir şeriatta kanımı onun için helal etmek var mıdır?

3. O bana aşırı derecede elem verdiği ve bu durmu bilmediği halde ben gecelerim.

4. O (sevgili) içi rahat, aşığın uykusuz kalmasından dolayı.

5. Ki o (âşık), şu mübareğin hasreti ile yanıp tutuştuğu halde,

Şâir, sevgilinin çok özel ve ayrıcalıklı olduğundan bahseder. O, sevgilinin güzelliğini dolunaya benzetir. En büyük arzusunun ise, dolunay gibi güzel olan sevgiliye bir an önce kavuşmak olduğunu söyler:

وَفَاتِنَةٌ أَوْصَافُهَا قَدْ تَزَايَدَتْ كَمَالًا تُرِيكَ الْبَدْرَ حُسْنًا إِذَا بَدَتْ

³³⁴ el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 92-93.

وَمَنْ لِي بِهَا لَوْ أَنْصَفْتَنِي وَسَاعَدْتِ قَرِيْبَةً عَهْدٍ مِنْ دِيَارٍ تَبَاعَدَتْ
تُجَدِّدُ عَهْدًا فِي فِنَاهَا وَمَوْثِقًا

1. Nice (baştan çıkararak) büyüleyici kızlar vardır, ayırt edici özellikleri çok olan,
2. Tamamen, ortaya çıkınca, güzellik bakımından dolunayı andıran,
3. (Ona ulaşmak için) kim bana yardım eder ki, biraz insafa gelse de şu garibi sevindirir.
4. Yakın bir zaman önce bu diyardan uzaklaşmış.
5. Artık onda (önce visal ve yakınlığa olan, şimdi hicrân ve fenâ olan) ahdini yeniledi.

Şâir sevgiliyle beraber daha önce geçirdiği günleri özlemle yâdeder. O, sevgiliden ayrı kalmasının Allah'ın (c.c.) dilediği bir kader olduğunu bildiğini söyler. Ama yine de bir anlık bile olsa sevgiliyle görüşmenin kendisini mutlu edeceğini belirtir:

تُرَى بَعْدَ هَذَا الْهَجْرِ تَجْمَعُ شَمْلَنَا وَتَرْجِعُ أَيَّامًا تَقْضَتْ عَلَيَّ مِنْ
أَنَادِيهِمْ وَالْدَّمْعُ فِي الْحَدِّ مُعَلَّنًا قَضَى اللَّهُ بِالْبَيْنِ الْمُشْتَتِ شَمْلَنَا
وَهَلْ سَاعَةٌ مِنْكُمْ سَبِيلٌ إِلَى اللَّقَا

1. Bu hicrândan sonra vuslat (kavuşmak) da nasip olur mu acaba?
2. Mina'daki o vakit geçirilen günler geri döner mi?
3. Gözyaşlarım yanaklarımda ilan eder vaziyette onlara nidâ ederim;
4. Birleşmemizi, Allah (c.c.), ayrılıkla hükmetti.
5. Sizin, kavuşmaya ayırabileceğiniz bir saatiniz bile yok mu?

Şâir, aşırı derecede sevdiği sevgiliye bir türlü kavuşamamasının verdiği sıkıntılarla bir ömür tükettiğinden ve sanki sevgiliye kavuşmadan da ölüp gideceğinden korkar. O, (فَيْتِيلُ عَرَامِ) 'öldürülen aşğın' yani sevgilisinden koparılan bir aşğın son tahlilde ölmüş olacağından, ama aşkın ölmesi durumunda da hayatın hiçbir anlamı kalmayacağından bahseder:

فُرَادُ الْمَعْنَى لَا يُرَامُ تَبَانُهُ بِحُبِّ الَّذِي فِي الْحُسْنِ تَمَّتْ صِفَانُهُ
لَهُ أَمَلٌ وَالْعُمْرُ يُخْشَى فَوَانُهُ فَيْتِيلُ عَرَامِ كَيْفَ تُرْجَى حَيَاتُهُ

وَمَيِّتٌ سَقَامٌ لَا يُرَامُ لَهُ بَقَا

1. (Aşırı sevgiden dolayı) hastalıklı kalp, artık sebat gücü bulamaz.
2. Cemâl hususunda kemâle ermiş kimseye olan aşkı sebebiyle,
3. Onun bir emeli var, fakat ömrünün bitmesinden, ecelinin gelip çatmasından korkulur.
4. Öldürülen (sevgilisinden koparılan) bir âşığın, hayatının anlamı nasıl düşünülebilir.
5. Hastalığın (aşkın) ölmesi durumunda, onun hayatta kalmasının bir anlamı yoktur.

خُذُوا مِنِّي صَبَاً نَجِدُ حَدِيثِي إِذَا سَرَى لِيُخْبِرَكُمْ عَنْ شَرْحِ حَالِي وَمَا جَرَى
وَلِي مُقَلَّةٌ لَمْ تُهْنِهَا سِنَّةُ الْكُرَى فَصَارِي قَائِي لَا أُطِيقُ تَصَبُّرًا
وَقَدْ حَثَّ حَادِي الْعَيْسِ بِالْبَيْدِ أَيْنَقَا

1. Necd'in saba rüzgârı yayılınca, sözümü (ondan) alın.
2. Ki benim halimin îzâhını ve neler olup bittiğini sizlere haber versin.
3. Benim öyle bir gözüm var ki, uyku rehâveti ona ihanet etmedi.
4. İşte elden gelen budur, zira sabretmeye mecâlim kalmadı.
5. Kervanbaşı, çölde tüm develeri sürmeye çalışınca,

إِذَا مَا رَأَتْ نَجْدًا يَجِدُ حَيْنُهَا وَيَعْلُو إِذَا جَنَّ الظَّلَامُ أَنَيْهَا
إِلَى نَحْوِ وَادِي الحَيْفِ تَزْنُو عُيُوهَا فَوَائِمُهَا تَشْكُو الوَجَى وَجُفُوهَا
شَكَّتْ مَدْمَعًا لَوْلَا الرِّفِيرُ لِأَعْرَقَا

1. (Develer) Necd'i gördüğünde, özlemi (hasreti) artar.
2. Ve karanlık çöküp de iniltilerinin seslerinin yükseldiği vakit,
3. Onları Hayf Vadi'sine doğru gözlerini hiç durmadan (vadiye) bakar halde görürsün.
4. Onların ayakları, şiddetli aşk eleminden şikâyetçidir.
5. Ve onların gözleri, şayet solumasa onda boğulacağı bir gözyaşından şikâyetçidir.

أَسَائِقُهَا رَفَقًا عَلَيْهَا وَحَلَّهَا وَدَعَهَا عَسَاهَا أَنْ بَجُودَ بِوَصْلِهَا

مُقَلَّقَةٌ الْأَحْشَاءِ مِنْ فَرَطٍ كَلَّهَا قَلِيلًا قَلِيلًا لَا تَسْفَهَا وَخَلَّهَا
تَسْبِرُ أَهْوَيْنَا وَامْتَهَلْ وَتَرْفَقَا

1. Ey kervanbaşı, onlara dostça davran, (kendi başlarına) onları bırak.
2. Onları rahat bırak, umulur ki vasl nimetini ihsan eder bizlere.
3. Onların karınlarının açlıktan sallanması, aşrı yüklerindedir.
4. Biraz yavaş ol, acele etme. Aman kervanı yürütme, bırak onları,
5. Sakince yürüsünler, mühlet ver ve dostça muamele et.

سُلْوِي هَجْرٌ وَالْعَرَامُ حَقِيقَةٌ وَأَجْفَانُ عَيْنِي بِالْدُمُوعِ عَرِيقَةٌ
وَكَمْ بَيْنَ أَخْنَاءِ الضُّلُوعِ حَرِيقَةٌ قُلُوبٌ إِلَى نَحْوِ الْحَبِيبِ مَشُوقَةٌ
تَزِيدُ عَلَيَّ بَعْدَ الْمَزَارِ تَحْرُوقًا

1. (O hicrânı) unutmam uzaklıktır, hakîkat ise kara sevdamdır.
2. Göz çanaklarım gözyaşlarında boğulduğu halde,
3. Kaburga kemiklerim arası (aşk) ateşiyle dolu olduğu halde,
4. Zira kalpler, habîbine kavuşmak ister.
5. Ki onun yanından uzaklaştıkça acıdan eriyip gitmesi de artar.

‘Afif gazele bir örnek de, şâirin vav harfiyle yazdığı şiiri örnek olarak verilebilir:³³⁵ [eṭ-Ṭavîl]

وَحُرْمَةِ وِدِّي لَمْ يَكُنْ عَنْهُ مَصْرَفٌ لِقَلْبٍ مُجِبِّ بَعْدَهُمْ يَتَلَهَّفُ
لَقَدْ حَلَّ عُدَّالِي وَفِي اللَّوْمِ أَسْرَفُوا وَيِ أَعْبُدُّ حُلُوَ الشَّمَائِلِ أَهْيَفُ
أَعَزُّ أَرْحُ لِلْمَلَاحَةِ قَدْ حَوَى

1. Sevgimin hürmetine yemin olsun ki, kalbim ondan ayrılmayacak.
2. Onun ardından özlemle bekleyen bir âşığın kalbi için,
3. Beni kınayan kimseler, kınamada aşırıya giderek (taleplerini) tekrar ettiler.
4. Kişiliği (ahlakı) pek tatlı olan genç zarif bir sevgilim var.
5. (Ameli ve yüzü) tüm güzel hasletleri toplayan kalem kaşlı güzel,

³³⁵ el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 106-107.

Şâir, sevgilinin sürekli uzak durduğunu, hiç yüz vermediğini, böyle davranmasının da aşklarına zarar verdiğini anlatır. O, (وَرِدَ الْمَحَبَّةِ) 'sevginin kaynağı' olan kalbin, saf ve tertemizken sevgilinin böyle davranmakla kirlettiğini ve aşklarına zarar verdiğini söyler:

وَفَيْتُ بِعَهْدِي وَهُوَ بِالْعَهْدِ مَا وَفَى وَكَدَّرَ مِنْ وَرِدِ الْمَحَبَّةِ مَا صَفَا
وَمَاذَا عَلَيْهِ لَوْ عَلَيَّ نَعَطْفًا وَلَوْ صَحَّ هَجْرِي مُسْتَدِيمٌ عَلَيَّ الْجَفَا
فَجِسْمِي بِهِ لَا يَسْتَرِيحُ مِنْ الْبَلْوَى

1. Ben ahdimе sâdik kaldım, o ise kalmadı.
2. Saf, berrak olan sevgi kaynağını (kalbi) kirletti.
3. Bana birazcık olsun şefkat duysaydı ne olurdu sanki?
4. Ayrılk hususunda hicrânım sürekli olsaydı,
5. Vücutum, sevgiliden dolayı hastalıklardan kurtulamayacaktı.

Şâir, sevgilinin adını anmanın bile kendini heyecanlandırdığını, ona karşı dayanılmaz hisleri olduğunu, gözyaşından başka elinden bir şey gelmediğini, bu hâlini yine sevgiliye şikayet ettiğini söyler:

ذَكَرْتُ زَمَانًا بَيْنَ سَلْعٍ وَلَعْلَعٍ فَهَيَّجَ نِيرَانُ الْأَسَى بَيْنَ أَضْلَعِي
وَمُحْتُ لِمَنْ أَهْوَى بِفَرْطٍ تَوَجُّعِي وَمَالِي إِلَيْهِ شَافِعٌ غَيْرَ أَدْمَعِي
وَأَشْكُو لَهُ لَوْ رَقَّ يَوْمًا إِلَى الشُّكْوَى

1. Onu, vâdi ve serap arasında (kısa) bir süre andım.
2. Böylece göğsümün arasındaki (kalbimdeki) elem ateşi birden coştı.
3. Ve âşık olduğum kimseye, elemimin aşırı olduğu sırrımı açıkladım.
4. Gözyaşlarımdan başka ona şifa vereceğim bir şeyim yok.
5. Bir gün olsun, şikâyetlerimden dolayı bana acısa diye ona şikâyet ediyorum.

Şâir, aşkıdan dolayı mum gibi eriyen bir nefsinin olduğunu, mumun yanarak eriyip tükenmesi gibi kendisinin de gözyaşı dökerek eridiğini, kalbinin ise yanmanın tam merkezi olduğunu dile getirir:

نُفُوسٌ أَرَاهَا لَا تَزَالُ مُدَابَّةً عَلَيَّ الْحَدِّ بَحْرِي حَسْرَةً وَكَأَبَةً

دَعَتْهَا دَوَاعِي الْوَجْدِ لَبَّتْ إِجَابَةً وَبِي كَبِدٌ ذَابَتْ عَلَيْهِ صَبَابَةٌ
وَقَلْبٌ بِنَارِ الشُّوقِ مِنْ هَجْرِهِ يُكْوَى

1. Nice erimeye (cefâ çekmeye) devam eden gördüğüm nefisler (âşıklar) var.
2. Keder ve hasretle yanaklar üzerinde (gözyaşı dökerek) eriyen,
3. Tutkunun nedenleri(gözyazışı, sevgi), nefsi (âşığı) çağırınca hemen icabet eden,
4. Benim kara sevda taşıyarak eriyen bir ciğerim var.
5. Ve sevgiliden ayrı kalmadan dolayı şevk ateşiyle dağlanmış bir kalbim,

Şâir, sevgilinin ısrarla uzak durması sebebiyle onu öldürmüş gibi olduğunu, oysa sevgilinin böyle bir hakkının olmaması gerektiğini, bu durumun adaletle bağdaşmadığını belirtir. O, aşkının büyüklüğünü dağa benzetir. Aşk uğruna her türlü sıkıntıyı göğüslemesine, herşeyi göze almasına rağmen sevgilinin acımadığından bahseder:

تُرَى لَيْتَ شِعْرِي كَيْفَ حَلَّ لَهُ دَمِي وَمَنْ ذَا الَّذِي أَفْتَاهُ فِي قَتْلِ مُسْلِمٍ
وَأَلُو زَامَ عَدْلًا مَلَّ ظَلَمَ الْمُتَمِيمِ وَلَكِنَّهُ قَدْ جَارَ فِي قَتْلِ مُغْرَمٍ
تَحْمَلُ وَجَدًا مُمْ يُطِقُ حَمْلَهُ رَضْوَى

1. Kanım ona nasıl helal oldu acaba? Ah bir bilebilsem,
2. Kim bir müslümanın katline fetvâ (cevaz) verebildi ki?
3. O, adâletle hükmetmeyi dilese, dîvâne birine haksızlık etmeye usanırdı.
4. Fakat o kara sevdalı birini öldürme hususunda haddi aştı.
5. Razvâ (dağının) bile taşıyamadığı bir sevgiye tahammül eden,

إِذَا مَا بَدَا الْوَادِي وَوَلَّاحَتْ بُرْقُهُ يَزِيدُ بِقَلْبِي حُزْنُهُ وَخُفُوهُ
أَيَا عَادِلِي يَكْفِي فُؤَادِي حَرِيْقُهُ وَقَدْ حَلَّ بِي فِي الْحُبِّ مَالًا أُطِيقُهُ
وَحَمَلْتَنِي بِالْهَجْرِ مَا لَمْ أَكُنْ أَقْوَى

1. Vadi görüldüğü ve şimşekleri çaktığı zaman,
2. Kalbimde onun hüznü ve çarpıntısı artar.
3. Ey beni kınayan, kalbimi yakmakta olan şey bana yeter de artar.
4. Aşkta güç yetiremediğim şeyler kalbime inmişken,

5. *Ve hiçbir şey yapamadığım ayrılığı bana yüklemişken,*

Şâir, sevgiliye kavuşamamanın verdiği ızdıraptan dolayı gözlerine hiç uyku girmedüğinden, gecelerinin gündüze döndüğünden bahseder. O, sevgili yanında olmasa da kalbinde hep onunla beraber olduğundan aynı kalpte yaşadıklarından söz eder:

أَرَى لَيْلٍ مِّنْ أَهْوَاهُ مِثْلَ سُحَيْرِهِ لَشِدَّةٍ مَا يَلْقَاهُ مِنْ فَرْطِ ضَيْرِهِ
وَإِنْ سَارَ حَدِيدِ الْعَيْسِ سِرْتُ بِسَيْرِهِ وَقَالُوا تَسَلَّى عَنْ هَوَاهُ بِغَيْرِهِ
وَكَيفَ التَّسَلَّى وَالْفُؤَادُ لَهُ مَثْوَى

1. *Âşığı olduğum kimsenin gecesini seheri gibi görmekteyim. (hiç uyuyamıyorum.)*
2. *Verdiği aşırı hasarlarına katlanmasından dolayı,*
3. *Eğer kervanbaşı kervanı harekete geçirecek olursa, ben de onlarla çıkarım.*
4. *Bana deseler ki onun aşkını unut, başka birinde tesellini bul.*
5. *Kalbim onunla beraber aynı bir yerde (kalpte) yaşarken nasıl bir başkasında teselli bulabilirim?*

Şâir, sevgilinin onu hiç umursamadığından, onun için hiç gözyaşı dahi akıtmadığından, bu hususta çok cimri olduğundan bahseder. O, tek dileğinin sevgili tarafından azıcık iltifat edilmesi olduğunu söyler:

بِحَيْلٍ عَلَى طَرْفِ كَرِيمٍ بَعْبَرَةٍ وَقَلْبِي مِنَ الْأَشْوَاقِ يُكْوَى بِحَمْرَةٍ
وَعَقْلِي عَلَيْهِ الْحُبُّ غَطَّى بِسَكْرَةٍ وَلَوْ جَادَ يَوْمًا لِلْمُحِبِّ بِنَظْرَةٍ
لَمَا صَارَ مِنْ فَرْطِ الصَّنَى جِسْمُهُ يُكْوَى

1. *O (sevgilim), göz kapaklarından bir tek gözyaşı akıtmakla pek cimri.*
2. *Kalbim, şevkinden ötürü bir kor parçasıyla dağlanırken,*
3. *Aşk, aklımı sarhoşluğun şiddetiyle örtmüşken,*
4. *Bir gün bir kez olsun şu zavallı âşığa bakarak ikramda bulunsa,*
5. *İşte o vakit bu zavallının bedeni, aşırı hastalıktan kavrulurdu.*

Şâir, sevgiliyi hatırlatan her şeyin kendini mutlu ettiğini söyler. Sevgilinin yaşadığı yerler; dağı, taşı, toprağı, herşey sevgiliyi hatırlattığından şâir bunlardan bahsederken heyecanını gizleyemez:

أَحْرُجُ إِلَى بَانَ الْعَقِيقِ وَكُنْبِهِ وَأَهْفُو إِلَى ظَبِّي الْعَرِينِ وَسِرْبِهِ
فِيَا أَسْفَى أَفْنَيْتُ عُمْرِي بِحُبِّهِ وَكَمْ قُلْتُ لِلْحَادِي الْمَجِدِّ بِرُكْبِهِ
رُؤَيْدًا فَمَا أَصْعَى لِقَوْلِي وَلَا لَوَى

1. O, Akîk'in (vâdisinin) ağacını ve kum tepesini görmeye can atıyorum.
2. Ve çalılıklarda bulunan ceylana ve halkına özlem duymaktayım.
3. Vah ki ne vah! ömrümü onun aşkıyla tükettim.
4. Develeri süren, gayretli kervanbaşına defalarca dedim ki:
5. "Lütfen biraz ağırdan al" diye, fakat sözümü ne bir saniye olsun dinledi ne de iltifat etti.

Yukarıdaki örneklerden de anlaşıldığı gibi, Ahmed el-Behlûl 'afif gazele diğer gazel türlerinden daha çok yer vermiştir. O, sevgilinin fizîkî özelliklerinden şiiirlerinde pek bahsetmemiştir. Onun şiiirlerinde; sevgiliye olan dayanılmaz bir özlemden, sevgilinin terkedip gitmesinin dayanılmaz acısından, ona birgün kavuşabilme ümidinden, uykusuz geçirdiği gecelerinden, elinden ağlamaktan başka bir şey gelmediğinden ve bütün bunlardan dolayı hayatın tadının tuzunun kalmadığı gibi temalardan çokça bahsedildiği görülür.

Şâirin sevgiliye kavuşamamasından dolayı yatağının lezzetinden mahrum kaldığından, ömründe bir kerecik bile olsa sevgilinin dönmesine şâhit olma arzusundan, hiç değilse rüyasında görmesinin bile ızdırabını az da olsa hafifleteceğinden, sevgilinin hicrânından dolayı uykusuz geçen gecelerden ve bu yüzden yıldızlarla arkadaş olduğundan, selamını sevgilisine ulaştırması ve halinden ona bahsetmesi için sabâ rüzgârından bile yardım talep etmesinden bahsettiği görülür.

Şâir, ayrılık ve hicran ateşinin kalbini kasıp kavurduğundan, bunu söndürmek için yağmur gibi akan gözyaşlarından dolayı gözünün şikayetçi olduğundan bahseder. O, sevgilinin onu terketmesinden dolayı gece gündüz arkasından gözyaşı dökerek eriyip bittiğinden, tıpkı mum misali, tükendiğinden söz eder.

Hülâsa, Ahmed el-Behlûl'ün hem hissî hem de 'afif gazellerinden şu sonuçlar çıkarılabilir:

Ahmed el-Behlûl, tahmislerinde gazeli gerçek konuya geçiş olması için bir mukaddime olarak kullanmıştır. Zira Osmanlı devri şâirlerinin büyük bir kısmı,

Câhiliye dönemi kasîdelerindeki gibi gazele mukaddime bölümlerinde daha çok yer vermişlerdir.³³⁶ Ahmed el-Behlûl'un de bu kurala sıkı sıkıya bağlı kaldığı görülür. Tahmislerindeki betimlemeleri incelendiğinde, onun Câhiliye şiir geleneğinden çokça etkilendiği görülür. Ancak hissî gazel örneklerinde kadının fiziki özelliklerinden fazla bahsetmemesi dikkat çekicidir.

Şâir, 'afif gazel örneklerinde sevgiliden daha çok kendi durumundan bahseder. O, sevgilinin duygularından daha çok, sevgiliye olan kendi duygularını ön plana çıkarmıştır. Her zaman acı ve ızdırap içinde olan, sevgiliden ayrı kalmaya katlanamayan, bu hususta kendisini eleştiren ve kınayanlarla sürekli mücadele eden, aşkıdan dolayı geceleri uykusuz geçiren, harap ve bîtâp oluşuna sevgilinin hiç yüz vermediği biri olarak şâirin tüm olayları kendi ekseninde anlattığı görülür.

Aslında şâirin zikrettiği sevgili tasvirleri incelendiğinde onun, çoğunlukla sevgiliye müennes değil de müzekker sîgasıyla hitap ettiği, zaman zaman da çoğul müzekker sîgasıyla seslendiği görülür. O, sevgiliye nadiren de müennes sîgasıyla hitap etmiştir. İlk dönem Arap şiirinde zaman zaman sevgili için müzekker kip kullanıldığı olmuştur. Bunun nedeni "kadın" figürünü betimlemek için "ceylan" gibi mazmunlar (kalıp benzetmeler) kastedilmesidir.

Tüm bunlardan da şâirin; aslında sevgilisinin hayali olduğu, gerçekten sevgilisi olduğu bir kadından bahsetmediği, edebî bir amaçla bunu yaptığı söylenebilir. Şâirin dinine bağlı bir sûfî olması dolayısıyla, tasavvuf geleneğinde olan "beşerî aşktan ilâhi aşka" düsturunu benimsediği, bu yüzden beşerî aşkı asıl değil de bir araç olarak kullandığı, asıl gayesinin ilâhi aşka götüren Hz. Peygamber (s.a.v.) sevgisi olduğu, bu yüzden sevgiliye hep müzekker sîgasıyla hitap ettiği düşünülebilir.

Ahmed el-Behlûl'un şiirlerinde sevgilinin müzekker kiple zikredilmesinin sebebi, "el-gazel bi'l-muzekker"³³⁷ ya da başka bir ismiyle "gulâmiyyât" türü gazelle alakası olmadığı şiirlerin muhtevassından açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

³³⁶ Şeyh Emîn Bekrî, *Muâla 'ât fi 'ş-ş-ri'l-Memlûki ve 'l-Osmâni* (Beyrut: Dâru'ş-Şurûk, 1972), 118.

³³⁷ Hassân Ebu Raḥḥâb, *el-Ġazel 'inde'l-'Arab* (Kâhire: Matbaatu Mısır, 1947), 153.

2.2.3. Atlâl

Atlâl, “terk edilen yurt, ya da sevgili ayrılınca geride terkedilen kalıntılar” anlamındadır.³³⁸ Âşığın sevgilinin yurdundan ayrılmadan önce son kez durup ardına bakması, hüznü ve özlemle iç geçirip sevgiliyle olan hatıraları gözünde canlandırması, sevgilisi için gözyaşı dökmesidir.³³⁹

Câhiliye şiirinin en önemli kısımlarından birisi de atlâldır. Bedevilerin göçebe olması, yerlerini yurtlarını terk edip geriye bir takım anı ve kalıntılar bırakmaları gibi olaylar şiirlerinin konusu olmuştur.³⁴⁰ Çöl hayatı yaşayan bir bedevi için bu atlâllerin derin anlamları olabilir. Hağârî olan bir şâir için ise bu çok fazla bir anlam ifade etmeyebilir.³⁴¹

Emevîler, atalarının kültürel mirasına sahip çıkmak adına bedevî kültürünü kendi kültürleriyle sentezleyerek şiirlerinde atlâle çok yer vermişlerdir.³⁴² Abbasîler döneminde ise şâirlerin çoğu hadârî olmalarından dolayı daha çok bedevi kültürünün bir yansıması olan bu hayat tarzını benimsememişler ve şiirlerinde atlâle fazlaca yer vermemişlerdir.³⁴³

Kasîdelerin genellikle mukaddimelerinde atlâle yer vermek gelenek olmuştur. Bazı edebiyat eleştirmenleri geleneğe bağlı kalınması gerektiğini ısrarla savunmuşlardır. İbn Kuteybe (ö. 276/889) bu görüşü benimseyenlerden biridir. Bu görüşün zıddını savunan yani Câhiliye dönemi şiirinde kullanılmış olan bir takım unsurları tıpa tıp kullanmanın şiirin değerini düşüreceğini söyleyen eleştirmenlerin sayısı az değildir.³⁴⁴

³³⁸ Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi Emeviler Dönemi*, 44; Yusuf Hüseyin Bekkâr, *Binâu'l-Şaşıde fi'n-Nakdi'l-'Arabiyyi'l-Kadim* (Beyrut : Dâru'l-Endelus, 1982), 212.

³³⁹ Sa'îde Ali Abdulvâhid, *Binyetu'l-Şaşıdeti'l-Câhiliyye* (Hartum: Câmiatu Ummi Durmân, 2007), 4.

³⁴⁰ Saîd Muhammed el-Feyûmî, *Felsefetu'l-mekân fi'l-mukaddimeti't-talaliyye fi's-Şi'ri'l-Câhili* (Gazze: Câmi'atu'l-İslâmiyye, 2007), 2/252.

³⁴¹ Nâdiye bint Hasan eş-Şâ'idî, *Mukaddimâtu Şaşıde-i Ebi Temâm* (Mekke: Câmi'atu Ummi'l-Kurâ, 2008), 49.

³⁴² Hüseyin 'Atvân, *Mukaddimetu'l-Şaşıdeti'l-'Arabiyye fi's-Şi'ri'l-Emevî* (Kâhire: Dâru'l-Meârif, 1998), 12.

³⁴³ Sekîne Kaddûr, *Muhâdarât fi edebi'l-'Arabi'l-'Abbâsi* (Cezayir: Câmiatü Emir Abdulkadir, 2013), 28.

³⁴⁴ Mücahid Küçükşarı, *Arap Şâirlerden es-Sefercelânî ve Şiiri* (Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2017), 88.

Ahmed el-Behlûl de dîvanındaki tahmislerinde Câhiliye dönemi klasik kasîde tarzına tam olarak uymuştur. Şiirlerinin mukaddime bölümlerinde atlâle sıklıkla yer verdiği görülür.

Aşağıdaki tahmisler buna örnek olarak verilebilir:³⁴⁵[eṭ-Ṭavîl]

إِذَا مَا ذَكَرْتُ الْجِدْعَ وَالْبَانَ وَاللَّوَى يَهَيْمُ غَرَامِي بِالصَّبَابَةِ وَالْجَوَى
إِلَى اللَّهِ أَشْكُو مَا أُلَاقِي مِنَ النَّوَى أَيَا صَاحِبِي كُنْ لِي مُعِينًا عَلَى الْهُوَى
فَعُمْرِي بِهِ وَلِي وَعَزَّ عَزَائِي

1. Her ne zaman kuru hurma kütüğü, ban ağacı ve kum yığınlarını ansam,
2. Size olan tutkum sebebiyle muhabbetim ve aşkım artar.
3. (Sana olan) uzaklıktan dolayı karşılaştığım şeyleri (yalnız) Allah'a (c.c.) şikâyet ederim.
4. Ey dostum, bana (size duyduğum) muhabbet hususunda yardımcı ol.
5. Zira ömrüm bu uğurda tükendi, başım sağolsun.

Şâir, dinlediği bir şarkının sevgiliyle geçirdiği günleri hatırlattığını, o günlerin hatırası ve özleminden dolayı çokça göz yaşı akıttığını söyler. O, sevgilisi için akıttığı gözyaşının çokluğunu, yağmurun bolca yağmasından sonra yerde oluşan su birikintilerine benzetir:³⁴⁶ [eṭ-Ṭavîl]

وَلَمَّا حَدَّ الْحَادِي سَحْبِرًا وَرَمَزَمَا تَذَكَّرْتُ عَيْشًا بِالْحِمَى قَدْ تَقَدَّمَا
أَقُولُ وَدَمَعُ الْعَيْنِ فِي الْحَدِّ قَدْ هَمَى حَمَى اللَّهِ سَكَّانَ الْحِمَى وَسَقَى الْحِمَى
بِوَابِلِ دَمْعِي فَهُوَ يُغْنِي عَنِ السَّيْحِ

1. Kervancıbaşı, sahur vakitlerinde 'hum, hum, hum' diye şarkı söyleyince,
2. (Sevgilinin yaşadığı) yerde geçirmiş olduğum günleri hatırladım.
3. Gözyaşlarım yanaklarımdan süzülürken derim ki:
4. "Allah (c.c.), o beldenin sâkinlerini koruyup gözet sin, o beldeye bol bol yağmur ihسان eylesin.

³⁴⁵ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 15.

³⁴⁶ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 32.

5. Gözyaşlarımın sağanak sağanak akan yağmuruyla.” ki gözyaşlarım yerde biriken yağmur suyunu aratmayacak kadar fazla idi.

عَدِمْتُ اصْطِبَارِي حِينَ سَارَتْ نِيَابَتُهُمْ وَقَدْ ضَاقَ صَدْرِي حِينَ جَدَّ مَسَافَتُهُمْ
بُدُورٌ وَفِي يَوْمِ الرَّحِيلِ مُحَافَتُهُمْ حَسِبْتُ دَوَامَ الْوَصْلِ لَوْلَا فِرَاقُهُمْ
رَمَى الْجَفْنَ وَالْأَخْشَاءَ بِالسُّهْدِ وَالْقَرَحِ

1. Onların develeri yola çıktığı anda sabretme gücümü kaybettim.
2. O kervanı sevk edenler acele ettikçe kalbim daraldı.
3. Bir kamerî ayın son günlerinde birden yolculuğa çıkıverdiler.
4. Ayrılıklarına rağmen ben her daim kavuşmayı ümitle bekledim.
5. Göz kapağımda uykusuzluk, iç organlarımda ise yara zuhur etti.

Şâir, sevgiliye beslediği aşk ve muhabbetin tüm bedenini istila ettiğinden, sürekli onu düşündüğünden, sevgiliyle tekrar karşılaşma ümidi içinde olduğundan, geceleri sevgiliye olan sevdâsından dolayı uyuyamadığından ve ondan çok etkilendiğinden bahseder.³⁴⁷ [eṭ-Ṭavîl]

عَدِمْتُ سُورِي حِينَ شَدُّوا الْحَدَائِجَا وَقَدْ فَرَّقُوا يَوْمَ الرَّحِيلِ الْهُوَادِجَا
وَمَ أَلَقَ لِي مِنْ شِدَّةِ الْبَيْنِ فَارِجَا حَيَالِي وَشَوْقِي صَارَمًا لِي لَاعِجَا
حَكَى الْجَمْرَ فِي وَقْدٍ إِذَا هَبَّجَ بِالنَّفْحِ

1. Onlar, hevdeçleri develere bağlayınca sevincimi kaybettim.
2. Yolculuk günü gelip çatıp hevdeçleri ayırdıklarında,
3. Bu ayrılığın sıkıntısından benim için karşılaşma imkânı kalmayınca,
4. Hayâlim ve şevkim, tahammülü zor ve ağır bir şekilde (kalbime) acı çektirdi.
5. Üfleyince harlanan bir ateşin içerisindeki kora benzeyen,

سَرَى حُبُّهُمْ مَا بَيْنَ لَحْمِي وَأَعْظَمِي فَبِتُّ مِنْ الْبَلْوَى بِقَلْبٍ مُتَمِّمٍ
تُرَى نَلْتَقِي بَيْنَ الْمَقَامِ وَرَمَزَمِ حُطُوبُ اللَّيَالِي قَدْ رَمَتْنِي بِأَسْهُمِ
أَصَابَتْ فُؤَادِي كَالرَّمِيَّةِ عَنْ بَدْحِ

³⁴⁷ el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 36.

1. Onların sevgisi, etim ve kemiğim arasında yayıldı.
2. Dîvâne bir kalple dertli bir şekilde geceledim.
3. Acaba Zemzem ile Makam(ı İbrahim) arasında denk gelir miyiz?
4. Gecelerin musibetleri, bana (nice) oklar fırlattı
5. Aşırı bir israf olarak (çokça) kalbime isabet eden,

Şâir, sevgilinin kendisini terkedip gittiğine dayanamaz, acı içinde kıvrılır. O, bir çalılığın üzerinde yuvası olan bir güvercinin ölen civcivleri için acı acı öttüğünü görünce dayanamaz. Bu durum ona ayrılıp giden sevgilisinin hâlini aklına getirir. Bir güvercin için civcivleri nasıl ki güvercinin ayrılmaz parçasıysa şâir için de sevgilinin durumu odur:

أَلَمْتُ بِنَا يَوْمَ الْفِرَاقِ نَدَامَةٌ وَدَامَتْ عَلَيْنَا بِالصُّدُودِ مُدَامَةٌ
رَأَيْنَا وَقَدْ لَاحَ الْكَثِيبُ وَرَامَةٌ حَمِيلَةٌ طَلَحَ قَدْ رَقَّتْهَا حَمَامَةٌ
تَنُوحُ عَلَى الْفِ وَتَبْكِي عَلَى فَرْخِ

1. Ayrılık günü, pişmanlık, bizlere acı verdi,
2. Ve bizlere karşı yüz çevirmeye ısrarla devam etti.
3. Su birikintisi (bataklık) ve kum tepesi ortaya çıkınca gördük.
4. Bir güvercinin, bir akasya ağacı çalılığına tünediğini,
5. Sevgilisi için dertli dertli öten ve yumurtadan yeni çıkan (ölen) civcivi için yas tutan,

Şâirin, sevgilinin terkedip gittiği yerdeki eşine kur yapan kumruların öttüğünü görmesi, ona sevgiliyle daha önce geçen zamanlarını hatırlatır.³⁴⁸ [eṭ-Ṭavîl]

حَلَفْتُ بِآيَاتِ الْكِتَابِ الْمَنْزَلِ وَوَقَفْتِنَا فِي كُلِّ رِنْعٍ وَمَنْزِلِ
لِطُولِ عَرَامِي فِيهِمْ وَتَعَزُّبِي زَوَيْتُ مَنْامِي عَنْ جُفُونِي بِمَعَزِلِ
وَأَبْعَدْتُ نَفْسِي عَنْ فِرَاشِي بِحَاجِزِ

1. İndirilmiş kitabın ayetlerine yemin ettim.
2. Bizim her durduğumuz ve sevgililerin toplandığı yere de,

³⁴⁸ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 50.

3. Onların içinde bulunduğum, aşkım ve gazelim uzunluğu için,
4. İnzivâyâ çekilerek, gözlerime uykuyu haram kıldım.
5. Nefsimi, çeşitli engellerle yatağımdan uzaklaştırdım.

تَعَنَّتْ حَمَامَاتُ الْأَرَاكِ عَلَى فَنَنْ فَهَيَّجَنِي شَوْقُ الْمَنَازِلِ وَالِدَمْنُ
 وَقَدْ صَدَّ مَنْ أَهْوَاهُ لَمْ يَعْرِفِ الْوَسْنَ زَمَانِي عَدَا فِي رَاحَتِيهِ وَكُلُّ مَنْ
 سَعَى تَحْتَ قَهْرِ الْحُبِّ لَيْسَ بِفَائِزٍ

1. Misvak ağacına konan güvercinler, dalda öttü.
2. Bu durumda evlerin ve kalıntıların iştihâkı beni heyecanlandırdı.
3. Kendisine bir saniye dâhi kesilmeyen dâimî bir sevgi beslediğim kimse hâla uzak durduğu halde,
4. Ömrüm iki avucunun arasında geçip gitti.
5. Aşk acısının altında perişan olan her kimse (bu ameli ile bir paye) kazanmadığı halde,

Şâir, sevgilisi terkedip gidince geride bıraktığı tüm kalıntılarla (الدَّمْنُ) ‘evinin yıkık dökük duvarları, avlusu, eşyaları vs.’ ile avunarak kendini teselli eder. O, sevgiliye kavuşma ümidini tamamen kaybedince Hz. Peygamber’in sevgisine sığınır:

أَتُوخُ عَلَى الْأَحْبَابِ فِي السِّرِّ وَالْعَلْنِ وَأَنْدُبُهَا فِي عَرْصَةِ الدَّارِ وَالِدَمْنِ
 وَلَمَّا رَأَيْتُ الشَّيْبَ فِي مَفْرَقِي سَكَنْ رَجَرْتُ فُوَادِي عَنْ هَوَاهُمْ بِحُبِّ مَنْ
 لِمَادِحِهِ فِي الْحُشْرِ أَسْنَى الْجَوَائِزِ

1. Dostların aşkından ötürü hem açıkta hem gizlide âhu vah ederim.
2. Evin(in) ve (hânesinin ardından kalan) kalıntıların avlusunda onun yasını tutmaktayım.
3. Saçlarıma düşen akları gördüğüm vakit,
4. Ona duyduğu amansız (ve kendine zararı dokunan) sevgiyi kalbime yasaklıyorum.
5. Haşr gününde en güzel ödül olan kendisini metheden kimsenin sevgisiyle,

Şâir, sevgilinin ayrılıp gitmesinden dolayı büyük bir hayal kırıklığına uğradığını, tamamen yalnızlığa büründüğünü ve çaresiz kaldığını söyler. O, sevgili terkedip gidince sevgilinin evindeki ıssızlığı ve ona olan sevgisini, hiç kimsenin

olmadığı (yaşamadığı), geride artakalan yalnızca sineklerin bulunduğu terkedilmiş kaplardan su içmeye benzetir:³⁴⁹[eṭ-Ṭavîl]

عَبَا رُبْعٍ مِنْ أَهْوَاهُ وَاسْتَوْحَشَ الْوَطْنَ مِنْ الْأَهْلِ وَالْأَحْبَابِ وَالْجَارِ وَالسَّكَنِ
أُنَادِي وَقَدْ أَعْيَى الْفُقَادُ مِنَ الشَّجْنِ طِبَاعِي أَبْتُ أَنْ تَنْثَنِي عَنْ وِدَادٍ مَنْ
سَقَوْنِي بِكَأْسِ الْهَجْرِ مَا حَجَّتِ الزُّطُّ

1. Ona âşık ol(up da ondan ayrı kal)an kimsenin evi sessiz, vatani ıssızdır.
2. Aileden, arkadaşlardan, komşulardan ve sakinlerden,
3. Nidâ ederim, kalbim kederden bitkin düştüğü halde.
4. Mîzacım şu kimsenin sevgisini eğip bükmesini reddetti;
5. Bana, yalnızca sineklerin arta kalanından (tükürüğünden) ayrılık kâsesinden su içiren,

رَكَائِبُهُمْ بَيْنَ الْعُوَيْرِ وَلَعَلَّ تَسِيرُ وَنِيرَانُ الْأَسَى بَيْنَ أَضْلَعِي
أَسَائِلُ عَنْهُمْ كُلَّ نَادٍ وَمَرَبِعِ صَحِي رَحَلُوا وَالشَّوْقُ بَاقٍ وَأَدْمَعِي
تَفِيضُ وَجَفْنِي يَشْتَكِي عَدَمَ الْعَمَضِ

1. Kervanları, Ğuveyr ve Lağla arasında (yol alır.)
2. Hüzün ateşi, göğüs kafesimin arasında (kalbimi) yakmakta iken onlar gider.
3. (Diyar diyar) her bir meclis ve yaylada dolaşır, onlardan haber almaya çalışırım.
4. Onlar sabahın erken saatlerinde çıkıp gittiler, benim kalbimdeki şevk bâki olduğu,
5. Gözyaşlarım yağmur (gibi) yağdığı ve gözlerim ise uykusuzluktan ötürü şikayetlendiği halde,

Şâir, sevgilisi habersizce gittikten sonra ondan haber alabilmek için sevgilinin avlusunda daha önceden onun kullandığı eşyalarla adeta konuşur. Onlarla ünsiyet kurar, onlardan yardım bekler. Çaresiz bir şekilde sevgilisinin ardından gözyaşı akıtarak ona kavuşmanın yolunu arar:³⁵¹ [eṭ-Ṭavîl]

³⁴⁹ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 53.

³⁵⁰ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 78.

³⁵¹ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 81.

وَقَفْتُ عَلَى رِنَعِ الْحَبِيبِ أُسَائِلُ مَتَى رَحَلَ الْأَحْبَابُ وَالِدَمْعُ سَائِلُ
سُؤَالَ مُحِبِّ فِي حَشَاهُ بِلَابِلِ عَلِيلٍ بَرَاهُ الشَّوْقُ وَالْجِسْمُ نَاحِلُ
مَشُوقٌ إِلَى سَفْحِ اللَّوَى وَالْأَجَارِعِ

1. *Habîbimin eşiğinde durup (taşa, toprağa) sorarım.*
2. *Gözyaşlarım akmaktayken, sevgililer ne zaman yola çıktılar diye,*
3. *Sevgilinin (ne zaman gittiler?) sorusunu, kalbinde ayrılık acısı varken,*
4. *O, vücudu zayıf olduğu halde, şevkin onu budadığı, aşırı hasta olan bir kimsedir.*
5. *Livâ'nın eteğine ve Ecari'a varmaya pek arzulu olan,*

أَحِنُّ إِلَى الْوَادِي وَأَهْوَى مَنَازِلًا تَرَحَّلَ عَنْهَا مَنْ هَوَيْنَاهُ عَجَلًا
وَلَمَّا سَرَى الْحَادِي وَحَثَّ الرُّوَاحِلَا قَطَعْنَا إِلَى وَادِي الْعَقِيقِ مَنَازِلًا
وَقَدْ لَاحَ نُورُ الْمَاشِي وَأَشْرَقَا ³⁵²

1. *O, Vâdi'nin (Akîk) özlemini çekmekteyim, evleri(ni) arzulamaktayım.*
2. *Kendisine âşık olduğumuz kişi o Vâdi'den alelacele geçti gitti.*
3. *Kervanbaşı yürüdüğü ve kervanı da önüne kattığı zaman,*
4. *Akîk Vâdisi'ne (Medine'ye) doğru yolları konaklayarak katettik.*
5. *Tam da o esnada Hâşimî'nin nûru hepimizi aydınlattı ve (güneş gibi) doğdu.*

Şâir, sevgili ayrılıp gidince hayatın hiçbir anlamı kalmadığından, onsuz bir hayatın boş olduğundan bahseder. Sevgilinin yaşadığı yerlerin onun orada yaşaması sebebiyle bir anlam kazandığından, o ayrıldıktan sonra terkettiği yerlerin de artık bir kıymeti kalmadığından bahseder:³⁵³ [eṭ-Ṭavîl]

وُجِدْتُ بِهِمْ يَوْمَ التَّوَى مُذْ تَحَمَّلْتُ رَكَائِيهِمْ وَالْدَّارُ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْتُ
عَلَى كَبِدِي نَارَ الْجَحِيمِ تَسَعَّرَتْ سُلْبْتُ لَدِيدَ الْعَيْشِ لَمَّا تَرَحَّلْتُ
فَتَهْتُ بِهَا شَوْقًا وَغَبْتُ عَلَيَّ حِسِّي

³⁵² el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 92.

³⁵³ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 95.

1. Ayrılık günü, develerini yüklenip yola çıktıklarında, onlara karşı kalbim aşırı bağlandı.
2. Onların arkalarından evler ise bomboş kaldı.
3. Onların ardından ciğerimde dayanılmaz bir ateş yanmaya başladı.
4. Hayatımın lezzeti talan edildi, onlar göçtüğü vakit,
5. Böylelikle onun sebebiyle şevkim kırıldı ve duygularım yok oldu.

Şâir, daha önceden sevgiliyle beraber geçirdikleri günleri ve bazı yerleri hatırlayınca hasretinden ve özleminden dolayı gözyaşlarına hakim olamaz. O, sevgiliden ayrı kalmanın acısını kalbe inen ok acısına benzetir.³⁵⁴ [eṭ-Ṭavîl]

أَحْرُنُّ إِلَى بَانَ الْعَقِيقِ وَكُنْتَهُ وَأَهْفُو إِلَى طَبِي الْعَرِينِ وَسِرْبِهِ
فَيَا أَسْفَى أَفْنَيْتُ عُمْرِي بِحُجَّتِهِ وَكَمْ قُلْتُ لِلْحَادِي الْمَجِدِّ بِرُكْبِهِ
رُؤَيْدًا فَمَا أَصْغَى لِقَوْلِي وَلَا لَوَى

1. O, Vâdi'in ağacını ve kum tepesini görmeye can atıyorum.
2. Ve çalılıklarda bulunan ceylana ve halkına özlem duymaktayım.
3. Vah ki ne vah! ömrümü (hiçbir şey elde edemeden) onun aşkıyla tükettim.
4. Develeri süren, gayretli kervanbaşına defalarca dedim ki:
5. "Lütfen biraz ağırdan al" diye, fakat sözümü ne bir saniye olsun dinledi ne de iltifat etti.

يُبْلِبُنِي نَوْحَ الْحَمَامِ عَلَى اللّوَى سُحَيْرًا فَيَزِدَادُ التَّحْرُقُ وَالْجَوَى
أَحْبَبْنَا قَدْ بَدَّلُوا الْقُرْبَ بِالنَّوَى لِأَجْلِهِمْ يُسْتَعْدَبُ الْجُورُ فِي الْهَوَى
وَقَدْ صَارَ عِنْدِي كُلُّ صَعْبٍ بِهِ سَهْلًا

1. Güvercinlerin, Liva'da ağlamaklı bir şekilde ötüşmeleri beni huzursuz ediyor.
2. Seher vakti, böylelikle (kalbimdeki) ateş ve acı daha da alevleniyor.
3. Dostlarım, yakınlığı uzaklıkla değiştirdiler.
4. Zira aşk hususunda eziyet etmek onlara hoş geldiği için,
5. Benim nazarımda her zorluk, onunla kolay oluverir.

³⁵⁴ el-Behlûl, Dîvânü'l-Behlûl, 106.

دَكَرْتُ أُوَيْقَاتِ الْحَبِيبِ الْمُهَاجِرِ فَفَاصَتْ دُمُوعِي مِنْ سَحَابِ حَاجِرِي
وَبُحْتُ بِمَا أَحْفَيْتُهُ مِنْ سَرَائِرِي لِأَيَّامِنَا بِالرَّفَمَتَيْنِ وَحَاجِرِ
أَحْسُ بِقَلْبِي مِنْ فِرَاقِي لَهُ نَبْلًا

1. Benden uzak kalan sevgiliyle geçen azıcık vakitlerimi hatırladım.
2. Böylece göz çanaklarımın bulutlarından gözyaşlarım sel oldu aktı.
3. Saklamış olduğum sırlarımı açığa çıkardım.
4. Rakme ve Hacer’de birlikte geçirmiş olduğumuz günlere dair,
5. Ondan ayrılmamdan dolayı kalbime (saplanan) ok acısını hissediyorum.

Şâir, daha önceden sevgiliyle buluştuğu yerleri anınca heyecanlandığını söyler. O, her ne zaman bir şimşek çakıp yağmur yağdığını görse, daha önce sevgiliyle beraber yağmur altında buluştuğu günleri özlem ve hasretle hatırlar:³⁵⁵ [eṭ-Ṭavîl]

بَدَاتِ النَّقَا وَالْبَانِ مِنْ أَيْمَنِ الْعُضَى مُجِبًّا بَكَى عَيْشًا تَصَرَّمَ وَأَنْقَضَى
وَإِنْ عَرَدَ الْحَادِي سُحِيرًا وَقَرَضَا يُدَكِّرُنِي بَرْقُ الْحَمَى زَمَنًا مَضَى
وَإِنْ سِرْتُ فِي وَجْدٍ يَقُولُ الْهُوَى هَيَّا

1. Keskes ağacının yanından kum tepesi ve ban ağacının sahibiyle (sevgiliyle),
2. Geçip biten bir hayata severek ağladı.
3. Her ne zaman kervanbaşı seher vakti şarkı söyler, şiirler okursa,
4. O yerin şimşekleri, geçmiş zamanlar (daki anları) hatırlatır bana.
5. Eğer ben vecd ile âheste âheste yürürsem, aşkım bana der ki “haydi, mâşuka kavuşmak için acele et.”

وَعَرَجَ إِذَا جِئْتَ الْأَجِيرَ وَالنَّقَا عَلَى مَنْ بَقِيدِ الْحَبِّ أَصْبَحَ مُوثَقًا
إِذَا مَا بَدَا الْبَرْقُ اللَّمُوعُ وَأَبْرَقًا يَدُوبُ فُوَادِي حَسْرَةً وَتَشْوُقًا
إِلَى خَيْرٍ مَنْ حَازَ الْفَضَائِلَ وَالْعُلْيَا

1. O, vadiye ve kum tepesinin bulunduğu yere gelince dön.

³⁵⁵ el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 113.

2. *Aşka düşmüş (aşk bağında) sapasağlam olan kimseyi ziyaret etmek üzere,*
3. *Parıltılı şimşekler görüldüğü ve yıldırım çaktığı zaman,*
4. *Kalbim (sevgiliyle buluştuğu zamanı hatırlayarak) hasretle erir ve*
5. *Faziletlerin ve en yüce makamlara hâiz olan en hayırlı (kimseye) doğru özlem duyar.*

Sonuç olarak Ahmed el-Behlûl'ün atlıle ilgili şiirlerinde; sevgiliyle geçirdiği günleri hatırladığında gözyaşlarına boğulduğu, sevgiliyle buluştuğu ağaç altlarını, köşe başlarını, tepe yamaçlarını hatırlayınca geçen o günleri yeniden yaşamış gibi olduğu görülür. Kuru bir ağacın dalındaki bir güvercinin eşine kur yaparak çağırması bile şaire sevgiliyi ve sevgiliyle beraber olduğu günleri hatırlatmıştır.

Şairin, sevgilinin ayrılıp gittiği mekândaki eşğine, toprağına, kap kacağına sevgiliden sorarak sanki onlardan medet umduğu görülür. Sevgilinin dokunduğu yerlere dokunmak, ayak bastığı yerlere onun da ayak basması anılarını tazeler. Sevgilinin yurdunda bir şimşeğin çakması bile ona sevgiliyle yağmur altında buluştuğu günleri hatırlatır.

Hülâsa, Ahmed el-Behlûl'ün, klasik kasîde yapısına sâdik kaldığı görülür. Onun şiirlerinde, Hz. Peygamber medhine geçmeden önce mukaddime bölümünde sevgilinin kendini terketmesiyle beraber ondan geriye kalan vîrânelerden, sevgiliyle yaşadığı mekânların kendisine hatırlattıklarından ve gençlik yıllarının geçtiği o yerlerden sıklıkla bahsettiği görülür.

2.2.4. Vaşf

Vaşf, lügatta “bir şeyden bahsederken o şeyi betimleyerek anlatmak, tasvir ederek ondaki hasletleri ortaya çıkarmak”³⁵⁶ manasına gelir. Edebiyatta ise şâir veya yazarın, bir canlı ya da bir nesnenin zâhirini ya da zihinde canlandırdığı şeylerin tıpkı bir ressamın eserini çizmesi gibi lafızlarla okuyucusuna sunmasıdır.³⁵⁷ Başka bir

³⁵⁶ Hâlıl b. Ahmed, *Kitâbu'l-'Ayn*, 7/162; Kudâme b. Ca'fer, *Nağdu'si'r*, 41.

³⁵⁷ Mecdî Vehbe, Kâmil el-Mühendis, *Mu'cemu'l-muştalahâti'l-'Arabiyye fi'l-luğati ve'l-edeb* (Beyrut: Mektebetu Lübnan, 1984), 433.

deyişle, bir şeyin salt oluşunun dışına çıkıp şâirin sanatını konuşurarak ifade etmesidir.³⁵⁸ Böylece sanki karşımıza nazm değil de âdeta bir tablo sunulmuş olur.³⁵⁹

Vaşf, Arap şiirinde vaz geçilmez bir olgudur. Neredeyse şiirin büyük bir kısmının tasvirden oluştuğu söylene yanlıştır. Çünkü bir şeyi tasvir ederek anlatmak insanın doğasında hep vardır. Bu yüzden Câhiliye şiirinde; hayatın doğal akışı olan çöl hayatı, kum yığınları, gece yolculuğu, deve, savaşlar, araç gereçler, oklar, vîrâneler hep tasvir edilerek anlatılmıştır. Daha sonraki devirlerde de, bağlar, bahçeler, doğa tasvirleri hep yapıla gelmiştir.³⁶⁰

Câhiliye şiirinde konusu vaşf olan müstakil şiirler pek yoktur. Ancak şiirin giriş kısımlarında yardımcı tema olarak kullanılmıştır. Abbâsîler dönemine gelince müstakil, teması sadece vaşf şiirleri olan manzumelere rastlamak mümkündür.³⁶¹

Ahmed el-Behlûl'un dîvanında sırf vasf temasına ayrılmış müstakil şiirler yoktur. Onun şiirlerinin tümü Hz. Peygamber'i medh üzerine inşa edilmiştir. Ama vasfın, tahmislerinin içerisine yardımcı tema olarak yayıldığı görülür. Şiirlerinin mukaddimesinde, gerek gazel temalı bölümünde gerekse ana tema olan Hz. Peygamber'i överken bir vaşf şâiri gibi davrandığı görülür.

Şairin aşağıda vereceğimiz vaşf temalı şiirleri buna örnek olarak verilebilir:³⁶²

[et-Ṭavîl]

أَجَبْنَا جَدُّوا الرَّحِيلَ وَحَمَلُوا مَطَايَاهُمْ يَوْمَ النَّوَى وَتَرَحَّلُوا
أُنَادِيهِمْ وَالْجِسْمُ مَيِّ مَعَلَّ بِوَقْفَتِنَا يَوْمَ الْوَدَاعِ تَمَهَّلُوا
لِيُشْفَى حُبِّ مَنْ وَدَاعِ حَبِيبِ

1. Dostlarım, bir yolculuk için hazırlık yaptılar ve
2. Ayrılık günü, kendilerine lazım olacak şeyleri bineklerine yüklediler ve gittiler.
3. Vücudum hasta bir haldeyken onlara seslenirim:

³⁵⁸ Turan Karataş, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Yedi Gece Kitapları, 2001), 409.

³⁵⁹ Muhammed Sâmî ed-Dehân, *el-Vaşf* (Kâhire: Dâru'l-Me'ârif, ts.), 5.

³⁶⁰ İbn Raşîk, *el-'Umde*, 2/295; Muhammed Altûncî, *el-Mu'cemu'l-mufaşşal fi'l-edeb* (Beyrut: Dâru'l Kütübü'l-İlmiyye, 1999), 883-884.

³⁶¹ Fidan, *Arap Şâirlerden İbnu'n-Nakîb ve Şiiri*, 116-117.

³⁶² el-Behlûl, *Dîvânü'l-Behlûl*, 18.

4. “Şu veda gününde (bari) ayakta dur(up son kez görüş)memiz için ağır davranın.
5. Ki âşık kimse, sevgilisine veda etmesinden şifa bulsun.”

Şâir sevgilinin kâfileyle beraber ayrılıp gişini anlatırken; onların kervanı hazırlamalarından, geceleyn yol aldıklarından, kendisi arkada kalsa da kalbinin onlarla beraber gittiğinden, onların gidişine dayanamayıp gözyaşlarının sel gibi aktığından bahseder:³⁶³ [eṭ-Ṭavîl]

سَرَوَا وَفُؤَادِي سَائِرَ فِي الْمَحَامِلِ وَفَيْضُ دُمُوعِي كَالسَّحَابِ الْهُوَامِلِ
 وَقَفْتُ وَمَا رَفُؤَا لِيُوقِفَةَ سَائِلِ ثَقِيلٌ عَلَى سَمْعِي مَقَالَةٌ عَادِلِ
 يُجَادِلُنِي فِي سَلْوَتِي وَبِنَاحِثُ

1. Kalbim, hevdeçlerin içinde onlarla beraber yol aldığı halde geceleyn gittiler.
2. Gözyaşlarımın yoğunluğu, yağmur bulutları gibi olduğu halde,
3. Ben kalakaldım, fakat onlar (aşk) isteyenin duruşuna incelik göstermediler.
4. Kınayan kimsenin sözleri, kulağıma ağır gelir.
5. Benimle, tesellim hususunda tartışan ve araştıran,

Şâir, sevgiliyi vafederken onun güzelliği yönüyle ceylana benzediğini söyler. Ayrıca o, kendi kalbini bahçeye benzetir, sevgilisini de o bahçede (kalpte) yetişip büyüyen taze bambu fidanı olarak tasvir eder. O, sevgilinin yürüyüşünü rüzgâr esince sağa sola eğilen bambu ağacının naifliğine benzetir:

عَزَّالٌ لِقَلْبِي بِالْمَلَاخَةِ أَذْهَشْنَا وَعُصْنُ نَقَا فِي رَوْضَةِ الْقَلْبِ قَدْ نَشْنَا
 يُحَاكِي فَضِيْبَ الْحَيْزِرَانِ إِذَا مَشِي مَارُ هَوَاهُ أَيْنَعَتْ وَهُوَ فِي الْحَشَا
 فَحَبَّةٌ قَلْبِي أَصْلُهَا وَهُوَ لَابِثُ

1. O, güzelliğiyle kalbimi şaşkına çeviren bir ceylandır.
2. O, kalp bahçesinde yaşamış (yetişmiş) taze bir fidandır.
3. Yürüdüğü vakit, bambu kamışını anımsatan,
4. Ona olan sevgimin meyvesi, o gönümde iken olgunlaştı.
5. Kalbimin çekirdeği onun aslıdır ki o kalbimde sabittir.

³⁶³ el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 25.

فَتَى مَا تَهَنَا لَيْلَةً بِرُقَادِهِ بَيْتُ وَنَارُ الشُّوقِ مِلءُ فُرَادِهِ
يَحْسُ كَأَنَّ الشُّوْكَ حَشُوْهُ وَسَادِهِ نَبْتُ عَلِي حَفْطِي لِعَهْدِ وَدَادِهِ
مُقِيمٌ وَلَوْ جَارَتْ عَلِيَّ الْحَوَادِثُ

1. O, geceleyin uykusuyla zevk alamayan bir gençtir.
2. Aşk ateşinin kalbini doldurmuş olduğu halde gecelediği,
3. Sanki dikenin, yastığının dolgusuymuş gibi olduğunu hissederek,
4. Onu her dâim seveceğime dair verdiğim ahdim için, sağlam bir şekilde durdum.
5. Hâdiseler bana zulmetse (canımı sıkrsa) dahi mukîmim (fikrimi değiştirmedim.)

Şâir sevgiliye olan firâkın vuslata dönüşmesi için çok gayret sarfettiğini ama bir türlü ona kavuşamadığını tasvir ederken, sabrını elbiseye benzetir. O, artık dayanacak gücünün kalmadığını söyler. Sevgiliye kavuşamamanın verdiği aşk acısından dolayı ciğerinin paramparça olduğunu, sevgiliyi düşünerek geçen gecelerini ve onun için döktüğü gözyaşlarını tasvir eder:³⁶⁴ [eṭ-Ṭavîl]

هَوَاهُمْ مُقِيمٌ فِي الْجَوَانِحِ قَدْ ثَوَى وَجِسْمِي سَقِيمٌ قَدْ أَضَرَّ بِهِ النَّوَى
وَعَصْنُ شَبَابِي بِالْقَطِيعَةِ قَدْ دَوَى جَرَى اللَّهُ خَيْرًا حَيْرَةً الْحَيِّ وَاللَّوَى
وَمَنْ حَلَّ فِي نَجْدٍ وَرَمَلَةٍ عَالِجٌ

1. Onların sevgisi tâ en içimde (kalpte) yerleşmiş bir vaziyette mukîmdir.
2. Bedenim, uzaklığın ona zarar verdiği bir tür hasta olduğu halde,
3. Gençliğimin fidanı, kesilerek solduğu halde,
4. Allah (c.c.), mahalle komşularının ve Livâ'nın hayrını versin.
5. Necd bölgesinde ve Âlic kumsalında ikamet eden kimsenin de,

جَلَابِيبُ صَبْرِي فِي الْهُوَى قَدْ تَمَرَّقَتْ وَلي كَبِدٌ مِنْ حَزْنِهَا قَدْ تَحَرَّقَتْ
وَطَوَالَ اللَّيَالِي مُفْلَتِي قَدْ تَأَزَّقَتْ جَمَعْتُ هُمُومِي فِي الْهُوَى وَتَفَرَّقَتْ
مَدَامِعُ عَيْنِي وَاللِّقَا غَيْرُ رَائِحِ

1. Sabrımın giysileri aşkımdan paramparça oldu.

³⁶⁴ el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 29.

2. *Bende onun verdiği hüznün sebebiyle yanıp tutuşan bir ciğerim varken,*
3. *Gecelerin uzunluğu gözümün uykusunu kaçırmışken,*
4. *Bütünü tasamı onun sevgisinde topladım.*
5. *Gözlerimdeki yaşlar ayrılmışken ve artık kavuşma ümidi kalmamışken,*

Şâir, kalbinde yalnızca sevgilinin aşkı olduğunu ve onun için her şeyini feda ettiğini tasvir ederken; kalbini bir bahçeye, sevgilisini de o bahçede özgürce dolaşan bir yaban hayvanının yavrusuna benzetir. Onun rahatça hareket edebilmesi için de elinden gelen herşeyini feda ettiğini söyler. Bu kadar fedakârlığına rağmen sevgilinin kendisine hiç yüz vermediğini anlatır:³⁶⁵ [eṭ-Ṭavîl]

حَكِي جُوْدَرًا بَيْنَ الْجَوَانِحِ رَاتِعًا وَعُصْنُ نَقَاً فِي رَوْضَةِ الْقَلْبِ يَانِعًا
فَرَشْتُ لَهُ حَدِي عَلَى الْأَرْضِ وَاضِعًا حَبِيبٌ رَأَى ذِي وَفَدٍ جُنْتُ خَاصِعًا
فَأَعْرَضَ عَنِّي وَهُوَ نَائٍ عَنِ الصُّلْحِ

1. *O, kalbin içinde koşan bir yaban hayvanı yavrusuna benzedi.*
2. *Kalp bahçesinde, taze ve temiz fidanlar arasında,*
3. *Ben de yanaklarımı yere yalnız onun için tevâzuyla serdim.*
4. *Ben boyun eğerek gittiğim halde, o benim zilletimi gören bir sevgilidir.*
5. *(Tüm bunlara rağmen) benle barışmaktan uzak olduğunu belli ederek yüz çevirdi.*

Şâir sevgilisine kavuşabilmenin özlemini dile getirirken, dağın eteklerinde güvercinlerin eşlerine kur yaparak ötüşmelerini tasvir eder. O, bu manzaranın sevgilisiyle olan durumunu hatırlattığını belirtir:

أَرَى الدَّمْعَ مِنْ عَيْنِي عَلَى الْحَدِّ قَدْ هَمَى وَحُبُّ عَزَامِي فِي الْحَشَا قَدْ تَصَرَّمَا
وَيُثْلِفُنِي لَيْلًا إِذَا مَا تَرَمَّمَا حَمَامٌ حَمَى عَنْ مُقَلَّتِي النَّوْمَ عِنْدَمَا
دَعَا إِلْفَهُ مَا بَيْنَ رَامَةٍ وَالسَّفْحِ

1. *Gözlerimden, yanaklarıma gözyaşlarımın süzüldüğünü görürüm.*
2. *Ona olan kara sevdamin ta en içlerimde alev alev tutuşmakta olduğu halde,*
3. *Bir güvercin, terennüm ettiğinde geceleyin beni kaygılandırarak,*
4. *Gözlerimden uykuyu kaçıırır.*

³⁶⁵ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 32.

5. *Dağın eteğiyle kum tepeciğın arasında, sevgilisini (eşini) çağırdığı zaman,*

Şâir, sevgilisine kavuşabilmek için verdiği mücadeleyi anlatırken, âdeta bir cenk meydanını tasvir eder. O, sevgilinin ısrarla ayrı kalmasını kendisine atılan bir ok gibi görür. O, sevgiliye vuslat için verilen mücadelesini ‘*sabrın keskin kılıcı*’ (حَسَامُ اصْطَبَارِي) olarak tanımlar. O, bununla çok mücadele ettiğini anlatır. Ne var ki tüm bunlar sevgilinin ayrılığına engel olamaz:

أَمُوتُ اشْتِيَاقًا ثُمَّ أُحْيَى بِذِكْرِهِمْ وَأَنتُمْ مَا أَلْقَاهُ صَوْنًا لِسِرِّهِمْ
رَمَوْنِي بِسَهْمِ الْعَدْرِ مِنْ فَوْقِ غَدْرِهِمْ حَسَامُ اصْطَبَارِي فَلَّ مِنْ دِرْعِ هَجْرِهِمْ
وَشَاهِدُ سَقْمِ الْحُبِّ يُغْنِي عَنِ الشَّرْحِ

1. *Hasretimden ölürüm, sonra onları anmakla diriltirim.*
2. *Onların sırlarını korumak için katlandığım her şeyi gizleyerek,*
3. *Onlar vefasızlıklarından dolayı ihânet okuyla beni vurdular.*
4. *Sabrımın keskin kılıcı, onların ayrılık kalkanından köreldi.*
5. *Aşk hastalığına şâhit olan (yaşayan) kimse, (buna dair ek bir) açıklamaya ihtiyaç duymaz.*

Şâir kendisinden çok uzaklarda olan ve kavuşma imkanı neredeyse imkansız olan sevgiliye olan özlemini anlatırken, onun için akıttığı gözyaşlarının deniz gibi olduğunu söyler. O, sevgiliyi hiç görmese de birçok hâtırasının zihninde olduğunu zikreder. Tüm bu hâtıraların satırlardan silinse de hâfızasından silinmeyeceğini belirtir:³⁶⁶ [eṭ-Ṭavîl]

بَعَثْتُ نِيَّاقَ الشَّوْقِ نَسْرِي مُجَدَّةً وَأَبْحُرُ دَمْعِي لِلْعُيُونِ مُدَّةً
وَحُبْلُ اشْتِيَاقِي لِلْحَبِيبِ مُعَدَّةً حَوْوُنٌ لِعَهْدِي لَا يُرَاعِي مَوَدَّةً
تَجَى فَأَفْنَيْتُ الْمَدَامِعَ بِالنَّضْحِ

1. *Gece coşkuyla giden aşk develerini (sevgimi) gönderdim.*
2. *Gözlerimden akan yaşlar yayılarak deniz olduğu halde,*
3. *Sevgiliye olan iştiyâkımın ipleri hazırlanmış olduğu halde,*
4. *O, bana olan ahbine ihanet etmiş ve aşkı gözetmemiştir.*

³⁶⁶ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 36.

5. O, cinayet işledi (aşkıyı öldürdü), ben de gözyaşı dökerek gözyaşımı kuruttum.

عَدُوِّي لِحَانِي فِي الْحَبِيبِ الْمَهَاجِرِ وَمَا ضَرَّهُ لَوْ كَانَ فِي الْحُبِّ عَاذِرِي
أَقُولُ وَدَمْعِي كَالْبَحَارِ الزَّوَاجِرِ خَلَا مِنْهُ طَرْفِي لَا خَلَا مِنْهُ خَاطِرِي
فَأَمَلَيْتُ وَجَدًا لَيْسَ يُحْصَرُ بِالنَّسْخِ

1. Beni kınayan kimse, benden ayrılıp uzaklaşan sevgili hakkında beni kınadı.
2. Sevgim hususunda beni mazur görse idi ona bunun hiçbir zararı olmazdı.
3. Gözyaşlarım taşan deniz gibi (akarken) derim ki:
4. Gözlerim ondan mahrum, fakat hatıralarım ondan mahrum değil,
5. Onu ben aşkla (göğsüme) kazıdım, kopya edilerek toplanacak değil.

أَقْضِي زَمَانِي حَسْرَةً وَكَآبَةً وَأَكْتُمُ وَجْدِي وَالْغَرَامَ مَهَابَةً
وَدَمْعِي مِنَ الْأَشْوَاقِ يَخْجِي سَحَابَةً رَضِيْتُ بِقَتْلِي فِي هَوَاهُ صَبَابَةً
وَلَيْسَ لِمَنْ لَمْ يَرْضَ فِي الْحُبِّ مِنْ عُدْرٍ 367

1. Zamanımı hasret ve kederli bir halde geçiriyorum.
2. Sevgimi ve aşkıyı, korkumdan ötürü gizliyorum.
3. Gözyaşlarım ise, (yağmur yüklü) bulutları anımsatarak şevkten ötürü akarken,
4. Aşk ateşinden sevgisinde (uğruna) ölümüne bile râzı geldim.
5. Aşk uğruna ölümü göze alamayan kimsenin bir özrü yoktur.

Şâir, sevgiliyi tasvir ederken onun çok çekici ve etkileyici bir güzelliği olduğundan söz eder. Tıpkı içkinin, insanın aklını başından aldığı gibi sevgilinin de güzelliğiyle aklını başından aldığından, ona dayanmanın ve ayrı kalmanın çok zor olduğundan bahseder.³⁶⁸ [eṭ-Ṭavîl]

مُحِبُّ بَكَتِ عَوَاذُهُ مِنْ أُنْبِينِهِ وَرَقَّ لَهُ حُسْنَاهُ مِنْ حَبِيبِهِ
بِحُبِّ حَبِيبٍ قَدْ زَهَا فِي فُنُونِهِ رَشًّا كَلَّمَا عَايَنْتُ نُورَ جَبِينِهِ
عَنِيتُ بِهِ عَنْ طَلْعَةِ الشَّمْسِ وَالْبَدْرِ

³⁶⁷ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 46.

³⁶⁸ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 46.

1. O, feryad ü figanından ziyaretçilerinin dahi (duygulanıp) ağladığı bir âşıktır.
2. (Aşkına duyduğu) özlem sebebiyle, ona haset edenlerin bile şefkat gösterdiği,
3. Sanatında yükselen (her yönüyle mükemmel) bir sevgilinin aşkıyla,
4. Bir ceylan olarak, alnının nûruna ne zaman baksam,
5. O nûr sebebiyle güneş ve dolunayın ışığına bile ihtiyaç duymam.

ثُرَى غَمَّةِ الْهَجْرَانِ بِالْوَصْلِ تَنْجَلِي وَيَبْرَأُ بِهِ قَلْبُ الْمُحِبِّ الْمُعَلَّلِ
رَشِيقٌ رَمَى سَهْمًا فَلَمْ يُحِطْ مَقْتَلِي رَفَعْتُ إِلَيْهِ قِصَّتِي كَيْ يَرِقَّ لِي
وَيَرْحَمَ حَالِي أَوْ يَجُودَ عَلَيَّ فَقْرِي

1. Ayrılık kâbusu, kavuşma ile aydınlığa çıkar mı acaba?
2. Ve hasta sevgilinin kalbi, kavuşmayla iyileşir mi?
3. O sonsuz bir güzelliktedir. Bana bir ok atmış ve tam da öldürülme yerime (kalbime) isabet etmiştir.
4. Ona, bana biraz olsun acısın diye başımdan geçenleri arz ettim.
5. Ve hâlîme merhamet etsin diye, ya da muhtaç oluşuma acıyıp bana yardımcı olsun diye,

فُتِنْتُ بِفَتَانٍ سَبَانِي بِسِحْرِهِ سَقَى الصَّبْرَ صِرْفًا لِي بِكَاسَاتِ حَمْرِهِ
يَمِيلُ كَنَشْوَانٍ يَتِيهُ بِسُكْرِهِ رَمَانِي بِسَهْمِ الْبُعْدِ مِنْ قَوْسِ هَجْرِهِ
وَصَبْرِي أَرْعَى النُّجُومَ إِلَى الْفَجْرِ

1. Çekiciliğiyle ile beni esir alan bir güzelle denendim.
2. Bana şarap kâseleriyle katıksız sabır (sunan) içiren,
3. O, çakırkeyif kimsenin sarhoşluktan ötürü övünen (yollarda deli dîvâne dolaşan kimse) gibi dolaşır.
4. O, bana, ayrılık yayı ile uzaklık oku fırlattı.
5. Ve böylelikle beni, sabaha kadar yıldızları seyretmeye (uykusuz kalmaya) mecbur kıldı.

هَوَاهُمْ لِقَلْبِي مُتَعَبٌ لَا يُرِيحُهُ وَصَبْرِي مَيْتٌ وَالْفُؤَادُ ضَرِيحُهُ
وَسَهْمُ جَفَاهُمْ كَيْفَ يَبْرَأُ قَرِيحُهُ زَمَانُ سُلُوبِي لَا يُسَامُ مَسِيحُهُ

1. Onların sevgileri, rahatlatmaksızın kalbimi yoruyor.
2. Sabrım öldü, kalbimse bir türbe.
3. Onların ayrılık oku (uzaktan bakışları), açtığı yaraları nasıl iyileştirebilir?
4. Unutmamın (sevgiliden ayrı kalma) süresi, onu unutmaya (dokunmaya) yetmiyor
5. (Sevgiyle doldurduğum) aşkımin azığı, (sanki) hafif vuruyor.

Şâir, sevgilinin güzelliğini tasvir ederken onu bulutların arasından çıkan bir dolunaya benzetir. Sevgilinin yüzünün dolunay gibi parlak olduğunu, her iki yanından uzanan saçlarının yanaklarının üzerinden sarkarak dudaklarına kadar uzadığını, saç lülelerinin makas şeklinde tıpkı akrebin iki koluna benzediğini ve dolayısıyla onu dudaklarından öpmeye çalışınca saç lülelerinin buna engel olduğunu söyler:³⁷⁰ [eṭ-

Ṭavîl]

تَبَدَّى كَبْدِرٍ لَّاحٍ مِنْ تَحْتِ عَيْهَبٍ وَيَزُونُ فَيُضْنِينِي بِمُقْلَةٍ أَشْنَبِ
 طَلَبْتُ رِضَاهُ لَوْ ظَفَرْتُ بِمَطْلَبِي غَرِيرٌ حَمَى عَنَّا لَمَاهُ بِعَقْرِبِ
 مِنَ الصُّدُغِ يَسْعَى وَهُوَ فِي الْقَلْبِ لَادِعُ

1. O, bulutların arasından parlayan bir dolunay gibi göründü.
2. Bana bakarak, böylece güzel gözleri (bakışları) ile beni âdeta hasta eder.
3. Eğer murâdına erebilirim, onun rızasını talep etmekteyim.
4. O dudaklarını, akreple bizden uzak tutan, güzel yüzlü birisidir.
5. Şakaktaki saç lüleleriyle, kalbi soktuğu halde (öpmeye) uğraşırken,

Şâir sevgiliden ayrı kalmanın acısını anlatırken bu durumu ebu cehil karpuzuyla vassfeder. O, sevgilinin firâkını ebu cehil karpuzunun suyunu içmeye benzetir.

O, ayrıca sevgiliye kavuşmanın nadir ve zor olduğundan bahsederken onu ‘kavuşması uzak olan bir hilâle’ (هِلَالٌ بَعِيدِ الْوَصْلِ) benzetir. Hilâlin bu hâli, havanın

³⁶⁹ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 50.

³⁷⁰ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 85.

açık olması şartıyla ayda sadece bir gün görülebilir. Bu yüzden şâir sevgiliye kavuşmanın zorluğunu, hilâlin ilk günkü görülmesine benzetir.³⁷¹ [eṭ-Ṭavîl]

سَهَامٌ جَفَاكُمْ قَدْ أَلَمَّتْ بِمَقْتَلِي وَقَدْ جَرَّعْتَنِي عَاصِرَاتِ بَحْنِظَلٍ
فَرَّقُوا لَصَبِّ ذِي فُؤَادٍ مُعَلَّلٍ هَلَالٌ بَعِيدِ الْوَصْلِ مَا آنَ يَنْجَلِي
سَحَابُ الْجَفَا عَنْهُ وَأَحْطَى بِرُؤْيَاهُ

1. *Ayrılık okunuz tam öldürme yerimi (kalbimi) acıttı.*
2. *Ki (bu ok) bana ebu cehil karpuzunun suyunu yutturdu.*
3. *Bu yüzden hastalıklı bir kalbe sahip olan bir âşığa biraz olsun acıyın.*
4. *O, (bulutlarının) örtüsünden kurtulunca kavuşması uzak olan bir hilâldir.*
5. *Ayrılık bulutlarının örtüsü açılınca ben de onu görmeyi başarırım.*

Hülâsa olarak Ahmed el-Behlûl'ün vaşf temalı şiirleri incelendiğinde; sevgilinin de içinde bulunduğu kâfilenin ayrılık için hazırlık yaptığı, vedalaşmak için herkesin toplandığı, kâfilenin beklemeksizin hemen yola çıktığı, sevgilinin ardına bile bakmadan hızlıca hareket ettiği, onun da çaresizce arkalarından bakakaldığı ve gözyaşı akıttığı şeklindeki tasvirleri sıkça yaptığı görülür.

³⁷¹ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 102.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AHMED EL-BEHLÛL'ÜN ŞİİRLERİNDE ŞEKİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

Çalışmanın bu bölümünde Ahmed el-Behlûl'ün dîvanında yer alan tahmisler şekil, dil, üslûp ve edebî sanatlar yönünden incelenecektir.

3.1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Genel olarak edebi değeri olan bir eserin şekil özellikleri yönünden incelenmesi; onun içerik dışında kalan dış görünüş, anlatım yöntemleri, nazım türleri, vezin ve kafiyesi, sözcüklerin kullanımı, ifade biçimi, beyan üslûbu ve edebî sanatların kullanımı gibi hususların ele alınmasıdır.³⁷²

Bir eserin edebi değerinin olabilmesi için muhtevâsı kadar şekil yönünden de mükemmel olması gerekir. Bu bölümde Ahmed el-Behlûl'ün tahmisleri şekil ve üslûp yönünden edebî kriterler çerçevesinde değerlendirilecektir.

3.1.1. Dîvan'daki Nazım Türleri

Ahmed el-Behlûl'ün dîvanındaki şiirlerinin tamamı tahmislerden oluşmaktadır. Şâir, dîvanını Arap alfabesinin 29 harfinin her biriyle başlayıp tahmislerin sonlarını da yine aynı harfle bitirdiği 29 kasîdeden oluşturmuştur. Bu kasîdelerin her birinde 20'ser tahmis vardır. Sadece Ha (ح) harfiyle başlayan kasîdenin 19 tahmisten teşekkül ettiği görülmektedir. Bu durumun bilerek mi yoksa sehven mi yapıldığı bilinmemektedir. Şâirin dîvandaki şiirlerini aşağıda görüldüğü şekliyle gruplandırmak mümkündür.

³⁷² Turan Karataş, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, 69.

NAZIM TÜRÜ:

ŞİİR SAYISI:

TAHMİS SAYISI:

1 Tahmis

29

579

Bunu bir tablo halinde şu şekilde gösterebiliriz:

	Nazım Türü	Şiir sayısı	Tahmis sayısı
1	Tahmis حرف الألف	1	20
2	Tahmis حرف الباء	1	20
3	Tahmis حرف التاء	1	20
4	Tahmis حرف الثاء	1	20
5	Tahmis حرف الجيم	1	20
6	Tahmis حرف الحاء	1	19
7	Tahmis حرف الخاء	1	20
8	Tahmis حرف الدال	1	20
9	Tahmis حرف الذال	1	20
10	Tahmis حرف الراء	1	20
11	Tahmis حرف الزاى	1	20
12	Tahmis حرف الطاء	1	20
13	Tahmis حرف الظاء	1	20
14	Tahmis حرف الكاف	1	20
15	Tahmis حرف اللام	1	20
16	Tahmis حرف الميم	1	20
17	Tahmis حرف النون	1	20
18	Tahmis حرف الصاد	1	20
19	Tahmis حرف الضاد	1	20
20	Tahmis حرف العين	1	20
21	Tahmis حرف الغين	1	20
22	Tahmis حرف الفاء	1	20
23	Tahmis حرف القاف	1	20
24	Tahmis حرف السين	1	20
25	Tahmis حرف الشين	1	20

26	Tahmis	حرف الهاء	1	20
27	Tahmis	حرف الواو	1	20
28	Tahmis	حرف لام ألف	1	20
29	Tahmis	حرف الياء	1	20

Burada da görüldüğü gibi Ahmed el-Behlûl'ün dîvanındaki şairlerinin tamamı tahmislerden oluşmaktadır.

3.1.1.1. Taḥmîs

3.1.1.1.1. Taḥmîsin tanımı ve yapısı

Taḥmîs, kökü (خمسة) ḥamese kökünden türetilen ve beşlemek manasında kullanılan bir mastardır. Terim anlamı ise, daha önce başka bir şâir tarafından yazılmış bir beytin önüne, birinci mısra ile kâfiyeli üç mısranın daha ilave edilmesiyle toplam beş mısradan teşekkül eden nazım türüne tahmis denir.³⁷³

Önceden yazılmış olan bir beytin üzerine üç mısra daha ilave edilerek yapılan tahmîste, daha sonra üzerine ilave edilen mısraların, eklendikleri beytin ilk mısrası ile kâfiyeli olması gerekir. Aynı zamanda beşinci mısralar da ilk beşinci mısra ile kâfiye yönünden uyumlu olmalıdır. Bu tahmis türüne *taḥmîs 'ale'l-aşl* denir.³⁷⁴

En çok kullanılan tahmis türü, sonradan eklenen üç mısranın asıl beytin önüne getirilmesiyle yapılan tahmistir. Ahmed el-Behlûl'ün dîvanındaki tahmislerin tümü bu türdendir.

Taḥmîsin diğer bir türünde ise, her beyte eklenen üç mısra esâs beytin öncesine eklenmek yerine onun birinci ve ikinci mısralarının arasına yerleştirilir. Bu tahmis türüne ise, *taḥmîs beyne'l-mışra 'ayn* denir.³⁷⁵ Bu tür tahmis Ahmed el-Behlûl'ün dîvanında hiç yoktur. Bu tür tahmislerin birinci türe göre daha zor olduğu görülür. Bu

³⁷³ el-Hâşimî, *Mizânu'z-zeheb fi şinâ'ati şî'ri'l-'Arab*, 120; Van Dyck Cornelius, *Muḥîtu'd-dâire fi ilmeyi'l-'arûdi ve'l-kâfiye*, 121.

³⁷⁴ Ömer Mûsa Bâşâ, *Târîhu'l-'edebi'l-'Arabî el-'Aşru'l-'Osmânî* (Dimaşk: yy. 1989), 597.

³⁷⁵ Bir beytin mısraları arasına üç mısra eklemek biçiminde oluşan taḥmîslere Türk edebiyatında *taḥmîs-i muṭarraf* adı verilmektedir. (bkz. Tahir el-Mevlevî, *Edebiyat Lugatı*, neşr. Kemal Edip Kürkçüoğlu (İstanbul: 1994), 141.

türe, Muhammed b. Ahmed el-Masmûdî'nin el-Bûsîrî'nin (ö. 695/1296?) *Kasidetü'l-Bürde*'sine yaptığı tahmîs örnek olarak verilebilir.³⁷⁶

Tahmîsin diğeri bir türünde ise şâir, tahmîsini sadece birer mısradan (şatr) kurar. Diğeri bir ifadeyle, her mısranın (şatr) üzerine dört mısra eklenmek suretiyle yapılır. Örneğin İbn Ebî'l-Hîsâl (ö. 540/1146), 'Amûriye zaferinin ardından bir kasîde yazan Ebû Temmâm'ın (ö. 231/846) meşhur kasîdesine tahmîs yapmıştır. O bu tahmîsini, kasîdenin beyitlerinin her bir şatrı üzerine dört mısra ekleyerek oluşturmuştur.³⁷⁷

Tahmis sanatını kullanan şâirler, genellikle kendi dönemlerinden önce yazılmış veya kendi dönemlerindeki meşhur şâirlerin revaç bulmuş meşhur şiirlerine tahmîs yapmışlardır. Ayrıca çok meşhur olmuş bazı kasîdelere birden fazla tahmis yapıldığı da görülmüştür. Mesela İslam dünyasında çok şöhret bulan Muhammed b. Sa'îd el-Bûsîrî'nin Hz. Hz. Peygamber için yazdığı *Kasidetü'l-Bürde*'sine elli sekiz kez tahmîs yapılmıştır.³⁷⁸

Bir şâirin önceden yazdığı bir kasîdesine, yine aynı şâir tarafından kendi şiirine tahmîs yaparak manzumesini muhammes haline getiren şâirler de olmuştur. Tahmis yaparken bir başka şâirin şiirine tahmîs etmek şeklinde bir zorunluluk yoktur.³⁷⁹ Mesela kendi zamanında tahmîs sanatını en iyi kullananlardan ve tahmîslerinin sayısı yaklaşık elli civarında olan Emîn el-Cundî'nin (ö.1257/1841)³⁸⁰ bazı tahmîsleri, daha önce yazdığı kasîdelerine yine kendisi tarafından yapılan tahmîslerdir. Bu türe muhammes denir.

Tahmis sanatını kullanarak şiir inşa eden şâir, tahmîsinin başına ya da sonuna tümü kendisi tarafından yazılan bazı muhammesler yazabilir. Mesela el-Ûşî'ye (ö. 575/1179) ait ünlü *Yekûlu'l-'abd* adlı kasideye el-İbşîti'nin (ö. 790/1388) yazdığı

³⁷⁶ Sa'îd b. el-Ahreş, *Bürdetü'l-Bûsîrî bi'l-Mağribi ve'l-Endelus hilâle'l-ğarneyn eş-şâmin ve't-tâsi*' (Mağrib: Matba'atu'l-Fadâle, 1998), 154.

³⁷⁷ İhsân 'Abbâs, *Târîhu'l-edebi'l-Endelûsî 'aşru't-Tavâif ve'l-Murâbitîn* (Beyrût: yy. 1985), 247.

³⁷⁸ Mahmut Kaya, "Kaşîdetü'l-Bürde", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/568.

³⁷⁹ Kendisine ait bir manzûmeyi daha sonra tahmîs eden şâirin bu tür tahmislerine Türk Edebiyatında *tahmîs-i gâzel-i hod* başlığı ile dîvânlarda yer verilmiştir (bkz. Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi* (Ankara: TDK Yayınları, 2005), 223; Halil Erdoğan Cengiz, "Dîvan Şiirinde Musammatlar", *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II*. (İstanbul: 1986), 350.

³⁸⁰ Bâşâ, *el-'Aşru'l-'Usmânî*, 566.

tahmîsin ilk üç beşliği, tahmîs yazan şâir tarafından eklenmiştir.³⁸¹ Yine, el-Bûsîrî'nin *Kasîdetü'l-Bürde*'si üzerine yapılan bir tahmîsin son beşliği (beş şatırın tamamı), Muhammed el-Feyyûmî tarafından eklenmiştir.³⁸²

Tahmîslerin başka bir türü de, Arapça olarak yazılmış bir şiirin beyitlerinin başına başka bir dilde yazılmış üçer mısra getirmek suretiyle yapılan tahmistir. Bu türe *telmî'* denmektedir. Mısraları farklı dillerden oluşan bu manzûmelere de sözlükte “çubuklu ve alacalı dokunmuş kumaş” anlamına gelen *mulemma*’ adı verilmektedir.³⁸³ Bu türü, daha çok İranlı şâirler kullanmışlardır. Yazdıkları manzumelerin bir mısrasını Arapça olarak, diğer bir mısrasını da Farsça olarak yazdıkları bu manzûmeleri *mulemma*’ diye isimlendirmişlerdir.³⁸⁴ İbnu'n-Nahvî'nin (ö.513/1119) *Munferice* kasidesine yapılan Türkçe tahmîs bu türe örnektir.³⁸⁵

Şâirin tahmîs sanatını kullanırken dikkat etmesi gereken en önemli nokta, sonradan eklenen mısraların mâna ve üslup yönünden önceki beyitlerle uyumlu ve uygun olmasıdır. Bu başarılmazsa, sonradan eklenmiş olan mısraların uyumsuzluğu hemen göze çarpar. Sanki bir kumaşın üzerine yapılmış farklı renkteki bir yama gibi sırtıdır. Dolayısıyla böyle bir tahmîs başarılı sayılmamış olur. Oysa tahmis, “bir edebiyat kuyumculuğudur. Herkesin becerebileceği bir iş değildir.”³⁸⁶ Tahmis sanatını uygularken şâirin dikkat etmesi gereken diğer bir husus da, asıl beyitler ile verilmek istenen anlamın, yapılan tahmîs ile tekrar edilmemesidir.³⁸⁷

Ahmed el-Behlûl'ün tahmis sanatını kullanırken yazdığı mısralar, üzerine tahmis yapılan asıl beyitlere hem mâna ve içerik yönünden hem de üslup yönünden çok uygun düştüğü açıkça görülür. Keza asıl beyitlerde verilmek istenen anlamla, üzerine ilave ettiği beyitlerle tekrara düşmez.

³⁸¹ Bkz. Şihâbuddîn Ebû'l-'Abbâs Ahmed b. İsmâ'il el-İbşîti, *Tahmîsu yekûlu'l-'abd fî bed'i'l-emâli* (İstanbul: Süleymaniye bölüm: Laleli, no: 3701, v. 177b.)

³⁸² Bkz. eş-Şeyh Şemsuddîn Muhammed el-Feyyûmî, *Mevlidü şerefi'l-'âlemîn ve mecmû'a (Tahtavî 'alâ Tahmîsi bürdeti'l-Ebûsîrî) fî'l-medhi'n-nebevî* (Kâhire: Matba'atu'r-Rahmâniyye, 1350), 49.

³⁸³ İskender Pala, *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü* (İstanbul: 2003), 352.

³⁸⁴ Tâhir el-Mevlevî, , *Edebiyat Lügati*, 158.

³⁸⁵ Yer, tarih ve kime ait olduğu belirtilmeden basılan bu eser A.Ü. İlahiyat Fakültesi Kütüphanesinde 892.71 SUB.K 1290 numara kaydı ile bulunmaktadır.

³⁸⁶ Tâhir el-Mevlevî, *Edebiyat Lugatu*, 142; Mustafa Erdoğan, *Türk Edebiyatında Muhammes* (Ankara: 2002), 17.

³⁸⁷ es-Seyyid Sadruddin Ali Han İbn Ma'sûm el-Medenî, *Tahmîsu Kaşîdeti'l-Bürde*, thk. Habib Âl Câmi (Beyrut: 1996), 10.

3.1.1.2. Kasîdenin Yapısı

Kasîde kelimesi, lügatta “kastetmek, bir şeye doğru yönelmek” gibi manalar içeren (قصد) kaçade fiil kökünden türetilmiş³⁸⁸ olup, iki şatr (mısra) dan müteşekkil beyit anlamındadır.³⁸⁹ Kasîdenin ıstılâhî anlamı ise; şekil bakımından son derece ileri bir yapıda söylenen, kulağa hoş gelen bir ahengin yanı sıra, anlam ve içeriğe yönelik şâirin zihninde canlanan olayı güzel bir tarzda dillendirdiği ileri seviye bir manzûmdur.³⁹⁰ Kasîdede aranan şartlardan birisi mâna yönünden bütünlük sağlamasıdır. Diğer taraftan ise vezin ve kâfiye yönüyle beyitlerinin uyumlu bir şekilde olması gerekir. Bu yüzden kasîde diye adlandırılmasının nedeni olarak lügatlarda; ardı ardına gelen ifadelerdeki veznin eksiksiz ve tam olması;³⁹¹ beyit yapısının mükemmel olması³⁹² ve anlamlarının gözden geçirilerek olgunlaştırılması³⁹³ gibi özelliklerden bahsedilmiştir.

Kasîde formunda yazılmış bir şiirde şâir, şiirine ilk olarak, sevgilinin yaşadığı bölge ve yerler hakkında bilgi verir. Sevgilinin yaşadığı yurdun kalıntılarını (atılâl) yâd eder. Bu kalıntılar şâire eski günleri hatırlatır. Anılarını tazeler. Sevgilinin kendisini terkedip gitmesinden dolayı hasretini dile getirir ve sevgiliye kavuşamamasından dolayı gözyaşı döker. Ardından ise, sevgilinin ayrılıp terkettiği ovasına, dağına, toprağına, taşına ya da İmru’ü’l-Kays gibi,³⁹⁴ kaldığı yerde kendine eşlik eden dostlarına bu durumu paylaşır. Kendisini terk etmek suretiyle ihânet eden sevgiliden, ondan ayrı kalmasıyla ona duyduğu özleminden bahseder. Daha sonra ise, sevgilisinin kendini terketmesi sebebiyle yaşattığı acıyı veya aşkıdan aldığı hazzı ve tüm bu duyguları kendisine yaşattığı sevgilisini betimlediği nesîb bölümüne geçer. Şâirin bu bölümü anlatmasındaki asıl gaye dinleyicinin ilgi ve dikkatinin şiire odaklanmasıdır.

³⁸⁸ Luis Mâlûf, *el-Muncid fi'l-luğa* (Beyrut: Matbaatu'l- Kâsûlikiyye, ts.), 632.

³⁸⁹ Halil b. Ahmet, *Kitâbu'l-'Ayn*, 657.

³⁹⁰ İbrahim Fethî, *Mu'cemu muştalahâti'l-edebiyeye, et-te'âdudiyeye el-'âlemiyye li't-tibâ'a ve'n-neşr* (Tunus: 1986), 277.

³⁹¹ Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasan İbn Dureyd, *Cemheratu'l-luğa*, thk. Remzi Munîr Be'albekkî (Beyrut: Dâru'l 'İlm li'l Melâyin, 1987), 656.

³⁹² Ahmet İbn Fâris, *Mu'cemu mekâyîsi'l-luğa*, thk. Abdusselam Muhammed Harun (Beyrut: Dâru'l Fikr, 139/1979), 2/404.

³⁹³ Ebu't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed el-Firûzâbâdî, *el-Kâmûşu'l-muhtû*, thk. Halil Me'mun Sîha (Beyrut: Dâru'l Marife, 1429/2008), 1062.

³⁹⁴ Muhammed Rislân Tahhân, *Şerhu'l-mu'allakâti'l-'aşr li'z- Zevzenî ve't-Tebrizî* (Humus: Dâru'l Muh rât li'l- 'Ulum, 1428/2008), 21.

Daha sonra şâir geceleyin yaptığı yolculuktan, yol boyunca yolda karşılaştığı güçlüklerden bahseder. Hâkeza kervandan, binitleri olan develerden, onların özelliklerinden, yol boyu karşılaştıkları güçlüklerden, uykusuz geçirdikleri gecelerden, ay, yıldızlar ve gecenin karanlığından bahseder. Tüm bunların anlatımından sonra şâir şiirin asıl kısmı olan medîh, fahr ve hamâse ya da hicâ bölümüne geçer.³⁹⁵ Dilociler bir kasîdenin tam ve kusursuz olabilmesi için yukarıda bahsedilen kısımların bulunması gerektiğini ifade etmişlerdir.³⁹⁶ Bir kısım dilociler ise, kasîdedeki bu yapının zaman içerisinde hayat şartlarının farklılaşmasıyla değişebileceğini söylemişlerdir. Tabii ki burada bahsedilen değişiklik kasîdenin muhtevâsında olan değişim ve dönüşümdür.³⁹⁷

Dîvan'da Ahmed el-Behlûl'ün üzerine tahmis yaptığı toplam 29 şiir mevcuttur. Bu şiirler 579 tahmisten oluşmuştur. Ahmed el-Behlûl, dîvan'ındaki tüm bölümleri tahmis şeklinde inşa etmiştir. Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Ahmed el-Behlûl'ün manzûmelerinin tamamı neredeyse 20'şer tahmisten oluşmaktadır. Bunun nedeni, üzerine tahnis yaptığı kasidelerin beyit sayısı böyle olduğu içindir. Edebiyat dünyasında yapılan tahmisler bakıldığında ise farklılıklar arzettiği görülür.

Zamanlarında meşhur olmuş bir takım ünlü kasîdelere yapılmış bazı tahmislerden birisi Ka'b b. Zuheyr'e (ö.24/645?) ait olan *Bânet Su'âd Kasidesi*'dir.³⁹⁸ Beyit sayısı rivâyetlere göre elli beş ile altmış arasında değişen bu kasîde yazıldığı zamandan itibaren günümüze kadar büyük şöhret kazanmıştır. Bu kasîdeye birçok tahmisler yapılmıştır. Brockelmann, bu kasîde üzerine yapılmış on üç tane tahminin ismini zikreder.³⁹⁹

³⁹⁵ Carl Brockelmann, *Târîhu'l-edebi'l-'arabî*, çev. 'Abdulhâlim en-Neccâr (Kâhîre: Dâru'l-Ma'ârif, ts.), 1/59-60; Ebû Muhammed Abdullah b. Muslim b. Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-şu'arâ*, thk. Ahmet Muhammed Şâkir (Kâhîre: Dâru'l Hadis, 1423), 1/75-76; Nihad M. Çetin, *Eski Arap Şiiri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1973), 72-73; Hüseyin Elmalı, "Kaşîde", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/562-563.

³⁹⁶ Hasan b. Abdullah b. Sehl Ebû Hilâl el-'Askerî, *eş-Şinâ'ateyn el-kitâbe ve 'ş şî'r*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî (Beyrut: Mektebetu'l- Unsûriyye, 1419), 431; İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-şu'arâ*, 1/76-77.

³⁹⁷ İbn Raşîk el-Kayravânî, *el-'Umde*, 1/226-231; Çetin, *Eski Arap Şiiri*, 73-74.

³⁹⁸ Muhammed b. 'Abdillah Ebû 'Abdillah el-Hâkim en-Nisâbüri, *el-Mustedrek 'alâ's-şahîhayn*, thk. Mustafa 'Abdulkâdir 'Atâ (Beyrût: 1990), 3/674; Süleyman b. Ahmed b. Eyyüb Ebû'l-Kâsım et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, thk. Hamdî b. 'Abdilmecîd es-Selefi (Musul: 1983), 19/176; Muhammed İbn Sellâm el-Cumahî, *Tabakât fuhûli's-şu'arâ*, şrh. Mahmut Muhammed Şâkir (Kâhîre: Dâru'l Ma'ârif, ts.), 87; Brockelmann, *Târîhu'l-edebi'l-'arabî*, 1/214.

³⁹⁹ Brockelmann, *Târîhu'l-edebi'l-'arabî*, 1/219-220.

Döneminin ileri gelen şâirlerinden biri olan Ebû Bekr Muhammed b. Dureyd el-Ezdî'nin (ö. 321/933) iki yüz otuz bir beyitten oluşan *el-Maksûretu'd-Dureydiyye* ismiyle meşhur kasîdesi⁴⁰⁰ üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Brockelmann, bu kasîde üzerine yapılmış sekiz tahmîs olduğunu söyler.⁴⁰¹

Brockelmann, Ebû 'Abdillah Muhammed b. Ebî Bekr eş-Şukrâtîsî'ye (ö.466/1073) ait olan ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) medhine dair yazılmış olan ve yüz yirmi dokuz beyitten oluşan *el-Lâmiyyetu's-Şukrâtîsiyye*⁴⁰² adlı kasîdeye yazılmış dört tahmîs olduğundan bahsetmektedir.⁴⁰³

Muhammed b. Sa'id el-Bûsîrî'ye (ö.695/1296?) ait olan *Kasidetü'l- Bürde*⁴⁰⁴ yüz altmış beyitten oluşur. Arap edebiyatında üzerine en çok tahmîs yapılan bu kasîdeye yaklaşık elli sekiz tahmîs yazılmıştır.⁴⁰⁵

Muhammed b. Sa'id el-Bûsîrî'ye ait olan diğer ünlü kasîdesi ise *el-Kasîdetu'l-Hemziyye (fi'l-Medâihî'n-Nebeviyye)* adıyla bilinen kasidesidir. Bu kasîdede şâir, hacdan döndükten sonra Hz. Peygamber'e ve kutsal mekânlara olan hasretini konu alır. Kasîde dört yüz elli beş beyitten oluşmaktadır.⁴⁰⁶ Brockelmann bu kasîdeye yazılmış on bir tahmîsten bahseder.⁴⁰⁷ el-Bûsîrî'nin *el-Kasîdetu'l-Mudariyye fi's-Şalâti 'alâ Hayri'l-Beriyye* adlı meşhur olan diğer bir kasîdesine de, üç tane tahmîs yazıldığı zikredilmiştir.⁴⁰⁸

Bedî'îyyât⁴⁰⁹ türü kasîdelere de tahmîsler yapılmıştır. Bu türün ilk örneklerinden biri olan Safiyuddîn el-Hillî'ye (ö.750/1349) ait olan *el-Ķâfiyyetu'l-*

⁴⁰⁰ Nasuhi Ünal Karaaslan, "İbn Düreyd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 19/417.

⁴⁰¹ Brockelmann, *Târîhu'l-edebi'l-'arabî*, 1/506.

⁴⁰² Muhammed b. İbrâhîm b. Muhammed b. 'Abdissettâr et-Temîmî, *Tahmîsu's-şukrâtîsiyye*, (İstanbul: Süleymaniye, bölüm: Ayasofya, no: 4033, v. 167a.)

⁴⁰³ Brockelmann, *Târîhu'l-edebi'l-'arabî*, 3/111.

⁴⁰⁴ Mahmut Kaya, "Ķaşîdetü'l-Bürde", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 24/568; Brockelmann *Târîhu'l-edebi'l-'arabî*, 3/85.

⁴⁰⁵ Brockelmann, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, 3/98; Kaya, "Ķaşîdetü'l-Bürde", 24/568.

⁴⁰⁶ Mahmut Kaya, "Bûsîrî, Muhammed b. Sa'id", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/469.

⁴⁰⁷ Brockelmann, *Târîhu'l-edebi'l-'arabî*, 3/100-103; Mahmut Kaya, "el-Ķaşîdetü'l-Hemziyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/569-570.

⁴⁰⁸ Brockelmann *Târîhu'l-edebi'l-'arabî*, 3/104.

⁴⁰⁹ Hulusi Kılıç, "Bedî'îyyât", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/323.

Bedî'iyye fî'l-Medâihî 'n-Nebeviyye adlı yüz kırk beş beyitten oluşan bedî' iyye⁴¹⁰ Ebû İshâk b. Ebî'l-Hasan 'Alî el-Behnesî es-Sûfî tarafından bir tahmîs yapılmıştır.

Yukarıdaki tahmis örneklerini de incelendiğinde farklı uzunluklarda kasîdelere tahmisler yapıldığı görülmüştür. Ahmed el-Behlûl'ün tahmisleri ise her biri yirmişer beyitten (sadece ح harfi ondokuz beyit) oluşan kasîdelere tahmisler yapılmış ve Arapçadaki yirmi dokuz harfin her biri başlığı altında yazılmış 579 tahmisten oluşmaktadır.

Ahmed el-Behlûl'ün tahmislerinin tümünde kasîdenin şekilsel bakımdan tüm bölümleri görülmektedir.

3.1.1.2.1. Matla'

Matla' (مطلع) sözcüğü, “Güneş, ay vb. nin doğması”⁴¹¹ anlamında (طَلَعَ) fiil kökünden türemiştir. Matla'ın terim anlamı ise, kasîdenin ilk beyitlerine verilen addır.⁴¹²

Kasîde bir kilide benzetilecek olsa, matla' da kasîdenin girişi olması hasebiyle anahtara benzetilmiştir.⁴¹³ Bir şeye başlarken iyi bir girişin, iyi bir başlangıcın dinleyicide olumlu bir etki bırakması önemlidir. Dolayısıyla kulağa gelen ilk sesin şiir hakkında olumlu veya olumsuz bir etki yaratacağı kaçınılmaz olur.⁴¹⁴ Böylece bir şiire hem lafız hem de mana yönüyle iyi bir başlangıç yapmak son derece önemlidir.

Şâirin şiirinin başlangıcında, daha sonra anlatmak istediği şeye doğrudan girmesi, ya da asıl konusundan îmâ ile de olsa hiç bahsetmeyerek tamamen ilgisiz bir şeyden bahsetmesi edebiyat eleştirmenlerce doğru bulunmamıştır. Şâir, bu bölümde kasîdenin ana temasını dinleyiciye hissettirmelidir.⁴¹⁵

⁴¹⁰ Mustafa Kılıçlı, “Safiyuddin Hillî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/43.

⁴¹¹ Buṭrus Bustânî, *Muḥîṭu'l-muḥîṭ* (Beyrut: Mektebetu Lubnân, 1987), 554.

⁴¹² Emîl Bedî' Yakub, *el-Mu'cemu'l-mufaşşal fî'l-luġa ve'l-edeb* (Beyrut: Dâru-'İlm li'l-Melâyin, 1987), 1/1162.

⁴¹³ İbn Raşîk el-Ḳayravânî, *el-'Umde*, 1/218.

⁴¹⁴ İbn Raşîk el-Ḳayravânî, *el-'Umde*, 1/131.

⁴¹⁵ İbn Ebî Ḥadîd Dıyâuddîn İbnu'l-Eşîr, *el-Meşelu's-sâir fî edebi'l-kâtib ve's-şâir* (Ḳâhire: Daru Nehḍati Mısır, 1966), 3/96; Taḳiyuddîn Ebû Bekr İbn Ḥicce el-Ḥamevî, *Ḥizânetu'l-edeb ve ġâyetu'l-erab*, thk. 'İşam Şakyû (Beyrut: Dâru ve Mektebetu'l-Hilâl, 1987), 30.

Şâir övgü temalı şiirlerin matla'ında, tamamen olumsuzluğu çağrıştıracak şekilde bir anlatımdan kaçınmalıdır. Şiirin teması mersiye konulu ise şayet, o zaman uğursuzluk, vîrâne, zamanın sıkıntıları gibi konularla şiirine başlaması makul görülmüştür.⁴¹⁶ Ayrıca şâirin, şiirinin daha başında (قد , خلیلی , الا) gibi klişe kabul edilen lafızlara fazlaca yer vermesi, şiirin matla'ı için doğru bir üslup olarak görülmemiştir.⁴¹⁷

Yukarıda değinilen kriterlerden hareketle Ahmed el-Behlûl'un tahmislerindeki matla'ların son derece yerinde ve isabetli olduğu söylenebilir. Örneğin;

ظ harfiyle başlayan tahmisinde şâir, sevgilinin aşkında yok olduğundan, buna rağmen sevgilinin ayrılıp gittiğinden bahseder. O, herşeyini feda eden bir kimseye bunu reva görmenin doğru olmadığını söyleyerek şiire başlar:⁴¹⁸ [eṭ-Ṭavîl]

ظَفَرْتُمْ بِقَلْبٍ قَدْ فَنِيَ فِي مُرَادِكُمْ وَعَدَدْتُمْ جَسْمِي بِطُولِ بَعَادِكُمْ
سَهَرْتُ وَهَيْتُمْ بِطَيْبِ رِقَادِكُمْ ظَلَمْتُمْ حُبًّا لَمْ يَحُلْ عَنْ وِدَادِكُمْ
وَتُبْدُونَ عَدْرًا لَمْ يُبْدِي لَكُمْ حِفْظًا

1. Sizin murâdlarınızda fena bulmuş bir kalp kazandınız.
2. Ve bedenime, bu uçsuz bucaksız hicran sebebiyle azap ettiniz.
3. Sizler, güzel uykunuzla mutlu edilirken sabaha kadar gözlerime uyku girmediniz.
4. Size olan sevgiden (asla) dönmeyen bir âşığa zulmettiniz.
5. Âşığa verdiğiniz ahde vefâsızlık ettiniz, âşık ise sizden yine yüz çevirmedi.

Sonuç olarak Ahmed el-Behlûl'un tahmisleri incelendiğinde matla'larının, şiirin ana temasına işaret ettiği, dinleyen kimselere kasîdenin ana konusunu çağrıştırdığı söylenebilir. Bunların dinleyicinin ilgisini ve dikkatini çeken bir yapıda olduğu görülür. Şâirin bazı matla'larında geçen (قد , خلیلی , الا) gibi klişe kullanımların ise, nadirattan olduğu görülür.

⁴¹⁶ Yusuf Hüseyin Bekkâr, *Binâu'l-kaşide fi'n-naḳdi'l-'arabiyyi'l-ḳadîm* (Beyrut: Dâru'l-Endelus, 1982), 205.

⁴¹⁷ İbn Raşîk el-Ḳayravânî, *el-'Umde*, 350.

⁴¹⁸ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 57.

3.1.1.2.2. Muqaddime

Şiirin matla'ından sonra gelen giriş bölümüdür. Muqaddime de matla'da olduğu gibi kasidenin ana temasına uygun olmalıdır. Aslında ana temanın bir ön hazırlığıdır. Dinleyiciyi ana temaya motive etmelidir. Meselâ ana teması medih olan bir kasîdenin mukaddimesinin gazel içerikli olması uygundur. Diğer taraftan ana teması bir ordunun hezimetini olan bir kasîdeye gazel içeren bir mukaddime yazılması doğru olmayacaktır.⁴¹⁹ Ayrıca mukaddimenin ne uzun olup dinleyiciyi sıkması ne de çok kısa olup direk ana temaya geçmesi doğrudur. Bu durumun gözardı edilmesi edebiyatçılar tarafından kusur olarak değerlendirilmiştir.⁴²⁰

İbn Kuteybe (ö. 213/828) ve İbn Raşîk el-Ğayravânî'ye (ö. 390/1000) göre bir kasîdenin mukaddime bölümünde şâir; sevgilinin yaşadığı yurdu, sevgilinin uzaklığına olan özlemi, sevgilinin şekli şemâlinin tasviri, çölde deveyle yapılan yolculuk ve sıkıntıları gibi durumlardan bahsetmelidir. Çünkü Câhiliye şiirinin mukaddimesinde bunlarsız bir anlatım yoktur.⁴²¹

Ahmed el-Behlûl'ün dîvanında Câhiliye şiirindeki bu geleneğe sıkı sıkıya bağlı kalındığı görülmektedir. Dîvanda bulunan toplam yirmi dokuz manzumenin tamamında mukaddime bölümlerinde İbn Kuteybe ve İbn Raşîk el-Ğayravânî'nin işaret ettiği bu hususlara hep bağlı kalınmıştır.

Ahmed el-Behlûl'ün yirmişer tahmisten oluşan her bir manzûmenin yaklaşık ilk on tahmisinin mukaddime bölümüne tahsis edildiği görülür. Buna şairin ظ harfiyle başlayan aşağıdaki şiiri örnek olarak verilebilir:⁴²² [eṭ-Ṭavîl]

وَحُرْمَةٌ ذَاكَ الْوَدِّ مَا زِلْتُ بَعْدَكُمْ حَلِيفَ صَبَابَاتٍ وَمَ أَنْسَ وَدَّكُمْ
تَرْحَلْتُمْ وَالْقَلْبُ مَا زَالَ عِنْدَكُمْ ظَنَّتُمْ بَائِي فِي الْهُوَى خُنْتُ عَهْدَكُمْ
لِقَلَّةِ حَظِّي لَمْ أَجِدْ مِنْكُمْ حَظًّا

1. Bu muhabbetin hürrmeti, sizin irtihâlinizden sonra dâhi devam edecek.

⁴¹⁹ es-Seyyid Ahmet b. İbrahim el-Hâşimî, *Cevheru'l-edebe fi edebiyât ve inşâi luğati'l-'arab*, thk. Hasan Hamed (Beyrut: Dâru'l Cîl, 1969), 1/39.

⁴²⁰ Ahmet Bedevî, *Ususu'n-nağdi'l-edebe 'inde'l-arab* (Kâhire: Dâru'n-Nağdati Mısır, 1196), 297.

⁴²¹ İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve 'ş-şu'arâ*, 1/76-77; Bekkâr, *Binâu'l-Ğaşîde*, 212-213.

⁴²² el-Behlûl, *Dîvânû'l-Behlûl*, 57-58.

2. Ben aşk teşnesiyim (bağlıyım), size duyduğum muhabbeti asla unutmam.
3. Siz göçüp gittiniz fakat benim kalbim halen sizin yanınızda.
4. Sizler zannettiniz ki ben aşk ahdime vefasızlık göstereceğim.
5. Zaten benim kismetim açık değildir, binâenaleyh sizden de bir teeveccüh göremedim.

إِلَى كَمْ بِنَارِ الْهَجْرِ تُكْوَى مَفَاصِلِي وَأَسْتَنْجِدُ السُّلْوَانَ وَالصَّبْرُ جَادَ لِي
وَلَمَّا حَدَا الْحَادِي بِتِلْكَ الْمَحَامِلِ ظَلَلْتُ عَلَى الْأَطْلَالَ أَبْيِي وَعَاذِي
يَلُومُ وَيَأْبَى مَسْمَعِي يَقْبَلُ الْوَعْظَا

1. Mafsallarım ne zamana kadar hicran ateşiyle dağlanacak.
2. (Teselliyi) unutmayı istiyorum, sabır bana iyi geldiği halde,
3. Kervanbaşı şu hevdecin bulunduğu deve sürüsüne ne zaman ki şarkı söylese,
4. Hüngür hüngür ağlayarak adeta harâbeye dönerim.
5. Ve beni kınayan kimse ise beni ayıplıyor, oysa kulağım vaaz dinlemek istemiyor.

هُمْ مَلَكُوا قَلْبِي وَسَارُوا بِلَا تَمَنَّ وَقَدْ سَارَ مَنْ أَهْوَى وَمَ يُبْقِ لِي سَكَنُ
فَقَالُوا تَسَلَّى قُلْتُ أَسَلُّوهُمْ بِنَ ظَمِئْتُ فَهَلْ وَرَدُّ يَبْلُ غَلِيلَ مَنْ
بِفَرْقَةٍ مَنْ يَهْوَى لَهُ الدَّهْرُ قَدْ عَطَا

1. Onlar benim kalbimin yegâne sahibidir, oraya karşılıksız hükmederler.
2. Aşık olduğum kimse gitti, bana, kendisiyle huzur bulacağım bir şey bırakmadı.
3. Dediler ki; unut tüm bunları, dedim ki; onu kim uğruna unutayım.
4. (Aşk ateşinden) susadım ve (sordum): sevgi ateşimi giderecek bir kaynak var mı hiç?
5. Aşğın mâşuktan firkatinin verdiği susuzluğu dindirecek bir kaynak ki onu bizzat zamanın yokettiği,

جُبُوشُ غَرَامِي لَا تَزَالُ مُعَدَّةً وَأَجْفَانُ عَيْنِي وَالِدُمُوعُ مُمَدَّةً
وَكُلُّ الْمُنَى أَنْ تَمْنَحُوا نِي مَوَدَّةً طَعَائِنُ أَشْوَاقِي تَسِيرُ مُجِدَّةً
إِلَى حَيِّهِمْ طُوبَى لِعَبْدٍ بِهِمْ يَحْطَى

1. Kara sevdamin orduları (göz, kulak, kalp vs.) her dâim hâzır ve nâzırdır.
2. Gözlerimin uykusuzluğu ve gözyaşlarım hiç dinmediği halde,

3. Tüm arzu(m), bana muhabbet ihsan etmeniz adına olduğu halde,
4. Aşırı arzularımın kervanı canla başla harekete geçer.
5. Sevgililerin hayatına doğru, onların civarında meskûn olup onların tarafından sevgiye mazhar olan kullara ne mutlu.

عَرَامِي مُطِيعٌ وَالسُّلُوُ مُمَانِعٌ يُخَالِفُنِي فِي حُبِّهِمْ لَا يُطَاوِعُ
لَقَدْ سَلِبُوا عَنِّي بُدُورَ طَوَالِغِ طِبَاءِ طَبَاهَا فِي الْقُلُوبِ قَوَاطِعِ
بَلْحِظِ وَمَا أَقْوَى بِأَنْ أَمْنَعَ اللَّحْظَا

1. Kara sevdam itaatkâr, teselli bulmaksa (unutabilmek), engel.
2. Bana onların sevgilerinde muhalefet etmekte (unutabilmeye) güç yetirememekte.
3. Benden dolunay (sevgili) çekip alındı.
4. O, kalplere saplanan bakışı olan bir ceylandır.
5. Ona bakmaktan kendimi bir an olsun engellemeye güç yetiremediğim halde,

قَضَا اللَّهُ مَحْتَوِّمٌ بِإِنْفَاذِ حُكْمِهِ عَلَيَّ وَقَدْ أَبْرَاهُ سَابِقُ عِلْمِهِ
بِحُبِّ حَبِيبِ طَرْفُهُ مِثْلُ سَهْمِهِ ظَلُومٌ بِجَيْلٍ لَا يَجُودُ بِظَلْمِهِ
كَثِيرُ التَّجَيِّ لَيْسَ يُسْمِعُنِي اللَّفْظَا

1. Allah'ın (c.c.) hükmü (kazası), hükmünün infazı ile gerçekleşmiştir.
2. Benle ilgili vereceği hükmüne ki Allah'ın (c.c.) ezeli ilminde ona iyilik yaptığı geçtiği halde,
3. Ona öylesine bağlıyım ki, onun göz atışı âdeta bir ok gibidir.
4. O, haksızlığını vermeyen pek cimri olan bir acımasızdır.
5. Bana tek bir söz bile duyurmadığı suçlaması çoktur. (benimle hiç konuşmaz.)

غَزَالٌ كَحَيْلِ الطَّرْفِ تَمَّتْ فُنُونُهُ مَلِيحٌ الْمَعَانِي سَاحِرَاتُ جُفُونُهُ
يَنُمُّ بِهِ دَمْعِي وَقَلْبِي يَصُونُهُ ظَفِرُنَا بِهِ وَالصَّدُّ أَعْفَتْ عِيُونُهُ
عَلَى أَنْ رَأَيْتُ الدَّهْرَ مُفَلَّتُهُ يَقْطَى

1. O, tüm güzelliklerini tamamlanmış, gözleri sürmeli bir ceylandır.
2. Tüm vasıfları hoş olan, gözleri büyüleyici olan,
3. Kalbim her daim onu muhafaza ettiği halde, gözyaşım sevgiliyi ifşâ eder.

4. Biz onun (sevgisini) kazandık, hicran ise onun gözlerine uyku getirdi.
5. Ki ben zamanın gözüne uyku girmediğini bilirim.

لَقَدْ فَرَضَ الْحُبُّ الْحَيِّبَ وَسَنَّهُ عَلَى مُسْتَهَامٍ فِيهِ أَخْلَفَ ظَنَّهُ
وَيَهْجُرُنِي عَمْدًا وَيُسْهَرُ جَفْنَهُ طَنَنْتُ بِأَنْ أَسْلُوَ هَوَاهُ وَأَنَّهُ
هُوَ الْمَوْرِدُ الْعَذْبُ الَّذِي زَادَنِي حَطًّا

1. Sevgili, kendisine sevdayı zorunlu kıldı ve onu yöntem edindi.
2. Kendisine sırlısklam âşık olan kimseye, bu kara sevdalı kimseye verdiği sözü tutmayan,
3. Beni kasıtlı olarak terkeden ve gece vakti gözlerine uyku girmeyen,
4. Zannetmiştim ki onun aşkını (unutur) teselli bulurum.
5. O benim hazzımı (aşkıma) dâima artıran tatlı su kaynağı olduğu halde,

Mukaddime bölümünde geçen tahmislerde de görüldüğü üzere şâir, sevgilisi kâfileyle beraber ayrılıp gidince arkalarından çaresizce bakakaldığını, sevgilisi terketse de kendisinin onu asla terketmeyeceğini, onun aşkına sıkı sıkıya bağlı kaldığını ve onun yüzünden kendini harap etmesinden dolayı kınayanları önemsemediğini söyler. O, sevgilinin yüzünün güzelliğini dolunaya, gözlerini ceylana, bakışlarını ise kalbi delip geçen oka benzetir. Şâir, tüm güzel vasıflara haiz olan sevgilisinden ayrı kalmanın verdiği ızdıraptan dolayı gözyaşı akıttığını söyler.

Sonuç olarak, Ahmed el-Behlûl'ün dîvanının tamamında şiiirlerinin mukaddime bölümleri incelendiğinde şekil ve üslup yönünden Câhiliye devri şiiir geleneğine sıkı sıkıya bağlı kaldığı görülür.

3.1.1.2.3. Tehalluş

Tehalluş, manzumede mukaddimededen sonra asıl konuya ustaca geçiş yapma sanatıdır.⁴²³ Hüsnü't-tehalluş, şâirin mukaddimededen sonra asıl konuya geçerken dinleyen kimseye farketmeden, tıpkı tereyağından kıl çeker gibi ustaca sanatını konuşturmasıdır.⁴²⁴ İktidâb, ise hüsnü't-tehalluşun tam tersi olup şâirin

⁴²³ Ahmed Matlûb, *Mu 'cemu muştalahâti 'n-naqdi 'l- 'arabî* (Beyrut: Mektebetu Lübnan Nâşirûn, 2001), 143; Küçükşarı, *es-Sefercelânî ve Şiiri*, 160.

⁴²⁴ Zekiyuddin İbn Ebi'l-İşba', *Tahrîru 't-Taḥbîr*, thk. Ḥanefî Muhammed Şeref (Beyrut: 1963), 2/433.

mukaddimeden asıl konuya geçerken tamamen alâkasız bir şekilde manzumede kopukluğa sebebiyet vermesidir.⁴²⁵

Eleştirilenler, tehalluşla ilgili değerlendirmelerinde dikkat edilmesi gereken hususları zikrederken şâirlerin tehalluş yaparken sert geçişlerden kaçınmalarını, kasîdenin matla‘ına da gönderme yaparak kopuklukların önüne geçip bütünlük sağlamaları gerektiğini zikretmişlerdir.⁴²⁶

Ahmed el-Behlûl’ün tahmislerindeki tehalluşlarda tam olarak yukarıda zikredilen şartları taşımaktadır. Burada şâirin tahmislerindeki tehalluşlara misaller verilerek, mukaddimeden ana temaya geçişlerdeki üslup ve inceliklerine dair örnekler verilecektir.

Yine aynı şekilde ط harfiyle devam eden şiirin tehalluşunda şâir, sevgiliye olan özlem ve iştiyâkının hiç bitmemesine rağmen ona kavuşmadan neredeyse tüm ömrünün geçtiğini, artık ona kavuşma ümîdinin kalmadığını, bu sevgisinin beşerî olduğunu, asıl olması gereken sevginin Hz. Peygamber sevgisi olması gerektiğini, gerçek haz ve mutluluğun Hz. Peygamber aşkında olduğunu ve bu yüzden yönünü Hz. Peygamber’e döndürdüğünü anlatır: ⁴²⁷[eṭ-Ṭavîl]

إِلَيْهِ اشْتِيَاقِي لَا يَزَالُ وَحَسْرَتِي تَزِيدُ عَلَيَّ بَعْدَ الْمَزَارِ وَالْوَعْتِي
وَأَيَّامُ عُمْرِي بِالْقَطِيعَةِ وَوَلَّتْ ظَنَنْتُ تَحْتُ النَّاجِبَاتُ بَعْرَمَتِي
إِلَى خَيْرِ مَبْعُوثٍ لَعَلِّي بِهِ أَحْضَى

1. Ona olan iştiyâkım daima cârîdir.
2. Ona mesafemin uzaklığından dolayı hüznüm ve sevgimi kaybetme korkum artarak,
3. Ömrümün günleri kesilmesiyle (sevgilinin) sırtını döndüğü halde,
4. Anladım ki dişi devele(re binenler) gücümü cesaretlendirecek,
5. Gönderilmişlerin en hayırlısına doğru, umulur ki ben en hayırlı kimseden haz elde ederim.

⁴²⁵ Ebû'l Feth Dîyâuddîn Nasrullah b.Muhammed İbu'l-Eşîr, *el-Meşelu's-sâir fî edebil-kâtib ve 'ş-şâir*, thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamid (Beyrut: Mektebetu'l- Asriyye, 1420), 3/121-122.

⁴²⁶ Ebû Muhammed İbn Sinân Abdullah b. Muhammed b. Saîd el-Hafâcî, *Sirru'l-fesâha*, thk. Abdulmute'âl es-Sa'îdî (Kâhire: 1953), 268; İbn Raşîk el-Ḳayravânî, *el-'Umde*, 1/237-238.

⁴²⁷ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 58.

Sonuç olarak Ahmed el-Behlûl'ün dîvanındaki yirmidokuz şiirin tamamı incelendiğinde, şâirin yirmişer tahmisten oluşan her bir şiirin onuncu tahmisinde tehalluşa yer verdiği görülür. Bu durum dîvanında yer alan tüm şiirlerinde böyledir.

Ahmed el-Behlûl'ün mukaddimeden asıl konuya geçiş olan tehalluşu dinleyene hissettirmeden mâhir bir şekilde işlediği görülür.

3.1.1.2.4. Hâtîme

Hâtîme diğer bir adlandırmayla makta' kelime anlamı olarak, "bir şeyin sonu veya bittiği yer" anlamına gelir. Bir kasîdede matla' ve mukaddime ne kadar önemliyse hâtîme de son derece önemlidir.⁴²⁸ İbn Raşîk el-Ğayravânî'ye göre kasîdenin matla', o manzumenin anahtarı sayılırken, hâtîme de kasîdenin mührü olarak kabul edilir.⁴²⁹

Edebiyat eleştirmenleri iyi bir hâtîmede bulunması gereken bazı ilkeler zikrederler. Bunlar; hâtîmenin kasîdenin temel düşüncesinden ayrı ve bağımsız olmaması, zihinde hoş bir sedâ bırakması, kasîdenin en etkili kısmı olması, diğer bir tabirle altın vuruş bir beyit olması gibi kriterlerdir.⁴³⁰

Bir kısım edebiyat eleştirmenleri mersiye konulu kasîdeler dışında hâtîmede dua ifadelerinin yer almasının çok da doğru olmadığını ifade etmişlerdir.⁴³¹ İbn Raşîk ise bunda bir beis görmemiştir. Hatta saygın kimseler için söylenen kasîdelerin hâtîmelerinde dua ederek kasîdeyi sonlandırmanın bir sorun teşkil etmeyeceğini söylemiştir.⁴³² Bu durum Ahmed el-Behlûl'ün dîvanında çokça görülür.

Örneğin ط harfiyle devam eden şiirinin kalan kısmı şöyle tamamlanır:⁴³³ [eğ-

Ṭavîl]

أَيَا سَائِقًا بِاللَّهِ إِنَّ كُنْتُ مُسْعِدِي فَعَجَّ بِي إِلَى نَحْوِ الْحَبِيبِ مُحَمَّدٍ
فَلِيَّ مَشُوقٌ قَدْ عَدِمْتُ بَجْدِي طِرَابٌ قَطَعْنَاهَا إِلَى نَحْوِ أَحْمَدِ
وَفُزْنَا بِهِ كَالْتَّصَلِ إِذْ دَخَلَ الْأَعْظَا

⁴²⁸ Bekkâr, *Binâu'l-kaşîde*, 229.

⁴²⁹ İbn Raşîk el-Ğayravânî, *el-'Umde*, 378.

⁴³⁰ Bekkâr, *Binâu'l-Ğaşîde*, 229-230.

⁴³¹ Yahya b. Hamza el-'Alevî, *Kitâbu't-Tırâz*, thk. Abdulhamid el-Hindâvî (Beyrut: el-Mektebetu'l-'Aşriyye, ts), 3/183.

⁴³² İbn Raşîk el-Ğayravânî, *el-'Umde*, 380.

⁴³³ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 59-60.

1. Ey Allah'a (c.c.) sevkedem kimse, eğer beni mutlu etmek istiyorsan.
2. Beni habibim Muhammed'in (s.a.v.) huzuruna doğru y6nelt.
3. Zira ben bu hususta pek arzuluyum, 6yle ki artık zerre g6c6m kalmadı.
4. Ahmed'e (s.a.v.) doğru 6lde katettiğimiz mesafeler,
5. Kınına girdiğindeki kılıç gibi, biz onun sayesinde zafer kazandık.

نَبِيٌّ لَهُ جَاءَ سَعْدَنَا بِحُبِّهِ فَرَزَ قَبْرَهُ إِنَّ شَيْئًا تَخْطَى بِقُرْبِهِ
لِتَسْلَمَ مِنْ هَوْلِ الْحِسَابِ وَكَرْبِهِ ظُهُورُ النَّبِيِّ الْمُصْطَفَى قَدْ صَفَتْ بِهِ
قُلُوبٌ إِذَا تَخْطَى بِمَعْرِفَةِ الْأَخْطَى

1. O, sevgisiyle hoşnut kılındığımız, pek şanlı bir nebîdir.
2. Yakınlığını elde etmek istiyorsan onun kabrini ziyaret et.
3. Hesap g6n6n6n dehşet ve tasesından emin olmak için,
4. Muhammed Mustafa'nın (s.a.v.) zuh6ru ile kalpler tertemiz oldu.
5. B6ylece o en sevilen kişiyi tanımaya nâil olursun.

بِهِ مِلَّةُ الْإِسْلَامِ تَمَّتْ وَأُكْمِلَتْ وَأُمَّتُهُ سَادَتْ بِهِ وَجَمَّعَتْ
وَقَدْ حَفَّتْ مِنْ أَوْرَارِهَا مَا تَحَمَّلَتْ ظَهْرُهُ الْبِرَايَا وَالْمَوَاقِفُ أَعْضَلَتْ
رُؤُفٌ فَلَمْ يُخْلَقْ غَلِيظًا وَلَا فَظًّا

1. Onun vesilesiyle İslam dini tamamlanmış ve kemâle ermiştir.
2. İslam 6mmeti onun sayesinde y6kselmiş ve g6zelleşmiştir.
3. O, 6mmetin taşıdığı g6nahların bir kısmı hafifletilmiştir.
4. O, insanların destekleyicisidir, (ona karşı) tutumlar âciz kalmıştır.
5. O, pek merhametlidir, asla kaba saba yaratılmamıştır.

لَهُ السَّبْقُ فِي الْعَلِيَا عَلَى مَنْ تَقَدَّمَ شَفِيعٌ لِمَنْ خَافَ الْمَقَامَ الْمُعْظَمًا
فَلَدَّ بِجَمَاهُ تَلَقَّ عَيْشًا مُنَعَّمًا ظَوَاهِرُهُ تَهْدِي الْبِرَايَا مِنَ الْعَمَى
فَنَالُوا بِهِ الْمَقْصُودَ وَالرَّفْعَ وَالْحُظَّا

1. Onun y6celikte daha 6nce gelen (peygamberlere) karşı 6nceliği vardır.
2. O, rabbinin makamından korkan kimselere şefaatecektir.

3. Onun himâyesine sığın ki nimetler içerisinde bir hayata nâil olasın.
4. Onun zâhiri sıfatları, insanları körlükten, hidâyete eriştirir.
5. Böylelikle onun sayesinde maksûda, gelişmeye ve yegâne mutluluğa nâil olurlar.

لَهُ أُمَّةٌ كَهَوَاهُ قَدْ عَزَّ صَبْرُهَا تَبَيُّتُ وَنَارُ الشَّقْوَى يُشْعَلُ جَمْرُهَا
 وَقَدْ أَمِنْتُ فِي الْحَشْرِ مِمَّا يَصْرُهَا ظَهِيرَةُ أَشْوَاقِي تَزَايِدُ زَجْرُهَا
 فَإِنْ فُزْتُ بِالْمَقْصُودِ لَا أَخْتَشِي قَيْطًا

1. Onun her daim onu seven bir ümmeti vardır ki bu hususta sabırları neredeyse taşmıştır.
2. Aşk ateşi koru tutuşturulmuş haldeyeken geceleyen,
3. Onlar, kendilerine zararı dokunacak şeylerden de haşr günü emin oldukları bir halde,
4. Şevkimin şiddetli sıcaklığı, eziyetini artırdıkça artırdı.
5. Eğer maksadıma erecek isem yazın kavurucu sıcaklığına da dayanırım.

بِرُؤُوسِهِ تَحْيَى الْقُلُوبَ وَهَتَّيْدِي فَرْزَهُ لَتَحْظَى بِالنَّعِيمِ الْمُخَلَّدِ
 وَتَنْجُو بِهِ مِنْ مَوْقِفِ الدَّلِّ فِي غَدِ ظَلَامٍ جَلَاهُ نُورُ وَجْهِ مُحَمَّدِ
 بِحِكْمَةٍ مَعْنَى فِيهِ قَدْ قَابَلَ اللَّفْظَا

1. Kalplerin dirilmesi ve hidâyete ermesi Efendimiz'in ziyaretiyledir.
2. Öyleyse onu ziyaret et, sonsuz nimetlere nâil olmak için,
3. Kiyâmet gününde zelil bir konumdan onun sayesinde kurtulmak için,
4. Muhammed'in (s.a.v.) yüzündeki nûr, bütün karanlıkları aydınlığa çıkarır.
5. İçinde lafzın karşılık geldiği bir manânın hikmetiyle,

دَعِ الْعَيْسَ قَدْ أَوْكَى بِهَا أَلْمُ السُّرَى تَسِيرُ لِمَعْنَى حَيْرٍ مَنْ وَطِئَ الثَّرَى
 لَقَدْ نَحَلْتُ أَجْسَامَهَا فَهِيَ لَا تُرَى ظُهُورُ بَرَاهَا كَثْرَةُ الشَّقْوَى وَالسُّرَى
 وَمِنْ شِدَّةِ الْأَشْوَاقِ مَدَّتْ لَهُ حُطَا

1. Develeri bırak, gece yolculuğunun elemi onları sıktı.
2. Onlar toprağa çıplak ayakla basan en hayırlı kimsenin meskenine doğru gitmektedirler.
3. Artık o develerin bedenleri zayıf düşmüştür, fakat bu görülmemektedir,

4. Aşırı arzu ve gece boyu yolculuk, sırtları (develeri) yiyip bitirir.
5. Özlemin şiddetinden gözler (onu arar) ona uzanır.

نَبِيُّ هُدًى مَا ضَلَّ يَوْمًا وَمَا عَوَى بِهِ قَدْ كُفِينَا فِتْنَةَ الْعَيِّ وَالْهَوَى
إِلَيْهِ اشْتِيَاقِي لَأِ إِلَى الْجِدْعِ وَاللَّوَى ظَهَارَةُ صَبْرِي أَخْلَقْتَهَا يَدُ النَّوَى
وَجَلْبَابُ سُلُوَانِي بَحْرَ الْجَوَى يَلْطَى

1. O, bir gün olsun hak yoldan sapmamış ve yanılmamış hidâyet peygamberidir.
2. Biz onun vesilesiyle günah ve hevâ (nefis) fitnesinden korunduk.
3. Benim arzum başkasına değil, ne Livâ'ya ne de Ciz'a dır.(beşeri sevgilinin mekanları)
4. Sabır elbisemin yenini (yüzünü), uzaklık eli yıprattı.
5. Avuntu (teselli) cilbabım ise aşkın ateşinden yanıp kül oldu.

لَقَدْ حَصَّهُ الْمَوْلَى وَعَظَّمَ قَدْرَهُ وَقَدْ زَادَهُ فَحْرًا لِيَعْلَمَ أَمْرَهُ
وَفِي مَوْقِفِ الْأَشْهَادِ أَعْلَنَ ذِكْرَهُ ظِلَالٌ وَأَهَارٌ لِمَنْ زَارَ قَبْرَهُ
وَفِي الْخُلْدِ بِالتَّقْرِيبِ مِنْ رَبِّهِ يَحْطَى

1. Mevlâ, onu seçmiş ve kadrini âlî kılmıştır.
2. Onun şânını yüceltmıştır ki emrini (tebliğ ve tebyin vazifesini) bilsin.
3. (Kıyâmet gününde) şehâdet makamında onun zikrini ilan etmiştir.
4. Onun kabrini ziyaret etmek isteyen kimseye gölgelikler ve nehirler (eşlik eder.)
5. Sonsuzluk âleminde Rabb 'ine en yakın olma şerefini (elde eder.)

إِلَهُ كَرِيمٌ قَدْ حَمَانِي بِفَضْلِهِ وَمَنْ عَلَى صَعْفِي وَجَادَ بِعَطْفِهِ
أَقُولُ لِمَنْ قَدْ لَامَ رَغْمًا لِأَنْفِهِ ظَهَرْتُ بِحُبِّ الْمُصْطَفَى وَبِوَصْفِهِ
ظُهُورَ غُلُوِّ جَاوَزَ السَّهْلَ وَالشَّمْطَا

1. Kerîm olan Rabb, fazl ü keremi ile beni korudu.
2. Bana zayıflığımın karşılığını verdi ve bana şefkati ile muamele etti.
3. Onu kınayan kimseye derim ki, burnu sürtülsün.
4. (Medhimde) seçilmiş kul olan Efendimiz 'e beslediğim muhabbeti ve vasıflarını övdüm.
5. Arzı (dere) ve tepeleri aşan üstün bir bakış açısıyla,

Yukarıdaki tahmislerde de görüldüğü gibi şâir, en büyük arzusunun Hz. Peygamber'e kavuşmak olduğunu ifade etmektedir. Hz. Peygamber'in kabrini ziyaret etmek onun yakınlığını kazanmak için en büyük vesîledir. İnsanlar Hz. Peygamber'e yakın olmakla yücelirler ve ona yakın olan kimse her türlü nimete erer, günahları azalır ve kıyamet gününde onun şefaata nâil olur. Şâir bu yüzden ona kavuşabilmek için her türlü sıkıntıya girmeye hazır olduğunu belirtir. O, yukarıda sayılan nedenlerden ötürü asıl maksûdunun beşerî bir sevgi değil, Hz. Peygamber aşkı olduğunu vurgulamaktadır.

Ahmed el-Behlûl'ün dîvanındaki tahmisler incelendiğinde hâtîme ile ilgili kriterlere tam olarak uyulduğu görülür. Neredeyse dîvanın tamamının konusu medh olan tahmislerin hâtîmesinde şâirin, genelde şiirini memduha ithaf eder. Ayrıca şiirinde bir kusur varsa af dilemeyi ihmal etmez. O, sıklıkla şiirlerini dua ifadeleriyle bitirir. Bununla ilgili şu örnek verilebilir:⁴³⁴ [eṭ-Ṭavîl]

أَجَلُ الْوَرَى قَدْرًا وَ أَصْدَقُ هُنَجَةً وَ لَوْلَاهُ مَمَّ نَعْرِفُ صَلَاةً وَ حَجَّةً
لَقَدْ رَجَّهُ جِبْرِيلُ فِي النُّورِ رَجَّةً تَلَاً بِالْأَنْوَارِ فَارْدَادَ بَهْجَةً
عَلَيْهِ سَلَامِي دَائِمًا وَ تَحِيَّتِي

1. O, değer bakımından mahlukâtın en yücesidir, dilce de en doğru olanı.
2. O olmasaydı bizler ne namazı ne de haccı bilebilirdik.
3. Cibrîl, onu gerçek bir nûra gark ettirmiştir.
4. O da bu nûrlar sayesinde ışıl ışıl parlamış, böylelikle sevinç neşesi artmıştır
5. Selamım ve tahiyyâtım dâima onun üzerine olsun.

3.1.2. Vezin ve Kâfiye Yapısı

Ahmed el-Behlûl dîvanındaki tahmislerinin tamamında Arap şiirinin temel vezni olan arûz veznini kullanmıştır. Toplamda 2895 mısradan oluşan şiirlerinin tamamı, eṭ-Ṭavîl bahriyle yazılmıştır. Bu, tablo halinde şu şekilde gösterilebilir:

⁴³⁴ el-Behlûl, *Dîvânü'l-Behlûl*, 24.

Bahir	Mısra Sayısı:	Şiir Sayısı:
et-Tavîl	2895	29

Burada dikkat çeken en önemli özellik, Ahmed el-Behlûl'ün tüm dîvanı boyunca tek bir bahir kullanmış olmasıdır. Dîvanın tümü tahmislerden oluşması sebebiyle, tahmis ettiği beyitlerin bahirlerine uyması gerektiğinden dolayı aynı bahri kullanmıştır.

Ahmed el-Behlûl'ün bu dîvanından başka herhangi bir nazmı günümüze ulaşmadığından, onun Arap edebiyatındaki farklı bahirlerle şiir inşa edip etmediği bilgisi meçhuldür. Buradan hareketle Ahmed el-Behlûl hakkında, şiir üslubu sığ (farklı bahirlerde şiir inşa etmemiş) bir şâir nitelemesi haksızlık olur.

Ahmed el-Behlûl'ün dîvanının tamamında tahmislerini et-Ṭavîl vezniyle inşa etmesinin sebepleri olarak; öncelikle tahmislerini yaptığı kasidelerin vezinlerinin bu vezinle inşâ edilmesinden dolayı onlara uyma zorunluluğundan, ayrıca et-Ṭavîl bahrinin uzun olması, duygu ve düşüncelerini daha rahat ifade etmesi sebebiyle şiirlerinde bu vezni seçmiştir. Bununla birlikte sanat için sanat yapmaktan daha ziyade mânâyâ daha çok önem vermesinden kaynaklandığı söylenebilir. Her ne kadar Ahmed el-Behlûl şiirlerinin mukaddimesinde gazel temasına yer verse de -ki klasik gazel yapısı gereği bu böyledir- asıl amacının insanlara, Hz. Peygamber sevgisini, onun yolundan gitmeyi, ona uyanların gerçek kurtulaşa ereceği yönünde mesajlar vermeyi hedeflemiştir.

Edebiyat eleştirmenlerine göre, er-recez veya er-reml gibi kısa bahirli şiirler genellikle gazel içerikli şiirlerde ve mûsikînin öncelendiği manzumelerde kullanılır iken et-tavil gibi uzun bahirli şiirlerde, şâirin mesajını daha rahat aktardığı söylenebilir.⁴³⁵

Ahmed el-Behlûl'ün dîvanındaki şiirlerinin kâfiye yapısı, Arap şiirindeki klasik kâfiye yapısına uygunluk arzeder. Beytin birinci şatırının son kelimesinin beytin ikinci şatırının son kelimesiyle kâfiye, vezin ve 'irab yönüyle uyumu demek olan tasrî'⁴³⁶ sanatını çokça kullandığı görülür.

⁴³⁵ Emîl Bedî' Ya'kûb, *el-Mu'cemu'l-mufaşşal*, 87, 92, 103.

⁴³⁶ Abdul'azîm b. el-Vâhid b. Zâfir İbn Ebi'l-İşba' el-Mısrî, *Tahrîru't-tahrîr fi şinâ'ti's-şi'r ve'n-nesr ve beyâni i'câzi'l-Kur'ân*, thk. Hafnî Muhammed Şeref (Çâhîre: 1383), 305.

Ahmed el-Behlûl'ün dîvanındaki şiirlerin tümünde kâfiye yapısı aynıdır. Şiirlerinde kâfiye sistemi aşağıdaki şekilde uygulanmıştır:

: a -----

: a -----

: a -----

: **a** -----

: **b** -----

: c -----

: c -----

: c -----

: **c** -----

: **b** -----

: d -----

: d -----

: d -----

: **d** -----

: **b** -----

Dîvanda bulunan 579 tahmisten oluşan 29 şiirin tamamının kâfiye düzeni bu şekildedir. Örnek olması bakımından He harfiyle yazılmış şiiri incelenecektir. Aşağıda He harfiyle yazılmış şiirin kâfiye düzeni belirgin olması açısından her şatırın son kelimesi kalın karekterle gösterilmiştir.⁴³⁷[eṭ-Ṭavîl]

هَبُوا الصَّبْرَ قَلْبًا بَاتَ بِالْحُبِّ مُوجِعًا يَكَادُ مِنْ الْأَشْوَاقِ أَنْ يَتَقَطَّعًا
أُنَادِي وَدَمْعِي فَاضَ فِي الْحَدِّ اِرْبَعًا هَوَاكُمُ بِقَلْبِي لَمْ يَدَعْ فِيهِ مَوْضِعًا
لِعَيْرِكُمْ يَوْمًا مِنْ الدَّهْرِ يَهْوَاهُ

1. Elem dolu olarak, aşk ile gecelemiş olan bir kalbe sabır verin.
2. O kalp ki şevkinden ötürü neredeyse ortadan yarılacak.

⁴³⁷ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 102-104.

3. Gözyaşlarım yanağımın her iki tarafından sel gibi akmaktayken nidâ ederim;
4. Sizin sevginiz kalbimdedir, onda hiç (başkasının sevgisine) yer bırakmayacak şekilde.
5. Bir gün olsun sizden gayrısını sevmedi.

جَفَوْتُمْ وَمَا كَانَ الْجَفَا مِنْ شِعَارِكُمْ أَهَنْتُمْ مُحِبًّا بَاتَ يَصَلَى بِنَارِكُمْ
 مَنَاهُ بِأَنْ يَجْنِي الْمُنَى مِنْ ثَمَارِكُمْ هُبُوبُ الصَّبَا يَحْيَا بِهَا مِنْ دِيَارِكُمْ
 وَيُسْكِرُهُ نَشْرُ الْحَمَى وَخِرَامَاهُ

1. Cefâ vermek sizin şiârınız olmadığı halde siz benden uzaklaştınız.
2. Sizin ateşinize yaslanan bir âşığa ihânet ettiniz.
3. Ki bu zavallının yegâne maksadı, sizin ağacınızdan bir meyve koparabilmektir.
4. Saba rüzgârı sizin diyarınızdan onunla hayat bulur.
5. (Maşûkun kokusunun) beldeye yayılması ve lavanta çiçeği onu sarhoş eder.

مَحَبَّتِكُمْ فِي مُهَجَّتِي مَا أَجَلَّهَا وَقَتْلُ نَفُوسٍ فِي الْهَوَى مِنْ أَحْلَاهَا
 تَبَارَكَ مَنْ بِالْحُبِّ قَهْرًا أَذْهَمَهَا هُبُوبًا لِلْمَعْنَى نَظْرَةً فَلَعَلَّهَا
 تُبْرَدُ نِيرَانًا تَوْتُ بَيْنَ أَحْشَاهُ

1. Size olan muhabbetim, ruhumun derinliklerinde ne kadar da büyük.
2. Aşk hususunda bir nefsi öldürmeyi kim helal görebilir ki?
3. Nefse kahrederek boyun büken âşık kimse, ne mübârektir.(sevgisi için eğilip bükülen.)
4. Şu sıkıntıya düşen kişiye bir kez olsun nazar ikramında bulununuz.
5. Belki o bakış, vücudun içine yerleşen ateşi soğutur.

سَهَامُ جَفَاكُمْ قَدْ أَلَمَّتْ بِمِقْتَلِي وَقَدْ جَرَّعْتَنِي عَاصِرَاتِ بَحْنِظَلٍ
 فَرَّقُوا لِصَبِّ ذِي فُرَادٍ مُعَلَّلٍ هَالًا بَعِيدِ الْوَصْلِ مَا آنَ يَنْجَلِي
 سَحَابُ الْجَفَا عَنْهُ وَأَخْطَى بِرُؤْيَاهُ

1. Ayrılık okunuz tam öldürme yerimi (kalbimi) acıttı.
2. Ki (bu ok) bana ebu cehil karpuzunun suyunu yutturdu.
3. Bu yüzden hastalıklı bir kalbe sahip olan bir âşığa biraz olsun acıyın.
4. O, (bulutlarının) örtüsünden kurtulunca kavuşması uzak olan bir hilâldir.

5. *Ayrılık bulutlarının örtüsü açılınca ben de onu görmeyi başarırım.*

وَعَدْتُمْ وَمَ تُوْفُوا لَنَا بِوَعْدِكُمْ وَلَا عَيْشَ لِي يَهْنَا بَعِيرٍ وَجُودِكُمْ
وَمَاذَا عَلَيْكُمْ لَوْ سَمَحْتُمْ بِجُودِكُمْ هَوَيْتُ الضَّيِّ مُسْتَعْدِبًا لِصُدُودِكُمْ
وَلَوْلَا رِضَاكُمْ فِيهِ مَا كُنْتُ أَهْوَاهُ

1. *Vâd ettiniz fakat bize olan vâdinizde durmadınız.*
2. *Sizin olmadığınız bir hayat benim için yaşanabilir bir hayat değildir.*
3. *Bana ihsanda bulunma müsâmahasını gösterseydiniz ne olurdu sanki.*
4. *Sizin benden uzaklaşmanız sebebiyle aşk hastalığını tadarak sevdim.*
5. *Eğer sizin bu hususta rızânız olmasaydı, ben onu sevmezdim.*

أَكَاتِمُ وَجَدِي ثُمَّ أُبْدِي تَجَلُّدًا وَمَ أَرَّ لِي يَوْمَ الْقِيَمَةِ مُنْجِدًا
سِوَى الدَّمْعِ مِنْ عَيْنِي عَلَى الْحَدِّ مُسْعِدًا هَوَادِجُكُمْ سَارَتْ سُحَيْرًا وَقَدْ غَدَا
بِهَا سَائِقٌ وَالرَّكْبُ قَدْ جَدَّ مَسْرَاهُ

1. *Sevgimi gizliyorum, sonra da sabrımı ortaya çıkarıyorum.*
2. *Kıyâmet gününde bana yardımcı olacak kimseyi görmedim,*
3. *Gözlerimden akıp yanaklarıma süzülen mutluluk veren gözyaşları hariç,*
4. *Hevdeçleriniz (içindekiler, sevgili) seher vakti yola çıktılar.*
5. *(Gözyaşım) kervanı sevk edip götüren olduğu ve kâfile de yolculuğunda şanslı olduğu halde,*

وَفَيْتُ لَكُمْ جَارِيْتُمُونِي بِغَدْرِكُمْ وَأَحْفَيْتُ مَا أَلْفَاهُ صَوْنًا لِسِرِّكُمْ
وَمَالِي أَنِيسٌ فِي الدُّجَى عَيْرَ ذِكْرِكُمْ هَدَدْتُمْ وَدَادَ الْمُسْتَهَامَ بِهَجْرِكُمْ
وَحَاشَاكُمْ أَنْ تُهْمَلُوهُ وَحَاشَاهُ

1. *Ben size olan ahdime vefâ gösterdim, siz ise beni vefâsızlık ile cezalandırdınız.*
2. *Ve sizin sırrınızı çok iyi bir şekilde gizlediğim halde,*
3. *Karanlıklarda bana yoldaş olan sizin zikrinizden başkası olmadığı halde,*
4. *Harap ettiniz, kara sevdâlının aşkını hicrân ile yıktınız.*
5. *Aman ha o kara sevdâlıyı ihmal etmeyin. (onun üzerine titreyin.)*

وَحَقِّكُمْ مَا خُلْتُ عَنْ حِفْظِ وُدِّكُمْ وَلَا رُمْتُ سُلوَانًا وَنَفْضًا لِعَهْدِكُمْ
فَقُومُوا لِلَّذِي قَدْ صَارَ عَبْدًا لِعِبْدِكُمْ هَجْرَتُمْ فَلَا عَيْشَ يَلِدُ لِبِعْدِكُمْ
وَلَدَةٌ قُرْبِ الْعَيْشِ مَا كَانَ أَهْنَاهُ

1. Hakınıza yemin olsun ki, size olan sevgimi muhafaza etme kararımдан dönmedim.
2. Ve sizin ahdinizi bir an olsun bozmayı ve unutmayı istemedim.
3. Sizin kölenizin bir kölesi haline gelen kimse için durun bekleyin.
4. Uzaklaştınız, böylece ayrıldığınız için lezzet alınacak bir hayat da kalmadı.
5. Hayatın yakın lezzetleri bile bana zevk vermedi.

أَيَا مُلْبِسِي ثَوْبَ الْمَدَلَّةِ بِالَّذِي أَعَزَّكَ صَلْبِي قَدْ مُنِعْتُ تَلْدُذِي
فَلَمْ يَسْمَعْ الشُّكْوَى وَلَمْ يَكُ مُنْقِذِي هَرَبْتُ بِعُرْمِي مُسْتَعِينًا إِلَى الَّذِي
إِلَهُ الْوَرَى مِنْ قَابِ قَوْسَيْنِ أَدْنَاهُ

1. Ey bana boyun eğme elbisesini giydiren,
2. Seni azîz kılan Rabb'in aşkıyla, nimetlerinden mahrum bırakıldığım şeyi birleştir.
3. (Sevgilim) şikâyetimi duymadı, benim kurtarıcım da olmadı.
4. Tüm gücümle, yardım dileyerek çareyi kaçmakta buldum.
5. Mahlukâtın ilâhına iki yay mesafesinden daha yakın olana, (Rasulullah'a)

نَعِيمِي وَعَيْشِي لَمْ يَزَلْ دَائِمًا هَبِي بِمَدْحِ نَبِيِّ بِالشَّقَاعَةِ يَغْنِي
وَإِنْ عَاقَبِي الْحِرْمَانُ عَنْهُ وَصَلَّيْنِي هُوَ الْمُصْطَفَى الْمُخْتَارُ حَقًّا وَإِنِّي
سِوَاهُ لِدَفْعِ الْبُؤْسِ لَا أَرْجَاهُ

1. Nimetlerim ve hayatım, sürekli hoş bir şekilde devam etti.
2. Nebiyi methederek şefaatine özenerek,
3. Mahrûmiyetler ona varmama engel olsa, beni ondan uzak tutsa bile.
4. O hakîkten seçilmiş olan Mustafa'dır. (s.a.v.)
5. Ben, derdimi def etmek için ondan başkasına yalvarmam.

لِطَبِيبَةِ يَسْعَى أَهْلُ شَرْقٍ وَمَغْرِبٍ لِيَحْطُوا بِمَا يَرْجُونَ مِنْ ذَلِكَ النَّبِيِّ
فَنَالُوا بِهِ مِنْ رَحْمَتِهِ كُلِّ مَطْلَبٍ هِضَابٌ قَطَعْنَاهَا إِلَى نَحْوِ يَثْرِبٍ

بِزُورَةٍ هَادٍ بِأَهْدَى خَصَّةَ اللَّهِ

1. Şark ve garp ahalisi Taybe'ye (Medine'ye) doğru akın ederler.
2. Şu Nebî'den umdukları şeyi (şefaatine nâil olmayı) elde etmeleri için,
3. Ve onlar Rab'lerinden diledikleri her şeyi, Hz. Peygamber sebebiyle elde ettiler.
4. Yesrib'e giden yolda nice (dere) tepe aştık.
5. Allah'ın (c.c.) özel kıldığı hidâyet rehberi olan (Hz. Peygamber'e) ziyaret etme niyetiyle,

هَوَاهُ مُقِيمٌ بَيْنَ أَحْشَائِي قَدْ دُفِنَ وَأَادَمُ بَيْنَ الطَّيْنِ وَالْمَاءِ قَدْ عُجِنَ
وَمَنْ جَاءَ مِثْلِي فِي الْمَعَادِ فَقَدْ أَمِنَ هَنِيئًا لِعَبْدٍ حَلَّ فِي أَرْضِهِ وَإِنْ
يَكُنْ غَابَ عَنِّي فَفِي الْقَلْبِ مَتَوَاهُ

1. Onun aşkı kalbimin en derinliklerinde yerleşmiştir, (orada) gömülmüştür.
2. Âdem (a.s.), su ve toprak arasında yoğrulmuştur.
3. Her kim benim gibi varılacak yere gelirse güvende olur.
4. Onun toprağında (sevgilinin kalbinde) yerleşen kula ne mutlu.
5. O gözlerimden kaybolsa bile, kalbimde yerleşti zaten.

رَسِيسٌ بِقَلْبِي قَدْ حَوْتُهُ الْأَضَالِعُ وَقَدْ فَرَّحْتُ أَجْفَانَ عَيْنِي الْمَدَامِعُ
وَعَزَمِي إِلَيْهِ كُلُّ يَوْمٍ مُسَارِعُ هَمَمْنَا بِأَنْ نَسْعَى فَلَوْلَا مَوَانِعُ
تُعَوِّفُنَا كُنَّا عَلَى الرَّأْسِ زُرْنَاهُ

1. O, göğüs kafesinin koruduğu kalbime demir atmıştır.
2. Gözyaşlarım göz çanaklarıma yara yapmıştır.
3. Ona olan azmim her geçen gün ona koşmakta.(artmakta)
4. Ona bir an önce kavuşmayı murâd ettik,
5. Bizi engelleyen bu engeller olmasaydı, onu ziyaret edenlerin başında biz olurduk.

تَرَفَّى مَكَانًا لَمْ يَكُنْ فِي ضَمِيرِهِ وَقَدْ نَالَ عِزًّا فِي جَمِيعِ أُمُورِهِ
فَلَا مَطْمَعٌ فِي نَاطِرِ بِنَظِيرِهِ هَدَى اللَّهُ كُلَّ الْأَنْبِيَاءِ بِنُورِهِ
وَنَالُوا مِنَ الرَّحْمَنِ أَوْفَى عَطَايَاهُ

1. O, gönlünde olmayan (beklemediği) bir makâma yükselmiştir.
2. Her türlü işinde izzete nâil olarak,
3. Gözler onun bir benzerini aramaz, (zira öyle biri yoktur.)
4. Allah (c.c.), tüm peygamberlere onun nûru ile hidâyet etmiştir.
5. İkramların tamamına Allah'tan (c.c.) nâil oldukları halde,

هَنِيئاً لِمَنْ أَضْحَى مُجِباً لِمَصْحِيهِ وَعِزَّةً وَالْمُرْتَضَى خَيْرَ حَزْبِهِ
 سَيْسِقَى غَدًا كَأَسَا يَلْدُ بِشُرْبِهِ هُدَيْنَا بِهِ رُشْدًا وَفُرْنَا بِقُرْبِهِ
 وَوَلَوْلَا لَمْ نُرْشِدْ إِلَى الْحَقِّ لَوْلَا

1. Onun ashâbını seven kimseye ne mutlu.
2. Onun soyunu (Ehli Beyti'ni) ve cemaatinin en hayırlısı olan Ali Mürteza'yi,
3. Kıyâmet gününde, içimi hoş olan bir kadeh ile (Kevser'den) içecek ikram edilecektir.
4. Biz onun sayesinde hidâyete eriştirildik ve onun yakınlığını kazanmış olduk.
5. Eğer o olmasaydı biz hakka ulaştırılanlardan olamazdık.

شَرِيئَةً الْبَيْضَاءُ لِلدِّينِ مَهَّدَتْ وَقَدْ نَفَتِ الْإِشْكَالَ عَنْهَا وَشَرَّدَتْ
 وَمَا ضَرَّ عَيْنِي لَوْ أَطَاعَتْ وَأَسْعَدَتْ هَجِيرٌ لِنَارٍ بِالْبِعَادِ تَوَقَّدَتْ
 وَمَنْ يُطْفِئُهَا عَنِّي سِوَى بَرْدٍ لُقْيَاهُ

1. Onun tertemiz şeriatı din için kolaylaştırılmıştır.
2. Onun şeriatından her türlü sıkıntı kaldırılmış, def edilmiştir.
3. Şayet itaat etse ve mutlu etseydi, gözlerime zarar vermezdi.
4. (Aramızdaki) uzaklık sebebiyle öğle sıcağı adeta alev dönuştü.
5. Ve bu ateşi söndürebilecek yegâne şey ise ona kavuşmanın serinliğidir.

جَلَا ظُلْمًا عَنَّا بِنُورِ صَبَاحِهِ فَكَانَ صَبَاحًا مُسْنِفَرًا بِنَجَاحِهِ
 بِهِ شَرُفَ الْوَادِي وَأَهْلُ بِطَاحِهِ هَزْرْنَا قُلُوبًا نَحْوَهُ بِامْتِدَاحِهِ
 فَهَامُوا بِهِ شَوْقًا وَفِي حَيْهِ تَاهُوا

1. O, sabahının nuru (yüzü) ile bizden karanlıkları temizledi.

2. Böylece onun muvaffâkiyetiyle (karanlıklar) apaçık bir sabah oldu.
3. Onunla (Akik) vadisi (Medine) ve Bedah (Mekke ve Kureyş) kabîlesi şereflendi.
4. Onu methetmek suretiyle kalbleri(mizi) titrettik.(coşturduk)
5. Böylece onu delicesine sevdiler ve onun segisinde kayboldular.

حَنِيبِي إِلَيْهِ لَا يَزَالُ وَمَا سَلَا فُقَادِي عَلَى بُعْدِ الْمَزَارِ وَمَا قَلَى
لَقَدْ فَازَ بِالرَّضْوَانِ وَالْمَجْدِ وَالْعُلَى هِبَاتٍ مِنَ الرَّحْمَنِ مَنْ بِهَا عَلَى
قُلُوبٍ مَشُوقَاتٍ إِلَى الْحَشْرِ مَوَاهُ

1. Özlemim hep onadır, hiç azalmamıştır.
2. Onun ziyaret yerinin uzaklığına karşın kalbim (onu) unutmayarak ve terketmeyerek,
3. O nice kerem, şân ve yüce makâma nâil olmuştur.
4. Tüm bunlar Rahman 'dan hediyelerdir.
5. Onu delicesine seven, haşır gününü özlemle bekleyen kalplere Allah'ın (c.c.) ihsan ettiği,

لَهُ طَلْعَةٌ تَزْهُو عَلَى بَدْرِ تَمِّهِ وَقَدْ قَرَنَ الْمَحْمُودُ أَحْمَدَ بِاسْمِهِ
وَفِي حَرْبِهِ مَا زَالَ عَوْنًا وَسَلْمِهِ هَوَايَ لِأَرْضِ حَلٍّ فِيهَا بِجِسْمِهِ
سَقَى تُرْبَهَا مَاءَ الْحَيَاةِ وَحَيَّاهُ

1. Onun güzelliğiyle tam dolunayı andıran doğuşu vardır.
2. Hamdedilen (Allah), Ahmed'i (s.a.v.), kendi ismine yakınlaştırdı. (Kelime-i tevhidde yan yana zikrederek)
3. O, hem savaşında hem de barışında ona hep yardım ederek,
4. Özlemimiz, onun naâşına ev sahipliği yapmakta olan mekânadır.
5. Hayat suyunun toprağını suladığı ve dirilttiği yere,

Ahmed el-Behlûl'ün dîvanında bulunan şiirlerinin tamamının kafiye düzeni de yukarıda verilen örnekteki gibidir. Kâfiye düzeninin daha bâriz olarak görülebilmesi için her şatırın son kelimeleri kalın karakterle belirtilmiştir.

Yukarıdaki He (هـ) harfiyle yazılan tahmislerde de görüldüğü gibi Ahmed el-Behlûl'ün tahmisini yaptığı kasîdenin aslı incelendiğinde, tahmise konu olan kasîdenin

şâirinin, kasîdesi hangi harfle başlamışsa, tüm kasîdesindeki mısralarının ilk harfleri o harfle başlayıp, ikinci mısralarının son harfleri de yine aynı harfle bitirdiği görülür. (dördüncü ve beşinci mısralar.) Bu durum dîvandaki tüm tahmisler için böyledir.

Örneklerde de görüldüğü gibi Ahmed el-Behlûl'ün şiirlerindeki vezin ve kâfiye uyumu bize onun bilgi ve becerisinin ileri düzeyde bir şâir olduğunu göstermektedir.

3.2. DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

Her bir yazar ve şâirin, kendine has bir dil ve üslûbu vardır. Bu durum şâiri diğerlerinden ayıran en önemli etmenlerdendir. Kendine has bir üslûbu olmayan bir şâir taklitten öteye geçemez. Tıpkı bir ayakkabıcının başka meslektaşından görerek ayakkabılarının derilerini kestiği gibi. Yaratıcı bir şâir kendi mahâretlerini de katarak yeni bir üslûpla şiirini inşa eder.⁴³⁸ Mukallit olan bir şâirin de meşhur olması pek mümkün değildir. Şâirin şiirini inşa ederken kelimeleri adeta bir kuyumcu titizliğiyle seçmesi, cümlelerinin dizimindeki uyum, şâirin mahâretine bağlıdır. “Her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır.” atasözünde olduğu gibi, kendine has bir üslûp geliştirerek şiirlerinde uygular.

Bu bölümde Ahmed el-Behlûl'ün, önce şiirlerinde kelime seçimi ve cümle yapılarından bahsedilecektir. Daha sonra şiirlerindeki anlatım şekli üzerinde durulacaktır. Son olarak da şâirin şiirlerindeki beyânî üsluplarını ve bedî‘ sanatlarını şiirlerinde nasıl kullandığı örnekleriyle verilecektir.

3.2.1. Kelime ve Cümle Tercihleri

Belâğat ilminde bir sözcüğün fasih sayılabilmesi için o sözcüğün fesâhatini yok eden; tenâfur, garâbet, kıyasa aykırılık, çirkinlik gibi bazı arazlardan berî olması gerektiği zikredilir.⁴³⁹ Çünkü fasih bir kelime kullanımı, iyi bir cümleyi; iyi bir cümle de, iyi bir paragrafı; iyi bir paragraf da iyi bir metni ya da nazmı inşâ eder.

⁴³⁸ Ebû Bekr Abdulkâdir b. Abdurrahman b. Muhammed el-Curcânî, *Delâ'ilü'l-i'câz fi 'ilmi'l-me'ânî*, thk. Mahmûd Muhammed Şâkir (Kâhire: Matbaa'atu'l-Medenî, 1992), 468-469.

⁴³⁹ Abdurrahman Hasen Habenneke el-Meydânî, *el-Belâğatu'l-'Arabiyye esâsuhâ ve 'ulûmuhâ ve funûnuhâ* (Dımaşk: Dâru'l-Kalem, 2010), 1/111-115; es-Seyyid Ahmed b. İbrahim el-Hâşimî, *Cevâhiru'l-belâğa fi'l-me'ânî ve'l-beyân ve'l-bedî'* , thk. Hasan Hamed (Beyrut: Dâru'l-Cil, ty.) 11.

Ahmed el-Behlûl'ün tahmislerinde, kelime tercihleri yönünden yukarıda zikredilen fesâhat kusurlarının olmadığı görülür. Şâirin tahmislerinde göze çarpan hususlardan birisi de, şiirlerinde kullandığı sözcüklerin hem şiirin türüne hem de şiirin konusuna ve kompozisyonuna uygun kelimeler seçmiş olmasıdır. Daha önce de belirtildiği gibi yirmişer tahmisten oluşan her bir şiirin mukaddime kısımlarındaki gazel temalı bölümlerindeki kelime seçimi ile ana temayı oluşturan Hz. Peygamber'i medih bölümlerindeki kelime seçimlerinin farklı olduğu göze çarpar.

Şâirin gazel temasını oluşturan mukaddime bölümlerinde kullandığı sözcüklerin çoğu, Câhiliye şiiri ve daha sonraki gazel türü kasîdelerde sıklıkla karşılaşılan kelimeler olduğu görülür. Bunlar; *aşk* anlamlarında kullanılan, (الهوى , الحب, الوجد , الجوى , الوجد) gibi kelimeler; *özlem* (شوق); *kalp ve gönül* (الحشاء , القلب) , *sevgilinin yanağı* nı ifade eden (الخد) ; *meltem* (نسيم), *gül* (ورد) , *ceylan* (ظبي , غزال) , *deve* (عيس) , *sevgi* (ود) , *fidan* (غصن) , *tepe* (ربوة) gibi kelimelerdir. Şâirin tahmislerindeki tasvirlerde sıklıkla bu tür kelimeleri kullandığı görülür.

Medih temalı şiirlerine gelince; *sevgi* (الود) , *dost* anlamındaki (الحبيب) *özlem* (شوق) , *efendi*, *dost* anlamına gelen (السيد مولى مجد فضل) , her biri 'güzel koku' anlamına gelen (العرف, الطيب , النشر) vb. kelimelerin sıklıkla kullanıldığı görülür.

Şâirin gerek gazel temalı şiirlerinde gerekse medih temalı şiirlerinde görüldüğü gibi, kelime seçiminde büyük oranda klasik gazel türünde kullanılan kelimeleri kullanmasının yanısıra telaffuzu kolay, sâde ve herkesin kolayca anlayabileceği, aynı zamanda da anlam zenginliği olan kelimeler seçtiği söylenebilir.

Şâirin kelime ve cümle seçimlerindeki diğer bir husus ise, kelime oyunlarından kaçınmasıdır. Şâirin, farklı anlamlara gelebilecek, anlaşılmayı güçleştirecek ifadelerden kaçındığı görülür. Bu durumun, onun ifade etme yetersizliğinden daha ziyade, vermek istediği mesajın daha kolay ve geniş bir kitle tarafından anlaşılması yönünde olduğu düşünülebilir. Edebiyat dünyasında eleştirmenler tarafından yaygın olarak söylenen "sanat, sanat için midir, yoksa sanat, Allah için midir?" sorusuna Ahmed el-Behlûl'ün cevabı şiirleri incelenince ikincisi olduğu kuvvetle muhtemeldir.

Şiirlerdeki cümle yapısı incelendiğinde, şâirin hem inşâ'î cümleleri hem de haberî cümleleri kullandığı görülür. Ancak haberî cümlelerin kullanımı daha fazladır. İsim ve fiil cümlelerinin her ikisi de çokça kullanılmıştır. Ayrıca isim cümlelerinin çoğunda mübtedânın hazfedildiği görülür.

Şâirin haberî cümlelerden fiil cümlesini kullanmasına aşağıdaki tahmislerin her bir şatırındaki fiil cümleleri örnek gösterilebilir:⁴⁴⁰ [eṭ-Ṭavîl]

جَفَانِي أَحِبَّائِي وَجَارُوا بِصَدِّهِمْ وَصَافَيْتُهُمْ وَدِّي وَفَاءً لِعَهْدِهِمْ
شَرَحْتُ لَهُمْ مَا حَلَّ بِي بَعْدَ فَقْدِهِمْ جَرَى دَمْعٌ عَيْنِي وَاسْتَهَلَّ لِبُعْدِهِمْ
غَدَاةَ النَّوَى لَمَّا سَرَوْنَا بِالْهُوَادِجِ

1. Sevgililerim benden uzaklaştılar, benden uzak durarak da bana zulmettiler.
2. Ben ise sevgimi onlara has ve saf kıldım, ahitlerine vefâ göstererek,
3. Onların yokluklarından sonra başıma gelen şeyleri onlara açıkladım.
4. Gözyaşlarım aktı, onlardan uzak olmam hasebiyle ağladım durdum.
5. Hevdeçler üzere gece gittiklerinde, ayrılışın seherinde,

كَتَمْتُ الْهُوَى خَوْفًا وَصَوْنًا لِسِرِّهِ وَكَلَّفْتُ قَلْبِي أَنْ يَفُومَ بِصِرِّهِ
فَزَادَ بَعَادًا وَاسْتَطَالَ بَعْدَهُ رَثِي إِلَى عَدُوِّي مِنْ نُحُولِي بِهَجْرِهِ
وَقَدْ سَرَّ حُسَادِي وَقَدْ خَانِي صِرِّي ⁴⁴¹

1. Korkarak ve onun sırrını koruyarak aşkımı gizledim.
2. Ve kalbimi sabretmesi hususunda mükellef kıldım.
3. O ise benden daha da uzaklaştı, vefâsızlığını da artırdı.
4. Beni kınayan kimse, onun ayrılığı sebebiyle zayıf düşmemden ötürü bana acıdı.
5. Bana haset edenler sevindi, sabrım da bana ihânet etti.

Şâirin haberî cümlelerden isim cümlesini kullanmasına şu tahmislerdeki cümleler örnek verilebilir:⁴⁴² [eṭ-Ṭavîl]

⁴⁴⁰ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 29.

⁴⁴¹ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 46.

⁴⁴² el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 18.

عُيُونُ الْوَرَى تَبْرًا بَطِبَ طَبِيبُهَا كَمَا بُرِّئَ عَيْنِي نَظْرَةً مِنْ حَبِيبِهَا
وَلِي مُهْجَةٌ دَابَّتْ بِحَرِّ هَبِيبِهَا بِأَيَّامِنَا بَيْنَ الْخِيَامِ وَطِيبِهَا
قَفُوا سَاعَةً فِي رَامَةٍ وَكَنِيبِ

1. İnsanların gözleri, tabibinin tedavisi ile şifâ bulur.
2. Benim gözlerimin, sevgiliye bir kerecik bakmasıyla bulduğu şifâ gibi.
3. (Sevgi) ateşinin harareti ile eriyen bir canım var.
4. Güzel günler ve çadırlar arasında geçip giden günlerimiz arasında,
5. Çölün herhangi bir mevziinde ve kum tepesinde, bir saatlik olsun durun.

Şiirin birinci şatırında mübtedâ, (عُيُونُ الْوَرَى) ‘insanların gözleri’ olarak gelmiş olup haberi ise (تَبْرًا بَطِبَ طَبِيبُهَا) ‘tabibinin tedavisi ile şifa bulur’ fiil cümlesi olarak gelmiştir.

Şiirin üçüncü şatırında câr ve mecrûr olarak (لِي) ‘var’ öne geçmiş haberdir. (مُهْجَةٌ دَابَّتْ بِحَرِّ هَبِيبِهَا) ‘(Sevgi) ateşinin harareti ile eriyen bir canım’ sıfat tamlaması olarak gelmiş mübtedadır.

Şâirin şiirinde bu tür cümle yapısını çokça kullandığı görülür.

طَرِيقُ هَوَاكُمُ عَقْدُ دِينِي وَمَدْهَبِي وَأَنْتُمْ مَنَى قَلْبِي وَسُؤْلِي وَمَطْلَبِي
وَكَدْرُكُمْ بِالْبُعْدِ صَائِي مَشْرَبِي طَمِعْتُ بِطَيْفٍ مِنْ خِيَالٍ يُلْمُ بِي
عَزِيزٌ 443 يَرَى ذِي لَدِيهِ فَيَنْشَطُ

1. Size olan sevgimin yolu, benim dinim ve mezhebimin akdidir.
2. Siz benim kalbimin yegâne hedefi, isteği ve arzusunuz.
3. Siz, uzaklık ile benim içtiğim şeyin (aşk şarabı) sâfiyetini bulandırdınız.
4. Bana elem veren (yaklaşmasını) bir hayali çok istedim.
5. O, benim kendisinden ayrı kalmamdan ötürü çektiğim elem ve zilleti gören bir azîzdir ve böylece hayatını sürdürür.

⁴⁴³ el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 53.

Şâir şiirin birinci ve ikinci şatırlarında isim cümlesini kullanmıştır. Birinci şatırda (طَرِيقُ هَوَاكُمُ) ‘size olan sevgimin yolu’ isim tamlaması mübtedâ olarak gelmiş, (عَقْدُ دِينِي) ‘benim dinim ve mezhebimin akdidir.’ isim tamlaması da haber olarak gelmiştir. Şiirin ikinci şatırındaki (أَنْتُمْ) ‘siz’ zamiri mübtedâ olarak gelmiş, (مَنِ قَلْبِي) ‘benim kalbimin yegâne hedefi, isteği ve arzusunuz’ isim tamlaması da haber olarak gelmiştir.

Şâirin haberî cümlelerden isim cümlesinin mübtedâsını hafzederek isim cümleleri kurmasına şu tahmislerde örnekler vardır:⁴⁴⁴ [eṭ-Ṭavîl]

مَلُولٌ يَرَى قَتْلِي حَلَالًا لِأَنَّهُ عَلَيَّ أَقَامَ الْحَبَّ فَرَضًا وَسَنَّهُ
وَلِلْعَاشِقِ الْمَهْجُورِ يُخْلِفُ ظَنَّهُ تَمِيْلُهُ حَمْرُ الصَّبَا فَكَانَهُ
فَضِيْبٌ أَمَالَتُهُ الصَّبَا حِينَ هَبَّتْ

1. O, katlimi helal gören, (benden) usanmış sıkılmış bir kimsedir.
2. Bana sevgiyi zorunlu kıldığı ve kanun olarak koyduğu için,
3. Terk edilmiş âşık için lazım gelen, zannına verdiği sözü bozması gerektiği halde,
4. Gençlik içkisi onu sendeletti. Böylece sanki o,
5. Estiğinde saba rüzgârının eğdiği (ağaç) fidanı gibi oldu.

Şiirin birinci şatırında geçen (مَلُولٌ) ‘usanmış’ kelimesi, mübtedâsı hafzedilmiş bir haberdir. (يَرَى قَتْلِي حَلَالًا) ‘katlimi helal gören’ fiil cümlesi de haberin sıfatı olarak kullanılmıştır.

حَبِيْبٌ عَزِيْزٌ لَمْ يَجِدْ لِمُحِبِّهِ بِسَاعَةٍ وَصَلَّ قَبْلَ يُقْضَى بِنَحْبِهِ
نُحُوْلٌ بِجَسْمِي وَهُوَ دَارٌ بِطَبِّهِ دَلِيْلٌ عَرَامِي فَرَطُ سُقْمِي بِجَبِّهِ
وَإِنِّي عَلَى وُدِّي وَمَا حُلْتُ عَنْ عَهْدِي ⁴⁴⁵

1. O, kendisine muhabbet besleyen kimse için cömert davranmayan şerefli bir sevgilidir.
2. Ölmeden evvel, bir saatçik kavuşma hususunda,

⁴⁴⁴ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 22.

⁴⁴⁵ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 39.

3. O, vücûdumun yegâne şifâsının kendisi olduğunu bildiği halde, bedenimi zayıf düşürmüştür.
4. Aşkımın delili, ona olan sevgimin aşırı hastalık (derecesinde) olmasıdır.
5. Ve ben hâlâ sevgi üzereyim, ahdimden dönmedim.

Şiirin birinci şatırında geçen (حَبِيبٌ) ‘sevgili’ kelimesi, mübtedâsı hazfedilmiş haberdir. (عَزِيزٌ) ‘şerefli’ kelimesi de haberin birinci sıfatıdır. (لَمْ يَجِدْ لِمُحِبِّهِ) ‘kendisine muhabbet besleyen kimse için cömert davranmayan’ fiil cümlesi de haberin ikinci sıfatı olarak gelmiştir.

نَبِيٌّ تَسَامَى فِي الْأَنْامِ بِمَجْدِهِ وَكُلُّ الْبِرَايَا تَرْجِي نَيْلَ رِفْدِهِ
لَقَدْ ضَاءَتِ الْأَفَاقُ مِنْ نُورِ سَعْدِهِ ذُوو الْكُفْرِ قَدْ ذَلُّوا لِعِزَّةِ مَجْدِهِ
فَلَمْ يَبْقَ ذُو حَقْدٍ وَآمَ يَبْقَ جِهْدُهُ ⁴⁴⁶

1. O, mahlukât içinde şân ve şerefiyle yükselmiş bir nebîdir.
2. Tüm yaratılmışlar onun şefaaatini ummaktadır.
3. Ufuklar, onun bahtıyarlığının nûru ile aydınlanmıştır.
4. Küfür ehli ise, onun şân ve izzeti sebebiyle zelil düşmüşlerdir.
5. Böylelikle ortada ne bir kin besleyen ne de (ondan daha yüce) bir bilge biri kalmıştır.

Şiirin birinci şatırında geçen (نَبِيٌّ) ‘nebî’ kelimesi, mübtedâsı hazfedilmiş bir haberdir. (تَسَامَى فِي الْأَنْامِ بِمَجْدِهِ) ‘mahlûkât içinde şân ve şerefiyle yükselmiş’ fiil cümlesi olarak haberin sıfatıdır.

Şâirin dîvanda mübtedâyı hazfederek haberle başlayan bu tür cümleleri çok sık kullandığı görülür.

Şâirin, yalanlama ya da doğrulama ihtimali olmayan inşâ cümlelerinden; ⁴⁴⁷ emir, nehiy, istifham, nidâ, temennî, yemin gibi çeşitli cümleri de şiirlerinde kullandığı

⁴⁴⁶ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 43.

⁴⁴⁷ Ebû Ya'kub Siracuddîn Yusuf b. Ebû Bekr b. Muhammed es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-'ulûm* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1995),166; el-Hatîb Muhammed b. Abdurrahman el-Çazvîni, *el-İdâh fi ulûmi'l-belağa* (Beyrut: 1987), 1/55-57.

görülür. Ancak, inşâî cümleleri ihbârî cümlelere nazaran daha az kullanır. Şâirin inşâî cümleleri de şiirlerinde yer vererek anlatıma zenginlik kattığı âşikârdır.

Ahmed el-Behlûl'ün şiirlerinde kullandığı inşâî cümlelere birçok mısra'ında örnek bulmak mümkündür:⁴⁴⁸ [eṭ-Ṭavîl]

دَعِيَ عَنْكَ ذِكْرَ الْعَانِيَاتِ لِتُحْمَدِي عَسَاكَ بِأَنْ تَحْظِي بِذَاكَ وَتَسْعَدِي
وَأِنْ شِئْتَ بَعْدَ الْعَيِّ يَا نَفْسُ تَرَشُدِي فَفُقُومِي بِعَزْمٍ فِي مَدِيحِ مُحَمَّدٍ
لِتَحْظِي مِنَ الرَّحْمَنِ بِالْجُودِ وَاللُّطْفِ

1. (Ey nefis), övünmen için doğal güzelliklerini anıp durmanı bırak.
2. Umulur ki bu dediğimi tutarsın ve mesut olursun,
3. Eğer kötülükten sonra tutulan yolun doğru olmasını istiyorsan ey nefis,
4. Muhammed'i (s.a.v.) methetmek için azmet,
5. Rahman tarafından cömertlik ve lütfa mazhar olmak için.

Şâir şiirin birinci şatırında nefse, (دَعِيَ عَنْكَ ذِكْرَ الْعَانِيَاتِ لِتُحْمَدِي) 'övünmen için doğal güzelliklerini anıp durmanı bırak' diyerek inşâî cümlelerden emir kipli cümle kullanmıştır. İkinci şatırda ise, yine inşâî cümle türlerinden olan ve (عَسَاكَ) 'umulur' ile başlayan bir ifadesine yer vermiştir.

سَلُّوا عَنْ نُحُولِي هَجْرَهَا فَهُوَ مُسْتَقِيمِي أَنِّي أَيَّ شَرِّعٍ قَدْ أُحِلَّ لَهَا دَمِي
أَبَيْتُ وَلَا تَدْرِي بِفَرْطٍ تَأْلَمِي قَرِيرَةٌ عَيْنٍ عَنْ سَهَادِ مُتَمِّمِ
يَجُنُّ 449 إِلَى ذَاكَ الْجَنَابِ تَشَوْفَا

1. Ayrılıklarıyla beni zayıf düşürmelerini onlara sorun, hastalığıma sebep olan o olduğu halde.
2. Herhangi bir şeriatta kanımı onun için helal etmek var mıdır?
3. O, bana aşırı derecede elem verdiği ve bu durmu bilmediği halde ben gecelerim.
4. O, mutlu içi rahat, bir âşîğin uykusuz kalmasından dolayı.
5. O mübareğin hasreti ile yanıp tutuşan,

⁴⁴⁸ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 88.

⁴⁴⁹ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 92.

Şâir şiirin birinci şatırında (سَلُوا) ‘onlara sorun’ diyerek inşâî cümlelerden emir kipli cümle kullanmıştır. İkinci şatırda ise, (أَيْ شَرَعَ قَدْ أَحَلَّ لَهَا ذِمِّي) ‘Herhangi bir şeriatta kanımı onun için helal etmek var mıdır?’ diyerek inşâî cümlelerden istifhâmı kullanmıştır.

تُرَى أَنْظُرُ الْوَادِي وَأَحْظَى بِبُرْبِهِ وَيَبْرُدُ قَلْبِي مِنْ حَرَارَةِ كَرْبِهِ
وَأَبْلُغُ مَقْصُودِي بِلَنْمِي لِزُرْبِهِ ثَمَلْتُ بِهِ سُكْرًا وَبُحْتُ بِجِبِّهِ
وَأَمَلُ 450 قَلْبِي بِالْغَرَامِ عَوَابْتُ

1. (Ah!) acaba Vâdi'ye (Akik'e) bakar ve yakınlığına kavuşabilir miyim?
2. Kalbim, onun ızdırabın hararetinden, biraz olsun soğur mu?
3. Toprağını öperek maksadıma ulaşabilir miyim?
4. Onun yüzünden kör kütük sarhoş oldum ve ona duyduğum sevgiyi ifşa ettim.
5. Karışık tutkularla kalbimi kendinden geçirdiğim halde,

Şâir şiirin ilk üç şatırında da inşâî cümlelerden temenniye kullanmıştır.

أَحِبَّةٌ قَلْبِي فَارْقُونِي وَحَمَلُوا مَطَايَاهُمْ وَالْجِسْمُ مُضْنَى مُعَلَّلٌ
وَمَاذَا عَلَيْهِمْ سَاعَةً لَوْ تَمَّهَلُوا جَزَعْتُ لِيَوْمِ الْبَيْنِ لَمَّا تَرَحَّلُوا
وَذُبْتُ 451 اشْتِيَاقًا مِنْ زَفِيرِ اللُّوَاعِجِ

1. Kalbimin sevgilileri benden ayrıldılar ve bineklerini yüklediler.
2. Beden(im) ise hastalıktan zayıf düştüğü ve kusurlu olduğu halde,
3. Sanki bir saatçik yavaşlasalardı ne olurdu?
4. Onlar göçüp gittikleri zaman, firak günü için yas tuttum.
5. Ve kalbe acı çektiren sıkıntıdan dolayı özlemle eriyerek,

Şâir şiirin üçüncü şatırında, sevgiliden bahsederken (وَمَاذَا عَلَيْهِمْ سَاعَةً لَوْ تَمَّهَلُوا) ‘Bir saatçik yavaşlasalardı ne olurdu sanki?’ diyerek inşâî cümlelerden istifhâmı kullanmıştır.

أَيَا عَادِلِي دَعْنِي وَمَنْ لَوْ رَأَيْتَهُ لَهَيْمَتَ اشْتِيَاقًا نَحْوَهُ وَهَيْتَهُ

⁴⁵⁰ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 25.

⁴⁵¹ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 29.

فَصْرَحَ بِذِكْرِي عِنْدَهُ إِنَّ لَقَيْتَهُ تَخَالَفَ وَجَدِي وَالْعَرَامُ فَلَيْتَهُ
452 يَرِقُّ حَالِي فِي هَوَاهُ وَذَلَّتِي

1. Ey beni kınayan kimse, rahat bırak beni.
2. Ve kendisini görmüş olsan iştiyâkından delicesine âşık olacağın, yanından ayrılmak istemeyeceğin kimseyi de,
3. Eğer onunla karşılaşırsan, yanında ona benden de bahset.
4. Aşk ve duygularım müttefik oldular. Keşke o,
5. Ona duyduğum sevgi ve boyun eğme hâlime şefkat göstermiş olsa,

Şâir şiirin birinci şatırında kendisini kınayanlara seslenirken, (أَيَا عَادِي) 'Ey beni kınayanlar' diye seslenerek inşâî cümlelerden nidâyı kullanmıştır. Yine aynı şatırda kınayıcılara (دَعْنِي) 'beni bırak' diyerek inşâî cümlelerden emr'e başvurmuştur.

Şâirin şiirin üçüncü şatırında da, (فَصْرَحَ بِذِكْرِي عِنْدَهُ إِنَّ لَقَيْتَهُ) 'Eğer onunla karşılaşırsan, yanında ona benden de bahset.' diyerek, inşâî cümlelerden emri kullandığı görülür.

دَرِ الْعَدْلَ عَيِّي يَا عَدُولُ فَمُقَلَّتِي تَفِيضُ دَمًا مِنْ فَرْطِ حُرْبِي وَحَسْرَتِي
وَلَمَّا نَأَى مَنْ كَانَ سُؤْلِي وَتُعَيْتِي دَمْتُ حَيَاتِي حِينَ بَانُوا أَحْبَّتِي
453 وَمَ يَبْقَ لِي عَيْشٌ بِهِ أَتَلَدُّ

1. Beni kınamayı bırak ey kınayıcı, zira gözlerimden,
2. Kan boşalıyor, hüznümün ve hasretimin çokluğu nedeniyle.
3. Arzum ve yegâne muradım olan kimse benden uzak (ayrı) olunca,
4. Sevdiklerim terkedince hayatımı kınadım.
5. Benim artık kendisinden zevk duyacağım bir hayatım kalmadı.

Şâir şiirin birinci şatırında kendisini kınayana seslenirken, (دَرِ الْعَدْلَ عَيِّي يَا عَدُولُ) 'Beni kınamayı bırak ey kınayıcı' diyerek inşâî cümlelerden emri kullanmıştır.

تَمَنَيْتُ لَوْ مَنُّوا عَلَيَّ بِرَجْعَةٍ لَعَلَّ حُفُونِي أَنْ تَلَدَّ بِهَجْعَةٍ

⁴⁵² el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 22.

⁴⁵³ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 43.

أَيَا أُخْتِ يَعِدُ سَاعِدِي بِدَمْعَةٍ ضُلُوعِي انطوت مِي عَلَى حَرِّ لُوعَةٍ
بِحُبِّ غَزَالٍ قَدْ تَمَادَى عَلَى بُغْضِي 454

1. Bana dönmek suretiyle ihsanda bulunmalarını temenni ettim.
2. Böylelikle gözlerim bir nebze de olsa uyku nimetini tadabilir.
3. Ey Sâ'd'ın kız kardeşi, bana gözyaşlarıyla yardımcı ol.
4. İki yanım (göğüs kafesim) ayrılış hüznünün hararetine katlanamadı.
5. (Uzaklığından dolayı) buğzumu devam ettiren bir ceylana beslediğim sevgi sebebiyle,

Şâir şiirin ikinci şatırında, (لَعَلَّ جُفُونِي أَنْ تَلَدَّ بِحَجَعَةٍ) 'Böylelikle gözlerim bir nebze de olsa uyku nimetini tadabilir.' diyerek inşâi cümlelerden temennîyi kullanmıştır.

يَمِينًا يَمَنْ زَارَ الْحَطِيمَ وَزَمَزَمًا وَمَنْ طَافَ بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ وَأَحْرَمًا
لَقَدْ خَلَّفُونِي نَاحِلَ الْجِسْمِ مُعْرَمًا يَبُوحُ بِسِرِّي دَمْعُ عَيْنِي وَكَلِمًا
قَصَدْتُ احْتِبَاسَ الدَّمْعِ يَسْبِقُنِي جَرِيًا 455

1. Kâbey'i (Hatim'i) ve Zemzem'i ziyaret eden kimsenin Rabbi'ne yemin olsun ki,
2. Beyti Atik'i tavaf eden ve ihrama giren kimsenin Rabbi'ne.
3. Onlar vücudumun zayıflığını, sevdalanmış halde bıraktılar.
4. Gözyaşlarım sırlarımı ortaya çıkarır.
5. Her ne zaman gözyaşlarımı tutmaya çalışsam, akmasının önüne geçemem.

Şâir şiirin birinci şatırında (يَمِينًا يَمَنْ زَارَ الْحَطِيمَ وَزَمَزَمًا) 'Kabe'yi (Hatim'i) ve Zemzem'i ziyaret eden kimsenin Rabbi'ne yemin olsun ki' diyerek gayri talebi inşâ cümlesi kurmuştur.

وَحَقِّكُمْ مَا خُلْتُ عَنْ حِفْظِ وُدِّكُمْ وَلَا زُمْتُ سُلُوانًا وَنَقَضًا لِعَهْدِكُمْ
فَقُؤُوا لِلَّذِي قَدْ صَارَ عَبْدًا لِعَبْدِكُمْ هَجْرَتُمْ فَلَا عَيْشَ يَلْدُ لِبُعْدِكُمْ
وَلَدَّةٌ قُرْبِ الْعَيْشِ مَا كَانَ أَهْنَاهُ 456

454 el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 78.

455 el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 113.

456 el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 102.

1. *Hakkınıza yemin olsun ki, size olan sevgimi muhafaza etme kararından dönmedim.*
2. *Ve sizin ahdinizi bir an olsun bozmayı ve unutmayı istemedim.*
3. *Sizin kölenizin bir kölesi haline gelen kimse için durun bekleyin.*
4. *Uzaklaştınız, böylece, ayrıldığınız için lezzet alınacak bir hayat kalmadı.*
5. *Hayatın yakın lezzetleri bile bana zevk vermedi.*

Şâir şiirin üçüncü şatırında (قَفُوا لِلَّذِي قَدْ صَارَ عَبْدًا لِعَبْدِكُمْ) ‘Sizin kölenizin bir kölesi haline gelen kimse için durun bekleyin.’ diyerek inşâî cümlelerden emri kullanmıştır.

Son olarak, Ahmed el-Behlûl’un şiirlerine yüzeysel bakıldığında, şiirlerinin bazı kısımlarında tekrara düştüğü zannedilebilir. Bu durumun, şâirin yetersiz olmasından değil, son tahlilde dîvanın tamamının konusunun Hz. Peygamber’i medih olmasından dolayıdır. Hz. Peygamber’in mîracından bahseden aşağıdaki tahmisler örnek olarak verilebilir;⁴⁵⁷ [eṭ-Ṭavîl]

تَبَاهَى بِهِ بَيْنَ الْأَنْامِ عَشِيرُهُ وَكَانَ عَلَى مَثَنِ الْبُرَاقِ مَسِيرُهُ
إِلَى الْمَلَاِ الْأَعْلَى وَتَمَّ سُورُهُ حَبَّتْ نَارُ أَهْلِ الشَّرِكِ إِذْ لَاحَ نُورُهُ
وَإِبْوَانُ كِسْرَى انْقَصَّ مِنْ شِدَّةِ الرَّسْخِ

1. *Dostları, mahlûkat içerisinde onunla övünürler.*
2. *Ki onun yolculuğu Burak’ın sırtında olmuştu.*
3. *Mele-i Â’lâ’ya değin, böylelikle mesrur olmuştu.*
4. *Onun nûru ortaya çıkınca, şirk ehlinin ateşi sönmüştür.*
5. *Kisra’nın sarayı ise (nûrunun) aşırı sağlamlığı sebebiyle yıkıldı.*

تَرَفَّى إِلَى أَعْلَى الْمَقَامَاتِ وَأَنْتَهَى إِلَى سِدْرَةِ وَازْدَادَ عِزًّا وَقَدْ زَهَا
عَلَى كُلِّ حَلْقٍ اللَّهُ بِالنُّورِ وَالْبَهَا دَعَانِمُ لِلتَّقْوَى أُقِيمَتْ وَقَدْ وَهَى
مِنَ الشَّرِكِ زَكْنٌ لَا يُقَامُ مِنْ الْهَدَّ

1. *O, en yüce makamlara yükselmiş ve*
2. *Sidretü’l-Münteha’ya kadar ulaşmış, izzet ve şerefi artmıştır.*

⁴⁵⁷ el-Behlûl, *Dîvânü’l-Behlûl*, 38.

3. O, Allah'ın (c.c.) tüm mahlukâtının üzerine, nûru ve güzelliği sebebiyle çiçek (gibi) açmıştır.
4. Takvanın dayanakları ikâme edilmiş ve
5. Yıkılmayan şirkin bir rüknü paramparça olmuştur.

Yukarıdaki her iki tahmiste anlatılan Hz. Peygamber'in mîraca çıkması konusunun, tekrara düşülmeksizin farklı üsluplarla ifade edildiği görülür. Bu tür benzerliklere dîvandaki şiirlerin bir kısmında da rastlanır.

3.2.2. Anlatım Yöntemleri

Ahmed el-Behlûl, şiirlerinde merâmını ifade ederken tek düzelikten kaçınmış ve değişik anlatım yöntemleriyle şiirini inşa etmiştir. Şâirin bunlardan; hitâbet, tahkiye, iç konuşma ve karşılıklı konuşma gibi yöntemleri şiirlerinde karışık olarak kullandığı görülür.

Adı geçen yöntemlere dair dîvandan bazı mîsaller şu şekilde verilebilir:

3.2.2.1. Hitâbet

Ahmed el-Behlûl şiirini inşa ederken, hitâbet yöntemini kullandığı yerlerde muhatabına doğrudan seslenir. Aşkî hususunda kendisini eleştirenlere, (أَيَا عَاذِلِي) “Ey beni kınayan” ifadesini sıklıkla kullanmıştır.

Aşağıdaki tahmisler şâirin şiirini inşa ederken kullandığı hitâbet yöntemine örnek olarak verilebilir:⁴⁵⁸ [eṭ-Ṭavîl]

بَكَيْتُ دَمًا لَمَّا فَنِي مَاءٌ مُقْلَتِي وَزَادَ اشْتِيَاقِي بَعْدَ فَقْدِ أَجْبَتِي
 أَيَا عَاذِلِي بِاللَّهِ دَعْنِي بِحَسْرَتِي ضَمِيرِي بِأَنْ أَسْلُو هَوَاهُ وَسَلَوْتِي
 تَجُوبُ فِجَاغِ الْأَرْضِ بِالطُّولِ وَالْعَرْضِ

1. Gözyaşlarım tükenince kan ağlamaya (akıtmaya) başladım.
2. Sevdiklerimi kaybettikten sonra iştîyâkım daha da arttı.
3. Ey beni kınayan kimse, Allah (c.c.) aşkına beni hasretimle yalnız bırak.
4. Vicdanım ancak onun aşkı ve avuntumla teselli bulur.

⁴⁵⁸ el-Behlûl, *Dîvânü'l-Behlûl*, 23.

5. (Ki bu tesellim), tüm kâinatı, dağlar arasındaki yolları baştan sona dolaşır.(O, nereye gitsem kalbimdedir.)

نَدِيمِي بِمَنْ أَهْوَاهُ بِاللَّهِ عَنِّي وَهَاتِ كُؤُوسَ الرَّاحِ صِرْفًا وَأَسْقِنِي
حَبِيبُ زَمَانِي بِالصُّدُودِ وَمَلَّنِي تَمَادِي عَلَى هَجْرِي وَيَزْعُمُ أَنَّنِي
سَلَوْتُ وَإِنَّ الْمَوْتَ مِنْ دُونِ سَلَوَتِي

1. Dostum (içki arkadaşım), Allah (c.c.) için (ne olur) sevdiğim kimseyle ilgili bana şarkı söyle.
2. Ve arı duru şarap kâselerini getir de sula beni.
3. (Çünkü) O, sırtını dönerek beni vuran ve benden bakan bir sevgilidir.
4. Benden uzak kalmaya ısrar etti.
5. Benim (tüm bunları) unuttuğumu ve ölümün tesellilerimin dışında olduğunu sanarak,

Şâir birinci ve ikinci şatırlarda (نَدِيمِي بِمَنْ أَهْوَاهُ بِاللَّهِ عَنِّي) ‘Dostum (içki arkadaşım), Allah (c.c.) için (ne olur) sevdiğim kimseyle ilgili bana şarkı söyle.’ ve (وَهَاتِ كُؤُوسَ الرَّاحِ صِرْفًا وَأَسْقِنِي) ‘Arı duru şarap kâselerini getir de sula beni.’ diyerek muhatabına doğrudan seslenir.

أَحْبَبْنَا لَا أَوْحَسَ اللَّهُ مِنْكُمْ أَهَنْتُمْ مُحِبًّا فِي الْهَوَى لَمْ يُهِنْكُمْ
مُقِيمًا عَلَى ذَاكَ الْوَفَا لَمْ يُخْنِكُمْ ثَبُوتًا وَحَقِّ الْحُبِّ مَا حَالَ عَنْكُمْ
وَمَا 459 هُوَ فِي تِلْكَ الْأَلِيَّةِ حَانَتْ

1. Ey sevgililerim, (Allah c.c. beni) sizlerden ayırmasın (sevginizin) yokluğunu göstermesin.
2. Aşkta size ihanet etmeyen bir aşığı ihanet ettiniz.
3. Size ihânet etmeyen bu vefâ üzere duran,
4. Aşkın hakkı adına, o (yerinden hiç şaşmadan) kalarak, kararından hiç vazgeçmedi.
5. O, bu mevzuda yemini bozan da olmadı.

Şâir birinci şatırda (أَحْبَبْنَا لَا أَوْحَسَ اللَّهُ مِنْكُمْ) ‘Ey sevgililerim, (Allah beni) sizlerden ayırmasın (sevginizin) yokluğunu göstermesin.’ der. O, böylece sevgilisine nidâ ederek onu doğrudan muhatap alır.

⁴⁵⁹ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 25.

بَسْفَطِ اللَّوَى صَبُّ حَلِيفُ حَبَّةٍ مُقِيمٌ وَمَنْ يَهْوَاهُ فِي أَرْضِ غُرْبَةٍ
أَقُولُ لِمَنْ لَمْ يَحْفَظُوا حَقَّ صُحْبَةٍ بَعِيدٍ عَنِ الْمُشْتَاقِ عَوْدُ أَحِبَّةٍ
460 تَنَاءَوْا فَكَانَ الصَّبْرُ غَيْرَ قَرِيبِ

1. Sakd-ı Liva 'da sevginin dostu (komşusu) bir âşık var.
2. Onu seven kimse gurbet topraklarında ikâmet ettiği halde, mukîm olan,
3. Dostluğun hakkını muhafaza etmeyen kimselere derim ki,
4. Sevgililerin dönmesi, özleyen kimseye uzaktır.
5. Onlar ayrıldılar, böylece sabır yakın olmadı.

حَلِيلِيْ إِنْ وَافَيْتُمَا ذَلِكَ الْحِمَى فَعُوجًا عَلَى وَادِي الْعَقِيقِ وَسَلَّمَا
وَقُولَا هُمْ عَنِّي لَقَدْ شَفَّنِي الظَّمَا بَكَيْتُ مِنَ الْأَشْوَاقِ وَالْهَجْرِ عِنْدَمَا
جَعَلْتُمْ جَفَاكُمْ وَالصُّدُودُ نَصِيبِي

1. Ey iki dostum, eğer şu (sevgilinin) yurduna gelirsiniz,
2. Vadi 'l-Akik 'e doğru yoldan sapın ve (o yurdu) selamlayın.
3. Ve onlara, içimden susuzluk geçirdiğimi, söyleyin (sevgi ateşi isabet ettiğini)
4. Özlem ve ayrılık yüzünden ağladığımı,
5. Uzaklaştığınızda ve payıma yüz çevirmeniz düşünce,

Şâir birinci şatırda, (حَلِيلِيْ إِنْ وَافَيْتُمَا ذَلِكَ الْحِمَى) 'Ey iki dostum, eğer şu (sevgilinin) yurduna gelirsiniz' diyerek muhatabına doğrudan hitap etmiştir.

تَمَنَيْتُ لَوْ مَنُّوا عَلَيَّ بِرُجْعَةٍ لَعَلَّ جُفُونِي أَنْ تَلَدَّ بِهَجْعَةٍ
أَيَا أُحْتِ سَعْدٍ سَاعِدِيْنِي بِدَمْعَةٍ ضُلُوعِي انْطَوَتْ مِنِّي عَلَى حَرِّ لُوعَةٍ
461 بِحُبِّ غَزَالٍ قَدْ تَمَادَى عَلَى بُغْضِي

1. Bana dönmek suretiyle ihsanda bulunmalarını temenni ettim.
2. Böylelikle gözlerim bir nebze de olsa uyku nimetini tadabilir.
3. Ey Sa 'd 'ın kız kardeşi, bana gözyaşlarıyla yardımcı ol.

⁴⁶⁰ el-Behlûl, Dîvânu 'l-Behlûl, 18.

⁴⁶¹ el-Behlûl, Dîvânu 'l-Behlûl, 78.

4. İki yanım (göğüs kafesim) ayrılış hüznünün hararetine katlanamadı.
5. (Uzaklığından dolayı) buğzumu devam ettiren bir ceylana beslediğim sevgi sebebiyle,

Şâir üçüncü şatırda (أَيْأَا أُحْتِ ي سَعْدِ سَاعِدِي بِدَمْعَةٍ) ‘Ey Sa’d’ın kız kardeşi, bana gözyaşlarınla yardımcı ol.’ diyerek muhatabına doğrudan hitap eder. Şâirin şiirlerinde bu anlatım yöntemini sıklıkla kullandığı görülür.

3.2.2.2. Tahkiye

Şâirin kullandığı anlatım yöntemlerinden birisi de tahkiyedir. Şâir burada olayları hikâyeleştirerek anlatır. O, sanki bir olay hakkında bilgi verir edasıyla şiirini inşa eder. Aşağıdaki tahmisler şairin şiirini inşa ederken kullandığı tahkiye yöntemine örnek olarak verilebilir:

Şâir sevgiliye olan özlemine anlatırken; sevgilinin memleketine doğru giden kervanın ardından onları izlediğini, onlar uzaklaştıklarında yıldızlarını takip ettiğini, yıldızları izlerken sevgilinin aklına geldiğini, yıldızlarda sevgiliyi gördüğünü, sabâ rüzgarının, esmesiyle de adeta sevgilinin kokusunu getirdiğini tasvir eder.⁴⁶² [eṭ-Ṭavîl]

سَأَلْتُكَ يَا حَادِي السُّرَى أَعِدْ لِأَحْيَابِي حَدِيثِي وَمَا جَرَى
أُرَاعِي نُجُومَ اللَّيْلِ فِيكُمْ مُفَكِّرًا بُرُوقَ الْحِمَى لَاحِتَ لِعَيْنِي وَقَدْ سَرَى
نَسِيمِ الصَّبَا مِنْ نَحْوِهِمْ بِهَبُوبِ

1. Ey gece yolculuğunda develere şarkı söyleyen (kişi), senden Rahman adına istedim.
2. Biricik sevdiklerime, benim sözlerimi ve olup biten diğer şeyleri tekrar tekrar söyle.
3. Ben, sizin içinizde, gece yıldızlarını tefekkür ederek gözetlerim.
4. (Sevgilimin) yurdun şimşekleri gözüme göründü.
5. Sabâ rüzgârının onların yönünden esmesiyle kokusu yayılarak,

Şâir sevgiliye olan özleminden dolayı uykusuz geçirdiği geceleri anlatırken; zihninde sürekli sevgiliyi düşündüğünü, sevgiliyi hayal ederken kapkaranlık bir gecede

⁴⁶² el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 18.

ateşlerin yakıldığını, insanların ve sevgilinin ateşin etrafında oturduğunu, kılıçların bir birlerine vuruşmalarındaki kıvılcımların parıltısının ortalığı aydınlattığını, bunun sonunda da zihninde hayal ettiği sevgilisini sanki bizzat gördüğünü hikâyeleştirerek anlatır: [eṭ-Ṭavîl]

لَأَجْلِهِمْ فِي الْحُبِّ رُوحِي وَهَبْتُهَا وَلِلَّهِ كَمِّ مِنْ لَيْلَةٍ قَدْ سَهَرْتُهَا
وَنِيرَانُهُمْ لَيْلًا بَعِيْنِي نَظَرْتُهَا بَدَتْ عِنْدَمَا جَنَّ الظَّلَامُ رَأَيْتُهَا
لُمُوعَ سُبُوفٍ جَرَدَتْ حُرُوبِ

1. *Aşkta onlar için canımı fedâ ettim.*
2. *Allah'a (c.c.) yemin olsun kaç gece (hiç uyumadan) sabahladım.*
3. *Ateşlerini, geceleri bizzat gözlerimle görerek,*
4. *Karanlık çöktüğünde beliren,*
5. *Harpler için çekilmiş kılıçların (birbiriyle çakışması esnasındaki) parıltılarını gördüm.*

Şâir, sevgilinin kendi yanındaki konumundan bahsederken kalbini bir bahçeye, sevgiliyi de o bahçede serbestçe dolaşan ve dilediğini yapan yaban hayvanı yavrusuna benzetir. O, sevgili için her şeyini feda ettiğini ama bütün bunlara rağmen sevgilinin ısrarla kendisinden uzaklaştığını hikâyeleştirerek anlatır: ⁴⁶³[eṭ-Ṭavîl]

حَكِي جُوْدَرًا بَيْنَ الْجَوَانِحِ رَاتِعًا وَعُصْنُ نَقَاً فِي رَوْضَةِ الْقَلْبِ يَانِعًا
فَرَشْتُ لَهُ حَدِي عَلَى الْأَرْضِ وَاضِعًا حَبِيْبٌ رَأَى ذُلِّي وَقَدْ جِنْتُ خَاضِعًا
فَأَعْرَضَ عَنِّي وَهُوَ نَائٍ عَنِ الصُّلْحِ

1. *O, kalbim içinde koşan bir yaban hayvanı yavrusuna benzedi.*
2. *Kalp bahçesinde, taze ve temiz fidanlar arasında,*
3. *Ben de yanaklarımı yere yalnız onun için tevâzuyla serdim.*
4. *Ben (ona) boyun eğerek gittiğim halde, o benim zilletimi gören bir sevgilidir.*
5. *(Tüm bunlara rağmen) benimle barışmaktan uzak olduğunu belli ederek benden yüz çevirdi.*

⁴⁶³ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 32.

Şâir, sevgilinin kendisinden ayrılıp gittiği günü anlatırken firak gününün acılarından bahseder. O, bu durumu ağacın dalına tünleyen ve orada ölen civcivleri için inleyerek öten güvercinin haline benzeterek tahkiye eder:⁴⁶⁴ [eṭ-Ṭavîl]

أَلَمَّتْ بِنَا يَوْمَ الْفِرَاقِ نَدَامَةٌ وَدَامَتْ عَلَيْنَا بِالصُّدُودِ مُدَامَةٌ
رَأَيْنَا وَقَدْ لَاحَ الْكَثِيبُ وَرَامَةٌ حَمِيمَةٌ طَلَحَ قَدْ رَقَّتْهَا حَمَامَةٌ
تَنْوُحُ عَلَى الْإِفِّ وَتَبْكِي عَلَى فَرْخِ

1. Ayrılık günü pişmanlık bize acı verdi,
2. Ve bize karşı yüz çevirmeye ısrarla devam etti.
3. Su birikintisi (bataklık) ve kum tepesi ortaya çıkınca, gördük.
4. Bir güvercinin, bir akasya ağacı çalılığına tünediğini,
5. Sevgilisi için dertli derli öten ve yumurtadan yeni çıkan (ölen) civcivi için yas tutan,

Şâir, sevgiliye olan iştiyâkıdan bahsederken ona olan sevgisini denize benzetir. Denizin kıyısından içerele doğru ileledikçe derinleştiği gibi, şâir de aşkının tüm vücudunu sardığını adeta aşk deryasında boğulduğunu hikâyeleştirerek anlatır:

⁴⁶⁵[eṭ-Ṭavîl]

كَفَانِي غَرَامٌ قَدْ أَقَامَ بِمُهْجَتِي سَرَى بِمُؤَادِي وَالْحَشَا فِي مَحْجَتِي
فَأَضْحَى عَدُولِي لَأَ يُقَوْمُ بِحُجَّتِي طَمًا بَحْرُ أَشْوَاقِي فَطَلْتُ بِلُجَّتِي
أَحْوَمُ بِهَا سَبْحًا كَمَا يَسْبَحُ الْبَطُّ

1. Kalbimde yerleşmiş olan bir sevgi bana yeter.
2. O, gönlüme yavaşça yürüdü, vücudun tamamı ise hedefimdi.
3. Kınayıcım, ispatımı yapmaz oldu.
4. Şevk denizim taşı ve denizin en derinliklerinde boğuldum.
5. Onunla aşk deryalarında süzıldüm, ördeklerin suda yüzmesi gibi.

⁴⁶⁴ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 37.

⁴⁶⁵ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 53.

Ahmed el-Behlûl'ün anlatım yöntemlerinden olan tahkiyeyi daha çok gazel temalı şiirlerinde kullandığı görülür.

3.2.2.3. İç Konuşma

Ahmed el-Behlûl iç konuşma yöntemini kullandığı şiirlerinde, zihninden geçirdiği duygu ve düşüncelerini dışa yansıtır. O, sanki kendisiyle konuşmuşçasına şiirlerini dillendirir. Hz. Peygamber'in yanında olabilme hayaline, onun sevgisine nâil olmayı umma gibi özlem ifade eden şiirlerinde çokça rastlamak mümkündür.

Aşağıdaki tahmisler şâirin şiirini inşa ederken kullandığı iç konuşma yöntemine örnek olarak verilebilir:

Şâir, Hz. Peygamber'e (mezarına) kavuşamamanın hasretiyle yanıp tutuştuğunu, artık dayanacak sabrının da kalmadığını, Hz. Peygamber'in mezarı tarafından esen bir rüzgarın onun hoş kokusunu getirdiğini, bunun da Hz. Peygamber'e olan özlemini daha da artırdığını belirtir:⁴⁶⁶ [eṭ-Ṭavîl]

نَبِيِّ عَظِيمٍ قَدْ تَعَاظَمَ قَدْرُهُ فُؤَادِي الْمَعْنَى فِيهِ قَدْ قَلَّ صَبْرُهُ
لَهُ الْمَنْصِبُ الْأَعْلَى لَقَدْ زَادَ فَخْرُهُ تَرَاهُ غَدًا كَالْمِسْكِ إِذْ فَاحَ نَشْرُهُ
وَيَا حَبْدًا طِيبٌ بِهِ وَهُوَ مَاكِثٌ

6. O, kadri yüceltilmiş olan yüce bir nebîdir.
7. Ondan ötürü eziyet çekmekte olan kalbimin artık sabrı kalmadı.
8. En yüce makam ona aittir, onun şanı pek ziyadedir.
9. Onun toprağı (kabri), güzel kokusu yayılınca misk gibi oldu.
10. Ah! onun kokusu ne de hoştur! Üstelik bu hoşluk kalıcıdır.

Şâir, bir ömür boyu sevgiliye kavuşamamanın verdiği ızdıraptan dolayı çaresizliğini dillendirir. Bir türlü vuslatın gerçekleşmemesinden dolayı yıldızları seyrederek uykusuz geçen gecelerinden bahseder:⁴⁶⁷ [eṭ-Ṭavîl]

زَمَانِي تَقْضَى وَاللَّيَالِي تَوَلَّتْ بِحَجْرٍ وَلَا وَصَلَ يُبْرِدُ غُلَّتِي
فَوَاحِشْرَتِي حَتَّى أَمُوتَ بِحَسْرَتِي هُنَّا عُيُونٌ بِالرُّقَادِ وَمُقَلَّتِي

⁴⁶⁶ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 25.

⁴⁶⁷ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 22.

تُرَاعِي الثَّرِيًّا بِالكَرَى مَا هَنَّتْ

1. Zamanım (geçti) bitti, gecelerim ise ayrılığı devraldı.
2. Susuzluğumu (içimi) serinletecek kavuşmayı değil.
3. Vah benim hasretim, senden ötürü öleceğim.
4. Gözler ve göz pınarlarım, yatarak uykudan hoşlanır.
5. Uykulu gözlerle, kendisini izlemekten hoşlandığım Süreyya yıldızını seyre dalan,
Şâir, en büyük temennisinin ölmeden önce sevgilisine kavuşmak olduğunu iç geçirerek anlatır: [eṭ-Ṭavîl]

لَهُ مِنْ فُقَادِي مَوْضِعٌ مَا أَجَلُهُ وَلَيْسَ لَهُ شِبْهُهُ وَمَ أَرِ مِثْلَهُ
أَجُودٌ بِرُوحِي وَهُوَ يَمْنَعُ وَصَلَهُ تَرَجَّيْتُ مِنْ أَهْوَى وَقُلْتُ لَعَلَّهُ
يَجُودُ بِوَصَلِ قَبْلَ أُودِعُ تُرْبِي

1. Kalbimde, onun ne de büyük bir konumu var.
2. Hiç benzeri olmayan ve onun gibisini önceden hiç görmediğim,
3. O kavuşmaktan men etse de (onun için) canımı vereceğim,
4. Arzulayan kimseden umdum.
5. 'Belki o, toprağıma konulmadan (ölmeden) önce kendisine kavuşma nimetini ihsan eder' diyerek,

Şâir, sevgiliye kavuşmasının neredeyse imkansız olduğunun farkında olduğunu, ona ulaşma yolundaki çektiği sıkıntılardan dolayı çok sabrettiğini zikrederek iç dünyasını anlatır:⁴⁶⁸ [eṭ-Ṭavîl]

أَعْلَلُ نَفْسِي بِالْمُنَى لَنْ يُفِيدَهَا تَمَنَّيَ وَلَا يَقْضِي الرَّمَانُ وَوَعُودَهَا
لِفَقْدِ الَّذِي أَهْوَى عَدِمْتُ وَجُودَهَا تِيَابُ الْأَسَى عِنْدِي لَبِسْتُ جَدِيدَهَا
وَبُرْدُ اصْطِبَارِي عَنْهُ رَثٌّ وَمَاكِتُ

1. Nefsimi, ona hiçbir faydası dokunmayacak kuruntularla avutuyorum.
2. (Yine onu) zamanın (dahi) isteklerini yerine getiremeyeceği bir temenni ile,

⁴⁶⁸ el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 25.

3. *Sevdiğim şeyin kaybı için varlığından yoksun oldum.*
4. *(Böylelikle) bendeki elem libasının yenisini giydim.*
5. *Ve ona olan sabır kıyafetim yıprandı ve üzerinden nice yıllar geçti.*

Şâir, aşkı uğruna türlü türlü sıkıntılara katlandığını, sevgiliye aşkı sebebiyle tutsak olduğunu, ne yapsa kurtulamadığını, ondan uzaklaşsa da ona yakınlaşsa da bir çözümünün olmadığını belirtir:⁴⁶⁹ [eṭ-Ṭavîl]

هَوِيْتُ فَأَبْرَانِي أَهْوَى وَأَعَادَنِي وَأَطْمَعْتُ نَفْسِي مَطْمَعًا مَا أَقَادَنِي
 غَزَالٌ بِأَشْرَاكِ الْمَحَبَّةِ صَادَنِي دَنَوْتُ فَأَقْصَانِي بَعْدْتُ فَرَادَنِي
 بَعَادًا فَوَيْلِي مِنْ دُنُوٍ وَمِنْ بَعْدِ

1. *Sevdim, aşk beni yedi bitirdi ve yineledi.*
2. *Ben de nefsimi bana fayda vermeyen bir arzu hevesle doyurdum.*
3. *O, muhabbet (ağıyla) tuzağıyla beni avlayan bir ceylandır.*
4. *Ben yaklaştım, (o ise) beni (kendinden) uzaklaştırdı, ben de uzaklaştım ve o ise artırdı.*
5. *Benim ona olan uzaklığı; (ona olan) yakınlığım da uzaklığım da ayrı bir dert.*

Şâir, sevgiliye bir türlü kavuşamamaktan dolayı bir taraftan özleminin arttığını, diğer taraftan ise daha çok sabretmek zorunda kaldığını, bu çıkmazdan dolayı da gözyaşı dökmekten başka çaresinin olmadığını söyler:⁴⁷⁰ [eṭ-Ṭavîl]

تَلَاشًا سُلُوِي إِذْ عَدَا الْوَجْدُ نَامِيًا وَصَبْرِي وَرَائِي وَالْغَرَامُ أَمَامِيَا
 سَيْفِي أَهْوَى جِسْمِي وَبَيْلِي عِظَامِيَا دُمُوعِي عَلَيْهِ لَا تَزَالُ دَوَامِيَا
 وَفِي كَبِدِي لِلْبَيْنِ وَجْدٌ عَلَى وَجْدِ

1. *Tutkum arttığı için tesellim yok oldu gitti.*
2. *Ve arkamda sabrım, önümde ise kara sevdam,*
3. *Bu aşk vücudumu yok edecek, kemiklerimi de çürütecek.*
4. *Gözyaşlarım hep onun için akmakta, hiç dinmemekte.*

⁴⁶⁹ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 39.

⁴⁷⁰ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 40.

5. *Gönlümde ayrılıktan dolayı aşırı bir aşk (elemi) olduğu halde,*

حَبِيبٌ هَوَاهُ بَيْنَ جَنِّي حَيِّمَا سَقَانِي بِكَاسَاتِ الْقَطِيعَةِ عَلَّمَا
عَلَى مُهَجَّتِي حَكْمَتُهُ فَتَحَكَّمَا دَلَالًا بِهِ قَدْ زِدْتُ غِيًّا وَإِنَّمَا
أَرَى الْعَيَّ فِي حُجِّي لَهُ غَايَةَ الرُّشْدِ

1. *O, sevgisi iki göğsümün arasında (kalbimde) kamp kurmuş olan bir sevgilidir.*
2. *Bana, ebu cehil karpuzunu kırık kâseler içinde içiren,*
3. *Onu gönlüme hâkim (yönetici) kıldım, böylece o da, zulmetti.*
4. *Naz yaparak (uzak durarak) onunla günahı artırdım.*
5. *Ve ben sevgimdeki bu şiddeti (günahı), onun için son derece bir olgunluk görüyorum.*

Şâir, sevgilisine kavuşabilme uğruna verdiği mücadeleyi ve sonunda bir türlü ona kavuşamamanın verdiği elemi, ağacın üzerinde eşine kur yaparak öten, onu çağırın güvercinin durumuyla kıyaslar: [eṭ-Ṭavîl]

حَمَامَةٌ أَعْلَى الدَّوْحَتَيْنِ تَرَمَّتْ وَأَحْشَاؤُهَا مِنْ نَارٍ وَجِدٍ تَضَرَّمَتْ
أَقُولُ وَقَدْ نَادَتْ أَسَىً وَتَظَلَّمَتْ دُهُورًا وَأَزْمَانًا مَضَتْ وَتَصَرَّمَتْ
بِشَوْقٍ وَمَا يُغْنِي التَّشَوُّقُ أَوْ يُجِدِّي

1. *Ağaçların üstüne konmuş güvercin öttü.*
2. *Ki o kuşun kalbi aşkın ateşinden alev alev tuttuğu halde,*
3. *Hüznü çağırdığı ve serzenişte bulunduğu halde derim ki,*
4. *Nice vakitler, çağlar hızlıca bir şevkle geçip gitti.*
5. *İştiyâkın (özlemin) işe yaramadığı ve fayda vermediği halde,*

Şâir, sevgilinin terkedip gitmesinin ardından ne yapacağını bilemeden çaresizce kalakaldığından bahseder:⁴⁷¹ [eṭ-Ṭavîl]

لَقَدْ هَشَّنْتَنِي حَيَّةُ الْبَيْنِ هَشَّةً وَبِي بَطَشَ الْوَجْدُ الْمُبْرَحُ بَطَشَةً
وَقَدْ نَلْتُ مِنْ يَوْمِ التَّفْرِقِ دَهْشَةً ذَهَلْتُ لِيَوْمِ الْبَيْنِ فَازْدَادَ وَحْشَةً

⁴⁷¹ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 43.

وَإِنِّي مِنْ جَوْرِهِمْ أَتَعَوَّدُ

1. (Ayrı kalma) uzaklık yılıni beni çok fena soktu.
2. Aşırı sevda beni öyle bir harâb etmişken,
3. Ayrılık gününde şaşırıp kalmışken, (o gün başımdan kaynar sular dökülerek),
4. Ayrılık günü şaşkına döndüm, böylelikle yalnızlığım daha da arttı.
5. Ben, onların (bana yaşattığı kara sevda) zulmünden yine onlara sığınarak,

لَئِنْ كَانَ مِنْ أَهْوَاهُ فِي الْحُبِّ يَرْتَضِي بِقَتْلِي فَإِنِّي قَدْ رَضِيتُ بِمَا رَضِي
فَلَا تَجْزِعِي يَا نَفْسُ قَدْ كَانَ مَا مَضَى رَجَائِي بَأَنْ أَحْطَى بِهِ قَبْلَ يَنْقَضِي
زَمَانِي وَيَفْنَى الْعُمْرُ بِالصَّدِّ وَالْهَجْرِ 472

1. Eğer kendisini gönülden sevdiğim kimse razıysa,
2. Benim ölmeme, (bilsin ki) ben onun râzı geldiği şeye zaten râzıyım.
3. Ey nefis, sakın (benim için) tasalanma, olan oldu.
4. Tek dileğim, ecelim gelmeden önce onu elde etmektir.
5. Ömrüm, (sevgiliye olan) uzaklık ve engellemelerle tükeniyor olduğu halde,

Şâir, sevgilisine karşı aşırı istekli olmasına rağmen, sevgilinin de kendisine karşı aşırı duyarsız olduğundan bahseder: [eṭ-Ṭavîl]

مَلُولٌ نَفَى عَنِّي الْكُرَى بِمِطَالِهِ وَجَوْرٌ بَجَنِّيهِ وَطُولٌ مِلَالِهِ
مَطُولٌ وَمَ يَسْمَحُ بِطَيْفِ حَيَالِهِ طَمِعْتُ بَأَنْ أَعْلُو بِطَيْبِ وَصَالِهِ
فَمَا بَالُ فِكْرِي بِالْقَطِيعَةِ يَنْحَطُّ

1. O, vefâsızlığı sebebiyle uykuyu benden uzaklaştıran bir bezgindir.
2. Cinâyetle suçlayan zulmü ve uzunca bir bıkkınlığı sebebiyle,
3. O, gölgesini dahi hayal etmeme izin vermediği halde, uzatandır. (ağırdan alandır.)
4. Ben ise ona güzelce kavuşmak suretiyle yücelmeyi çok arzulamaktayım.
5. Öyleyse niçin zihnimdeki düşünce, uzaklaşma(sıyla) azalıyor.

⁴⁷² el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 46.

3.2.2.4. Karşılıklı Konuşma

Dîvanda karşılıklı konuşma üslûbunun kullanıldığı şiirlerde şâir, aşkı hususunda kendisini kınayanlarla polemiğe girer. Aşağıdaki tahmisler şairin şiirini inşa ederken kullandığı karşılıklı konuşma yöntemine örnek olarak verilebilir:

Şâir, sevgilinin takındığı olumsuz tutuma rağmen aşırı hasret ve işitiyâk içinde olmasını acımasızca eleştirenlere sabrettiğini söyler. Tıpkı atların hareketlerine hakim olabilmek için ağızlarına takılan gem sayesinde kontrol edilebildikleri gibi, şâir kendi durumunu da atın ağzına takılan gemle izah eder. Çünkü şâir sevgiliye karşı özlemine, Yakup peygamberin kardeşleri tarafından kendisinden koparılan Yusuf'a olan dayanılmaz özlemine⁴⁷³ benzetir:⁴⁷⁴ [eṭ-Ṭavîl]

هُوَئِ حَبِيْبًا قَدْ جَفَّانِي وَمَلَّنِي وَقَدْ عَزَّ فِي حُكْمِ الْهُوَى وَأَذَلَّنِي
هَئَانِي عَدُوِّي قُلْتُ بِاللَّهِ حَلِّي ثَنَيْتُ عِنَانَ الصَّبْرِ عَنْهُ كَأَنِّي
بِكثْرَةِ أَشْوَاقِي لِيَعْقُوبَ وَارِثُ

1. Benden bıkmış ve benden sürekli uzaklaşan bir sevgiliyi sevdim.
2. Sevdâ kararında azîz olduğu ve beni boyun eğdirdiği halde,
3. Beni kınayan kimse beni nehyetti, ben de dedim ki “Allah (c.c.) aşkına beni bırak.
4. Sabır yularını (gemi) ondan büktüm, böylelikle sanki ben,
5. Özlemimin çokluğu hasebiyle Yakup’a (a.s.) vârisim.

Şâir, aşkı hususunda kendisini kınayan kimseye (*Beni*) (لِحَايِ عَدُوِّي قُلْتُ دَعْنِي أُمَّتُ بِهِمْ) ‘Beni azarlayan kimse beni kınadı, ben de dedim ki ‘bırakın beni de onlar için öleyim’ diyerek anlatımında karşılıklı konuşma yöntemini kullanmıştır.⁴⁷⁵ [eṭ-Ṭavîl]

أَيَا صَاحِبِي سِرِّي إِلَى نَحْوِ سِرِّهِمْ لَأَكْحَلَ أَجْفَانِي بِأَيْدِي تَرْبِهِمْ
لِحَايِ عَدُوِّي قُلْتُ دَعْنِي أُمَّتُ بِهِمْ جَعَلْتُ هُمْ خَدِّي وَطَاءَ لِرُكْبِهِمْ
وَسَارَ فُؤَادِي تَابِعًا لِلْهُوَادِجِ

⁴⁷³ Yusuf 12/84.

⁴⁷⁴ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 25.

⁴⁷⁵ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 29.

1. Ey dostum, beni onların topluluğuna götür.
2. Topraklarının tozuyla gözlerime sürme çekeyim diye,
3. Beni azarlayan kimse beni kınadı, ben de dedim ki; “bırakın beni de onlar için öleyim.”
4. Yanaklarımı onlara bineklerine binmeleri için bir basamak yaptım.
5. Ve kalbim, onların hevdeçlerini takip eder vaziyette yola çıktı.

أَحِبُّهُ قَلْبِي قَدْ أَطَالُوا بِعَادِهِمْ وَ لَمْ هَجَرُوا مَنْ لَمْ يُخَالِفْ مُرَادَهُمْ
 فَيَا عَادِلًا لَوْ أَنَّ عَذْلِي أَفَادَهُمْ زَعَمْتُمْ بَأَيِّ قَدْ سَلَوْتُ وَدَادَهُمْ
 476 وَذَلِكَ حُكْمٌ فِي الْهُوَى غَيْرِ جَائِزِ

1. Kalbimin sevgilileri, ayrı kalmalarını (çok) uzattılar.
2. Hedeflerinden ayrı olmadıkları kimseden neden ayrıldılar ki?
3. Ey beni kınayan, eğer benim kınamam onlara bir fayda verseydi,
4. Onun sevgisini unuttuğumu sanırdınız.
5. Bu da, aşta asla câiz olmayan bir ferman olduğu halde,

وَ حُرْمَةِ ذَاكَ الْوَدِّ مَا زِلْتُ بَعْدَكُمْ خَلِيفَ صَبَابَاتٍ وَ لَمْ أَنْسَ وَدَّكُمْ
 تَرَحُّنْتُمْ وَالْقَلْبُ مَا زَالَ عِنْدَكُمْ ظَنَنْتُمْ بَأَيِّ فِي الْهُوَى حُنْتُ عَهْدَكُمْ
 477 لِقَلَّةِ حَظِّي لَمْ أَجِدْ مِنْكُمْ حَظًّا

1. Bu muhabbetin hürmeti, sizin irtihâlinizden sonra dahi devam edecek.
2. Ben aşk teşnesiyim,, size duyduğum muhabbeti asla unutmam.
3. Siz göçüp gittiniz fakat benim kalbim halen sizin yanınızda.
4. Sizler zannettiniz ki ben aşk ahdim vefâsızlık göstereceğim.
5. Zaten benim kısmetim açık değildir, binâenaleyh sizden de bir teeveccüh göremedim.

Şâir sevgilisi için her şeyini feda ettiği halde ondan bir karşılık bulamamanın verdiği çaresizlik halini çevresiyle diyaloga girerek anlatır. O, (فَقَالُوا تَسَلَّى قُلْتُ أَسْلُوهُمْ يَمَنُ)

⁴⁷⁶ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 50.

⁴⁷⁷ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 57.

“Dediler ki ‘unut tüm bunları.’ Dedim ki ‘onu kim uğruna unutayım.’” diyerek anlatımında karşılıklı konuşma yöntemini kullanmıştır: [eṭ-Ṭavîl]

هُم مَلَكُوا قَلْبِي وَسَارُوا بِأَلَا تَمَنَّ
وَقَدْ سَارَ مَنْ أَهْوَى وَمَنْ يُبْقِي لِي سَكَنُ
فَقَالُوا تَسَلَى قُلْتُ أَسَلُوهُمْ مِنْ
طَمِئْتُ فَهَلْ وَرَدَّ يَبْلُ غَلِيلٍ مَنْ
بِفُرْقَةٍ مَنْ يَهْوَى لَهُ الدَّهْرُ قَدْ عَظَا

1. Onlar benim kalbimin yegâne sahibidir, oraya karşılıksız hükmederler.
2. Âşık olduğum kimse beni terk edip gitti, bana huzur bulacağım bir şey bırakmadı.
3. Dediler ki ‘unut tüm bunları’. Dedim ki ‘onu kim uğruna unutayım.’
4. (Aşk ateşinden) susadım ve (sordum): sevgi ateşimi giderecek bir kaynak var mı hiç?
5. Âşğın mâşuktan firkatinin verdiği susuzluğu, ki onu bizzat zaman yok etmiştir.

Ahmed el-Behlûl sevgiliden bahsederken onu bazen tekil müzekker , bazen tekil müennes olarak, bazen de bunların cem’leri şeklinde zikreder. Bu durum aslında şâirin somut bilinen bir sevgiliden ziyâde zihninde hayâli bir sevgili ya da sevgililer kurguladığı izlenimini vermektedir. Asıl amacının beşeri sevgiden Hz. Peygamber sevgisine, son tahlilde Allah (c.c.) sevgisine ulaşmak niyetinde olduğu anlaşılmaktadır. Aşağıda şâirin sevgiliden bahsederken kullandığı farklı hitap şekillerine örnekler verilecektir.

Şâir sevgiliden bahsederken zaman zaman onu çoğul muhatap olarak zikreder.

Aşağıdaki şiirin ilk üç şatırında da bu durum görülür:⁴⁷⁸ [eṭ-Ṭavîl]

حَبَائِكُمْ دُخْرِي لَأَجْرِ مُدَّتِي عَسَى أَنْ تَكُونُوا عُدَّتِي عِنْدَ شِدَّتِي
نَسِيْتُمْ عُهْدِي ثُمَّ خُنْتُمْ مَوَدَّتِي بَقَائِي عَجِيبٌ يَعِدْكُمْ يَا أَحْبَّتِي
وَلَيْسَ فَنَائِي فِيكُمْ بِعَجِيبِ

1. Hayatımın sonu için biriktirdiklerimi size sakladım.
2. Belki zorluk anımda, teçhizatım olursunuz diye,
3. (Size olan) ahitlerimi unuttunuz, ardından muhabbetime ihanet ettiniz.

⁴⁷⁸ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 19.

4. *Ey dostlarım, sizden sonra (ortada) kalışım (pek) acâyiptir.*
5. *Tuhaf olan, sizde fenâ bulmam değilken, (asıl tuhaf olan, beni dehşete düşüren sizden ayrı kalmaktır.)*

Şâir sevgiliye (يَا أَحِبِّي) “*Ey sevgililerim*” diyerek çoğul muhatap olarak seslenir. Yine aynı şekilde (أَلَمْ تَرْحَمُوا) “*Hiç acımadınız mı?*” diyerek sevgiliye çoğul muhatap olarak seslenir: [eṭ-Ṭavîl]

بَكَيْتُ فَلَمْ تُطْفِ الْمَدَامِعُ عَبْرَتِي وَوَلَمْ يَصْفُ عَيْشِي بَعْدَكُمْ يَا أَحِبِّي
أَلَمْ تَرْحَمُوا حُرْنِي وَشَوْقِي وَوَحْدَتِي بَلَلْتُ رِدَائِي مِنْ مَدَامِعِ مُقْلَتِي
وَلَمْ يُطْفِ دَمْعِي زَفْرَتِي وَهَيْبِي

1. *Ağladım, öyle ki, gözyaşlarım (ateşimi) söndür(e)medi.*
2. *Siz (gittik)ten sonra hayatım (bir daha) arı duru olmadı, ey sevgililerim.*
3. *Yalnızlığıma, aşkıma ve hüznüme de mi hiç acımadınız?*
4. *Gözlerimden akan gözyaşlarıyla elbisemi ıslatıp,*
5. *Gözyaşım, iniltimi ve ateşimi söndür(e)mediği halde,*

Şâir şiirin birinci şatırında sevgiliye çoğul sigasıyla (أَحِبَّتْنَا) “*sevgililerim*” şeklinde hitap etmiştir. Yine aynı şekilde (أَهْنُتُمْ مُحِبًّا) “*bir aşığa ihanet ettiniz*” diyerek çoğul muhatap olarak seslenmiştir:⁴⁷⁹ [eṭ-Ṭavîl]

أَحِبَّتْنَا لَا أَوْحَشَ اللَّهُ مِنْكُمْ أَهْنُتُمْ مُحِبًّا فِي الْهَوَى مَمْ يُهِنُكُمْ
مُقِيمًا عَلَى ذَاكَ الْوَفَا مَمْ يَخُنُّكُمْ ثُبُوتًا وَحَقَّ الْحُبِّ مَا حَالَ عِنْكُمْ
وَمَا هُوَ فِي تَلْكَ الْأَلِيَّةِ حَانَتْ

1. *Ey sevgililerim, Allah c.c. (beni) sizlerden ayırmasın. (sevginizin yokluğunu göstermesin.)*
2. *Aşkta size ihânet etmeyen bir âşığa ihânet ettiniz.*
3. *Size ihânet etmeyen bu vefâ üzere duran,*
4. *Aşkın hakkı adına (yemin olsun ki) sabit kalarak, o kararından hiç vazgeçmedi.*
5. *O, bu mevzûda yemini bozan da olmadı.*

⁴⁷⁹ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 26.

Şâir sevgiliden bahsederken bazen de onu tekil müzekker ğâib olarak zikreder. Aşağıdaki tahmisler bu duruma örnek verilebilir:

Birinci şatırda geçen (أَصُونُ هُوَاهُ) “*Onun aşkını koruyorum.*” diyerek sevgiliyi tekil müzekker ğâib olarak zikretmiştir:

أَصُونُ هُوَاهُ فِي الْحَشَا وَأُكَاتِمُ وَأُنْصِفُ مَنْ لَمْ يَرْعِنِي وَهُوَ ظَالِمٌ
أَبِيْتُ وَطَرَفِي سَاهِرٌ وَهُوَ نَائِمٌ ثَوَى فِي فُؤَادِي حُبُّهُ وَهُوَ دَائِمٌ
وَلَمْ يَكُ عِنْدِي لِلتَّصَبُّرِ بَاعِثٌ

1. *Onun sevgisini, içimde koruyorum ve sır gibi saklıyorum.*
2. *Ve beni koruyup gözetmeyen kimseye de, o zâlim olduğu halde insaf ederek,*
3. *O uyur, benim göz kapaklarım ise uyanık bir halde gecelerim.*
4. *Onun sevgisi kalbime ebedî olarak yerleşti.*
5. *Beni cesaretlendirecek, yeniden ortaya çıkaracak bir sabır gücüm kalmadığı halde,*

مَلِيحٌ كَبَدِرِ التَّمِّ يَجْلُو عَلَى فَنَنْ نَأَى فَنَأَتْ عَنْ مُقْلَتِي لَدَّةُ الْوَسَنِ
وَلَمَّا رَأَيْتُ الْعِشْقَ يَفْضِي عَلَى فَنَى شَعَلْتُ فُؤَادِي عَنْ هَوَاهُ بِحُبِّ مَنْ
بِقَلْبِي لَهُ طَيْرٌ مِنْ الْحُبِّ عَشَّشَا 480

1. *O, ağaç dalını aydınlatan, dolunay gibi güzel (yüzlü) dür.*
2. *Terk edip gitti böylece gözlerime uykunun lezzeti haram oldu.*
3. *Aşkın, her gencin (ömrünü) bitirdiğini görünce,*
4. *Kalbimi onun aşkı ile meşgül ettim. (doldurdum.)*
5. *Kalbimde, onun için sevgiden yuva yapan bir kuşun aşkıyla,*

Şâir birinci şatırda hazfedilmiş mübtedayı (هُو) ‘o’ zamirini sevgili için kullanır.

Yine aynı şekilde sevgiliyle ilgili (نَأَى) ‘ayrıldı gitti’ fiilini tekil müzekker ğâib sigasıyla kullanır.

Şâir sevgiliden bahsederken zaman zaman da onu tekil müennes gâibe olarak zikreder. Aşağıdaki tahmisler bu duruma örnek verilebilir:

⁴⁸⁰ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 99.

Şâir, aşağıdaki şiirin üçüncü şatırında sevgiliyle ilgili (وَدَّعْتَنِي وَأُودَعْتُ) ‘veda edip beni Allah’a ısmarlayarak ayrılan’ fiillerini tekil müennes gâibe olarak kullanır:⁴⁸¹[eṭ-Ṭavîl]

زَفِيرُ جَوَى مِنْهُ الْحَشَا قَدْ تَلَدَّعْتُ وَأَيْدِي النَّوَى جَارَتْ عَلَيَّ وَمَا رَعَتْ
رعى الله مَنْ قَدْ وَدَّعْتَنِي وَأُودَعْتُ زُجَاغَةُ قَلْبِي بِالهُوَى قَدْ تَصَدَّعَتْ
وَعَنْ جَبْرِهَا أَبْدَيْتُ هِمَّةً عَاجِرِ

1. Aşırı muhabbetten ötürü inlemekten, kalbin en derin noktası yanıp tutuştu.
2. Ve ayrılığın elleri bana zulmetti ve (hakkımı) gözetmedi.
3. Allah (c.c.), bana veda edip beni Allah’a (c.c.) ısmarlayarak ayrılan kimsenin hatrını yapsın.
4. Kalbimin kadehi, aşktan çatladı.
5. Ve o kadehin zorlamasından ötürü aciz kimsenin azmini göstermek zorunda kaldım.

Şâir sevgiliden tekil, müennes ve gâibe olarak bahseder. Şiirin birinci ve ikinci şatırında bu açıkça görülür. O, (عَادَةٌ) “zarif genç bir yâr” kelimesini sevgili için kullanmıştır:⁴⁸²[eṭ-Ṭavîl]

وَيِ عَادَةٌ حَازَتْ فُؤَادِي وَخَاطِرِي سَبْتَنِي بِصُبْحِ نَحْتِ لَيْلِ عَدَائِرِ
عَلَيْهَا فَتَى صَبْرِي فَفَاضَتْ مَحَاجِرِي فَتَاةٌ بَرَاهَا اللَّهُ نُزْهَةً خَاطِرِي
عَلَى الْجَوْهَرِ الشَّفَافِ كَامِلَةً الْوَصْفِ

1. Tüm kalbimi ve aklımı esareti altına almış zarif genç bir yârim var.
2. (Yüzü) sabah, saçının örgüsüyle gece (gibi simsiyah) beni kendine esir eden,
3. Onun firakıyla sabrım tükendi, gözyaşlarım sel gibi aktı.
4. O, Allah’ın (c.c.) gönlümün eğlencesi olarak yarattı genç bir kızdır.
5. Tüm vasıflara haiz, şeffaf bir öz üzere,

⁴⁸¹ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 50.

⁴⁸² el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 88.

Şâir sevgiliden bahsederken (هـ) ‘ o ’ zamirini kullanır. Fiillerle tekil, müennes, gâibe şeklinde ifade edilmiştir. (لَمْ تَرَعِ , سَقَّنِي) ‘suladı ve gözetmedi’ gibi:⁴⁸³ [eṭ-Ṭavîl]

تَحَمَّلَ قَلْبِي فِي هَوَاهَا تَحِيَّةً وَمَ تَرَعِ بِالتَّفْرِيقِ وَدَا وَصُحْبَةً
أُنَادِي عَسَاهَا أَنْ تُفْرَجَ كُرْبَةً سَقَّنِي كُوساً بِالمَحَبَّةِ صِرْفَةً
فَمِلْتُ بِهَا سُكْرًا وَغَبْتُ عَلَى حِسِّي

1. Kalbim, onun aşkı hususunda (hep) bir saygı yüklendi.
2. O ise benden uzaklaşmak suretiyle aşkın ve dostluğun hatırını çiğnedi.
3. Nidâ ederim (vuslat etmek suretiyle) benim üzüntümü gidermesini umarak,
4. Beni, sâfi muhabbet dolu kâselerle (şarapla) suladı.
5. Ben de bu şarap ile sarhoş oldum ve bir şey hissedemez oldum.

Ahmed el-Behlûl’ün şiirlerindeki anlatımlarda zaman zaman da olayları kendi eksenini üzerinden anlattığı görülür. Kendisinden bahsederken çoğunlukla kendinden tekil, gâib, müzekker olarak bahseder. Aşağıdaki tahmisler bu duruma örnek verilebilir:⁴⁸⁴ [eṭ-Ṭavîl]

دَعُوا عَذْلَكُمْ عَنْهُ وَخَلُّوا مَلَامَهُ وَغُودُوا سَقِيمًا ظَلَّ يَشْكُو سِقَامَهُ
حَلِيفُ سَهَادٍ قَدْ بَجَانِي مَنَامَهُ كَثِيرُ اشْتِيَاقٍ بَاتَ يَشْكُو غَرَامَهُ
أَسِيرٌ وَمَنْ قِيدِ الْهُوَى غَيْرُ مُنْفَكِّ

1. Onu kınamayı bırakın, serzenişte bulunup durmayın.
2. Ve hastalığından şikâyet edip duran bir hastayı (âşığı) ziyaret edin.
3. Yatağından ayrılan, uykusuzlukla anlaşmalı olan kimseyi,
4. Sevdasından dert yanarak geceleyen, özlemi çok olan kimseyi,
5. O, aşk bağı, çözülemez şekilde boynuna dolanmış halde olan bir esirdir.

⁴⁸³ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 95.

⁴⁸⁴ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 60.

Şâir kendinden bahsederken (هو) 'o' zamirini kullanır. Fiilleri de tekil, gâib, müzekker sigasıyla kullanır:⁴⁸⁵ [eṭ-Ṭavîl]

لَهُ مُهْجَةٌ مِنْ هَجْرِكُمْ قَدْ تَأَلَّمْتُ وَنَارُ الْأَسَى بَيْنَ الصُّلُوعِ تَصْرَّمْتُ
وَعَيْنٌ مِنْ الدَّمْعِ السُّفُوحِ تَظَلَّمْتُ عَجِيبْتُ مِنْ الْأَيَّامِ لَمَّا تَصْرَّمْتُ
بُعْمُرٍ لَعْمُرِي فِي الْبَطَالَةِ ضَاعَ

1. Onun, hicrânınızdan ötürü elemeler içinde kıvranan bir rûhu var.
2. Hüzüün ateşi, göğüs kafesleri arasında (kalbinde) alevlenerek,
3. (Yağmur gibi) yağın gözyaşlarından şikâyet eden bir göz olduğu halde,
4. (Sevgili uzaklaşarak) ilişkiyi kesince (günler bizi nasıl ayırdı diye) günleri garipsedim.
5. Yemin olsun ki ömrüm tembellik içerisinde (bomboş) zayı oldu gitti.

مُحِبُّ رَمَاهُ بِالصُّدُودِ حَبِيبُهُ إِذَا ذُكِرَ الْوَادِي يَرِيدُ حَبِيبُهُ
خَزِينٌ يُنَادِيكُمْ فَهَلْ مَنْ جُيِبُهُ فَقَدْتُ زَمَانًا أَبْعَدَنِي خُطُوبُهُ
وَمَا زَالَ بِالتَّفْرِيقِ يَفْقَى عَلَى ضَعْفِي ⁴⁸⁶

1. O, sevgilisinin kendisine ayrılık oku attığı, bir âşıktır.
2. (Onun yaşadığı) vadinin ismi zikredilince, feryadının arttığı,
3. Kendisine icabet edecek kimse yok mu diye size seslendiği mahzun,
4. Zamanı (ömrümü), beni ondan uzaklaştıran talihsizliklerle kaybettim.
5. Ayrılık sürdükçe, zayıflığım (çaresizliğim) de arttı.

Sonuç olarak, Ahmed el-Behlûl'un tahmislerinde anlatım yöntemleri bakımından tek düzelik olmadığı açıkça görülür. O, zaman zaman anlatım yöntemlerinden; hitabet, karşılıklı konuşma, tahkiye ve iç konuşma gibi farklı anlatım yöntemleriyle şiirini zenginleştirmiştir.

⁴⁸⁵ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 81.

⁴⁸⁶ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 88.

3.2.3. Beyân Üslûplarının Kullanımı

Şiirde sözün gücünü artırmanın yolu beyân üslûplarını doğru ve yerinde kullanmaktan geçer. Beyân üslûplarının şiirde kullanılması lafzı ve anlamı daha etkili kılar. Bu bölümde Ahmed el-Behlûl'ün tahmislerinde geçen beyân üslûplarının kullanım şekilleri, ifadeye katkıları incelenecektir.

3.2.3.1. Teşbîh

Teşbîh, kelime anlamı olarak “bir şeyi benzetmek, iki şey arasında benzerlik kurmak” manasına gelmektedir.⁴⁸⁷ Beyân ilminin en başta gelen konuları içinde yer alır.⁴⁸⁸ Bir beyân terimi olarak teşbîh, belli bir amaca matuf, iki şeyin, bir ya da birden fazla nitelikte benzemesidir. Böylece aralarında bir tür benzerlik kurulur. Teşbîh'in⁴⁸⁹ dört unsuru vardır. Bunlar; benzeyen (المشبه), kendisine benzetilen (المشبه به), benzetme edatı (أداة التشبيه) ve benzetme yönü (وجه الشبه) dir.⁴⁹⁰

Aşağıda Ahmed el-Behlûl'ün şiirlerinde teşbîhi kullanmasına dair örnekler verilecektir. Ayrıca burada sadece yapılan teşbîhin çeşidiyle ilgili bilgiyle yetinilecektir.

Ahmed el-Behlûl'ün teşbîhi kullandığı bazı tahmisleri şöyledir: ⁴⁹¹[eṭ-Ṭavîl]

عَلِفْتُ بِأُخْوَى مَالَهُ مِنْ مُمَاتِلِ حَكَى عُصْنَ بَانَ مَائِسٍ فِي عَالِئِلِ
إِذَا زُمْتُ أَسْلُو عَنْ حَبِيبٍ مُمَاتِلِ أَبِي الْقَلْبُ أَنْ يَصْنَعِي إِلَى قَوْلِ عَاذِلِ
وَلَوْ حَجَّ بِي فِي عُذْوِي وَمَسَائِي

1. *Eşi benzeri olmayan, esmer bir sevgiliye bağlandım.*
2. *Şeffaf (ince elbiseler) içinde endamlıca yürüyen, ban ağacı fidanına benzeyen,*

⁴⁸⁷ el-Ḥalîl, *Kitâbu'l-'Ayn*, 396; Ebû Nasr İsmail b. Ḥammâd el-Cevherî, *eş-Şihâh tacu'l-luğa ve şihâhi'l-'arabiyye muratteb tertîbiyyen elifbâiyyen*, thk. Halil Me'mûn Şihâ (Beyrut: Dâru'l Ma'rife, 2007), 533.

⁴⁸⁸ İbn Raşîk el-Ḳayravânî, *el-'Umde*, 1/120.

⁴⁸⁹ Ebû Bekr Abdulkâhir b. Abdurrahman el-Curcânî, *Esrâru'l-belâğa*, thk. Mahmud Muhammed Şâkir (Ḳâhire: Matba'atu'l-Medenî, 1991), 90-95.

⁴⁹⁰ Abdurrahman Hasen Ḥabenneke el-Meydânî, *el-Belâğatu'l-'arabiyye eşâşuhâ ve 'ulûmuhâ ve funûnuhâ* (Dimaşk: Dâru'l-Kalem, 2010), 2/161-162.

⁴⁹¹ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 15.

3. Sürekli oyalayan bir segiliyi unutmak istediğimde,
4. Kalbi(m) kınayıcı kimsenin sözüne kulak asmadı.
5. Beni sabah akşam, ısrarla kınamaya devam etse dahi,

Hissî gazel temalı bu tahmiste şâir, şeffaf (ince elbiseler) içinde endamlıca yürüyen sevgiliyi, ban ağacı fidanına benzetmiştir. Burada; *benzedi* (حَكَى) teşbîh edatı, *ban ağacı fidanı* (غُصْنٌ بَانٍ) müşebbeh bih, *şeffaf elbiseler içinde endamlıca yürüyen* (مَائِسٍ فِي غَلَاقِلٍ) ifadesi de *fidan* (غُصْنٌ) kelimesinin sıfatı olduğundan dolayı, burada kendisine benzetilen tek kelime olmadığından, yani müşebbeh bihin sıfatı olması nedeniyle teşbîh-i temsil sanatı yapılmıştır.

Aşağıda verilen medih temalı tahmiste şâir, Hz. Peygamber'in yüzünü dolunaya benzetmiştir: [eṭ-Ṭavîl]

هَدَمْنَا بِهِ سُورَ الضَّلَالِ وَرُكْنَهُ وَقَدْ فَازَ عَبْدٌ فِيهِ حَقَّقَ طَنَّهُ
 مُحْيَاهُ مِثْلُ الْبَدْرِ تَنْظُرُ حُسْنَهُ أَتِيَهُ بِهِ عُجْبًا وَأَسْمُو لَأَنَّهُ
 بِهِ شَاعَ شِعْرِي فِي الْوَرَى وَثَنَائِي

1. Bizler onun vasıtasıyla dalâlet surunu ve rüknünü yıktık.
2. Bu hususta zannımı gerçekleştiren bir kul, başarılı olmuştur.
3. Onun sîması, gözünü güzelliğinden ayıramadığın dolunay gibidir.
4. Onunla ne kadar da övünürüm ve yüceltirim, çünkü
5. Şiirim ve övgüm, insanlar içinde onunla yayılmıştır.

Burada (مُحْيَاهُ) müşebbeh; (مِثْلُ) teşbîh edatı; (الْبَدْرِ) müşebbeh bih; (تَنْظُرُ حُسْنَهُ) ise vech-i şebehtir. Teşbihin tüm unsurları mevcuttur.

Gazel temalı başka bir tahmiste ise;⁴⁹² [eṭ-Ṭavîl]

هُوَيْتُ حَبِيْبًا قَدْ جَفَانِي وَمَلِّي وَقَدْ عَزَّرَ فِي حُكْمِ الْهُوَى وَأَدَلَّنِي
 هَكَانِي عَدُولِي قُلْتُ بِاللَّهِ حَلِّي ثَنَيْتُ عِنَانَ الصَّبْرِ عَنْهُ كَأَنِّي
 بِكَثْرَةِ أَشْوَاقِي لِيَعْقُوبَ وَارِثُ

1. Benden bıkmış ve benden sürekli uzaklaşan bir sevgiliyi sevdim.

⁴⁹² el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 26.

2. *Sevda kararında azîz olduğu ve beni boyun eğdirdiği halde,*
3. *Beni kınayan kimse beni nehyetti, ben de dedim ki “Allah aşkına beni bırak.”*
4. *Sabır yularını (gem) ondan büktüm, böylelikle sanki ben,*
5. *Özlemimin çokluğu hasebiyle Yakup (a.s.)’a vârisim.*

Şâir sevgiliye olan dayanılmaz özleminden dolayı sabrını, tıpkı huysuz atların kontrol altında tutulabilmesi için dizginlendiği gibi dizginlemeyi, böylelikle daha çok sabredebileceğini düşünür. Burada, (الصَّبْرُ) *sabır* müşebbeh; (عَيْنَانِ) *dizgin* ise müşebbeh bihtir. Teşbihin diğer unsurları olan teşbih edatı ve vech-u şebeh zikredilmediğinden teşbih-i belîğ yapılmıştır.

Aşağıdaki afif gazel temalı bu tahmislerde şâir, teşbîh-i mücmel yapmıştır:

⁴⁹³[eṭ-Ṭavîl]

حَكَى جُوْدْرًا بَيْنَ الْجَوَانِحِ رَاتِعًا وَعُصْنُ نَقَاً فِي رَوْضَةِ الْقَلْبِ يَانِعًا
فَرَشْتُ لَهُ حَدِي عَلَى الْأَرْضِ وَاضِعًا حَبِيبٌ رَأَى ذُلِّي وَقَدْ جِئْتُ خَاصِعًا
فَأَعْرَضَ عَنِّي وَهُوَ نَائٍ عَنِ الصُّلْحِ

1. *O, kalbim içinde otlayan bir beyaz antilop yavrusuna benzedi.*
2. *Kalp bahçesinde, taze ve temiz fidanlar arasında,*
3. *Ben de yanaklarımı yere yalnız onun için tevazuyla serdim.*
4. *Ben (ona) boyun eğerek gittiğim halde, o benim zilletimi gören bir sevgilidir.*
5. *(Tüm bunlara rağmen) benle barışmaktan uzak olduğunu belli ederek yüz çevirdi.*

Yukarıdaki tahmiste müşebbeh, hazfedilmiş o (هو); (حَكَى) *benzedi* teşbîh edatı; müşebbeh bih (جُوْدْرًا) *beyaz antilop*; sıfatı olarak da (بَيْنَ الْجَوَانِحِ رَاتِعًا) *kalbim içinde otlayan* ifadesi gelmiş, vech-i şebeh ise açıkça zikredilmediğinden teşbîh-i mücmel yapılmıştır.

عُدُولِي لِحَانِي فِي الْحَبِيبِ الْمَهَاجِرِ وَمَا صَرَّهُ لَوْ كَانَ فِي الْحَبِّ عَازِرِي
أَقُولُ وَدَمْعِي كَالْبَحَارِ الرَّوَاحِرِ خَلَا مِنْهُ طَرْفِي لَا خَلَا مِنْهُ خَاطِرِي

⁴⁹³ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 32.

494 فَأَمَلَيْتُ وَجَدًا لَيْسَ يُخْصِرُ بِالنَّسْخِ

1. Beni kınayan kimse, benden ayrılıp uzaklaşmış sevgili hakkında beni kınadı.
2. Sevgim hususunda beni mazur görse idi ona bunun hiçbir zararı olmazdı.
3. Gözyaşlarım taşan deniz gibiymiş derim ki:
4. Gözlerim ondan mahrum, fakat hatıralarım ondan mahrum değil.
5. Onu ben aşkla kazıdım, kopya edilerek toplanacak değil. (satırlardan silinse de onu unutmam.)

(أَقُولُ وَدَمْعِي كَالْبَحَارِ الرَّوَاحِرِ) ‘Gözyaşlarım taşan deniz gibiymiş derim ki’ ifadesinde (الرَّوَاحِرِ) (دَمْعِي) gözyaşlarım müşebbeh ; (بَحَارِ) deniz müşebbeh bih; (كَ) teşbîh edatı; (الرَّوَاحِرِ) dolup taşan vech-i şebeh olduğundan teşbîhin tüm unsurları da vardır. Dolayısıyla şâir burada teşbîh-i tam kullanmıştır.

Hissî gazel temalı olan bu tahmiste şâir, teşbîh-i belîğ üslûbunu kullanmıştır:

⁴⁹⁵[eṭ-Ṭavîl]

كَتَيْبٌ مُعَيٌّ لَا يَرِقُ أَيْنُهُ إِلَى نَحْوِ مَنْ يَهْوَاهُ زَادَ حَبِينُهُ
بُحْبٌ غَزَالٍ قَدْ سَتَتْهُ عَيْونُهُ دَوَائِبُهُ لَيْلٌ وَصُبْحٌ جَبِينُهُ
وَعَارِضُهُ نَبْتٌ حَكَاهُ الرَّبْرَجُ

1. O, iniltisi dinmeyen aşırı yorgun bir şekilde kederlidir.
2. Kendisini arzuladığı kimseye karşı özlemi daha da artarak,
3. Gözlerine esir düştüğü bir ceylanın aşkından ötürü,
4. Onun kâkülleri adeta gecedir, alnı ise sabahtır.
5. Yanakları ise zebercedi andıran bir güldür.

Şâir (دَوَائِبُهُ لَيْلٌ وَصُبْحٌ جَبِينُهُ) ‘Onun kâkülleri adeta gecedir, alnı ise sabahtır.’

ifadesinde, sevgilinin (دَوَائِبُهُ) kâküllerini (لَيْلٌ) geceye; sevgilinin (جَبِينُهُ) alnını ise, (صُبْحٌ)

⁴⁹⁴ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 36.

⁴⁹⁵ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 43.

) *sabaha* benzetmiştir. Teşbîh edatı ve vech-i şebehe yer vermeyerek teşbîh-i belîğ yapmıştır.

Şâir Hz. Peygamber’i medih için yazdığı şiirini inciye benzeterek teşbîh yapmıştır:⁴⁹⁶ [eṭ-Ṭavîl]

أَيَا سَعْدُ حُتِّ الْعَيْسِ إِنْ كُنْتَ مُسْعِدِي إِلَى خَيْرٍ مَبْعُوثٍ وَأَكْرَمٍ سَيِّدِ
فَقِفْ وَاسْتَمِعْ شِعْرًا كُدِّرَ مُنْضِدٍ ذَخَائِرُهُ قَدْ أَعْدَدْتُ لِمُحَمَّدِ
وَذَاكَ سَبِيلٌ لِلنَّجَاةِ وَمَأْخَذُ

1. *Ey Sa’d, o dişi develeri hızlandır, eğer benim mutluluğumu istediysen.*
2. *Peygamberlerin en hayırlısı ve efendilerin en yücesine doğru,*
3. *Dur ve inci gibi dizilmiş bir şiiri(mi) dinle.*
4. *Onun hazineleri, Muhammed (s.a.v.) için hazırlanmıştır.*
5. *İşte bu, kurtuluşun yolu ve kaynağıdır.*

(فَقِفْ وَاسْتَمِعْ شِعْرًا كُدِّرَ مُنْضِدٍ) ‘Dur ve inci gibi dizilmiş bir şiiri(mi) dinle’ mısramında (شِعْرًا) *şîir* müşebbeh; (ك) *gibi* teşbîh edatı; (دُرٌّ) *inci* müşebbeh bihtir. Ancak vech-i şebbeh hazfedilmiştir. Bu nedenle şâir teşbîh-i mücmel yapmıştır.

أَوَامِرُ كَلِّ الْأَنْبِيَا حَتَّتْ أَمْرِهِ وَهُمْ أَنْجَمَ لَمَّا بَدَا نُورٌ بَدْرِهِ
مَعَادِنُ وَحِي وَهُوَ مَعْدِنُ سِرِّهِ ذُووُ الْجَاهِ وَالْأَقْدَارِ مِنْ تَحْتِ قَدْرِهِ
وَأَمْرٌ لَهُ كَالسَّهْمِ بَلْ هُوَ أَنْفَذُ

1. *Tüm peygamberlerin getirdiği şeyler, onun emrinin altındadır.*
2. *Dolunayın nûru ortaya çıkınca, onlar (peygamberler) adeta yıldızdır.*
3. *Onlar, vahyin kaynaklarıdır. O ise vahyin özünün de özüdür.*
4. *Makam, mevki sahipleri, onun saygınlığı altındadırlar.*
5. *Onun emri ok gibidir, hatta o gerçekleşmiştir.*

(وَهُمْ أَنْجَمَ لَمَّا بَدَا نُورٌ بَدْرِهِ) ‘Dolunayın nûru ortaya çıkınca, onlar (peygamberler) yıldızdır.’ mısramında şâir, (هُمُ أَنْجَمَ) ‘onlar yıldızdır’ diyerek peygamberleri yıldız

⁴⁹⁶ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 44.

benzetmiştir. Sadece müşebbeh ve müşebbeh bih'i zikretmiş, teşbîh edatı ve vech-i şebehi zikretmeyerek teşbih-i belîğ yapmıştır.

Şâir gazel temasından ana konu olan Hz. Peygamber'i medih bölümüne geçişinde, yağmur bulutları gibi gözyaşı akıttığı halde sevgiliye kavuşma ümidini iyice yitirdiğinde Hz. Peygamber'i medhe yöneldiği tahmininde, sevgili için akıttığı gözyaşını yağmur bulutlarına benzetmiştir: [eṭ-Ṭavîl]⁴⁹⁷

عَدِمْتُ فُؤَادِي فِي هَوَاهُمْ وَنَاطِرِي وَأَجْرَيْتُ دَمْعًا كَالسَّحَابِ الْمَوَاطِرِ
وَلَمَّا رَمَانِي بِالصُّدُودِ مُهَاجِرِي صَرَفْتُ فُؤَادِي عَنِ هَوَاهُ وَخَاطِرِي
لِمَدْحِ نَبِيِّ بِالشَّفَاعَةِ مُحْتَصِنِ

1. Kalbim ve gözlerim onun sevgisinden yoksun oldu.
2. Yağmur bulutları gibi gözyaşı akıttığım halde,
3. Beni terk eden kimse, ayrılık ile beni vurunca,
4. Gönlümü ve zihnimi, onun sevgisinden alıkoymaya çalıştım.
5. Hassaten şefaati sahibi nebîyi övmek için.

(وَأَجْرَيْتُ دَمْعًا كَالسَّحَابِ الْمَوَاطِرِ) 'Yağmur bulutları gibi gözyaşı akıttığım halde' mısraında (دَمْعًا) gözyaşı müşebbeh, (كَ) gibi teşbîh edatı, (السَّحَابِ) bulut müşebbeh bihtir. Ancak vech-i şebeh olmadığından dolayı teşbîh-i mücmel yapılmıştır.

Gazel temalı bir başka tahmiste şâir;⁴⁹⁸ [eṭ-Ṭavîl]

بِقَلْبِي رَشِيقٌ يُشْبِهُ الْبَدْرَ قَدْ نَشَأَ يُحَاكِي قَضِيبَ الْحَيْزَرَانِ إِذَا مَشَى
سَقَانِي الْهَوَى صِرْفًا فَرَدْتُ تَعَطُّشًا ضَبًّا وَهِيَ فِي الْأَجْفَانِ قَدْ قَدَّتِ الْحَشَا
فَبَعْضِي بِهِ يَشْكُو إِلَى بَعْضِهَا بَعْضِ

1. Kalbimde, dolunaya benzeyen güzel görünümlü yaşayan biri var.
2. Yürüdüğü zaman bambu kamışına benzeyen,
3. Bana saf aşkı içirdi böylece susuzluğumu daha da arttırdım.

⁴⁹⁷ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 74.

⁴⁹⁸ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 78.

4. (Bakışıyla) gözkapaklarında (mızrak gibi) içimi delip geçen bir ceylandır.

5. Vücutumun bir kısmı, şikayetlenir, başka organlarıma onu şikâyet eder.

Şâir, hem birinci mısırada hem de ikinci mısırada teşbîhi kullanmıştır. (بِقَلْبِي رَشِيقٌ) ‘Kalbimde, dolunaya benzeyen güzel görünümlü yaşayan biri var.’ mısraında müşebbeh, (رَشِيقٌ) ‘güzel görünümlü’; müşebbbbeh bih ise (الْبَدْرُ) ‘dolunay’ dır. Teşbîh edatı ise, (يُشْبِهُ) benzeyen dir. Vech-i şebeh olmadığından dolayı bu ifade teşbîh-i mücmel türündendir.

(يُحَاكِي قَضِيبَ الْحَبِيرَانِ إِذَا مَشَى) ‘Yürüdüğü zaman bambu kamışına benzeyen’ mısraında (رَشِيقٌ) ‘güzel görünümlü’ müşebbeh; (قَضِيبَ الْحَبِيرَانِ) ‘bambu kamışı’ müşebbeh bih; (يُحَاكِي) ‘benzeyen’ teşbîh edatı fiil olarak gelmiş ve vech-i şebeh hafzedildiğinden dolayı teşbîhi mücmel yapılmıştır.

Hülâsa Ahmed el-Behlûl’ün teşbîhi kullandığı örneklerde de görüldüğü gibi onun bu beyânî üslûbu ne kadar yaygın ve ustaca kullandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca benzetmelerin zorlama değil; şiirin akışına uyumlu olduğu görülmektedir.

3.2.3.2. Kinâye

Kinâye, ilk dönem belâgat kaynaklarında irdâf⁴⁹⁹ (إرداف), işâra⁵⁰⁰ (إشارة) ve ta‘rîd⁵⁰¹ (تعريض) gibi değişik adlandırmalarla ifade edilmiştir. Kinâye, bir lafzın aynı zamanda hem gerçek hem de mecâzî anlama gelebilecek şekilde kullanılmasıdır. Böylece hakiki mânâyı engelleyen bir karîne bulunmaması şartıyla, sözü gerçek mânâsına da gelebilecek şekilde başka bir mânâ kastederek kullanmaktır.⁵⁰²

Dîvanda şâirin kullandığı kinâye türü ifadelere bazı örnekler şöyledir:⁵⁰³ [eṭ-Ṭavîl]

وَي غَادَةٌ حَازَتْ فُوَادِي وَخَاطِرِي سَبْتِي بِصُحْبِ نَحْتِ لَيْلِ غَدَائِرِ
عَلَيْهَا فَتَى صَبْرِي فَعَاضَتْ مَحَاجِرِي فَتَاةٌ بَرَاهَا اللَّهُ نُزْهَةً خَاطِرِي

⁴⁹⁹ Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Sa‘îd İbn Sinân el-Ḥafâcî, *Sirru’l-fesâha*, thk., Abdulmute‘âl es-Sa‘îdî (Kâhire: 1372/1953), 270.

⁵⁰⁰ İbn Raşîk el-Ḳayravânî, *el-‘Umde*, 1/312.

⁵⁰¹ Ebû Hilâl el-‘Askerî, *eş-Şimâ‘ateyn*, 350.

⁵⁰² Ḥabenneke el-Meydânî, *el-Belâgatü’l-‘Arabiyye*, 2/135.

⁵⁰³ el-Behlûl, *Dîvânü’l-Behlûl*, 88.

عَلَى الْجَوْهَرِ الشَّفَافِ كَامِلَةَ الْوَصْفِ

1. Tüm kalbimi ve aklımı esareti altına almış zarif genç bir yârim var.
2. (Yüzü) sabah, saçının örgüsüyle gece (gibi simsiyah) beni kendine esir eden,
3. Onun firâkıyla sabrım tükendi, gözyaşlarım sel gibi aktı.
4. O, Allah'ın (c.c.) gönlümün eğlencesi olarak yarattığı genç bir kızdır.
5. Tüm vasıflara hâiz şeffaf bir öz üzere,

Şâirin hissî gazel temalı şiirinde (سَبَّنِي بِصُبْحِ لَيْلِ غَدَائِرِ) ‘(Yüzü) sabah, saçının örgüsüyle gece (gibi simsiyah) beni kendine esir eden’ mısraında; (بِصُبْحِ) ifadesiyle sabah aydınlığı, sevgilinin yüzünden kinâye edilmiş; (لَيْلِ) gece ile de, sevgilinin saç örgüsünün siyahlığından kinâye edilmiştir.

Hiz. Peygamber’i medih temalı bir tahmiste de;⁵⁰⁴ [eṭ-Ṭavîl]

نَبِيٌّ شَفِيعٌ حَارَ كُلِّ الْفَضَائِلِ بِهِ افْتَحَرْتُ أَصْحَابُهُ فِي الْقَبَائِلِ
وَقَدْ ظَهَرَتْ رَأْيَانُهُ بِدَلَائِلِ أَجَلُ الْوَرَى قَدْرًا وَأَصْدُقُ قَائِلِ
غَدَا غُدَّتِي فِي شِدَّتِي وَرَحَائِي

1. O, tüm faziletlere sahip olan şefaata sahibi bir nebîdir.
2. Ashâbının, tüm kabîleler içerisinde kendisiyle iftihar ettiği,
3. Onun sancakları, birçok delil ile zâhir olmuşken,
4. O kıymeti itibariyle insanoğlunun en yücesidir, en doğru sözlü olanıdır.
5. Gerek refah gerek de zorluk ânımda (yegâne) teçhizatım olmuştur.

(غَدَا غُدَّتِي فِي شِدَّتِي وَرَحَائِي) ‘Gerek refah gerek de zorluk ânımda (yegâne) teçhizatım olmuştur.’ mısraında (رَحَائِي) refahım ve (شِدَّتِي) ‘zorluk ânım’ kelimeleri, hayatın bütün anlarından yani hem zorluk hem de rahatlık zamanlarından, bütün anlarından kinâyedir.

سَأَلْتُكَ عَجْجَ نَحْوِ الْعَقِيقِ مَعَ الْحِمَى وَسَلَّمْ عَلَى الْمَبْعُوثِ إِنَّ كُنْتُ مُعْرَمًا
نَبِيٌّ كَرِيمٌ لَا يَزَالُ مُعْظَمًا أَمَا نَحْوُهُ جَاءَ الْبَعِيرُ مُسَلِّمًا

⁵⁰⁴ el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 17.

وَشَاهِدٌ نُورًا مُشْرِقًا بِضِيَاءِ

1. Senden, korunaklı olan vadi'ye "Akik"e (Medine'ye) dönmeni,
2. Eğer tutkuyla seven isen, gönderilene (Hz. Peygamber'e) selam söylemeni isterim..
3. (Zira o, vefatının üzerinden asırlar geçse dahi) hâlen yüce olan kerîm bir nebîdir.
4. Doğrusu, deve (ler bile) onun yanına selam vererek gelmiş,
5. Ziyasıyla parıl parıl parlayan bir nura şahitlik etmiştir.

(وَسَلَّمَ عَلَى الْمُبْعُوثِ إِذْ كُنْتُ مُعْرَمًا) 'Eğer tutkuyla seven isen, gönderilene selam söylemeni isterim.' mısraında, (الْمُبْعُوثِ) 'gönderilen' Hz. Peygamber'den (s.a.v.) kinâyedir.

مَكَارِمُهُ تُنْبِئُكَ عَنْ طِيبِ أَصْلِهِ وَرَاحَتُهُ تُغْنِيكَ عَنْ سَحِّ وَبَلِّهِ
وَوَظْلَمَتُهُ أَهْلَ الشِّرْكِ زَالَتْ بَعْدَلِهِ أَفْرَتٌ جَمِيعُ الْمُرْسَلِينَ بِفَضْلِهِ
وَنَاهِيكَ عَنْ فَخْرِ وَحُسْنِ سَنَاءِ

1. Onun ahlâkı, soyunun güzelliğinden haber verir sana.
2. Ve avuçları, bolca yağan yağmurundan seni zenginleştirir.
3. Şirk ehlinin karanlığı, onun adâleti ile zâil olmuştur.
4. Peygamberlerin tümü onun faziletini ikrar etmişlerdir.
5. (Tüm bunlar) şân ve yüceliğinin hoşluğu bakımından ne kadar da mükemmeldir.

(وَرَاحَتُهُ تُغْنِيكَ عَنْ سَحِّ وَبَلِّهِ) 've avuçları, bolca yağan yağmurundan seni zenginleştirir.' mısraında, (رَاحَتُهُ) 'avuçları', Hz. Peygamber'in cömertliğinden kinâyedir.

يَبِيْتُ فُؤَادِي الْمُسْتَهَامَ هَمِّهِ وَلَا رَاحِمَ يُبْرِيه مِنْ دَاءِ سُقْمِهِ
كُلُّ شِفَاءٍ أَنْ أَنْادِي بِاسْمِهِ أَتَيْتُ لَهُ مُسْتَشْفِعًا بِإِينِ عَمِّهِ
وَبِضْعَتِهِ وَالْفَتِيَّةِ وَالتُّجْبَاءِ

1. Kara sevdalı kalbim, onun derdi, tasasıyla geceler.
2. Hastalığına şifa olacak hiçbir rahmet sahibi kimse olmadan,
3. (Halbuki) şifanın tamamı, onun ismini anmamda olduğu halde.

4. Ona, amcasının oğlunu (Ali) yi,

5. Onun bir parçasını (torunlarını) ve en seçkin gençleri şefaathçi kılarak geldim.

(بَابِنِ عَمِّيهِ) 'Ona, amcasının oğlunu getirdim.' mısraında (أَتَيْتُ لَهُ مُسْتَشْفِعاً بَابِنِ عَمِّيهِ)

H.z.Ali'den kinâyedir.(بَضَعِيهِ) 'torunları' da H.z. Hasan ve H.z. Hüseyin'den kinayedir.

إِلٰهِي يَدُ الْعَاصِي لِتَحْوِكَ مَدَّهَا وَكَمْ حَلَّةٍ مَقْصُودَةٍ لَا تَرُدُّهَا
وَتُبْدِي لَهُ نِعْمَاءَ لَمْ يُحْصَ عَدَّهَا إِلَيْكَ يَدِي مَبْسُوطَةٌ لَا تَرُدُّهَا
مِنَ الْعَفْوِ هَبْ لِي يَا سَمِيعَ دُعَائِي

1. Ey Rabbim, âsî kulunun eli sana doğru uzanmakta.

2. Geri çevirmediğin nice kasıtlı talep varken,

3. Ve ona, adedi sayılamayacak kadar nice nimetleri gösterdiğin halde,

4. Ellerim sana uzanmıştır, onları geri çevirme.

5. Bana affından ihsanda bulun ey dualarımı işiten (Rabb'im)

(مَبْسُوطَةٌ) 'uzanmıştır', (إِلَيْكَ يَدِي مَبْسُوطَةٌ)

(طلب) 'istemek' ten kinâyedir.

Gazel temalı bir tahmiste de;⁵⁰⁵ [eṭ-Ṭavîl]

بَكَيْتُ فَلَمْ تُطْفِ الْمَدَامِعُ عَيْشِي وَكَمْ يَصْفُ عَيْشِي بَعْدَكُمْ يَا أَجْبَتِي
أَلَمْ تَرَحُّمُوا حُزْنِي وَشَوْقِي وَوَحْدَتِي بَلَلْتُ رِدَائِي مِنْ مَدَامِعِ مُقَلَّتِي
وَلَمْ يُطْفِ دَمْعِي زَفْرَتِي وَهَيْبِي

1. Ağladım, öyle ki, gözyaşlarım (ateşimi) söndür(e)medi.

2. Sizden sonra hayatım (bir daha) arı duru olmadı, ey sevgililerim.

3. Şu yalnızlığıma, aşkıma ve hüznüme (de mi) hiç acımadınız?

4. Gözlerimden akan gözyaşlarıyla elbisemi ıslatıp,

5. Gözyaşım, iniltimi ve (aşk) ateşimi söndür(e)mediği halde,

⁵⁰⁵ el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 18.

(بَلَّتْ رِدَائِي مِنْ مَدَامِعِ مُثْقَلِي) ‘Gözlerimden akan gözyaşlarıyla elbisemi ıslattım.’

mısraında, (بَلَّتْ رِدَائِي) ‘elbisemi ıslattım.’ cümlesi çok ağlamaktan kinâyedir.

بِهِ كَلَّمَ اللَّهُ الْكَلِيمَ عَلَى طَوَى فَأَعْرَقَ فِرْعَوْنَ اللَّعِينِ لَمَّا عَوَى
وَأَوْرَثَهُ مِنْ مُلْكِهِ كُلِّ مَا اِخْتَوَى بَدَا وَخِيُولُ الْعَيِّ تَرَكُضُ وَالْهُوَى
لَهَا سَائِقٌ وَالرُّشْدُ غَيْرٌ مُجِيبٌ

1. Allah Teâla (c.c.), Tûva Vadisi 'nde, Kelîmullah ile onun (Muhammed) hakkında konuştu.
2. Böylece lânetli Firavunu, haddi aştığı için suda boğdu.
3. Ve o Firavunun mülkünün tamamına onu (Hz. Musa 'yı) mirasçı kıldı.
4. Haddi aşan atlar (binicileri), dörtnala koşarken,
5. Nefis (heva), o atların sevk edenyken ve içlerinde aklı başında kimse yokken ortaya çıktığı halde,

(بِهِ كَلَّمَ اللَّهُ الْكَلِيمَ عَلَى طَوَى) ‘Allah Teâla (c.c.), Tûva Vadisi 'nde, Kelîmullah ile onun

(Muhammed) hakkında konuştu.’ mısraında (الْكَلِيمِ) Hz. Musa'dan kinâyedir.

حَمَى دِينَنَا بِالْمَشْرِقِ الْمُهَنْدِ نَبِيٌّ بِهِ مِنْ ظُلْمَةِ الشِّرْكِ هَمْدِي
هَنِيئاً لِمَنْ قَدْ زَارَ ثُرْبَةَ أَحْمَدِ بِمَدْحِي لَهُ أَرْجُو الشَّفَاعَةَ فِي عَدِ
فَكُنْ سَامِعِي يَا ذَا الْعُلَى وَجِيبِي

1. O, Hint çeliğinden yapılmış kılıçla dinimizi korudu.
2. O, kendisiyle şirkin karanlığından kurtulduğumuz bir nebîdir.
3. (Efendimiz) Ahmed'in (s.a.v.) kabrini ziyaret eden kimseye ne hoş.
4. Kıyâmet günü, ona olan medhimden ötürü şefaate nâil olmayı arzularım.
5. Ey yücelik sahibi, beni işiten ve bana icâbet eden ol.

(حَمَى دِينَنَا بِالْمَشْرِقِ الْمُهَنْدِ) ‘O, Hint çeliğinden yapılmış (kılıçla) dinimizi korudu.’

mısraında (بِالْمَشْرِقِ الْمُهَنْدِ) ‘Hint çeliğinden yapılmış’ kelimesi kılıçtan kinâyedir.

عَرَامِي بِهِ لَا يَنْقُضِي وَهُوَ دَائِمٌ بِهِ أَمِنْتُ عُرْبُ الْوَرَى وَالْأَعَاجِمُ
لَقَدْ زَادَ حُبِّي فِيهِ وَالْقَلْبُ هَائِمٌ تَبَاهِي بِهِ بَيْنَ الْمَلَائِكِ أَدَمُ

506 وَقَالَ هَذَا يَقْبَلُ اللَّهُ تَوْبَتِي

1. Benim ona olan kara sevdam asla nihayet bulmaz, dâimîdir
2. Onun sayesinde tüm Araplar ve acemler selamet ve emniyete kavuştular.
3. Kalbim kendini kaybetmiş bir vaziyetteyken, ona olan sevgim arttıkça arttı.
4. Âdem (a.s.), melekler içerisinde onunla övündü.
5. 'Allah (c.c.), onun sayesinde tövbemi kabul etti' diyerek,

Şâirin (بِهْ أَمِنْتُ عُزْبُ الْوَرَى وَالْأَعَاجِمُ) 'Onun sayesinde tüm Araplar ve acemler selamet ve emniyete kavuştular.' mısraındaki (عُزْبُ الْوَرَى وَالْأَعَاجِمُ) 'tüm Araplar ve acemler' ifadesi, bütün insanlardan kinâyedir. Çünkü insanlar ya Arap'tır ya da Arap olmayanlardan oluşmuştur.

عَسَى رَحْمَةً مِنْكُمْ لِمَنْ ضَلَّ هَائِمًا حَزِينًا مُعَيَّ يَفْرَعُ السِّنَّ نَادِمًا
وَقَدْ بَاتَ مَنْ يَهْوَى مِنَ الْوَجْدِ سَالِمًا ثَنَائَاهُ لِلْإِعْرَاضِ تَبَسُّمٌ دَائِمًا
وَعِنْدَ التَّدَايِي عَابِسٌ وَمُرَابِثٌ 507

1. Sevdâsından ne yaptığını bilmeyen kişiye umulur ki sizden bir rahmet dokunur.
2. Hüzünlü, sevgisinin zarar vermesinden dolayı pişman olarak dişini sıkın,
3. Seven kişi, vecdden ötürü rahat bir şekilde gecelediği halde,
4. O, kendinden uzakta tuttuğunda içinde daima gülümsüyor,
5. Yakınlaştığında ise, asık suratlı ve kızgın oluyor.

(حَزِينًا مُعَيَّ يَفْرَعُ السِّنَّ نَادِمًا) 'Hüzünlü, sevgisinin zarar vermesinden dolayı pişman olarak dişini sıkın' mısraında (يَفْرَعُ السِّنَّ) 'dişleri birbirine vuruyor.' sözü, pişmanlıktan kinâyedir.

أَحِنُّ إِلَى خَيْرِ الْوَرَى وَصَدِيقِهِ وَمُؤْنِسِهِ فِي عَارِهِ وَرَفِيقِهِ
بِهِ تَمَّ نُورُ الْبَدْرِ عِنْدَ شُرُوقِهِ جَنَى الشَّهْدِ جُزْءٌ مِنْ حَلَاوَةِ رِبْقِهِ
وَأَعْرَافُهُ تَتَرَى بِمِسْكِ النَّوَافِجِ 508

506 el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 22.

507 el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 26.

508 el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 30.

1. İnsanların en hayırlısına ve onun arkadaşına (Hz. Ebubekir'e) özlem duyuyorum.
2. Ve mağarada iken, samimi dostuna,
3. Ve doğunca (müslüman olmasıyla beraber), kendisiyle dolunayın (Efendimiz'in) nûrunun tamamlandığı arkadaşısı (Hz. Ömer'e),
4. Süzülmemiş baldan elde edilen en saf bal, onun salyasının tadından bir cüzdür.
5. Ve onun en üstü (başı), ceylan vücudundaki misk kesesinden çıkmış gibidir.

(خَيْرِ الْوَرَى وَصَدِيقِهِ وَمُؤْنِسِهِ فِي غَارِهِ) ‘mağarada iken samimi dostuna ve arkadaşına’ sözü,

Hz. Ebu Bekir'den kinâyedir. (بِهِ تَمَّ نُورُ الْبَدْرِ عِنْدَ شُرُوقِهِ) ‘ve doğunca (müslüman olmasıyla beraber), kendisiyle dolunayın (Efendimiz'in) nûrunun tamamlanması’ sözü Hz. Ömer'den kinâyedir. Çünkü Hz. Ömer'in İslama girmesiyle beraber Müslümanlar güç kazanmıştır.

أَصَلِّي عَلَيْهِ كُلَّ يَوْمٍ وَأَبْتَدِي بِذِكْرِ عَتِيقِي وَالْفَتَى مِنْ بَنِي عَدِي
وَعَثْمَانُ ثُمَّ الْمَرْتَضَى نَعَمَ مَنْ هُدِي دَوَامٌ سُرُورِي فِي مَدِيحِي لِأَحْمَدِ
عَلَى دَائِمِ الْأَوْقَاتِ بِالشُّكْرِ وَالْحَمْدِ 509

1. Her gün ona salat ü selamda bulunurum ve
2. Soylu (Ebu Bekir'i) ve Benî Adî'nin gencini (Ömer'i) anmakla başlarım.
3. Ve Osman'ı ardından Murteza'yı (Hz. Ali), hidâyete kavuşanların en güzel olanları,
4. Sürekli mutlu olmamın sebebi Ahmed'i (s.a.v.) medh ediyor olmamdır.
5. Tüm vakitlerde şükür ve hamd ile,

(بِذِكْرِ عَتِيقِي وَالْفَتَى مِنْ بَنِي عَدِي) ‘Soylu (Ebu Bekir'i) ve Beni Adi'nin gencini (Ömer'i)

anmakla başlarım.’ mısraında (عَتِيقِي) Hz. Ebubekir'den kinâye; (الْفَتَى مِنْ بَنِي عَدِي) ise Hz. Ömer'den kinâyedir. Atık, Hz. Ebû Bekir'in lakâbıdır, Benî Adî de Hz. Ömer'in kabilesidir.

لَهُ قَدْ بَدَلْنَا الْوُدَّ فِي السَّرِّ وَالْعَلَنِ وَفَرْنَا بِهِ يَوْمَ الْمَعَادِ مِنَ الْفِتَنِ
رَسُولٌ أَنَا بِالْفَرَائِضِ وَالسُّنَنِ نُبُوَّتُهُ دَلَّتْ عَلَى نَقْصِ عَقْلِ مَنْ

⁵⁰⁹ el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 41.

510 يَقُولُ بِرُوحِ الْقُدْسِ وَالْأَبِ وَالْإِبْنِ

1. Biz sevgimizi ona adadık, hem gizlide hem açıkta.
2. Biz, kıyâmet gününde onun sayesinde fitnelerden kurtulacağız.
3. O, bizlere farz ve sünnetleri getiren bir rasûldür.
4. Onun nübüvveti, şunu diyen (kabul eden) kimselerin aklının nakıs olduğuna delâlet eder:
5. Baba, oğul ve kutsal rûh,

(مَنْ يَقُولُ بِرُوحِ الْقُدْسِ وَالْإِبْنِ وَالْأَبِ) ‘Kim derse ki, baba, oğul ve kutsal rûh’ ifadesiyle

Hıristiyanlardan kinâye yapılmıştır, çünkü bu kelimeleri Hıristiyanlar kullanmaktadırlar.

مَنْحَتُّهُمْ وَوَدِّي فَحَانُوا وَمَنْ يَقُولُ وَمَنْ يَزْحَمُوا ذُلِّي وَمَنْ يَتَعَطَّفُوا
وَخَتُّوا مَطَايَاهُمْ وَمَنْ يَتَوَقَّفُوا قَدَيْتُ أَنَسًا فَارْقُونِي وَخَلَّفُوا
بِقَلْبِي حَرِيْقًا وَالْمَدَامِعُ لَا تُطْفِي 511

1. Ben onlara sevgimi karşılıksız verdim, onlar ise vefâlı davranmayarak ahbine ihânet ettiler.
2. Benim bu zilletime merhamet etmediler, şefkat de duymadılar.
3. Binekleri devamlı dürtüklediler (hızla ayrıldılar), bir an olsun durmadılar.
4. Kendilerine (canımı) feda ettiğim insanlar beni terk ettiler, hızla uzaklaştılar, beni geride bıraktılar.
5. Kalbimde bir yangın olduğu halde ve gözyaşlarım bile kalbimdeki bu yangını söndürememekteyken,

(وَخَتُّوا مَطَايَاهُمْ وَمَنْ يَتَوَقَّفُوا) ‘Binekleri devamlı dürtüklediler (hızla ayrıldılar), bir an

olsun durmadılar.’ mısraında (وَخَتُّوا مَطَايَاهُمْ) ‘bineklerini hiç durdurmadan teşvik ettiler’ ifadesi, hızlıca sürdüler anlamından kinâye olmuştur.

لَهُ تَشْهَدُ الْآيَاتُ فِي كُلِّ سُورَةٍ بِمَا حَصَّهُ الْمَوْلَى بِمَعْنَى وَصُورَةٍ

⁵¹⁰ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 73.

⁵¹¹ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 88.

وَإِنْ عَاقَبِي عَنْهُ الْقَضَا لِحُزُورَةٍ لِأَبْتِهَلَنْ الْآنَ فِي قَصْدِ زُورَةٍ
512 خَيْرِ نَبِيِّ قَدْ حَوَى الْفُرْعَ وَالْأَصْلَا

1. Tüm sûrelerdeki ayetler ona şâhitlik eder.
2. Allah'ın (c.c.), mânâsı (ahlâkı, şecaati...) ve sureti cihetiyle onu ayrıcalıklı kılmasıyla,
3. Bir zarurete binâen ondan ayrı (uzak) kalmama hükmedilecek olursa,
4. Onu ziyaret kasdı ile derhal Allah'a (c.c.) yalvarırım.
5. Aslı (peygamberlerin soyunu) ve furu'u (sülâlesini, Ehl-i Beyti'ni) kendisinde toplayan Hz. Peygamber'in hayrını (elde etmek) için,

(خَيْرِ نَبِيِّ قَدْ حَوَى الْفُرْعَ وَالْأَصْلَا) mısraında, (الْفُرْعَ) 'dal', sülâle, Ehl-i Beyt anlamında Hz. Peygamber'den ve neslinden gelenlerden kinâyedir. (الْأَصْلَا) 'soy' kelimesi ise, Hz. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ataları olan peygamberlerden kinâyedir.

Yukarıda verilen örneklerden de anlaşılacağı gibi Ahmed el-Behlûl'ün kinâyeye üslûbuna tahmislerinde çok yer verdiği görülmüştür.

3.2.3.3. Mecâz

Mecâz, lügatta “bir yolda yürümek ya da yürüyerek katetmek” anlamındadır. İstilahtaki anlamı ise, “lafzın gerçek anlamının kastedilmesine engel teşkil eden bir karînenin varlığı ve bir alâka sebebiyle başka bir anlamda kullanılmasıdır.”⁵¹³

Edebiyatçılar mecâzı, mecâz-ı aklî ve mecâz-ı luğavî şeklinde ikiye ayırmışlardır. “Mecâz-ı aklî, bir şeyin asıl fâilinden başkasına nisbet edilmesidir. Mecâz-ı luğavî ise, bir lafzın gerçek anlamının dışında başka bir anlamda kullanılmasıdır. Mecâz-ı luğavî de, istiâre ve mecâz-ı mürsel olmak üzere iki kısma ayrılır. İstiâre, lafzın gerçek anlamıyla mecâzî anlamı arasındaki bağ şayet teşbîh ise buna istiâre denir. Lafzın mecâzî anlamıyla hakîki anlamı arasındaki ilişki teşbîhten başka bir şeye dayanmasına da mecâz-ı mürsel denir.”⁵¹⁴

⁵¹² el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 111.

⁵¹³ 'Akkâvî, *el-Mu'cemu'l-mufaşşal fî 'ulûmi'l-belâga*, 637.

⁵¹⁴ Ali Bulut, *Belâgat*, (İstanbul: İFAV, 2019.), 240.

Ahmed el-Behlûl'ün mecâz üslûbunu kullandığı bazı örnekler şu şekildedir:⁵¹⁵

[eṭ-Ṭavîl]

لَقَدْ نُكِّسَتْ تِيَجَاهُهُمْ وَالْعَمَائِمُ وَمَ يَكُ مِنْهُمْ مَنْ غَدَا وَهُوَ سَالِمٌ
وَكَمْ فَتَكَّتْ فِيهِمْ فَنَى وَصَوَارِمُ فَرَضْنَا عَلَيْهِمُ وَالْفُرُوضُ لَوَارِمُ
516 قَدُودُهُمْ لِلْقَدِّ بِالْبَيْضِ وَالرَّخْفِ

1. Onların taçları ve sarıkları ters yüz edilmiştir. (hükümranlıkları sona ermiştir.).
2. Onlardan kimse yarına selamet üzere çıkamayacak hale gelmiştir.
3. Onların nicelerini mızraklar ve kılıçlar öldürmüştür.
4. Ki biz onlara zorunlu kıldık ve de farzlara riayet etmek lazımdır.
5. Onların boylu poslu olanları(şân şöret sahibi olanları),kılıçla ve sürünmekle (yok edilmiştir.)

(وَكَمْ فَتَكَّتْ فِيهِمْ فَنَى وَصَوَارِمُ) ‘Onların nicelerini mızraklar ve kılıçlar öldürmüştür.’

mısraında öldürme işi gerçek fâil olan Müslümanlara değil de, kılıç ve mızraklara isnad edilerek mecâz-ı aklî üslûbu kullanılmıştır.

Aşağıdaki tahmis de şâirin mecâz üslûbunun kullanımına örnek olarak

verilebilir:⁵¹⁷ [eṭ-Ṭavîl]

مَكَارِمُهُ تُنْبِيكَ عَنْ طِيبِ أَصْلِهِ وَرَاحَتُهُ تُعْنِيكَ عَنْ سَخِّ وَئِلِهِ
وَوَظْلَمَةُ أَهْلِ الشِّرْكِ زَالَتْ بَعْدَلِهِ أَقْرَّتْ جَمِيعَ الْمُرْسَلِينَ بِفَضْلِهِ
وَوَاهِيكَ عَنْ فَخْرٍ وَحُسْنِ سَنَاءِ

1. Onun ahlâkı, soyunun güzelliğinden haber verir sana.
2. Ve avuçları, bolca yağan yağmurundan seni zenginleştirir.
3. Ve şirk ehlinin zulmeti, onun adâleti ile zâil olur.
4. Peygamberler tümü onun fazîletini ikrar etmişlerdir.
5. (Tüm bunlar) şan ve yüceliğinin hoşluğu bakımından ne kadar da mükemmeldir.

⁵¹⁵ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 90.

⁵¹⁶ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 94.

⁵¹⁷ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 17.

(وَرَاخَتْهُ تُغْنِيكَ عَنْ سَحِّ وَنَيْلِ) ‘Ve avuçları, bolca yağan yağmurundan seni zenginleştirir.’ mısramında (وَرَاخَتْهُ) ‘elin avcu’ parça zikredilip bütün kastedilerek mecâz-ı mürsel yapılmıştır. Çünkü el Hz.Peygamber’in vücudunun bir parçasıdır. Bundan Hz. Peygamber kastedilmiştir.

Aşağıdaki tahmis de şâirin mecâz üslûbunu kullanımına örnek verilebilir:⁵¹⁸
[eṭ-Ṭavîl]

سُيُوفُ الْمَنَائِيَا مِنْ دِمَاهِمُ دَوَارِفُ أَحَاطَ بِأَهْلِ الْبُعْيِ مِنْهَا رَوَاحِفُ
وَأَذْرَكَهُمْ مِنْ بَعْدِ أَمْنٍ مَخَافُ زُنُودُهُمْ قَدْ بَهْرَجْنَا صَوَارِفُ
بِحَدِّ الْمَوَاضِي وَالرِّمَاحِ الرَّوَاحِرِ

1. Ölüm kılıçları, onların kanlarını akıtır.
2. Ölüm kılıçlarıyla sıkıştırmış halde, âsî kimseleri kuşatarak,
3. Onlara, emniyetten sonra korku tattırarak,
4. Onların (kuvvetli) kolları bizi donatmış kuvvetli kılmıştır.
5. (Tüm düşmanlar) keskin kılıç ve mızrakla köşeye sıkıştırılmışlardır.

(سُيُوفُ الْمَنَائِيَا مِنْ دِمَاهِمُ دَوَارِفُ) ‘Ölüm kılıçları, onların kanlarını akıtır.’ mısramında kan akıtma işi gerçek fail olan ashâba değil de, kılıçlara isnad edilerek mecâz-ı akîl üslûbu kullanılmıştır.

Şâirin mecâz üslûbunu kullanımına şu örnek de örnek verilebilir:⁵¹⁹ [eṭ-Ṭavîl]

مَعَارِنَا تَزْهُو بِهِ وَالْمَشَارِقُ وَكُنْبَانُ نَجْدٍ وَالْجِبَالُ الشَّوَاهِقُ
عَوَارِفُهُ مَشْهُورَةٌ وَالْحَقَائِقُ مَكِينٌ أَمِينٌ فِي الْمَقَالَةِ صَادِقُ
رَحِيمٌ كَرِيمٌ عَادِلٌ لَيْسَ يَظْلِمُ

1. Hem doğu hem de batılarımız onunla övünür.
2. Necd’in kum (dan tepeleri), dağları ve tepeleri,
3. Bilinen özellikleri ve hakikatleri meşhurdur.
4. Söyledikleri şeylerde doğru, sağlam ve güvenilirlerdir.

⁵¹⁸ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 52.

⁵¹⁹ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 70.

5. Merhametli, cömert ve asla zulmetmeyen âdildir.

(مَعَارِنَا تَزْهُو بِهِ وَالْمَشَارِقُ) ‘Hem doğu hem de batılarımız onunla övünür.’ mısraında şâir, doğu ve batıyı (yerleri) zikredip buradan orada yaşayan müslümanları kastederek (zikru’l-mahâl irâde-i hâl alâkası olan) mecâz-ı mürsel üslûbu kullanmıştır.

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü Ahmed el-Behlûl’ün, maksadın daha iyi anlaşılabilmesi ve içeriğin daha etkili hale gelmesi için şiirlerinde mecâz üslûbuna çok yer verdiği görülür.

3.2.3.4. İsti‘âre

İsti‘âre, teşbîhteki teşbîh edatı ve benzetme yönünün yanısıra, teşbîhin öğelerinden müşebbeh veya müşebbeh bihten birisinin de hazfedilmesidir.⁵²⁰ Burada gerçek mana ile mecâzî mana arasındaki alâka, (müşabehet) benzeşmedir.⁵²¹

İsti‘ârenin müşebbeh veya müşebbeh bihin zikredilip zikredilmemesi yönünden, isti‘âre tasrîhiye ve isti‘âre mekniyye olmak üzere iki türü vardır.⁵²² İsti‘âre tasrîhiye, müşebbehin hazfedilip müşebbeh bihin zikredildiği isti‘âre çeşididir.⁵²³ İsti‘âre mekniyye, müşebbehin zikredilerek müşebbeh bihin hazfedildiği ve kendisi ile ilgili bir hususla müşebbeh bih’e işaret edilen isti‘âre türüdür.⁵²⁴

Şâirin isti‘âreyi kullandığı bazı örnekler şu şekildedir:⁵²⁵ [eṭ-Ṭavîl]

نَزَحْتُ دُمُوعِي مِنْ بُكَائِي عَلَيْكُمْ وَمَ تَنْظُرُوا حَالِي وَدُيِّي لَدَيْكُمْ
وَأَسْرُ فُرَادِي بِأَهْوَى فِي يَدَيْكُمْ أُرَاعِي نُجُومَ اللَّيْلِ شَوْقًا إِلَيْكُمْ
وَذَاكَ لِرُغْبِي فِي أَهْوَى وَشَقَائِي

1. Size olan (şevkimden) ağlamaktan, gözlerimde yaş kalmadı. (gözyaşımı kuruttum.)

⁵²⁰ Ahmed Mustafa el-Merâgî, ‘Ulûmu’l-belâğa (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1998), 260.

⁵²¹ Abdulaziz ‘A’tîk, ‘Il-mu’l-meânî (Beyrut: Dâru’n Nahdati’l-Arabiyye, 1985), 175.

⁵²² Muhammed Emin ez-Zilevî, *Dîvan*, thk. Muhammed el-I’d el-Haṭrâvî (Medine: Mektebetu Dâru’t-Turas, 1985), 164.

⁵²³ Muhammed Tâhir el-Lâdikî, *el-Mubessaṭ fi ‘ulûmi’l-belâğa* (Beyrut: el-Mektebetu’l- ‘Aşriyye, 2005), 164.

⁵²⁴ Nusrettin Bolelli, *Belâgat* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2015), 92; Ali Emîn el-Cârim, *el-Belâğatu’l-vâdiha* (Kâhire: Dâru’l Maârif, 1999), 77.

⁵²⁵ el-Behlûl, *Dîvânu’l-Behlûl*, 15.

2. Siz ise benim halime, sizin karşınızdaki hakîr oluşuma bakmadığınız halde.
3. Gönlümün, size duyduğu hasret ve aşk sebebiyle esir oluşuna,
4. Size duyduğum şevkten ötürü, sürekli yıldızları seyre dalıyorum.
5. Bu durum, yalnızca size duyduğum özlem ve bunun doğurduğu ıstırap sebebiyledir.

(تَرَحُّثٌ دُمُوعِي مِنْ بُكَائِي عَلَيْكُمْ) ‘Size olan (şevkimden) ağlamaktan, gözlerimde yaş kalmadı. (gözyaşımı kuruttum.)’ mısraında, gözyaşları ağlamaktan dolayı tıpkı kuyudaki suyun kuruması gibi tükeniyor. Burada (دُمُوعِي) ‘gözyaşım’ müşebbeh, ‘kuyu’ ise, müşebbeh bih olup açıkça zikredilmediğinden isti‘âre -i mekniyye yapılmıştır.

مُنَائِي مِنَ الدُّنْيَا أَفْوَزُ بِغُرْبِهِ عَسَى الْقَلْبُ يَبْرَأَ مِنْ حَرَارَةِ كَرْبِهِ
سَلَامٌ عَلَى آلِ النَّبِيِّ وَصَحْبِهِ أَطَاعَتْهُ أَهْلُ الْأَرْضِ وَاسْتَبَشَرَتْ بِهِ
مَلَائِكَةُ حِينَ ارْتَقَى لِسَمَاءِ

1. Bu dünyadan temennim, onun yakınlığına nail olmaktır.
2. Belki kalp, ızdırabının hararetinden şifa bulur.
3. Nebî'nin ailesine ve ashabına selam olsun.
4. Yeryüzü ehlinin ona itaat ettiği ve
5. Semaya yükseldiğinde meleklerin onu müjdelediği,

Şâirin sürekli ızdırıp çeken kalbinin Hz. Peygamber'e yakın olmasıyla iyileşebileceğini bildirdiği ikinci mısradaki (كَرْبِهِ) ‘sıkıntı’, müşebbehtir. Müşebbeh bih olan (المرض) ‘hastalık’ kelimesi ise hafzedilmesinden dolayı isti‘âre-i mekniyye yapılmıştır.

Aşağıdaki medih temalı, üzerine tahmis yapılan beyitte şâir, Hz. Peygamber'e olan sevgisini, damarlarda dolaşan kana benzetmiştir:⁵²⁶ [eṭ-Ṭavîl]

عَزِيزٌ كَرِيمٌ مَالُهُ مِنْ مُمَائِلِ حَقَائِقُهُ لَمْ تُبْقِ قَوْلًا يَبَاطِلِ
تُبُوْتُهُ حَارَتْ جَمِيعِ الْفَضَائِلِ جَرَى حُبُّهُ جَرَى دَمِي فِي مَفَاصِلِي
وَمَا هُوَ عَنْ سِرِّ الصَّمِيرِ بِخَارِجِ

⁵²⁶ el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 29.

1. O, benzeri olmayan pek azîz ve kerîm olandır.
2. Mucizeleri, batıl olan hiçbir sözü bırakmayan,
3. Nübüvveti, bütün faziletleri bünyesinde cem eden,
4. Sevgisi, mafsallarındaki kan damarlarında akmaktadır.
5. O, gönlümün derinliklerinden asla çıkmaz bir şekilde,

Burada geçen (حُبُّهُ) ‘sevgisi’ müşebbeh, (كَانُ) ‘kan’ müşebbeh bih olup açıkça zikredilmediğinden istiâre-i mekniyye yapılmıştır.

Şâirin isti‘âreyi kullandığı diğer bir örnek şu şekildedir⁵²⁷ et-Ṭavîl]

حَبِيبٌ مُّقِيمٌ فِي فُؤَادِ مُشَرَّرٍ وَشَوْقِي إِلَى حَيْرِ الْأَنَامِ مُحَمَّدٍ
 أَنَادِي وَدَمْعُ الْعَيْنِ فِي الْحَدِّ مُسْعِدِي أَمَا دَانَ غَيْبِي أَنْ يَزُولَ فَأَهْتَدِي
 إِلَى حَيْرِ دَانَ فِي الْأَنَامِ وَنَاءِ

1. O, evsiz, yapayalnız bir kalpte ikamet eden bir sevgilidir.
2. Benim ise arzum, yaratılmışların en hayırlısı olan Muhammed’e (s.a.v.) doğru olarak,
3. Yanaklardaki gözyaşlarım mutluluk sebebimken nidâ ederim.
4. Doğrusu günahlarım zâil olmak (fenâ bulmak için) boyun eğdi.
5. Ben de tüm yaratılmışlar içerisindeki en yakın hayra vasıl oldum.

(حَبِيبٌ مُّقِيمٌ فِي فُؤَادِ مُشَرَّرٍ) ‘O, evsiz, yapayalnız bir kalpte ikâmet eden bir sevgilidir.’

mısraında şâir, kalbi eve benzetmiştir. Müşebbeh bih olan “ev” açıkça zikredilmediğinden istiâre-i mekniyye yapılmıştır.

Yukarıda bahsedilen örneklerde de görüldüğü gibi Ahmed el-Behlûl, mefhûmun daha iyi anlaşılabilmesi ve içeriği daha çarpıcı hale getirebilmek için şiirlerinde isti‘âre üslûbuna fazlaca yer verdiği görülür.

⁵²⁷ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 16.

3.2.4. Bedî‘ Sanatlarının Kullanımı

Belâgat ilminin kısımlarından biri olan bedî‘, “hâlin gereğine uygun ifade edilen ve delâleti açık olan bir ifadeyi ‘güzelleştirme’ usullerinden bahseden bir ilimdir.”⁵²⁸ Bedî‘ sanatlarının kullanımı ifadeyi daha özgün ve daha etkili kılar.

Aşağıda Ahmed el-Behlûl’ün tahmislerinde temâyüz eden bedî‘ sanatları ifadeyi güzelleştirmeye katkısı yönünden incelenecektir.

3.2.4.1. Cinâs

Cinâs, bedî‘ ilminin lafzî güzelleştiricileri arasında yer alır. Cinâs sanatı, anlamları bir birinden tamamen farklı olan iki lafzın, telaffuzlarında benzerlik olmasıdır.⁵²⁹ Cinâs, farklı anlamları olan iki kelimenin, dört yönden birbirleriyle uyumlu olmasıdır. Bunlar; kelimedeki harflerin cinsi, adedi, harekeleri ve harflerin diziliş sırasıdır. Bu dört yönden kelimeler arasında uyum bulunmasına tam cinâs denir.⁵³⁰ Bu dört unsurdan biri veya birkaçı bakımından uyumsuzluk bulunan cinâsa nakıs cinas denir. Ahmed el-Behlûl’ün de şairlerinde cinas sanatını çokça kullandığı görülmektedir.

Aşağıdaki beyitler şâirin cinâs ve türlerini kullanımına örnek olarak verilebilir:

⁵³¹[et-Ṭavîl]

تَكَدَّرَ عَيْشِي بَعْدَ بُعْدِ أَحَبِّي وَفَارَقَنِي مَنْ كَانَ سُؤْلِي وَمُنِيَّتِي
أَيَا عَاذِلَ الْمُشْتَقِ دَعْنِي بِحَيْرَتِي أَعْرَبِي جُمُونًا لَا تَحِفُّ فَمُقَلَّتِي
رَقًا دَمَعُهَا فَاسْتَبَدَلَتْ بِدِمَاءِ

1. Sevgililerden uzak oluşumdan sonra hayatım bulandı.
2. Ve benim temenni ve arzularımı süsleyen kişi ile aramızı ayırdı.
3. Ey hasret duyan kişiyi azarlayan, beni hayretimle baş başa bıraktı.
4. Bana kurumayan bir göz kapağı ödünç ver.

⁵²⁸ Celâluddîn Muhammed b. Abdîrahmân el-Ḳazvîni, *et-Telhîş fi ‘ulûmi ‘l-belâga*, thk. Muhammed Abdulmun‘im Ḥafâcî (Beyrut: Dâru‘l-Cîl, ts.), 1/50.

⁵²⁹ Ahmed el-Hâşimî, *Cevâhiru ‘l-belâga*, 243.

⁵³⁰ et-Tenûhî, *Tehzîbu ‘l-Îdâh*, 1/238; Ahmed el-Hâşimî, *Cevâhiru ‘l-belâga*, 243.

⁵³¹ el-Behlûl, *Dîvânu ‘l-Behlûl*, 16.

5. Gözümden gözyaşım akmaz oldu, artık gözlerimden gözyaşı yerine kan akar oldu.

(تَكَدَّرَ عَيْشِي بَعْدَ بُعْدِ أَحَبَّتِ) ‘Sevgililerden uzak oluşumdan sonra hayatım bulandı.’

mısraında, (بَعْدَ) ‘sonra’ ve (بُعْدِ) ‘uzak’ kelimeleri aynı harflerden oluştuğundan cinâs sanatı yapılmıştır. Ancak harekeleri farklı olduğu için cinâs-ı nâkıs olmuştur.

Gazel temalı başka bir tahmiste ise;⁵³² [eṭ-Ṭavîl]

سَهَرْتُ وَعَيْرِي فِي دُجَى اللَّيْلِ نَائِمٌ مُهَيَّئٌ وَقَلْبِي بِالصَّبَابَةِ هَائِمٌ
جَفَانِي حَبِيبِي وَهُوَ بِالْحَالِ عَالِمٌ رَبًّا فِي رَبِّهَا قَلْبِي وَمَرَعَاهُ دَائِمٌ
مُقِيمٌ بِأَحْشَائِي إِلَى آخِرِ الدَّهْرِ

1. Benim dışımda herkes gecenin karanlığında uykudayken, (uykusuz olarak) sabahladım.
2. Rahat bir şekilde, kalbim ise aşırı sevgiden dolayı tutkulu olarak,
3. Benim halimi en iyi bildiği halde, sevgilim benden uzak duruyor.
4. (Sevgisi) sürekli îtina edilerek kalbimin en tepesinde büyüdü.
5. O, gönlümün içinde kıyamete kadar ikâmet edecektir.

(رَبًّا فِي رَبِّهَا قَلْبِي وَمَرَعَاهُ دَائِمٌ) ‘(Sevgisi) sürekli îtina edilerek kalbimin en tepesinde

büyüdü.’ mısraında, (رَبًّا) ‘büyüme’; (رَبِّهَا) ‘tepe’ anlamında, her ikisi de aynı harflerden oluşmasına rağmen kelimelerin harekelerinde farklılık olduğu için cinâs-ı nâkıs olmuştur.

عَرَامِي مُطِيعٌ وَالسُّلُوُ مُمَانِعٌ يُخَالِفُنِي فِي حُبِّهِمْ لَا يُطَاوِعُ
لَقَدْ سَلِبُوا عَنِّي بُدُورَ طَوَالِعِ طِبَاءٍ طَبَّاهَا فِي الْقُلُوبِ قَوَاعِ
بَلْحِظِ وَمَا أَقْوَى بِأَنْ أَمْنَعَ اللَّحْظَا ⁵³³

1. Kara sevdam itaatkâr, teselli bulmaksa (unutabilmek), dayatıyor.
2. Bana aşkları hususunda muhalefet etmekte, (unutabilmeye) güç yetirememekte.
3. Benden dolunay (sevgililer) çekip alındı.

⁵³² el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 46.

⁵³³ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 58.

4. O, bir tek bakışıyla kalplere saplanan bakışı olan bir ceylandır.

5. Ona bakmaktan kendimi engellemeye güç yetiremediğim halde,

(ظَبَاءٌ طَبَّأَهَا فِي الْقُلُوبِ قَوَاطِعُ) ‘O, bir tek bakışıyla kalplere saplanan bakışı olan bir ceylandır.’ mısraında, (ظَبَاءٌ) ‘ceylan’ ile (طَبَّأَ) ‘keskin bakış’ kelimeleri arasında harf ve hareke farklılığından dolayı cinâs-ı nâkıs vardır.

Bir başka tahmiste de,⁵³⁴ [eṭ-Ṭavîl]

أُنَاسٌ تَنَاسُونَا وَمَلُّوا وَصَالَنَا وَقَدْ صَرَّمُوا بَعْدَ الْوِصَالِ حِبَالَنَا
أَرَى الشَّيْبَ وَاقِي وَالصَّبَا مَا وَفَى لَنَا نَرُوحُ وَنَعْدُو فِي الْمَعَاصِي وَمَالَنَا
سَوَى صَاحِبِ الْبَطْحَاءِ وَالْبَيْتِ وَالرُّكْنِ

1. İnsanlar bizi unuttular ve bize kavuşmaktan bıktılar.
2. Visalden sonra ise ipimizi (onlarla olan bağımızı) kesiverdiler.
3. Yaşlılığın geldiğini ve gençliğin ise bize karşı vefâsız olduğunu görmekteyim.
4. Mâsiyet içinde gidip geliyoruz. (ömrümüz tükenmekte.)
5. Bizim, Mekke'nin, Beyt'in ve Rûkn-ü Yemâni'nin sahibinden başka kimsemiz yoktur.

(أَرَى الشَّيْبَ وَاقِي وَالصَّبَا مَا وَفَى لَنَا) ‘Yaşlılığın geldiğini ve gençliğin ise bize karşı vefâsız olduğunu görmekteyim.’ mısraında (وَاقِي) ‘vefâlı davrandı.’ kelimesi ile (وَفَى) ‘geldi.’ kelimesi arasında harf sayısı farklı olduğu için cinâs-ı nâkıs sanatı yapılmıştır.

Bir başka gazel temalı tahmiste de;⁵³⁵ [eṭ-Ṭavîl]

وَقَفْتُ عَلَى رُبْعِ الْحَبِيبِ أَسْأَلُ مَتَى رَحَلَ الْأَحْبَابُ وَالذَّمْعُ سَائِلُ
سُؤَالٍ مُجِبٍّ فِي حَشَاهُ بِلَابِلٍ عَلِيلٍ بَرَاهُ الشُّوقُ وَالْجِسْمُ نَاحِلُ
مَشُوقٌ إِلَى سَفْحِ اللَّوَى وَالْأَجَارِعُ

1. Sevgilinin eşiğinde durup (taşa, toprağa) sorarım.
2. Gözyaşlarım akmaktayken, sevgililer ne zaman yola çıktılar diye,

⁵³⁴ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 72.

⁵³⁵ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 81.

3. *Sevgilinin (nerde olduğu) sorusunu, kalbinde ayrılık acısı varken,*
4. *O, vücudu zayıf olduğu halde, şevkin onu budadığı, aşırı hasta olan bir kimsedir.*
5. *O, Liva'nın eteğine ve Ecari'a varmaya pek arzulu olandır.*

(سَائِلٌ) mısralarında geçen (وَقَفْتُ عَلَى رِنَعِ الْحَبِيبِ أُسَائِلٌ مَتَى رَحَلَ الْأَحْبَابُ وَالذَّمْعُ سَائِلٌ) 'sormak' ve (سَائِلٌ) 'akmak' kelimeleri arasında cinâs vardır. Ancak kelimeler arasında harf farklılığı nedeniyle cinâs-ı nâkıs sanatı yapılmıştır.

Buradaki örneklerde de görüldüğü gibi Ahmed el-Behlûl, dîvanında çeşitli türleri ile cinâs sanatına yer vermiştir. Ne var ki tam cinâsı neredeyse hiç kullanmamıştır. Bunun yerine nâkıs cinâsı çokça kullandığı ve yerinde kullandığı görülmüştür. Bu durum da şiiirlerine ahenk katmıştır.

3.2.4.2. İktibâs

İktibâs, aslı (قَبَسَ) kabese kökünden olup, “kor, ateş parçası” manasına gelen bir kelimedir.⁵³⁶ Terim anlamı olarak ise, şâirin ifadelerinde âyet ya da hadisleri sanki kendi ifadeleriymiş gibi kullanmasına denir. Bu durum, kimi zaman aynı sözcüklerle, bazen de şiiirin vezin ve kâfiye yapısına uygun bir şekilde âyetin veya hadisin lafızlarında kısmi değişiklikler yapılarak olur.⁵³⁷

Ahmed el-Behlûl, iktibâs sanatını şiiirlerinde çokça kullanmıştır. Onun özellikle Kur'an-ı Kerim'den daha çok iktibâs ettiği görülür.

Şâirin, şiiirlerinde bu sanatı kullandığına dair örneklerden bazıları şöyledir: [eṭ-Ṭavîl]⁵³⁸

بِهِ كَلَّمَ اللَّهُ الْكَلِيمَ عَلَى طَوَى فَاعْرَقَ فِرْعَوْنَ اللَّعِينِ لِمَا غَوَى
وَأَوْرَثَهُ مِنْ مُلْكِهِ كُلِّ مَا اِخْتَوَى بَدَا وَخِيُولُ الْعَيِّ تَرَكُضُ وَاهْوَى
لَهَا سَائِقُ وَالرُّشْدُ عَيْرٌ مُجِيبُ

⁵³⁶ İbn Dureyd, *Cemheratu'l-luğa*, 1/338-339; el-Fîruzâbâdî, *el-Ķâmûsu'l-Muḥîṭ*, 1024.

⁵³⁷ Abdülhâdî el-Fukeykî, *el-İktibâs mine'l-Kur'âni'l-Kerîm fi'ş-ş'i'ri'l-'Arabî* (Dimaşk: Dâru'n-Nemîr, 1996), 11-15; Ebû İshâk İbrahim b. Ali b. Temim el-Ķayravânî, *Zehru'l-âdâb ve semeru'l-elbâb*, thk. Muhammed Muḥyiddîn Abdulhamîd (Beyrut: Dâru'l-Cîl, ty.), 6/1106-1108; Ebu'l-Meḥâsin Takıyyuddîn Ebû Bekr b. Ali İbn Hicce, *Ḥizânetu'l-edeb ve gâyetu'l-erab*, thk. 'İsâm Şakyû (Beyrut: Dâru ve Mektebetu'l-Hilâl, 2004), 2/455.

⁵³⁸ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 19.

1. Allah (c.c.), Tuva vadisinde, Kelîmullah ile onun (Muhammed) hakkında konuştu.
2. Böylece lânetli Firavun 'u, haddi aşığı için suda boğdu.
3. Ve o Firavun 'un mülkünün tamamına onu (Musa 'yı) mirasçı kıldı.
4. Haddi aşan atlar (binicileri), dörtnala koşarken,
5. Nefis (hevâ), o atların sevk edenyken ve içlerinde aklı başında kimse olmadan ortaya çıktığı halde,

Şiirin birinci mısraındaki (بِهٖ كَلَّمَ اللّٰهُ الْكَلِيْمَ) ‘Kelîmullah ile onun (Muhammed) hakkında konuştu.’ ifadesi, Nisâ Sûresi’ndeki وَرُسُلًا قَدْ فَصَّصْنَا هُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَمْ نَقْضُصْهُمْ عَلَيْكَ وَكَلَّمَ اللّٰهُ مُوسٰى تَكْلِيْمًا

‘Bundan önce kıssalarını sana anlattığımız peygamberlere ve kendilerinden sana bahsetmediğimiz daha başka peygamberlere de vahyettik. Allah (c.c.) Mûsâ (a.s.) ile de özel bir şekilde konuştu.’⁵³⁹ âyetinden iktibâs yapılmıştır.

شَفَاعَتُهُ تُرْحَى إِذَا الْأَرْضُ زُلْزِلَتْ وَضَاقَتْ عَلَى الْعَاصِي أُمُورٌ وَأَعْضَلَتْ
 لِيَوْمٍ تَرَى السَّبْعَ الطَّبَاقَ تَبَدَّلَتْ دُجَى ظَلَمِ الشَّرِكِ الْبُهَيْمِ قَدْ انْجَلَتْ
 540 بِيَدْرِ هُدًى قَدْ لَاحَ فِي طَالِعِ السَّعْدِ

1. Yeryüzü sarsıl(ıp kıyamet kop)tuğunda onun şefaati umulur.
2. (Kıyametin dehşetli) vaziyeti günahkâr kimseleri daraltıp çözümsüz bıraktığında,
3. Yedi kat göğü ters düz olduğunu gördüğün bir günde,
4. (İşte o gün) şirkin zifiri karanlığı,
5. Saadet gününde parlayan hidayet dolunayıyla (Hz. Peygamber'in yüzüyle) aydınlanmıştı.

Şiirin birinci mısraında geçen (إِذَا الْأَرْضُ زُلْزِلَتْ) ‘Yeryüzü sarsıl(ıp kıyamet kop)tuğunda’ ifadesi, Zilzâl Sûresi’ndeki (إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا) ‘Yer büyüklüğüne uygun o dehşetli sarsıntısıyla sarsıldığı’⁵⁴¹ ayetinden iktibâs yapılmıştır.

هُوَ الْجَوْهَرُ الشَّقَافُ يَدْرِيه مَنْ نَعَدَ وَلَوْلَاهُ فِي سِلْكِ النَّبُوَّةِ مَا انْعَقَدَ

⁵³⁹ en-Nisâ 4/164.

⁵⁴⁰ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 41.

⁵⁴¹ ez-Zilzâl 99/1.

تَعَوَّدَ بِالمَوْلَى مِنَ النَّفْثِ فِي العُقْدِ رَقِي مَوْضِعاً لَمْ يَرْقَهُ أَحَدٌ وَقَدْ
تَعَاظَمَ 542 قَدْرًا بِالرِّيَاسَةِ وَالتَّصْنُرِ

1. O, saf bir cevherdir, araştıran kimse onu idrak eder.
2. Eğer o nübüvvet yolunda olmasaydı bu bilgi tamamlanmazdı.
3. O, düğümlere üfleyenlerin şerrinden Mevla'ya sığınmıştır.
4. Konum itibariyle yükselmiştir, şimdiye değin kimse o konuma ulaşamamıştır.
5. Hem liderliği hem de muzafferiyetiyle kadri eşsiz bir yüceliğe ulaşmıştır.

Şiirin üçüncü mısraında geçen (تَعَوَّدَ بِالمَوْلَى مِنَ النَّفْثِ فِي العُقْدِ) ‘O, düğümlere üfleyenlerin şerrinden Mevla'ya sığınmıştır.’ ifadesi, Felâk Sûresi’ndeki (وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ) ‘Düğümlere üfleyen büyücü kadınların şerrinden’,⁵⁴³ âyetinden iktibâs yapılmıştır.

نَبِيُّ هُدًى مَا ضَلَّ يَوْمًا وَمَا عَوَى بِهِ قَدْ كُفِينَا فِتْنَةَ العَيِّ وَالهَوَى
إِلَيْهِ اشْتِيَاقِي لَأِ إِلَى الجُدْعِ وَاللَّوَى ظَهَارَةُ صَبْرِي أَحْلَقْتَهَا يَدُ النَّوَى
وَجِلْبَابُ 544 سُلُوَانِي بَحْرٍ الْجَوَى يَلْطَى

1. O, bir gün olsun hak yoldan sapmamış ve yanılmamış hidâyet peygamberidir.
2. Biz onun vesilesiyle günah ve hevâ fitnesinden korunduk.
3. Benim arzum başkasına değil, ne Liva'ya ne de Ciz'a dır. (beşeri sevgilinin mekanı)
4. Sabır elbisemin yenini (yüzünü), uzaklık eli eskitti.
5. Avuntu (teselli) cilbâbım ise aşkın ateşinden yanıp kül oldu.

Şiirin birinci mısraında geçen (مَا ضَلَّ يَوْمًا وَمَا عَوَى) ‘O, bir gün olsun hak yoldan sapmamış ve yanılmamış.’ ifadesi, Necm Sûresi’ndeki (مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا عَوَى) ‘Arkadaşınız Muhammed, doğru yoldan sapmadı, bâtıla da inanmadı.’⁵⁴⁵ âyetinden iktibâs yapılmıştır.

إِلَهٌ كَرِيمٌ قَدْ حَمَانِي بِفَضْلِهِ وَمَنْ عَلَى صَعْفِي وَجَادَ بِعَظْفِي

⁵⁴² el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 47.

⁵⁴³ el-Felâk 113/4.

⁵⁴⁴ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 59.

⁵⁴⁵ en-Necm 53/2.

أَقُولُ لِمَنْ قَدْ لَامَ رَغْمًا لِأَنفِهِ ظَهَرْتُ بِحُبِّ الْمُصْطَفَى وَبِوَصْفِهِ
ظُهُورَ عَلُوِّ جَاوَزَ السَّهْلَ وَالشَّمْطَا

1. Kerim olan Rabb, fazl ü keremi ile beni korudu.
2. Bana zayıflığının karşılığını verdi ve bana şefkati ile muamelede bulundu.
3. Onu kınayan kimseye derim ki, burnu sürtülsün.
4. (Bu medhimde) Mustafa 'ya (s.a.v.) olan muhabbet ve onun vasıflarıyla övündüm.
5. Arzı (dere) ve tepeleri aşan üstün bir bakış açısıyla,

Üçüncü mısırda geçen (رَغْمًا لِأَنفِهِ) 'burnu sürtülsün.' sözü, Tirmizî'de geçen, (رَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ ذُكِرَتْ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ) 'Ben yanında zikredildiğim zaman bana salât okumayan kimsenin burnu sürtülsün.' hadîsinden⁵⁴⁶ iktibâs yapılmıştır.

تَبَارَكَ رَبًّا قَدْ أَمَّ كَمَالَهُ وَصَوَّرَ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ جَمَالَهُ
بِحَبِيٍّ دَلَالًا لَا عَدِمْتُ دَلَالَهُ كَذَا كُلُّ مَنْ يَهْوَى حَبِيْبًا وَصَالَهُ
حَقِيْقَةً 547 وَدِّ فَهُوَ سَاعَ إِلَى الْهَلْكَ

1. Onun kemâlini tamam eden Rabb ne yücedir.
2. Hakir bir sudan (mâi mehinden) onun güzelliğini şekillendiren,
3. Cilvesine yoksun olmadığım bir cilveyle ortaya çıktı.
4. (Her daim) visâlini (gözleyen) bir sevgiliye âşık olan kimsenin hali de böyledir.
5. Zira sevginin hakîkati, sonsuzluğa (ölüme) götürür.

Şiirin ikinci mısırda geçen (صَوَّرَ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ) 'Hakir bir sudan (mâi mehinden) şekillendiren,' ifadesi, Mürselât Sûresi'ndeki (أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ) 'Ey insanlar! Biz sizi değersiz bir sudan yaratmadık mı?'⁵⁴⁸ âyetinden iktibâs yapılmıştır.

شَفَاعَتُهُ تُرْجَى إِذْ الْأَرْضُ زُلْزِلَتْ لِتَنْفِسِ بِهِ يَوْمَ الْحِسَابِ تَوَسَّلْتُ
وَكَمَّ حَلَّ عَنْهَا مِنْ أُمُورٍ قَدْ اشْكَلْتُ كَشَفْنَا بِهِ سَحْبَ الضَّلَالَةِ فَأَنْجَلْتُ
بَصَائِرُنَا مِنْ ظُلْمَةِ الرَّيْبِ وَالشُّكِّ

⁵⁴⁶ Tirmizî, *es-Sünen*, "Da'avât", 110.

⁵⁴⁷ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 62.

⁵⁴⁸ el-Mürselât 77/20.

1. Yeryüzü sarsıldığı zaman onun şefaati umulur.
2. Hesap gününde nefisler onu vesile kılar.
3. Müşkil işlerin nicesi onun yardımı ile hallolur.
4. Biz onun sayesinde dalâlete dalmaktan kurtulduk.
5. Böylece basîretimiz, şek ve şüphe karanlığından kurtulup apaçık oldu.

Şiirin birinci mısraında geçen (إِذِ الْأَرْضُ زُلزِلَتْ) ‘Yeryüzü sarsıldığı zaman,’ ifadesi, Zilzâl Sûresi’ndeki (إِذَا زُلزِلَتِ الْأَرْضُ زُلزِلَاتِهَا) ‘Yer büyüklüğüne uygun o dehşetli sarsıntısıyla sarsıldığı,’⁵⁴⁹ âyetinden iktibâs yapılmıştır.

جِيُوشٌ بِهِ عَزَّتْ وَتَأَلَّتْ مَرَامَهَا لِنُصْرَتِهِ فِي الْحَرْبِ سَلَّتْ حُسَامَهَا
وَأَهْدَتْ لَهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ سَلَامَهَا مَلَائِكَةٌ صَلَّتْ وَكَانَ إِمَامَهَا
550 وَصَلُّوا عَلَيْهِ بَعْدَ هَذَا وَسَلَّمُوا

1. Ordular onun sayesinde muratlarına erip, izzete kavuştular.
2. Savaşta ona yardım için kılıçlarını sıyırdılar.
3. Ve her gün ona selamlarını verdiler. (hiç düşman olmayacaklarını ve hep müslüman kalacaklarını ilettiler.)
4. Melekler salavât getirdi, o ise imamları oldu.
5. Öyleyse ona dâim salât ü selam getirin.

(وَصَلُّوا عَلَيْهِ بَعْدَ هَذَا وَسَلَّمُوا) Şiirin beşinci mısraındaki ‘Öyleyse ona dâim salât ü selam getirin.’ ifadesi, Ahzâb Sûresi’ndeki (إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ) ‘Şüphesiz Allah ve melekleri, Hz. Peygamber’e çokça salât ederler. Ey mü’minler! Siz de ona salât edin ve tam bir teslîmiyetle selâm verin.’⁵⁵¹ âyetinden iktibâs yapılmıştır.

عَلَّوْنَا بِهِ فَحَرًّا عَلَى كُلِّ مَلَّةٍ وَمَنْ نَحَّشَ مِنْ بُؤْسٍ وَرَوَعَ وَذَلَّةٍ
وَلَوْلَاهُ لَمْ نَعْرِفْ صَلَاةً لِقَبْلَةٍ مَوَارِدُهُ تَجَلَّوْا صَدَا كُلِّ عِلَّةٍ

⁵⁴⁹ ez-Zilzâl 99/1.

⁵⁵⁰ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 68.

⁵⁵¹ Ahzâb 33/56.

إِذَا سُعِرَتْ يَوْمَ الْحِسَابِ جَهَنَّمُ

1. Onun sayesinde bütün milletlerden üstün kıldık.
2. Hiçbir zilletten, kuşkudan, dertten korkmaz olduk,
3. Eğer o olmasa idi kibleye dönmek nedir bilmezdik.
4. Onun kaynakları (ondan gelenler), gönüldeki bütün hastalıkları giderir.
5. Kıyamet gününde, cehennem ateşi tutuşturulduğunda,

Şiirin beşinci mısraında geçen (إِذَا سُعِرَتْ يَوْمَ الْحِسَابِ جَهَنَّمُ) ‘Kıyamet gününde, cehennem ateşi tutuşturulduğunda,’ ifadesi, Tekvir sûresindeki (وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِرَتْ) ‘Cehennem alev alev kızıştırdığı zaman,’⁵⁵² âyetinden iktibâs yapılmıştır.

أَرَى الدَّمْعَ مِنْ عَيْنِي طُوفَانُهُ طَعَى
فَقُلْتُ وَبِي قَوْلِي ثَوَابٌ لِمَنْ صَعَا
فَقِي يَمْدَحُ الْمُحْتَارَ فِي الْقَلْبِ مَا لَعَا
صَحَابَتُهُ فِي مَوْقِفِ الْحَرْبِ وَالْوَعَى
كَأَنَّهُمُ الْبُنْيَانُ قَدْ شُدَّ بِالرَّصِ 553

1. Gözlerimden öyle bir yaş boşanmakta ki adeta etrafı sele veren bir tufan görüyorum.
2. Sözlerimde dikkatlice kulak verenler için hakikatler olduğu halde dedim ki;
3. O, Hz. Peygamber’i (s.a.v.) öven ve kalbinde herhangi bir lağvîyat olmayan bir gençtir.
4. Onun sahabesi harplerde ve savaş meydanlarında,
5. Onlar, birbirine kurşunla kenetlenmiş bir bina gibidirler.

Şiirin beşinci mısraındaki (كَأَنَّهُمُ الْبُنْيَانُ قَدْ شُدَّ بِالرَّصِ) ‘Onlar, birbirine kurşunla kenetlenmiş bir bina gibidirler.’ ifadesi, Saf Sûresi’ndeki (إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا) ‘Şüphesiz Allah (c.c.), bütün yapı taşları birbirine kurşunla kenetlenmiş sağlam bir binâ gibi saf tutarak kendi yolunda savaşanları sever.’⁵⁵⁴ âyetinden iktibâs yapılmıştır.

عَسَاكِرُهُ أَفْنَتْ عِدَاهُ وَمَا اعْتَدَتْ
وَبِالْعَادِيَاتِ وَالْأَعْوَجِيَّةِ قَدْ غَدَّتْ

⁵⁵² Tekvîr 81/12.

⁵⁵³ el-Behlûl, Dîvânu’l-Behlûl, 74.

⁵⁵⁴ es-Saff 61/4.

وَكَمْ أَسْرَةٍ مِنْ أَسْرِهِ قَطَّ مَا افْتَدَتْ فَمَنْ مِثْلُهُ فِي الْأَنْبِيَاءِ وَقَدْ غَدَتْ
555 فَصَانِلُهُ تُتْلَى عَلَى النَّاسِ فِي الصُّحُفِ

1. Onun askerleri, düşmanlarının ve düşmanlık ettikleri şeylerin kökünü kazımışlardır.
2. Hızlı koşan atlarla sabahleyin erkenden çıkararak,
3. Hiç fidye vermeden nice esir aileleri kurtararak,
4. Peygamberler içinde onun gibisi yoktur.
5. Onun faziletleri, insanlara kitaplarda okunur olduğu halde,

Şiirin ikinci mısramında geçen (وَبِالْعَادِيَاتِ) ifadesi, Âdiyât sûresindeki (وَالْعَادِيَاتِ)
'Yemin olsun Allah (c.c.) yolunda nefes nefese koşanlara,'⁵⁵⁶ âyetinden iktibâs
yapılmıştır.

هُوَ الْعُرْوَةُ الْوُثْقَى بِهَا فَازَ مَنْ لَجَا إِلَيْهِ وَنُورٌ لَاحٌ فِي عَسَقِ الدُّجَى
وَقَفْنَا بِهِ نَدْعُوهُ يَا خَيْرَ مُرْتَجَى قَوَاطِعِ ذَنْبِ وَأَصْلَتْنَا وَمَا نَجَا
557 أَسِيرٌ بِدُنْيَاهُ غَدَا مُتَعَلِّقَا

1. O, sapasağlam bir iptir, kim ona sığınırsa kazançlı çıkar.
2. O, gece karanlığında parlayan bir nûrdur.
3. "Ey umut edilenlerin en hayırlısı" diye nidâ ederek, onun eşiğinde durduk.
4. Çokça işlediğimiz ve kurtulamadığımız günahları kesmesini,
5. (Çünkü) dünyasına esir olan biri, (dünyaya) bağlı kalır.

Şiirin birinci mısramında geçen (هُوَ الْعُرْوَةُ الْوُثْقَى) 'O, sapasağlam bir iptir.' ifadesi,
Lokman Sûresi'ndeki (وَمَنْ يُسَلِّمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ)
Allah'ın kendisini sürekli gördüğünün şuuru içinde iyi işler yaparak bütün varlığıyla
Allah'a teslim olursa, hiç şüphesiz o, kopması mümkün olmayan en sağlam bir kulpa

⁵⁵⁵ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 89.

⁵⁵⁶ el-Âdiyât 100/1.

⁵⁵⁷ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 93.

tutunmuş olur. Bütün işler neticede Allah'a varır ve nihâî hükmü dâimâ O verir. ' 558
âyetinden iktibâs yapılmıştır.

إِلَى قَابِ قَوْسَيْنِ ارْتَقَى عِنْدَمَا سَرَى وَعَادَ سَرِيعًا مِنْ سَمَاءٍ إِلَى تَرَى
عَدِمْتُ فُؤَادًا رَامَ عَنْهُ تَصَبُّرًا قَبِيحٌ عَلَى عَيْنِي تَنَامٌ وَلَا تَرَى
بِثَرِبٍ قَبْرًا نُورُهُ قَدْ تَأَلَّقَا

1. O, (İsra ve Mirac) yolculuğunda, (Allah'a) yayın iki ucu (yakınına) yükselmiştir.
2. Ardından semadan toprağa hızlı bir şekilde dönmüştür.
3. Ona dayanmayı isteyen bir kalbi kaybettim. (artık dayanamam.)
4. Uyumak gözlerime artık kerih gelir, (hüzünden gözlerime ak düşmüştür.) artık göremez.
5. Yesrib'deki nûru parlayan bir kabri,

Şiirin birinci msramda geçen (إِلَى قَابِ قَوْسَيْنِ ارْتَقَى) ' (Allah'a) yayın iki ucu (yakınına) yükselmiştir. ' ifadesi, Necm Sûresi'ndeki (فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى) 'Öyle ki araları yayın iki ucu arası kadar veya daha az kaldı. ' 559 âyetinden iktibâs yapılmıştır.

أَلَا أَيُّهَا الْحَادِي الْمُجِدُّ بِرُكْبِهِ أَلَا خُذْ فُؤَادِي لِلْعَقِيقِ وَسِرِّ بِهِ
فَقَدْ قَالَ لِي مَنْ زَارُهُ عِنْدَ قَبْرِهِ شَمَمْتُ فَتَيْقَ الْمِسْكِ مِنْ نَشْرِ تُرْبِهِ
فَهَيِّمَ 560 ذَاكَ النَّشْرُ قَلْبِي وَأُدْهَسَا

1. Ey, kervanı bir an önce sürmeye çalışan kervanbaşı, tüm kafileyi (hızlandır.)
2. Lütfen, kalbimin (ipinden) de tut ve beni de kervanın peşinden Akik'e (Medine'ye) götür.
3. Onu kabrinde ziyaret eden kimse bana demişti ki:
4. Türbenin toprağından yayılan o keskin misk kokusunu aldım.
5. Ve o muhteşem koku, kalbimi ona bağladı ve beni şaşkına çevirdi.

558 Lokman 31/22.

559 en-Necm 53/9.

560 Dîvanu'l-Behlül, 100.

Şiirin üçüncü mısraında geçen (مَنْ زَارَهُ عِنْدَ قَبْرِهِ) ‘Onu kabrinde ziyaret eden kimse,’ sözü, (مَنْ زَارَ قَبْرِي وَجَبَتْ لَهُ شَفَاعَتِي) ‘Kabrimi ziyaret edenlere şefaatiim sâbit bir hak olur.’ hadisinden⁵⁶¹ iktibâs yapılmıştır.

أَيَا مُلْبِسِي ثُوبَ الْمَدَلَّةِ بِالَّذِي أَعَزَّكَ صَلِّيْ قَدْ مُنِعْتُ تَلْدُذِي
فَلَمْ يَسْمَعْ الشُّكْوَى وَمَ يَكُ مُنْقِدِي هَرَبْتُ بِعَزْمِي مُسْتَعِينًا إِلَى الَّذِي
إِلَهُ الْوَرَى مِنْ قَابِ قَوْسَيْنِ أَدْنَاهُ ⁵⁶²

1. Ey bana boyun eğme elbisesini giydiren,
2. Seni azîz kılan Rabb’in aşkıyla, nimetlerinden mahrum bırakıldığım şeyi birleştirdi.
3. (Sevgilim) şikâyetimi duymadı, benim kurtarıcım da olmadı.
4. Tüm gücümle, yardım dileyerek çareyi kaçmakta buldum.
5. Mahlukâtın ilahına iki yay mesafesinden daha yakın olana.(Raulullah’a)

Şiirin beşinci mısraında geçen (مَنْ قَابِ قَوْسَيْنِ أَدْنَاهُ) ‘Mahlukâtın ilahına iki yay mesafesinden daha yakın olana (Raulullah’a)’ ifadesi, Necm Sûresi’ndeki (فَكَانَ قَابِ) ‘Öyle ki araları yayın iki ucu arası kadar veya daha az kaldı.’⁵⁶³ âyetinden iktibâs yapılmıştır.

يَهِيحُ اشْتِيَاقِي عِنْدَ ذِكْرِي لِقَبْرِهِ وَلَا سِيَّمَا عِنْدَ ارْتِيَاحِي لِشَرِّهِ
فَلِلَّهِ مَا أَدُّكِي نُسَيْمَاتُ عِطْرِهِ وَقَدْ نَعَشْتُ قَلْبِي لِدَادَةِ ذِكْرِهِ
حَلَاوَتُهَا تُغْنِي عَنِ الْمَنِّ وَالسَّلْوَى ⁵⁶⁴

1. Onun kabrini anarken iştiyâkım çağlar.
2. Özellikle de (kokusunun) yayılmasının içimi rahatlattığı anda,
3. Yemin olsun ki onun mis kokusunun esintisi ne de güzeldir.
4. (Ölü) kalbim onun zikrinin lezzetiyle dirildi.

⁵⁶¹ Ebu’l-Hasen Ali b. Ömer b. Ahmed Dârekuṭnî, *Sünenü-Dârekuṭnî*, thk. es-Seyit Abdullah Hâşim el-Yemâni (Kâhîre: Dâru’l-Mahâsin, 1386/1966), 2/278 (h. no. 192).

⁵⁶² el-Behlûl, *Dîvânu’l-Behlûl*, 103.

⁵⁶³ en-Necm 53/9.

⁵⁶⁴ el-Behlûl, *Dîvânu’l-Behlûl*, 108.

5. *Onun zikrinin lezzeti, kudret helvasının eşsiz tadına bile ihtiyaç duymaz.*

(خَلَاوَتْهَا تُعْنِي عَنِ الْمَنِّ وَالسَّلْوَى) Şiirin beşinci mısraında geçen
'Onun zikrinin lezzeti kişiye kudret helvasının eşsiz tadına bile ihtiyaç duymaz.'
ifadesi, Bakara Sûresi'ndeki (وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْعَمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلْوَى كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا)
(وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ) 'Üzerinizi bulutlarla gölgelendirmiş ve size kudret helvası ile
bildircün eti indirmiştik. Size verdiğimiz rızıkların temiz ve helâl olanlarından yeyiniz,
demiştik. Onlar bu nimetleri hiçe sayarak bize bir zarar veremediler, fakat böylelikle
sadece kendilerine zulmediyorlardı.'⁵⁶⁵ âyetinden iktibâs yapılmıştır.

نَبِيُّ الْهُدَى قَدْ طَارَ بِالْيَمَنِ طَيْرُهُ وَكَانَ إِلَىٰ أَعْلَىٰ الْمَقَامَاتِ سَيْرُهُ
وَحَيَّاهُ بِالتَّسْلِيمِ فَارْدَادَ حَيْرُهُ يَعِيشُ بِهِ قَلْبِي هَنِينًا وَغَيْرُهُ
سَيَصِلِي سَعِيرًا لَا يَمُوتُ وَلَا يَحْيَا

1. *Hidâyet nebîsi, kuşu hayırla uçmuştur.*
2. *Seyri en yüce makamlaraydı.*
3. *Allah (c.c.), onu bir kabulle selamlamıştır, böylelikle onun hayrı artmıştır.*
4. *Kalbim onun sayesinde mutlu şekilde yaşamakta,*
5. *Onsuz yaşayan kalp ise cehenneme sürülecek, orada ne ölecek ne de yaşayacaktır.*

Şiirin beşinci mısraında geçen (سَيَصِلِي سَعِيرًا لَا يَمُوتُ وَلَا يَحْيَا) 'Onsuz yaşayan kalp ise,
cehenneme sürülecek, orada ne ölecek ne de yaşayacaktır.' ifadesi, İnşikak
Sûresi'ndeki (وَيَصِلِي سَعِيرًا) 'Yanıp kavrulmak üzere alevli ateşe girecektir.'⁵⁶⁶ âyetinden
ve A'lâ Sûresi'ndeki (لَنْ نَمُوتَ فِيهَا وَلَا نَحْيَا) 'Artık orada ne ölüp kurtulacak, ne de yaşayıp
bir rahat yüzü görecektir.'⁵⁶⁷ âyetinden iktibâs yapılmıştır.

قَدْ اسْتَمْسَكْتَ رُوحِي بِعُرْوَةِ حَبْلِهِ وَبِالسَّادَةِ الْأَلِ الْكِرَامِ وَصَحْبِهِ
وَهَوَىٰ مِنْ الْوَادِي نَسِيمَ مَهَبِهِ فَتَبِقُ سَحِيقَ الْمَسْكِ مِنْ عَرَفِ تُرْبِهِ
وَنَاهِيكَ مِنْ تُرْبِ وَنَاهِيكَ مِنْ عَرَفِ 568

⁵⁶⁵ el-Bakara 2/57.

⁵⁶⁶ el-İnşikak 84/12.

⁵⁶⁷ el-A'lâ 87/13.

⁵⁶⁸ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 90.

1. *Rûhum (nefsim), Allah'ın (c.c.) ipine (kulpuna), sımsıkı tutundu.*
2. *Rasulü Ekrem'e (s.a.v.) ve sahâbesine de,*
3. *Rûhum, vadi (Akîk) den gelen meltem esintisini seviyor.*
4. *Toprağının o güzel kokusundan gelen derin ve keskin eşsiz bir koku,*
5. *Ne mübarek bir türbe ne mübarek bir koku!*

Şiirin birinci mısraında geçen (قَدِ اسْتَمْسَكَتْ رُوحِي بِعُرْوَةِ حَبْلِهِ) ‘*Rûhum (nefsim), Allah'ın (c.c.) ipine, sımsıkı tutundu.*’ ifadesi, Bakara Sûresi’ndeki (لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَتْ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ)

‘Dinde zorlama yoktur. Gerçekten doğru eğriden ayrılıp iyice belli olmuştur. Artık kim şeytânî güçleri inkâr edip Allah’a (c.c.) inanırsa, muhakkak kopması mümkün olmayan sağlam bir kulpa sarılmış olur. Allah (c.c.), işitendir, bilendir.’⁵⁶⁹ âyetinden iktibâs yapılmıştır.

Burada bir bölümü verilen örneklerden anlaşılacağı gibi Ahmed el-Behlûl iktibâs sanatına çokça yer vermiştir. Bazen aynı lafızla iktibâs ederek bazen de mefhûm olarak iktibâs ederek âyet ve hadisleri şiirlerinde maharetli bir şekilde kullanmıştır. Bu da Ahmed el-Behlûl’ün Kur’an-ı Kerim âyetlerine olan vukûfiyetine işarettir.

3.2.4.3. Tasrî‘

Tasrî‘, şiirdeki secî‘dir.⁵⁷⁰ Başka bir ifadeyle tasrî, bir beytin birinci şatırının son lafzıyla ikinci şatırının son lafzı arasında kâfiye, vezin ve îrab bakımından mutabık olmasıdır.⁵⁷¹ Tasrî‘ sanatının kullanılması, şiirin musikisini ahenkli hale getirir.

Ahmed el-Behlûl, dîvandaki tahmislerinin çoğunda tasrî‘ sanatını kullanmıştır. Böylece ahenkli hale gelen şiirinin mûsikîsi, gerek onu okuyan gerekse dinleyenin kulağına hoş gelmektedir.

⁵⁶⁹ el-Bakara sûresi 2/256.

⁵⁷⁰ İbnu'l-Eşîr, *el-Meşelu's-sâir*, 1/242.

⁵⁷¹ ‘Abdul‘azîm b. el-Vâhid b. Zâfir İbn Ebi'l-İşba‘ el-Mısrî, *Tahrîru't-tahrîr fî şinâ'ti 'ş-şi'r ve'n-nesr ve beyâni i'câzi'l-Kur'ân*, thk. Hafnî Muhammed Şeref (Kâhire: 1383), 305.

Şâirin tasrî‘ sanatını kullandığı örneklerden bazılarını verecek olursak;⁵⁷² [eṭ-

Tavîl]

أَدُوبٌ أَشْتِيَاقًا وَالْفُقَادُ بِحَسْرَةٍ وَبِي طَيِّ أَحْسَائِي تَوَقُّدُ جَمْرَةٍ
مَيِّ تَرَجُّعُ الْأَحْبَابُ مِنْ طُولِ سَفَرَةٍ أَحَبَّةً قَلْبِي عَلَّوْنِي بِنَظْرَةٍ
فَدَائِي جَفَاكُمْ وَالْوَصَالَ دَوَائِي

1. İhtiyâkımdan eriyip gidiyorum, kalbim de hasretle dolu olduğu halde.
2. En içlerimde bir cemre, ateş koru tutuşmaktayken,
3. Sevgililer, dostlarım uzun seferden ne zaman dönecekler?
4. Beni bakışlarınızla tedavi edin ey kalbimin sevgilileri.
5. Benim hastalığım sizin uzaklığınızdanır , (size) kavuşmaksa ise şifamdır.

İlk beyitte her iki mısraın sonlarında yer alan (جَمْرَة) ‘kor parçası’ ve (حَسْرَة) ‘hasret’ kelimeleri kâfiyeli olarak getirilerek tasrî‘ sanatı yapılmıştır.

لَقَدْ زَانَهُ الْمَوْلَى وَكَمَّلَ وَصَلَهُ وَأَذْنَاهُ تَقْرِيْبًا وَوَوَّقَ فِعْلُهُ
وَأَحْكَامُهُ بِالْقِسْطِ تُظْهِرُ عَدْلَهُ كَأَحْمَدَ لَمْ يُخْلَقْ وَلَمْ نَرِ مِثْلَهُ
573 نَبِيٌّ لَهُ وَصْفُ السَّكِينَةِ وَالنُّسْكَ

1. Allah Teâla (c.c.) onu tezyîn etmiş, onu kendine muttasıl kılmıştır.
2. Onu, huzuruna yaklaştırmış ve fiillerini muvaffak eylemiştir.
3. Onun hükmü âdildir,(verdiği hükümler) adâletini ortaya çıkarır.
4. Ahmed (s.a.v.) gibisi yaratılmamıştır, onun gibisini de görmedik.
5. O, sekînet ve ibadetler timsali bir nebîdir.

İlk beyitte, her iki mısraın sonlarında yer alan (وَصَلَهُ) ‘bağ’ ve (فِعْلُهُ) ‘fiil’ kelimeleri kâfiyeli olarak getirilerek tasrî‘ sanatı yapılmıştır.

كَفَيْلُ الْبَيْتَامَى عُدَّةٌ لِلْأَرَامِلِ كَرِيمٌ السَّجَايَا مَا لَهُ مِنْ مُمَائِلِ
دَعَانَا بِحَقِّ قَدْ مَخَا كُلَّ بَاطِلٍ هَيْبَتِهِ ذَلَّتْ رِقَابُ الْقَبَائِلِ

⁵⁷² el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 15.

⁵⁷³ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 62.

574 مِّنَ الشِّرْكِ لَمَّا أَنْ تَمَادَّتْ عَلَيَّ الْجُهْلُ

1. O, yetimlerin kefili, dulların hâmisidir.
2. Seciyesi (ahlâkı) kerîm olandır, onun bir benzeri yoktur.
3. Bizi tüm bâtulları yok eden hakka çağırdı.
4. Onun heybeti ile kabîlelerin boyunları (reisleri) zelil olmuştur.
5. Şirk içerisinde olan kâbilelerin, cehalette ısrar ettiklerinde,

Birinci beyitte her iki mısranın sonlarında yer alan (أَرَامِلِ) ‘dul’ ve (مُمَائِلِ) ‘benzer’ kelimeleri kâfiyeli olarak getirilerek tasrî‘ sanatı yapılmıştır.

أَتَيْنَا إِلَىٰ وَادِي الْعَقِيقِ بِفَرْحَةٍ وَقَدْ زَالَ عَنَّا كُلُّ هَمٍّ وَتَرَحَّةٍ
وَفَاحٍ لَنَا مِنْ يَثْرِبٍ طِيبٌ نَفْحَةٌ مَدِيحٌ رَسُولِ اللَّهِ أَفْضَلُ مِدْحَةٍ
575 أَلَا إِنَّهُ الْهَادِي الشَّفِيعُ الْمُعْظَمُ

1. Akîk Vadisi’ne, büyük bir sevinçle geldik.
2. Bizdeki tüm keder ve sıkıntı bir anda yok olup gittiği halde,
3. Ve bize, Yesrib’den hoş bir koku yayılarak,
4. Allah Rasulü’nü methetmek en hayırlı medihtir.
5. Değil mi ki o hidâyet rehberidir, en yüce şefaattçidir.

İlk beyitte her iki mısranın sonlarında yer alan (فَرْحَةٍ) ‘sevinç’ ve (تَرَحَّةٍ) ‘keder’ kelimeleri kâfiyeli olarak getirilerek tasrî‘ sanatı yapılmıştır.

لَهُ أُمَّةٌ مِنْ خَوْفِهَا قَدْ تَوَسَّلَتْ بِهِ وَإِلَىٰ أَعْلَىٰ مَقَامٍ تَوَصَّلَتْ
دُنُوبُهُمْ وَالسَّيِّمَاتُ تَبَدَّلَتْ نَفَىٰ الشِّرْكِ عَنَّا بِالْحَقِيقَةِ فَأَنْجَلَتْ
576 بِأَنْوَارِهِ الْأَبْصَارُ مِنْ ظَلَمِ الظَّنِّ

1. Onun, (günahların) korkusundan dolayı ona vesîle yaptığı bir ümmeti vardır.
2. Onun sayesinde en yüce makâma nâil olmak için,

574 el-Behlûl, Dîvânu’l-Behlûl, 65.

575 el-Behlûl, Dîvânu’l-Behlûl, 65.

576 el-Behlûl, Dîvânu’l-Behlûl, 73.

3. Onların günahları ve hataları, (iyilikle) değiştirilmiştir.
4. O, hakîkatı getirmek suretiyle şirki bizden uzaklaştırdı.
5. Böylece gözler, onun nûru sayesinde zannın karanlığından aydınlığa erişmiştir.

İlk beyitte her iki mısraın sonlarında yer alan (تَوَصَّلَتْ) ‘vesile edildi’ ile (تَوَصَّلَتْ) ‘ulaştı’ kelimeleri kâfiyeli olarak getirilerek tasrî‘ sanatı yapılmıştır.

يَمِيلُ كَعُصْنِ الْبَانِ فِي حَرَكَاتِهِ وَيَرْتُو فَيَحْكِي الظِّي فِي لِحَطَاتِهِ
 جَمِيعَ صِفَاتِ الْحُسْنِ بَعْضُ صِفَاتِهِ شَقِيقٌ يُحَاكِي الْوَرْدَ فِي وَجَنَاتِهِ
 577 وَأَسْ عِذَارٌ فَوْقَ حَدِيثِهِ عَرَشًا

1. O, hareketlerinde ban ağacı fidanı gibi eğilir.
2. Gözleri ve bakışları ceylanı anımsatır.
3. Güzel vasıfların tümü, onun vasıflarının yalnızca bir kısmına tekabül eder.
4. Elmacık kemiklerinde gülü andıran yanakları al aldır.
5. Yanaklarının üzerindeki kâküllerin zambağı ise (asmanın çardağa sarıldığı gibi) salınmıştır.

İlk beyitte, her iki mısraın sonlarında yer alan, (حَرَكَاتِهِ) ‘hareketleri’ kelimesi ile (لِحَطَاتِهِ) ‘bakışları’ kelimeleri kâfiyeli olarak getirilerek tasrî‘ sanatı yapılmıştır.

Ahmed el-Behlûl’ün, dîvandaki tahmislerinin büyük bir kısmında tasrî‘ sanatını mâhir bir şekilde kullandığı görülmüştür.

3.2.4.4. Tıbâk

Tıbâk, sözlükte bir şeyi diğer bir şeye uygun hale getirmek anlamındadır.⁵⁷⁸ Terim manası ise, zıt anlamlı iki kelimenin bir arada kullanılmasıdır.⁵⁷⁹ Tıbak sanatı, kaynaklarda tezât ve mutâbaka olarak da adlandırılır. Tıbâk sanatı farklı lafızlarda, iki fiil, iki isim, bir isim bir fiil veya iki harf arasında da olabilir.⁵⁸⁰

⁵⁷⁷ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 99.

⁵⁷⁸ Mecme‘u'l-Luğati'l-Arabiyye, *el-Mu‘cemu'l-Vasîf* (Kâhire: Dâru't-Tahrîr, 1989), 550.

⁵⁷⁹ Nâsîf Hafnî; Muhammed Diyâb; ‘Useymîn, *Durûsu'l-belâğa* (Kuveyt: Mektebetu Ehli'l-Eger, 2004), 162; Ahmed Mustafa el-Merâğî, *Ulûmu'l-belâğa* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1999), 320.

⁵⁸⁰ el-Ğazvîni, *et-Telhiş fi 'ulûmi'l belâğa*, 349.

Ahmed el-Behlûl'ün dîvanda tıbâk sanatını kullandığı örneklerden bazıları şöyledir:⁵⁸¹ [eṭ-Ṭavîl]

عَرَامِي بِهِ لَا يَنْقُضِي وَهُوَ دَائِمٌ بِهِ أَمِنْتُ عُرْبُ الْوَرَى وَالْأَعَاجِمُ
لَقَدْ زَادَ حُبِّي فِيهِ وَالْقَلْبُ هَائِمٌ تَبَاهِي بِهِ بَيْنَ الْمَلَائِكِ أَدَمُ
وَقَالَ هَذَا يَقْبَلُ اللَّهُ تَوْبَتِي

1. Benim ona olan kara sevdam asla nihayet bulmaz, daimîdir.
2. Onun sayesinde tüm Araplar ve acemler selamet ve emniyete kavuştular.
3. Kalbim kendini kaybetmiş bir vaziyetteyken, ona olan sevgim arttıkça arttı.
4. Âdem (a.s.), melekler içerisinde onunla övündü.
5. 'Allah, onun sayesinde tövbemi kabul eyledi' diyerek,

İkinci mısradaki (بِهِ أَمِنْتُ عُرْبُ الْوَرَى وَالْأَعَاجِمُ) 'Onun sayesinde tüm Araplar ve acemler selamet ve emniyete kavuştular.' ifadesinde, (عُرْبُ) 'Araplar' ile (الْأَعَاجِمُ) 'acemler' kelimeleri bir birleriyle zıt anlamlı olduklarından bu iki kelime arasında tıbâk sanatı vardır.

Şâirin gazel temalı şu şiirleri de tıbâk sanatına örnek verilebilir:⁵⁸² [eṭ-Ṭavîl]

أَمَّا عِنْدَهُمْ عِلْمٌ بِمَا الْقَلْبُ جَنَّهُ وَمَ يَرْحَمُوا مَنْ بَاتَ يَقْرَعُ سِنَّهُ
يَرُومُ اللَّفَا وَالْبُعْدُ يُخْلِفُ ظَنَّهُ حَذِرْتُ مِنَ الْإِعْرَاضِ مَا قُلْتُ إِنَّهُ
يُوَلُّ إِلَى جِدِّ وَقَدْ كَانَ فِي مَرْحِ

1. Onlarda, kalbin gizlediği şeylerin bilgisi mevcut değil mi?
2. Onlar, dişlerini sıkarak geceyi geçiren kimseye merhamet etmediler.
3. Uzaklığın zannına muhalefet ettiği halde, yalnızca kavuşmayı arzulayan,(kimseye),
4. Onun hakkında şunu dediğimde (beni kendinden) uzaklaştırmasından korktum.
5. 'O, oyun oynaşa dalmış bir vaziyetteyken ciddiyete döner.'

⁵⁸¹ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 22.

⁵⁸² el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 32.

Şiirin beşinci mısraında geçen (يُولُ إِلَى جِدِّ وَفَدَّكَانَ فِي مَرْح) ‘O, oyun oynaşa dalmış bir vaziyetteyken ciddiyete döner.’ ifadesinde, (جِدِّ) ‘ciddi’ ve (مَرْح) ‘mizah’ kelimeleri bir birlerine zıt anlamda olduklarından bu iki kelime arasında tıbâk sanatı vardır.

تُرَى عُمَّةُ الْهَجْرَانَ بِالْوَصْلِ تَنْجَلِي وَيَبْرًا بِهِ قَلْبُ الْمُحِبِّ الْمُعَلَّلِ
رَشِيقٌ رَمَى سَهْمًا فَلَمْ يُحِطْ مَقْتَلِي رَفَعْتُ إِلَيْهِ قِصَّتِي كَيْ يَرِقَّ لِي
وَيَرْحَمَ حَالِي أَوْ يَجُودَ عَلَيَّ فَقُرِّي 583

1. Ayrılık kâbusu, kavuşma ile aydınlığa çıkarmı acaba?
2. Ve hasta sevenin kalbi, kavuşmayla iyileşir mi?
3. O sonsuz bir güzelliكتedir. Bana bir ok atmıştır ve tam da öldürülme yerime (kalbime) isabet etmiştir. (hedefi) şaşmamıştır.
4. Ona, bana biraz olsun acısın diye başımdan geçenleri arz ettim.
5. Ve halime merhamet etsin diye, ya da muhtaç oluşuma acıyıp bana yardımcı olsun diye,

(تُرَى عُمَّةُ الْهَجْرَانَ بِالْوَصْلِ تَنْجَلِي) ‘Ayrılık kâbusu, kavuşma ile aydınlığa çıkar mı acaba?’ şeklindeki ilk mısraında geçen (الْهَجْرَانَ) ‘ayrılık’ ve (الْوَصْلِ) ‘kavuşma’ kelimeleri bir birleriyle zıt anlamda olduklarından bu iki kelime arasında tıbâk sanatı yapılmıştır.

أَتُوخُ عَلَى الْأَحْبَابِ فِي السِّرِّ وَالْعَلَنِ وَأَنْدُهُمَا فِي عَرَصَةِ الدَّارِ وَالِدَمَنِ
وَلَمَّا رَأَيْتُ الشَّيْبَ فِي مَفْرِقِي سَكَنُ زَجَرْتُ فَوَادِي عَنْ هَوَاهُمْ بِحُبِّ مَنْ
لِمَادِحِهِ فِي الْحُشْرِ أَسْنَى الْجَوَائِزِ 584

1. Dostlar(ım)a hem açıkta hem gizlide ah-u vah ederim.
2. Evlerinin ve kalıntılarının avlusunda onun yasını tutmaktayım.
3. Saçlarıma düşen akları gördüğüm vakit,
4. Ona duyduğu amansız sevgilerini kalbime yasaklıyorum.
5. Haşır gününde en güzel ödül olan kendisini metheden kimsenin sevgisiyle,

583 el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 46.

584 el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 51.

(أُنُوْحُ عَلَيَّ الْأَحْبَابِ فِي السِّرِّ وَالْعَلْنِ) ‘Dostlar(ım)a hem açıkta hem gizlide ah-u vah ederim.’ mısraında, (السِّرِّ) ‘gizli’ ile (العَلْنِ) ‘açık’ kelimeleri bir birleriyle zıt anlamda olduklarından bu iki kelime arasında tıbâk sanatı yapılmıştır.

مَحَبَّتُهُ فِي الْقَلْبِ عِنْدِي مُقِيمَةٌ مُجَدِّدٌ عِنْدِي الْوَجْدَ وَهِيَ قَدِيمَةٌ
 وَسَلْوَةٌ قَلْبِي عَنْ سِوَاهُ عَدِيمَةٌ طَلِيعَةٌ وَجِدِي لَمْ تَرَعَهَا هَزِيمَةٌ
 585 وَلِلْحَبِّ رَهْطٌ لَا يُمَاتِلُهُ رَهْطٌ

1. Onun kalbimdeki muhabbeti dâimîdir.
2. O, kadîm olduğu halde, kalbimdeki aşırı sevgisi hiç durmadan yenilenir.
3. O, olmadan kalbim asla teselli bulamaz.
4. Kalbimin en ön yerindedir, hiçbir mağlubiyet onu korkutamaz.
5. Aşkın öyle bir (kuvvetli) bir cemaati vardır ki başka hiçbir cemaat ona benzeyemez.

(مُجَدِّدٌ عِنْدِي الْوَجْدَ وَهِيَ قَدِيمَةٌ) ‘O, kadîm olduğu halde, kalbimdeki aşırı sevgisi hiç durmadan yenilenir.’ mısraında, (مُجَدِّدٌ) yenilenir ile (قَدِيمَةٌ) ‘eski’ kelimeleri bir birleriyle zıt anlamda olduklarından bu iki kelime arasında tıbâk sanatı vardır.

بِهِ قَدْ نُقِلْنَا مِنْ ضَلَالٍ إِلَى هُدًى وَفُزْنَا بِعِزِّ وَانْتَصَرْنَا عَلَى الْعِدَا
 وَإِنَّا جَمِيعًا سَالِمُونَ مِنَ الرَّدَى طِرَازٌ عَلَيَّ كُمْ الْوُجُودِ وَقَدْ غَدَا
 بِهِ كَعُرُوسٍ زَاهَا التَّاجُ وَالْقُرْطُ

1. Onun vasıtasıyla dalâletten hidâyete eriştik.
2. İzzete nâil olduk, düşmanlarımıza karşı yardıma mazhar olduk.
3. Böylelikle her birimiz ölümden (kâfir olarak ölmekten) kurtulduk.
4. (Onunla birlikte) kâinatın niceliğinin tarzı yükseldi.
5. Ve Hz. Peygamber’in gelişiyle birlikte, taç ve küpenin güzelleştirdiği gelin gibi oldu.

585 el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 53.

(به قَدْ نُقِلْنَا مِنْ ضَلَالٍ إِلَى هُدًى) ‘Onun vasıtasıyla dalâletten hidâyete eriştik.’ mısraında, (ضلالٍ) ‘dalâlet’ ile (هُدًى) ‘hidâyete’ kelimeleri bir birleriyle zıt anlamda olduklarından bu iki kelime arasında tıbâk sanatı vardır.

سَهْرَتْ وَعَبْرِي فِي دُجَى اللَّيْلِ نَائِمٌ مُهَيَّئٌ وَقَلْبِي بِالصَّبَابَةِ هَائِمٌ
جَفَانِي حَبِيبِي وَهُوَ بِالْحَالِ عَالِمٌ رَبًّا فِي رَبِّا قَلْبِي وَمَرَعَاهُ دَائِمٌ
مُقِيمٌ 586 بِأَحْشَائِي إِلَى آخِرِ الدَّهْرِ

1. Benim dışımda herkes gecenin karanlığında uykudayken, (uykusuz olarak) sabahladım.
2. Rahat bir şekilde, kalbim ise, aşırı sevgiden dolayı tutkulu olarak,
3. Benim halimi en iyi bildiği halde, sevgilim benden uzak durdu.
4. (Sevgisi) sürekli îtina edilerek, kalbimin en tepesinde büyüdü.
5. O, gönlümün içinde kıyamete kadar ikâmet edecektir.

(سَهْرَتْ وَعَبْرِي فِي دُجَى اللَّيْلِ نَائِمٌ) ‘Benim dışımda herkes gecenin karanlığında uykudayken, (uykusuz olarak) sabahladım.’ mısraında, (سَهْرَتْ) ‘sabahladım’ ile (نَائِمٌ) ‘uykuda’ kelimeleri bir birleriyle zıt anlamda olduklarından bu iki kelime arasında tıbâk sanatı vardır.

Tüm bu örneklerden hareketle Ahmed el-Behlûl’ün, şiirlerinde kelimelerin zıt anlamlı olmasından istifade ederek tıbak sanatını mahir bir şekilde kullandığını söylemek mümkündür.

3.2.4.5. Muğâbele

Muğâbele (مقابلة) lafzı, “karşılaşmak veya bir şeyi başka bir şey ile karşılaştırmak” anlamındaki (قابل) fiilinin masdarıdır.⁵⁸⁷ Bedî‘ sanatlarından biri olan muğâbele sanatı, başta anlam yönünden birbiriyle uyumlu olan iki ya da daha fazla kelimenin söylenmesi, daha sonra da sıralanış düzeninde aynı olmak şartıyla

⁵⁸⁶ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 46.

⁵⁸⁷ İn‘âm Fevval‘Akkâvî, *el-Mu‘cemu'l-mufaşşal fi ‘ulûmi'l-belâga* (Beyrut: Dâru'l-Kutubu'l-‘İlmiyye, 1996), 655.

bahsedilen kelimelerin anlam yönünden zıt olan kelimelerin getirilmesiyle yapılan sanattır.⁵⁸⁸

Şâirin muşkâbele sanatını kullanımına yönelik bazı örnekler şöyledir: ⁵⁸⁹ [eş-

Ṭavîl]

نَذِيرٌ بِآيَاتٍ بِرَحْمَةٍ وَقَدْ حَصَّه الْبَارِي بَعِزٍ وَنِعْمَةٍ
وَوَطَّهَرَهُ مِنْ كُلِّ عَيْبٍ وَنِقْمَةٍ حَصَائِصُهُ فَازَاتٍ بِهَا كُلُّ أُمَّةٍ
فَمِنْهَا سَرِيٌّ وَالْجُنَيْدُ مَعَ الْكَرْحِيِّ

1. O, âyetlerle (müşrikleri) uyarır, rahmetle (mü'minleri) müjdelere.
2. Bâri (c.c.), onu izzet ve nimet ile ayrıcalıklı kılmıştır.
3. Onu her türlü kusur ve günahattan temizlemiştir.
4. Bütün ümmetler onun hususiyetleri(ni örnek almak sureti)yle muvaffak olmuştur.
5. Onlardan bazıları şunlardır: Serî (es-Sakati), Cüneyd (el-Bağdadi) ve Kerhî.

Şiirin birinci mısraındaki (نَذِيرٌ بِآيَاتٍ بِرَحْمَةٍ) 'O, âyetlerle (müşrikleri) uyarır, rahmetle (mü'minleri) müjdelere.' ifadesinde, (بِرَحْمَةٍ) rahmetle kelimesi ile (بِآيَاتٍ) âyet, ikazla kelimesi zıt anlamlıdır. (نَذِيرٌ) müjdeleyici kelimesi de (نَذِيرٌ) uyarıcı kelimesinin zıt anlamlısıdır. Burada ikinin ikiyle karşılaştırılması şeklinde mukâbele sanatı yapılmıştır.

تَلَاثًا سُلُوبِي إِذْ عَدَا الْوَجْدُ نَامِيًا وَصَبْرِي وَرَائِي وَالْعَرَامُ أَمَامِيَا
سَيُفْنِي الْهَوَى جِسْمِي وَيُبْلِي عِظَامِيَا دُمُوعِي عَلَيْهِ لَا تَزَالُ دَوَامِيَا
وَفِي كَبِدِي لِلْبَيْنِ وَجْدٌ عَلَى وَجْدٍ 590

1. Tutkum arttığı için tesellim, yok oldu gitti.
2. Ve arkamda sabrım, önümde ise kara sevdam olduğu halde,
3. Bu aşk vücudumu yok edecek, kemiklerimi de çürütecek.

⁵⁸⁸ es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-'ulûm*, 16; Behâuddîn es-Subkî, *'Arûsu'l-efrâh fî şerhi Telhîşî'l-Miftâh*, thk. Abdulhamid el-Hindâvî (Beirut: el-Mektebetu'l-'Aşriyye, 2003), 231.

⁵⁸⁹ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 38.

⁵⁹⁰ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 40.

4. Gözyaşlarım hep onun için akmakta, hiç dinmemekte.
5. Gönlümde ayrılıktan dolayı aşırı bir aşk (elemi) olduğu halde,

Şiirin ikinci mısraındaki (وَصَبْرِي وَزَائِي وَالْعَرَامُ أَمَامِيَا) ‘ve arkamda sabrım, önümde ise kara sevdam olduğu halde,’ ifadesinde, (صَبْرِي وَزَائِي) ‘arkamda sabrım’ ile (الْعَرَامُ أَمَامِيَا) ‘önümde ise kara sevdam.’ arasında ikinin ikiyle karşılaştırılması şeklinde mukâbele sanatı yapılmıştır.

خَلِيفُ هَوَاكُم كَيْفَ يُشْفَى غَلِيلُهُ مَرِيضُ جَفَاكُم كَيْفَ يَبْرَأُ غَلِيلُهُ
 وَلَمَّا رَأَيْتُ الصَّبْرَ سَدَّ سَبِيلَهُ طَعَى دَمْعَ عَيْنِي ثُمَّ فَاصَ مَسِيلَهُ
 591 كَطُوفَانِ نُوحٍ لَا يُرَامُ لَهُ شَطُّ

1. Aşkınızın müttefiğinin susuzluğu nasıl giderilir?
2. Onun verdiği ayrılıktan ötürü hasta olmuş kimse nasıl şifasına kavuşur?
3. Sabrın, yolunun kapandığını görünce,
4. Gözlerimden sel gibi yaş boşandı, ta ki gözyaşımın dereler taşı.
5. Adeta Nuh tufanı gibi gözyaşlarımın ulaşmadığı hiçbir kıyı kalmadı.

İlk iki mısradaki geçen, (خَلِيفُ هَوَاكُم) ‘aşkınızın müttefiği’ ile (مَرِيضُ جَفَاكُم) ‘ayrılıktan ötürü hasta olmuş’ arasında; (يُشْفَى) ‘şifa bulmak’ ile (يَبْرَأُ) ‘iyileşmek’ fiillerinin (غَلِيلُهُ) ‘susuzluğu’ ile (غَلِيلُهُ) ‘şifasına kavuşur’ kelimeleri arasında dördün dörtle karşılaştırılması şeklinde mukâbele sanatı yapılmıştır.

شَفِيعٌ لِأَسْوَاءِ الْبَرِيَّةِ كَاشِفٌ بِهِ كَمَ نَجَا عَاصِي وَآمَنَ خَائِفٌ
 وَإِنِّي مُطِيعٌ أَمْرَهُ لَا أُخَالِفُ سَرَى لَيْلَةَ الْمِعْرَاجِ وَاللَّيْلُ عَاكِفٌ
 592 مِنَ الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى إِلَى الْعَرْشِ وَالْكَرْسِيِّ

1. O, insanların hepsinin şefaathisidir.
2. Ortaya çıkmasıyla nice âsînin kurtulduğu, nicelelerinin de korkudan emin olduğu,
3. Ben onun emirlerine itaat ederim, hiç karşı gelmem.

⁵⁹¹ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 53.

⁵⁹² el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 97.

4. O, mîraç gecesinde gece kendini ona adanmışken yolculuğa çıkmıştır.
5. Mescidi Aksa'dan (Rabb'inin huzuruna), Arş ve Kürsü'ye kadar yükselmiştir.

(بِهَ كَمْ نَجَّيْنَا عَاصِيَ وَأَمَّنَ حَائِفُ) 'Ortaya çıkmasıyla nice âsînin kurtulduğu, nicelerinin de korkudan emin olduğu,' mısraında, (نَجَّيْنَا) 'kurtulmak' ile (آمَّنَ) 'güvende olmak' fiillerinin, (عَاصِيَ) 'âsi' ile (حَائِفُ) 'korkan' kelimeleri arasında ikinin ikiyle karşılaştırılması şeklinde mukâbele sanatı yapılmıştır.

Sonuç olarak Ahmed el-Behlûl'ün şiirlerinde mukâbele sanatına genellikle yer verdiği ve böylece şiirlerinde bir insicam olduğu gözlenmektedir.

3.2.4.6. Murâ'âtu'n-Nazîr

Murâ'âtu'n-nazîr, bedî' ilminin (*el-muhâsinâtü'l-mâneviyye*) anlam bakımından ifâdeyi güzelleştiren sanatlardan birisidir. Bedî' ilminin ilk kaynaklarında bu sanat türü; telfik, tenâsub, tevfiik ve mu'âhât gibi farklı adlarda geçmektedir.⁵⁹³ Birbiriyle anlam bakımından uyumlu olan kelimelerin aynı yerde kullanılma sanatıdır.⁵⁹⁴

Murâ'âtu'n-nazîr sanatını Ahmed el-Behlûl dîvanında çokça kullanmıştır. Bunun da şiirlerine bir ahenk kattığı söylenebilir.

Şâirin, murâ'âtu'n-nazîr sanatını kullandığı şiirlerinden bir kısmı şöyledir:

⁵⁹⁵[eṭ-Ṭavîl]

بِهِ قَدْ بَلَعْنَا سُؤْلَنَا مِنْ نَوَابِهِ وَفُرْنَا بِإِذْرَاكِ الْعُلَا مِنْ جَنَابِهِ
وَلَمَّا سَقَانَا مِنْ لَدِيدِ شَرَابِهِ كَأَلْنَا جَمِيعًا حِينَ لُدْنَا بِبَابِهِ
وَأَنْقَدْنَا بِاللَّفْظِ مِنْ شَرَاكِ الشَّرَاكِ

1. Biz onun sayesinde istediğimiz mükafaata ulaştık.
2. Onun şânından ötürü en yüceleri idrak nimetine erdik.
3. O, lezîz içeceğinden bize içirince,
4. Kapısına sığındığımız vakit hepimizi himâyesi altına aldı.

⁵⁹³ Ahmed Maṭlûb, *Mu'cemu muṣṭalahâti'l-belâğa*, 614; el-Ḳazvîni, *el-İdâh fi 'ulûmi'l-belâğa*, 260.

⁵⁹⁴ et-Tenûhî, *Tehzîbu'l-İdâh*, 43; es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-'ulûm*, 200

⁵⁹⁵ el-Behlûl, *Dîvânu'l-Behlûl*, 62.

5. *Ve bizleri şirkin tuzağından sözle kurtardı.*

Şiirin üçüncü mısraındaki (وَلَقَا سَقَانَا مِنْ لَذِيذِ شَرَابِهِ) ‘O, lezîz içeceğinden bize içirince,’ ifadesinde, aralarında tezat olmadan bir şeyin başka bir şeyi gerektirdiği (سَقَا) ‘suladı, leziz, içecek’ kelimeleri ard arda sıralanarak mürâât-ı nazîr sanatı yapılmıştır.

جُنُوبِي تَجَافَتْ عَنْ لَذِيذِ الْمَضَاجِعِ بِهَيْمٍ وَجُنُوبِي فُرِّحَتْ بِالْمَدَامِعِ
وَقَدْ قُطِعَتْ عَنْهُمْ حِبَالُ الْمَطَامِعِ لِذِكْرَاهُمْ يَخْلُو السَّمَاعُ لِسَامِعِ
596 وَفِي أَلْسُنِ الْعُشَّاقِ مِثْلُ جَنَى النَّحْلِ

1. *Yanım belim yatağın lezzetinden mahrum kalmıştır.*
2. *Onlar dolayısıyla göz kapaklarım gözyaşlarımla yaralanarak,*
3. *Ve onlardan (taleplerim) arzu ipleri kesildiği halde,*
4. *Dinleyen kimseye, onların hatıralarını işitmek tatlı gelir.*
5. *Âşıkların dilinden, arıların her çiçekten (polen) toplaması gibi,*

Şiirin birinci mısraında geçen (جُنُوبِي تَجَافَتْ عَنْ لَذِيذِ الْمَضَاجِعِ) ‘Yanım belim yatağın lezzetinden mahrum kalmıştır.’ ifadesinde, bir birine uyumlu olan (جُنُوبِي) ‘yanım’ ve (الْمَضَاجِعِ) ‘yatak’ kelimeleri kullanılarak mürâât-ı nazîr sanatı yapılmıştır. Çünkü (جُنُوبِي) ‘yanlarım’ kelimesi, (الْمَضَاجِعِ) ‘yatak , döşek’ kelimesini gerektirir.

نَبِيٌّ مُطَاعٌ فِي الْبَرِّيَّةِ مُحْتَرَمٌ لَهُ زَمَزَمٌ وَالرُّكْنُ وَالْبَيْتُ وَالْحَرَمُ
عَلَوْنَا بِهِ قَدْرًا عَلَى سَائِرِ الْأُمَمِ لِنُصْرَتِهِ جَاءَتْ مَلَائِكَةٌ وَكَمْ
بِهِمْ هَزَمَتْ جَمْعَ الْخَيُْولِ مَعَ الرَّجْلِ

1. *O, mahlûkât içerisinde kendine itaat edilen pek muhterem bir nebîdir.*
2. *Zemzem, Rük-n-ü Yemâni ve Beyt’ül-Haram onunla (özdeşleşmiştir.)*
3. *Biz, onun sayesinde sâir ümmetlerden daha yüce kıldık.*
4. *Ona yardım etmek için melekler dünya semasına indi.*

⁵⁹⁶ el-Behlûl, Divânu'l-Behlûl, 64.

5. Onlar sebebiyle nice yayalarla beraber atlı birlikler hezimete uğratılmışlardır.

Şiirin ikinci mısrasında geçen (لَهُ زَمْزَمٌ وَالْبَيْتُ وَالْحَرَمُ) ‘Zemzem, Rük-n-ü Yemâni ve Beyt ’ül-Haram onunla (özdeşleşmiştir.)’ ifadesinde, (الْحَرَمُ , الْبَيْتُ , الزَّمْزَمُ , زَمْزَمٌ) ‘Zemzem, Rük-n, Beyt ’ül-Haram’ kelimeleri bunların hepsi beraber kullanılan birbirini gerektiren kelimelerdir ve aralarında da anlam olarak bağ olduğundan murâ’âtu’n-nazîr sanatı yapılmıştır.

جِيُوشٌ بِهِ عَزَّتْ وَنَالَتْ مَرَامَهَا لِيُصْرِتِهِ فِي الْحَرْبِ سَلَّتْ حُسَامَهَا
وَأَهْدَتْ لَهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ سَلَامَهَا مَلَائِكَةٌ صَلَّتْ وَكَانَ إِمَامَهَا
597 وَصَلُّوا عَلَيْهِ بَعْدَ هَذَا وَسَلَّمُوا

1. Ordular onun sayesinde muratlarına ermiş, izzete kavuşmuşlardır.
2. Savaşta ona yardım için kılıçlarını sıyrdılar.
3. Ve her gün ona selamlarını verdiler. (Hiç düşman olmayacaklarını ve hep müslüman kalacaklarını ilettiler.)
4. Melekler salavât getirdi, o ise imamları oldu.
5. Öyleyse ona daima salat ü selam getirin.

Şiirin beşinci mısrasında geçen (وَصَلُّوا عَلَيْهِ بَعْدَ هَذَا وَسَلَّمُوا) ‘Öyleyse ona daima salât ü selam getirin.’ ifadesinde aralarında tıbâk (tezat) olmadan, (صَلُّوا عَلَيْهِ ve سَلَّمُوا) ‘ona salât ü selam getirin.’ ifadeleri kullanılarak mürâât-ı nazîr sanatı yapılmıştır. Çünkü (صَلُّوا عَلَيْهِ) ifadesinin hemen peşinden (سَلَّمُوا) ifadesini de söylemek gereklidir.

وَحُرْمَةٍ ذَاكَ الْوَصْلِ مَا خُنْتُ عَهْدَهُمْ وَمُنْدٌ هَجْرُونِي مَا تَنَاسَيْتُ وَدَّهْمٌ
وَقَدْ خَلَّفُوِي الْجِسْمَ وَالْقَلْبُ عِنْدَهُمْ ضَرَبْتُ بِسَيْفِ الْهَجْرِ فَازْدَدْتُ بَعْدَهُمْ
598 نَدَامَةً مَنْ أَدْمَى يَدِيهِ مِنْ الْعَصِ

1. Bu kavuşmanın hürmetine yemin ederim ki, onlara olan ahdime ihânet etmedim.
2. Onlar beni terk ettiğinden beri onların sevgisini hiç unutmadım.

⁵⁹⁷ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 68.

⁵⁹⁸ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 78.

3. Onlar bende yalnızca beden(imi) bıraktı, kalbim ise onların yanındaydı.(alıp götürdü.)
4. Hicran kılıcı ile vuruldum,
5. Böylece elini ısırdıktan sonra ellerini kanatan kimsenin nedâmetiyle pişmanlığım arttı.

Şiirin üçüncü mısraında geçen (وَقَدْ خَلَّفُوا الْجِسْمَ وَالْقَلْبَ عِنْدَهُمْ) ‘Onlar bende yalnızca beden(imi) bıraktı, kalbim ise onların yanındaydı.’ ifadesinde, (الْقَلْبُ ve الْجِسْمُ) ‘kalp’ ve ‘vücut’ kelimeleri kullanılarak mürâât-ı nazîr sanatı yapılmıştır. Çünkü (الْجِسْمُ) ‘vücut’ kelimesi, (الْقَلْبُ) ‘kalp’ kelimesini gerektirmektedir.

لَقَدْ فَازَ عَبْدٌ فِيهِ حَقَّقَ ظَنَّهُ وَمِنْ خَوْفِهِ بِالْعَفْوِ قَدْ نَالَ أَمْنَهُ
يُرْجَى كَمَا نَرْجُو مِنَ الْعَيْبِ مُزْنَهُ غَنِمْتُ مَدِيحِي فِي النَّبِيِّ لِأَنَّهُ
599 أَسَاوُرُ مِنْ تَبْرِ وَفَكْرِي صَائِعُ

1. Onun hakkında zannını gerçekleştiren bir kul, kazanmıştır.
2. (Günahlarının) affedilmesi korkusundan güvene kavuşan,
3. Tıpkı bizlerin yağmur bulutundan bir hayır beklediğimiz gibi (affi) ondan umuyoruz.
4. Efendimiz’e (s.a.v.) olan övgülerimi, ganimet bildim. Zira o,
5. Saf altından olan bilezik (gibidir), benim düşüncem ise kuyumcudur.

Şiirin beşinci mısraında geçen (أَسَاوُرُ مِنْ تَبْرِ وَفَكْرِي صَائِعُ) ‘Saf altından olan bilezik (gibidir), benim düşüncem ise kuyumcudur.’ ifâdesinde, (أَسَاوُرُ مِنْ تَبْرِ) ‘altından bilezikler’ ifadesi, (صَائِعُ) ‘kuyumcu’ kelimesini gerektirdiği için mürâât-ı nazîr sanatı yapılmıştır.

لَقَدْ نُكِّسَتْ تَيْجَاهُهُمُ وَالْعَمَائِمُ وَلَمْ يَكُ مِنْهُمْ مَنْ عَدَا وَهُوَ سَالِمٌ
وَكَمْ فَتَكَّتْ فِيهِمْ فَنَى وَصَوَارِمُ فَرَضْنَا عَلَيْهِمُ وَالْفُرُوضُ لَوَازِمٌ
600 قَدُودُهُمْ لِلْقَدِّ بِالْبَيْضِ وَالرَّخْفِ

⁵⁹⁹ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 86.

⁶⁰⁰ el-Behlûl, Dîvânu'l-Behlûl, 89.

1. Onların taçları ve sarıkları ters yüz edilmiştir. (hükümranlıkları sona ermiştir.)
2. Onlardan kimse yarına selâmet üzere çıkamayacak hale gelmiştir.
3. Onların nicelerini mızraklar ve kılıçlar öldürmüştür.
4. Biz onlara şart koştuk, farzlara riâyet etmek gerektiği halde,
5. Onların boylu poslu olanları, kılıçla ve (savaşla) sürünmekle (yok edilmiştir.)

Şiirin birinci mısraında geçen (لَقَدْ نَكَّسَتْ تِيَجَانُهُمْ وَالْعَمَائِمُ) ‘Onların taçları ve sarıkları ters yüz edilmiştir.’ ifadesinde geçen, (تِيَجَانُ) ‘taçlar’ kelimesi her ikisi de başa takıldığı için (الْعَمَائِمُ) ‘sarıklar’ kelimesini gerektirmiştir. Dolayısıyla burada mürâât-ı nazîr sanatı yapılmıştır.

فُؤَادِي عَدَا مِنْ شِدَّةِ الشَّوْقِ فِي ظَمَا إِلَى نَحْوِ مَنْ فَوْقَ السَّمَوَاتِ قَدْ سَمَا
 وَوَلَوْلَاهُ مَا اشْتَقْتُ الحَطِيمَ وَزَمَزَمَا شِعْفُتُ وَقَلْبِي بَاتَ فِي الحُبِّ مُغْرَمًا
 601 بِأَكْرَمِ خَلْقِ فِي البرِّيَّةِ قَدْ نَشَا

1. Kalbim, onun aşkının şiddetinden ötürü susuz kaldı.
2. Semâvâtın üstüne (mîraca) yükselen kimseye karşı,
3. O olmasaydı Zemzem’e ve Hatîm’e (Kâbe’ye) özlem dolu olmazdık.
4. Ona delicesine âşık oldum, kalbim onun aşkı ile sırlıslam oldu.
5. Beşeriyetin içinde yaşayan yaratılmışların en şerefli ile,

Şiirin üçüncü mısraında geçen (وَوَلَوْلَاهُ مَا اشْتَقْتُ الحَطِيمَ وَزَمَزَمَا) ‘O olmasaydı Zemzem’e ve Hatîm’e (Kâbe’ye) özlem dolu olmazdık.’ ifadesinde, (الحَطِيمَ) kelimesi ile (زَمَزَمَا) kelimesinin her ikisi de Kâbe’nin yakınında bulunmaları dolayısıyla birlikte kullanılmasından dolayı mürâât-ı nazîr sanatı yapılmıştır.

Sonuç olarak, Ahmed el-Behlûl’ün murâ’âtu’n-nazîr sanatını kullanırken daima uyumlu kelimeler kullandığı ve dizelerde, zorlama hissi uyandırmadan ustalıklı anlatımını zenginleştirdiği görülmektedir.

⁶⁰¹ el-Behlûl, *Dîvânu’l-Behlûl*, 100.

3.2.4.7. Te'kîdu'l-Medh bimâ Yuşbihu'z-Zem

Şâirin birini överken veya bir şeyi betimlerken ifadeyi kuvvetlendirmek için, o şeyi veya kişiyi kötülemiş gibi yaparak ifadenin devamında övgüde bulunmasına denir.⁶⁰² Doğrudan ve açıkça medih yerine böyle bir üslûpla ifade etmek, sözün muhatatap üzerindeki etkisini artırır.

Aşağıdaki tahmis, şâirin te'kîdu'l-medh bimâ yuşbihu'z-zem sanatına örnek verilebilir:⁶⁰³ [eṭ-Ṭavîl]

هَمْ أَنْفُسٌ عَزُّوا بِهَا بَعْدَ ذَلَّةٍ وَمَ يُوصِفُوا يَوْمًا بَعِيْبٍ وَرَلَّةٍ
وَهُمْ صُفْرَاءُ اللَّوْنِ مِنْ غَيْرِ عِلَّةٍ لَقَدْ لَبَسُوا فِي الْحُبِّ أَشْرَفَ حَلَّةٍ
وَقَدْ بَرَزُوا فِي أَحْسَنِ اللَّوْنِ وَالشَّكْلِ

1. Onlarda öyle bir nefis vardır ki, bu nefis ile zilletten sonra izzete kavuşmuşlardır.
2. Hiçbir zaman ne bir ayıp ne de bir hata ile vasıflanmamışlardır.
3. Onların, herhangi bir hastalık olmaksızın renkleri sararmıştır.
4. Aşkları uğruna, elbiselerin en güzelini giymişlerdir.
5. Ve en güzel renk ve şekilde temâyüz etmişlerdir.

Hız. Peygamber'i seven ve onun yanında olanların şerefliler olduklarından bahsederken onların renklerinin sarı olması yüzlerinin sararmış olması hastalıktan dolayı olduğu düşünülür, ancak burada hastalıktan dolayı olmadığı, Hız. Peygamber'i kendi nefislerine tercih etmeleri sebebiyle olduğu kastedilmektedir. Onların yüzlerinin sararmasının belki oruç tutmaktan, az yediklerinden dolayı olabilir. (وَغَمْ)

(صُفْرَاءُ اللَّوْنِ) 'renkleri sararmıştır.' ifadesi görünüşte lafzen zemmediyor kötülüyor gibidir, ancak (مِنْ غَيْرِ عِلَّةٍ) 'herhangi bir hastalık olmaksızın' ifadesiyle onları methettiği övdüğü anlaşılıyor.

Sonuç olarak Ahmed el-Behlûl'ün tahmislerinde beyân üslûplarından ve bedî' sanatlarından çoğunu kullandığı görülür. Şâirin bu sanatları kullanırken en dikkat

⁶⁰² İbnu'n-Nâzım Ebû Abdullah Bedruddîn b. Mâlik ed-Dımaşkî, *el-Muşbâh fi'l-me'ânî ve'l-beyân ve'l-bedî'*, thk. Abdulhamîd Hindâvî (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2001), 240.

⁶⁰³ el-Behlûl, *Divânu'l-Behlûl*, 66.

eken yönü, kolay ve anlaşılır bir slba sahip olmasıdır. Şâir, bu tür sanatsal ifadeleri son derece sâde kelimelerle, anlaşılır ve dinleyene hız verecek Şekilde ustaca kullanarak anlatımı güçlendirmiŐtir.

SONUÇ

Ahmed el-Behlûl, 17. yüzyılda Kuzey Afrika da Trablusgarp'ta doğmuştur. İlk eğitimini burada almış, daha sonra yaklaşık on yıl kadar eğitimini Mısır'da sürdürmüştür ve oradan tekrar Trablusgarp'a dönmüştür. Hayatının geri kalan kısmını ise bazı ilmî faaliyetler yaparak memleketi olan Trablusgarp'ta geçirmiş Arap şâirlerden biridir.

Onaltıncı yüzyıldan başlayıp yirminci yüzyıla kadar Arap topraklarının önemli bir kısmının Osmanlıların egemenliği altında olmasından dolayı bu dönem Arap edebiyatı târihinde, "Arap edebiyatının Osmanlı dönemi" olarak adlandırılmıştır. Dolayısıyla Ahmed el-Behlûl de bu devirde yaşadığından, Arap edebiyatının Osmanlı dönemi şâirleri arasında zikredilir. O, bu döneme katkı sağlayan şâirlerden biri sayılır.

Osmanlı dönemi şiiri, kendinden önceki gerek Câhiliye dönemi olsun gerekse Emevî ve Abbâsî dönemleri olsun onların şiir geleneğinin etkisinde kalmıştır. Bu şiirin kendisinden önceki dönemlerin şiirleriyle şekil, üslûp ve içerik yönünden büyük oranda benzeştiği görülür. Ahmed el-Behlûl'ün şiirlerinde de bu durum açık bir şekilde gözlemlenir. Bunun yanı sıra Trablusgarp'ın Kuzey Afrika'da olmasından dolayı ve Endülüs'e yakın olması sebebiyle Ahmed el-Behlûl'ün, Endülüs edebiyatının etkisinde de kaldığı açıkça anlaşılır.

Ahmed el-Behlûl'ün şiirlerinin ana teması medihtir. Şiirlerinde klasik kasîde yapısına bağlı kaldığı görülür. Dîvandaki her biri yirmişer tahmisten oluşan beşlemelerin (tahmislerin) ilk on beyti zâhiri aşk ve muhabbet içerikli, gazel temalı bir üslup ile yazılmışken; diğer on beyit Hz. Peygamber'i (s.a.v.) öven, onun üstün niteliklerini ve üstün ahlâkını yücelten beyitler şeklindedir. Şâir, her bir şiirinin matla'ında o şiirin ana temasıyla ilgili ipuçları vermekle başlamış; mukaddime bölümlerinde gazel temalı beyitlere yer vermiş; tehalluşla da mâhirâne bir şekilde beşeri aşktan Hz. Peygamber sevgisine geçmiştir. Ahmed el-Behlûl'ün şiirlerinin diğer Peygamber övgüsü olan na'tlardan ayıran özellik, şiirlerinin salt medihten oluşmayıp gazel temasıyla iç içe olması dolayısıyladır.

Ahmed el-Behlûl, tahmislerini oluştururken konuyu kendi isteğiyle seçmemiş, tahmisini yaptığı kasidelerin konusu doğrultusunda hareket etmiştir. Dolayısıyla, Ahmed el-Behlûl'ün konu veya içerik açısından bir seçme özgürlüğü olmamıştır. Fiziksel ve soyut duygusal özlemleri harmanlayan tematik yapı da önceki metinden

alınmıştır. Buna rağmen, Ahmed Behlûl'ün, metni hem içerik, hem de uslûp ve şekil yönleriyle olağanüstü bir ustalıkla ve nadir görülen bir kabiliyetle harmanladığı görülür. Bu harmanlama öyle bir noktaya ulaşmıştır ki kelimeler arasında tam bir uyum ve âhenk oluşmuştur. Neredeyse tahmisleri sanki başka bir kasîdeye yapılmış bir tahmis değil de, hepsinin bir şâir tarafından kaleme alındığı izlenimi vermiştir.

Ahmed el-Behlûl, şiirlerinde klasik kasîde yapısına bağlı kalmıştır. Bağımsız olarak gazel temalı, vâsf ve atlâl temalı şiirler söylememiş, ancak kasîdenin mukaddime bölümünde gazel temalı, vâsf ve atlâl temalı tahmislere yer vermiştir. Ancak buna rağmen son tahlilde tahmislerin tamamının ana teması medihdir.

Ahmed el-Behlûl, tahmislerinde gazeli asıl konuya geçiş için bir mukaddime olarak kullanmıştır. Mukaddime bölümlerindeki gazellerinde yer alan vâsf ve atlâller, Câhiliye Arap şiirinin etkisi altında olduğunu gösterir. Şâirin, ayrıca şiirlerinde hissî gazel temasına çok az yer verdiği görülür. Gazelin bu türünde de müstehcen ifadelerle hiç yer vermemiştir. Kasîdelerin mukaddime bölümlerinde daha çok 'afif gazel türüne yer vermiştir.

Ahmed el-Behlûl tahmislerinde çoğunlukla sevgiliden daha çok kendini merkeze koymuştur. Sevgilinin duygularından daha ziyade kendi duyguları üzerinden şiirini inşâ etmiştir. Dolayısıyla mağdur olan, özlem ve hasret duyan, gözyaşı dökken, sevgilinin yolunu gözleyen hep kendisi olmuştur.

Şâirin sevgiliden bahsederken hep müzekker sîga kullandığı, zaman zaman da ona çoğul sîgasıyla seslendiği görülür. Nâdiren de müennes gâibe sîgası kullanmıştır. Şiirlerinde hayali bir sevgiliden bahsettiği, gerçekten sevgilisi olan bir kadından bahsetmediği, edebî bir amaçla bunu yaptığı söylenebilir. Şâirin dinine bağlı bir sûfi olması dolayısıyla, tasavvuf geleneğinde olan 'beşerî aşktan ilâhi aşka' düsturunu benimsediği bu yüzden beşerî aşkı asıl değil de bir araç olarak kullandığı; asıl gayesinin ilâhi aşka götüren Hz. Peygamber sevgisi olduğu, bu yüzden sevgiliye müzekker sîgasıyla hitap ettiği anlaşılır. Dolayısıyla bu hitaplardan el-gazel bi'l-muzekker türünü kastettiği düşünülmemelidir.

Ahmed el-Behlûl'le ilgili, Hz. Peygamber'e âşık dense yeridir. Mutasavvıflarda Hz. Peygamber sevgisinin yeri başkadır. Ahmed el-Behlûl'ün de aynı zamanda bir mutasavvıf olmasından dolayı âdeta sevgilisi Hz. Peygamber'dir. Hz. Peygamber'e olan sevgisi ve hayranlığı şiirlerinde açıkça görülür.

Şâir, şiirlerinde Hz. Peygamber'in doğumundan, soyundan, şemâilinden, ahlâkından, mûcizelerinden, ona ve ailesine salavât getirmenin faziletinden, mezarını ziyaret etmenin öneminden çokça bahseder. Ayrıca, onun ümmetine şefaaci olmasından, onun ümmeti olmanın ayrıcalığından, peygamberler arasındaki üstün konumundan, karanlıkların ve şirkin onun vasıtasıyla kaldırıldığından ve yine ona duyulan özlemden çokça bahsettiği görülür. Tüm bunlardan bahsederken içten, samimi ve ona karşı aşırı duygusal olduğu anlaşılır.

Ahmed el-Behlûl, şiirlerinde amacının Hz. Peygamber sevgisini yaşamak ve yaşatmak olduğundan ve geniş halk kitlelerine ulaşmak için şiirlerini ortalama bir okuyucunun rahatça anlayabileceği tarzda yazmıştır. Şiirini aşırı edebî sanatlara boğmamış, kolay ve anlaşılır cümleler kurmuştur. Duygularını sade bir üslûpla ve içten duygularla ifade etmiştir.

Ahmed el-Behlûl'ün dîvanında yazdığı şiirlerin tamamının tahmislerden oluşması dolayısıyla, tahmis ettiği kasîdeye vezin ve kâfiye bakımından tam riâyet etmesi ve şiirdeki anlam bütünlüğü yönünden okuyucuya adeta beşlemelerin tamamının bir şâirin kaleminden yazılmış hissi vermesi onun şiirdeki mahâretini yansıtmaktadır.

Ahmed el-Behlûl'ün, dîvanda her biri yirmişer tahmisten oluşan (sadece Ha harfi ondokuz tahmis) ve Arapçadaki yirmi dokuz harfin her bir başlığı altında yazılmış 579 tahmisten oluşan şiirlerinin tamamında klasik kasîde yapısına tam bağlı kaldığı görülür. Onun mukaddime bölümlerindeki gazel temalı şiirlerinde daha çok sanatlı bir dilin kullanıldığı göze çarpar. Ana tema olan Hz. Peygamber'i medih bölümlerinde ise daha sade sanatsal ifadeler kullanılarak verilmek istenen mesajın ön planda olduğu görülür.

Her bir kasîdenin mukaddimesinde, genellikle sevgilinin yaşadığı bölge ve yerlerden ve kalıntılarından (atlâl), sevgilinin kendisini terkedip gitmesinden dolayı hasretini dile getirmesinden, sevgiliye kavuşamamasından dolayı gözyaşı dökmesinden, kendisini terk etmek suretiyle ihânet eden sevgiliden, ondan ayrı kalmasıyla ona duyduğu özlem gibi konulardan bahsetmiştir.

Mukaddime bölümünde anlatılan gazel temasından ana konu olan Hz. Peygamber'i medih bölümüne geçişe (tehalluş) ayrı bir önem vermiştir. Mukaddime bölümünde bahsedilen beşeri aşktan Hz. Peygamber aşkına evrilişte çok tatlı bir geçiş

yapmıştır. Onun şiirinde gerek lafız gerekse anlam yönünden tam bir uyum vardır. Hâtîme bölümlerini ise, genellikle dua cümleleriyle, Hz. Peygamber'e kavuşma temennileriyle ya da medhini ona sunma şeklinde bitirmiştir.

Ahmed el-Behlûl'ün tahmislerinde kullandığı sözcüklerin çoğunlukla kolay telaffuzlu, sade ve anlaşılır olduğu görülmüştür. Bu durum da şâirin asıl kastının vermek istediği mesaj olan Hz. Peygamber sevgisinin herkes tarafından kolayca anlaşılması olduğu düşünülmektedir. Şâir şiirlerini inşâ ederken gerek haberî gerekse de inşâî ifâdeleri maharetle kullanmıştır. Onun ayrıca isim cümlelerini kullanırken çoğunlukla mübtedayı hazfettiği görülmüştür.

Ahmed el-Behlûl'ün tahmislerinde edebî sanatların çoğunu kullandığı görülür. Dîvandaki tahmislerinin çoğunda tasrî' sanatını kullanmıştır. Bu da onun kelimelere olan hâkimiyetini ve arûz ilmindeki mâhirlîğini göstermektedir. Böylece ahenkli hale gelen şiirinin mûsikîsi, gerek okuyucu gerekse dinleyicinin kulağına hoş gelmektedir. Teşbîh üslûbuna çok yer vermiştir. Şiirlerine dayanak olması bakımından Kur'an-ı Kerim'den ve hadislerden çokça iktibaslar yaparak şiirini güçlendirdiği görülür. Şâir, bu sanatları amaç değil, maksadını güçlendirmek için bir araç olarak kullanmıştır. Daha meşhur bir ifadeyle; sanatı sanat için değil, insanlar daha iyi anlaşılar için yapmıştır.

Ahmed el-Behlûl, 579 tahmisten oluşan dîvandaki tüm şiirlerini üzerine tahmis yaptığı beyitlerin vezni olması dolayısıyla "tavîl" bahriyle yazmıştır. Tavîl bahri uzun olması yönüyle şâirin duygu ve düşüncelerini daha kapsamlı ifade etmesine imkan vermiştir. Şiirlerindeki kâfiye düzenine gelince, ahenk ve akıcılık yönünden okuyucuya ayrı bir lezzet verdiği görülür.

Şâirin divanında yer verdiği ana tema, hep Hz. Peygamber'i medh ve ona olan sevgidir. O, döneminin siyasi işleriyle hiç ilgilenmediği gibi, dönemine ait olumlu ya da olumsuz hiçbir imâda dahi bulunmamıştır. Şâirin, tümü Hz. Peygamber'i medihten oluşan şiirleri klasik kasîde formatında yazılması sebebiyle, o şiirlerine doğrudan Hz. Peygamber'i medihle başlamamıştır. Gazel temasıyla başlayıp beşeri aşktan sonra Hz. Peygamber aşkına evrilmesi yönüyle, şiirlerinin Osmanlı döneminde yazılmış olan Hz. Peygamber'i öven (na't) medîhlerden, mevlitlerden farklı yapıda olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKLAR

- ‘Abbâs, İhsân. *Târîhu’l-edebi’l-Endelusî ‘aşru’t-Ṭavâif ve’l-Murâbiṭîn*. Beyrût:1985.
- Abdülaziz, Tarîh Şeref. *Coğrâfiyye Libya*. 2. Basım. İskenderiyye: Münşetu’l-Ma‘ârif, 1971.
- Abdulvâhid, Sa‘îde Ali. *Binyetu’l-kaşîdeti’l-Câhiliyye*. Ḥartum: Câmiatu ‘Ummi Durmân, 2007.
- Afîfî, Ebu’l-Alâ. *et-Taşavvuf: eş-Şevretu’r-rûhiyye fi’l-İslâm*. Kahire: y.y. 1962.
- Ahatlı, Erdinç. “Şakk-ı Sadr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/ 309-310. Ankara: TDV Yayınları, 2010.
- Ahmed, Ebu Hâka. *el-Funûnu’l-edebiyye ‘inde’l-‘Arab fennu’l-medîh*. Beyrut: Dâru’ş-Şarkı’l- Cedîd, 1962.
- Ahmed, Maṭlûb. *Mu‘cemu muşṭalahâti’n-naḳdi’l-‘Arabî*. Beyrut: Mektebetu Lubnân Nâşirûn, 2001.
- ‘Aḳḳâvî, İn‘âm Fevvâl. *el-Mu‘cemu’l-mufaşşal fi ‘ulûmi’l-belâga*. 2. Basım. Beyrut: Dâru’l- Kutubi’l-‘İlmiyye, 1996.
- ‘Alevî, Yahya b. Hamza el-. *Kitâbu’-ṭ-Ṭirâz*. Ḳahire: Maṭba‘atu’l-Muḳtetâf, 1914.
- ‘Altûncî, Muhammed. *el-Mu‘cemu’l-mufaşşal fi’l-edeb*. 2. Basım. Beyrût: Dâru’l-Kutubi’l- ‘İlmiyye, 1999.
- Âlûsî, Âdil Kâmil el-. *el-Ḥub ‘inde’l-‘Arab*. Beyrut:1999.
- Ateş, Süleyman. “Cüneyd-i Bağdâdî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/119-121. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- ‘Atîḳ, Abdülazîz. *‘İlmu’l-meânî*. 1. Basım. Beyrut: Dâru’n-Nehḍati’l-‘Arabiyye, 1985.
- ‘Atîḳ, Abdül‘azîz. *‘İlmu’l -bedî‘*. Beyrut: Dâru’n-Nehḍati’l-‘Arabiyye, ts.
- Attâr, Ferîdüddin. *Tezkiretu’l-evliya*. çev. Süleyman Uludağ. İstanbul: y.y. 1991.
- ‘Aṭvân, Hüseyin. *Muḳaddimetu’l-Ḳasideti’l-‘Arabiyye fi’ş-şi‘ri’l-Câhilî*. Ḳahire: Dâru’l- Me‘ârif, 1970.
- ‘Aṭvân, Hüseyin. *Muḳaddimetu’l-Ḳasideti’l-‘Arabiyye fi’ş-şi‘ri’l-Emevî*. Mısır: Dâru’l- Me‘ârif, 1998.
- Bağdâdî, İsmâ‘îl b. Muhammed. *Hediyyetu’l-‘ârifîn*. 2 Cilt. Beyrût: y.y. 1951.

- Bağdâdî, İsmâ'îl b. Muhammed. *İdâhu'l-meknûn fi'z-zeyli 'alâ Keşfi'z-zunûn*. nşr. Mehmed Şerefeddîn Yaltkaya. 2 Cilt. Beyrût: y.y. 1978.
- Bâşâ, 'Umer Mûsa. *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî (el-'aşru'l-'Usmânî)*. Dımaşq: y.y. 1989.
- Bedevî, Ahmed Ahmed. *Ususu'n-nağdi'l-edebî 'inde'l-'Arab*. Kahire: Dâru Nahđati Mışr, 1196/1781.
- Bekkâr, Yusuf Huseyn. *Binâu'l-Kaside fi'n-nakdi'l-'Arabiyyi'l-kadîm*. 2. Basım. Beyrut: Dâru'l- Endelus, 1982.
- Bekrî, Şeyh Emîn. *Muâla'ât fi's-şiri'l-Memlûkî ve'l-'Osmânî*. Beyrut: Dâru'ş-Şurûk, 1972.
- Behlûl, Ahmed el-. *Dîvanu'l-Behlûl*. nşr. Ahmed el-Ķat'ânî. Trablusgarb: Mektebetu'n- Necâh, 2016.
- Behlûl, Ahmed el-. *Dîvanu'l-Behlûl*. thk. Ali Mustafa Mısrâtî. Trablusgarb Dâru'l-Cemâhiriyye, 1999.
- Behlûl, Ahmed el-. *Dîvanu'l-Behlûl*. thk. Ahmed ez-Zâvî. Mısır: Mektebetu'l-Kâhire, 1966.
- Bolelli, Nusrettin. *Belâgat*. 9. Basım. İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2015.
- Bulut, Ali. *Belâgat*. 9. Basım. İstanbul: İFAV, 2019.
- Buĥârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fi el-. *Câmiu's-şahîh*, 9 Cilt. thk. Muhammed Züheyr b. Nâşır en-Nâşır. Beyrût: Dâru'n-Necâh, 2002.
- Bustânî, Buĥrus el-. *Muĥîtu'l-muĥîf*. Beyrut: Mektebetu Lubnân, 1987.
- Cârim, Ali Emîn Mustafa el-. *el-Belâġatu'l-vâğıha*. Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 1999.
- Carl, Brockelmann. *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî*. çev. 'Abdulhalîm en-Neccâr. 5.Basım. Kahire: Dâru'l-Ma'ârif, ty.
- Cengiz, Halil Erdoğan. "Dîvan Şiirinde Musammatlar". *Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Dîvan Şiiri)*, İstanbul: 1986. (sayı: 415-416-417.)
- Cevherî, Ebû Naşr İsmail b. Hammâd el-. *eş-Şihâh tâcu'l-luġa ve şihâhu'l-'Arabiyye muratteb tertîben elifbâiyyen*. thk. Halil Me'mûn Şihâ. 2. Basım. Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, 2007.
- Cezerî, Ebu'l-Feth Nasrullah b. Muhammed b. el-Esîr el-. *el-Meşelu's-sâir fi edebi'l-kâtibi ve's-şâ'ir*. thk. Muhammed Muhyiddîn 'Abdulhamîd. Beyrût: el-Mektebetu'l-'Aşriyye, 1999.

- Cibrân, Muhammed Mes'ud. *Âlam min Libya fî'l-kadîm ve'l-hadîs*. Trablusgarb: Menşûratu'l-Merkezi Libya, 2014.
- Cibrân, Muhammed Mes'ud. *Mâlik b. el-Murahlil: edîbu'l-'urveteyn*. Trablusgarb: el-'Îmârâtu'l-'Arabiyye, 2005.
- Curcânî, Ebû Bekr Abdulkâhir b. Abdurrahman el-. *Esrâru'l-belâga*. thk. Mahmud Muhammed Şâkir. Kâhire: Matba'atu'l-Medenî, 1991.
- Curcânî, Ebû Bekr Abdulkâhir b. Abdurrahman el-. *Delâ'ilu'l-îcâz fî 'ilmi'l-me'ânî*. thk. Mahmûd Muhammed Şâkir. 3. Basım. Kâhire: Matbaa'atu'l-Medenî, 1992.
- Çelebi, Ahmed. *et-Târîhu'l-islâmî ve'l-hadâratü'l-islâmiyye*. 3. Basım. Libya: Mektebetu'n-Nahdati'l-Mısriyye, 1969.
- Çelebi, İlyas. "Muhammed", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 30/444-446. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Çetin, Nihad Mazlum. *Eski Arap Şiiri*. İstanbul: İstanbul Üniv. Yay. Şarkiyat Enst. 1973.
- Çiçek, Hacı. "Tefsirlerde Zebercet Metaforuna Yapılan Yorumlara Dair Analitik Bir Değerlendirme", *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 1 (2024), 19-37.
- Dârekutnî, Ebu'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed ed-. *Sünenu'd-Dârekutnî*. 4 cilt. thk. es-Seyit Abdullah Hâşim el-Yemâni. Kâhire: Dâru'l-Mahâsin, 1966.
- Dayf, Şevkî. *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî ('aşru'd-duvel ve'l-'imârât)*. Kâhire: Dâru'l-Ma'ârif, 1990.
- Dayf, Şevkî. *Târîhu'l-edebi'l-'arabî el-'aşru'l-Câhilî*. Kâhire: Dâru'l-Me'ârif, 1976.
- Dayf, Şevkî. *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî el-'aşru'l-İslâmî*. 7. Basım. Kâhire: Dâru'l-Ma'ârif, 1976.
- Dayf, Şevkî. *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî aşru'd-düvel ve'l-'imârât Libya, Tunus, Sicilya*. Kâhire: Dâru'l-Me'ârif, ts.
- Dehğân, Muhammed Sâmi ed-. *el-Ğazel munzu neş'etihî hattâ şadri'd-devle el-'Abbâsiyye*. Kâhire: Dâru'l- Ma'rife, 1954.
- Dehğân, Muhammed Sâmi ed-. *Funûnu'l-edebi'l-'Arabiyyi el-fennu'l-ğınâi 3: el-vaşf*. Kâhire: Dâru'l- Ma'ârif, ty.
- Dehğân, Muhammed Sâmi ed-. *Funûnu'l-edebi'l-'Arabiyyi el-fennu'l-ğınâi 4: el-medîh*. 5. Basım. Kâhire: Dâru'l- Ma'ârif, 1992.
- Dereli, Muhammet Vehbi. *Âişe el-Bâûniyye ve Peygamber Methiyeleri*. Gece Kitaplığı, b.y., 2014.

- Demirayak, Kenan. *Arap Edebiyatı Tarihi (Câhiliye Dönemi)*. 3. Basım. Kayseri: Fenomen Yayıncılık, 2014.
- Demirayak, Kenan. *Arap Edebiyatı Tarihi (Sadru'l-İslâm Dönemi)*. Ankara: Fenomen yayıncılık, 2009.
- Demirayak, Kenan. *Arap Edebiyatı Tarihi (Emeviler Dönemi)*. 1. Basım. Erzurum: Fenomen Yayıncılık, 2012.
- Demirayak, Kenan. *Arap Edebiyatı Tarihi (Osmanlı Dönemi)*. 1. Basım. Kayseri: Fenomen Yayıncılık, 2015.
- Demircan, Adnan. "Uzrî Aşk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 42/58. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Demirci, Mehmet. "Hakikat-i Muhammediyye" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15/179-180. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Dihlevî, Şah Veliyyullah ed-. *Huccetullâhi'l-bâliga*. nşr. M. Şerîf Sükker. 2 Cilt. Beyrut: y.y. 1992.
- Dilçin, Cem. *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: TDK Yayınları, 2005.
- Ebû Ali, Ahmed b. Muhammed el-Merzûkî. *Şerhu dîvâni'l-ḥamâse*. thk. Ahmed Emin- Abdüsselam Harun. Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1411/1991.
- Ebu'l-Ferec, Kudâme b. Ca'fer b. Ziyâd el-Bağdâdî. *Naḫdu's-şi'r*. thk. Muhammed 'Abdulmun'im el-Ḥafâcî. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1995.
- Ebû İshâk el-Ḳayravânî, İbrahim b. Ali b. Temim. *Zehru'l-âdâb ve semeru'l-elbâb*. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd. Beyrut: Dâru'l-Cîl, ty.
- Ebû Hilâl el-'Askerî, Hasan b. Abdullah b. Sehl. *eş-Şinâ'ateyn el-kitâbe ve's-şi'r*. thk. Ali Muhammed el-Becâvî. Beyrut: el-Mektebetu'l-'Unsuriyye, 1999.
- Ebû Kâsım, Muhammed. *Dirâsât fi't-târiḫ ve't-turâs*. Tunus: Dâru'l Me'ârif, 1960.
- Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm. *en-Neseb*. nşr. Meryem M. Hayruddir'. Beyrut:1989.
- Elmalı, Hüseyin. "Kasîde", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24/78. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Emîl Bedî', Ya'kûb. *el-Mu'cemu'l-mufaşşal fi 'ilmi'l-'arûd ve'l-kâfiye ve funûni's-şi'r*. Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1991.
- Ensârî, Ahmed en-Nâib el-. *Nefahâtu'n-nesrîn ve'r-reyhân fi men bi Trablus mine'l-'â'yan*. thk. Ali Mustafa Mısrâtî. Trablus: Ebnânu'l-Mekteb et-Ticârî, 1963.

- Ensârî, Ahmed en-Nâib el-. *el-Menhelu'l- 'azb fi târîhi Trablusgarb*. thk. Ali Mustafa Mısrâtî. Lübnan:1961.
- Ensârî, Muvaffakuddîn 'Abdullah b. 'Umer el-. *Tahmîsu makşûreti İbn Dureyd el-Ezdî fi risâ'i'l-imâm ebî 'Abdillah el-Huseyn b. 'Alî*. thk. 'Abdussâhib 'Umrân ed-Duceylî. Beyrût: y.y. 1977.
- Eren, Mehmet. "Ümmü Ma'bed", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/325-326. Ankara: TDV Yayınları, 2012.
- Erdoğan, Mustafa. *Türk Edebiyatında Muhammes*. Ankara: 2002.
- Eşref, Fevzî Sâlih. *Şuyûhu'l-Ezher*. Gîze: Hibetu'n-Nîli'l-'Arabîyye, 1997.
- Fayda, Mustafa. "Benî Abdulkays", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/248-249. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Feyûmî, Sa'îd Muhammed. *Felsefetu'l-mekân fi'l-mukaddimeti't-talaliyye fi's-şi'ri'l-câhilî*. Gazze: Kutubu'l-Câmi'âti'l-İslâmiyye, 2007.
- Feyyûmî, Ahmed b. Muhammed el-. *el-Misbâhu'l-munîr fi ġarîbi's-şerhi'l-kebîr li'r-Râfi'î*. thk. Hızır el-Cevâd. Beyrut: Mektebetu Lübnan, 1987.
- Feyyûmî, eş-Şeyh Şemsuddîn Muhammed el-. *Mevlidu şerefi'l- 'âlemîn ve mecmû'a (Tahtavî 'alâ tahmîsi Bürdeti'l-Ebûsîrî) fi'l-medhi'n-nebevî*. Mısır: el-Matba'atu'r-Rahmâniyye, 1931.
- Fidan, İbrahim. *Osmanlı Dönemi Arap Şâirlerinden İbnu'n-Nakîb el-Huseynî ve Şiirleri*. Ankara: Gece Kitaplığı yayınları, 2016.
- Fîruzâbâdî, Mecduddîn Muhammed b. Ya'kûb el-. *el-Kâmuşu'l-muhît*. thk. Halil Me'mûn Şîhâ. 3. Basım. Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, 2008.
- Fukeykî, Abdulhâdî el-. *el-İktibâs mine'l-Kur'ânî'l-Kerîm fi's-şi'ri'l-'Arabî*. Dımaşq: Dâru'n- Nemîr, 1996.
- Ĥabenneke el-Meydânî, Abdurrahman Hasen. *el-Belâġatu'l-'Arabîyye esâsuhâ ve 'ulûmuhâ ve funûnuhâ*. 3. Basım. Dımaşq: Dâru'l-Kalem, 2010.
- Ĥalîl b. Ahmed el-Ferâhîdî. *Kitâbu'l-'Ayn*. thk. Dâvud Sellûm, Dâvud Selmân el-'Anbekî, İn'âm Dâvud Sellûm. Beyrût: Mektebetu Lubnân Nâşîrûn, 2004.
- Ĥassân Ebu Rahhâb. *el-Ġazel 'inde'l-'Arab*. Ķâhire: Matba'atu Mısır, 1947.
- Ĥaşîmî, es-Seyyid Ahmed b. İbrahim el-. *Cevâhiru'l-belâġa fi'l-me'ânî ve'l-beyân ve'l-bedî'*. thk. Hasan Hamed. Beyrut: Dâru'l-Cîl, ty.
- Ĥaşîmî, es-Seyyid Ahmed b. İbrahim el-. *Mîzânu'z-zeheb fi şîna'ti şî'ri'l-'Arab*. thk. Husnî Abdulcelîl Yusuf. Ķahire: Mektebetu'l-Âdâb, 1997.

- Hâşimî, es-Seyyid Ahmed b. İbrahim el-. *Cevheru'l-edeb fî edebiyât ve inşâi luğati'l-Arab*. by. 1969.
- Haţîb el-Ķazvîni, Muhammed b. Abdurrahman el-. *et-Telhîş fî 'ulûmi'l-belâğa*. 1. Basım. by. Dâru'l-Fikri'l-'Arabî, 1904.
- Hâtûm, Afif Nâyîf. *el-Ķazel fî l-'aşri'l-Emevî*. Beyrut: Dâru Şâdir, 2008.
- Hâtûm, Afif Nâyîf. *el-Ķazel fî l-'aşri'l-'Abbâsiyyi'l-evvel*. Lübnan: Dâru Hâtûm, 2013.
- Hudurî, Mecit. *Libya el-hadîşe*. çev. Nicola Ziyade. Beyrut: yy. 1966.
- İbn Dureyd, Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasan el-Ezdî. *Cemheratu'l-luğa*. thk. Remzî Munîr Be'albekkî. Beyrut: Dâru'l-'İlm li'l-Melâyîn, 1987.
- İbn Ebi'l-İşba', Zekiyuddin el-Mışrî. *Tahrîru't-tahbîr*. thk. Haneî Muhammed Şeref. by. 1963.
- İbnu'l-Eşîr, Ebu'l-Feth Dıyauddîn Nasrullah b. Muhammed. *el-Meşelu's-sâ'ir fî edebi'l-kâtib ve ş-şâ'ir*. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd. Beyrut: el-Mektebetu'l-'Asriyye, 1998.
- İbnu'l-Eşîr, Ebü'l-Hasan 'İzzuddîn Alî b. Muhammed. *Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*, 7 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2012.
- İbn Fâris, Ahmed. *Mu'cemu meĶâyîşi'l-luğa*. thk. Abdusselam Muhammed Harun. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1399/1979.
- İbn Ķalbûn, Muhammed b. Halîl. *et-Tezkâr fî men meleke Tarâblus ve mâ kâne bihâ mine'l-aĶbâr*. Bingâzî: Dâru'l-Medâri'l-İslâmî, 2002.
- İbn Hacer, el-AsĶalânî Ebu'l-Fazl Şihâbuddîn Ahmed b. Ali. *el-İşâbe fî temyîzi's-sahâbe*. thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Ali Muhammed Muavviz. 8 cilt. Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1995.
- İbn Hibbân. *es-Sîretü'n-nebeviyye ve aĶbârü'l-hulefâ'*. nşr. el-Hâfiz es-Seyyid Azîz Bek. Beyrut: 1987.
- İbn Hicce, Ebu'l-Mehâsin TaĶıyyuddîn Ebû Bekr b. Ali. *Hızânetu'l-edeb ve Ķâyetu'l-erab*. thk. 'İsâm ŞaĶyû. Beyrut: Dâru ve Mektebetu'l-Hilâl, 2004.
- İbn İshâk, Muhammed. *es-Sîretu'n Nebeviyye*, thk. Ahmed Ferîd el-Mezîdî. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2004.
- İbn Ķuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Muslim b. Ķuteybe ed-Dîneverî. *eş-Şi'r ve ş-şu'arâ*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. Ķâhire: Dâru'l-Hadîs, 2002.

- İbn Ma'sûm el-Medenî, es-Seyyid Sağruddîn 'Alî Hân. *Tahmîsu Kasideti'l-bürde*. thk. Habîb Âl Camî'. Beyrût: y.y. 1996.
- İbn Raşîk el-Ķayravânî, Ebû Ali Hasan b. Raşîk el-Ezdî. *el-'Umde fî mehâsini's-şî'r ve âdâbih*. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd. 5. Basım. Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1981.
- İbn Sellâm el-Cumâhî, Muhammed. *Tabakât fuhûli's-şu'arâ*. Şerh. Mahmûd Muhammed Şâkir. Kâhire: Dâru'l-Me'ârif, ts.
- İbn Sinân el-Hafâcî, Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Sa'îd. *Sirru'l-feşâha*. thk. Abdulmute'âl es-Sa'îdî. Ķahire: y.y. 1953.
- İbn Teymiyye, Takıyyüddin. *Minhâcu's-sünne*. nşr. M. Reşâd Sâlim. Riyad: y.y. 1986.
- İbnu'l-Eşîr, Dıyâu'd-Dîn. *el-Meselu's-sâir fî edebi'l-kâtib ve's-şâir*. Ķahire: Daru Nehđati'l İslam, 1995.
- İbrahim, Fethî. *Mu'cemu muştalahâti'l-edebiyeye*. Tunus: et-Te'âdudiyye el-'Âlemiyye li't-Tıbâ'a ve'n-Neşr, 1986.
- İbşîfî, Şihâbüddîn Ebû'l-'Abbâs Ahmed b. İsmâ'il el-. *Tahmîsu yakûlu'l'abd fî bed'i'l-emâlî*. İstanbul: (Süleymaniye, bölüm: Laleli, no: 3701, v. 177b-179b.)
- İpekten, Haluk. "Gazel", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*.13/78. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- İskenderî, İbn Atâullah el-. *Letâ'ifü'l-minen*. Kahire: 1322.
- Ķaddûr, Sekîne. *Muĥâdarât fî edebi'l-'Arabi'l-'Abbâsî*. Cezayir: Câmî'atu Emir Abdulkadîr, 2013.
- Ķalkaşendî, Ahmed b. Ali el-Ferâzî el-. *Şubhu'l-â'sâ fî şınâ'ati'l-inşâ*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1987.
- Karataş, Turan. *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Yedi Gece Kitapları Yayınları, 2001.
- Kâtip Çelebi, Mustafa b. Abdullah Hacı Halîfe. *Keşfu'z-zunûn*. Bağdad: Mektebu'l-Müsennâ, 1962.
- Kaya, Mahmut. *Kasîde-i Bürde'yi Türkçe Söyleyiş*. İstanbul: 2004.
- Kaya, Mahmut. "Kasîdetu'l-Bürde", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24/568-569. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Kaya, Mahmut. "Bûşîrî, Muhammed b. Sa'îd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 6/195. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.

- Kaya, Mahmut. “el-Kasîdetu’l-Hemziyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24/236. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Qazvîni, el-Ḥatîb Celâluddîn Muhammed b. Abdîrahmân el-. *el-İdâh fî ‘ulûmi’l-belâğa*. thk. Muhammed Abdulmun‘im Ḥafâcî. 3. Basım. Beyrut: Dâru’l-Cîl, ts.
- Kur‘ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*. haz. Hayrettin Karaman vd. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006.
- Kılıçlı, Mustafa. “Şafiyuddîn Hillî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/41-44. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Küçüksarı, Mücahit. *Arap Şâirlerden es-Sefercelânî ve Şiiri*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2017.
- Lâdikî, Muhammed Tâhir el-. *el-Mubeşşat fî ‘ulûmi’l-belâğa*. Beyrut: el-Mektebetu’l-‘Asriyye, 2005.
- Mâlûf, Luis. *el-Muncid fî l-luğa*. Beyrut: el-Matba‘atu’l-Kâsûlîkiyye, ts.
- Mecme‘u’l-Luğati’l-‘Arabiyye. *el-Mu‘cemu’l-vecîz*. Kahire: Dâru’t-Tahrîr, 1989.
- Mecme‘u’l-Luğati’l-‘Arabiyye. *el-Mu‘cemu’l-vaşîf*. 4. Baskı. by. Mektebetu’ş-Şurûkî’d-Devliyye, 2004.
- Merâğî, Ahmed Mustafa el-. *‘Ulûmu’l-belâğa*. 3. Basım. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, 1993.
- Mevlevî, Tâhir el-. *Edebiyat Lügatı*. neşr. Kemal Edib Kürkçüoğlu. İstanbul: 1994.
- Mısrâtî, Ali Mustafa. *A‘lâm min Trâblus*. Libya: Dâru’l Mektebetu’l Fikr, 1972.
- Mısrâtî, Ali Mustafa. *Lemhât edebiyye ‘an Lîbyâ*. Trablusgarb: Matbaatu’l Hukûmiyye, 1956.
- Mısrî, ‘Abdul‘azîm b. el-Vâhid b. Zâfir İbn Ebi’l-İşba‘el-. *Tahrîru’t-tahrîr fî şinâ’ti ‘ş-şi‘r ve’n-nesr ve beyânî î‘câzi’l-Kur‘ân*. thk., Hafnî Muhammed Şeref. Kahire: 1963.
- Mubârek, Zekî. *el-Medâ’ihu’n-nebeviyye fî l-edebi’l-‘Arabiyye*. Sayda-Beyrut: el-Mektebetu’l-asriyye, ts.
- Muhammed Rislân Tahhân. *Şerhu’l-mu‘allakâti’l-‘aşr li’z- Zevzenî ve’t-Tebrîzî*. Humus: Dâru Muhrât li’l-‘Ulûm, 2008.
- Muhibbî, Muhammed Emîn b. Faḍlullâh. *Hulâşatu’l-eşer fî â’yâni’l-ḳarni’s- şânî ‘aşer*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdr, ts.

- Nâşif, Hafnî; Muhammed, Sultan; Dîyâb, Muhammed; İbn ‘Useymîn. *Durûsu’l-belâğa*, 1. Basım. Kuveyt: Mektebetu Ehli’l-Eşer, 2004.
- Nebîl Hâlid, Ebû Alî. *el-Edebu’l-‘Arabî beyne aşrayni’l-Memlûkî ve’l-Usmânî*. by. 2008.
- Nebhânî, Yûsuf b. İsmâil en-. *Huccetullâh ‘ale’l-‘âlemîn*. Diyarbakır: el-Mektebetu’l-İslâmiyye, ts.
- Nîsâbûrî, Muhammed b. ‘Abdillah Ebû ‘Abdillah el-Hâkim en-. *el-Mustedrek ‘alâ’s-şahîhayn*. 4 Cilt. thk. Mustafa ‘Abdulkâdir ‘Atâ. Beyrût: y.y. 1990.
- Nuveyrî, Şihâbuddîn Ahmed b. Abdulvehhâb el-Kuraşî en-. *Nihâyetu’l-ereb fî funûni’l- edeb*. Kahire: Dâru’l-Kutub ve’l-Vesâikî’l-Kavmiyye, 2001.
- Ömer Rıza Keşşâle. *Mu‘cemu’l-muellifîn terâcîmu muşannifi’l-kutubi’l- ‘Arabiyye*. Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-‘Arabî, ty.
- Öngören, Raşit. “Ma‘rûf-i Kerhî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/67-68. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Öztuna, Yılmaz. *Osmanlı Devleti Tarihi*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1990.
- Pala, İskender. *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1998.
- Pekolcay, A. Necla. “Mevlid”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/485-486. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Rossi, Ituri. *Libya münzü’l-fethi’l-‘Arabî hatta âme 1911*. 2. Basım. Çev. Muhammed Tellisi. Libya: Dâru’l-‘Arabiyye li’l-Kuttâb, 1991.
- Sa’îd b. el-Ahreş. *Bürdetu’l-Bûşîrî bi’l-mağribi ve’l-Endelus hilâle’l-ğarneyn eş-şâmin ve’t-tâsi’*. Mağrib: Matba’atu’l-Fadâle, 1998.
- Şa’îdî, Abdulmute‘âl es-. *Buğyetu’l-îdâh li Telhîsi’l-Miftâh fî ‘ulûmi’l-belâğa*. Kahire: Mektebetu’l-Âdâb, 2005.
- Şa’îdî, Nâdiye bint Hasan eş-. *Muqaddimâtu kaşâid-i Ebî Temâm*. Mekke: Câmi‘atu Ummi’l-Ğurâ, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Şa’îdî, Ferec Venîs eş-. *A’lâmu Libyâ*. Bingâzi: Mecelletu Külliyyeti’d-Da‘veti’l-İslâmiyye, 2004.
- Saklan, Bilal. “Ebû Tâlib el- Mekkî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/239-240. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Sekkâkî, Ebû Ya‘kub Sirâcuddîn Yusuf b. Ebû Bekr b. Muhammed es-. *Miftâhu’l-‘ulûm*. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, 1995.

- Subkî, Behâuddîn es-. *'Arûsu'l-efrâh fî şerhi telhîşî'l-miftâh*. thk. Abdulhamid el-Hindâvî. 1. Basım. Beyrut: el-Mektebetu'l-'Aşriyye, 2003.
- Suzan, Yahya. "Arap Şiirinde Bir Nazım Türü: Muhammes", *e-Şarkiyât İlmî Araştırmalar Dergisi* 4 (2010), 17-37.
- Şensoy, Sedat. *Osmanlı Dönemi Arap Şairlerinden Hasan el-Bûrînî ve Dinî Şiirleri*. Konya: Palet Yayınları, 2019.
- Şerîf, İbrâhim Sâlim es-. *Fihrisu'l-mahtûât bi-merkezi cihâdi'l-Lîbiyyîn*. Libya: 2000.
- Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb Ebû'l-Kâsım et-. *el-Mu'cemu'l-kebîr*, 20 cilt. thk. Hamdî b. 'Abdilmecîd es-Selefi. Mûsul: 1404/1983.
- Tâceddîn-i Hârizmî. *Şerhu Fuşûşî'l-ĥikem*. nşr. Necîb Mâyil-i Herevî. Tahran: y.y. 1364.
- Tantâvî, Ali eṭ-. *Min ġazli'l-fukahâ*. 1. Basım. Cidde: Dâru'l-Menâra, 1988.
- Tasa, Muhammet. *Ahmed b. Şâhin el-Kıbrısî ve Şiirleri*. Konya: Aybil Yayınları, 2014.
- Temîmî, Muhammed b. İbrâhîm b. Muhammed b. 'Abdisettâr et-. *Tahmîsu'ş-şukrâtîsîyye*. İstanbul: Süleymaniye, (bölüm: Ayasofya, no. 4033, v. 167a-180a.)
- Tenûhî, Ebu Ali el-Muhassin b. Ali b. Muhammed el-Kâdî et-. *Nişvâru'l-muĥâdara ve aĥbâru'l-muzâkera*. thk. 'Abbûd eş-Şâlecî. 2. Basım. , Beyrut: Dâru Sâdır, 1995.
- Tenûhî, Ebu Ali el-Muhassin b. Ali b. Muhammed el-Kâdî et-. *el-Mu'cemu'l-mufaşşal fî'l-edeb*. 2. Basım. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 1999.
- Tirmîzî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ. *es-Sünen*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Muhammed Fuâd Abdubâkî, İbrahim 'Utve. 5 Cilt. Mısır: Şeriketu Mektebeti ve Maṭba'atu Mustafa el-Bâbî el-Ĥalebî, 1975.
- Tinbuktî, Ahmed Bâbâ et-. *Neylu'l-ibtihâc*. nşr. Abdulhamîd Abdullah el-Herrâme. Trablusgarp: 1989.
- Topal, Şevket. "Şürûnbülâlî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/274-276. Ankara: TDV Yayınları, 2010.
- Uludağ, Süleyman. "Serî es-Sakatî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/564-565. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Van Dyck, Cornelius. *Muĥîtu'd-dâire fî 'ilmeyi'l-'arûdi ve'l-kâfiye*. Beyrut: y.y. 1273/1857.
- Vehbe, Mecdî ve Kâmil el-Mühendis. *Mu'cemu'l-muştalahâti'l-'Arabîyye fî'l-luġati ve'l-edebi*. 2. Basım. Beyrût: Mektebetu Lubnân, 1984.

- Yâkup, Emîl Bedî' ; 'Âşî, Michel. *el-Mu'cemu'l-mufaşşal fi'l-luġa ve'l-edeb*. Beyrut: Dâru-'İlm li'l-Melâyîn, 1987.
- Yavuz, Yusuf Şevki. "Delâilu'n- Nübüvve", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/117. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Yeniterzi, Emine. "Na't, Türk Edebiyatı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/437. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Zâvî, Tâhir Ahmed ez-. *A'lâmu Lîbyâ*. Bingâzî: Dâru'l-Medâri'l-İslâmî, 2003.
- Zâvî, Tâhir Ahmed ez-. *Mu'cemu'l-buldâni'l-Lîbiyye*. Trablus: Mektebetu'n-Nûr, 1968.
- Zeki Mübârek. *el-Medâihu'n-Nebeviyye fi'l-Edebi'l-'Arabî*. Beyrut:1935.
- Zilevî, Muhammed Emin ez-. *Dîvan*. thk. Muhammed el-'T'd el-Haṭrâvî. Medine: Mektebetu Dâri't-Turâş, 1985.
- Ziriklî, Hayruddin b. Mahmud b. Muhammed b. Ali b. Fâris ez-. *el-A'lâm*, 5. Basım. Beyrut: Dâru'l-'İlm li'l-Melâyîn, 1980.